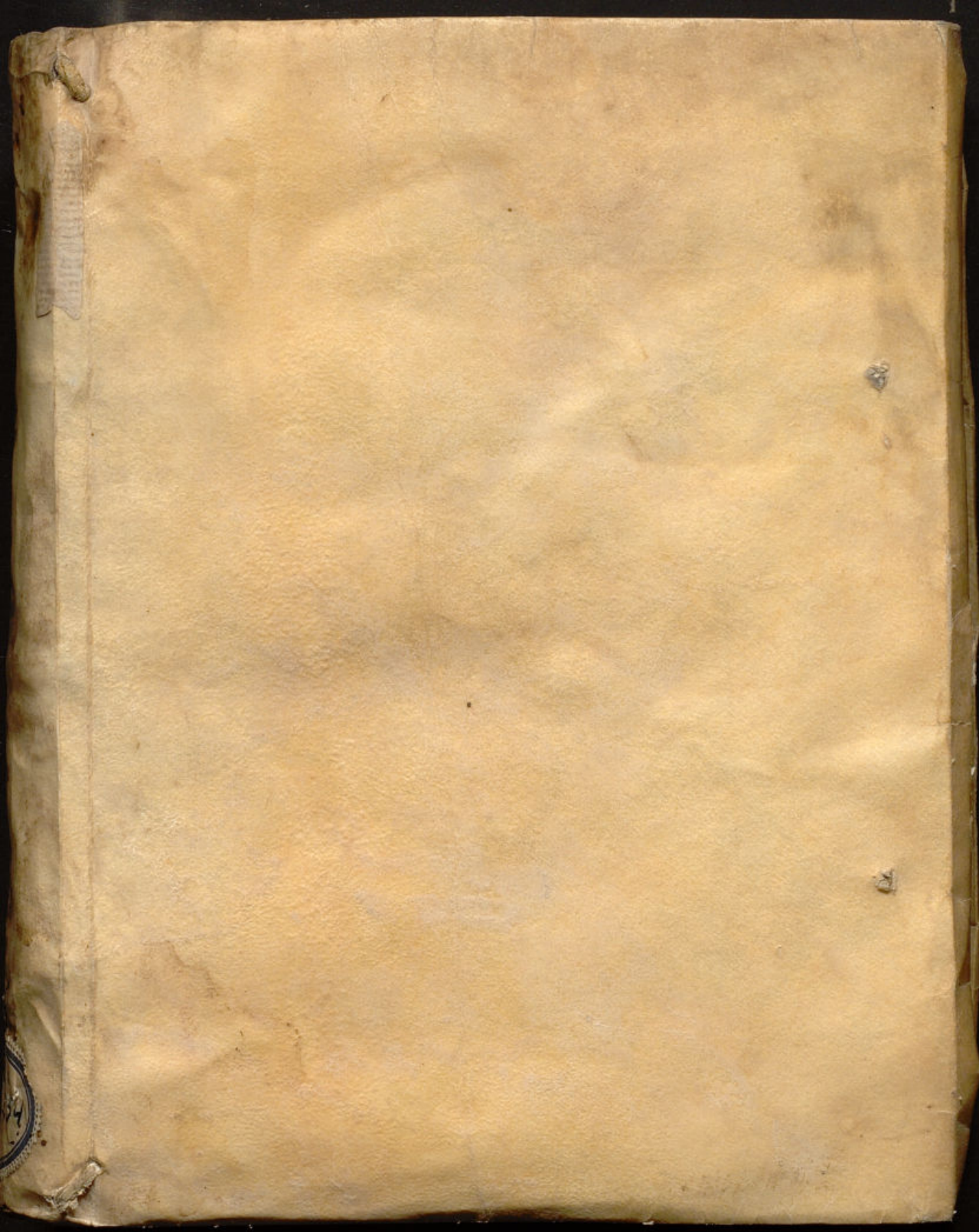

No A

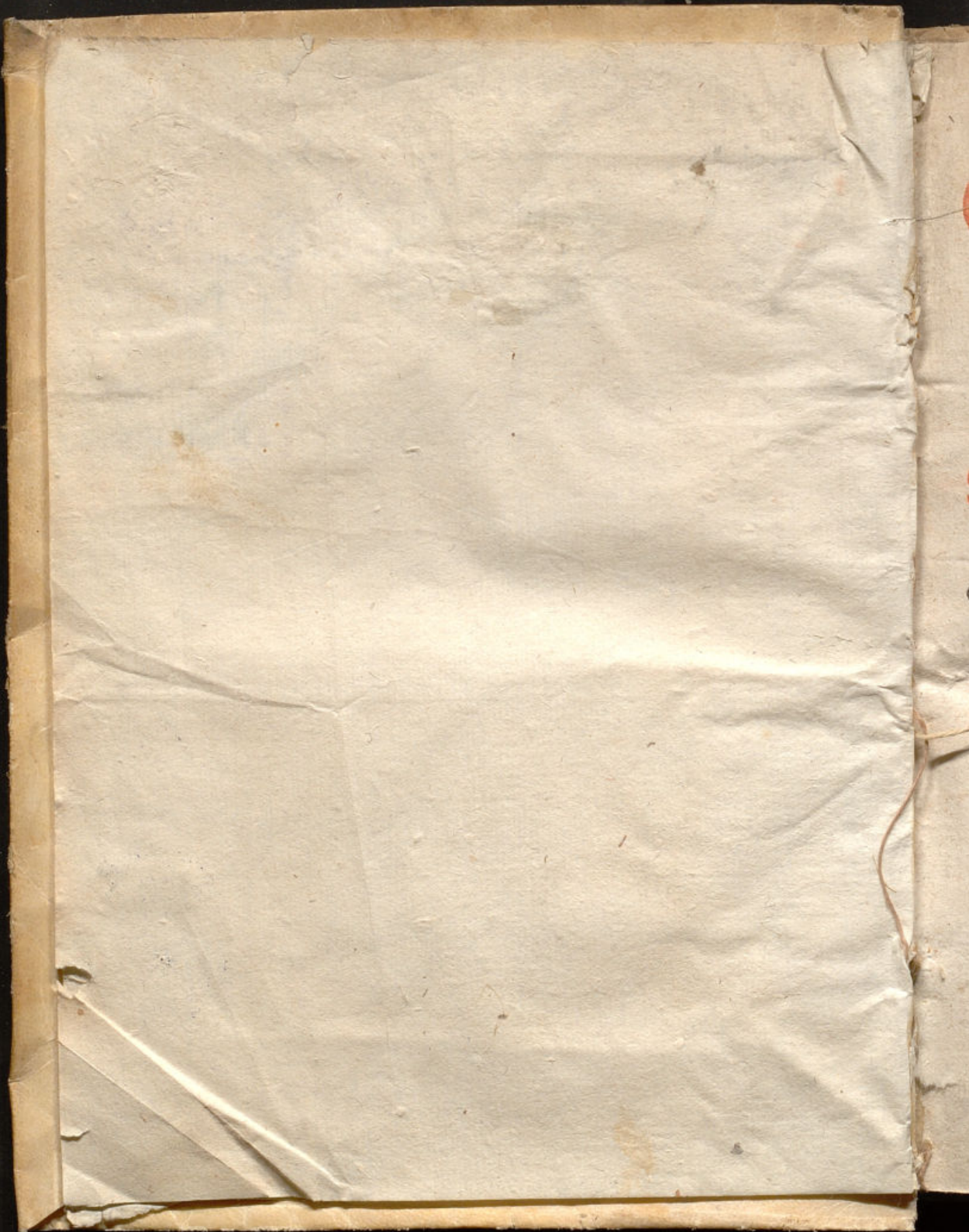
2-254

28 v - 8 - 28

B. 1803

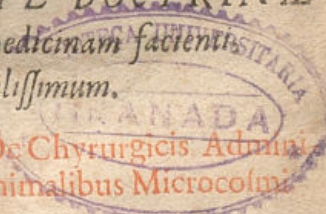
D. STEPHANI RODERICI
CASTRENSIS
LVSITANI,

OLIM SERENISSIMI DVCIS ETRVRIÆ
Sanitatis Consiliarij, & in Pisana Academia, Medicinam
supraordinario loco, docentis;

SYNTAXIS PRÆDICTIONVM
MEDICARVM,

OPVS VARIETATE, ET UTILITATE DOCTRINÆ
præstantissimum, & ad prognosin, (*que medicinam facientibus*
summo opere necessaria est,) quàm utilissimum.

Accessit triplex eiusdem Authoris elucubratio. I. De Chyrurgicis Admini-
strationibus. II. De Potu Refrigerato. III. De Animalibus Microcolmi.

L V G D V N I,

Sumpt. PHIL. BORDE, LAVR. ARNAVD, ET CL. RIGAVD.

M. DC. LXI.

COMMUNICATIO PERMISSA

104808

FRANZ JOSEPH

FRANZ JOSEPH

FRANZ JOSEPH

FRANZ JOSEPH

FRANZ JOSEPH

FRANZ JOSEPH

FRANZ JOSEPH

FRANZ JOSEPH

Illust^{mo} Clarissimoque Viro

D. VALENTINO
FARINOLÆ,

SERENISSIMI MAGNI ETRVRIÆ
Ducis, in signatura libellorum supplicum
gratiæ, & Iustitiæ, Consiliario.

VPRA laudationem ac præconium
aliorum est quisquis supra commu-
nem sapientiam assurgit, Illustrissime
Domine; atque hac unice causa me
continuit; ne auderem ad te has Patris
mei in rebus medicis prædictiones dedicare atque
offerre. Cur enim sapientissimo Viro, cuius iudi-
cium oraculum est, non modo apud vulgus, sed etiam
apud Principes, canoras has nugas uti proverbio
dicitur, obtruderem? sed ut ingenuè fateor, hac
etiam ipsa causa me impulit ad hoc obsequij genus;
ut videlicet sapientiæ tuæ radiis tenebras huius ope-
ris velarem simul, & illustrarem. Utinam liceret
eodem monumento apud posteros contestari quantum
& tuæ auctoritati, & magnanimitati ego tribuam,
exhiberem.

exhiberem enim aliquod veritati testimonium; officium scilicet cuiusque viri est illos commendare qui & commendationem merentur, & iustitia suffragio commendantur; verum quia uti initio, dixi supra laudationem nostram es, illud mihi sufficiat hac operis dedicatione significasse ut posteri discant qualis & quantus vir fueris; sic exequar argumentum harum Parentis mei predictionum, dum palam & medicè prædico, nihil esse mali timendum Reipublicæ si plures tui similes sapientes habeat. Vale

Dominationis Tuæ Illustrissimæ.

Maximè deditus FRANCISCVS
Authoris filius.

Ad eundem Illustrissimum

VALENTINVM FARINOLAM.

*Vt tibi Iustitia & probitas, pietasque fidesque,
Sic & nobilitas, sic & abundat honor.
VALENTINE tibi, cui virtus omnis abundat,
Offero doctrinis, & quod abundat opus.*

PRÆFATIO.

P R Æ F A T I O.

DIUINITAS, &, quæ diuinitati proximè accedit, immortalitas (renuat quantumuis misera hominum conditio) ab omnibus expetuntur. Vtramque medica prognosis videtur adumbrare, diuinitatem in medico, ex artis præceptis diuinante; immortalitatem in agro, ex eisdem, sibi præcauente. Triplex est prædicendi ratio, vna supra naturam, quæ ad sanctos pertinet Prophetas. Hæc nunquam decipit, donum est non ars, neque scientia, neque vllis nititur humanis documentis, sed sola diuini spiritus reuelatione. Altera præter naturam, quæ spectat ad Pseudo-prophetas, & somniorum vanos interpretes. Hæc nunquam non decipit, nisi fortuito id quod prædicunt ita euenire contingat, falsis nititur sophismatis, præstigiiorumque fallaciis. Tertia secundum naturam, quæ ad naturæ operum contemplatores refertur. Hæc, vt plurimum, verax est: *nunquam enim hallucinari supra captum hominis est: sed quam minimum aberrare solius artificis est.* Cæterum naturalem scientiam multoties abusus ad inanes nanas deflectit. Hinc euenit vt Astrologia (authore Hippocrate) medico necessaria, & naturæ legibus sancta, quoniam non temperantiæ, sed petulantia inseruit, abeat in imposturâ: lasciuunt enim vsque ad insaniam (non hoc tacente Tacito. *Mathematici genus hominum potentibus infidum, sperantibus fallax.* Similem subit calamitatem physiognomia, & chyromantia, quarum neutra spernenda foret, ni à vaftris, & quæstuariis hominibus corrumperetur. Physiognomiam recipit filius Syrach,

3. progn.
 41.

libell. de
 aer. aq. &
 loc. & lib.
 de diet.

P R Æ F A T I O.

Eccl. c. 15. inquiens *bona facies boni viri vestigiū.* Ex hoc vestigio Hippocrates, vt ex vngue leonem, mores hominum cognouit, nec Galenus aliter sentit. Chyromantiā agnouit Iob *Iob. c. 36.* *signatas à Deo manus uniuscuiusque affirmans.* Porrò, si medicina intra suos se fines contineat, si abstineat à non suis, laudabilis est, imò optabilis: dignitatem conciliat, & utilitatem. Dignitas, ob prædicēdi scientiam, adeo Hippocrati est aucta, vt diuinus meruerit appellari, Galeno etiā, vt de se ipso testatur creuit prælagiis gloria. Questus nō spernendi prænotionibus medicis comparantur. Erasistratus à Seleuco rege, ob cognitū filij Antiochi occultum, versus Stratonicen nouercam amorē sexcenta aureorum millia dicitur habuisse. Galenus ob præclaram prædictionem in Boethi vxore quatuor aureorū centena dono accepit. Medicum prælagiendi peritum non in sacrorum Vatum subselliis (absit vt hunc honorē quem habuerunt ij qui cum Deo colloquebantur, vel Hippocrati ipsi tribuamus) non rursus in infimis aruspiciū, impostorumq; sediculis, quas auiditas cognoscendi futura, simul cum inscitia fabricarunt, mihi colloca. Sedeat tamen in mediis ordinibus quippe nec fallere satagit, nec falli se non posse arbitratur.

*de prædict.
ad Posth.
cap. 8.*

BIBLIOPOLÆ AD LECTOREM.

N Il opus fuit, Amice Lector, in horum operum Authoris laudes longius necurrere; fieri enim haud potest, si Medicus es, quin ad te, quāta quanta est *Clarissimi Medicinæ Doctore Stephani Roderici Castrensis* fama peruenit, satis sup̄e: que apud omnes Medicos eximijs suis operibus celebrati. Habes hic postremam tanti Ingenij partum; quem licet morte præuentus ad vmbilicum vsque perducere haud potuerit, in Lucem tamen mittimus; tibi fructum ex eius Lectione non pœnitendum polliciti. Emerfuri potrò inde commodi maximam partem Authoris Filio debes, qui in *Charissimi Patris* Scriptis ad debitum ordinem redigendis, non parum operæ impendit. Hæc habe, & Vale.

I N D E X

CAPITVM ET PARTICVLARVM,
quæ in hoc opere continentur.

Pars Prima.

Continens generales quasdam aduersiones.

CAPVT I.		D quod tempus respiciat Prædictio.	
		pagina 1	
PARTIC. I.		Prædictio ad tria tempora extenditur.	
		ibidem.	
	II.	Cognitio præteritorum.	p. 2
	III.	Præsentium cognitio.	p. 3
	IV.	Futurorum prædictio.	p. 4
CAP. II.		Medici solertia in Prædicendo.	p. 6
PARTIC. I.		Aliud aliquando mente concipiat, aliud verbis exhibet.	ex- ibid.
		primat.	
	II.	Timidus sit in Prædicendo.	p. 7
	III.	Tardus sit in Prædicendo.	p. 8
	IV.	Circumspectus sit in prædicendo.	p. 9
	V.	Cautus sit in prædicendo.	p. 10
CAP. III.		Tres præcipui Testes ad præfagiendum vocandi.	p. 13
PARTIC. I.		Pulsus, vrina, & Respiratio seorsum significant.	ibid.
	II.	Inter Pulsum & Vrinam comparatio.	p. 16
	III.	Comparatio inter Pulsum & Respirationem.	p. 21
CAP. IV.		De signis.	p. 26
PARTIC. I.		Signorum necessitas & natura.	ibid.
	II.	Symptoma, signum, causa.	p. 30
	III.	Fontes ex quibus signa oriuntur.	p. 32

INDEX CAPITVM

IV. Diuisio signorum.	p.33
V. Quid agendum, vbi signum Pathognomonicum adest, quid, vbi non adest.	p.39
VI. Quid faciendum, cum plura diuersimodè significantia concurrunt signa.	p.43
CAP. V. De Præcognoscendis morbis antequam adsint.	p.50
PARTIC. I. Præcognitio communium morborum.	ibid.
II. Præcognitio disperforum morborum.	p.55
CAP. VI. De Repentina Morte præcognoscenda,	p.62
PARTIC. I. Ex Respirationis vitio mors repentina.	ibid.
I. Ex Pulsu repentina mors.	p.64
III. Palpitatio, & frequens animi defectio signa mortis repentinae.	p.67
IV. Mors repentina ex habitu athletico, & suppressis euacuationibus prædicenda.	p.71

Pars II.

Continens Prasagia durationis morborum.

CAPVT I. D E morborum constitutione.	p.75
PARTIC. I. Quid & quotuplex sit constitutio.	ibid.
II. Singularum constitutionum duratio.	p.79
III. Qui differat morbus ab acuto.	p.80
CAP. II. De morborum temporibus.	p.85
PARTIC. I. Quotupliciter morborum tempora dicantur.	ibid.
II. Vtilitas ex morbi temporum cognitione.	ibid.
III. Particularium temporum ratio.	p.90
IV. Particularium temporum numerus.	p.91
V. Vniuersalium temporum, vniuersalis contemplatio.	p.93
VI. Vniuersalium temporum sigillatim explicatio.	p.94
VII. Vniuersalium temporum dignotio.	p.96
VIII. Tempora salubrium an omnibus omnia.	p.106
IX. Lethalium morborum tempora.	p.109
CAP. III. Duratio Morbi ex Idea, ex causa, ex superuenientibus.	

ET PARTICVLARVM.

PARTIC. I. Morbi idea vt durationem ostendit.	ibid.
II. Duratio morbi vt cognoscitur ex causa.	p.122
III. Ex superuenientibus, Durationis morbi dignotio.	p.124
CAP. IV. Duratio morbi ex anni tempore, & Ægotantium ætate.	p.138
PARTIC. I. Quæ constitutiones, quos pariant morbos.	ibid.
II. Duratio morbi ex ætatibus.	p.141
CAP. V. Morbi salubres diuturnitate fiunt lethales.	p.142
PARTIC. I. Propter vnum ex tribus, degenerat saluber in lethalem.	ibid.
II. Culpa Ægri & assistentium.	p.143
III. Medici & externarum rerum culpa.	p.144
IV. Improportio virium ad morbos.	p.145

Pars III.

Continens Præfagia salutis aut mortis.

CAPVT I. **P**ræfagia quæ sumuntur à facultate naturali.
pag.147

PARTIC. I. De Præfagiis ex coctione.	ibid.
II. Præfagia ex Defectu nutritionis.	p.153
III. Præfagia ex Retentrice.	p.155
IV. Præfagia sumpta ex vitio expultritis.	p.160
V. Ex Vrinæ colore præfagia.	p.162
VI. De substantia Vrinæ.	p.170
VII. De Contentis Vrinæ.	p.171
VIII. Præfagia, ex alui deiectionum colore.	p.180
IX. De Deiectione spumosa.	p.184
X. De Deiectionum substantia.	p.186
XI. De Sputo.	189
XII. De sudore.	p.191
CAP. II. Signa sumpta ex facultate animali.	p.208
PARTIC. I. Signa quæ sumuntur à facultatibus reëtricibus.	ib.
II. Præfagia sumpta à Voce,	p.216
III. A Scrimore præfagia.	p.228

INDEX CAPITVM, &c.

IV. Præſagia ſumpta à reſpiratione. Bona reſpiratio quid ſignificat.	p.229
V. Præſagia ſumpta ab inſomniis.	p.244
VI. De ſomno & vigilia.	p.249
VII. Præſagia ſumpta ex ſomno præter naturam.	p.255
VIII. De ſtupore.	p.257
IX. Præſagia ſumpta à ſenſibus externis.	p.263
X. Præſagia ſumpta à facultate motrice	p.308

Pars IV.

Continens quicquid ad morbi ſolutionem per criſim ſpeſtat.

CAPVT I. D E Criſeos etymo.	p.339
CAPVT II. D Varia Criſeos acceptiones.	p.341
CAP. III. V aria Criſeos ſpecies.	p.342
CAP. IV. C riſeos perfectæ conditiones.	p.345
CAP. V. A n vim habeant Critici.	ibid.
CAP. VI. V ndenam vim habeant Critici.	p.346
PARTIC. I. Q uid ſentiant Arithmetici.	ibid.
II. Q uid ſentiant Astrologi.	p.350
III. F raccaſtorij opinio enarratur & reſellitur.	p.357
IV. A liorum opinio reſutatur.	p.361
V. A uthoris opinio.	p.362
CAP. VII. M odus computandi dies criticos.	p.364
PARTIC. I. V nde incipere debet computatio.	ibid.
II. D ies, & ſeptimanæ in computatione, quomodo ſint accipiendi.	p.366
III. R atio computandi dies criticos in puerpera.	p.369
IV. R atio computandi dies criticos in recidiuâ.	p.373
V. R atio computandi dies criticos in abſceſſibus, qui per febres ſunt.	p.380
CAP. VIII. Q uam ſinguli dies vim habeant.	p.381
PARTIC. I. D e quadruplici dierum differentia.	ibid.
II. D ifferentia inter Pares & impares.	p.383
QVÆST. A n diebus imparibus duntaxat fiat laudabilis criſis.	p.385

CHYRURGICO-MEDICVS,
 seu de Chyurgicis administrationibus
 Priuatæ lectiones.

CAPVT I. Sanguinis missionis definitio, præstantia, & necessitas. p.394

CAP. II. De plenitudine. p.396

CAP. III. Vtrum in vtraque plenitudine sit mittendus sanguis, & quam viam tenere oportet, cum sanguinis missionis, & purgationis par necessitas vrget. p.399

CAP. IV. De loco & tempore mittendi sanguinis. p.403

CAP. V. De Hyrudinibus. p.410

CAP. VI. De Cucurbitulis. p.414

CAP. VII. De Scarificatione. p.418

CAP. VIII. De Vesicantibus. p.420

CAP. IX. De Cauteriis. p.423

De Potu refrigerato lectio. p.429

Enarratio seu prælectio Pisana, De animalibus microcosmi. p.439

A P P R O B A T I O.

D. *Stephani Roderici Castrensis Lusitani Syntaxim Prædictionum Medicarum*, attentè perluſtrauimus Nos inſcripti Facult. Pariſ. Doctores Theologi. Nihil verò in ea percepimus, quod ſanam Doctrinam, ſanoſque mores non ſapiat: ac idcirco vtilitati publicæ duximus cudendam. Lugduni 23. Septembris 1661.

Fr. STEPHANVS MOLIN *Camelita.*

Fr. MOREL *Carmeli Lugdunensis Prior.*

Approbatio Ordinarij.

V iſa Doctorum approbatione poterit hæc *Syntaxis Prædictionum Medicarum D. Stephani Roderici Castrensis Lusitani*, tipis mandati. Lugduni die 23. Septembris 1661.

DENEVF-VILLE *Vi. Generalis.*

Consensus Procuratoris Regis.

V iſis præfatis Approbationibus, non impedio pro Rege, quin Liber cui titulus, *Syntaxis Prædictionum Medicarum, D. Stephani Roderici Castrensis Lusitani*, Imprimatur, & in lucem edatur à PHILIPPO BORDE, LAURENTIO ARNAVD, ET CLAVDIO RIGAVD Mercatoribus Bibliopolis Lugdunensibus, cum inhibitionibus quibuscumque aliis in tali caſu requiſitis & ſolitis. Datum Lugduni die 23. Septembris 1661.

VIDAVD.

P E R M I S S I O.

F iat ſecundum Procuratoris Regij conſuſiones. Datum Lúgduni die 23. Septembris 1661.

S E V E.

quidem, dilatati per inspirationem musculi, debent necessariò, absque voluntatis imperio, concidere! & tamen exspiratio; quãtumvis absque arbitrio voluntatis facta, suos habet musculos, per quos fit; nempe externos intercostales; quemadmodum internos, inspiratio; quod diligens Anatomicorum cura palàm fecit; licet, propter oppositos Galeni locos, confusio; inter nonnullos, fuerit orta: Etenim *in libello de causis respirat.* Inviolentæ exspirationi musculos tribuit qui sunt circa abdomen; violentæ, externam intercostalium partem: Alibi, maximam inspirationem fieri ait, *2. de mot. musc. c. ult.* per externos intercostales. Hoc tamen vltimum verius mihi videtur; verba autem in libro de caus. resp. contrarium disponentia diuturnitate vitata.

** Quamuis multipliciter, *Natura*, ab Hippocrate, & Galeno dicatur, præter plurimas alias significationes à philosophis receptas; nihilominus *principalissimum & proprium significatum, quod secundum ipsam maxime substantiam natura est*, Temperamento attribuitur. Temperamentum autem ipsi; (vt constat ex eorum scriptis) & animam, & naturam, simul confundebant; imò & hæc tria, cum calido innato: sed, quod ad præsentem rem attinet; Naturam, Galenus, tum ex Hippocratis, tum ex aliorum, tum ex propria opinione, calidum innatum vocat & meritò: *4. aph. 27. de marc. c. 3. 5. aph. 22.* natura enim est, *qua animal ab initio format*, auget, nutrit, & omnia necessaria in corpore munia peragit: hæc eadem, caloris natiui, opera sunt: (est enim secundum Galenum, *omnium operum naturalium auctor*) quare, aut calor iste Natura dicitur; aut (quod ferè idem in medicâ consideratione est) primum eius instrumentum. Accipe igitur si velis Naturam, cum Galeno, pro facultate, *qua sine voluntatis nutu, sine citra hunc, animal regit: Accipe pro structurâ*, vt quando dicitur: *præcipuè moriebantur, quorum natura vergebat, ad tabem*: Accipe pro specie, aut formâ: vt quando dicimus febrem esse huius, vel illius naturæ: Accipe pro *quâdam vi in ipsis corporibus, qua ab eâ reguntur habitantem*: Accipe pro mundi animâ, hoc est, pro admirabili quâdam Mente, quæ omnia permeat; semper cum medicinæ Proceribus senties. Vtrum verò; hoc, vel illo modo; in hoc, aut illo loco accipiatur, ex sermonis serie facillè percipies. Porro dum agimus de pugnâ, inter morbum, actiones corruptentem, & naturam easdem seruantem, naturam, quæ has seruat, calidum innatum intelligere oportet. *8. de Placit. cap. 7. 6. Epid. sect. 6. in comm. 5. 1. aph. 15. 14. de Vsu part. c. 6. 2. de Sympt. caus. c. 1. 6. Epid. sect. 5. in princ. 17. Vsus parte cap. 1.*

PARTICULA II.

Inter Pulsū, & Vrinam comparatio.

Diuersa Vrinarum, & Pulsuum dignitas est, & significandi ratio. Pulsus ad malum certior est, quàm ad bonum: prauus enim, non nisi à prauâ sit causâ: bonus potest & à bonâ, & à prauâ, oriri; vt in heclicâ pestilente. Vrina è contrario, si bona sit, optimas habens conditiones, firmissimum sanitatis est signum; praua autem esse potest, & nihil mali portendere. Herophilus vrinam nigram reddens vsque ad octauam diem liberatus est. Epicratis vxor reddens vrinam subnigram vsque ad vndecimam, euasit. Meton cum vrinâ subnigrâ; in quâ, subnigra pendebant; perseverante per totum morbi tempus, seruatus est. Mulier morosa, cum vrinâ nigrâ, & tenui, profluentibus mensibus, liberata est. Quamplurima extant exempla apud Hippocratem, eorum, quibus vrinæ prauæ nihil mali significarunt. Quod si Galenus, neminem se cum vrina nigra seruatum vidisse, planâ fide testatur; non ita fieri posse negat, nec negare posset, rem veracissimi Hippocratis testimonio confirmatam; sed sibi id videre non contigisse ait.

Exceptio.

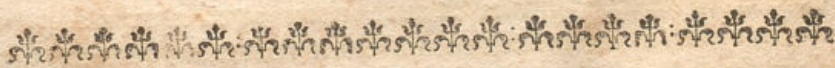
Non est perpetuæ veritatis dogma; vrinæ bonas præstantius esse signum: nam ab hoc dogmate excipitur vrina in morbis, in quibus malum est extra venas: *parua enim, vt vt sint bona, salutis sic habentium, est spes; sed non paruum, ad exitium, momentum, si prauæ sint. Nam cum qui eo modo afflicti sunt in precipiti sint, si alia videatur præterea, esse in corpore affectio praua, incretueret agro malum.* Hoc Galeni consilium ex Hippocratis fontibus est diriuatum. Quippe consuevit Hippocrates, vbi aliquod instrumentum spiritus sit laesum, inspicere vrinæ, quæ si secundum naturam se habeant, in solis spiritus instrumentis versatur periculum, sin hæ quoque prauæ appareant, offensum significant etiam nutritionis instrumentum.

D. STEPHANI RODERICI
CASTRENSIS
 LVSITANI,
 SYNTAXIS PRÆDICTIONVM
 Medicarum.

Prima Pars.

CONTINENS GENERALES
quasdam animaduersiones.

CAPVT PRIMVM.

Ad quod tempus respiciat Prædictio.

PARTICVLA PRIMA.

Prædictio ad tria tempora extenditur.

I ad vim vocabuli species, Prædictio, & Prognosis, futurorum duntaxat sunt. *præterita dicitur, presentia cognoscito, futura prædicitur* dixit Hipp. Nihilominus, Galeno auctore, *Præsagium circa tria versatur tempo-* 1. Epid. sect. 2. text. 13
ra. Idcirco Hippocrates *præsentiens, & prædicens, coram agro,* 1. Progn. præsentia,

1. præfag.
ex puls. in
princip.

In enarrat
2. prognos.

Virg. 4. geor.

præsentia, præterita, & futura Et Galenus non esse futurorū tantum præscientiam, ait; sed præsentium etiam, ac futurorum, & alibi. Vates nihilominus demirandus est, qui tanquam præsentia dicat præterita, quæ non vidit ipse, quàm qui futura prænuntiet. Pari ratione qui ea, quæ nunc geruntur quidem ante quàm videat, nihilominus quàm ille bonus est Vates.

Nouit namque omnia Vates

Quæ sint, quæ fuerint, quæ mox ventura trahantur.

PARTICULA II.

Cognitio Præteritorum.

Accedamus iam ad vnumquodque ex tribus temporibus: nonne præterita, dum occulta latent, si medicus reuelauerit, diuinasse credetur? e. g. si antequam quicquam audiat ab ægrotō, aut ab assistentibus, dixerit illum nocte præteritâ frigidam potasse, aut fluxum ventris habuisse; hæc & similia magnam conciliant auctoritatem. At *inutilia sunt ægris* (inquit Galenus) *soli medico utilia* quid nimò ægrotis vtilissima: quicquid enim medicus gratiæ, & auctoritatis, apud ægrum acquirit, in eiusdem ægrotantis commodum redundat; quandoquidem sic audet æger, magis se se concedere medico. Sit igitur argumentum. *Ex præteritorum, quæ occulta sunt, narratione, augeatur medico auctoritas apud ægrum: ex hac, crescit in ægro fiducia versus medicum: * Fiducia confert ad salutem ægri, igitur de primo ad vltimum (vt loquuntur logici) ex præteritorum narratione utilitas accidit ægrotō.* Nec verò improprie loquimur cum præteritorū prognosim dicimus, Macrobiū habemus authorem. Nec à Viris doctis contemnitur: Epimenides enim Cretensis diuinationem futurorum respuebat; præteritorum, quæ occulta erat, solam amplexabatur. Celsus de vrinarum colore albo, & rufo agens, *Illud, inquit, concoquere, hoc concoxisse significat.*

1. prog. 2.

lib. 1. futur.
nal. cap. 10.

6. nat. c. 54.
de anim. c. 4.

* Si Auicennæ, & Algazeli credimus; plus ægrotantis fiducia efficit, quàm medicus cum prædiis suis; queis consentiens Mesue ait, ille plures sa-

nat, in quo plures confidunt. Duplici nomine Fiducia iuuat, primùm quia medicamenta confidenter allumpta, melius operantur, deinde quoniam ex fiducia; obedientia summopere in curatione necessaria oritur. Profunt medicamenta si alacriter sumantur: nam quæcumque cum voluptate allumuntur, ea Ventriculus amplexatur, & facilius concoquit, sicut illa, quæ displicent; refugit. Hinc est quòd in cibus, *parum deterior potus aut cibus,* 2. aph. 38. *suauior autem, melioribus quidem minùs suauibus est preferendus.* Dices tamen, cibum, ob gratum saporem, naturæ amicum reddi; medicamentum, à quantumuis magnò medico imperatum, suam retinere insuauitatem. Ita est, & in hac parte disparitas subest: considera tamen ulterius, & inuenies in hoc apparere magnum naturæ conatum ad amplectendum, quod ingratum, tanquam gratissimū; vnde illud, propter semel conceptam spem, auidè amplectitur. Passio animi hæc est, quæ parit imaginatio: Passiones animi I. de anim. tex. 14. (inquit Aristot.) cum corpore sunt, quare corpus alterant, praua ad prauum, bona ad bonum, & quemadmodum v.g. ex infelice nuntio morbus accidit, ita ex lato salus.

Quid verò de obedientia dicam. *Egri est vnà cum medico, morbo reluctari.* 1. epid. sect. 2. tex. 51. Si igitur æger medico sit audiens, & faciat imperata, socius in certamine fit huic, morbo hostis. Adibant prisca ægotantes ad sacerdotes, à quibus, quasi Deorum mandata, suarum ægritudinum remedia audiebant; qui à Deo curantur (inquit Galenus) ei obsequentes cernimus, illisque plerumque quindecim integros dies, vt à potu abstinerent, imperanti, qui profecto nulli medico id iubenti obtemperassent. Nam ad ægotum omnibus iussis obedientem reddendum, magnam vim habet, si pro certo sibi persuaserit magnam ad se inde utilitatem peruenturam.

* Plura de vtilitate Fiduciæ, vide apud Petrum Aponensem in suo Conciliatore different. 135.

PARTICULA III.

Præsentium cognitio.

PRÆsentia quoque, dum occulta sunt, siue ab ægrotò omiſſa, Medicus nihil interrogans, in medium afferat: sic enim admirabilem se apud omnes exhibet. Hoc accidit Galeno, vt ipsemet longa narratione cõmemorat. Erat ei nimis necessariū in illa occasione, se præstantem Artificem exhibere: tùm quia nouus adhuc aduena erat Romæ: tùm quia vocatus à Glaucone philosopho ad hanc curationem accedebat: tùm denique quoniam æger, de cuius salute agebatur, Medicus erat, & ita 5. de loc. aff. sect. 6. 7.

eos qui aderant, longè meliùs poterat persuadere. Obtulit casus quod magis oprandum foret: nam ante ingressum cubilis offendit famulum, qui peluim afferebat continentem cruoris saniem, carniùm nuper mactatarum ablutioni non absimilem, eâ vixdùm conspectâ suspicatus est ægrum iecoris inflammatione laborare. Cuius rei, ex pulsu, certior factus, & optimè edoctus quamnam symptomata hunc morbum comitentur, cæpit multa palam facere, quæ à nullo domesticorum adhuc audierat, nempe tangens costas mendosas dextri lateris, indicavit locum, in quo æger dolorem sentiebat. Præsens malum sed occultum cognouit Erasistratus in Antiocho, vt referunt Plutarchus, & Suetonius: occultum quoque mulieris Pyladen amantis affectum assequutus fuit Galenus, de quo ipsemet gloriatur: præsentium etiam præfagus fuit Cornelius ille nobilis sacerdos, qui eo die quo Cæsar, & Pompeius collatis signis in Thessalia conflixerunt, ipse Patatij conspiceret se dixit procul, pugnam acerrimam; de quo præter Lucanū author est Aulus Gellius lib. 15. noct. att. c. 18. Vidit etiam præfens, sed occultū Scelus Elisæus 4. Aeg. 5. quādo Geisi puer, falsò à Syro Naamane, ipsius Elisæi nomine, dona postulauit. Sed nunquid non licet Medico ab ægrotante & assistentibus, ea, quæ ad cognitionem affectûs necessaria sunt, interrogare? imò maximè, idque ita fieri iubent tum Hippocrates, tum Galenus; nihilominus nihil prohibet medicum aliquando arripere occasionem, vt proprio consulat honori, ac semel interrogando insinuet diuinationem, e. g. si cognoscat fluxum ventris laboriosum ægroto superuenisse, & dicat: Fluxus ventris, quo suspicor te laborasse, eratne biliosus? Erat, vt arbitror, & antecede bāt dolores circa vmbilicum; sic præueniens se peritum ostendet, & interrogans instruetur.

lib. de prædic. ad Posthum. c. 6.

6. epid. sect. 2. lex. 43.
Galenus in
ibidem tum
6. eiusdem
sect. 4. com. 9.

PARTICULA IV.

Futurorum prædictio.

INter tria tempora, Futurum magis proprias respicit prænotiones, magis etiam necessarias, quarum utilitates præcipuè

1a

quinque habentur. Prima utilitas est ad prophylactica hoc est ad præseruationem; sic Galenus futuros morbos anteuertere de sang. m. f. cap. 7.

uoluit, quod præstantius est, quam eos tunc cum adsunt depellere. Non aliter nauclerus longè uilius futuram præcauet procellam, quam grassantem euincit.

2a

Secunda, ad decretoriam diem prænoscentiam, ne purgans medicamentum exhibeat, aut venam ea die secari iubeat, aut etiam symptomatibus, quæ crisi pollicentur, inscitè occurrens, naturam ab opere suo auertat. E. g. si in dolore capitis hæmorrhagiam è naribus, aut vomitum pollicente, remedia adhibens, in ægroti damnum sollicitus fiat.

3

Tertias, Ad effugiendum impendens malum, sic cum primùm funesta signa apparent, præcurrit medicus ut insint agro parata omnia. E. g. Ex urinâ albâ & perspicuâ, aut ex aliis signis præuidetur futura phrenesis, diligens artifex his admonitus tanti mali aduentum apocruslicis fronti admotis, vel exhibitione frigide potionis, & aliis opportunis auxiliis præoccupabit.

13. Meth. cap. 22.

Quarta, ad victum instituumdum. Hac duce statim à principio coniectabit an ager cum victu ad morbi vigorem sufficiat perdurare, & nunquid prius desiscat, nec possit cum victu per-

1. Aph. 9. & 10.

durare, vel morbus antea deficiat neque heberescat. Nam quibus statim morbus consistit, iis statim tenuis victus est exhibendus; quibus uerò posterius debet consistere, iis in ipso consistendi tempore, & parum ante illud, cibus subtrahendus; prius uerò uerius agendum, ut ager sufficiat.

Vera ergo est Actij sententia citra cognitionem (potius præcognitionem) supis morbis, fieri non posse, ut ratio u-

tetrab. 2. serm. 1. c. 2. * const. art. cap. 16.

ctus ordinetur. Quinta, ad infamiam euitandam. Nam * medicus futuram mortem prædicens culpa uacat internecionis, & à mor-

tis crimine vindicatur. Quod si Medico nil tale præfagiente, ager pereat, calumniam effugere neutiquam poterit: culpa enim est (ex Hippocratis decreto) si eo nec rectè curante, neque cognoscente, ager à morbo superetur. Melius quidem foret, ut omnes agrotantes sanos redderet, sed quia hoc fieri nequit, saltem, exitum præuidens, ostendit omnia ita rectè peracta fuisse, ut morbum, si superabilis fuisset, superassent. Poteritque iactanter dicere.

da affectio- ni 6. in Princip. prog.

Si Pergama, dextrâ,
Defendi possent, etiam hæc, defensa fuissent.

7. meth. c. 1. Pro coronide adiicito omnium trium temporum prædictionibus commune esse, famam & honorem medico conciliare, quod quamuis Galenus parui facere videatur, & ab ipsa usque adolescentia se vulgi famam contempsisse dicat, & humiliter de se sentiens nulli librorum tuorum nomen suum inscribi velit. Nihilominus hypocraticam agere mihi videtur, quandoquidem ex suismet scriptis se popularis auræ captatorem exhibet. Cæterum, ne quid nimis, eatenus gloriam & auctoritatem medicus ambiat, quatenus ægrotos sic obedientiores reddat, quod ultra est, inane est & multoties magis risum, quam admirationem commouet. Porro huius capituli compendium sic habeto.

Hipp. 1. prog.
1. Galenus
ibidem & 1.
epid. sect. 2.
com. 48.

Prognosis ad tria tē- pora extē- ditur.	Præteritū.	} hæc duo,	} ad Medici auctoritatē pertinet, & propterea in ægrotantium re- dundant vtilitatem: nam ex medici au- thoritate nascitur in ægroto fiducia, pro- pter quam	} natura medica- mentū melius amplectitur. } Æger obediē- tior redditur
	Præsens.			
	Futurum.	} ex hoc vtilitas quincuplex,	} 1. ad præcautionem tempore sanitatis. 2. ad diei critici præ- notionem. 3. ad effugienda fu- tura mala. 4. ad victum insti- tuendum. 5. ad calumniam eui- tandam.	} omnibus commune est, medico authorita- tem con- ciliare.

C A P V T II.

Medici Solertia in Prædicendo.

PARTICVLA PRIMA.

Aliud aliquando mente concipiat, aliud verbis exprimat.

2. Prorrh.
sect. 1.

DIFFERVNT inter se *πρόγνωσις* hoc est, præcognitio & *πρόβησις* hoc est, prædictio, quoniam Præcognitio est in anima nostra. Prædictio eorum quæ sunt præcognita per vocem efficitur.

constatque non alia quidem, in anima nos operari, alia verò prædicere. Hoc quidem ita est: cum enim voces sint signa conceptuum; quicquid mente concipimus, ut concipimus ita exprimimus. Nihilominus hoc non tollit posse Medicum, quando oportet, aliter loqui ac sentit. Oportet autem ita agere si quando meticulosum ægrotum præ manibus habemus, sic iubet Hippocrates: semper enim (ut Celsus ait) ægrotos securos agere convenit. Consulat verò medicus proprio honori, & ne eventum ignorasse videatur, id quod ægro occultavit, assistentibus palam faciat. Hoc à Galeno accipe: *egressus, saltem eius curam gerentibus vera indicato*, quod etiam Celsus prudenter admonet. Est tamen animadvertendum, hoc fieri debere, ex eiusdem Celsi consilio *sine certa desperatione* licet enim quadamtenus, non autem omnino decipere; Nam mentiendi tibi facultatem Galenus concedit, ut *neque tamen magnopere mentiaris*. Tandem Prognosis penitus necessaria est, Prædictio non ita, sed sæpè omittenda, nunquamque sine præmeditatione facienda: Prognosi præparatur artifex ad agendum, si prædictio omitatur nihil ægroto nocebis. Itaque aureis litteris Hippocratis verba sunt scribenda, quibus monet Medicum *ut quàm prudentissimè agat, tum in reliqua arte, tum in huiusmodi prædictionibus, illius probè memor, quod si cui succedat prædictio, is apud ægrotum intelligentia præditum in admiratione fuerit. Si verò quis aberraverit, supra hoc quod odio habetur fortasse insanire videbitur.*

6. epid. sect. 2.
tex. 43. &
Gal. ibidem.

2. prorrh.

PARTICULA II.

Timidus sit in prædicendo.

AVdacia in prædicendo temeritati, sæpè accedit: quippe Audax esse non potest quicumque consideraverit eandem esse naturam, quæ nos formavit; & quæ est *morborum medicatrix*. Quemadmodum ergo in formatione contingunt monstra, ita etiam in medicina, ut Auerrhoës optimè annotavit. Hinc est quod Hippocrates timiditati incumbens. *Acutorū, inquit, morborum non omnino sunt certæ prædictiones aut salutis, aut*

6. epid. sect.
5. tex. 1.

7. colliget.
cap. 31.
2. aph. 19.

mortis; dixit acutorum: quoniam eorum velocior est motus, & magis ambiguus. Chronici tardè mouentur, neque repentinæ mutationis signa afferunt; quod si mortis aut salutis signa in chronico adsint, firmitiora sunt quàm in acuto: in vtrisque tamen medicus potest decipi; in acutis magis propter rationes iam dictas, sed in neutris habet ars infallibiles præceptiones quæ in singulis indiuiduis necessariò accident.

* Ex timiditate adueniet Medico, vt rarò prædicat, ne periculo errandi expositus incidat sæpè in foueã, & infamia incipiat laborare, quæ apud Indos non impunè erat, verùm si quæ præfagia ter fallerent, silentij perpetui mulcta plectebatur, ita referète Strabone lib. 15. suæ Geographiæ, & Plinio lib. 6. cap. 9. oportet ergo medicum memoriæ commendare Hippocratis verba. *Nilil contemnere, nihil timere.*

PARTICULA III.

Tardus sit in prædicendo.

*de prædict. ad
Posth. c. 2.*

*3. epid. sect. 1.
agro. 2.*

PROcrastinatorem, non in agendo, sed in prædicendo, Medicum volo; neque Galenus aliter se gessit, siquidem prædicturus Eudemio duas quartanas, post aliquot dies interrogatus, rem adhuc procrastinauit in posterum diem donec vrinas inspexisset. Cùm enim non vni tantum signo fides sit habenda, expectare oportet donec adueniant alia, imo diutiùs expectare, vt scias an perseuerent. e. g. Hermocrates multa patiebatur praua symptomata, & tamen *circa undecimam diem omnia visa sunt remissa.* Nunquid prudens Medicus statim gauderet? At paulò post *coma capit, vrina crassiores, subrufa, infra renues, non subsidebant. Rursus decima quarta à febre erat liber, quid tunc? properaret Medicus ad sanitatem præfagiendam: non certè, sed expectàret: quoniam circa diem decimam septimam febris rediit, & tandem vigesima septima obiit.* Itaque tam signa quàm euentus siue prosperi siue infausti, nec statim recreent, nec statim terreat.

PARTICULA IV.

Circumspectus sit in prædicendo.

VNi tantum signo nè fidat, diximus; sed alia expectanda: Addimus nunc, cum plura adsunt, ad omnia circumspectat. Quemadmodum enim astrologantes, non vnus sideris aspectui serenitatem pollicenti fidem habent; nisi simul considerent, an alia eodem tempore concurrant, quæ tranquillitatem perturbent: ita in re medicâ, potest vnum sidus, hoc est signum salutis, serenitatem indicare, & simul alia adesse, quæ procellas minentur; cui autem debeat credere, cum de signis loquemur, explicabimus. Profectò magnus præfagiorum magister Hippocrates, magnus erat signorum circumspector. Apollonij narrans historiam, cum dicat, *circa vigesimum quartum leuius habuit*; adiungit, *cætera nihil immutatum*, circa trigesimalam quartam mortuus est: Indicauit his verbis, se parui fecisse, quod vigesimoquarto leuius habuisset; siquidem in cæteris signis nihil fuit immutatum. Mulier in Thaso decumbens iuxta frigidam, erat sine voce, & rursus resipiscebat; sed *vrina vsque ad finem, erant nigra, & tennes*. nihil ergo boni, ex illâ resipiscentiâ sperare licebat: quandoquidem circumspectus Medicus, ad vrinas respiciens, anxius erat & dubius de sanitate ægroti. Hermocrates, de quo supra, eadem die, in quâ, febre erat liber, vrinas habebat, vt prius, crassiores, infra tenues, non subsidentes; præcesserat icteritia, ante septimum; quam in Aphorismis lethale signum habemus; præcesserat dies septima, cum difficili tolerantia. Vide, quæso, an Medicus, leuamini duntaxat, quod vndecimâ die accidit, attentus, & ad alia signa non respiciens, posset sanitatem prædicere. Item mulier, quæ apud fluidam aquam, in Thaso habitabat, febre acutâ, à partu fuit correpta, tussis habuit continuas multas; nunquid, quia hæ tussis, die decimasextâ defecerunt, Medicus gauderet? non ita Hippocrates; sed circumspectus ad reliqua, reperit, nullam coctionem sputi fieri, nullum abscessum superuenire, non expurgationem ex vtero, quæ maxime conueniens erat.

*3. epid. sect. 3.
ærot. 13.*

lib. de præ-
ceptionibus.

3. Reg. 22.

At quoniam circumspectus adhuc; ob signorum paritatem, inter bona & prava; ambiguus esse potest, accedat ad Hippocratis oraculum. *Nec verò indecorè ille se geret Medicus, qui, in rei præsentis angustia, circa agrum aliquem; & imperitiâ tenebras offedente, alios quoque accersiri iubeat, quò ex communi consideratione, res circa egrotum inquirantur, & cognoscantur, & illi cooperatores fiant, ad auxilij ferendi facultatem.* Socium etiam vocato in futuri interitus suspicione; quia Medicus mortem prædicens, reditur odiosus; nec mirum, si odiosus reddebatur apud Regem, Sanctus Propheta Michæas; vnde Rex, *odi eum: quia non profetabat mihi bonum, sed semper malum.* Verissimumque est illud Terentianum. *Veritas odium parit.* Duobus igitur, mortem prædicentibus; alter alterius odium imminuit.

PARTICULA V.

Cautus sit in prædicendo.

1. epid. sect. 3.
com. 17. &
lib. 2. de loc.
affect. c. 3.

3. prog. 41.

5. loc. eff. c. 4.

GLoriatur Galenus se nullâ re vnquam prædicendâ offedisse; & ad senectutem vsque nullam neque curando, neque præfagiendo calumniam subiisse. Non ita tamen Hippocrati accidit; qui, quamvis æquales cum Diis (referente Pœto ad Artaxerxem) honores adeptus fuerit, tamen (vt ipsemet de se testatur) plus vituperij, quàm laudis ex medicinâ reportauit. Verùm concedamus Galeno hanc felicitatem, vt nunquam fuerit calumniam passus; nunquam in prædicendo aberrauerit: Idne illi contigit, ex magnâ peritia? si ita est; iam, non vt homo; sed supra humanam conditionem, sapere videtur: quandoquidem ipsemet fatetur, nunquam hallucinari, supra captum hominis esse. Si ergo vt homo, & non vltra, scientiam habebat; aut aliquando aberrauit; aut certè, adeò cautè se gessit; vt non ad artis præstantiam, sed ad nimiam solertiam, quòd calumnias effugerit, sit referendum. Solertissimum eum fuisse, ex multis eius historiis constat. Præcipuè, cum, nemine ei suggerente dixisset quæ Medicus Siculus patiebatur; dicturus enim de retractione iuguli ad inferiora, considerauit, hoc signum non nisi in magnis inflammationibus adesse; propterea

non fuit ausus, veritus ne laudem, quam antea comparauerat; fauciaret. Cùmque animo induxisset, tutò se loqui oportere; aspiciens laborantem, dixit: *Non ita multò post, in gulum, ad infernas partes detrahi senties, nisi forte iam antea tibi enenerit.* Itaque symptoma, de quo erat anceps, sub conditione prolatum, reddebat illum à calumniâ tutum; sed neque sic quidem omninò effugies: quid ni? poterat inflammatio illa, nec esse magna, nec magna futura; ac proinde, nec Siculus retractionem sentire, nec eandem sensurum. Prudenter igitur prudens Hippocrates. *Medicum, inquit, laudauerim vehementer, qui parum delinquat; certitudinem autem exactam rarò contigit.* Ad cuius imitationem Galenus sic ait. *Medicus autem unusquisque, erit altero, admiratione dignior, quanto eius prædictiones, minus fallant prædictionibus alterius.* Ut autem solerter se gerat, ante oculos habeat consilium à Galeno traditum; videlicet, ne Medicus vnquam simpliciter, soluendum esse morbum, prænunciet, vt facere solent diuinatores; sed cum addito. *Si victus ratione à nobis, non alio quodam Medico regatur: deinde si nihil ipse peccet, & faciat quæ imperantur, omnia: * Postremò si nullus magnus extrinsecus error admissus fuerit.*

de veteri
medicinâ.

4. auct. 59.

lib. const.

art. c. 18. &

lib. de dieb.

decret. c. 17.

* Quoniam, non solùm Medicum, se ipsum præstare oportet, opportuna facientem, sed & ægrum, & assistentes, & exteriora. Ab vnoquoque horum possunt errores committi, qui prælagio vim auferant. Prior error erit, ex parte Medici quod v. g. vt ait Hippocrates. *Dum natura omninò sufficit, peccatur in hanc extrinsecus, cataplasmate, inunctione, & totius partis in dispersione.* Assistentes errorem committunt, si vel Medici mandata non rectè obseruent; vel ægro intempestiuis nunciis animi pathemata concitent. *Æger in se ipsum peccabit grauius, si non obtemperans, sed intemperans fuerit; si etiam morosus, siue à naturâ, siue à morbo.* Hippocrates historiam narrans mulieris, quæ in Thaso, prope filios Pyladæ in Lero habitabat, morosam fuisse ait; quasi innuens, causam difficilis sanationis: imò verò alterius ægritudinè describens, quæ gemellas pepererat, fastidiosam sæpe numero, & tetricam fuisse ait, & adiungit. *Non ad animi equitatem potuit perducì.* In exterioribus, errores fieri possunt; exteriora autem multiplicia sunt, pluuia, tonitrua, fulgura, aqua, fluius irruens, incendia, ictus; hæc & similia insomnes reddunt ægros; cùm tamen necessariò non adsint, non possunt certò prælagiri. Imò (quod Galenus animaduertit) etiam ea; quæ ex morbi ratione profisciscuntur, non possunt certò prælagiri; siquidem superfluens humor, potest in partem vitæ necessariam, subito impelli; aut econtrâ, ad ignobilem deduci; atque ita ex eo, qui ad

libell. de
alim.

3. epid. c. 27.

3. agr. 11.

agrot. 14.

Syntaxis Prædictionum

principem locum fertur repentina mors; ex alio, qui ad ignobilem, salus accidit repentina. Idcirco oportet semper cautè, hoc est, sub conditione, prædicere.

* Veram tibi ante oculos, medicæ solertiæ, sed laudabilis, hoc est in bonam partem propono syntaxim.

* præla- gium.	In animo, <i>Prognosis,</i> <i>Præcogni- tio, Præ- notio.</i>	} semper facienda.	} semper vera.	} Rard --- Sic vulgi cal umnia minus ex- ponitur.
} Non nisi postquam plura si- gna, quam vnum apparent.	} Non nisi post signorum con- stantiam.			
		} Non sem- per vera; sed aliquã- do: vt	} In summo discrimine	} <i>Ægro prudēti, & animoso.</i> <i>Assistentibus, dum</i> <i>æger timidus, aut</i> <i>stultus est.</i>
} Citra sum- mum dis- crimen	} <i>Ægro pudēti, & animoso.</i>			
		} Circun- spectè	} Cōferendo signa præ- sētia inter se.	} <i>Ægro timido, & stulto.</i>
} Considerando impetū vulgariū morborum.	} <i>Assistentibus</i>			
		} Prædictio- nes fiant.	} Rememorando præterita.	} <i>Medici circumspecti, & canti est, ad eos respicere, cum quibus, prædicendo, loqui- tur: aliter enim cum vul- garibus hominibus; aliter cum sapientibus; aliter cum fæminis oportet loqui.</i>
} Cautè.	} Non habendo fidem, iis, quæ præter ratio- nem eueniunt.			

CAPVT III.

Tres precipui Testes ad Prasagiendum Vocandi.

PARTICVLA PRIMA.

Pulsus, Vrina, & Respiratio seorsum significant.

OLENT communiter tres testes; Pulsus, Vrina
Respiratio; ad trium facultatum labores, firmitate
tēme agnoscendam appellari: ita vt, Pulsus, vitalem
commonferet; Naturalem, Vrina: * Respiratio, vt
pote quæ animalibus sit instrumentis, animale. Verum
tamen, quoniam mutuus facultatum, inter se nexus facit, vt
vnus laboribus, altera compatiatur; significatio illa, sumpta à
tribus signis, ad tres facultates, non est admodum efficax; quippe
hæc omnia, in morbis per sæpe confunduntur. e.g. Si quis à
nimiâ cruditate obstructis pulmonibus, aut compresso, propter
repletum ventriculum, septo transuerso, difficulter respiret:
nunquid sic difficilis respiratio, facultatem animale laborare
indicabit? si quis item in phrenitide, humoribus ad cerebrum
raptis, vrinas mingat tenuēs, albas, aquosas; diceturne facultatem
naturalem non habere constantem? Pulsus præterea durus,
propter inflammationem; aut paruus, propter frigiditatem
ambientis, significabitne vitalem facultatem pati? profectò
nihil minus.

Longè meliùs dicetur, pulsus & respirationem naturæ, **
sive calidi innati: (vtrumque enim apud Hippocratem idem
est) vrinam, materie morbum facientis statum indicare. Morbus,
pugna est inter naturam, & causam, quæ naturæ nocet: Ex parte
naturæ, malum, aut bonum; pulsus, respiratioque testantur:
quippe & aërem, ad calidi refectionem attrahunt; & fulgines,
ad eiusdem conseruationem expellunt. Ex parte causæ lædentis,
seu materie morbum facientis, exhibet se vrina; quæ num

victrix, an victa sit causa, quæ naturæ opponitur, significare potest: in eâ enim, tam coctionis vestigia, quàm ebullitionis signa, quàm etiam humoris prædominantis figura apparet.

* Ad caloris innati conseruationem machinamenta, in humano corpore; reperies quamplurima; nempe innumeras arteriarum myriades, per vniuersum corpus dispersas; meatus etiam, quibus omnia membra, ad faciliorem, tum fuliginum expulsionem, tum aëris ingressum sunt perforata. Nec satis hoc; sed suppetias petiit facultas vitalis ab animali; & ab eâ respirationem accepit, accommodatissimum sanè instrumentum, tam ad ventilandum calorem, expurgandumque à fuliginosis excrementis cor, quàm ad reficiendos spiritus. Fit itaque respiratio ab animali facultate: quoniam per animalia fit instrumenta, hoc est per musculos sexaginta quinque; quorum alij liberè, alij violenter, huic muneri inseruiunt; vocanturque instrumenta mouentia, quemadmodum pulmones excipientia; larynx, & aspera arteria, materiam deducunt. Scio Auerrhoëm, Turisfanum, & alios; respirationem, opus naturale, appellasse; persuasi ex eo quoddam apoplectici; carotici, lethargici, & quomodocumque dormientes, qui nullo voluntatis fruuntur arbitrio, respirant. Huic rationi respondens quidam, voluntatem, ait, vel esse ab electione, quæ in vigilantibus elucet; vel ab instinctu, quæ in dormientibus apparet: hancque distinctionem subtilissimo Scaligero acceptam refert. Verum ille Scaligero hunc morem gerat, mihi rem omninò impossibilem, utpote contradictoriam nunquam persuadent. Contradictionem inuoluit ille, qui voluntatem appellat instinctum: nam si instinctus est, voluntas non est; & ideò voluntas non est, quia instinctus est. Prius respondendum reor, relicta esse in dormientibus, quædam, confusa tamen, voluntatis vestigia, qualia etiam in ebriis relinquuntur; qui ebrietate solutâ, nihil eorum, quæ prius egerant, meminerunt. Confirmant præterea suam sententiam, illi qui naturalem actionem, respirationem vocant, autoritate Galeni, qui ita eam appellat. Veruntamen æquiocatio in hoc subest: Galenus namque tunc, cum respirationem, naturale opus appellat, accipit, naturale ut opponitur violento. Quoddam si idem Galenus alibi, neminem, cohibere posse respirationem, dixit; intellige absque mortis damno. Hoc viderat in seruo barbaro qui se, cohibita respiratione interemit. Quamuis præterea admit-tam respirationem omninò cohiberi non posse; potest tamen ad libitum augeri, aut minui, & hoc sufficit, ut credatur, voluntatis impetio subici. Vel dic, animale, & voluntarium, non dici ad conuertentiam: potest aliquid esse voluntarium, non animale; ut vrinæ, & defæctionum exercitio; quæ potius cessante, quàm operante musculo, facultatis animalis instrumento fit; & tamen liberè fit. Potest è contrario, esse animale, non voluntarium: quis enim nescit, suppositâ inspiratione, quâ, musculi, ad recipiendam aërem dilatantur; expirationem, esse opus non voluntarium: si

*lib. de iis que
in medic.
sunt.*

3. aph. 73.

quide
luntat
volun
terc
mico
sio; i
uiole
exter
per e
ba a
vitiat
*
præte
nus p
mè s
tum
simu
præf
alior
natu
saria
(est
re, a
dera
ram
anim
tur,
qua
vi i
anim
sem
do;
Por
& r
natu

quidem, dilatati per inspirationem musculi, debent necessariò, absque voluntatis imperio, concidere! & tamen exspiratio; quātumvis absque arbitrio voluntatis facta, suos habet musculos, per quos fit; nempe externos intercostales; quemadmodum internos, inspiratio; quod diligens Anatomicorum cura palàm fecit; licet, propter oppositos Galeni locos, confusio; inter nonnullos, fuerit orta: Etenim *in libello de causis respirat.* Inuolentæ expirationi musculos tribuit qui sunt circa abdomen; violentæ, externam intercostalium partem: Alibi, maximam inspirationem fieri ait, per externos intercostales. Hoc tamen vltimum verius mihi videtur; verba autem in libro de caus. resp. contrarium disponencia diuturnitate vitiata.

2. de mot. muscul. c. vlt.

** Quamvis multipliciter, *Natura*, ab Hippocrate, & Galeno dicatur, præter plurimas alias significationes à philolophis receptas; nihilominus *principalissimum & proprium significatum*, quod *secundum ipsam maximè substantiam nature est*, Temperamento attribuitur. Temperamentum autem ipsi; (vt constat ex eorum scriptis) & animam, & naturam, simul confundebant; inò & hæc tria, cum calido innato: sed, quod ad præsentem rem attinet; Naturam, Galenus, tum ex Hippocratis, tum ex aliorum, tum ex propria opinione, calidum innatum vocat & meritò: natura enim est, *quæ animal ab initio format*, auget, nutrit, & omnia necessaria in corpore munia peragit: hæc eadem, caloris natiui, opera sunt: (est enim secundùm Galenum, *omnium operum naturalium author*) quare, aut calor iste Natura dicitur; aut (quod ferè idem in medicâ consideratione est) primum eius instrumentum. Accipe igitur si velis Naturam, cum Galeno, pro facultate, *quæ suæ voluntatis nutu, siue citra hunc, animal regit*: Accipe pro *structurâ*, vt quando dicitur: *præcipuè moriebantur, quorum natura vergebat, ad tabem*: Accipe pro specie, aut formâ: vt quando dicimus febrem esse huius, vel illius nature: Accipe pro *quâdam vi in ipsis corporibus, quæ ab eâ reguntur habitantem*: Accipe pro mundi animâ, hoc est, pro admirabili quâdam Mente, quæ omnia permeat; semper cum medicinæ Proceribus senties. Vtrum verò; hoc, vel illo modo; in hoc, aut illo loco accipiatur, ex sermonis serie facillè percipies. Porrò dum agimus de pugnâ, inter morbum, actiones corrumpentem, & naturam easdem seruantem, naturam, quæ has seruat, calidum innatum intelligere oportet.

3. aph. 2.

4. aph. 27. de marc. c. 3.
5. aph. 22.

8. de Placit. cap. 7.
6. Epid. sect. 6. comm. 5.
1. aph. 15.
14. de Vsu part. c. 6.
2. de sympt. caus. c. 1.

6. Epid. sect. 5. in princ.
17. Vsu part. te cap. 1.

PARTICULA II.

Inter Pulsuum, & Urinam comparatio.

Diuersa Vrinarum, & Pulsuum dignitas est, & significandi ratio. Pulsus ad malum certior est, quàm ad bonum: prauus enim, non nisi à prauâ fit causâ: bonus potest & à bonâ, & à prauâ, oriri; ut in hecticâ pestilente. Vrina è contrario, si bona sit, optimas habens conditiones, firmissimum sanitatis est signum; praua autem esse potest, & nihil mali portendere. Herophilus vrinam nigram reddens vsque ad octauam diem liberatus est. Epicratis vxor reddens vrinam subnigram vsque ad vndecimam, euasit. Meton cum vrinâ subnigrâ; in quâ, subnigra pendebant; perseverante per totum morbi tempus, seruatus est. Mulier morosa, cum vrinâ nigrâ, & tenui, profluentibus mensibus, liberata est. Quamplurima extant exempla apud Hippocratem, eorum, quibus vrinæ prauæ nihil mali significarunt. Quod si Galenus, neminem se cum vrina nigra seruatum vidisse, planâ fide testatur; non ita fieri posse negat, nec negare posset, rem veracissimi Hippocratis testimonio confirmatam; sed sibi id videre non contigisse ait.

3. præfug. ex
puls. c. 3. &
cap. 4.

1. Epid. sect.
3. tex. 10.
tex. 22.

1. Epid. sect.
3. tex. 14.
3. Epid. sect.
3. text. 84.

3. cris. c. 12.

Exceptio.

Non est perpetuæ veritatis dogma; vrinas bonas præstantius esse signum: nam ab hoc dogmate excipitur vrina in morbis, in quibus malum est extra venas: *parua enim, ut ut sint bona, salutis sic habentium, est spes; sed non paruum, ad exitium, momentum, si prauæ sint. Nam cum qui eo modo affliçantur in præcipiti sint, si alia vi leatur præterea, esse in corpore affectio praua, incrementum agro malum.* Hoc Galeni consilium ex Hippocratis fontibus est diriuatum. Quippe consuevit Hippocrates, ubi aliquod instrumentum spiritus sit laesum, inspicere vrinas, quæ si secundum naturam se habeant, in solis spiritus instrumentis versatur periculum, si hæc quoque prauæ appareant, offensum significant etiam nutritionis instrumentum.

3. Epid. sect.
1. cor. 6.

Corollarium Primum.

Si bona vrina, præstantius est signum, quàm pulsus bonus; si rursus, pulsus prauus præstat in significando prauam vrinam; manifestè colligitur, *Vrinam optimum esse signum ad salutem; Pulsus ad mortem.* Proponatur nobis æger, cum optimâ vrinâ, & quæ salutem maximè indicet; nempe mediocris substantiæ, coloris subrufi, vel subflauï, habeatque sedimentum parum eleuatum è fundo matulæ, album, leue, & æquale. Proponatur in alio ægroto vrina pessima, & lethalis; e. g. nigra. Ex altera parte constitue pulsus optimum, cum vehementiâ, & æqualitate; & in alio ægro, pulsus intermittens, in duobus, aut tribus iëctibus; conferto pulsus illum optimum, cum optimâ vrinâ; profectò, cum optimâ vrinâ, iam non potest æger mori: & qui pulsus habet vehementem, & æqualem, potest ingravescente morbo perire. Rursus conferto vrinam nigram, cum pulsu intermittente; videbis cum vrina nigra, multos euadere; (vt constat ex historiis citatis) cum pulsu autem intermittente, saltem per duas pulsationes, rarum est aliquem euadere: meritò enim à Galeno, pulsus intermittens apoplexiæ comparatur.

2. præfag. ex
puls. cap. 4.

Corollarium Secundum.

Quoniam in morbis, quorum materia est extra venas; vrinam, prauum signum esse, cum Galeno ex Hippocratis fonte hausimus. Hauriatur etiam sequens Corollarium, nempe in omni malo, tam extra, quàm intra venas, suam materiam habente, spectandas esse vrinam. *Memineris itaque, vt simul eas inspicias, in ventris affectibus, thoracis, pulmonis, neruorumque. Nam bona si appareant, haud magnum præbent momentum ad salutem; contra praua, amplificans simul agri periculum.* Hoc sanum prudensque consilium non recipit, seu potiùs non percipit Aui-cenna, qui de Voluulo agens sic ait, & *bonitas vrinae in hac agritudine, non est plurima significationis secundum bonitatem, qualiter ergo malitia eius, quasi dicat, si bona, non significat bonum, cur mala significabit malum? Verùm aduertere debuerat; bonam, bonum non significare; quia non egreditur è*

16. tertij
traçt. 4. c. 3.

1. cris. c. 7.
in fine.

3. cris. c. 3.

loco, in quo malum continetur: (contineri extra venas pro hypothesis supposuimus) mala verò, licet illius mali nullum secum vestigium ferat, fert tamen alterius mali iam venis communicati; seu, vt melius dicam, non tam prioris quàm maioris mali est signum. Ampliari namque adeò malum, vt iam ea, quæ in vasis sunt inuadat, pernicies est. Quòd si aliquando *in passionibus Ventris, si sine febre fuerint, sola excrementa inspiciere oportere ait, si autem cum febre, etiam urinas;* describit propria vniuscuiusque morbi excrementa. Hoc autem non obest, quin cautus Medicus ex aliis colligat, malum esse aliis membris communicatum. Ideò alio in loco adiunxit: *In morbis quidem thoracis præcipuè sputamina sunt animaduertenda; non tamen urinarum contemplatio negligenda, & alui excrementa sunt inspicienda.*

Appendix Prima.

9. Meth. c. 5.

1. ad Glauc.
cap. 4.

4. prasag. ex-
puls. c. ult.

Cum per bonum, & malum, intelligimus salutem, & mortem; rectè dicimus bonam urinam esse præstantius signum ad bonum; præuam autem pulsus; præstantius, ad malum: Si verò boni, & mali nomine, coctionem, & cruditatem intelligas; vrina quælibet absolutè melius quàm pulsus, ad vtrumque significandum accipitur. Significat quidem pulsus coctionem, vt author est Galenus sic inquiring. *Maxima verò continentium febrium remedia, hæc duo sunt, detractio sanguinis, & potio frigida. Verum illa nullo non tempore, modò vires sustineant: hæc cum & in pulsu, & in urinis concoctionis euidentibus cernuntur nota.* Caterùm vrina est, quæ directè concoctionem significat; pulsus verò, indirectè & quodammodo argumento ducto. E.g. Iuuenis ille, quem tertiana inuasit in autumno, & vere desit: In autumno, dum humores erant crudi, propter flatus, & tensiones; pulsus erant duri; postea verò mollescere inceperunt, eò quòd humor iam coctus flatus non ampliùs emittebat. Præterea, vt Galenus ait, tempore cruditatis, quando dantur fumosa excrementa, fiunt maximæ, celerisque contractiones pulsuum. Tandem in cruditatibus, vt apud Galenum sæpius repetitum inuenies, redditur pulsus inæqualis, inæqualitate collectiuè. His itaque modis, pulsus, cruditatem ostendit; qui,

quar
nem

A
optim
futur
Hipp
ad co
stanc
& in
excre
dem
in cr
crisi
bum
fim

E
ting
tur,
disti
adeo
vrin
vtru
an p
fent
ran

*
num
alter
poss
omn
tred
null

quàm sint inferiores illi, per quem ex vrina idem venamur, nemo est qui nesciat.

Appendix Secunda.

Ad comparationem inter pulsum & vrinam, adde vrinam, optimum signum esse, & pulsu præstantius, ad cognoscendam futuri iudicij celeritatem, hoc est, an propè iam sit crisis, vt Hippocrates nos docet. Ad iudicij celeritatem, inquam: nam ad cognoscendum, an morbus, per crism sit soluendus, præstantius signum sumitur ex pulsu. Idcirco Galenus, *altos in ira, & in iudicationibus pulsus fieri*, ait, *latos plurimum in decretoriis excretionibus*. Magnum etiam pulsum iratis, & iudicandis ibidem tribuit. Nec solum futuram crism; sed quam natura viam, in crisi, habitura sit, pulsu ostenditur. Vrina nihil confert ad crism præcognoscendam, sed si ex aliis cognoscamus morbum per crism soluendum esse; ex vrinâ, bonam eam crism prædicere possumus.

2. prog. 16.
2. epid. sect.
2. tex. 45.
2. caus. puls.
cap. 13.

Appendix Tertia.

Etiam, quando vtrumque signum pares vires habere contingit, * præferenda est vrina pulsui: quæ in vrina considerantur, cuilibet, vel parum exercitato innotescunt. Quis nescit distinguere crassam, à subtili, & vtramque à mediocri? Quis adeò stupidus, qui non cognoscat, contineaturne aliquid in vrina diuersum ab ipso sero, an nihil? & id quod continetur vtrum innatet in sublimi vrinæ regione; an subsideat in ima; an pendeat in media? pulsum verò differentia difficiles censentur, adeò vt non nisi summopere exercitatum requirant medicum.

* Auicenna in febre pestilente, tam vrinam bonam, quàm pulsum bonum falsitatis insinuat, inquam, *& non alteratur pulsus & aqua, magnâ alteratione, & cum hoc, ipsa est interficiens velociter*. Caterùm quod pulsus possit immutatus permanere, potuerat ille addiscere ex Galeno, non in omni pestilente, sed in hecticâ duntaxat; quod verò vrina in febre ex pulsedine valde magnâ; qualis est pestilens, siue hectica, siue humoralis, nullam mutationem subeat, nescio vnde potuerit addiscere. Pulsus, cum

1. 4. 17. 4. c. 2.
3. præfag. ex-puls. c. 3. & cap. 4.

fit quidam motus, potest ex accidente variari, itavt reddatur moderatus. Vrinæ bonitas consistit in tribus, colore, substantia, & contentis. Si ex accidente color reddatur bonus; substantia, & hyposthasis, adhuc manent in sua priore prauitate. Deinde motus potest à contrariis causis, vñ impellente, alterâ retardante, ad mediocritatem reduci; vrina laudabilis non fit, nisi à laudabili calore. Neque verò quicquam valet subterfugium, quod aliqui, vt Auicennam defendant, imaginantur; Naturam scilicet, non audere aggredi pugnam; ac proinde vrinas remanere inalteratas. Non, inquam valet: coctio namque non fit solùm, quia pugna non adest; sed quia adest temperatus ille calor, optimum naturæ instrumentum, quod si absit, impossibile est, licet pugna non fiat, vrinas exire concoctas. Præterea naturæ opera non sunt libera, vt possint ad libitum fieri, & non fieri: imò verò sunt necessaria; & dato agente debitè patienti applicito, sequitur actio; sic non est verum, causam morificam in corpore adesse, & non sequi pugnam. Tandem cum morbus (vt dictum est) sit pugna inter naturam & causam præter naturam, quis dicit adesse morbum, & non adesse pugnam? Abeat igitur vetus ista, sed inanis excusatio. Excusationem alteram risu excipio *cum vrine in febribus*, ait quidam, *ob calorem præsertim variantur; propterea non multum variante à statu, naturali caliditate, neque etiam has multum variari oportet.* Quid audio? An ob calorem vrinæ variantur at in Ephemeris, calor fit maximus, accensâ scilicet tenui, spirituosâque substantiâ; & tamen ex Galeni testimonio, in huiusmodi febribus *vrina,*

2. cris. c. 13. *nonnulla quidem, suspensiones, nonnulla verò, subsidentias bonas habent; quædam, autem nebulas: omnes verò, benè colorate sunt.* Scito bone vir, materiam esse, quæ vrinas tingit, quæ easdem incrassat, quæ hyposthasim bonam, aut malam efficit. Instabis adhuc, calorem esse, qui materiam immutat; estor sed, nunquid in pestilente, quoniam calor non est admodum tactui manifestus, materiam agnoscis immutatam? ne quæso ad veneni occultam substantiam confugito: hæc enim quantumuis occulta, & à putredine suam habet ortum, & putredinem, corruptionemque operatur.

Cardanus in omnes, vt plurimum infestus, Auicennæ, in hæc parte, voluit patrocinari; fortassis ne in hac parte, cum paradoxo suo genio belligeraret. Tres ille, in Auicennæ gratiam, excogitat rationes; sed infelicitè. Prima, *in febre pestilente contingit vrinam esse bonam: quia febris aliquando est de genere hecticarum sine ephemerarum.* Caterùm debuerat meminisse, dari quidem febres hecticas pestilentes, non tamen sine putredine, cuius vi citò interimunt; sed hecticæ dicuntur, quoniam putredo earum, substantiam cordis arripit, quemadmodum in simpliciter hecticis calor occupat substantiam. Sic pestilentes ephemeræ, quæ cum spirituum putredine eueniunt, qualis est sudor britanicus: neque etiam hæc, inalteratam relinquunt vrinam: quippe spirituosâ substantiâ putrescente, quæ simul cum sanguine intra vasa continetur; non possunt vrinæ in colore, substantia, contentis, inculpabiles permanere. Altera. *Natura in illa febre non agit actione, quæ separet aliquid ex materiâ: quia non potest, ideoque relinquitur vrina quasi nulla*

fit mater
notæ, n
turbata
agit in
heterog
tis, sepa
vrina i
quæ à m
ductam
adest, q
ram; e
tamen
placito
proiecc
tamen
colore,
morum

N
ter se
natu
& ex
do p
habe
arter
à cor
uallo
quæ
nam
actio
neco
dè a
gino
mot

fit materia in corpore. Sed dicat mihi Cardanus, si non adsunt separationis notæ, nonne aderunt ebullitionis? At agitatione materiæ, sunt *vrinae perturbate, quales sunt iumentorum*: deinde quænam est isthæc Natura, quæ agit in materiam? nempe calor innatus: At calor semper agit separando heterogenea; quæ, si ob imbecillitatem agentis, aut ob resistentiam patientis, separare omnino non potest; saltem confusa relinquit; & sic quidem vrina immutatur. *Addit demum in febre pestilente, vrinam similem effici ei, quæ à moderato calore fit, qualis in sanis est; ob debilitatem ab eadem febre inductam.* At ô Cardane, debilitas non efficit aquosam vrinam, vbi causa adest, quæ eandem tingere potest. Præterea concedam tibi hanc chymeram; erit quidem sic vrina, in colore laudabilis, non tamen in reliquis; & tamen tria in vrina bona requiruntur. Fernelius dum aliam, pro Auicennæ placito, rationem reddere conatur; nihil aliud agit quàm fucata orationis proiicere ampullas; inquit enim. *Cum sanguis, & humores labefactentur, non tamen putrescunt, unde nec turbida, nec confusa visuntur vrinae; sed substantiâ, colore, sedimentoque laudabiles.* Quæro Ego à Fernelio, quænam est ista humorum labefactatio citra putredinem?

4. aph. 70.

2. de abd. rer. caus. c. 12.

PARTICULA III.

Comparatio inter Pulsum & Respirationem.

NON solum, cum vrina; sed etiam cum respiratione, pulsus comparatur. Porro Respiratio, & Pulsus, in quibusdam, inter se differunt; in aliis conueniunt: differunt quoniam Pulsus naturalis quodammodo est motus; nunquam enim interruptus, & extra omne voluntatis imperium existit; Respiratione aliquando pro arbitrio mutatur. Deinde Pulsus efficientem causam habet solam naturam, Respiratione animam; Pulsus organa sunt arteriæ, Respirationis musculi; Pulsus fit à corde, Respiratione non à corde, sed propter cor. Tandem quinquies pulsat cor, intervallo vnus respirationis. Conueniunt autem quia tam pulsus, quàm respiratione eidem seruiunt facultati, nempe vitali: solius namque cordis ergo, seu innati caloris; cuius cor est fons; vtraque actio instituitur. Eadē est vtriusque finalis causa; scilicet triplex necessitas, videlicet præstadi refrigeriū, noui aëris ingressu; eiusdē aëris substantiam, in spirituum reparationē attrahendi; fuliginosa excrementa expellendi. Conueniunt tandem in ratione motus; constant enim ambo diastole, & sistole, & gemina quiete.

Cæterum, licet ambo sint propter cor, diuersitas in eo est, quod respiratio est duntaxat cordis gratiâ; pulsus, gratiâ membrorum, & cordis etiam.

Appendix Prima.

Adiunge aliam differentiam: cum enim respiratione ablata moriatur animal; si autem plures arteriæ ligentur, non adhuc peribit, fit vt respirationis interceptio mala habeatur, tanquam causa, & tanquam signum: tanquam causa, quia priuat cor suo solito, & necessario refrigerio; tanquam signum, quia indicat animalem facultatem laborare, ni ex aliis signis constet instrumentorum vicio id fieri. Pulsus verò intermittens signum est prauum, minimam autem, vel nullam rationem causæ habet.

Corollarium.

Collige, magis horrendam esse respirationis, quam pulsuum interceptionem, dummodò (vt dixi) respiratio non lædatur instrumentorum culpâ, sed facultatis. Patet hoc: quoniam pulsus intermittens, in *senibus & pueris* fit sine periculo: Respirationis autem intercepta norma est, quâ fortitudinem Apoplexiæ mensuramus.

2. præfag. ex
puls. cap. 1.

Appendix Secunda.

Quoniam respirationem cum pulsu, vt rationem signi subeunt, consideramus, considerabilis inter vtrumque differentia est, quod pulsus vitalem tantum facultatem demonstrat; respiratio animalem, & vitalem. Phrenitici respirationem habent magnam, & raram; dolore vexati paruam, & frequentem; vtrique animalem facultatem laborantem habent, nempe phrenitici internam; dolentes, externam potentiam. Rursus febrientes, irati, quomodocumque vitalem facultatem vexatam habentes, respirationem immutant. Pulsus, nisi vitalis alteri compatiatur, solius vitalis indicat affectum: si compatiatur, tunc signum est alterius facultatis, non propriæ ratione sed compassionis necessitate.

Dis
leui qu
to fall
causa
pulsus
tione
libet
meliu
conte
est in
cense
pe fu
flamma

* P
stra lau
Hippo
existim
nouit
riarum
ex mul
tus Lu
ne ad t
dir, fo
ta, hu
differe
sed du
Suffici
res, S
tus,
cultore
No
ficand
lis resp
virali
per ali
quide
tio. I
perma

Appendix Tertia.

Differunt tandem pulsus & respiratio : Quoniam pulsus, leui quolibet pathemate mutatur, ac proinde ex Celsi decreto *fallacissima res est* ; respiratio non ita ; sed grauem arguit causam & verus est testis. * Caterum quamuis fallacior sit pulsus : quia leui de causâ muratur, nihilominus eâdem ratione præstantissimum signum dici debet ; siquidem in eo quælibet exigua alteratio, quam respiratione non dignoscimus, melius apparet. Tactu etiam pulsus percipitur, & hæc non contemnenda eius est dignitas : quippe tactus exquisitissimus est iudex. Vltima pulsum dignitas, sed dignitate, prima censetur, quòd plures rerum nobis ostendit differentias, nempe *futuram crisin, crisis speciem, robur facultatis, dolorem, inflammationem, plenitudinem.*

* Pulsum præstantiam dum extollimus, videmur rem inutilem frustra laudare : quandoquidem (vt ait Galenus) signa ex pulsibus sumpta Hippocrates, reliquit *vel quia non noverat, vel quia non magni momenti existimauit, idcirco non est assequutus.* Verùm, quicquid Galenus dicat, nouit quidem magnus Hippocrates pulsum, & contemplatus est articularum motiones, tum in temporibus, tum in brachijs ægrotantium, vt ex multis eiusdem historiis constat, quarum vnam vel alteram affert Amatus Lusitanus. Multas præterea congerit Ludouicus Mercatus in præfatione ad tractatû de pulsibus. Quod si i phymnicam artem methodo non tradidit, forsitan & ante eum, & eius temporibus recens natæ artis rudimenta, huc non accedebant. Forsitan etiam vir sincerus manifestis pulsum differentiis contentus, alias noluit indagare, quarum aliqua non re verâ sed duntaxat imaginationis opere existunt. Aliæ parum sunt necessariæ. Sufficiat, ad pulsum doctrinam commendandam, plurimos artis Proceres, & ei incubuisse ; inter quos recensentur Aesclepiades, Erasistratus, Archigenes, & alij vsque ad Galenum maximum huius artis cultorem. 3. cris. c. vlt. & alibi. cël. 3. cur. 4.

Non tamen eis assentior, qui pulsui, absolutè principatum in significando tribuunt : ne indissolubilia, se attulisse argumenta putent, singulis respondere erit operæ pretium. Aiunt *primò* vitam magis in facultate virali, quàm in naturali consistere : siquidem sine alimento potest homo per aliquot dies in vita permanere, cessante facultate virali ne momento, quidem temporis vita durat. Sed vide quàm sit præter rationem isthæc ratio. Inprimis, hominem, facultate naturali omnino extinctâ, in vita permanere, ab omni veritate est alienum : nam in eo, qui alimentum

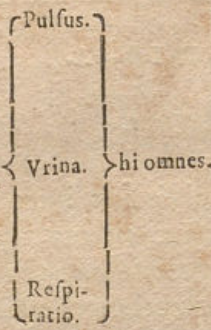
non accipit, adhuc calor naturalis operatur, carnes videlicet (si non alia inueniat) recoquens. Præterea, licet magis vita dependeat ex facultatis vitalis duratione, quàm ex perseverantiâ virtutis naturalis, hoc concludendumtaxat validius esse signum ex pulsu, ad significandam mortem, non ad significandam salutem: salus namque est victoria naturæ supra causam morbum facientem; hanc autem victoriam vrina manifestè indicat.

Altera ratio. Victurusne sit homo, an moriturus ex signis salutis, aut mortis conuenientiùs agnoscitur, quàm ex signis coctionis, & cruditatis: nam salus, & mors propiùs ad hanc præflagitionem accedunt, quàm coctio, & cruditas. Hæc ratio inanis est; pulsus siquidem, facultatis duntaxat robur, imbecillitatẽve ostendit: vrina verò non solum vires significat; sed materiæ obedientiam, rebellionẽve, morbi etiam longitudinem, aut breuitatem; quæ omnia oportet vt cognoscat is, qui salutem, aut mortem est prædicturus: nisi enim attendat primò ad morbum, & ad naturam tanquam ad duos colluctatores, deinde ad morbi ideam, & longitudinem, non meliùs de salute ægrotantis aliquid præcognoscet, quàm si qui velit prædicere, possitne quispiam portando oneri sufficere; nec agnoscat viæ longitudinem, & magnitudinem oneris. Nec verò recipiendus est Christophorus à Vega, inquiens notas cruditatis, & contrarias coctionis nullo modo significare longitudinem, aut breuitatem morbi, nisi ad facultatem collatio fiat; ad quod credendum eâ ducitur ratione, quòd cum facultate validâ, morbi lethales diutiùs durant. At oportuerat considerare, durationem istam, exigui esse momenti; nec ex eâ, morbum longum constitui: coctiones verò, quas iudicij celeritatem indicare dixit Hippocrates, sunt quæ longam efficiunt morbi constitutionem. Ridiculum præterea est, quod addit, pulsuum videlicet notitiam, non parum conducere ad cognoscendam longitudinem, aut breuitatem morbi: quia longitudo & breuitas pendet ex collatione facultatis ad morbum. Pendet quidem non tamen ex collatione facultatis vitalis, sed naturalis: coctio verò e quæ indicat esse facultatem naturalem morbo superiore, quid ergo vltimum querendum est ex pulsu, qui ad vitalem pertinet? sanè ad mortem non salutem præcognoscendam inseruit pulsus.

* Tres t
stes in or
ni mor
perqui-
tendi.

* Hæc omnia in ordinem redacta sic accipito.

* Tres testes in omni morbo perquirendi.

Pulsus & Vrina — quoniam, tam ex pulsu quam ex vrina coctio percipitur.

Pulsus & respiratio

ratione motus — constant namque diastole, & systole, & gemina quiete.

ratione causæ — Habent unam & eandem causam finalem, attractionem aëris, & expulsionem fuliginum.

pulsus præfertur vrinae,

vrina præfertur pulsui

pulsus & vrina

propter cognitionem futuræ crisis an morbus solvendus sit per crism.

propter cognitionem viæ, quam in crisi accipiet Natura.

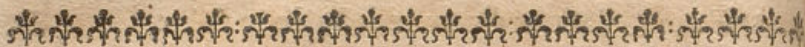
propter maiorem evidentiam in significando.

propter coctionis notas, quas habet directas; pulsus verò indirectas.

propter cognitionem temporis futuræ crisis.

- pulsus & respiratio
1. quoniam respiratio, pro arbitrio mutatur; non autem pulsus.
 2. quoniam pulsus est actio vitalis; respiratio animalis.
 3. quoniam pulsus fit à corde, tum propter cor; tum propter refrigeriū mēbrorū; respiratio non fit à corde, sed fit propter refrigeriū solius cordis.
 4. quoniam respiratione ablatâ, moritur animal; si pulsus plurium arteriarum impediatur, non peribit.
 5. quoniam respiratio est praua causa, prauūque signum; pulsus prauū est signum: causa autem, vel nullam, vel minimam rationem habet.
 6. quoniam respirationis magis horrenda est interceptio, quam pulsus.
 7. quoniam pulsus vitalem tantū facultatem demonstrat; respiratio & vitalem & animalem.
 8. quoniam pulsus leni quodam pathemate mutatur, respiratio nō ita.
 9. quoniam pulsus tactu percipitur, non autem respiratio.

* Hæc

CAPVT IV.

De Signis.

PARTICVLA PRIM A.

Signorum necessitas, & natura.

introduc.
cap. 7.

in princ. de
officin. med.

De princip.
dialec. c. 9.

HERODOTVS, siue quisquis is fuit, introductor auctor, inter omnes medicinae partes, signorum obseruantiam praecipue commendat. Facit haec ad suscipiendam cum honore curationem *ut cognosca- quibus mederi queas, & qua minus necessaria sunt.* Si ignarus desperatis, quando solis prognosticis sunt relinquendi, curatricem admoueat manum, in vulgi, imò & sapientum meritò incurret calumniam: ita rursus, si de aegrotante conualituro desperauerit, exhibilabitur. Consideret igitur edoctus ab Hippocrate. *An similia, an dissimilia, principio à maximis, à * facillimis, à quibuscumque, quomodocumque cognitis, que videre, & contingere, atque audire licet. Quae item oculis, tactu, auribus, odoratu, gustatu, mente sentiuntur.* Hinc deductam arbitror signorum definitionem. Nam dum ait *à facillimis quomodocumque cognitis* occasionem dedit auctori definitionum medicarum dicens; *signum esse id, quo cognito, aliud, quod ignotum nobis erat, apprehenditur.* Non valde dissimiliter, extra medicos concedit, D. Augustinus signum appellat; id, *quod & se ipsum sensum, & prater se aliquid animo ostendit.* Hippocrates *mente sentiri dixit; Augustinus sensui offerri;* nec tamen dissentiunt: nam sensum nomine, non solum externi sed etiam interni accipiuntur; mentis vocabulo non solum intellectum, sed internam quoque potentiam audimus. Vel dic vocabulum *τῶν*, quo Hippocrates ibi vtitur, ad multa extendi significata: significata enim non solum voluntatem, consilium, opinionemque, & alia huius census; sed noticiam, & sensum. Adiuuat hanc con-

iectura
niam
verbo
non
tur. In
comm
dicitur
cet, n
ad cog
monstr
cribit,

* A
respect
sam cog
ramus
quo, ta
effectu
cus spe
empyri
causas
causa p
vno ad
quando
vnum
cognosc
vt nos
effectu
imitari
quod f
illius f
probat
fecte c
quatic
neum
effectu

Ex
iectu
At s

iecturam, quod dixit, *mente sentiuntur*; quamuis aliqui, quoniam (*mentem*) vertunt, inquit Hippocratem sentiendi verbo fuisse abusum. Quamuis etiam mentem eo vocabulo non improprie significari, multis auctorum dictis comprobetur. Itaque signum imaginationi offertur, quæ vel à sensu communi non differt; vel saltem ei per quam vicina est; & ita dicitur se ipsum sensui offerre. Deinde quoniam, vt significet, necessarium est vt accedat compositio, & diuisio, & hoc ad cogitationem spectat, additur *præter se aliquid animo monstrare*. Communis Logicorum schola facilius signum describit, *quod potentia cognoscenti aliquid representat*.

* A facillimis, magisque cognitis, dum ait, videtur excludere causam respectu sui effectus, & effectum respectu suæ causæ. Nam multoties causam cognoscimus, effectum prorsus ignari; multoties etiam causam ignoramus, effectus autem nobis sunt noti. Attamen Galenus *quicquid ab aliquo, tanquam à causâ procedit illius signum esse* scriptum reliquit, atque ita effectum signum esse suæ causæ voluit. Rursus, causam rationalis Medicus speculatur, vt cognoscat effectum, hoc est, affectum; vt in hoc, ab empirico differat, quandò hic affectui duntaxat sine signis incumbit; ille causas tanquam signa quædam rimatur. Quapropter licet effectus, & causa per accidens, (inter quæ duo, nulla est naturalis habitudo, quæ ab vno ad aliud mentem dirigit,) non se inuicem significant; licet etiam aliquando, vel effectum, vel causam non perfecte penetrantes, non possimus vnum ex alio cognoscere. Nihilominus causa, & effectus *per se, si perfecte cognoscantur*, non possunt non inuicem significare. Rationem huius rei, vt nos doceret D. Thomas, didicit à D. Dionysio: eam sit accipito. Omnis effectus, (esto sit æquiuocus,) est similitudo suæ causæ, quatenus causam imitari conatur, & ex consequente eam representat. Causa autem non quòd similitudo sui effectus, neque quòd suum effectum imitari dicatur, illius signum est; sed, vel quoniam compertum est, & experimentò comprobatum, ex hac causâ, hunc effectum; ex illâ, illum oriri; vel quoniam perfecte cognitâ naturâ causæ, eius quoque virtutem, ac necessariâ consequatione, effectum, ab eiusmodi virtute processurum cognosci consentaneum est. Non tamen negabo, melius ab effectibus causas, quàm à causis effectus cognosci.

Corollarium Primum.

Ex signorum necessitate, colliges medicinam esse artem coniecturalem: quippe Medicus semper ante oculos habet signa. At *Σημειωσις* id est, signum, vt auctor est Galenus, *non necessariam*,

s. de loc. aff. c. ult.

introducet. cap. 8.

D. Th. 1. p. quest. 22. art. 2. ex Dion. de diuinis nemiñib.

3. prog. 39. nec assidue, sed magnâ ex parte duntaxat, notionem habet. Et hoc differt ab indicio seu indicatione. Nam *Indicium* siue *Taxatio* hoc est, indicium seu indicatio in demonstratione necessaria & assidue, alterum, alteri consequens habet. Cum itaque medicina semper inter signa versetur; & signa non semper, sed magnâ ex parte, notionem habeant; cum præterea coniecturæ vi, (vt vult Galenus) notionem magnâ ex parte veras assequamur; fit vt medicina, coniecturalis ars censeatur. Esse coniecturam mediam inter exactam notitiam, & omnifariam ignorantiam, testatus est Galenus; & idcirco, teste eodem, non a Veritatem accedit, hoc est, non ad infallibile verum; sed a
 1. loc. aff. c. 1. *verum* propè infallibile. Excusandus ergo est Medicus, si aliquoties finem suum, non assequatur, quandoquidem artis
 1. cris. c. 9. artificis, quæ finem suum non semper assequitur, vt cum Galenus
 art. med. c. 7. auctor introductorij affirmavit. Neque hinc sequitur (quo
 introduc. c. 5. Argenterius in Galenum cum opprobrio congerit) culpam Medici, in artem coniici: imò nec Medicus; nec medicina culpam habent. Medicus, quia præceptis imbutur eius arti quæ finem non semper assequitur; si hunc non assequatur, culpa immunis est: Medicina non decipit; sed cum coniecturatur nitatur, eò accedit, quò coniecturalis ars potest accedere.

Cardanus, non medicinam, sed medicinæ exercitationem coniecturalem esse dixit: quia nihil scientificum, & artificiosum, potest esse simul coniecturale: ars enim, & scientia e habitus rectâ ratione directus. In quo mihi videtur velle medicinam diuidere in docentem, & vtentem; itavt medicina vtens coniecturalis sit, docens verò minimè: sed rogo Cardanum vt mihi dicat, quibus præceptis vtitur Medicus, docentem artem exercet? Respondebit, arbitror, docentis; alioquin quomodo est docens, si quomodo vtendum sit, non docet. At præcepta non sunt coniecturalia, erunt demonstratiua, quibus ergo demonstratiuis habitibus instructus coniecturaliter procedit. Sciat igitur habitum artificiosum, rectâ quidem ratione vti, sed non infallibili: neque enim demonstratiua semper, sed aliquando opinatiua medio ratio procedit. At coniectura, existimatio quædam est, vt colligitur ex Aristotele; existimatio autem est opinio.

5. ethic. c. 3.
 1. magn. moral. c. ult.

Respondet aliquis pro Cardano: coniecturalem quidem facit
 artem, remediorum quantitas; imò non solum quantitas, sed
 & occasio: faciunt, inquam, ista coniecturalem artem medi-
 cam in exercitatione, non in se ipsa: quippe ars optimè do-
 cet, quæ cuilibet morbo quantitas debeatur remedij; exerci-
 tatio autem hæsitat. Sed interrogo cur Medicus, dum exercet,
 hæsitat? respondebit ille quoniam tamen ars doceat in quo-
 dam certo morbi gradu, & statu, postulari certam remedij
 quantitatem; exercitatio, an hic sit ille gradus & ille status,
 quem ars* proposuit, non assequitur. Ita sit, sed cur exerci-
 tatio id non assequitur? non aliud habebit quod respondeat,
 nisi, quia signa quibus hoc cognoscitur, non sunt infallibilia.
 Sed quis hæc signa subministravit? nempe ars. Ars ergo est,
 quæ coniecturalem naturam habet. Imò verò Galenus, magis arti,
 quam exercitationi, coniecturalem hanc tribuere naturam videtur:
 siquidem *Medicus*, ait, *in curatione scientificè procedit, coniectura*
verò est in cognitione affectuum. Neque tamen ex his Galeni
 verbis colligas cum Argenterio, illum sibi met, qui alibi artem
 coniecturalem dixit, aduersari. Nam ars & exercitatio conie-
 cturis nituntur; verum Ars tunc maximè, cum cognitionem
 per signa docet; quæ nisi sint pathognomonica, non sunt in-
 fallibilia: exercitatio verò, hoc saltem habet, quòd cognitam
 naturam morbi, iam ex hypothesi, necessariam remediorum
 notitiam habet. Ceterum de artificiosa coniectura inferius,
 cum Erasistrato aliquid dicam. Interim scito artem & artis
 exercitationem eandem habere vires: neque enim ars magis
 certa est, quam exercitatio, quòd exercitatio, non ars, circa
 individua versatur. Quippe hoc verum erit apud stultos
 Methodicos, qui, ut Galeno, communem esse omnium homi-
 num curationem (quæ extrema dementia est) existimabant.

do curat per
 sing. miss.

c. 12.

1. ad glauc,
 cap. 1.

2. comp. med.
 secundum
 loc. c. 1.

3. Meth. c. 7.

Corollarium Secundum.

Ex qualibet signorum definitione colliges, necessarium esse,
 ut omne id quod signum dicitur, duplicem habeat respectum;
 alterum, ad id quod representat; alterum, ad potentiam cui
 representatur. Aliter res in suam naturam absolute sumpta appel-

lacionem signi non meretur. Vrina, quam vulgus Medicorum, per anthonomasiam, signum nuncupat, eatenus signum est quatenus humorum in corpore prædominantium statum indicat, & hic est prior respectus nempe ad rem, quam significat sed non adhuc signi rationem subit: oportet enim, vt perfectè sit signum, potentiæ cognoscenti, vt signum, representari; & hic est alter respectus. Priorem habet intrinsecus; extrinsecus posteriorem: nam representare habet à naturâ suâ; representari, non nisi ab occasione externâ: siquidem non omnibus representat, sed iis duntaxat, qui vrinæ causas, differentias, significationesque perspectas habent. Ita dicimus signum medicum Medico esse signum, aliis non ita. Plura, quæ circa has habitudines dici poterant, Logicam sapiunt.

PARTICULA II.

Symptoma, signum, causa.

1. *crif. c. 14.*

POtestne aliquid simul esse & signum, & causa: imò maxime. Hoc reperies apud Galenum; *quoniam aliqua sunt tanquam causa, & signa; aliqua, tanquam signa solum.* Rursus potestne aliquid esse symptoma, quod simul non sit signum? nequaquam, licet è conuerso possit quidem aliquid esse signum, non tamen symptoma. Omne symptoma, siue sit qualitas mutata, siue excretum præter naturam, siue actio vitiata, omninò sub sensum cadit; & subinde morbi, cuius est vmbra, necessariò signum esse debet. Signum verò, quod non sit symptoma, cœtio in vrinis esse potest; & similiter bonus accubitus, facilis etiam tolerantia, & bona respiratio signa sunt, & non symptomata; licet Galenus aliter sentire videatur; eorum tamen contraria, nempe difficilis tolerantia, & respiratio læsa, signa & symptomata dicentur. Placet mihi Dureti sententia, firmiora scilicet argumenta esse mortis, aut morbi, quæ ducuntur è signis, quàm è symptomatis. Nam è symptomatis sæpè nascitur, vt tempestatum, sic opinionum varietas; at certè signum constans, & firma esse debet prognosis in alterutram partem; nec

vlla ex
dicēdo
de pran
manife
lia sun
simul,
tis sign
vrina,
subsidi
cat, bo
pris da
cilem a
bil in h
Sig
alui, &
rotides
simul
tempo
oportet
riam n
suffice
test pl
antra
signum
ditatis
turbat
dine,
mali
gant.
esse al
modu
fionis.
præse
cui sp

vlla excusatio Medici recipienda, qui de signis erravit in prædicēdo. Consonat Galeni sententiæ dicentis *accidentia quadam, s. prog. 39. de pravis in bona, & etiam de bonis, in prava mutari.* Sed longè manifestius alibi. *Decretoria, que non decernunt, quadam mortalia sunt, quadam difficulter decernunt:* (Hæc sunt symptomata simul, & signa) *hoc verò haud quaquam inest coctionis, & crudittis signis; sed ex his signum, vnum idēque semper significat, ut v.g. urina, que benè colorata est, & albam, & leuem, & æqualem habet subsidentiam, coctionis est signum, & que quidem coctionem significat, bona est semper; qua verò cruditatem, non bona. Si tamen capitis dolorem, aut delirium, aut vertiginem tenebrosam, aut difficilem anhelitum, aut anxietatem, aut graue somnium inspexeris, nihil in his stabile, neque bonum, neque malum poteris præcognoscere.*

Signa autem simul, & causæ sunt; *Vomitus, & excrementa alui, & multitudo Urinarum, sudores, sanguinis eruptiones, & parotides, atque alij decubitus.* Potest ergo aliquid esse bonum simul vt signum, & vt causa; vt omnes euacuationes, quæ in tempore fiunt; in quibus, talia purgantur, qualia purgari oportet, per loca conferentia. Hæ enim & significant victoriam naturæ, & sunt causæ sanitatis. Neque profecto victoria sufficeret, nisi excrementa excernerentur, quod accidere potest pleurítico. Malum vt causa, & vt signum, sunt, pestilentes anthraces, & quæ malignitatem veneni præ se ferunt. Malum vt signum, non autem vt causa, sunt euacuationes tempore crudittis: quia magnam naturæ suum ordinem præuertentis perturbationem significant: quippe natura suo progrediens ordine, prius concoquit, quam euacuet: non tamen alicuius mali sunt causa, nisi aliquando sua multitudine, vires frangant. Malum denique vt causa, non vt signum, poterunt esse abscessus & nonnulli morbi, qui ab aliis morbis non admodum securè, hominem liberant; sed cum periculo reuersionis. Hi namque bonum aliquid secum vehunt, quatenus præsens periculum adimunt, nihil tamen stabile & firmum, cui spes, adhæreat, significare possunt.

*Vide infra
parte 3. c. 1.
particul. 1. e.*

PARTICULA III.

Fontes, ex quibus signa hauriuntur.

1. epid. sect. 3.
in princip.

1. prog. 5.

Communissimi sunt signorum fontes, res naturales, res non naturales, res præter naturam: cùmque Hippocrates sparsim multis in locis, & in collectaneo quodam, ad plures riuulos ex quibus, signa accipi possunt, nos manuducat; tamen omnes hi riuui, à tribus fontibus deriuantur. *morbos dignoscimus*, (ait ille) *ex communi omnium naturâ, & ex cuiusque propriâ*: ecce res naturalis, à quâ, signa accipimus, communis nempe natura, & cuiusque propria. Communem dicit, vt hanc consideremus, quando propria ignoratur. e.g. *considerandum in primis; agri facies an bene valentium, maximè verò sui ipsius similis sit*. Respicens ad communem naturam, dixit, *benevalentium*, respiciens ad propriam, addit, *sui ipsius*. Pergit & dignosci morbos etiam ait, *à morbo, & agro*; & hæc res est, & status præter naturam. Tandem *ab oblati, & offerente*; hoc non naturale est vtpote forinsecus adueniens. Reliqua, quæ adiungit, ad hæc tria genera reduci debent. Nam cœli constitutio, situs locorum, victus ratio, vitæ modus, somni, vigiliæ; hæc omnia sunt non naturalia. Consuetudinem, si inter non naturalia non admittis, reducito ad naturalia: siquidem est altera natura, naturalis quoque est ætas; reliqua omnia præter naturam.

Cæterum licet multi sint signorum fontes, mihi nil tam ex arte esse videtur, quàm omnes ad vnum reducere. Rectè quidem ab vno principio, cuncta naturæ ordine defluentia consideramus; rectè etiam ea, quæ, dispersa confusionem, in arte pariunt, ad vnam originem referas; verè, distinctè methodicè procedes. Si quis igitur Hippocratem omnium bonorum patrem consulat, inueniet illum tanquam à quodam fonte, à similitudine, & dissimilitudine, omnia signa hausisse. Hoc nobis inculcat in principio statim libri de officinâ, Medicis considerandum proponens. *An similia, an dissimilia*: Hoc in epidemiis perdiscere oportere docet. *An similia*

6. epid. sect.
3. tex. 43.

inter se sint; & si non similia inter se sint, ex dissimilibus, similitudo fiat una. Sic utique fit via, sic rectè se habentium probatio: & non rectè redargutio. Præcipua vtilitas, quam Medicus, ex hac simillium, dissimiliūque consideratione percipit, est quòd dum in eā versatur, nunquam ab vno duntaxat signo se falli permittet; sed multa simul contemplabitur: quod tanquam epilogum in suis prognosticis apposuit Hippocrates, hoc est *indicia in ediscendo omnia interstinguere, æstimando vires eorum inter se, quemadmodum scriptum est, tum de aliis, tum de urinis, & secretionibus, ubi pariter pus, bilēque excreat.* * Itaque plura signa ante oculos sibi obiiciat, videatque. An similia, hoc est, an omnia ad idem conspirent, omnia scilicet praua, vel omnia sint bona; tam quæ ad facultatem animale, quàm quæ ad vitalem, aut ad naturalem spectant. An verò sint dissimilia, nempe quædam bona, alia praua; quod si dissimilia sunt ex dissimilibus similitudo fiat una, videlicet considerando praua, an aliquid bonitatis habeant, quod bonis adiunctum, prauitatem eorum queat superare. Aut ex altera parte, si quæ bona sunt, non perfectè sint bona; ita ut à pravis necessariò vincantur. Hoc Galenum non latuit, quippe aliquando singulorum symptomatum vires, quæ apparent æstimabat, & in se comparare præcipit. Et siquidem tum fortiora, tum plura videntur, quàm bona mala, hominem in periculo esse sciendum, verum si bona malis & fortiora, & plura fuerint, de agro bene sperandum.

Perquinto signa in omni genere signorū, siue sint memoratiua, siue indicatiua, siue prognostica; nullū reperies, quod ad hunc fontē similitudinis, & dissimilitudinis non reducere oporteat. Et quod attinet ad memoratiua, nihil ex eis vtilitatis percipies, nisi cū præsentibus conferas. In primis vitā anteactā oportet considerare, ut præsentem agnoscas morbū, ut etiam præsentis morbi gravitatem: nam qui causas manifestas habet, meliùs cognoscitur, & faciliùs curatur; præteritum etiam temperamentum si cum morbo præsentem conferas, cognosces, an morbus sit proportionalis, ex quo minus periculum immineat, iuxta Hippocratis sententiam; faciem etiam ægroti quàm sit mutata, percipies, si faciem eiusdem in sanitate, cum præsentem conferas: quia verò (ut Galenus ait) *omnium hominum, antè non cognoscimus naturam, imò neque faciem, sed nec opinantes, sæpe ad ignotos accer-*

notatote

4. acut. 62.

2. apb. 34.

3. epid. sect. 2. in princ.

simur; principium cognoscendorum morborum, præfagiendorumque, à communibus instituimus. Quapropter rectè ab Hippocrate est dictum, *morbos dignoscimus à communi omnium naturâ; factâ scilicet comparatione, vtrùm hominibus sanis sit similis, an dissimilis: & cuiusque propriâ, factâ comparatione ægroti, cum se ipso, dùm sanus erat.* Quippe nonnulli sunt quibus Hippocratica facies in sanitate adest. Ob hæc etiam causam prudentissimus Hippocrates *stridere dētibus, in febribus, insaniam significare & mortem docens, adiungit, quibus non est consuetum à pueritiâ, ita efficere,* quasi memoratiuum signum, cum statu præsentis comparare. *Indicativa etiam hæc similitudine examinantur, siue enim pathognomonica sint, siue assidentia, semper inter se conferri debent.* Pathognomicum signum, iam diximus, ex pluribus constare; plura autem, quomodò vnum efficient nisi *ex dissimilibus similitudo fiat vna, hoc est, ex variis, ad varias facultates pertinentibus, vnum fiat, vnam morbi essentiam indicans.* Assidentium verò signorum fides in similitudine consistit; siue enim magnitudinem morbi, siue eiusdem mores perquiras, non aliter, quàm hæc viâ assequere. Magnitudinem morbi ex partis præstantiâ colliges, comparando partis affectæ dignitatem, cum dignitate aliarum partium. Magnitudinem ex essentiâ effectus, semper comparatione factâ, inter vires & causam morbificam percipies; sic Galenus ad vtrumque, tanquam ad duos colluctatores animum conuertebat. Possunt etiam signa accipi à iuuantibus, & nocentibus; quod nihil aliud est, quàm comparatio remedij cum causâ morbi, spectando euentum. *Prognostica non minus quàm reliqua, similitudine fiunt: quis enim ex vrinâ, aut deiectionibus, aut quouis alio excretorum, poterit salutem, aut mortem prædicere, qui ignoret, qualia debent esse secundum naturam, prædicta excrementa? Signa prætereà, tanto sunt deteriora, quanto cum languidiore virtute accidunt, vnde signum vnum, & idem, potest vel citam mortem, vel longum morbum denunciare, si ad vires collatio fiat.* Multa sunt, quæ in hanc sententiam afferre possem, quæ tamen omittendâ videntur, quoniam se ipsis innotescunt.

* Plura hæc signa, non solum ex facie, ex decubitu, ex vrina, & aliis excrementis sunt accipiendâ, sed etiam ex multis alijs, quæ ærotantem

interrogando poterimus addiscere; quare merito *de morbo interrogationes* commendantur ab Hippocrate. Ex quibus imprimis, An mens constet, *multa* ^{6. epid. sect. 3.} *enim* (Galenus ait) *laborantes dicere consueverunt, qua dicentis mentem partefacere possunt*: deinde colliget ex sermone ægrotantis mores, num scilicet timidus, an audax, num stultus, an prudens sit; hæc enim addiscere oportet Medicum ex ægrotantis sermonibus, si æger sit ei ignotus; ex eisdem ægri responsionibus, accipiet utrum sit *sobrius, & cogitabundus, aut per- uigil, & naturâ loquax*. Poterit etiam vocem audire, ex quâ (uti inferius dicam) non leuia fiunt præfagia. Interrogando etiam Medicus qualifnam in arte medicâ sit se ipsum & ægro, & astantibus demonstrabit.

Itaque œconomix, quam Medicus, circa ægrotum, debet exercere, non exigua pars interrogationibus consistit, quas si omittat, contemnitur tanquam vel infcius, vel parum de rebus ægrotantium sollicitus: si nimis prolixè habeat se, redditur tædiosus, & gratiam, quâ apud ægrum cõsequi oportet, omninò amittet. E contrario autè, ea quæ necessaria sunt, ritè interrogans, efficit ut æger & astantes bonâ de se ipso opinionè cõcipiant. Caueat præterea Medicus nè interrogâdo, & cum ægrotato sermones habèdo, metû ingerat; cõtingit quippe aliquândo, eum qui ægrotat aded suspiciosum, timidumque esse, ut ex quolibet verbo, occasionem perterrendi se ipsum, accipiat. Neque præterea, dum responsiones accepit, interponat tristitia, & funebria, quæ melancholicas cogitationes ægro inducant; nec è contrario garrulitate, & intempestiuis iocis, reddatur, grauiter patienti ineptus, imò & molestus. Multi sunt qui ut altum sapere videantur, interrogationes congerunt varias, quæ, ut fortassis vulgo imponunt, ita prudentibus irrisui habentur. Ergo medicum, in omnibus, sed præcipuè in hâc parte prudentem desidero, ut neque superciliosus appareat, neque inopportunè iucundus, neque cum solis prudentibus loquatur, neque ex alterâ parte, plus nimio, muliercularum dictis assentiens, nihil, vltra mulierculas intelligere videatur.

PARTICULA IV.

Diuisio signorum.

Quamplurimis, signorum, quæ confusionem pariunt, diuisionibus relictis, in memoriam reuocare oportet, id quod de prognosi, seu prædictione, superius est dictum; nempe eam ad tria tempora extendi, & consimili ratione dicendum, signa prognostica, ab antiquis fuisse vocata, quæ tria tempora respiciunt. * Nihilominus, clarioris doctrinæ gratia, diuiduntur in

memoratiua, quæ præteritum memoriæ subiiciunt; indicatiua, quæ ad tempus præsens respiciunt; prognostica, quæ pertinent ad futurum. Non oportet autem vt hæc tria re distent, satis est quòd aliquando solâ ratione; vt vrina, præsentem indicat materiæ dispositionem, & futuram naturæ victoriam: quædam etiam sunt communia; quædam propria; communia in morbis diuersæ naturæ reperiuntur, vt dolor capitis: propria, vni tantùm affectui conueniunt, vt respiratio magna, frequens, quæ calorem indicat in partibus thoracis; propria aut sunt separabilia, vt pulsus ferrinus proprius inflammationum, qui aliquando separatur, v. g. in peripneumoniâ; alia inseparabilia, dolor lateris, punctorius proprius & inseparabilis est. Rursus signa omnia in triplici sunt differentiâ: quædam pathognomonica dicuntur; quædam assidentia; alia superuenientia, seu mox apparentia. Pathognomonicum indicat essentiam morbi & est, quod Logici vocant *proprium quarto modo*, id est, quod conuenit omni, soli, ac semper: idcirco, cum re significatâ reciprocatur. Sed dices, si pathognomonica syndrome, constituit morbi essentiam, cur eandem significabit? signum enim a re significatâ distare debet. Dic, reuerâ pathognomonicum, non dici propriè signum, atque ideò Empirici, qui signorum nullam habebant curam, pathognomonicam syndromen contemplantur. Potest tamen dici signum, neque est inconueniens, quòd morbi essentiam constituat: sicut partis compositio totius sanitatem in quâ ipsius partis sanitas includitur, significat; Assidentia, non infallibiliter, cum morbo inuadunt, sed aliquando simul inuadunt, aliquando superueniunt, aliquando nec omninò eueniunt, vt pote quæ non sunt à morbo inseparabilia, nec veluti substantiam constituunt, sed proprias faciunt differentias. Hoc latissimè prosequitur Galenus in *constitutione artis*, subiiciens exemplum in pleuritide, in quâ, præter signum pathognomonicum, cõmemorat alia, quæ assidentia dici debent, hoc est, *quæ simul inuadere, & posterius accidere, & nullo modo apparere possunt*, vt sunt quòd æger, faciliùs in latus patiens, quàm in alterum decumbat; aut etiam, quòd dolor quandoque ad hypochondria, aliquando ad clauiculam perueniat: quippe hoc non est inseparabile: si namque supernæ par-

1. aph. 12. *et*
3. epid. sect.
3. com. 34.

const. art.
cap. 15.

tes succingentis membræ, phlegmone consistenter, ad claviculam perueniet dolor, vt ipsa deorsum trahatur; sin infernæ, dolor ad hypochondrium erumpit: fieri tamen potest admodum parua inflammatio in medio costarum, & sic ad neutram partem fertur. Est etiam, inter assidentia signa in pleuritide reponenda excretio, qua pleuritides à Galeno crudæ, & sicæ appellatæ, carent. Est & aphonía, quæ in magna pleuritide accidit: deficit enim vox deficiente vocis materiâ. Mox apparentia, ex naturâ suâ, non solent simul cum morbo inuadere, vt infra declarabimus. Sunt, & alia, quæ ad salutem & mortem significandam superueniunt, de quibus suis locis.

* Inter signa Memoratiua, Indicatiua, Prognostica, si ad utilitatem respicimus; indicantia primum locum habent: quid enim iuuat, futura speculari, aut præteritorum recordari, si præsentia ignoramus? Profectò non minus irridendus esset ita se gerens Medicus, quam antiquus ille, siue fuit Thales, siue Anaximenes, qui dum noctu calum contempleretur, in scrobem decidit; Omnia, quæ à Medico in considerationem veniunt, aut ad sanitatem ægroti, aut artis decorem, aut (quomodo melius est) ad vtramque referuntur. Præsentium cognitio, magis respicit, ad ægri salutem; præteritorum ad Medici auctoritatem; futurorum ad vtrumque. Hinc videretur dicendum, futurorum cognitionem, esse magis, quam alias necessariam; nisi, ex alterâ parte præsentium cognitio se opponeret, quæ ad sanitatem, proprium artis honorem, ad quem Medicus dirigit quicquid intuetur, & efficit, magis respicit. Nam vt ait Galenus, quòd affectuum dignotio ad curationem valde necessaria sit, recensere non est opus. Nam in primis quisnam sit morbus dignoscere oportet, deinde curationem ipsius aggredi. Quòd verò prænotio ad curationem quoque utilis sit, demonstravit in præfatione prognostici Hippocrates. His verbis videtur prænotionem, quæ futurorum est, in secundo loco necessitatis ad curationem, collocare. Rem igitur ita accipito. Dignotio presentium ad ægroti sanitatem magis, ad Medici auctoritatem aliquantulum confert, quatenus scilicet ea quæ infirmi omittunt, enarrans, creditur agnoscere magis ægrotorum res. Vtrumque Hippocrates complectitur: siquidem dum oportere ait agnoscere naturas affectionum, quantum super vires corporis sunt, adiungit, ita enim merito commendabitur, & bonus Medicus erit. Quasi dicat: Commendabitur, auctoritatem acquireret bonus Medicus erit, rectè ad sanitatem acquirendam se geret. Itaque dignotio, præcipua est ad consequendam sanitatem. prænotio, id est, futurorum cognitio, præcipua ad auctoritatem comparandam: hæc enim, Medicus à calumniâ liberatur: nam morituros, euasurosque prænotoscens ac prænotians, culpâ vacabit. Facit deinde ad curationem, siquidem iuxta hanc instituiamus victum considerantes in futurum, an sufficiat æger

nota

1. acut. cõ. 3.

1. aph. 9.

art. med. c. 7. cum victu perdurare, ad morbi vigorem. Tandem, vt Galenus ait, *usus non parvus est, ex prænuntiariis, atque indicatiis, minor autem ex iis qua memoria subiiciunt:* tribuit infimum locum cognitioni præteritorum, non quòd omnino necessaria non sit, sed quòd minùs quàm reliqua. Necessaria quidem est præteritorum cognitio, tum quia cognito natiuo præcedente temperamento, recta curatio peragitur; tum etiam, quoniam externarum causarum, quæ præcesserunt, non parum cognitio conducit. Nam licet à causâ procatartica non sumatur ad curationem indicatio; sumitur tamen ad cognitionem, quâ mediante curationem molimur, atque ita est diagnostica pedissequa. Dicuntur verò, signa hæc memoratiua, minùs necessaria, quoniam etsi non ex arte cognoscantur, cognosci nihilominùs possunt, ex ægrotantis narratione. v.g. Quòd facies Hippocratica habeat ortum à vigilia prætergressâ, vel fame. Porro iam superius est dictum hanc præteritorum cognitionem, idè saltem esse vtilem, quia cum Medicum admirabilem reddat, in ægroti beneficium cadit.

Appendix.

Pathognomonicum signum, essentiam morbi significare dixi; adde tu, & magnitudinem, eo tamen pacto, vt tunc inter assidentia reponatur; nam sicut pathognomonicum simpliciter, essentiam indicat, ita pathognomonicum magnum, magnitudinem. At magnitudo pathognomonici non est, quæ conuenit omni, soli, ac semper. Siue enim paruum, siue magnum signum sit, morbi speciem significat; magnitudinem, non nisi magnum. Reponitur verò inter assidentia; quoniam assidentium est * tum magnitudinem, tum mores significare. Morè sine inquiet aliquis? at mores, morbi eiusdem speciem constituunt. Non ita est: nam tertiana simpliciter, & tertiana maligna, non specie, sed modo duntaxat differunt. Et Galenus rem hanc explicans, ait, *morem, quem modum appellant.* Instabit adhuc ex Galeno ibidem, *magnitudinem, quam & vehementiam vocant, & morem, quem etiam modum appellant, tum ex propria morbi specie, tum ex superuenientibus ei symptomatibus spectandam esse.* Si igitur magnitudo, & mores morbi, ex morbi essentiâ spectantur, profectò ex pathognomonicis spectari dicuntur, cur ergo ex assidentibus? cur rursus ex assidentibus, si ex superuenientibus? Attende, nubem eripiam: magnitudo & mores, ex essentia quidem morbi, hoc est, ex signis pathognomonicis spectantur, & hoc ita à me est dictum; non tamen,

ita v
ta s
ade
gnit
peru
den
den
peru
nier
niur
inu
tia a
dere
ctio
mor
sup
natu
lign
*
enin
part
caco
tudin
sum
caco
leno
prom
ptom
ptar
lepa
It

ita vt pathognomonica simpliciter intelligas, sed cōsiderata iuxta suam magnitudinem; quod addisces ex Galeno: atque const. art. cap. 16. adeò pathognomonica cū sint, tamen ad significandam magnitudinem, assidentium formam induunt. Iam verò ex superuenientibus, rectè magnitudo & mores spectantur; assidentia verò superuenientia etiam sunt. Nonne diximus, assidentia aliquando simul cum morbo inuadere, aliquando superuenire? sed in quonam differunt assidentia, à superuenientibus? nempe, quia superuenientia, semper superueniunt; assidentia non ita: sed aliquando, simul cum morbo inuadunt. Superuenientia, *επιραινόμενα* quæ & mox apparentia appellantur, ex suâ naturâ, non solent cum morbo inuadere, vt sunt signa cœctionis: neque enim morbus à cœctione incipit. Sunt alia quæ ad significandam salutem aut mortem solent superuenire, de quibus, suis locis. Sunt alia superuenientia, quæ dicuntur *επίσημα* & ostendunt certamen naturæ cum morbo: hæc aut sunt salubria, aut lethalia, aut maligna. De his quoque in vltimâ parte agemus.

* Magnitudinem dixi, & mores, tanquam duas res distinctas; licet enim à Galeno aliquando trifariâ magnus morbus dicatur, *vel propter partis præstantiam, vel propter affectus magnitudinem, vel propterea quòd est cacoëthos*; ac proinde malignitas, quæ pertinet ad mores, species sit magnitudinis. Nihilominus magnitudo propriè dicta, hoc est, secundo modo sumpta cū affectus magnitudinem consideramus, & malignitas quæ est cacoëthia, & dicitur magnitudo tertio modo, separatim suis signis à Galeno inquiruntur: *Quippe magnitudo, ex affectionis, quæ in illis est, & symptomatum præterea consequentium magnitudine; mos à morbi differentiâ, symptomatibusque consequentibus.* Iam verò magnitudinem primo modo sumptam, nempe propter partis præstantiam, quis nescit, propria etiam separatim habere signa. 4. meth. c. 6. const. art. cap. 16.

PARTICULA V.

Quid agendum, ubi signum pathognomonicum adest; quid, ubi non adest.

INter morbos, sunt aliqui, quorum essentia, adeò est manifesta, vt nullis egeat signis, sed ex se ipsâ, non ex aliis, inno-

tescat: quis enim sextum digitum, ex aliquo signo indagabit: quis tumoris aut aliarum externarum ægritudinum signa quaeret? Merito Galenus, totum suum opus de locis affectis, in quo, ex signis affectum, & partem affectam docet cognoscere, solis internis passionibus dicat, ut ipsemet profiteretur: unde priores, hoc Galeni opus, de interioribus inscripserunt. Alij sunt morbi, qui signa habent. Sed certissima, qualia pathognomonica *παθιγνωμονικά* esse diximus. Hæc tamen nunquam inuenio ex vno simplici constare signo, sed ex multorum * collectione, quæ *Συνίστημι* appellatur, ut sunt in pleuritide illa quinque communiter ante oculos habita; videlicet febris continua acuta; lateris dolor punctorius; pulsus durus, & ferrinus; difficilis respiratio, tussis, ** In febre ardente duo nempe sitis inexhausta, & implacidus, ardens, fastidiosusque calor, ut Galenus nos docet: cum igitur signum pathognomonicum magis ad diagnosim quam ad prognosim pertineat, melius conficitur ex plurium collectione, quam ex vno tantum; *sic enim* (ut Galenus ait) *prestiterit, potius ex omnibus fidem dignotioni desumere, quam ex vno tantum, vel duobus.* At neque sic quidem omnes morbi, pathognomonica habent signa, quod Galenus testatur. Quapropter cum multoties syndromen istam, quæ vnum pathognomonicum signum efficiat, colligere non possimus, sed vno vel altero manifesto, reliqua lateant, ad artificiosam coniecturam, cuius ante meminimus, confugere est opus. Eam Erasistratus magni facere videbatur, *exercitatum ratione Medicum*, hoc est, qui non soli experientiæ adhæreat, sed ulterius rationem inquirat, desiderans: rationem, inquam eorum, quæ ad cognitionem occultarum sedium, & ægritudinum inducant, & quamvis cum demonstratione non fiat, satis est, quod coniecturali quæraturo medio. Cum coniecturale dico, iam intelligere te arbitror, medium, quod non semper, sed magnâ ex parte, verax est. Neque verò quod Medicus non semper suum scopum attingat, spernendus propterea est. Etenim omnis prudentia & agendorum ratio, quæ & regna, & exercitus gubernantur, hæc viâ progreditur: quare non est cur in solis medicinæ rebus, iniuriosa censeatur; præcipuè cum nullibi forsitan, quam apud Medicos (dummodo ingenuè profiteantur hanc artem) solidioribus fundamentis uti contingat.

3. epid. sect.
3. com. 34.

de plen. cap.
vltim.

1. de loc. af.
sect. c. 1. &
5. de sanit.
tu. c. 11.

*
ni? In
dam
Nec
flime
statin
omni
paucif
sus vo
borum
varien
discipi
manib
matib
tantum
Quem
perien
partim
At de
quæ a
tutissi
**
dam te
inter a
thogn
hemen
& abl
suis sig
excre
lis ard
colliq
febrin
bris fe
ardens
tenfissi
nec ag
attame
exposi
quam
bris, l
conue
Al
arden

* Vbi ad syndromen recurro, cum Empiricis videor conuenire, quid ni? Imò Galenus eis contra dogmaticos aliquando patrociniatur. Profectò dum pathognomonica signa adfunt nihil differt ab Empirico Rationalis. Nec tamen idcirco tumeant Empirici, nec æquales se Rationalibus existiment: quippe licet bruta cum homine, in aliquo, conueniant, non statim, ad hominum, ascendunt dignitatem. Inprimis Empirici, in fere omnibus morbis stupidi, quâ viâ progrediendum sit ignorant; Quippe in paucissimis inuenies exactè traditas, quas empirici syndromas, id est, concursus vocant, quemadmodum in peripneumoniâ, & pleuritiide; sed plerique morborum coniecturalem habent dignotionem. Deinde cum in multis differentiis varient ægri, fieri nequit, vt in empiricorum appellatis syndromis reperiatur disciplina. Præterea Empiricorum hæresis ea est, vt existiment solis oculis, auribus, & reliquis sensibus morbos apprehendi & solis contenti symptomatibus, quæ sensui apparent, altioribus animum non applicant; & hoc tantum nomine Galenus Empiricorum syndromen, sectamque damnat. Quemadmodum damnat etiam alios in altero extremo positos, qui experientiam omnino respuebant, nos (cum Galeno) partim experientiâ, partim ratione (cum nec illa inuenire omnia queat, neque sola ratio) nitimur. At de Sectarum varietatibus & erroribus, multa Galenus scripta reliquit; quæ apud eum studiosus inueniet, sufficit nobis scire, mediam viam esse tutissimam.

** Excitat Galenus quæstionem, vt Hippocratem tueatur, qui in quâdam tempestate, febrium ardentium, quæ vigeabant naturam explicans, inter alia, ait, *febris non acuta, neque magnopere crant sitibundi*. si ergo pathognomonica, ardentium signa, sint hæc duo; sitis inexhausta, & vehemens calor; si rursus pathognomonicis signis positis ponitur effectus, & ablatis auferitur; quomodò constare potest, febres ardentes fuisse sine suis signis pathognomonicis. Neque verò dicere oportet (vt quidam) ab excrementis cognosci inprimis ardentem febrem: neque enim mera in solis ardentibus febribus biliosa alui reddunt, neque his solis syntexis, idest, colliquatio accidit; verùm sunt hæc symptomata maligna, & exurentium febrium; ista tamen qui excernunt, multi immodicè sitiunt & calores febribus ferunt. Controuersiam dirimit hoc modo. *Non appellabitur febris ardens, nisi adiuncta adsint, per totum morbum hæc duo symptomata, sitis intensissima, & calor ardens. Rarò tamen accidit, vt febris non sit valde acuta, nec æger valde sitibundus: satis enim est, quod hæc habeat, licet moderata, attamen perpetuò continuata per totum morbum.* Displicet mihi hæc Galeni expositio, quòd admittat moderatam sitim, moderatamque calorem, tanquam febrium ardentium pathognomonica signa; cum tamen nulla febris, hæc duo ita moderata habeat; signum autem pathognomonicum ita conuenit rei cuius est signum, vt alteri conuenire nequeat.

Alij considerantes ab omni ratione esse alienum, vt Hippocrates febres ardentes, non valde acutas, nec valde siticulosas diceret, ad codicis emendationem

dationem se conferunt; & licet Galenus legat; febris non acuta nec valde fitibunda, expungunt isti primam negationem ita vt remaneat, *πυρετός ὄξυς ἢ δριφύδεις λίω*; febris acuta; non *στυγίω* valde: sic inuenio apud omnia exemplaria, quotquot mihi videre contigit, iamque ante Galenum recepta fuerat hæc lectio, quæ huiusmodi sensum efficit; febris acuta, vt pote ardens, non valde *στυγίω*, à quâcumque scilicet occasione, sitim auferente, videlicet à pituitâ liquefactâ, & linguæ radicem irrigante. Mercurialis vnus eorum, qui primam negationem explodunt, febres, ait, fuisse non veras ardentem, sed communiter sic appellatas, quemadmodum febres omnes acutæ sic consueuerunt appellari, imò verò tertianam quoque in genere ardentium aliquando collocasse Galenum affirmat. Carterum tu ab hac Mercurialis expositione caueto, ne magistrum confusions, facias, auctorem omnium bonorum Hippocratem: confunditur quippe ars, quoties in eâ, non vera pro veris assumuntur; & quorum non veras ardentem, appellauit ardentem? nunquid quia omnes acutæ sic consueuerunt appellari? à quonam sic appellantur? nempe à vulgari quopiam. At quis, cum vulgaribus & artis expertibus hominibus, comparat diuinum, Hippocratem. Addit Mercurialis, tertianam sic etiam improprie ardentem appellari. Improprie? imò propriissime, maximè si continua est, quàm à causone plerique non distinguunt; imò & intermittens, nonne à bile? nonne cum ingenti siti, cum implacidissimo ardore? At hæc faciunt signum pathognomonicum ardentis febris: ceterum si salubris est, hoc accidit ratione loci, in quo materia putrescit.

Vallesius (*valde*) cum febre acutâ coniungit; ita vt sit sensus, febris non valde acuta; *στυγίω*. Hæc etiam lectio Galenum non latuit. Verumtamen frustra isti auctores defatigantur cum enim vna sola negatio auferatur, semper difficilis manet sententia: nam siue febris esset non valde acuta, siue æger non valde *στυγίω*; vtroque modo vnum ex duobus signis, quæ pathognomonicum ardentium constituunt, deficeret. Dices fortassis, nihil referre quòd alterum ex his signis desit; dummodo vnum remaneat, quod ex assidentium genere efficitur. Nam quotiescumque vnum, vel plura signa, non possunt pathognomonicum efficere, efficiunt vnum aut plura assidentia. At quid refert, febres illas ardentem, assidentibus signis, non pathognomonicis fuisse cognitâs. Verissimum quidem est illam syndromen, quæ non potest cum morbo reciprocari, cum non efficiatur à signo pathognomonicum vno, effici à pluribus assidentibus. At tamen hoc sic accipito, in iis morbis, in quibus pathognomonicum dari nequit; in iis verò, qui suapte naturâ pathognomonicum signum habere possunt, quoties id signum abest, mutatur essentia morbi: iam enim dixi, & Galenus est auctor, pathognomonicum signoposito, poni; & ablato, auferri affectum.

Dicendum reor febres, de quibus Hippocrates, fuisse verè ardentem, (alioquin non eas ardentem absoluto sermone appellasset) ac proinde ha-

buis
rùm
stam
bre
len
quu
mus.
gredi
illum
buit
enim
hoc e
bus e

Q
iung
liori
mad
acrib
labo
dixi
si ali
sunt
taxa
sign
E
sign
que
bebi
fite
fati
C
buiss

buisse suum pathognomonicum signum, ex duobus signis conflatum; verum prædicta duo signa, nempe calorem ardentem, & sitim inexhaustam, in illâ constitutione, fuisse quidem magna, vt par erat, si febrem ardentem indicabant; non tamen fuisse aded implacabilia, vt solent in aliis constitutionibus esse. Et hic loquendi modus à communi loquutione non abhorret, vt scilicet absolutum, pro comparatiuo accipiamus. Multoties ægrum squallidum ardore, & siti confictatum, videt ingrediens Medicus; & tamen alter qui cum ægroto pernoctauit, exiguum illum calorem, exiguam illam sitim, præ calore & siti, quàm noctu habuit, esse dicit. Itaque magnus erat calor, magnaque sitis absolutè; sic enim feбри ardenti conueniebat; non tamen erant ista comparatiuè magna, hoc est, comparatione factâ, ad febres ardentes, quæ in aliis tempestati- bus euenire solent.

P A R T I C U L A V I.

Quid faciendum, cum plura diuersimodè significantia concurrant signa.

Quotiescumque apud Hippocratem reperies signum aliquod, ex quo nullum certum præfagium, nisi aliis adiungatur, accipit; signum hoc non est de potentioribus, nobilioribusque ad significandum, & hæc est optima Galeni animaduersio e. g. cum ait *fauces ulcerari in febre, difficile*: fit hoc, acribus vaporibus, in caput eleuatis, rursusque in fauces relabentibus; significat autem parum malè; siquidem, *difficile* dixit, non verò *periculosum*. Propterea adiungit, *verumtamen, si aliquod aliud signum superuenerit, eorum, quæ malis adiudicata sunt; prædicendum, hominem in periculo esse*. Itaque vix vni duntaxat signo fides est habenda; nisi illud potentissimum sit, & in significando præstantissimum.

Ex alterâ parte, quando plura non ad idem, sed diuersum significandum concurrunt signa, ne multitudine varietatè que confundaris, consule Hippocratis Oraculum, & hoc habebis responsum. *Oportet eum, qui sit rectè presensurus superstites futuros, & morituros, & in quibus, morbus pluribus diebus fatigaturus est, & in quibus paucioribus; indicia discendo omnia interdistin*

terdistinguerè, æstimando vires eorum inter se, quemadmodum scriptum est, tum de aliis tum de urinis, & secretionibus, ubi pariter pus, bilèmq; exscreet. singulorum itaque signorum, symptomatumve æstimandæ sunt vires, & inter se comparandæ; & siquidem mala bonis fortiora, pluraque videntur, scire oportet hominem in periculo versari. Rursus si bona malis præstantiora fuerint, & plura; de ægrotantis rebus bene licebit sperare, quod Galenus ab Hippocrate didicisse fatetur. * Itaque conferenda sunt inter se signa, & fortioribus semper maior habenda fides. Nam (vt est sententia Galeni) signum vnum forte, multis debilibus fidelius existit, ad mortem, vel sanitatem prædicendam.

1. acut.
com. 3.

1. cris. 13.

3. prog. 37.

1. prog. 26.

Nec tamen rectè poteris signa inter se conferre, nisi eorum gradus optimè teneas; sunt enim quadam (inquit Galenus) indicia, & ipsa per se praua, magisque, & minus; quorum vires mensurare oportet vocabulis, aut exitiosum dicendo, aut exitiosius, aut admodum exitiosum, & item adiciendo verbum (iam.) Nec secus in bonis indiis, rursus aut salutare, aut salubre simpliciter, aut magnam obtinens vim, aut etiam cum verbo admodum. Plus enim est, si dicatur, admodum magnam vim, obtinere ad salutem, quàm si nudum, ac solum magnam vim obtinere. Hos gradus, si ad grammaticorum leges reducas, positiuum, comparatiuum, superlatiuum appellabis. Reperiuntur autem vel in vno solo signorum, vel in pluribus: in vno solo, v.g. sudores, quos Hippocrates in tres gradus diuisit. Primus gradus est eorum, quos inuitiles appellauit: quoniam nihil efficiunt. Secundum gradum obtinent ij, quos bonos dixit: quoniam è toto prodeunt corpore, & faciunt vt æger facilius morbum toleret. In tertio gradu sunt optimi, qui in die accidunt decretoriâ, & integrè sedant morbum. In variis symptomatibus nota est hæc graduum differentia; propterea in hunc modum, iuxta eam comparationem facito. *Facies Hippocratica* initio morbi, nulla præcedente manifestâ causâ, pessimum signum est. *Mente constare, & bene se habere ad ea, quæ offeruntur, bonum.* Si igitur hæc inter se concurrant, vt scilicet æger talem habeat faciem, & tamen mente constet, ac bene se ad oblata habeat. Ponderare oportet vtramque seorsum: sic reperies, plus ponderis

deris
in te
mo g
hoc
fectè
nem
lum.
Pede
lum.
est, q

* I
offer
ait, i
nis co
stet fa
fferre
maius
num,
in ped
tatum
morbi
teria i
enim
ga, (t
tes ex
posse
dum i
valdè
bum,
respir
niente
lus m
rantur
delira
ecce s
put a
quàm
re, r
que d
quide

deris habere prauum signum, quàm bonum. Nam prauum in tertio bonitatis gradu est; quia pessimum: bonum in primo gradu bonitatis; quia simpliciter bonum; ac proinde in hoc casu periculum præfagire licet. E contrario urinæ perfectè concoctæ optimæ sunt, adeò vt cum signis coctionis, nemo pereat. Nudos habere pedes nec admodum calidos, malum. Urina bona est in tertio bonitatis gradu; quia optima. Pedes nudare in primo prauitatis gradu; quia simpliciter malum. Magis ergo signo optimo, vtpote potentiori credendum est, quàm malo, atque subinde salus prædicenda.

* Dum conferenda inter se signa, ex Hippocratis præcepto, sancimus; offert se Vallesius, qui signa salutis, aut mortis, maiores vires habere, ait, in significando mortem, quàm in significando salutem; signa coctionis contrà. Confirmat hoc suum dogma, quoniam cum vita multis constet facultatibus, & cuiusque illarum debilitas extrema, possit animanti asserre mortem, vitam verò non possint nisi omnes simul, fit vt multò maius malum sit, illarum aliquam debilissimam significari; quàm bonum, significari constantem: proponit huiusmodi exemplum. Labi ægrum in pedes, lethale est, tamen cubare in latus, bonum tantum, nondum tutum, & saluberrimum. In signis coctionis contrà accidere, ait: Nam morbi materiâ coctâ, non potest homo, vi illius morbi mori; tamen materiâ incoctâ, & putrefactâ, non necessariò hominem interimit: potest enim extra corpus pelli. In Vallesium insurgit Christophorus à Vega, (nec illum tamen nominat, sed tacitas cum eo, more suo, simultates exercet) & falsitatis hoc dogma proclamans accusat. Nec patitur plus posse signa praua ad significandam mortem, quàm bona ad denunciandam salutem, & solis exemplis se tuetur. Respiratio praua non habet valdè magnam vim ad mortem significandam: nam in pleuritide, morbum, non morbi periculum ostendit. Imò cum crisis imminet, praua respiratio præcedentibus coctionis signis non longè futuram, interueniente iudicatione, salutem indicat. Præterea cum optimâ urinâ nullus moritur; ecce fidissimum sanitatis signum: cum pessimâ, multi liberantur; ecce mortis signum satis infidum. Mente constare bonum est, delirare malum; sed non pessimum: malum enim dixit Hippocrates; ecce signa salutis & mortis æqualia. Siquidem ob solos vapores ad caput ascendentes, delirant ægri, quod nihilo maiorem habet malitiam, quàm mente constare, bonitatem. Tandem in febre biliosâ, siti vacare, maiorem bonitatem ostendit, quam sitire malitiam. Hæc vtrinque dicuntur. Nec nostrum inter eos tantas componere lites, & hoc quidem tædiosum foret, quandoquidem singula in examen adducta mille

serupulis scatere ostenderent. Illud tamen certissimum, & ex Hippocra-
 tis, Galenique doctrinâ depromptum habeto, signa vel ad salutem: vel
 ad mortem, posse alia, aliis, fortiora esse. Et quod Vallesius ait, vni
 tantum facultatis lapsum, maiorem vim habere, ad significandum ma-
 lum, quàm vnius facultatis bonitatem ad significandum bonum; cum
 distinctione accipito: si enim facultas vna, sit penitus lapsa, deterrimum
 signum est, non tamen penitus lapsa, per multas horas permanebit,
 quin alias in consensum trahat. Apoplecticis solam animalem vim ha-
 bet omninò lapsam, sed intra paucas horas vitalis quoque concidit. Inappet-
 tentia si sit valdè magna, magnam habet vim ad significandum malum
 sed mox & pulsus concidit, & motus deficit. Vitalis languida; omnium
 pessima est, sed quis cum pulsu languido, motiones corporis habet agi-
 les & fortes? Itaque, ab vnâ facultate tantum, signa fida assumi ne-
 queunt. Præterea si coctio bona, fidum signum est, coctio bona signi-
 ficat facultatis naturalis bonitatem; iam ergo vna facultas bene se habens
 firmum exhibet signum. Et quis dubitet vnâ facultatem vitalem te-
 ctè se habentem, potentius signum esse ad præsentis status bonitatem
 significandam, quàm sit prauum, praua respiratio. Sed de his satis; suf-
 ficiat, quod supra ex Galeno est dictum; vnum signum forte, multis de-
 bilibus fidelius esse, ad mortem vel sanitatem prædicendum. Huius præ-
 cepti maximus obseruator idem Galenus mihi videtur. Narrat Hippo-
 crates historiam hominis, qui ex lassitudine ab itinere, ægrotauit; &
 cum variâ percurrat symptomata, nempe sitim, febrem acutam, capi-
 tis grauitatem, linguam exustam, lienis tumorem, dolorémque; nec ta-
 men morbi exitum scriptum relinquat. Incipit Galenus, factâ compa-
 ratione ex vrinâ, ad reliqua mala, exitum coniectare aitque. *Quantum
 quidem ad prædicta pertinet, perniciosè ægrotabat, si verò vrina optima fuis-
 set, hominem quidem euasurum sed acutè ægrotaturum esse prædixissem. Si
 autem praua apparuisset vrina, breui interiturum. Si mediocris, neque lau-
 danda esset, neque vituperanda, longiore tempore supersticem, tandem mori-
 turum.* Rectè quidem praua symptomata, cum prauâ vrinâ, breui
 interitum indicare dixit: siquidem vndique erant angustia, & omnia in
 perniciem ægroti coniurabant. Rursus, praua symptomata, cum opti-
 mâ vrinâ, prauitatem morbi significabant; ita tamen vt vrinæ bonitas
 securitatem præ se ferret: bona enim vrina coctionis est effectus, à co-
 ctione autem securitatem significari dixit Hippocrates. Tandem medio-
 cris vrina facultatem demonstrat, quæ adhuc possit cum causâ morbi
 decertare. Nihilominus ea quæ æger patiebatur maiora erant quàm vt
 possent, à mediocriter coquente facultate superari, & non nisi potentis-
 simam exigebant.

Hæc quæ à Galeno optimè sunt considerata Vallesius reprehendit, ad-
 ductus ratione, quod non deberet ex vrinâ præfagium fieri, cum consti-
 tueret, morbum fuisse inflammationem lienis; vrina verò eorum duntaxat

morborum

6. epid. sect.
6. com. 6.

morbos
putresce-
barur,
à tum

Non
obieru-
tum a-
gis. C
Quò v-
dor in-
est; si
soluat
fectæ)
tione i-
parte
morbi
ciat, n-
re, vir-
aliqua

Atq
alia all-
ad ine-
ne con-
tinere
mutat-
imò, p-
gmatis
aut inf-
cax sig-
ti, &
mutat-
quo n-
morti-
quidem

morborem sit indicium, qui pendunt ex succis intra venas, & arterias putrescentibus. At debuerat meminisse, febrem, quâ ægrotus ille infestabatur, intra venas suam causam habere; æger autem, magis à febre, quàm à tumore lienis periclitabatur.

Appendix.

Non solum hos gradus sed in eisdem latitudinem quandam observare oportet, itavt in vnoquoque consideremus quantum ad optimum magis accedit, vel ab eodem recedit magis. Quò namque optimo magis appropinquat, eò securius. Quò verò, magis ad malum accedit, eò deterius: e. g. Sudor in die decretoriâ, qui integrè solvit morbum, optimus est; si verò in die quidem decretorio fiat, sed non integrè solvat morbum, (sunt enim ob aliquas causas crises imperfectæ) tantùm de optimo detrahet, quantum in morbi solutione infra subsistet; vt, si non integrè, sed tamen maiori ex parte auferat, optimo appropinquat; si minimam partem morbi mitiget, magis distat ab optimo: si autem nihil efficiat, nec optimus, nec bonus, sed inutilis est; poterit & nocere, vires resoluens, atque ita in opposito esse malus, imò & aliquando pessimus.

Atque hæc est melior, considerandi signa, ratio, quàm alia allata à Cardano viro, qui subtilitatem affectans, sæpè ad ineptias se confert. Vult ille symptomata, quæ in læsa actione consistunt, esse potentiora; deindè secundum locum obtinere exeuntia mutata; vltimò tandem, quæ in qualitate mutatâ reperiuntur. Sed hoc falsum esse passim cognosces; imò, poterat ipse in exemplis à se allatis falsitatem sui dogmatis intueri. Nam frequens respiratio propter dolorem, aut inflammationem, læsa actio est; longè tamen minùs efficax signum, quàm sit facies Hippocratica, initio morbi acuti, & sine causâ manifestâ; quod est symptoma in qualitate mutatâ. Deindè, ad exeuntia mutata pertinet sudor frigidus, quo non potentius aliud signum reperiri potest, nec magis morti vicinum. *læsa actio*, inquit ille, *principale signum est, si quidem vivere ipsum, quædam est actio.* O præclarum sophistam,

stam, principale quidem ad videndum actio est; (licet adhuc non minùs) principale ad significandum non est actio; sed quicquid euidentius actione fuerit. Quod si dicas omnia ab actione læsâ prouenire, hoc quidem fatebor, tamen non tollit quominus vnumquodque seorsum consideretur, aliter omnia symptomata essent in læsâ actione; facies illa cadauerosâ & sudor frigidus ab actione vitiatâ pendent, sed actio ibi, non se se offert ad significandum. Significat ergo in facie qualitas mutatâ, in sudore exeuntis Mutatio. Siquis autem axioma peruulgatum opponat, *vt se habet res ad essendum, ita ad significandum*, si igitur actio ad essendum est præcipua, erit præcipua ad significandum. Admitterem principalitatem in ea, si æquè esset manifesta; sed quoniam inter boni signi conditiones optima est, vt sensui maximè pateat, fit vt quoties signa ex aliis, quàm ex actionibus, manifestiora sunt, maior etiam in pretio habeantur.

* Sign

* signorum seriem sic accipito.

Communia reperiuntur in diuersarum specierum morbis, ut dolor capitis.

} Propria uni tantum affe- ctui conueniunt, ut res- piratio magna & fre- quens in ardore par- tium thoracis.	} Separabilia ut pulsus ferrinus, qui aliquando ab inflammatione sepa- ratur, ut in Peripneumonia.

} Indicatiua que ad tempus presens respiciunt.	} hęc tria }	} non semper re distingun- tur; sed aliquando so- lā ratione; ut vrina, que presentem indicat dispositionem, & futu- ram salutem.	
			} Memoratiua, qua ad pra- teritum respiciunt.
			} Prognostica que ad futu- rum respiciunt.

* Signa

Pathognomonica indicant essentiam morbi, & cum morbo reciprocantur: conueniunt enim omni soli, ac semper; Logici dicerent proprium quarto modo.

} Superuenientia suapte natura, non simul cum morbo eueniunt, ut signa coctionis.	} coctionis	} salutis, aut mortis
} Affidentia non infallibiliter cum morbo inua- dunt, ut pathognomonica; sed aliquando simul cum eo; aliquando postea.		} ambigua.

Signa dūtaxat bona, ut causa, & ut signa ut omnes euacuationes, que in tempore sunt.

} Signa & causę	} bona, ut signa; praua, ut causa, ut abscessus, & morbi, qui ab aliis morbis, cum periculo re- uersionis, liberant.	
		} praua, ut signa; & ut causa, ut pestilentes an- thraxes, & variola.
		} praua, ut signa; bona, ut causa ut euacuatio- nes tempore cruditatis.

Signa, & symptomata. Potest aliquid esse signū non tamen symptoma ut coctio in urinis, bonus decubitus, facilis toleratia, bona respiratio.

Non potest aliquid esse symptoma quin simul sit signum, siue sit excre-
tum præter naturā siue qualitas mutata, siue actio vitata: hæc enim
omnia sub sensum cadunt ac propterea sunt apta ad significandum.

ignorum

CAPVT V.

De Præcognoscendis morbis antequam adsint.

PARTICVLA PRIMA.

Præcognitio communium morborum.

1. epid. sect. 1.
in pr. & 1.
acut. com. 9.

DIVIDIT Galenus morbos in communes, & dispersos; Rursus communes, in eos qui alicui regioni aut civitati proprij ac familiares sunt; & in eos, qui in certâ cæli constitutione, aut aliâ qualibet interstiti aëris occasione, vulgariter grassantur. Hi tandem in minus perniciosos, & magis perniciosos: magis perniciosorum constitutionem pestilentem, & absolutè pestem vocamus. Hæc omnia tibi meliùs præfens tabella suggerit.

(Σπορδεις hoc est, dispersi. Hi sunt quando non omnes, uno, & eodem; sed diversi, diversis laborant morbis, à peculiaribus causis, nec ab una communis procedentibus: dicuntur autem Σπορδεις, quia dispersi; sicut, ob eandem rationem, Insula multa in mari Aegeo dispersæ, Σπορδεις dicuntur.

Morbi
omnes

Πανδημοι qui etiam
κοινὸι aut Πάγκοινοι
Pandemij, seu communes appellatur.

(Ἐνδημοι, hoc est, patrij, vernaculi qui causam quædam habent cõmunem; sed illi regioni, aut civitati, in qua grassantur perpetuâ, sine proveniant ex situ, sine ex aquarum prauitate, siue ex pravo habitantiũ vitiis.

Ἐπιδημοι Cõmunes, in eo solum differentes à Pandemijs; quòd Pandemij cõprehendant Endemios, hoc est Vernaculos: Hi autè contrà, ab Vernaculis distinguantur, ita tamen ut differentia cõsistat in causa cõtinuitate: causa enim Vernaculorũ est familiaris, & continua; Epidemiorum, aduentitia, & temporanea.

Ἐπιδημοι Communes retinent sui generis nomen, quoties non sunt omninò perniciosi; sed tales, ut magna pars ægrotantium liberetur.

κοινὸς pestilens seu κοινὸς pestis & Epidemia perniciose quando scilicet magna pars ægrotantiũ pars perit.

Endemios cognoscere docet Hippocrates in libello de aëre, aquis, & locis *quare si quis ad urbem sibi ignotam perueniat, circumspicere, oportet eius situm, quomodo scilicet ad ventos, & solis exortum taceat: non enim aequales vires sunt ad septentrionem sita, & vergentis ad austrum, neque eius quæ ad solem exorientem, & quæ eundem occidentem spectat.* Duo itaque agnosceret prudens Medicus cum primum accedit ad ciuitatem aliquam; primò ex situs contemplatione deueniet in cognitionem morborum, qui ibi vernaculi habentur Deinde cum percipiet quibus morbis ciuitas sit obnoxia, prædicet in quâ tempestate ferocius grassabuntur sic habitatoribus se dignum, cui fides habeatur, ostendet, & ad medicinam faciendam cum honore præparabitur.

Epidemiorum cognitio tantò est Sporadum cognitione præstantior, quanto vilius est, totam regionem, ciuitatémve, quàm vnum, vel alterum hominem ab exitio liberare. Porrò simplex Epidemia causas habet manifestas, quæ rationem signorum subeunt: pestilentem statum præcognoscere altioris est negotij. Hippocrates imminentem vniuersæ Græciæ pestem præcognouisse dicitur; quibus verò signis id fuerit assequutus non nobis scriptum reliquit.

Epidemiam simpliciter dictam sic cognosces. Si videas in hyeme, maiori ex parte, borealem dominari constitutionem, postea sequi ver pluuiosum, & australe; tunc ex aphorismo Hippocratis prædicito multas futuras sequente æstate febres acutas, ophthalmias, dysenterias, maximè mulieribus, & humidæ naturæ viris. Rationem reddit Aristoteles; quoniam æstas corpora nostra multum humoris continentia excipit, & terra madet, & habitanti locus perhumidus est. Alij, aliter interpretantur: mihi placet in hunc modum sententiam intelligere. In hyeme frigida, & sicca, constipationes sunt maximæ, & prohibita ventilationes, vnde putredini accommodata præstatur occasio. Accedit ver australe, cuius constitutionis ergo, caput repletur, & oculi fiunt calignosi, hoc est multis pleni vaporibus. Sequitur æstas, quæ suo calore, quicquid in corpore inuenit, ebullire facit. Quid ergo inuenit? repletum caput, & vias à capite ad oculos latis occupatas. In hoc casu effe-

3. abp. 15.

sect. 1. pro-
bl. 8.

uescentia quid aliud gignet quàm ophthalmias? Quid ultra inuenit? In corporibus humidis, scilicet pituitosis, multam pituitam iam veris calore salsam redditam, hanc liquefaciens, & ad intestina transmittens Dysenteria dat occasionem. Denique totòne corpore cacochymiam inuenit; maximè propter prohibitam, in toto corpore, ventilationem; dabitur igitur in vniuerso genere venoso ebullitio, ac proinde acuta febris. Rursus si videas hyemem australem, & pluuiosam, & subsequatur ver aquilonium, & siccum, ex alio aphorismo, in eodem vero abortus expectato, & si qua mulier pepererit foetum imbecillum fore prænuntia. Præterea, ophthalmias siccas, & dysenterias, & senibus destillationes interimentes euenturas dicito. Rationem cur accidant abortus (relictis multorum interpretationibus) existimo esse: quia humiditate hyemis, & insuper constitutione dissolvente factum est, vt Coryledones, quibus foetus vtero alligatur, teneri reddantur, & facile solubiles. Accedit ver subitam secum afferens mutationem; ab hac subitâ mutatione foetus perturbatur, cumque ligamenta facile rumpantur, facile foetus ab vtero secedit, & sic contingit abortus. Cur autem foetus debiles exeant, in causâ est australis constitutio, quæ plus asseruandæ putredini, quàm alimento cummulando, prodest. Fiunt etiam lippitudines siccæ: quoniam quamuis propter præcedentem australem hyemem deberent esse humidæ (siquidem stante austro caligo oculis offunditur tamen subsequens ver, spirante aquilone frigido, materialiter ad oculos accedentem repercutit, & clausis exilibus venis, præfrigiditate constipante, inflammationi præstat occasio. Dysenteria autem fiunt: quoniam hyemis constitutio australis pituitam salsam aggregauit, & cum alui fluxus catarrho assimiletur, consentaneum est vt eisdem modis vtraque eueniat affectio. Fit catarrhus vel liquatione vel expressione (vt docet Hippocrates libello de locis in homine; quicquid inaniter contraherentur nonnulli scioli neoterici) fiet etiam dysenteria liquatis aut expressis humoribus. Propterea in alia constitutione distætatem liquando pituitam, dysenterias genuisse. In præsentem autem dico ver aquilonium pituitam exprimendo easdem dysenterias gignere, potuisse. Senibus accidunt fluxiones citò interimentes

3. aph. 12.

3. caus. symp.
cap. 4.

terim
expre
breui
lonio
aphor
rauce
Quon
quam
tis æst
verum
austro
fantur
excita
mord
exem
porum
Per
litatib
mus t
racell
astrale
ens de
Dari a
consta
Deo ne
percut
Deus
nume
dubiu
corru
Const
à Diu
dente
præce
ab ast
ad Af
ne dix

terimentos: nam hyems multam materiam genuit, multam ver
 expressit; multitudo fluxionum in senibus insuperabilis est, &
 breui suffocat. Accedito ad æstatem, quæ si sicca fuerit, & aqui-
 lonio, sequaturque autumnus australis, & pluuiosus, ex alio
 aphorismo, expectandi sunt, in hyeme dolores capitis, tussés,
 raucedines, atque grauedines; quibusdam autem & tabes.
 Quoniam autumnus australis in suo principio, nihil aliud agit,
 quam emendare humiditate intemperiem siccam præceden-
 tis æstatis; propterea prædicti morbi non fiunt toto autumno,
 verum eorum causa, in fine autumnii se prodit: flante enim
 austro caput repletur, & accedente hyeme, vel vapores conden-
 santur, & dolorem efficiunt, vel exprimuntur, caduntque, &
 excitant tussés, grauedines, raucedines. Si autem materia fuerit
 mordax, ad tabem vlceraudo perducet. Plurima suppetunt
 exempla ex libris Epidem. iuxta quæ licebit ex manifestis tem-
 porum constitutionibus futuras ægrotudines prædicere.

Pestilentis status causa non in simplici aëris in primis qua-
 litatibus alteratione, sed in occultiore quadam consistit; possu-
 mus tamen eam (si Paracelsicè loqui velimus) ad quinque Pa-
 racelsi entia reducere: nempe ad ens deale, ens spirituum, ens
 astrale, ens veneni, ens naturæ. Causa supernaturalis seu
 ens deale extra medicæ contemplationis terminos egreditur.
 Dari autem inmissam à Deo pestem in scelerum punitionem,
 constat ex sacræ paginæ testimoniis vt in exodo *sacrificemus*
Deo ne fortè accidat nobis pestis. Et in eodem inquit Dominus
percutiam te & populum tuum peste. passim alibi per Prophetas
 Deus pestem minatur, eamque David meruit: quia Populum
 numerauit, idcirco *misit Dominus pestem in Israël.* Non est etiam
 dubium, posse (sic Deo permittente) à cacodæmone aërem
 corrumpi pestemque gigni, & erit ens spirituum, ita accidisse
 Constantinopoli narrat Cælius Rhodiginus. Has tamen pestes
 à Diuinâ causâ peculiariter emergentes, non nisi iis, qui vi-
 dentes appellantur (quoniam futura, monstrante Deo vident)
 præcognoscere, prædicereque datur. Contingit etiam pestis,
 ab aëtorum infaustis aspectibus, & est ens astrale, pertinensque
 ad Astrologos, neque à Medicis est alienum: nam in præfatio-
 ne diximus ex Hippocrate oportere Medicum Astrologiæ non

3. aph. 13.

exod. 15.

exod. 9.

2. Reg. c. vii.
1. paralip.
cap. 21.

lib. 2. c. 6.

libell. de aër.
aqu. & loc.
& de diatr.

omninò imperitum esse. Imò ab eodem Hippocrate in Epidemiis Virgiliarum ortum, & occasum docemur contemplari sunt enim considerabiles solis, lunæque defectus, astrorum etiã aspectus: E. G. An Mars, & saturnus in signis humanis coëant, sic enim pestem minantur. Præterea licebit considerare quænam regio ad prædictos siderum concursus horoscopum infortunatum habet. Et an octavi domicilij œconomus maligno sideris alterius vultui occurrat. Hæc omnia, & alia similia causa quidem sunt, sed signorum vim obtinent. *Ens veneni*, etiam datur infecto nempe aëre occultâ quâdam, & venenosâ qualitate; sed tunc ad signa respicere oportet. Signa tibi præbebunt animalia, quæ doctrinâ quadam innatâ, id quod ipsi inimicum est effugiunt; nec te pudeat à brutis, hæc signa accipere, quando ab ipsis maiorem remediorum partem, quibus in medicinâ vteris accepisti. Attende volucrum fugientium volatus, non, vt Aruspices faciunt, an à dextris, an à sinistris aduolent; sed vtrum omninò regionem relinquunt, & in aliam se transferant; à nullo meliùs, quàm ab auibus, in aëre habitantibus, aëris conditiones addisces. Demum si *ens naturæ* pestem inuehat, hoc est putredinis, & corruptionis putridæ emittentis vapores, vitio, & culpâ, contemplari licebit reptilium prouentum: hæc animalia putridam materiam, ex qua gignantur requirunt; propterea si illa abundant, abundat & putredo. Annonæ etiam caritatis futuræ pestis metum ingerit qualis fuit illa, quæ tunc cum Galenus librum de cibis boni, & mali succi scribebat, contigit. Cadauera occisorum in bello insepulta, occasionem metuendi de futurâ peste afferunt. Terræ motus, si validi sunt, ferè nunquam accidunt, quin pestilentia sint præcursores. Tribus pestilentis interfui; omnes has, terræ motus antecesserunt. Aliam pestem à Maioribus meis accidisse accepi, quæ validissima fuit; validissimos autem, & plurium dierum terræ motus sequuta. Multa alia signa solent afferri quæ vt minùs sunt fida, ita à Medico omittenda.

Sp
Squ
gnosce
ninò
redda
filij, v
Morb
paren
aliter
bus p
mente
morb
innot
deriva
sunt n
nitor
nem,
etiam
mus f
tiunt
tingun
cunt
tudine
laxas
Ijetia
rati f
tuosi.
Vit
tosos;
fos. V
confi
patiu

P A R T I C U L A I I.

Præcognitio disperforum morborum.

Sporades etiam morbi antequam adsint dignosci possunt: Siquippe suspecti aliqui de futurâ agritudine sunt, quod cognoscere plurimum interest, ut hos, quoad fieri possit, vel omninò præseruemus, vel minùs malè à futuro morbo habendos reddamus. In primis hæreditario iure eueniunt morbi; sùntque filij, ut bonorum, sic & malorum relictî à parentibus hæredes. Morbi hæreditarij, vel consistunt in indiuiduali proprietate à parentibus acceptâ, & sic quidem domari vix possunt, neque aliter significantur, quàm ex rememoratione morborum, quibus parentes fuerunt infestati: Vel consistunt in intemperamento, & hi ex eisdem signis cognoscuntur, ex quibus alij morbi ex intemperamento cognosci solent, solùmque nobis innotescit, fore ut damnum filiorum, quoniam à parentibus deriuatur, magis fixum, magisque reddatur ineuitabile. Vel sunt morbi compositionis, scilicet quoniam filij à suis progenitoribus accipiunt hanc, vel illam membrorum compositionem, quæ huic, vel illi morbo producendo est apta. In his etiam morbis, ut in morbis ab intemperamento, præcognosce- mus fore difficiles, quia sunt hæreditarij, alioquin eadem fortiuntur signa quæ reliqui morbi qui compositionis iudicio contingunt, ut e.g. * qui magno sunt capite catarrhis obnoxij dicuntur: multam quippe recipiunt materiam, quæ præ multitudine concoqui nequit, & cruda ad inferiora descendit. ** Qui laxas habent articulationes fluxionibus facile infestantur. *** Ij etiam, quos Hippocrates *κατ'επιώδεις* id est, alatos appellat, patati sunt hæmoptoicis passionibus & phthisi, iidemque fluctuosi.

Vitæ cõsuetudo etiã morbos prænuntiat, ut vita deses, pituitosos; nimia sollicitudo, melancholicos; irascendi frequentia, biliosos. Victus etiam confert, cuius tum quantitas, tum qualitas est consideranda. Qui namque nimium se ingurgitant cruditates patiuntur, & in morbos deueniunt pituitosos; qui calidis valdè cibis

cibus, licet in non valde magnâ quantitate, assuescunt, calidis morbis tentantur. *** Aëris etiâ, & aquarum mutatio valetudine mutat. Sunt præterea defectus aliqui à natiuitate contracti, qui futuros indicant morbos. **** Sic qui in iuuentute ventres habent humidôs, in senectute ex alicui siccitate damna patientur: è conuerso; iuuenes, alios siccitas habentes, in senectute humiditas habebunt. **** Balbi ventris profluuiis sunt obnoxij. Ex vocis etiâ differentiis possumus aliquid circa futuras ægritudines prædicere; siquidem vox non solum temperamenti est signum, verum etiâ dispositionis vocalium instrumentorum.

* Libet aliqua ex supra adductis exemplis enucleare. Magnum caput catarrhis obnoxium esse dixi. Profectò si vtrumque excessum inter se conferamus, paruitas capitis magnitudine est deterior. Nam, vt Galenus ait *exigua capita semper praua sunt, magna verò, licet raro, nonnunquam tamen bona esse possunt, ob formatricis robur, & ex materia, vnde creata sunt, vberitate.* Imò verò quemadmodum magnum pectus, amplâ interiori cavitata, inane est, in quâ duo magna viscera, pulmones scilicet, atque cor, nullâ ex parte cõpressa continentur. Perinde & exiguum pectus proportionem sibi respondentia viscera continet, exigua videlicet, & in angustiis versantia. Haec aliter caput & dorsi spina magnitudine respondentia & cerebrum, & medullâ includunt. Itaque hæc saltim ratione magnum caput est laudabile, quòd magnitudinem cerebri arguat. Verumtamen si immodica sit, non minus quàm immodica paruitas, mentis læsionem affert. Si verò modicam magnitudinem ita excedat, vt nondum ad nimis immodicam accedat, caloris ampla vasa effluuantis est signum; cumque calor attrahat, nimis calidum caput, nimis attrahet, & plus congeret, quàm pro sui nutritione sit opus; vnde multa in cõcocta remanebunt, quæ rursus liquata fluent & catarrhis præbebunt occasionem.

6. epid. sect. 3.
scm. 37.

de ner. aq.
ly. loc. iuxta
sinem.

de articl.
sect. 26. 27.

2. de vf.
part. cap. 2.

** laxas habentes de articulationes, ab Hippocrate dicuntur *ἀρρητοι*; aliqui vertunt, articulis non apparentibus, Articulis indifferens, veluti inter aues sunt Phasiani; longè melius ex vi vocabuli dicuntur mali articulati hoc est articulis infirmi. Aduenit hoc macilentis, quod Hippocrates exemplo ab Homero accepto probat; siquidem boues exiguam herbam propter labiorum & dentium compositionem terere nequeunt, hinc me gracilescunt maximè si sunt sub aratro, & tunc temporis articulos quos iam suapte natura non satis firmos habent, solito infirmiores reddunt. Cùm itaque articularum firmitas in duobus consistat, tum ossium commissuris, ita vt eminentiæ sint cavitatibus æquales, tum ligamentis de articulationes connectentibus, quæ non crassa solum, sed dura vndique sunt facta. Simodò alterum istorum, aut vtrumque deficiat, imbecilli sunt articuli; siquidem eorum ossa inter se distant. *Distare autem plurimum*

contingi
Laxitas
ratione
vnde a
res mor

tinè dic
adueni
tur, alte
si simul
quos H
Epidem
rum mo

morem
ad scapu

Celsum,
pterea p

Cæterum
tur, cor

monio n
rem: siq
fectui at

mentum
bilitate

in eo cr
assiduitat

flatibus
legere fl

que Gale
verò par

& fluxio
plici viâ

da ac pes
obnoxij,

tare, su

Ab Hipp
caxis vil

sed obse
bulo am

eremim
gnificat

pleraque
Cap

contingit, tum ex ligamentorum imbecillitate, tum ex ipsa ossium compositione. Laxitas ligamentorum superflua humiditate acquiritur siue in primâ generatione, siue postea; praua compositio in ipso generationis tempore fit, vnde à parentibus contrahitur & ab eisdem facilitas incidendi in articulares morbos contrahi dicitur.

*** Paratos ad tabem, seu quibus ad tabem vergit natura, tabidos latine dicimus, veteres medici *σθινώδεις* appellarunt. Hi ex duplici causa adueniunt; prima est, capitis imbecillitas, ob quam facillè caput impletur; altera thoracis figura; sufficit vnaquæque ex his, vtraque tamen, si simul accadat efficacior est. Porro thoracis figuram vitiatam habent, ij quos Hippocrates, *ατερυώδεις*, quasi alatos vocat, quorum sæpè in Epidemiis mentionem factam inuenies. Sunt autem hi qui scapulas alarum more eminentes habent; hoc est, quibus à tergo operta scoptula in morem alarum prominent: sunt operta scoptula, duo lata ossa à ceruice ad scapulas tendentia, quorum descriptionem inuenies apud Cornelium Celsum. Constat huiusmodi homines angustum habere thoracem, ac propterea paratos esse ad hæmoptoycam passionem, & subinde ad pthysim. Cæterum licet hæc damna ad vitiosam thoracis figuram consequi videantur, consequuntur tamen natium temperamentum. Nam Galeni testimonio in arte medicinali; pectoris angustia cordis significat frigiditatem: siquidem calor est, qui dilatat, dilatationis verò defectus, caloris defectui attribuitur: vbi igitur cor est frigidum, totius corporis temperamentum frigidum quoque sit oportet, & consequenter debile; cum debilitate autem totius, non potest non capitis adesse debilitas, ex quâ in eo cruda multa aggregantur, quæ in pulmones perpetuò stillantia, assiduitate tabem inducunt. Similiter istiusmodi alati homines, replentur flatibus, ob defectum innati caloris, vnde apud Hippocratem melius est legere *flatuosum, alatis*; quàm *flatuosum, sursufurosis*; nam *sursufurosis* neque Galenus, neque alius, quispiam quid significet esse assequutus; alatis verò par est vt multi status accumulentur, qui rursus & vasa disrumpere, & fluxiones commouere posse ex libro de flatibus docemur. Atque ita duplici viâ alati in tabem incidunt, & quia frigidi multa excrementa cruda ac pessima accumulunt, & quia flatulenti, vasorum ruptionibus sunt obnoxij.

*** In nobis longis, ex consilio Hippocratis, conuenit solum mutare, siue patrium sit, siue extraneum, dummodò morbi causæ contrarium. Ab Hippocrate accepisse videtur Plinius, qui ait, *Equitatio stomacho, & coxis utilissima; pthysi nauigatio: morbis longis locorum mutatio*. Idem repetit, sed obscurius, alibi Hippocrates: obscurius, inquam, quia vsus est vocabulo ambiguo; atque ita nescimus in quibus morbis solum mutari velit etenim *παλιμβλον* inter obscuras dictiones reponitur: quippe multa significat, nempe mutabilem, versutum; veteranum, sæpe venditum, & pleraque alia. Potest significare morbum refractarium, qui medicamen-

1. epid. sect. 1. com. 18.

1. epid. sect. 1. tex. 18. 3. epid. sect. 3. tex. 70. 6. epid. sect. 3. tex. 13. & 18. lib. 2. cap. 1.

6. epid. sect. 5. tex. 20. lib. 2. c. 4. 6. epid. sect. 6. tex. 16.

tis non cedat facile. Foësius vertit in morbis vagis, & facile mutabilibus, quod non recipio; contradiceret enim Hippocrates sibi ipsi, qui iam dixit solū mutare in morbis longis; longi autē non sunt facile mutabiles. Mellius Fuchsius, in morbis qui transmutari nequunt. Alij in morbo inconstanti Vallesius in morbis dolosis, alij in morbis reuertentibus, seu vt Cornacius Mercurialis in recediuis. In omnibus his mutationes proderunt, dum morbi fiant priusquam vitium aliquod contrahatur. At licet hoc in morbis se habeat, nihilominus sano homini mutationes maxime nocent. Verū verò aëris, an aquæ mutatio magis noceat, dubitant multi propter Aristotelem quærentem, *cur aquarum permutationem grauem esse aiunt, aerem autem, non grauem*: cuius rei rationes duas affert: vnā, quod aqua non aër nutriat; alterā, quod aquæ multæ sunt species, aëris autem vniū. Nec te moueat dictio (*aiunt*) vt existimes ex vulgi opinione interrogatiōnem esse factam: nam plerumque in illo opere ita loqui consuevit neque, si vulgarem opinionem falsam iudicasset, in eius ratione reddenda defatigaretur. Neque ex eo quod dicat aquam non nutrire, colligitur illum quæsitō vulgari vulgarem accommodasse causam: neque enim philosophum, sed vnum è plebe hominem ageret. Neque verò aquam nutrire inquit, falsum aliquid pronunciauit: siquidem auctore Hippocrate *Aqua omnia per omnia nutrit*. Verumtamen tam Hippocrates, quam Aristoteles, de non verā nutritione loquuntur, vt alibi demonstrabitur; problematis autem responsionem sufficiebat quod aqua, saltem metaphoricè, nutriret. Septalius idē aquam magis nocere ait, quia intra corpus ingressa vel sola, vt abstemiis; vel vino mixta, vt insobriis; vel eduliis communiter omnibus, in corpore manet. Aër verò inspiratione attractus, citò expiratione educitur. Hoc ab eo libenter acciperem, si viderem aëris non minimam partem in spirituum refectionem remanere: vnde ex venefico aëre, venefici fiunt spiritus, à quibus promptius, quam à quolibet alio, succedit interitus, vt videre est in iis, qui & fossas, & loca subterranea putrido aëre infecta ingredientiē dē repente moriuntur. Baciū Baldinū problematis falsitate offensus illud è numero Aristotelicorum excludit. Aponensis omittit Aristotelis responsiones, & distinctionem adhibens quæsitum ad veritatis normam reducit. Si enim comparatio fiat inter aërem pestilentem, & aquas, tunc ad eum aërem permutatio perniciosa est, & plena periculi: siquidem aër subito corpus pertingens potest interimere. Præterea licet aër non sit pestilens si mutatio fiat à longinqua, vt v.g. ab Indis ad Germanos, adhuc mutatio aëris deterior est. Attamen si nec aër sit pestilens, nec mutatio fiat à longinqua; sed ad propinqua tunc aquatū vitia magis nocent, quam aëris. Rationem reddit Thomāmas à Veiga: quia aër nō à terra mutatur, sed à vario ad solē accessu mutatur, cumque in breui spatio, aspectus solis insigniter non mutetur, nec aëris, quæ metuenda temperies sit, mutatur. Aquæ ex terræ cauernis originem habent, & naturam, & quia pro terræ exiguitate etiam in vna

sect. 1. prob. 13

lib. de diet.

regione
 fit vt int
 en quò r
 scribere
 aquarum
 gionem
 discant;
 exuant, v
 rimento
 turum pr

 affert. N
 quibus v
 Poteris ig
 ex oppos
 (quod C
 ita eueni
 allata, vt
 gentibus
 quod ex
 Si vero
 tentia? si
 quarum
 sitatis fr
 lenum no
 cantur.
 accidit, v
 exsiccitu
 corpora
 Prætere
 dem hab
 quàm iur
 hoc est si
 que alios
 siccitas hab
 parte exs

 qui balb
 capiunt
 tur, is v
 mento
 & r
 neque v
 C
 regione

regione fontes, & putei admodum variam aquam fundunt, non eandem; fit vt intra exiguum terræ spatium aquarum varietas insigniter oblit. Sed en quò me deduxit problematis istius difficultas, vt dum digressionem scribere vellem, transgressionem fecerim. Sufficiat ad præsens negotium, aquarum, & aëris repentinas mutationes obesse posse, vt ita vibem aut regionem denuo incolentibus periculum prælagiamus, vt cautè viuere addiscant; ne, quod accidere solet, præcipue senibus in nouo aëre pellem exuant, vt, apud nos est in prouerbio. Est autem adeo hæc sententia experimento confirmata, vt si quis nouus alicuius loci incola fit, facilè ægotaturum prælagiamus, quoniam eum (vt vulgus prædicat) terra tentabit.

**** Mutatio quoque ætatum, secum effatu dignas mutationes 2. aph. 20. affert. Nam *Quibus iuuenibus aluus humida est, iis senescentibus, exsiccatur: quibus verò iuuenibus adhuc, aluus sicca est; iis senescentibus, humectatur.* Poteris igitur futuram in senectute ventris humiditatem, aut siccitatem, ex oppositis in iuuentute euenientibus prænunciare. Dummodo tamen (quod Galenus animaduertit) hoc infallibile non esse; sed vt plurimum ita euenire intelligas; addita etiam alia conditione, ab eodem Galeno allata, vt scilicet homo eodem semper victu alatur: si enim iuuenis alstringentibus, aut laxantibus, & similiter senex nutriantur, iam non ad id quod ex naturæ lege, sed quod victus, ratione contingit respicere oportet. Si vero interrogas cur non sit perpetuæ veritatis præsens Hippocratis sententia? scito humiditatem, & siccitatem alui pluribus ex causis pendere quarum pars maior ætatis progressu mutantur. Omnibus tamen bene pensitatis frequentius est senibus aluum exsiccare quàm humectari, quod Galenum non latuit cuius testimonio alui *senescentibus magna ex parte exsiccantur.* Et ratio adstipulatur. Nam inprimis naturaliter se habentibus accidit, vt infantes aluos habeant valde humidas, & progressu temporis exsiccentur, debetque alui siccitas aliorum membrorum siccitatem sequi, corpora autem nostra ab initio generationis in dies magis exsiccantur. Præterea cum iuuenes habeant aluos siccas ex defectu bilis, ex eodem eadem habent senes, sic omnes aliæ siccitatis causæ maiori ex parte senibus quàm iuuenibus frequentiores sunt, vnde in senibus alui humiditas damno, hoc est siccitati medetur: quippe, vt Galenus scriptum reliquit, *quicumque aluos humidas habent siquidem iuuenes fuerint, melius degunt iis, qui siccas habent, ad senectam verò deterius degunt: nam senescentibus magna ex parte exsiccantur.* 5. aph. 53.

**** In omni ætate facilem lapsum in alui fluxum prælagies iis qui balbi sunt. Nam vt Hippocrates docet. *Balbi alui profluvio maxime capiuntur.* Balbum intelligito eum, qui græcè *τραυλός* latinè blasus dicitur, is vitiose e. r. s. literas pronunciat. Et quoniam Galenus in commento τῆς *Διαιτητικῆς* mentionem facit, putarūt latini interpretes *Διαιτητικῆς* & *τραυλός* eiusdem significationis esse; id tamen neque ex Galeno constat neque verum est. Sunt quidem ambo vocabula significántia vitium non

sect. 11. prob.
30.

vocis sed prononciationis, nihilominus non significant vnum, & idem vocis vitium. Aristoteles differentiam statuit dicens τραυλότητα esse cum litera quædam certa exprimi nequit φελλότητα cum inter prononciandum aut litera, aut syllaba prætermittitur. Itaque blæsi, qui etiam apud latinos mutuato à græcis nomine trauli dicuntur, id vitium habent, aut ob breuitatem linguæ, & tunc est error in compositione, & raro accidit, hoc autem nihil in medicina significat; aut ob membranæ linguam vestientis nimiam humiditatem, & accidit vt plurimum. Ex hac humiditate fit vt lingua dentibus non bene innitatur: sicut enim breuitas impedit; ne lingua dentibus accedat, sic humiditas eandem imbecillitatem facit vt non possit ad dentes rectè allidi, hinc pueri blæsi, etiam ebrij, Quos si aliquando ob eximiam siccitatem idem contingat, nō diu tamen hæc noxa durat. Itaque cum linguæ breuitas sit rara, linguæ siccitas non diuturna, relinquitur humiditas quæ vt plurimum tota vita blæfos facit. Hæc humiditate debilem habet tunicam linguam vestientem, & hæc tunica eadem est cum ea quæ ventriculum vestit, quare si in lingua fuerit breuis, in ventriculo non erit fortis, debilitas autem ventriculi alui fluxum causam præstat. Et sic oportet blæfos semper ab alui fluxu præseruare, & cum diarrhææ aut dysenteriæ populariter grassantur de blæsis plusquam de aliis timere.

* Cognitionem
morborum

* Cognitionem

* Cognitionem morborum tam communium, quam difperforum, tibi fequens Tabella indicat.

communium, sumitur:	Si Epidemici funt ex aëris manifeftâ constitutione —	ut videre eſt apud Hip. 3. aph. 11. 12. 13. Ex ſitu — ut ſi ſolem orientem, aut occidentem, aut meridiem, aut aquilonem ſpectet ſi Cloacas habeat vicinas vel loca aliqua immunda.	Horû duorum entiu cognitio pertinet ad ſacros vates, Pertinet ad Aſtologos ac proinde ad Medicos, quos Aſtrologie non ignoroſeſiderat Hipp.
	Si ſunt Endemij de quibus Hipp. ſvidendus eſt in lib. de Aëre, Aquis & Locis.	Ex habitantium conſuetudine — ut ſi bellaones ſunt Iarcones, bibaces.	
	Si ſunt peſtilentes	Ex ente Deali conſtat ex c. 9. & c. 15. exod. & 2. Reg. c. ult. 1. paralip. c. 21. peſtem à Deo immiſſam. Ex ente ſpirituum peſtem cacodemonis arte factam conſtat ex Calio Rhodig. lib. 2. cap. 6. Ex ente aſtrali ut ſi Mars & Saturnus concurrant in ſignis humanis. Ex ente veneni ut ſi occulta & venenata qualitas aëri imprimatur. Ex ente naturæ corruptæ & putridos nitentis vapores cognoscitur.	
	vel conſiſtunt in individuali proprietate, à parente accepta: hæc vix domari poteſt. vel in intemperamento ſimili intemperamento parentum, cognoscitur ſicut alij morbi ex intemperamento.		
* Cognitione morborum difperforum, ſumitur:	Si ſunt vitio conſtitutionis ex mēbrorū improportione quam ſibi accipiunt à parentibus & cognoscantur ut alij morbi compoſitionis:	ut } qui caput habent magnum, obnoxij ſunt cataractis: qui laxos habent articulos, arthritide maxime capiuntur: Alati hæmoptoicis paſſionibus, pthiſi, & flatibus ſubiacent.	
	Si ſunt vitio conſuetudinis	ut } vita deſeſ facit pituitoſos: vita ſollicitudo melancholicos: iracundiæ frequentia biliſos.	
	Si ſunt vitio victus	in quantitate } qui ſe nimis ingurgiant, morbos pituitoſos patiuntur. qui victu tenui vix ſolent biliſi fieri.	
	in qualitate } ſi cibus veſcantur pituitoſi. ſi cibus veſcantur melancholici. ſi cibus veſcantur calidi & ſiccis hoc eſt biliſis.		
Si ex aëris mutatione, qua ad languina deterior eſt quam mutatio aqua Si ex aquæ mutatione qua ad propinqua deterior eſt quam mutatio aëris. Si ex ætatis mutatione ut quibus iuuenibus alius humida eſt, ſiſ ſeneſcentibus exſiccatur. Si natura vitio ut balbi fluxu ventris maxime capiuntur.			

A viciſſeſ differentiis etiam poſſunt particulares cognosci morbi quoniam vox non ſolum temperamenti ſed etiam instrumentorum vocalium ſignum eſt, ac proinde ex voce morbos in intemperie & morbos in compoſitione venabimur.

CAPUT VI.

De Repentina Morte præcognoscenda.

PARTICULA PRIMA.

Ex respirationis vitio, Mors repentina.

CCIDIT aliquando extra morbum solita munia obeuntibus, non expectatus interitus; cuius tamen diligens Medicus poterit esse præfagus: habet enim suas causas, & signa, licet aliquando sint adeò occulta, ut nulla artis industriâ cognosci possint. Ea verò quæ minùs latent considerare utilissimum erit; ut, aut præcaveat si fieri possit; aut saltem prænuntiet, ne inopinata mors hominem nil de suis rebus cogitantem arripiat. Sunt aliqui respirationem aliquantulum difficilem habentes, sed quam vel propter assuetudinem, vel propter affectus paruitatem contemnunt. At quamvis adhuc non sit Orthophnæa, quæ gravissima est affectio, in qua *eger respirare non potest nisi spiritus rectâ ceruice trahatur*. Imò verò quamvis non accedat ad asthma, qui affectus, aut defectus, minùs gravis, sed tamen gravis est, in quo non sine anhelatione potest patiens respirare; sed duntaxat fit densa respiratio, quæ generale nomen subiens appellatur dipsnæa. Quocumque modo impedire aliquis respiret, à quacumque causâ id fiat, siue à tuberculo pulmonis; seu ab humoribus lentis, & crassis obstruentibus pulmonis bronchias vel propter angustiam meatuum factam ab eisdem crassis humoribus; semper periculum adest ne deficiens respiratio tria damna naturali calori, in quo vita consistit, importet. Primum est, quoniam cum respirando attrahamus aërem, qui spiritibus materiam præstat, deficiente aëris attractione deficiunt pariter spiritus. Alterum, quia, sicut à Galeno est scriptum *calori nostro magnum usum frigus præstat: fit enim frigidum caloris motum*

*de trem. rig.
& palpit.
cap. 6.*

*imped
pre le
retine
fit resp
sus cau
nisi r
suffoc*

*Int
renda
velut
rosus
motu
viduâ
duum
nare,
gna ill
quæqu
focata
occur*

*Qu
cere r
etiam
arteriis
repent
Galeno*

*Erat
numeri
Aurelian
pulsus in
rit dicen
babilia d
phnæam
non in la
ms non
quod tam*

impedimento, ne dispersus aboleatur: quippe periculum est, ne ipse præ leuitate, & impetu sursum à corporibus discedat, sed frigidum retinet, impeditque, & vehementiam nimij motus tollit: si igitur desit respiratio, qua tanquam flabello cor continuò attemperatur, prorsus calor insitus euanesceat, ac peribit animal. Tertium, quoniam nisi respiratione fulgines expellerentur, cordis calor ab iis suffocatus extinctionem subiret.

Inter omnes causas potentissima ad mortem subitam inferendam est suffocans distillatio: quandoquidem nonnunquam, velut fluius obicibus ruptis, derepente, magno impetu, pituitosus humor fluit ad pectus, & respiratoria instrumenta à suo motu cessare cogit. Hoc mihi videre contigit in quadam nobili viduâ Florentinâ, quæ libera ab orthophnæa, quâ per quattiduum laborauerat; gaudensque quòd iam caput posset reclinare, à discessu meo post dimidium horæ, irruente denuò magna illuione, quæ præ multitudine in ore non continebatur, quæque propter impetum erat spumosa, ita de repente fuit suffocata, vt eius pater, qui in vicinis ædibus habitabat subito occurrens iam mortuam repererit.

Appendix.

Quando asperas pulmonis arterias occupatas difficilem efficere respirationem dixi, ad quam sequitur interitus. Adde etiam occupatis eiusdem pulmonis, non asperis, sed læuibus arteriis, nulla interim in respiratione noxa existente mortem repentinam timendam esse, quod indicat. * Antipatri casus à Galeno, & Aëtio relatus.

4. de loc. aff.
c. 11.
tecrab. 2.
serm. 4. c. 57.

Erat fortasse is Antipater Medicus, qui naturalem esse rationem trini numeri existimauit in epistola quadam ad Gallum, sic referente Cælio Aureliano lib. 6. chron. cap. 13. Cùmque Medicus esset dicenti Galeno pulsus inæqualitatem prouenire ex angustia arteriarum pulmonum, occurrit dicens: *Oportuisset me suspiciosa orthophnæa laborare; cui Galenus: Probabilia dicis, sed à veritate alienâ, quippe fieri contingit nonnunquam orthophnæam, ex obstructione à crassis & viscosis humoribus, id verò cum in asperis, non in læuibus arteriis crassis, & lentus humor conuulatur.* Cæterùm Galenus non declarauit cur læuibus arteriis obstructis non fiat orthophnæa, quod tamen declarare oportet. Prouenit hoc ex diuersis visibus, quos aspe-

7. de usu
part. cap. 8.

ra, & læues arteriæ habent: quippe asperæ, attractioni aëris, fuliginibusque expulsionibus dicatæ, hoc est inspirationi, & expirationi, ex quibus constat respiratio: si igitur asperæ arteriæ occupantur, difficulter respirabit animal. Læues autem arteriæ munus habent duntaxat (vt Galenus auctor est) continere arterialem sanguinem; hoc autem nihil cum respiratione commune habet. Sed cur si Antipater læues arterias tantum occupatas habebat, nihilque damni in respirando sentiebat, postea leui difficultate respirandi affectus, eademque aucta postmodum, & tandem facta difficillima, interiit? Nempe quia sex mensium spatio, malum ita excreuit, vt ex læuibus in asperas redundaret arterias.

PARTICULA II.

Ex Pulsu, repentina Mors.

Pulsuum inæqualitas in eodem Antipatro consideranda proponitur, quæ per se sola futuræ repentinæ mortis est signum; quod tamen ille quamuis Medicus, non agnouit. Hanc prouenire, Galenus ait, vel ex inflammatione, vel ex obstructione. Non aderat Antipatro inflammatio quoniam neque febris; ergo obstructio, & hæc vel ab humoribus, vel à tuberculo. Multa, quæ de inæqualitatum differentiis, & causis dici possent, consultò iis relinquo, qui ex professo de arteriæ sphygmica peculiare faciunt tractatus.

3. præfag. ex
puls. c. 4. &
lib. 4. de loc.
aff. c. 8.
de prædict. ad
posth. c. ult.

Pulsus intermittens, ex Galeno, mortis repentinæ præcipuum signum est & causa: ea siquidem ex pulsu intermittente eodem fit modo, quo ex apoplexia: utrobique enim calor cordis extinguitur destitutus ventilatione, cum respiratio, & pulsus cordis utilitati inferuiant. Quod si tibi in mentem venit Galeni historia de quodam Oeconomo cui pulsus sine aliquo periculo intermittens erat, & hinc putas elici posse non semper pulsum intermittente graue periculum minari. Siquidem Galenus magnum ex illo œconomi pulsu intermittente malum timentibus, imperauit vt securissime à morbo liberatum hominem resicerent, & ad consueta negotia remitterent, si verò in sanitate eiusdem œconomi pulsum tangerent, talem inuenturos, qualis tunc erat pollicebatur, nec euentus fefellit. Scito pulsum illum intermittente naturalem fuisse. Cum na-

aturaler
omnis
simul
quia
prima
nutritu
connu
Vt
ter inte
nisi dur
siue in
alias et
huiusm
Galenu
relique
non au
vitium
sione v
interm
pectam
pronun
lentis r
tinæ m
Profect
sus inte
tentia f
tuit: o
labefac
ex læui
facultat
autem
cum ta
erat ho
sed eti
longè
taxat p
tò dete
Caf

naturalem dico, nolim intelligas factum à naturâ : quippe pulsus
 omnis intermittens præternaturalis est : nihil autem potest
 simul esse & præter naturam, & à naturâ. Naturalem appello
 quia licet causam morbosam habeat, vt colligitur ex Galeno, à ^{2. de caus.}
 prima tamen ortus origine contingit. Poteris eundem con- ^{pti. c. 2. 3. 4.}
 nutritum appellare, veluti morbi qui à primo exortu eueniunt
 connutriti appellantur.

Vt Galenus iudicaret pulsus illius Oeconomi esse naturali-
 ter intermittentem considerauit nihil in eo præter naturam esse,
 nisi duntaxat quod in pulsationibus deficeret : nam siue in vno,
 siue in pluribus ictibus deficiat, non erit à causâ morbosa, nisi
 alias etiam prauas qualitates habeat adiunctas. Pulsus autem
 huiusmodi, vitio fit non facultatis, sed instrumenti. Cùm verò
 Galenus aliquando *læsa facultate pulsationes deficere* scriptum ^{2. caus. pnt.}
 reliquerit, loquutus videtur de intermittencia superueniente, ^{cit.}

non autem de connutritâ. Nam hæc non fit propter facultatis
 vitium : quis enim à primo exortu cum vitalis facultatis offen-
 sione vitam prorogabit? Summoperè tamen aduertere oportet
 intermittenciam licet sit naturalis, hoc est à primo exortu sus-
 pectam omnino esse : quippe Galenus in illo Oeconomo solùm
 pronunciauit pulsuum intermittenciam non prouenisse à præ-
 sentis morbi reliquiis, non tamen eundem à periculo repen-
 tinæ mortis, securum esse magnus Medicus iussisset. Quidni?
 Profecto licet à principio, instrumentorum duntaxat vitio pul-
 sus intermitterent, progressu tamen temporis ab hac intermit-
 tencia facultatem vitiatum iri par erat. In Antipatro hoc inno-
 tuit : obstructæ namque læues pulmonum arteriæ facultatem
 labefactarunt. Rursus facultas læsa sua instrumenta vitiauit. Ita
 ex læuium arteriarum vitio facultas vitalis in corde fuit læsa, ex
 facultatis vitalis læsione pulsuum inæqualitas fuit sequuta. Erat
 autem inæqualitas adeò praua, vt miraretur Galenus hominem
 cum tali pulsui in vita permanere : nec enim solum systematica
 erat hoc est collectiua, quæ in pluribus pulsationibus consistit,
 sed etiam singularis, hoc est, quæ in vna tantum. Hæc autem
 longè deterior est : quantò enim grauius in vna actione dun-
 taxat plura subeunt vitia, quàm inter plures aliqua vitiatur : tan-
 tò deteriores sunt causæ, quæ inæqualitatem in vno pulsui effi-
 ciunt,

ciunt, reliquis quæ in pluribus. Claudicatio namque afflicta deterior est interpolatâ.

Præter intermittentiam raritas quoque periculosa est, non tamen omnis: quippe ex tribus causis potest accidere, prima ex facultatis robore, cum facultas vna pulsatione tantum arteriam distendat, quantum vsus postulat, nec celeritate indigeat. Hæc raritas nec est parua nec nimis magna, sed pro mensura vsus. Secundò ex arteriæ mollietate: tamen enim facultas modicè sit robusta, cum molle instrumentum motui non resistat, tantum distenditur pulsus quantum natura vsui fore, ex innata doctrina cognoscit. Hæc etiam prauitatis parum, aut nihil habere censetur. Tertiò ex vsu diminuto, qui si vltra modum diminuatur, adeò vt raritas mediocritatem transcendat, nec caret periculo. Vnde aliqui licet pulsus habeant longe minus res iusto, habent tamen tardiores, languidioresque, ac proinde è vestigio pereunt. Nam si corpus ipsum cordis teneat ingens frigiditas, redduntur pulsus languidi, & rari, atque hi dormientes intereunt, ita vt non expergiscantur, aliqui etiam interloquendum expirant.

Corollarium.

Quoniam intermittentia semper suspecta est, etiam quam connutritam appellamus, raritas autem non semper interduntaxat, quando ex valde diminuto vsu accidit, poteris colligere, absolute intermittentiam raritate periculosiorem esse. Intermittens pulsus necessariò est inæqualis; rarus coniunctus habet omnium ictuum æqualitatem, cumque ab intermittentia ad naturalem statum pulsus reducitur, per raritatem tractat; neque aliquem vidit Galenus, qui aliter ab intermittente superstes fuerit. Porrò intermittens pulsus dicitur, qui consistit ex inæqualitate raritatis, & prauitatis, alio atque alio vtroque modo. In raritatis inæqualitate, quòd quies sit longissimè producta; in prauitatis, quòd dissentio nimis sit dilatata. Magis proprie idem Galenus deficientes vocat eos, qui ex prauitatibus constant; intermittentes ex raritatibus. Iam verò quos ille reprobos deficientes appellat, omnium sunt perniciosissimi, eum

v. diff. pul.
cap. 12.

ibidem.

scilicet
etiam p
metri ad
ad pri

Palpit

T An
qu
quòd fo
lis in co
venient
cum ex
superue

Mon
qui freq
de repen
sentent
possimu
accidat.
Freque
plures
tantum
præter
malum
leue de
cope à
disting
de syno
danus.
verbis
tuis es
copas r
uebat

scilicet

scilicet arteria per spatium, duarum vel trium, vel plurium etiam pulsationum, motu omnino destituta esse videtur (tamen si ad sensum tantum, non reuera tum quiescat) ac deinceps ad pristinum redit motum.

P A R T I C U L A III.

Palpitatio, & frequens animi defectio signa mortis repentinae.

TAndem Antipatrum Palpitatio saepe reuertens occidit. Est quidem hoc praecipue nomine metuenda * Palpitatio, quod scilicet repentinam affert mortem. Mors istius fuit qualis in cordis affectibus esse solet, nempe, teste Galeno, superueniente syncope. Refert idem alibi historiam cuiusdam, cui, cum exolueretur fortiter, cor palpitabat, & derepente mors superuenit.

Mortis praeterea discrimen subeunt, (docente Hippocrate) *ibidem.*
qui frequenter ac fortiter sine causa manifesta exoluuntur. Ij enim de repente moriuntur. Considerat Galenus optimè tres in hac sententia conditiones, quae concurrere debent, ut repentinam possimus mortem praesagire. Prima est, *ut saepius patienti hoc accidat.* Altera, *ut fortiter fiat.* Tertia, *ut sine causa manifesta.* Frequenter dixit, hoc est, repetitis vicibus, non tamen adeo, ut plures in vnaquaque die intelligamus; sed quoniam si semel tantum animo linqueretur, posset hoc contingere à causa quae praeteriit, & nullum amplius sui signum reliquit; si verò repetat malum, causa stabilis significatur. *Fortiter* dictum est: quia leue deliquium leuem habet causam. ** Quoniam autem syncope à Lipothymia, minore duntaxat, aut maiore vehementia distinguitur, cum de forti exolutione Hippocrates loquatur, de syncope intelligendus venit à nonnullis, inter quos est Cardanus. Verumtamen contrarium Galenus sentire videtur his verbis. *Ille cui, dum exolueretur, cor palpitabat, derepente mortuus est, non aliter quam qui acutissimis cordis affectibus, quos syncopas vocant, arrepti, subito intereunt;* sic ille. Si ergo qui exoluebatur mortuus est, tanquam illi qui à syncope moriuntur,

5. de loc. aff.
cap. 7.

2. aph. 41.

ibidem.

profectò exolutio illa licet similis, non tamen eadem, cum syncope erat. Addit Hippocrates *sine causâ manifestâ*; nihilominus hæc conditio non excludit causas soli Medico manifestas, sed easquæ vulgus per se agnoscit, vt sunt mora in balneo, copiosa hæmorrhægia, animi pathemata.

Appendix.

Frequentia animo linqnendi, poteris addere facilitatem incidendi in deliquium, facile autem, hoc est, leui de causa cadunt, *** qui parum sunt animosi; eos propterea ab omni subita alteratione præcauere oportet. Pertinent animositas & eius contraria timiditas ad cor; & subinde vitalem potentiam in corde sitam, siue animosam, aut irascibilem appellatam, fortiolem aut debiliolem arguunt. Quamuis autem omnes homines animi passionibus sint obnoxij, & ab eisdem perturbentur, (nisi sint constantia monstra, qualis fuisse Socrates perhibetur, qui neque ad prosperos, neque ad fortuna aduersa ictus faciem mutabat; quales etiam lapidei Stoici aut erant, se esse simulabant,) multò tamen vehementius corripuntur timidi, & stulti quàm audaces, & sapientes: idcirco à Galeno dictum, & nos superius insinuauimus. *Aliter cum sapientibus aliter cum timidis & stultis agendum esse.*

6. epid. sect.
2. cor. 43.

* Est Palpitatio, quæ à Græcis *παλσις* dicitur deprauatus cordis motus, fitque, vt Galenus ait, *vel per se adueniens, vel cum significatione quodammodo in humore cor moueatur: neque enim mirum videri debet tantam humorum multitudinem cumulari aliquando, in ambiente cor tunica, vt ipsum, ne moueatur, impedire possit.* Vidit ipse in animalibus dissectis plurimum humoris vrinæ speciem referentis, in eo, qui cor inuoluit, panniculo contineri, refertque historiam de Simia, quam emortuam dissectuit, quoniam neglegens distractus viam aperire non potuit: hæc viuens emaciari in dies coniciebatur, & in dissectione, illæsis vniuersis partibus, inuentus est in ambiente cor tunica, tumor præter naturam, humorem, in se continens, qualem pustula (Græci *ὄστρακας* vocant) emittere solent. Narrat præterea fuisse Gallum Gallinaceum, cui eadem tunica schirroso humore erat infecta, perinde ac si plures crassæ membranæ, altera alteri inuolutæ fuissent; verum in hoc nihil humoris continebatur. Cùm igitur in palpitacione à causâ præternaturam, præter naturalis, hoc est, deprauatus, red-

tur motus
refriger

** C

Actus

ferunt

affectus

virium

syncope

rem cau

Vega,

animale

mittend

manum

nem. E

deficien

etiam e

id ferre

stant vi

Galeni

de exol

eodem a

Cate

Aldino

vitalis

allata G

ctus cau

stè statu

nis miss

thymia

vique a

dicum

nutio n

te mitte

possit, h

cuacion

quia in

est, ne

tis anic

Hoc ta

malem

faciliu

labora

triculi

pitatio

tur motus; sic affectus homo derepente potest syncopizari, nec à syncope resurgere.

** Quemadmodum Palpitatio est deprauatus motus, ita lipothymia *λεποθυμία* seu Lipopsichia *λεποψυχία* diminutus; syncope ablatu. Differunt ergo lipothymia, & syncope, iuxta magis, & minus; uterque tamen affectus cordis est, nempe lipothymia virium defectus, syncope præceps virium lapsus. Idcirco Galenus *defectus* inquit *animi præcedere conuenit syncopem*; & alibi eandem ait posse esse causam lipothymia, & syncopis, sed maiorem causam requiri ad syncopem. Non est igitur audiendus Christophorus à Vega, cum aliis, quorum opinio est lipothymiam pertinere ad facultatem animalem, syncopem ad vitalem. Persuadentur ex eo quod Galenus ubi mittendum sanguinem vsque ad deliquium animi docet, simul præcipit ut manum pulsui admoueamus ad cognoscendam pulsationum diminutionem. Et hinc colligunt non deesse pulsus in animi deliquio, sed animo deficiente, id est, animali facultate, vitales vires constare. Hippocrates etiam euacuationem admittit vsque ad animi deliquium, si vires possint id ferre; cum igitur quispiam animo linguatur (inquit Vega) adhuc constant vires, nempe vitales, quia vis animalis deficit. Afferit tandem verba Galeni dicentis *ob animalis facultatis imbecillitatem hoc patiuntur*. loquitur de exolutione. Propterea ab eodem Vega reprehenditur Fuchsius qui in eodem aphorismo pro animali facultate transtulit vitalem.

Cæterum non est reprehendendus Fuchsius, quamuis enim in codice Aldino *animalis* legatur, nihilominus Brasauolus testatur in antiquo legi *vitalis* & ita emendauit Leonicensi translatione. Neque distinctio à Vega allata Galeno consona est: siquidem (vti dicebam) eandem vtriusque affectus causam, duntaxat secundum magis, & minus diuersam ita manifestè statuit, vt nihil manifestius dici possit. Quod verò ex libro de sanguinis missione in contrarium affertur, nullius est momenti: nam cum lipothymia sit virium diminutio, syncope verò ablatio, & sanguinis missio vsque ad lipothymiam sit facienda non autem ad syncopen; oportet Medicum ad pulsus attendere dum sanguis fluit, vt obseruetur virium diminutio ne ad ablationem accedat. Ob eandem causam dicitur ab Hippocrate mittendum esse sanguinem vsque ad animi deliquium, si ager tolerare possit, hoc est, si constant vires: nam agro imbecillo non sunt copiosæ euacuationes moliendæ, tum quia periculum est ne ab eis non resurgat, tum quia in debili facilior est lapsus à lipothymia ad syncopen. Verum quidem est, neque hic Vegæ negare possumus, in lipothymia operationes virtutis animalis ferè impeditas esse, vitalis autem facultatis functiones parum. Hoc tamen non arguit affectum in sua radice pertinere ad facultatem animalem, sed duntaxat trahi animalem in consensum vitalis, & animalem facilius quàm vitalem concidere. Neque est nouum, & inauditum, grauius laborare id quod per consensum laborat, quàm quod primariò: vt, leui ventriculi molestiâ, molestissimi fiunt capitis dolores, nec non & cordis palpitaciones, atque defectus. Profectò tam in lipothymia, quàm in syncope,

1. art. cur. ad
Glauc. c. 14.

12. meth.
cap. 5.
de rat. cur.
per sang.
miss. c. 12.

1. aph. 23.

2. aph. 41.

animalis virtus laborat; in syncope magis, in lipothymia minus; ita etiam & vitalis in vtroque affectu fatigatur: quod si parum est quod in lipothymia paritur, id accidit propter nimiam naturæ sollicitudinem in custodienda vitâ. Acèius non ex diuersis facultatibus sed ex magnitudine lapsuum, separat inter se hos duos affectus *Differt* (inquit ille) *lipothymia à syncope, quod lipothymia derepentè incidit, sensu, & motu hominem priuans, & omnium non sudant. Syncope verò & vigilantes, & dormientes inuadit, & omnino cum sudoribus, qui synoptici appellari solent.* Itaque nihil in syncope inuenies, quod eam à lipothymia differre faciat, nisi ea quæ maiorem mali causam, vehementiâque ostendant. Prouenit vterque affectus ab immoderato sanguinis vndeque fluore; si tamen fluor sanguinis fiat ab arte, & oporteat ad lipothymiam accedere; manu tangentes pulsum eam agnoscimus, quod accidit quia in pulsu fit mutatio; manu igitur pulsum tangimus, vt superueniente lipothymia, statim celsimus, nec vterius progrediendo in synopen dilabatur. Prouenit præterea hæc facultatis vitalis imbecillitas, ab ea euacuatione, quæ insensilis appellatur, fitque cum spirituum resolutione, vt in vehementibus doloribus, in animi passionibus, & similibus. Potest etiam provenire ex angustia arteriarum in exortu à corde quæ vel propter tubercula, vel propter humorem obstruentem, vel aliter quomodocumque efficere potest, vt comæatus arteriarum ad cor non sit liber, & amplius, sed semper diminutus, aliquando fere impeditus. Facit huius rei fidem Dodonæus, qui narrat se obseruasse callum in arteria magna loco cordi proximò. Erat iste, dum in viuus permaneret, crebriò palpitationi obnoxius, sex verò ante obitum mensibus pulsum in sinistro carpo adedè exiguum habuit, vt nullus sæpè apparuerit.

recrâb. 2.
serm. 1. c. 101.

in annot. ad
Beneuen. de
abdit. morb.
caus. c. 35.

3. de loc. aff.
& 3. de pla-
cit. c. 6.

Plin. lib. 7.
cap. 57.

2. caus. symp.
cap. 5.

lib. 3. c. 13.

*** Est irascibilis facultas in corde, quemadmodum rationalis in cerebro, concupiscibilis in iecore, quod Galenus accepit; *Vsus enim communis loquendi hoc docet: siquidem fatuum dicimus cerebrum non habere, timido, & pusillanimi cor deesse; Tityo vero iecur à vulture erosum, non solum Poeta, verum etiam Pictores, Sculptoresque fingunt: Sic Galenus, qui tamen aliquando argumentandi genus sumptum à communis loquendi more non recipit. Animofitas, & timiditas ad cor pertinent, ac proinde vitalis potentia fortioris, aut debilioris sunt indices. Nec solum à timore, sed ab omnibus aliis passionibus pusillanimes offenduntur, vt ex gaudio, & verecundiâ. Pusillanimis fuisse Diodorus Professor Dialecticæ mihi videtur cuius Plinius meminit, is luforia quæstione non protinus ad Stilbonis interrogaciones dissoluta pudore expiavit. Non immeritò igitur superius est dictum cante cum timidis, & stultis esse agendum. Nam vt Galenus ait, *animus eorum potius animulus, naturaliter imbecillus vehemente passione detentus semel, & confestim extinguitur, & suffocatur.* Ex gaudio autem velut ex timore quàm plurimos interire constat ex historiis, quarum plurimas reperies apud Marcellum Donatum in sua historia medica.*

Mor

A
tu
vita seg
ctum a
factus
crate,
pericul
dictum
tur sag
sunt in
neque p
rius. H
Galenu
potionib
rumpam
subita
tionem
immora
alibi pe
prouen
ventric
sanguin
nutritio
que nat
immodi
cetur, a
pulmon
enim ex
& priu
qui est
similis,

P A R T I C U L A I V.

Mors repentina ex habitu athletico, & suppressis euacuatio-
nibus prædicenda.

Affert etiam repentinæ mortis periculum optimus habi-
tus, Athleticum appellamus; Athletæ enim, quorum
vita segnis serat; habitum summè bonum, summè tamen sus-
pectum acquirebant, vnde Celsus *si plenior aliquis, & coloratior est* lib. 2. cap. 2.
factus suspecta habere bona sua debet. Accepit hoc ab Hippo- 1. aph. 3.
crate, quo auctore *bonum habitum statim soluere oportet.* Cur
periculum extrema hæc plenitudo afferat ab Hippocrate est
dictum, à Celso repetitum: si in extremo bonitatis constitu-
antur faginati homines, ruinam expectare licet: *neque enim pos-
sunt in eodem permanere, neque quiescere, cum verò non quiescant:
neque possint proficere in melius: reliquum est ut decidant in dete-
rius.* Hoc ita ab Hippocrate vniuersim fuit prolatum, quod
Galenus ad peculiaria reducit damna. Nam cum vasa cibis, &
potionibus fuerint supra modum repleta, periculum est, ne aut ipsa
rumpantur, aut calor natiuus suffocetur, extinguaturque; sicut etiam
subita morte interierunt athletæ quidam, cum ad summam reple-
tionem venissent. Hunc igitur bonum habitum soluere oportet nihil
immorantes, sed anticipantes solutione periculum. Adhuc etiam libell. de bo-
na habitu.
alibi peculiariter magis quomodo suffocatio & venarum ruptio
proueniat, explicat. Cum enim ad satietatem edant, validèque
ventriculus concoquat; ac facile post coctionem distributio fiat, mox
sanguinis generatio, appositio, agglutinatio, siue adherentia, ac
nutritio subsequatur, periculum est ne admodum impleantur, nullus-
que nature, ad appositionem locus relinquatur, propterea que venis
immodico sanguine oppletis, innatus calor perspirationis inopia suffo-
cetur, ac restinguatur. Quod si calor iste obstiterit, quadam vel ex
pulmonis, vel iecinoris, vel pectoris præcipuis vasis scinduntur: hæc
enim ex molliore sunt tunica, quàm quæ habentur in longis membris,
& prius quidem hauriunt nutrimentum, atque ob naturalis caloris,
qui est in ipsis, copiam, & assiduas actiones, sanguis ob feruorè, bulliendi
similis, non secus ac mustum dolia, conceptaculorum tunicas abscindit.

Tria itaque pericula in statu athletico timentur. Primum putredo ob multitudinem: putrescunt enim citò quæ multatim conculcata sunt; necnon etiam obstruuntur meatus, & impeditur transpiratio. Secundum verò, suffocatio ob eandem multitudinem, quæ opprimit calorem, & arterias ita distendit, vt non possint contrahi, neque dilatari. Tertium, venarum ruptio ob feruorem, non aliter ac bulliens mustum solledolia abrumpere. Accedit alia non contemnenda ratio: quæ nimirum à causis externis, citò, & grauius offenduntur. Nam si perfrigerantur, suffocatur eorum calor, cohibita sensibili & insensibili transpiratione. Si calefiunt, multus sanguis fusus per constipata corpora strangulat. Exercitatio quoque plenum corpore periculosa; similiter otium, & aliorum est eadem ratio, ita vt periculosa hæc dispositio sit, in qua nihil non periculosum. Circa hoc videre expedit quæ Galenus ex Euripide affert in Paraphrasi suasoria ad artes.

c. ultimo.

Ex tribus periculis, magis frequentem existimat Cardanus esse venarum ruptionem, minùs frequentem, suffocationem. Et quidem minor copia ebulliens vasa dirumpet, quàm eadem illa, quæ calorem opprimens suffocabit; ac proinde facilius dirumpentur vasa: siquidem minor causa ad id sufficit. Nihil minus non est admodum infrequens suffocatio à multitudine imò verò sic mors magis repentina accidit, quàm per venarum ruptionem: quippe ruptio non derepente facit cadere nisi sanguis per os exiens, etiam sua quantitate, respirationem intercludat. At suffocatio aliquando tanta est vt derepente occidat: fortes namque apoplexiæ ideò non curantur quia suffocatio præsto adueniens ad remedia exhibenda indicias non præbet.

cap. 55.

Si tamen hæc pericula non adessent profectò Athleta alioquin longæuior esset; nam athleticus habitus non damnatur proprie aliud, nisi propter pericula, quæ secum affert. Hinc est quod in arte medicâ Galenus carnosam temperaturam commendat quia calido, & humido, in quibus vita consistit, abundat. Tu ad adiungit si plurimum augetur (nempe calidum, & humidum) citò à putredine corripitur morbus: ex quibus verbis constat carnosum habitum per se esse laudabilem, damnabilem propter pericula. Inquit præterea in opere de sanitate tuenda: quæ

attinet sunt, in temperata putredine crassi sunt aduersariorum vero lauto vias habent ruptionem

Solite sunt cauere pressa e mensura tinae mo vias affluens irruens spontanea cionem tribus prasantis. Sponte esse potest à natura (vt in medicina) quia horum quia fontem

attinet ad rationem temperamenti, qui calidissimi, & humidissimi sunt, iidem sunt longauissimi. Dixit, quod attinet ad rationem temperamenti, quasi diceret, nisi præoccupentur à morbis ex putredine. Quod si Hippocrates dixit eos qui naturâ admodum ^{2. apb. 44.} crassi sunt, citius interire quàm graciles, nihil nostræ sententiæ aduersatur: cum de crassis à naturâ sermonem habeat, quorum venæ angustæ sunt, & subinde sanguis paucus. Qui verò lauto victu crassum habitum compararunt, vt sunt athletæ, venas habent amplas, & propterea calorem natuum minùs corruptioni obnoxium.

Solitæ euacuationes, si supprimantur mortis repentinæ sunt causa atque signum. Hoc tamen sic intelligito vt si suppressa euacuatio sit magna vt sudor aut hæmorrhoidum, mensiumve fluor, vomitus, & alia huiusmodi, poterit repentinæ morti occasionem præstare: quia scilicet materia quæ per vias assuetas non egreditur, in membrum princeps subito irruens occidit. Erit autem simul causa & signum: siquidem spontanea magnæ euacuationis suppressio ducit nos in suspicionem, & timorem latentis mali, & naturæ ab assuetis operibus propter impotentiam, aut propter impedimentum cessantis. Si verò euacuatio solita exigua sit vt ex cauterio, & sponte cessat non tam causa quàm signum repentinæ mortis esse potest; neque enim tam exigua materia suppressa non posset à natura emendari, si natura tunc sui compos esset; quare (vt in meo de meteoris microcosmi dixi) clauditur fonticulus quia homo est morti proximus; non est homo morti proximus quia fonticulus clauditur.

* Hæc omnia sequens series tibi ante oculos proponit.

Ex respirationis vitio *sive magnum sit sive paruum, à quacumque causa fiat, sive à tuberculo pulmonis, sive ab humoribus crassis, lentis, & struentibus pulmonis bronchia, sive propter angustiam meatuum ab eadem humoribus factam.*

Ex catarrho qui destillationem suffocantem minatur.

inæquali {
 ex inflammatione.
 ex obstructione.
 ex tuberculo.

Ex pulsu {
 intermittente {
 Naturaliter, hoc est à primo exortu, & hinc plurimū fit vitio instrumēti, & nihilominus est timendus quia non rectè cordi inferens
 Accidentaliter, qui si in duabus pulsationibus deficiat, apoplexia assimilatur.

raro {
 Propter mollitiem arteriæ & parum aut nihil præcensetur.

Ex palpitatione {
 Propter usum diminutus {
 modicè, non prauus.
 immodicè, prauus.

* Mors
 repentina
 præcogno-
 scitur.

Ex animi deliquio {
 Si sit frequens
 Si sit fortis
 Si sit sine causâ manifestâ
 Si facillè incidat quod contingit timidis & stultis
 qualibet leui animi passione.

Ex habitu athletico {
 Putredo propter multitudinem sanguinis, qui calcatur non disflatur.

ex quo fiunt {
 Suffocatio ob eandem multitudinem, quæ calorem opprimis & arterias distendit.

Venarum ruptio ob feruorem, sicut bulliens multæ dolia rumpit.

Ex suppressis solitis {
 euacuationibus. {
 Si euacuatio erat magna est signum & causa mors
 repentina, timendum namque est, ne retenta materia interimat.

Si euacuatio erat parua est duntaxat signum repentina
 mortis: vix enim credi potest exiguum, quod euacuatur si
 supprimatur posse perimere unde moritur homo, quia
 occluditur fonticulus; sed occluditur fonticulus quia
 homo moritur, nam scilicet suorum operum iam præ debilitate oblitus

P

D

quo sig
 Neque
 consti
 vt voca
 formâ
 dūm q
 ras, aut
 Tertia
 exten
 bus ac

Ca

Pars II. Continens

PRÆSAGIA

DURATIONIS MORBORVM.

CAPVT PRIMVM.

De Morborum constitutione.

PARTICVLA PRIMA.

Quid & quotuplex sit constitutio.

MORBVM longum aut breuem dicimus (vt est
apud Galenum) iuxta eius constitutionem , quam
Kατὰ στασις appellāt græci. Hoc nomine non intelli-
go collocationem cuiusque rei in suam sedem , in
quo significato accipitur ab Hippocrate , vt Galenus annorauit.
Neque etiam temperamentum aëris præter naturam , quod
constitutio temporis appellari solet ; sed cuiusque rei formam,
vt vocat Galenus in Epidemiis. Cum autē constitutionē morbi,
formā dico, non eius essentiam, sed figuram intelligi volo, secun-
dum quā morbus vel longus vel breuis figuratur: quippe breui-
tas, aut longitudo * non variat speciem, essentiāve egritudinis.
Tertiana notha per paucos dies durans, & per plures menses
extensa, vtraque tertiana notha est. Phrenitis aliquando mor-
bus acutus, aliquando non acutus est, quod colliges ex Hippo-
crate

1. aph. 12.

3. de fract.
tex. 38.

3. epid. sect.
3. in princip.

1. epid. sect. 2.
tex. 77.

i. crit. c. 4.

crate; & longas phrenitidas se conspexisse narrat Galenus. Idcirco recte Gorraeus *Karäcrariv* non formam, sed quasi formam nuncupat, nempe formam, secundum quam morbus ex talibus & tantis constituitur vniuersalibus temporibus. Similiter Galenus eandem vocat, qualemcumque, ex totius morbi temporibus, compositionem. Totius morbi tempora sunt quae vniuersalia dicuntur, ut videre est apud Galenum; qui post libellum de morborum temporibus, alium scripsit, & inscripsit, *De totius morbi temporibus*, hoc est, de vniuersalibus, quibus circumscripta duratio est, quam constitutionem dico.

Constitutio diuiditur in longam, breuem, breuiorem, brevissimam. In longâ, morbi chronici, hoc est, longi constituntur; in breui, acuti, siue sint exactè tales, siue minùs exactè siue acuti, ex decidentia; in breuiore, peracuti; in brevissima exactè peracuti, quos barbarè loquentes perperacutos appellant. Omnis autem constitutio, siue longa, siue breuis, breuior, aut brevissima, tunc ** legitima dicitur, cum per ordinatos gradus ægritudo progreditur, ita ut nullum tempus intermedium, vel omnino præscindatur, vel saltem insensibile reddatur; quod & à naturâ, & ab arte fieri posse inferius videbimus: illegitima verò constitutio est in quâ tempora autem vel naturâ extinguuntur; vel saltem decurtantur.

* Multoties morbi acuti intra suum terminum imperfectè iudicati vltimius procedunt, nec propriam naturam mutant. Phrenitis, v.g. quæ vltimius acutorum terminos progreditur, figuram quidem mutat, nequaquam autem naturam, quod non poterit dici, vbi morbus in alium morbum degenerat, ut si phrenitis degeneraret in lethargum; aut pleuritis, in peripneumoniam, empyemâve transmutetur. Reperies apud Hippocratem quamplurimos ægrotos, qui acuto morbo laborantes vltra vigintiimum sunt progressi, ita tamen ut omnes intra vigesimum crism imperfectam habuerint.

i. epid. sect. 3.
agr. 5.

Epicratis vxor febre acutâ, Correpta, octogesimo die liberata fuit, & multas prius imperfectas iudicationes subiit, præcipuè die decimaquarta, in quâ vomuit biliosa, flaua, subrubra, sudauit à febre libera; vnde iuxta Galeni opinionem die decimaquarta primùm est iudicata, ut in periculo libera esset.

ibidem
agrot. 6.

Cleonactes acutè etiam ægrotans octogesimo die euasit. Verùm huiusmodi prius accessiones inuadebant decretoriis diebus maximè, aded ut quoties habuit huiusmodi inuasiones, tot imperfectas crises habuisse dicendus sit.

Clazomenensis
decidenti
fuerat, &
absolutur
Hern
tuus est, &
quarto, &
coctionis
Qui in
tamen vig
saltem in
pe quia
ficant?
Pariu
obit, &
vigesimo
Mulier
vigesimo
dum. N
san propt
vita perd
Abder
liberata f
tum sang
Anaxi
febre libe
Nicod
mul.ùm f

Hoc v
nec est in
tum, nor
pyto, qu
Similiter
eum in te
** In
duplicem
timam ap
quæ rem
tionè ita
tibus tem

Clazomenius, vsque ad quadragesimum, qui terminus acutorum ex
decidentia est, produxit morbum; attamen vigesimo die à febre liberatus
fuerat, & iudicatus, cæterum (vt Galenus annotauit) non erat constans, &
absolutum iudicium. *ibidem. agror. 10.*

Hermocrates, qui ad nouum murum habitabat, vigesimo septimo mor-
tuus est, sed tamen intra acutorum terminum bis iudicatus, nempe decimo-
quarto, & vigesimo, quæ iudicia, non solum ex euentu, sed ex præcedentis
coctionis defectu, imperfectam fuisse satis constat. *3. epid. sect. 1. agr. 2.*

Qui in Dealcis decumbebat hortu, quadragesimo iudicatus est, verum-
tamen vigesimo sudauit, liber erat à febre; atque ita in illo vigesimo, crisis
saltem imperfecta fuit; sed cur imperfecta, si liber erat à febre? nem-
pe quia non securè: deerant enim coctiones, quæ securitatem signi-
ficant? *ibid. agr. 3.*

Parius, qui supra Dianæ Aedes decumbebat, centesimo vigesimo die
obiit, & morbus iam in chronicorum numero erat, sed sudauerat vndique
vigesimo, & (vt habet marginalis lectio) fuit à febre liber. *3. epid. sect. 3. agr. 1.*

Mulier, quæ apud frigidam in Thaso habitabat, octogesimo obiit, hæc
vigesimo prauam crism habuit, & sic de salute eius fuit hac die desperan-
dum. Nam vigesima hac die, vrinæ erant aquosæ, & multæ, & for-
san propter magnum virium robur, potuit cum signis pessimis tandiù in
vita perdurare. *ibid. agror. 2.*

Abderæ virgo, quæ in vestibulo templi decumbebat, vigesimo septimo
liberata fuit, cæterum in vigesimo, imperfectè iudicata: siquidem aliquan-
tum sanguinis è naribus erupit, sudauit, febre fuit liberata. *ibid. agror. 7.*

Anaxion, trigesimo quarto euasit, sed hic quoque vigesimo sudauit
febre liberatus est. *ibid. agror. 8.*

Nicodemus, vigesimo quarto fuit liberatus, similiter & hic vigesimo
multùm sudauit, visus febre liber esse. *ibid. agr. 10.*

Annotatio.

Hoc vt plurimum euenit (sic documenta in arte medica sunt accipienda)
nec est infallibilis veritatis: contingit namque aliquando, morbum acu-
tum, non iudicatum intra vigesimum, vterius pergere, vt accidit Hero-
pyto, qui centesimo fuit iudicatus, neque prius crism aliquam habuit.
Similiter etiam Apollonius circa diem trigessimum quartum obiit, neque
cum in termino acutorum crism habuisse comperio. *3. epid. sect. 3. agror. 9. ibid. agr. 13.*

** Inuenies apud Vallesium (neque memini me id apud alium vidisse)
duplicem constitutionem, alteram legitimam, illegitimam alteram. Legi-
timam appellat, cum morbus, circa irritamentum aliquod, aut causam,
quæ remoretur, suum peragit fatalem cursum. Hunc morbum propor-
tionè ita, seruare ait vt principium totius morbi, æquale sit duobus sequen-
tibus temporibus, & tempus principi; duas habeat partes æquales, quas
lib. 10. consr. cap. 18. *K 3* separat

separat dies in quo primùm apparent signa coctionis obscuræ. Hæc quædem diuisio, quemadmodum ingeniosa est, ita & inutilis, & falsa. Inutilem appello, quoniam in praxi vix vna constitutio quæ hoc modo legitima dicatur, in mille annis eueniet: quippe vix credi potest, contingere aliquando, vt morbus neque ab æris intemperie, neque ab humoris peccantis, cum alio humore, concursu, neque ab aliâ quapiam intrinsecâ, aut extrinsecâ causâ irriteretur, aut retardetur. Oportebat autem eum, qui hanc introducere voluit doctrinam, eandem euentu comprobare, & innumeros inter ægrotos, quorum historias narrat Hippocrates, vnum, vel alterum proponere, cui legitima constitutio eueniret. Ex altera parte, falsam esse arbitror: quoniam non est rationi consonum longius esse tempus ab omnimodâ cruditate, ad manifestam coctionem, quam illud, quod interiacet inter manifestam coctionem, & perfectam. Si quidem id quod crudum est, magis coquenti causæ resistit, quam quod imperfectè coctum; motus enim à cruditate ad coctionem, est similis motui grauium, & leuium, hoc est, in fine velocior: vtpote qui magis in fine dispositum, quam in principio, passum inuenit. Neque Vallesius dicere debuerat principium esse æquale duobus sequentibus temporibus, sed (quando ita volebat) principium æquale augmento: non vt coctio manifesta est finis principij, & principium augmenti; ita coctio perfecta est augmenti finis, & vigor morbi: quippe vigor in acutis, de quibus loquimur, aliquando momentaneus est vt non sentitur. *Et quidem (vt Galenus ait) sepe in morbis, nullum sensibile tempus inuenitur huiusmodi, sed habente adhuc quartâ (si ita contigerit) accessione, indicia augmenti, quinta superveniet accessio, declinationis principium.* quod si sensibilem vigorem spectas, is teste eodem breuissimus est; contingit enim nonnunquam duas accessiones, vbi maximè facta fuerint inter se æquales, status tempus circumscribere; nonnunquam verò vnam omnium alij præcedentibus, reliquisque sequentibus esse maiorem. *Ad tres autem extendi accessiones, status tempus, in morbis acutis, non admodum accipitur.* Affert Vallesius in confirmationem suæ sententiæ, sententiam Hippocritis. *Quibus septima indicatur, iis nubecula rubra quarta die, in urina apparet.* Ait igitur, cum quartus dies sit medius principio, & augmento, vt tres dies durauerit principium, tres itidem superfuerint, à principij usque ad crifim. Hoc quidem ita est, non autem quia sic legitima constituitur constitutio, sed quia vt alibi ait Hippocrates *septenorum quartus index.* Cætera quæ in hanc rem prosequitur libens omitto, quia quæ dicta videntur,

3. cris. c. 3.

3. cris. c. 10.

4. aph. 71.

CO
se
ter, au
porrigi
rat, qu
gesimu
tia acut
intra vi
fractâ i
ducit di
gus nun
que die
tingit,
morbus

Non e
soluit; qu
terminur
tamen al
febre acut
quæ filiar
mo obiit,
quæstion
quod creb
ciat. Vnd
diem, Hip
Altera
profus a
lento mo
tè acutor
runt. Qu
primo die
dicari deo
Porro

PARTICULA II.

Singularum constitutionum duratio.

CONSULendus est Galenus, qui nos doceat constitutionum seorsim terminos. Iuxta cuius doctrinam, acutus simpliciter, aut est exactè acutus, & ad vsque *decimum quartum porrigitur diem; aut non exactè, & ad vigesimum vsque durat, qui tamen adhuc acutus est. Alius verò, qui ad quadragessimum vsque diem peruenit, ex delapsu, seu ex decidentia acutus vocatur: sic enim placuit Galeno appellare eum, qui intra vigesimum imperfectè iudicatus, vel non iudicatus, refractâ iam vehementiâ, suum residuum in quadragessimum producit diem. Si ulterius procedat, non amplius acutus, sed longus nuncupatur. Rursus peracutus est, qui ad septimum vsque diem extenditur, exactè peracutus, qui quartum diem attingit, si quis breuior fuerit, iam magis repentina mors, quàm morbus appellari meretur.

2. diar. decr.
cap. 12.

Non est hoc loco prætereunda controuersia, quam Galenus agit, & soluit; quæ, ut ipse ait, consolationem requirit. Quomodo Hippocrates terminum acutorum morborum diem decimum quartum constituit, & tamen alibi acutorum terminum dixit esse vigesimum. Vnde Herophon febre acutâ correptus, die decimâ septimâ fuit iudicatus; & Philini vxor, quæ filiam pepererat, in febrem ardentem similiter incidit, & die vigesimo obiit, & Charion à febre acuta sanatus fuit die vigesimo. Soluit hanc quæstionem dupliciter. Primo quoniam Hippocrates aliquando solum id, quod creberrimè oculis vsurpatum est, nihil faciens id quod varò enenit, pronunciat. Vnde cum rarum sit vt morbus acutus decimumquartum transcendat diem, Hippocrates ad hoc respexit.

2. diar. decr.
2. aph. 23.

2. aph. 24.
& li. 3. prog.
tox. 3.

1. epid. sect.
3. tox. 20.
tox. sequent.
3. epid. sect.
3. tox. 2.

Altera responsio est. Qui ad decimum septimum diem, aut vigesimum prorsus acuti morbi excident, hi planè inceperunt tanquam submersi lento motu, grauique. Deinde alij in primo quaternione, alij in secundo exactè acutorum motum recipientes, ad decimum septimum & vigesimum exciderunt. Quamquam & hi ante decimumquartum suum iudicati sunt. Nam in primo dierum quaternione vehementiam accipientes, deinde decimo septimo iudicati decimumquartum suum diem non excefferunt.

Porro, cum phrenitici (vt Diocles, & alij ferè omnes veteres existi-

3. epid. sect.
3. tex. 87.

marunt) à primo statim die non admodum fiant, sed vt plurimum post
transactos nonnullos dies, ex quo homo febricitare capit, sequitur
qui quinto die delirare caperit, & septimo decimo indicatus fuerit: vel septimo
stinnuit: nam à quinto ad decimum septimum duodecim excurrunt dies,
septimum, ad vigesimum tredecim. Adolescens in Melibæa, die decimo
delirauit modicè, quarto decimo desipuit, cuncta exacerbata sunt; in
gesimo quarto obiit. Huic inira supputatione à die decimo, in quo deli-
rare capit, vigesimus quartus, pro decimoquarto habendus est.

Annotatio.

3. epid. sect.
3. tex. 75.
eodam 3.
tex. 86.

Aliquando tamen phrenitici prima die sunt, & isti intra terminum an-
torum terminantur. Sic Hippocrates quemdam narrat primo quo die
buit die phreniticum, die tertio obiisse. At quoniam Dealcis vxor qua
Leio decumbebat, vsque ad vigesimum primum producta est, & tandem
obiit, cum nihilominus Galeno videatur, eam primo statim die phreni-
ticam fuisse. Hoc idemmet Galenus, quasi præter normam euenisset, re-
cusat; tum quia modicè febricitauit; hoc enim, vt insinuaret Hippo-
crates, scripsit in hac vna ægrotante. *Febres ad manum tenues.* Tum quoniam
fuit species delirij ex melancholia & phrenitide mixta: nam aut multa
quebatur, aut perpetuo tacebat, in quo ostendebatur mixtio.

Appendix.

1. epid. sect. 3.
tex. 15.
2. progn. 2.

Prædictam doctrinam extende etiam ad morbos exactè peracutos, qui
addisces ex Galeno: Erasinus namque, qui ex febre valdè maligna obiit
quintâ die ad solis occasum; debuit iuxta Hippocratis sententiam quarto
die vel citius perire, quippe febrem pessimis firmatam signis habuit: qui
tamen primum diem quietè transegit, quintus dies, fuit morbi quartus
factâ computatione à secundo die, in quo omnia exacerbata sunt.

PARTICULA III.

Quæ differat morbus breuis ab acuto.

2. de dieb. de-
cret. c. vlt.

Quoniam quando morbum breuem dicimus, acutum
cère videmur, in hoc quoque commorari libet cum
leno, ex cuius doctrinâ percipies non omnem morbum bre-

uem, esse acutum, licet omnis acutus sit brevis. *Est siquidem morbus breui tempore durans* (græci brachychronion appellant) non tamen omnino acutus. Huic contrarius est morbus diurnus, vel multo tempore durans (græcè chronios, vel polychronios, vel quomodocumque aliter quis vocare ipsum malit.) Itaque brachychroniis, seu olychroniis, seu brevis temporis morbis, vt sunt febres ephemeræ, opponuntur morbi macrochronij, seu chronij, seu potychronij, nempe longum tempus durantes. Acuti verò morbi, aliquid præter breuitatem habent, hoc est, * (ex sententiâ Archigenis) *periculum*; dixit namque, morbum acutum, esse cum velocitate periculosum: Ex mente Hippocratis; *febrem neque qualemcumque, sed continuam interficientem*; siquidem post longum acutorum morborum catalogum, addit. *Et quicumque alij hos sequuntur morbi, quorum febres prorsus continua, interficiunt.* Quemadmodum verò morbo breui, opponitur morbus diurnus, seu brachychronio, polychronius; ita acuto opponitur morbus, nullum nomen sortitus: Attamen & in aphorismis, vocabuli penuriâ Hippocrates, Galenus, cæteri que classici auctores, morbo acuto, longum opponunt. Sed tu, nè abusiue loquaris, melius cum Galeno, morbo brevis temporis, morbum longi temporis, acuto verò, tardum opponi dicito. Et meritò, nam in morbis brevis temporis, consideratur exigua mora; in morbis acutis, velocitas motionis. Dices fortasse, nonne idem est, morbum velociter sua tempora pertransire, & eundem, nihil in eisdem temporibus, immorari; idem profectò, nisi Medicus in velocitate, vehementiam, quam morbus in sua motione habet; in breui morâ, solum spatium temporis consideraret. Adeò autem verum est, velocitatem non secundum spatium temporis, quod motus consumit, sed secundum vehementiam spectari; vt in vno, & eodem temporis spatio, febris continua, sit morbus acutus, intermittens verò longus. *Vides igitur, (inquit Galenus) nos hunc morbum acutum; illum minimè, esse vocaturos, licet utriusque solutio eundem habeat prefinitum terminum.* Sic ille. Neque cuiquam dubium esse debet, quartanam, longum morbum esse; & tamen posse breuiter finiri; vt neque è contrario, febres continuas interimentes; posse ad longum tempus delabi, vt in exemplis antea adductis licuit videre.

I. acut. lex. 8

2. de dieb. decret. c. 12.

Exceptio.

Quamuis Ephemeram in brachychroniis, non in acutis reposui, excipere oportet sudorem Britannicum, quem non Ephemeram febrem, sed pestilentem esse, in meo de Meteoris Microcosmi, satis probavi. Hæc cum brevi tempore interimat, non est cur non inter exactè peracutos collocetur. Simpliciter autem Ephemera, licet magnitudinem caloris habeat (sit enim accensis tenuissimis, calidissimisque, & impetum facientibus spiritibus) non habet vehementiam: quippe ab aliis disgnosctur benignitate caloris. De sinocho, quæ ex sanguine non putrente fit, & ad ephemeram reuocatur, posset aliquis dubitare; nihilominus hæc cum symptomatibus careat, à quibus vehemens dici possit, eandem cum simplici Ephemerâ conditionem subit.

* Cum in acutis, Archigenes, periculum; Hippocrates, continuitatem requirat, & utroque tertiana exquisita careat; merito dubitant auctores, an ex acutorum numero debeat excludi. Eam tamen, acutum morbum esse, placuit Galeno; cui assentitur Auicenna. Imò cum Hippocrates (ut Galenus non semel animaduertit) in opere Prognosticorum, de solis morbis acutis agat; & ibi tertianæ exquisitæ bis faciat mutationem, locum nobis reliquit existimandi, illius mentem esse, ut inter acutos morbos connumeretur.

Quod attinet ad periculum; licet illum in morbo acuto, Archigenes requisit; non ita Galenus, sed vehementiam: quippe cum velocitate magnitudinem, non periculum expostulat: pro magnitudine autem intelligito magnitudinem symptomatum, quæ vehementiam facit. Videndus omninò est Galenus; datur namque, ex eius sententia, febris acuta, quæ nihil periculi habet, & quarto die iudicatur, reperiunturque febres ardentes, cum grauissimis symptomatibus, quæ nihil periculi, aut malignitatis habent: contra verò reperiuntur febres pusillæ, sed valdè periculosæ.

Quod ad continuitatem spectat, quam Hippocrates in morbo acuto requirere videtur. Posset aliquis dicere, nec incongruè, morbum acutum, vel esse sine febre, ut apoplexiam: vel cum febre; quæ febris, morbus sit, non symptoma: aut cum febre, quæ symptoma, non morbus sit; atque hanc vltimam esse, quam Hippocrates voluit esse continuam si morbus acutus dici debeat: febris namque accidens & intermittens, immeritò acuta dicitur. Placet tamen mihi aliter respondere. Nempe morbum magis aut minùs propriè acutum dici; ita ut morbus brevis, & vehe-

3. aph. 29.

Auic. 1. 4.

traut. 1. c. 4.

li. 3. sex. 33.

Ex. 102. 36.

3. de diob. de
cret. c. ult.

Ex. 1. cris. c. 6.

Ex. eiusdem
operis lib. 3.

cap. 4.

mer
uis d
esse
leno
sym
inter

S

acut

diur

tota

gen

dicu

diffe

later

C

salis

nis,

dem

C

ex n

epile

sing

quat

& p

liber

inte

path

bo i

part

mat

est d

à G

mens, sine periculo, acutus dicatur, minùs tamen propriè, quàm brevis & periculosus. Vt cumque tamen dicas, scito tertianam exquisitam esse causodem, hoc est, de genere febrium ardentium, vt constat ex Galeno: conuenit enim cum febre ardente, in materia, in magnitudine, in symptomatum grauitate, licet propter locum, in quo materia putrescit, intermittens sit, & subinde periculo vacet. 2. cris. cap. 3.

Sunt præterea aliqui morbi, de quibus videtur posse ambigi, num in acutorum catalogo sint reponendi. Apoplexiam Galenus videtur inter diuturnos morbos constituere, & dicunt aliqui, Galeni sententiam, de tota apoplectica constitutione, comprehendente plures inuasiones, intelligendam esse. Ne tamen ita sentias: nam apoplexia non est morbus periodicus. Dicendum potiùs reor, Galenum apoplexiæ vocabulo, comprehendisse apoplexiam, simul cum paraplexia, hoc est, cum resolutione vnius lateris, in quam, apoplexia, in iis qui saluantur, solet terminari. 6. aph. 47.

Conuulsio, si particularis est, diuturnus morbus dici potest, sin vniuersalis, acutus, propter dolorum vehementiam, & difficultatem respirationis, maximè si fuerit tetanus: is enim exactè peracutus dici debet; siquidem ex Hippocratis sententiâ, intra quatuor dies perimit. 5. aph. 6.

Circa Epilepsiam, multi multa dicunt, quod in meis disceptationibus, ex professo pertracto; Interim scire sufficit vnumquemque paroxysmum epilepticum, vnum esse morbum acutum. Nec propterea existimes, sicut singuli epilepsiæ paroxysmi, singuli morbi sunt; ita & de tertianâ, & de quartanâ, dici posse. In his aliter res habet: nam propter frequentiam, & prolixitatem accessionum, tempus intermedium non habent omninò liberum; & quamquàm Galenus tertianarios, & quartanarios, in tempore integritatis, extra morbum esse dixerit, corrigenda est lectio: sunt extra pathon, hoc est, extra symptomata accessionis. Siquis quærat, quo morbo in intervallis laborat tertianarius: Respondeo peccare in temperamento partis mandantis, aut recipientis, aut in intemperamento mineræ cum materiâ. At verò in epilepsia, in arthritide, in morsu à cane rabido, aliter est censendum: hi enim quando sunt extra paroxysmum, neutri dicuntur à Galeno; idcirco conuenit illis præcautio à futuro paroxysmo. 5. de placit.

Exceptio.

Excipe epilepsias quæ pluries in eadem die inuadunt: tunc enim paroxysmorum frequentia, & intermediij spatij exiguitas, facit vt plures paroxysmi simul, vnus morbus acutus dicantur.

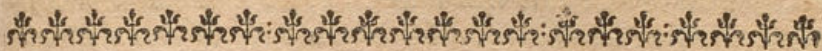
* Omnes constitutionum differentias sequens tabella comprehendit.

	<p>Legitima, quæ per ordinatos procedit gradus; in quâ nullum tempus intermedium præscinditur, aut decurtatur.</p> <p>Secundùm Vallesium, in quâ principium est æquale duobus temporibus sequentibus; & principij tempus, duas habet partes, quas separat dies, in quo, obscura constitutionis nota apparent.</p>	<p>Longa, chronicorū; qui ultra 40. diē producuntur.</p> <p>Breuis, acutorū hæc comprehendit morbos,</p>	<p>simpliciter acutos, seu exactè acutos: terminantur 14. die.</p> <p>acutos, minus ** exactè: terminantur 20. die.</p>
<p>* Constitutio, hoc est Figura morbi</p>	<p>Harum duarum quælibet vel est.</p>		<p>acutos, ex decidetiâ: terminantur die 40.</p>
	<p>Illegitima quæ stimuletur, aut retardatur ita ut in morbis, non peragat ordinatè sum fatalè cursum.</p>		
		<p>Brevior, per acutorum, qui 7. peraguntur die.</p> <p>Brevissima, exactè peracutorum, seu (ut loquuntur Barbari) perperacutorum; quorum terminus est 4. dies.</p>	

** Non omnis acutus est brevis, sed cum periculo, & cum febre continuâ sit febris accidens; aut etiam cum intermittente, si sit febris morbus: dummodo habeat vehementiam. Acuto opponitur morbus nullum nomen sortitus, abusuè appellatur longus; Tu meliùs appellabis tardum, hoc est, qui lentè procedit, licet præstò finiatur.

Non omnis brevis est acutus: sic Ephemera brevis est morbus, non tamen acutus: quia sine periculo, sine vehementia symptomatum.

Brevi morbo, seu brachychronio, seu alychronio, optimè opponitur polychronio, seu chronio, hoc est, morbus longum tempus durans.

CAPVT II.

De Morborum temporibus.

PARTICVLA PRIMA.

Quotupliciter morborum tempora dicantur.

ON solum res permanentes, sed successiuæ etiam, suas habent partes, in quas, saltem cogitatione dissecantur; has ægritudinis duratio sibi vindicat, quas idcirco morbi partes dicimus. Et quoniam, eorum, quæ ortui, & interitui, obnoxia sunt, ætates imitantur, solent etiam communiter, morborum ætates nuncupari. Appellatur etiam morborum tempora: quoniam, quemadmodum tempora, ita & hæ partes, morborum, successione quadam transeunt. Galenus aliquando appellat eas, causæ morbi motiones; quia ex causarum morbum facientium motione, hæ partes, hæ ætates, hæc tempora comparantur. Itaque totius morbi durationem, his ætatibus mensuramus, quas, vniuersalia tempora solemus appellare, vt distinguantur à temporibus particularibus, ex quibus vnusquisque paroxismus constituitur. Suntque quàm plurimi morbi, qui & vniuersalia, & particularia habent tempora; nec inanis est vtrorumque cognitio.

PARTICVLA II.

Vtilitas ex morbi temporum cognitione.

TAm particularia, quàm vniuersalia tempora obseruare oportet; particularia quidem, quoniam, docente Hippocrate, * *in accessionibus abstinere oportet: nam cibum dare nocuum* I. aph. 11.

4. de viâ.
n. 39.

1. aph. 7. 8.
9. 10.

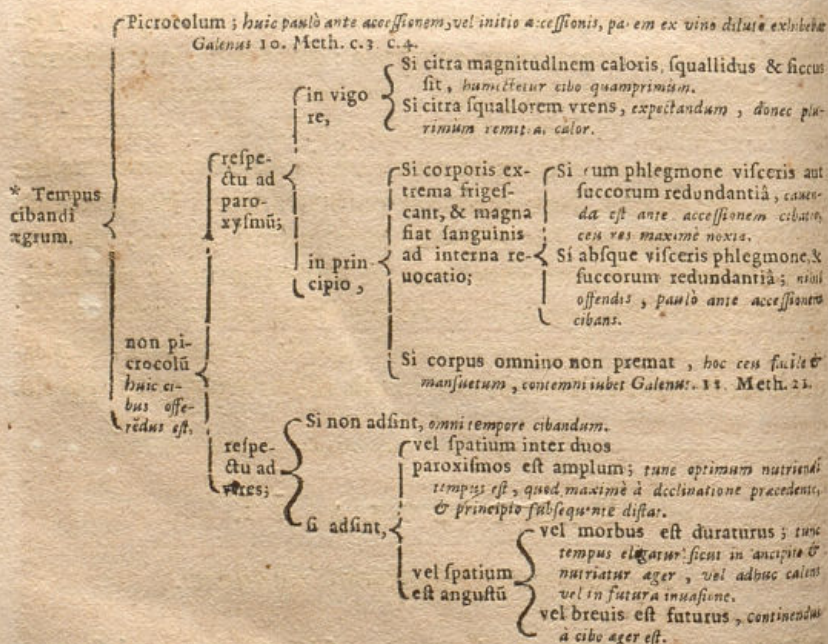
de tot. morb.
temp. c. ult.

11. meth.
cap. 11.

est: & alibi; neque cum iam adsunt, neque cum haud ita multo post futura sunt accessiones, cibus dandus est; sed cum declinant, ac cessant. Vniuersalia etiam, ad victum exhibendum, sunt considerata; cum, eodem Hippocrate auctore sint & ad auxilia citra præcipitis occasionis iacturam ministranda; ** adeo ut nulla recte curatio peragi possit, ad quam nos temporum contemplatio non manuducat.

Totum circuitum Galenus bipartitur, nempe in accessionem, quam græci *Αἴζυ* vocant, & remissionis. Tempus ad cibum exhibendum opportunum esse ait illud, quod in opere de methodo medendi ex professo docet, siquidem ubi iecur, aut ventriculum phlegmone prehendit, periculosissimum est ante accessionem cibare: ubi hæc abest, quibus infirma est virtus, utilissimum.

* Hanc ægrum debito tempore cibandi doctrinam, paucis in seriem reductis tibi sequens pagina ante oculos proponit.

10. meth. c. 3.

c. 4. & li. 11.

meth. c. 21.

cent. 4. chr.

98.

In ipsa verò accessione, cibum esse exhibendum, apud Galenum inuenies. Quapropter Amatus Lusitanus qui iuueni tertianario, panem lo-

tum aliquali agresta respersum, initio paroxysmi præbebat rectè fecit; fecisset quoque rectè si ante initium paroxysmi præbisset. Erat iuuenis, habitu gracilis, colore nigellus, & cum primùm in paroxysmum incurrebat, multùm affligebatur; bilem meram vomebat, oris amarorem sentiebat, & syncopem patiebatur: idèd Amatus his occurrens malis, victum in accessione exhibebat. Cæterùm huiusmodi picrocholos, cibis humectari voluit Galenus; non ita tamen, vt rectam, & ab Hippocrate traditam curandi rationem prauerteret: nam & hos balneandos docet, *non tamen quouis tempore sed in accessionis.* Satis igitur fuerat, vidisse primum paroxysmum affligentem in principio, vt in sequente, parum ante accessionem, cibum offerret; nec expectaret vt adessent mala, & tunc, malo etiam victus ordine, vti.

8. meth. c. 2.

Appendix.

Habes ex Hippocratis, & Galeni doctrinâ, cibum in accessione non esse exhibendum; adde etiam, nec medicamentum purgans. Ad vtrumque probandum non desunt rationes, sed alibi opportunius afferentur: in re præsentè extra rem esset; Prognosin non Therapeiam pertracto. At cibum extra accessionem exhibendum, omnes nè saltem ab Hippocrate discedant, fateri coguntur. Pharmacum dare non vetuit Hippocrates, ac subinde putant aliqui, licere, in accessione, purgante medicamento vti; imò (si diis placet) hanc esse optimam curationem; quippe in ea Medicus naturæ motum (quod in hac arte maximopere curandum est) sequitur. Mo ùmne naturæ: imò oppositum; neque enim solùm motui opponitur quies, sed vnus motus alteri motui. Isti quoniam humor in accessionum principiis est in motu, non quiescendum, sed pharmaco mouendum, putant; nec vident pharmaci motu, naturam à suo motu distrahi. Incipiente accessione humor, vel ad habitum corporis fertur, vel à venis maioribus ad minores, vel in vno & eodem loco ebullit, de hoc non disputo, satis nunc sit cognoscere, medicamentum aliorsum, nempe ad intestina humorem pellere, vt sciamas magnam fieri vtraque motione in corpore turbationem. De cibis, fateor, loquutus fuit Hippocrates, quoniam ibi victum instituire mens eius erat; sed tu ad medicamenta purgantia conuertito, & inuenies eandem imò validiorem esse rationem, quæ ab eorum vsu in paroxysmis prohibeat. Cibum medicamento hac in parte comparat Hippocrates in libello de medicamentis purgantibus, inquit: *Non decet, vt quis pharmacis confisus, temere ea exhibeat. Quin & cibos, quorum nutritatu fruimur, pharmaca esse putandum est: non æquè tamen ac antè dicta.*

Hippocrates per validas febres medicamenta purgantia veretur, solis enematis, & sorbitionibus, potionibusque contentus, donec remiserit febris: Quo ergo iure nos peculiare accessiones, seu peculiare ebullitio-

lib. de medicam purg. & lib. de affect.

de affection.

nes quæremus, vt purgantia, suapte natura, calorem inducentia in medio febrili calore exhibeamus? In tertianâ iubet idemmet Hippocrates medicamentum purgans exhiberi, verùm die quartâ, hoc est, extra accessionem; & manifestius ibidem: *Et in apprehensione quidem, sorbitione, & potu nutrito: interposito verò tempore cibis per aluum subducentibus.* Si ergo cibos subducentes ad tempus intermedium reseruat, quantò melius & subducentia pharmaca. Stultè quidam, cibos, ait, prohibet Hippocrates in accessione, & eodem iure medicamenta, quæ simul sunt alimenta inde colligit, posse in accessione, tutò scamonium, & Antimonium propinari: quippe hæc nullam habent partem, quæ nutriat. O præclaram interpretationem! Potiones, & sorbitiones, quæ nutriunt, non sunt medicamenta? imò maximè. Ergo Hippocrates in accessione, sorbitionibus nutriens, non omnino abstinet à nutrimento, abstinet tamen ab omni aluum subducente. Ne expectes manifestius præceptum, de non purgando, in accessione: quippe medicinæ Proceres, aded manifestam perniciem hac curandi ratione inuehi intellexerunt, vt non necessarium putauerint, circa hoc legem sancire; quippe nullum aded cæcum fore putabant, qui in hunc foueam incideret; incidunt tamen aliqui, hoc nostro calamitoso æuo, quo ars medica prostat, & in promptu pro matrice iacet.

Exceptio.

de affection.

Quartanam excipito, quam Hippocrates, in ipsa apprehensione, purgari iubet; imò, eo ipso, quodd quartanæ meminit, alias febres excludere videtur: & hoc tanquam singulare præceptum apposuit, ex quo generalem normam ne quis educat. At nec in apprehensione ita accipito, vt medicamenti actio & accessionis tempus simul coincidât; apprehensionem dixit, pro die apprehensionis, extra tamen accessionem; tunc enim humor admodum rebellis, agitari incipiens, melius pharmaco obediet. Hæc methodo vsi sunt viri in arte celebres, vt videre licet apud Amatam Iustitanum, ad quem lectorem remitto.

*cat. 1. chr. 8.**4. meth. c. 4.**lib. de rot.**morb. semp.**c. vlt.**3. med. c. 10.*

** Licet opportunum tempus, ex quatuor febrium temporibus captandum doceat alicubi Galenus, nihilominus alibi, ex tempore indicationem curatoriam captari non patitur, cuius rei rationem reddit: si enim tempus spectabitur, tanquam ab eo indicatio sumatur, alteram omnino secundus; alteram tertius dies indicationem dabit, &c. atque adeo multiplices temporum differentia, multiplices curationum differentias parient. Præterea, non ab affectu accipietur indicatio, quod tamen in arte medicâ primæ principij obtinet locum. Si namque nobis tempora morborum ad indicationem sumendam proponantur, affectus, quos curamus, non ultra nobis ad curationem proponentur, nec ab his indicatio sumetur, quo tamen, vt cogitari quidem magis alienum à ratione potest. Proponantur enim nobis

duo ægroti, quorum vnus primo die, alter secundo eandem affectus naturam habeat; iam curatio ratione temporis erit diuersa, ab eâ, quam affectus natura postulat; siquidem affectus natura est eadem, tempus verò diuersum. Longè plures rationes in hanc rem congerit in libro de optimâ secta ad Thrasybul. quam studiosus ibi poterit percurrere. Cæterùm hæc apprensus contradictio in concordiam redigetur; si consideremus non tempora esse quæ indicent, verùm facultates; quod colligitur ex Galeno: & quoniam in diuersis temporibus, facultates magis, minùsve laborant, ad tempora respicimus, non tanquam ad indicantia, sed tanquam ad indicantium signa. Tu (vt multorum nœnias, & inanes responsiones effugias) dic tempus non indicare, sed morbum tempore mensuratum, ad contrariorum mensuram accedere: Frigidæ e. g. potus indicatur à naturâ febris; ea tamen non in omnibus temporibus æquè utilis est; in aliquibus vel nulla, vel paucissima conuenit, non quia tempus id indicat, sed quia à tempore sumitur signum eius rei quæ impedire, vel non impedire potest. Aquæ potus conuenit vbi adsunt signa coctionis, quare principium morbi, in quo signa coctionis nondum apparent, nos deterret ab aquæ potus exhibitione, non quidem quòd aliquid indicet, sed quoniam secum fert id à quo indicatio sumi potest.

*de optim.
sect. 43.*

Appendix.

Non ad solam curationem, sed ad præfagationem etiam, isthæc temporum consideratio confert, auctore Galeno: ex eâ enim addiscimus, futurane sit longa, an breuis ægritudinis constitutio, quod in præsentè inquirimus. Nec verò te deterreat quòd morborum tempora, tunc cum adsunt, morbos constituunt, id verò quod significat, ante rem significatam, debet existere; Ex quo videtur, non posse ex temporibus, futuram præcognosci constitutionem: siquidem simul cum temporibus, præsens iam adest constitutio. Adest quidem constitutio, sed cuius futuram durationem, prima statim tempora præostendunt: seruant enim inuicem inter se proportionem, vixque ad longum principium; breue sequitur augmentum. Imò ab initio conicere signis possumus, quando morbi vigor futurus sit, quod in suis prognosticis Hippocrates non semel inculcatum reliquit. Hæc præcognitio futurorum temporum à suis fontibus accipitur, v. g. à morbi essentiâ; an verò sit morbus ex iis, qui suas partes cito assequuntur, à morbi causâ; vt si sit bilis, an pituita: hæc enim longos; illa, breues facit mor-

*de tot. morb.
temp. c. ult.*

*principio 3.
prog. 37.*

bos : ab accidentibus , vt vehementia symptomata , quæ præstò morbum augment : Ab excretis , vtrum talia sint , quæ breue , an quæ longum tempus ad coctionem exposculant : Ab anni tempore , sic morbi æstiu , hyemalibus breuiores sunt : A cæli statu , hoc est , ab impetu vulgarium morborum : A vita ante acta , ex qua cruditates multas , an paucas argumentamur : Tandem à viribus ægrotantis ; fortior namque virtus celerius ad statum , morbum perducit.

PARTICVLA III.

Particularium temporum ratio.

*de optim.
sect. c. 37.*

*differ. feb.
lib. 2. c. ult.*

Conuenire aliquando tempora particularia cum vniuersalibus docet Galenus , quoniam *utraque ex certa quadam causa motione iudicantur* ; differunt tamen , quoniam vniuersalia , vniuersum morbum comprehendunt , adè vt vnumquodque eorum possit plura particularia sub se habere : Siquidem quilibet paroxysmus sua particularia percurrit tempora , & vnumquodque ex vniuersalibus temporibus plures habere potest paroxysmos. Galenus particularia colligens tempora , principium statuit esse , quando accensa in foco caliditas , sanguinem , ex aliis partibus , illuc trahit , & partes sanguine priuata refrigerantur. Quando verò vehemens caliditas materiam superauit , vt non solum , locum , in quo focus est , exurat ; sed etiam per vniuersum corpus dispergatur , augmentum appellatur. Cum ad summum feruorem deuenierint humores accensi , vigor , seu status , siue consistentia nuncupatur ; quo tempore , extensa per totum caliditate , vniuersum corpus igneum quodammodo redditur. Cum tandem siue humor tenuis , per meatuum raritatem in sudorem , siue crassus per angustiam eorumdem , in transpirationem insensilem resoluitur , declinatio dicitur , estque feruentium humorum quidam difflatus. Non placet Thomæ à Veiga isthæc temporum applicatio : nam si humor pellitur in accessione ad partem , satius esset naturam suffocatam à nouo accessu prauis humoris quiescere (quod fa-

cit in
Verum
applic
prau
altera
miscet
suffoc
tem c
net , l
access
omni
fectò
parox
patis c

SER
Sler
frigor
frigus
littatis
tum ,
mò se
curia
Galer
rum r
tione
in de
error
parti
cessio
rum
ille p
C

cit in aliis permutationibus) vt postea roborata melius coquat. Verùm, meo iudicio immerito hanc Galenianam temporum applicationem damnat. Nam confluere, dixit Galenus, non prauum humorem, sed sanguinem, qui ibi duplici de causâ, alteratur, & quia aliis, quæ iam putrescunt, superfluitatibus permiscetur, & quia intrusus diffilari non potest. Nec verò natura suffocata quiescit, sed potius irritata, insurgit aduersus lædentem causam. Quod si in aliis mutationibus quasi sepulta remanet, hoc euenit propter multitudinem materiæ, at in singulis accessionibus non tantus confluit humor, qui naturam possit omnino opprimere, si autem aliquando tantus concurrat, profectò suffocatio, & subinde mors sequetur, vt in principiis paroxysmorum fieri nonnunquam solet, cui periculo, anticipatis euacuationibus, prudens occurrit Medicus.

PARTICULA IV.

Particularium temporum numerus.

SEnario numero particularia tempora comprehendi, à Galieno accipimus. *Primum tempus est, quod integritati coheret, frigoris sensum præbens, quod initium appellatur; secundum, quod frigus paulatim deponit, & vocabitur, compendij gratiâ, inæqualitatis tempus; ab hoc tertium, quod est incrementi: postea quartum, quod est consistentiæ: quintum, quod est imminutionis: postremo sextum, quod est integritatis.* Quare non est audiendus Mercurialis, qui tria duntaxat particularia tempora admittit, nec Galeni, cui aduersatur, vllam facit mentionem. Sed legislatorum more inæqualitatem aufert, & græcizando iubet declinationem expungi: ait enim *παιζόμεν* esse, quod exacuit, & hoc in declinatione haud quaquam reperiri. Confirmat hunc suum errorem, Aëtij verbis, qui paroxysmum appellat, *motum morbi particularem, à remissione ad deterius.* Affert Galenum, qui accessiones vocat *stimulos, quibus natura excitatur ad pugnam.* Mirum est quod Galenum legerit, vbi nihil probat eorum, quæ ille probare contendit; nec eundem legit, vbi contrariam suam sententiam præstat. *Castrensis Syntaxis Præd. Med. M. 2. sententia*

de morb.
temp. c. 4.

3. diæ. de ev.
cap. 8.

sententiæ, sententiam statuit. Sciat tamen dici paroxysmum, morbi motum, & irritationem naturæ in sensu causali, quemadmodum dicimus, diem esse apparitionem solis, in nostro Horizonte, & tamen cum aduesperascit, dies adhuc est. Græcè quidem *παροξυσμός* est irritatio, ex acerbatione, sed nonne quâdiu durat paroxysmus, etiam in declinatione, adest irritatio, & exacerbatio? Profectò dum integritas, & omnimoda cessatio non accedit, adsit licet declinatio, semper affligitur æger; sed quis in eo, qui afflictione vexatur, negabit esse exacerbationem, irritationem, pugnamque naturæ cum humore, saltem comparatione integritatis? Propterea iure optimo, à Galeno, quem à Mercuriali lectum non fuisse constat, *declinatio totius accessionis pars dicitur.*

1. cris. c. 34

Maiori iure, posset aliquis de integritate dubitare, & Galenum Galeno opponere: siquidem cum aliquando, inter particularia tempora, integritatem connumeret; alibi particularia tempora, appellat ea, *in qua, singula accessiones diuiduntur*, at integritas, extra accessionem est. Ideò Aëtius; vti diximus, accessionem vocat, *motum particularem morbi, à remissione, ad deterius*; quod forsan accepit à Galeno dicente, *accessionem esse deterius tempus totius circuitus.* Circuitum, siuè periodum appellat idemmet Galenus, *ab eisdem, ad eadem, per circuitum, eodémque ordine reuersio*; itavt, in intermittentibus, non accessio, sed circuitus, comprehendat tempus integritatis: in continuis, integritas coincidat, cum declinatione. Cæterùm, non est extra rationem, Galenum, in libello de morborum temporibus, ex professo numerasse totius circuitus tempora, quæ senario numero comprehendi constat. In libris de crisibus, præcipua tantùm connumeravit tempora, quæ, ad iudicandos morbos, spectantur; ea sunt tempora accessionis duntaxat. In libris de differentiis febrium, inæqualitatis tempus omisit, quoniam tunc fluxui materiæ solùm erat intentus, neque peculiare temporum differentias, provt variant curationem, considerabat, quod tamen, in libro de morborum temporibus, erat suum institutum.

1. cris. c. 2.

1. aph. 12.

de morb.
temp. c. 2.

2. differ. feb.
cap. 9.

PARTICULA V.

Vniuersalium temporum, vniuersalis contemplatio.

Sola æterna, & alterationis, corruptionisque immunia, tem-
 pore non mensurantur; reliqua quæcumque alterantur, &
 corrumpuntur, incipiunt, augentur, consistunt, declinant: at-
 que ita, ex multis ætatum diuisionibus, præcipua est illa, quæ
 quadrifariam fit; ad cuius imitationem, quadrifariam quoque
 ægritudinum ætates diuidimus; & quemadmodum quatuor
 ætates percurrunt omnia, quæcumque generantur, & inte-
 reunt, quod pariter indicant animalia, & plantæ, sic etiam mor-
 bi, in quibus principium, augmentum, statum, & declinatio-
 nem spectamus. Morbi principium, pueritiæ animalium cor-
 respondet; augmentum, adolescentiæ; iuuentuti, vigor seu
 status; senili ætati, declinatio. Rursus, quemadmodum diuer-
 sæ animalium species, diuersam habent vitæ durationem: quæ-
 dam enim, breuem; alia longam vitam fortiuntur; eodem mo-
 do, & in morbis, durationes sunt ad eodè diuersæ, vt aliquis vix
 per horas, alius per annos possit permanere; nec est certum, &
 præfixum, cuiusuis temporis spatium; sed, vt Galenus ait, ani-
 malium ætates non circumscribuntur certo dierum numero, &
 eodem auctore, morborum ætas, non horarum, aut dierum
 numero, potest definiri. Præterea quemadmodum ætates ac-
 ciipiuntur, iuxta variationem innati calidi, in quo vita consi-
 stit; ita morborum tempora intelliguntur, iuxta causam mor-
 bificam, ex quâ eorum duratio constat. Neque verò existi-
 mes morbum, cum primùm existit, non posse ampliùs per
 ætates discurrere, deceptus fortasse, quia morbus res est simi-
 laris, totam simul suam obtinens naturam, non sicut domus,
 (vt Galenus ait) in quâ prius fundamenta, deinde parietes,
 & tectum fit, neque (quemadmodum ab eodemmet Galeno
 est dictum) animalium in morem, quæ ex variis membris sunt
 composita. Est quidem morbus res similis, nec propriam fi-
 guram, quæ per partes generetur, habet; sed totus simul exi-

6. san. tuen.
 cap. 2.
 1. cris. c. 2. &
 1. diff. feb.
 c. 9. de opt.
 sect. 37.

1. loc. aff. c. 2.
 de tot. morb.
 temp. c. 2.

stet, tota tamen progressu temporis maior fit, deinde maximam tandem si soluenda est, decrescit.

PARTICULA VI.

Vniuersalium temporum sigillatim explicatio.

PRincipium, accipitur à Galeno tripliciter; vno modo, pro primo morbi insultu indiuisibili, velut illud nunc quod caret latitudine: hoc non spectat ad Medicum, quoniam insensibile est. Si verò cum aliqua latitudine sumatur, vt est illud nunc, quod dicimus nunc est ver, nunc æstas &c. aut si sumatur pro primâ accessione, confert * ad computandos dies decretorios. Secundo modo, sumitur pro primis morbi diebus, quos primus definit quaternarius: in hoc sensu accipitur ab Hippocrate. *In acutis passionibus raro, & in principiis, medicinis purgantibus vti, & alibi cum morbi inchoant, si quid videtur mouendum, moue.* Tertio modo, accipitur, pro tempore cruditatis, quod artificiosum est: principium hoc modo acceptum, magnam habet latitudinem; solet enim extendi per dies, per hebdomadas, per menses. Solet è contrario, propter sui breuitatem latere, tum quando æger non animaduertit, & Medicus non fuit statim vocatus, tum quoniam propter virium robur, propter benignitatem, tenuitatem, & paucitatem humoris peccantis, breuiter apparent signa costionis, & augmenti; tum etiam quando ex diariâ celeriter transit in putridam; tum enim prima die apparet febris in augmento.

* Dies decretorij non computantur ab hora lassitudinis, & displicentiae, in quâ non adhuc morbus adest; sed signa prænuncia morbi: sumitur computatio à tempore decubitus, hoc est, ab eo tempore, in quo operationes sensibiliter læsæ apparent, vt Galenus admonet. In intermittentibus autem, ex eodem Galeno, in quibus per paroxysmos fit computatio, sumitur à paroxysmo.

Corollarium.

Ex his, colliges, quod etiam Galenus docere videtur, totum

a. cris. cap. 4. vsq; ad c. 9. & c. 18. in fine & 19. in princ. & 5. aph. 12 & 1. prog. 9.

1. aph. 24.

2. aph. 29.

1. diæ. decr. cap. 1. 2. epid. sect. 3. com. 17.

lib. de morb. 1. in primis capitibus.

illud
cipiuntur
essentia
malitia
ter op
infera
mo in
tum a
Alij d
quam
bus, r
cum
ret ag
intell
tura,
latio
ma in
potest
stular
que t
gredi
gnitu
acced
cipio
In
morb
nifest
dis si
libus
facies
ne ta
sensil
appe
& ali
vigor
pugn

illud tempus, in quo non apparet sensibile incrementum, principium nuncupari. In huius rei explicatione multi confunduntur: quidam enim dicunt, morbum in primo insultu, totam essentiam acquirere materialiter, non formaliter; quia cum formaliter, morbus sit affectus præter naturam, lædens sensibiliter operationes, requirit ad hoc certam magnitudinem, quâ inferat iniuriam naturæ. Isti decipiuntur: nam morbus in primo insultu, formaliter est morbus; nec tamen primum insultum appellamus, nisi quando sensibiliter operationes læduntur. Alij dicunt, dispositiones priores esse in principio, qui magis quam priores, à veritate aberrant; siquidem dum non est morbus, non potest esse principium morbi. Oportet igitur dicere cum Auicennâ principium esse *totum illud tempus, in quo apparet aegritudo, & similes sunt dispositiones sine incremento*; quod ut intelligas scito, ex Galeno, *morbos singulos ex sua quidem naturâ, magnitudinem quandam possidere*. magnitudinem autem in latiore significato accipito: quemadmodum enim homo, in prima infantia, habet magnitudinem speciei humanæ debitam, potest tamen augeri, non ultra, id quod species humana postulat; sic morbi varij, varias habent magnitudines: unusquisque tamen habet præfixam, à qua incipiat, & ad quam progreditur. Rursus, quemadmodum homo, dum sub eâ est magnitudine, quæ pueritiæ debetur, puer est; ita morbus, dum accedit, ad magnitudinem, quæ incremento debetur, in principio esse dicitur.

Incrementum, siue ascensus, siue augmentum, est quando morbus manifestè augetur, in quo iam vel timor, vel spes manifestiora habet fundamenta: quemadmodum enim in saluandis signa sunt salubria; sic in perituris, augmentum *in lethali- bus consistit signis*. Sed Galenum forsan contradictionis reum facies: quippe alibi signa lethalia in primâ die apparere dixit, ne tamen accuses: nam in prima die & augmentum, & status sensibiliter adesse possunt. Vigor, siue status, seu consistentia; appellatur à Galeno, *vehementissimum totius aegritudinis tempus*, & alibi, *morbi, quantum ad casus attinet, maximum*; nam circa *vigores omnia fortiora* dixit Hippocrates. Dicitur status hora pugnae: nam licet in aliis temporibus, pugnet natura, cum causâ morbi

2. part. c. 7.
de horis agr.

de tot. morb.

de tot. morb.
temp. c. 3.

1. cris. c. 11.
1. cris. 1.

1. aph. 7.

2. aph. 30.

morbificâ , multo magis pugnat in statu , præsertim quando morbus crisi debet terminari : quoniam tunc maximè irritatur natura ; dicitur etiam hora victoriæ : quippe tunc apparet perfecta coctio , quod est victoriæ signum ; nec tamen statim declinat morbus , donec materia expellatur : dum enim non expellitur , commota , lædit sua acrimonia , & caliditate , quam contraxit à putredine. Declinatio vniuersalis est , quando morbus , & symptomata remittuntur , & humorum copia cessat : quia incipit vacuari , aut mutari in locum ignobilem sic Galenus.

*de tot. morb.
temp. c. 8.*

PARTICULA VII.

Vniuersalium temporum dignotio.

SI causam morbificam consideras , vt agit in naturam , eamque offendit , duo ex hac consideratione accipies : morbum , & symptomata. Vtrumque oritur ex actione causæ præter naturam , in naturam. Si consideras , è conuerso naturam , vt agit in causam morbificam , eamque omni suo conatu nititur superare ; emergunt tibi signa coctionis , aut cruditatis , quippe coctio superantis , cruditas superatæ , vel saltem nihil adhuc agentis naturæ est. Sic tres habebis temporum notas , primam , quæ sumitur ex morbi progressu , alteram ex symptomatibus , tertiam ex coctionibus. Hanc triplicitatem , tanquam Barbarorum inuentum , non recipiunt Vallesius , & alij , quibus statutum est , omnia , quæ à Barbaris sunt dicta , siue iure , siue iniuriâ refellere. Hi quidem mihi videntur. Philoxenum Eryxidis , & Gnatonem Siculum gulæ procures imitari , qui conuuijs adhibiti emungere se in pultariis soliti essent , vt abstinentibus cæteris , soli epulis ampliter fruerentur. Video huiusmodi auctores maledictis , & reprehensionibus Barbarorum doctrinam quodammodo conspurcare , vt aliis nauseam pariat , ex quâ tamen ipsi non paucas ex sui cartis implere solent. Igitur quemadmodum animalium ætates vno duntaxat

modo considerantur, ita etiam volunt isti ægritudinum tempora non pluribus distingui modis, sed solis coctionis inter nosci signis. Oportet tamen considerare proprias animalium ætates esse, quibus eorum durationem metimur; hoc autem non impedit, quominus ætates consideremus, iuxta temperamenta, aliter etiam quoad mores. Similiter morborum tempora, quæ considerantur, penes eorum progressum, sunt vera tempora, & veris animalium correspondent ætatibus, quid autem prohibet, considerari etiam morborum ætates, penes coctionum gradus, qui temperamentorum varietati correspondent; considerari etiam penes symptomata, quæ moribus respondent. At quemadmodum iuuenis potest habere senile temperamentum, aut seniles etiam mores, sic etiam in morbis fieri contingit. Vera igitur tempora quæ indicant morbi progressum, sunt ea, quæ iuxta eiusdem essentiam considerantur. Coctionis tempora, ad victum instituendum sumuntur, quæ etiam ad prædicendum sunt necessaria; sumuntur etiam symptomatum tempora ad cognoscendas mutationes malignitatis, & vehementiæ morborum. Nec verò triplex ista mensurandi tempora ratio Barbarorum est inuentum, sed Galeni, si Galenum attentè consulamus: cuius hæc sunt verba. 3. acut. ult.

Potum solum iis exhibet Hippocrates, quos acuti infestant morbi, ubi vires, ad morbi vigorem, qui interdum cum ipsâ coctione existit, veluti in morbis thoracis, pulmonisque, suffecturas sperauerit. dixit interdum. denotans non perpetuò coctionis vigorem, cum vigore morbi coincidere; atque ita diuersa facit tempora, quoad morbi essentiam, à temporibus coctionis. Addit præterea. *Sæpius affectio ipsa, quâ laborant, mitior quidem existit, sed symptomata augentur.* Ecce morbi tempora, & tempora symptomatum diuersa; quod etiam alibi confirmauit inquit: 2. aph. 19.

Dispositio, ex quâ casus generantur, quam & morbum nominamus, non emmò in vigoribus est fortior. Verum in iis, qui saluari debent, multò melius quàm in principio. His respondent Vallesius, & Valleriola, non debere intelligi Galenum, quasi dicat morbum esse minorem in vigore symptomatum, sed mitiorem. Hanc tamen responsionem vnusquisque per se poterit redarguere quare non est cur in ea refellenda immerer. Nec aliunde quàm

ab experimento has tres temporum differentias edocebo.* Contingit sæpius morbum quoad suam essentiam esse in augmento, aut in statu; quoad coctionem verò in principio. Nonne vides aliquandò febrem valdè acutam, imò ad tantam magnitudinem perductam, ut maior esse non possit, in quâ tamen signa coctionis omnino latent? in hâc quid dices, nisi febrem esse in augmento, aut statu quoad essentiam; in principio quoad coctionem? Contingit rursus morbum in suâ essentiâ, esse in declinatione; iuxta alterationem verò materiæ, in augmento e.g. In pleuritide, aut peripneumonia, quando paulatim sputitur, declinatio est morbi in suâ essentiâ, propter diminutionem materiæ, nihilominus coctio adhuc imperfecta est: siquidem non perfectè educitur, ac proindè in augmento coctionis. Quod attinet ad symptomata, ea quæ sequuntur morbum, velut umbra corpus, non efficiunt quidem diuersa tempora, à temporibus essentiæ morbi; sunt tamen symptomata maligna, quæ spectantur quoad mores ægritudinis; hæc possunt differre ab aliis temporum differentiis; siquidem in principio, & augmento morbi, potest malignitas symptomatum esse in statu. Hanc differentiam inter tempora symptomatum & tempora essentiæ morbi, agnouit Galenus, qui in hunc modum scriptum reliquit. *Quod siqualia oportet, solum spucere ceperint, in neutro adhuc modorum, neque in affectum, neque in symptomatum, morbus augebitur.* Si quæras diuersitatem inter tempora coctionum, & tempora symptomatum, eam inuenies apud Hippocratem. *Dum pus conficitur, dolores, ac febres fiunt magis, quàm postquam confectum est.* Vide quàm manifestè hæc temporum differentia colligitur: *dum pus conficitur, hoc est in augmento, quando adhuc fit suppuratio: dolores ac febres fiunt magis, hoc est, symptomata sunt maiora; quàm postquam confectum est; nempe, quàm in statu, quando adest perfecta coctio.* Si igitur maiora fiunt symptomata in augmento coctionis, quàm in statu eiusdem, profectò in coctionis augmento; erit symptomatum status, & in statu coctionis, symptomatum declinatio. Iacotius statum dicit esse dum pus conficitur, in quo deceptus mihi videtur: nam dum coctio fit, nondum perfecta est, at statum perfectæ coctionis tempus dicimus.

3. de vi&.
acut. ult.

2. aph. 47.

cimu
halit
initiu
euac
Mar
rupi
gi pur
lent
fecto
cessat
fortit
nequ
fortit
in tra
tri ve
esto,
deres
Ci
lesius
eam
appar
signif
consp
quia
color
ab ea
temp
ad m
signa
ue, &
Valle
est po
ægrit
fedin
testis
da p
eum
Ca

cimus. Addit ille, *si verò fluxio ad suppurationem ducatur, aut per
 halitum digeratur, tumorque minor euadat, tunc est declinationis
 initium.* Sed non considerauit pus confectum, & adhuc non
 euacuatum, ita vt non adhuc tumor minuatur, esse in statu.
 Marsilius ait *dum pus conficitur*, hoc est, dum abscessus tendit ad
 ruptionem: hoc placet Brasauolo, nempe simul, & semel intelli-
 gi puris generationē, & abscessus ruptionē. Cæterum ita sensif-
 sent si cōsiderassent febres & dolores, pure in abscessu iam con-
 fecto, licet non adhuc abscessus sit ruptus, iam cessare, quia
 cessat ebullitio. Auicenna ait *cum fit generatio puris, tunc iam*
fortitudo febris, doloris, & pulsus sedatur in quo miserè est lapsus:
 neque enim cum fit generatio puris, sed cum facta est, cessat
 fortitudo febris; excusatur tamen ab aliquibus, qui culpam
 in translatores referunt. Vt vt sit dictio illa & Hippocrati pa-
 tri veritatis, & veritati repugnat. De Auicennâ ne sollicitus
 esto, quem varium in hac re inuenies si alibi eius dicta confi-
 deres.

2. 1. doct. 3.
 c. 1. & 3. 4.
 c. de sig. &
 apostematū.

2. 4. tract. 1.
 cap. 23.

Circa declinationis cognitionem emergit controuersia. Val-
 lesius, vt pote qui solis coctionibus tempora distinguebat, vult
 eam coctionis signis comprehendere: existimat enim vrinam, si
 appareat flaua, & multo contento albo, læui, & æquali plena,
 significare statum, at talem vrinam in sanitate integra non
 conspici: differt quippe optima ægrotantis, ab optima sani:
 quia sanus, nec tantam in vrina contenti copiam habet, nec
 colorem igneum, sed subrufum, subflauum. Ergo necessariò
 ab ea dispositione, quæ in statu dicitur, versus salutem, toto
 tempore declinationis, copia contentorum minuitur; & color
 ad mediocrem accedit. Nam quamquàm optimæ coctionis
 signa in statu sint, tamen dum contentum appareat album, læ-
 ue, & æquale, etiam si color naturalis non sit, est status. Hæc
 Vallesij opinio falso nititur fundamento: in primis enim non
 est perpetuum minorem contenti copiam in sanitate, quàm in
 ægritudine apparere. Nam optime sanus cum optimo victu,
 sedimentum habebit in quantitate moderata vt Galenus est
 testis, quod etiam ex Actuario poteris colligere. Distinguen-
 da præterea sunt temperamenta: nam biliosus tenue, & pau-
 eum habet, maximè si exercitio vtatur, vt Galeno placet, pin-
 guis,

lib. 10. con-
 trou. c. 6.

2. de pras. ex
 urin. & 1.
 cris. c. 2.
 Act. de iud.
 urin. c. 4. &
 de prouid.
 vrinar. c. 1.
 1. cris. 12.

guis, & otiosus, plurimum, crassum; medius medio modo: & obseruantur hæc eadem in morbis. Aliud etiam fundamentum falsitatem includit; quippe ait statum dici cum contentum est album, læue, & æquale, licet eiusdem vrinæ color naturalis non sit. Cæterum prius color, & substantia in vrina emendatur, quàm deueniat sedimentum ad summam perfectionem. Et quis, quæso, imaginabitur, in vrinâ alteratâ, in colore, & substantiâ, perfectam hyposthasim: idcirco Auicenna pronuntiauit, *non esse credendum sedimento, nisi præcesserit coctio, primò in colore, postea in substantiâ; quia natura, ordine procedit: qui ordo, si non obseruatur, præternaturalis erit progressus.* Tandem experimento reuèctatur; quippe in declinatione morbi, maior solet apparere sedimenti quantitas. Perfectò si sedimentum, est pars materiæ morbum facientis, maior eius quantitas, in declinatione, quàm in quouis alio tempore, debet euacuari. Cæterum demus Vallesio, vera esse omnia, quæ proposuit; non tamen adhuc, signa declinationis afferet, sumpta à coctione, sed à materiæ diminutione, & remissione morbi: siquidem ille, ex minore sedimenti quantitate; declinationem arguit: at minor sedimenti quantitas fit propter minorem materiæ quantitatem. Rursus ille colorem in statu magis accensum esse ait, quàm in declinatione; at hoc non fit, quòd materia in declinatione sit magis cocta, (in statu enim summam habuit perfectionem) fit igitur minùs ignea propter minorem calorem febrilem; atque ita declinatio, non ex coctione, sed ex morbi essentiâ, & diminutione materiæ accipitur. Neque apud Galenum, signa coctionis, sumpta à signis coctionis reperies vnquam; declinationem aliquando agnoscis, ex tarditate, breuitate, & debilitate accessionum. Alibi eandem colligit, quòd symptomatum magnitudo, & humorum copia cessauit, & in inflammatione, quia tumor, & tensio fit minor; quod non contingit, nisi saltem per insensilem transpirationem materiâ eductâ. Quod si alio in loco declinationem subsequi, ait, quando materia est exquisitè cocta; non idcirco ex solâ coctione, declinationis signa arripit; sed multa alia iis adiungit, hoc est: *si materia sit exquisitè cocta, & sine molestia educta, & multitudo minuta fuerit, dolorque non amplius assuerit.*

de urin. c. 6.

1. cris. c. 3.

de tot. morb.
temp. c. 3.

1. cris. 18.

Ex qu
coctio
nem.
aliqu
essent
morb
in de
haber

*

varia
cendu
& que
Adduc
quam
pe in
tunc e
morbu
sanita
nitati
re deb
alteru
nemp
est tar
in rel
soluti
ram si
tur est
sunt
siquid
tati:
brem
nus e
tis. S
sed fu
tiâ, s
suppu
turan
respo
turan
habe
fiat à

Ex

Ex quibus agnosces, in declinatione, debere coniungi cum coctione, materiae diminutionem, symptomatumque remissionem. An verò ex symptomatibus, declinatio cognoscatur, posset aliquis dubitare. Caterùm ea symptomata, que sequuntur essentiam morbi, remittuntur & declinant non aliter ac ipse morbus; alia quæ malignitatem sapiunt nunquam dicuntur esse in declinatione; siquidem, quantumvis remissa, periculum habent, declinatio verò, vt dicemus, periculo caret.

* Agitanda est hoc loco controuersia, quam agitant multi, & de qua variæ extant Auctorum sententiæ, videlicet in quo tempore morbus dicendus sit maior. Turisanus existimat, morbum salubrem quoad essentiam, ^{3. e. m. com.} & quoad symptomata in statu esse minorem, in statu inquam coctionis. ^{32.} Adducit Galeni verba dicentis *Dispositionem, ex qua casus generantur, quam & morbum nominamus, non omnino in vigoribus esse fortiorem.* ^{2. aph. 29.} Nempe in vigoribus coctionis. Sic in pleuritide, cum sputum apparet coctum, tunc est optimæ coctionis vigor; symptomata autem apparent remissa, & morbus in sua essentia est minor: quippe, saluber cum sit, mouetur ad sanitatem, in statu autem magis quam in prioribus temporibus, est sanitati propinquus; Ergo & in sua essentia minor. Verùm animaduertere debuerat duplicem terminum in morbis considerari, vehementiæ vnum, alterum durationis; in statu morbus est proximus termino durationis, nempe declinationi, ac proinde magis quam antea proximus sanitati; est tamen in termino vehementiæ, in quo necessariò est maior, quam in reliquis temporibus. Obiicit deinde sibi duas difficultates, quarum solutione calumniam euadere conatur, sed meo iudicio dum eas peperam soluit in maiorem incidit calumniam. Prioris difficultatis vis videtur esse, quia pleuritis, cum adhuc suppuratur, est in augmento, & tunc sunt fortissima symptomata; maiora tamen debuerant esse in principio; siquidem augmentum magis propinquum est vigori, ac proinde sanitati: Respondet pleuritidem, quæ suppuratur, non esse simpliciter salubrem, velut illa, quæ per resolutionem terminatur; ac proinde terminus eius, est per nouum morbum, nempe per solutionem continuitatis. Sed in hoc decipitur; nam solutio continui, non accedit denuò, sed fuit à principio; quippe pleuritis, inflammatio cum sit in suâ essentia, statim ac existit, includit continui solutionem. Respondet aliter, suppurationem non esse à calore naturali tantum, sed à calore præter naturam, vnde intenduntur accidentia, velut in morbo lethali. Hæc etiam responsio deceptoriam est: Omnis enim inflammatio, à calore præter naturam est, imò & omnis febris etiam saluberrima; nec tamen omnis habet accidentia, perinde ac si lethalis esset. Præterea suppuratio, siue fiat à calore naturali, siue à præternaturam, siue ab utroque, semper sa-

nota

cit cessare putredinem; quare, non potest secum asserre accidentia similia, accidentibus morborum lethalium. Altera difficultas quam posset quippiam obiicere, est, morbum acutum, siue sit saluber, siue insaluber, velociter properare versus statum, hoc est, versus vltimum incrementum. Respondet, in saluandis, morbum vsque ad statum non intendi, sed symptomata, quæ tunc ratione crisis accidunt. In hoc etiam miserè labitur. Nam morbus acutus statim à principio velocitatem habet, symptomata autem, quæ ratione crisis accidunt, non fuerunt à principio. Denique vanum est existimare, morbum quantumuis salubrem, non incipere minorem, deinde sumere incrementum: quippe etiam febris Epacmastica, quæ semper decrescendo progreditur, sua habet, quoad essentiam tempora, vt infra videbimus; cum, percurrantne morbi omnes, omnia tempora; pertractabimus. Atque hæc quoad Turisanum.

Sunt alij, qui maiori cum distinctione loquuntur. Morbus inquit, quando est in coctionis statu, si respiciamus causam coniunctam, maior est secundum essentiam, maior etiam quoad symptomata, maior denique comparatione facta ad vires. Si verò respiciamus causam antecedentem, tunc temporis dicitur minor. Reddunt huius rei rationem, quoniam in statu coctionis, materia est magis putrefacta, unde accidentia sunt maiora; est & maior quantitas materiæ coniunctæ & sic morbus in sua essentia est maior. Verùm inanis est isthæc probatio. Nam materia non est putrefacta, putrefactione, quæ morbum augeat; imò suppuratione, quæ eundem minuat; hæc est illa, quæ perfectat morbum in statu coctionis, sed in essentiæ & symptomatum declinatione constituit. Deducunt illi ex accessionibus, auctam esse materiam coniunctam, in qualitate & quantitate, quia tunc anticipant, & longiores sunt. Non tamen vident anticipationem & longitudinem non esse maiorem in statu quàm in augmento; sed in augmento maiorem, quàm in declinatione: Galenus enim accessiones, statum indicare, dixit; *si in eisdem permanent ac persistant*. Præterea anticipatio & longitudo, non arguit maiorem materiæ coniunctæ quantitatem: siquidem diminuta quantitate, vel medicamentis, vel insensibili euacuatione, adhuc in augmento anticipant & durant, quod referendum iudico, ex Galeni doctrinâ, ad mineræ auctam caliditatem, membri mandantis intemperiem, naturæ ad pugnam sollicitudinem. Cum enim hæc tria in morbi progressu augeantur, augentur, & anticipant paroxyfmi. Quod verò morbus sit in statu maior, comparatione ad vires, probant, quia virtus tunc languet magis quàm in principio: quippe necessarium in progressu morbi, plurimum sanguinis, & spiritus, & humidi substantifici absumptum est, propter durationem morbi, vehementiam symptomatum, inediæ prolixitatem, & propter euacuationes factas ab arte, quæ vires resoluunt: & rarissimum est, vt Galenus ait, vt in principio vires langueant, nam fere semper constant. Hoc idem possent probare duplici

1. *crif. 3.*

2. *differ. feb. c. vlt.*

10. *meth. c. 2.*

duplici
altera,
ria, qu
sanè est
minor
dici in
tu sit n
vt put
sed cu
in statu
traditu
antece
Ter
statu
tionib
in qua
in qua
soluitu
tis & n
cocta
corrigi
ret, ac
tida.
solam
ta mor
sit mai
maior.
contra
ait, se
ret; ei
vincit
quider
stincti
prædic
habet
est vel
cior, &
sit viol
argum
lentum
habet
Primè
sine, h

duplici comparatione; vnâ Luctatoris, qui vincit simul, & defatigatur; alterâ, aquæ, quæ ignem extinguit, & ab eodem calefit: vnde in victoria, quam morbus saluber in statu habet, vires languidiores sunt. Ita sanè est, sed quemadmodùm vires tunc debiliores sunt, ita morbus est minor, ac proinde nulla manet improportio, iuxta quam morbus possit dici in statu maior. Quòd morbus quoad causam antecedentem, in statu sit minor, probant; quia in statu, coctio facit cessare putredinem; & vt putredo cessat, sic minuitur morbus. In hoc quidem vera dicunt, sed cum priùs dixissent, causam coniunctam esse magis putrefactam, in statu, & propterea quoad illam, morbum maiorem, sibimet contradicunt: nam eadem est putredinis conditio in coniuncta; quæ in antecedente.

Tertia sententia videtur esse Galeni, morbum scilicet salubrem, in statu, semper esse minorem; hanc aliqui non stabilibus stabilium rationibus. Prima ratio. Causa morbi in statu, tum in quantitate, tum in qualitate est minor; effectus ergò necessariò minor erit: est minor in quantitate, quoniam in principio tota erat integra; in progressu dissoluitur à calore febrili, ab inedia, à vigiliis, ab euacuationibus, artus & naturæ ope euenientibus: est minor in qualitate, quia est perfectè cocta coctione, quæ facit cessare putredinem auctore Galeno, imò quæ corrigat putredinem auctore eodem; nam bilis, dum cruda est, rufa apparet, acris, fetida; quando autem cocta, fit pallida, mitis, & parum fetida. Hæc omnia vera quidem sunt & morbum efficerent minorem, si solam respiceremus materiam; sed quoniam pugnam respicimus, & tota morbi natura, consistit in pugna naturæ, cum humore; cum pugna sit maior in statu, morbus iuxta suam propriam naturam, in statu erit maior. Alterâ eorundem ratio. Morbus, & natura pugnant veluti duo contraria: nam virtus opponitur morbo, velut aduersatrix, vt Galenus ait, sed ex lege contrariorum, quando vnum vincit, aliud victum apparet; ergo in statu minor esse debet morbus, & virtus maior, quia tunc vincit morbum: adest enim tunc signum victoriæ nempe coctio. Hoc quidem aliquâ ex parte admitti debet, vt mox dicemus, quando cum distinctione loquemur; absolutè tamen, non est, cur admittatur. Nam prædictæ rationis veritas, duntaxat locum habet, in morbo, qui nullum habet perniciosum symptoma. Tertia ratio. Sicuti motus naturalis in fine est velocior, & vehementior quam in principio; sic motus violentus velocior, & vehementior est in principio, quàm in fine: morbus autem cum sit violentus, minùs vehemens erit versus finem, hoc est, in statu. Huic argumentationi respondet quidam, morbi motum naturæ quidem esse violentum, at verò respectu suæ causæ naturalem, atque idèd in statu causam habebit maiorem, eritque maior. Hæc tamen responsio dupliciter peccat. Primò quia si naturæ est violentus, saltem respectu naturæ, erit minor in fine, hoc est, in statu, atque ita aduersariis condonabitur, id quod nequaquam

art. med.
c. 89.
2. acut. 44.

II. meth. in
princip.

quam condonandum ratio dicta : secundò quia supponit causam, in statu esse maiorem, quod ex superius dictis fallum esse constat. Vera responsio est, motum grauium, & leuium, esse in fine velociorem; quoniam adiuuatur à termino ad quem, sibi iam proximior, cum quo habet sympathiam, & à quo conseruatur. Morbi motus non ita se habet, sed tendit ad terminum ad quem, in quo perit, & cum quo antipathiam habet.

Quarta adhuc opinio est aliorum qui morbum semper in statu maiorem esse dicunt, quod in primis docere videtur comparatio sumpta ab animalium ætatibus: siquidem in consistendi tempore summum corporis habent augmentum. Docet & alia comparatio sumpta à plantis, quæ dum pusillæ adhuc è terra pullulant, vix agnoscuntur. Nec est extra rem comparatio ducta à reliquis omnibus qualitatibus; omnis quippe qualitas incipit, intenditur, viget, & retrocedit. Verùm istiusmodi comparationes non conuincunt. Non prima, quoniam ætatum animalium vna duntaxat est consideratio, multiplex morborum, vt mox declarabimus. Non secunda, quia plantæ in dies magis innotescit, propter figuram quam acquirit; morbus autem propter documenta ex præcedentibus accepta; vnde in statu cognoscitur magis, quia tunc iam signa considerauimus, in principio, & augmento; & tanto clariora sunt, quanto pluribus temporibus apparuerunt. Non tertia, quoniam qualitas progreditur, per suos gradus superat contrariam qualitatem; Morbus autem, naturam oppugnat pluribus modis. Adiungunt insuper aliam rationem: Nempe morbum in statu esse maiorem, quia tunc tota causa antecedens transit in coniunctam. Transit quidem, sed cocta, ita vt minùs irriter, minùs noceat.

In prædictarum opinionum auctoribus non tam veritas, quàm diligentia desideratur: omnes enim aliquà ex parte, vera loquuntur; propterea si cum distinctione loquerentur, admittendi quidem forent. Distinctio autem non meliùs intelligitur, quàm ex sequenti serie.

Morbus
tripliciter
dicitur
mag-
nus, ex
Gale-
no 4.
met. c.
6. & li.
7. met.
c. 12.

m, in statu, ra respondu am adiuna. mpathiam, it ad termi tu maiorem ab anima- oris habent dum pusilla comparatio incipit, im s non con- at est conde cunda, qui rit; morbus n statu co- incipio, & us apparet us superam uribus mo- tu esse ma- n. Transit

Mor- bus tripli- citer dici- tur mag- nus, ex Gale- no 4. met. c.

6. & li. 7. met. c. 12.

Pro- pter partis præ- stantiã;

Prop- ter mag- nitu- dinẽ essen- tiã:

Hæ duæ magni- tudines varian- tur; quoniã mor- bus,

Prop- ter ca- choe- tian, hoc est, malos mores:

hæc magni- tudo semper est eadem.

aut est salu- ber,

mate- rialis & cõ- sidera- tur

Immaterialis sē- per in statu est maior & quoad essentiã, & quoad symptomata.

aut est insaluber, & in statu semper est maior, si tamen ad statum accedat: potest enim ager mori in principio, aut in augmento, ut suo loco dicemus.

quoad vires,

quoad essen- tiam,

In statu est minor, quoad alteratri- cem: quia tunc est cocta materia; in hoc sensu, dixit Galenus 2. aph. 29. morbum in statu esse minorem, hoc est morbum salubrem, materia- lem in statu habere materiam con- coctam.

in statu est maior, quoad alias faculta- tes: quia nempe iacent fatigata & pugnã.

si mate- ria mo- uetur per par- tes, erit in statu

maior

minor

æqua- lis

Iuxta quantitatem mate- ria, quæ putrescit. Nam in hoc morbo causa ante- cedens sensim transit in coniunctam: quare si ea pars, quæ denuo putres- cit, est maior, cum magni- tudo morbi, sequatur magnitudinem suæ causæ; morbus etiam erit maior: si minor est pars, quæ putrescit, quàm ea, quæ fuit resoluta, morbus de- crescit, & in statu coctio- nis erit minor. Si pars quæ denuo mouetur, sem- per est æqualis, seruat morbus in omni tempore eandem magnitudinem. Ob hanc causam Gæle- nus 9. met. c. 3. consti- tuit tres Synochi diffe- rentias, de quibus alibi. Hæc eadem causa, in cõ- tinuis proportionalibus, & in intermittentijs obseruari potest.

si mate- ria ser- uatur ad vnã cri- ticam

expul- sionem

in statu morbus est maior, iuxta essentiã & iuxta symptomata.

Morbus

PARTICULA VIII.

Tempora salubrium an omnibus omnia.

*lib. de cor.
morb. comp.
cap. 3.*

Morborum, qui saluantur, nullum esse, qui * quatuor tempora non percurrat, scriptum reliquit Galenus. Hæc tamen sententia duabus est limitationibus circumscribenda. Prima *ut intelligamus quatuor ista tempora quoad morbi essentiam*. Nam ut supra diximus, neque quoad coctionem, neque quoad maligna symptomata, datur declinatio; symptomata verò, quæ sequuntur essentiam morbi, eandem cum morbo incurrunt fortem. Altera, *ut si pendeat à materia, sit materia alterabilis*; neque enim sextus digitus, neque lapis tempora habet: licet enim hæc tempore augeantur, auctio hæc magis ad materialem, quàm ad formalem morbi rationem spectat, siquidem semper eadem requiritur curatio.

Annotatio prima.

De synochis febribus posset aliquis dubitare: est enim quædam *subcrisis* seu *anacrisis* quæ semper eundem seruat tenorem, & ut inquit Hippocrates, *statim incipiens efflorescit; ac viget*. Et hæc semper videtur esse in statu. Alia *evacuas* seu *evacuas*, semper decrescens, & hæc tota videtur esse declinatio. Tertia est *excrisis*, quæ semper augetur, & hæc videtur esse semper in augmento. Cæterùm respondeo, quoad illam priorem (*statim*) accipi ab Hippocrate, non pro primo insultu: neque enim (inquit Galenus) *cogitatione accipi potest, febrem acutam, statim in primo insultu consistere, ac si fulmine foret homo percussus*. Neque accipitur pro principio propriè dicto; (propriè dictum principium appellat idem Galenus, principium coctionis) sed accipitur ut idemmet accipit, pro eo quod ut plurimum ad tertium extenditur diem. Atque ita benè potuit Omotonos vique ad tertium diem, percurrere vsque ad statum, remanere autem in statu toto reliquo tempore. Simile quid est dicendum

*1. epid. sect. 3.
sec. 10.*

1. cris. c. 17.

1. cris. c. 8.

1. cris. c. 7.

de secun
decrese
buit, in
stica, q
habet d
riò hab
clinatio
evanuit
(quam
spectem
bent ter
quæ, per

Febr
essentia
accedit
tuor ho
que ex
le. Ten
materia
deat à n
tur, ho
nempe
symptom
symptom
Si tamen
meteor
ligna sy

Febr
habet,
essentia
matum
Cast.

de secundâ & tertiâ ; nam secunda Epacmastica, quæ semper decrefcit, breuiter ad statum accessit; deinde longiffimam habuit, in tota fua duratione, declinationem. Tertia Paracmestica, quæ semper augetur, incepit quidem, & augmentum habet diuturnum, reliqua tempora breuiffima : nam neceffariò habuit principium, quantumuis breue; neceffariò etiam declinationem : neque enim repentino, & momentaneo casu euauit. Cæterùm si declinationem habuit, in vigore fuisse (quamuis breuiter) dicendum est; si verò tempora coctionis spectemus, etiam omnes hæ tres febres, omnia quatuor habent tempora : non enim à materiâ coctâ incipiunt, sed ab eâ, quæ, per fuos gradus, elaborationem suscepit.

Annotatio fecunda.

Febris Ephemera, habet quidem tempora omnia, quoad effentiam morbi; quoniam incipit calor, augetur, ad summum accedit vigorem, postea declinat. Quod quamuis viginti quatuor horarum spatio, persæpè fiat, nihilominus vnumquodque ex his temporibus, in suis horarum terminis, est sensibile. Tempora coctionis nulla habet: non quod sit morbus immaterialis (vt quidam falsò existimarunt) neque quòd pendeat à materiâ, quæ non alteratur; spiritus namque alterantur, hoc est, inflammantur; sed quia materia huius febris, nempe spiritus, coctionem non admittit. Tempora, quoad symptomata, nulla etiam peculiariter habet; quoniam solis iis symptomatibus, quæ sequuntur effentiam morbi, est stipata. Si tamen febris Ephemera pestilens sit (quam dari posse, in meteoris microcosmi demonstrauit) tunc, secum habebit maligna symptomata, iuxta quæ, varietatem patietur.

Annotatio tertia.

Febris hectica, vt pote quæ immaterialis est, temporâ non habet, quoad coctionem; nec ei adsunt symptomata, quæ ab effentia morbi euarient; proinde, nec habet tempora symptomatum: habet tamen duntaxat tempora quoad morbi effentiam.

tiam. Verum tamen ista tempora in hac febre autogena sunt, idest sui generis: neque enim progressus temporum, sumitur in eâ, à progressu caloris, sed ab eiusdem maiore radicatione in subiecto, seu potius à diuersitate subiectorum, quæ occupat, vt colliges ex Galeno. Incipit febris hæctica (à quacumque oriatur causâ) eo tempore, quo quædam veluti efferuescentia fit innatæ humiditatis, dispersæ in spatiis intermediis consimilium particularum; Deinde consumptio quædam efferuescentiam sequitur: vbi verò non tantum humor in corpore cordis contentus, & carnosæ, seu adiposæ partes eiusdem consumptæ fuerint, verum etiam ad fibrosas, & membranosas, siccitas peruenerit; tunc febrem hanc consistere dicemus. Declinat verò nunquam, quoniam in hoc gradu insanabilis est. Itaque, hoc etiam habent particulare, febrium hæcticarum tempora, vt in saluandis pauciora sint, quàm in morituris. Producitur quippe moriturus homo ex hæctica febre, nisi aliud superueniat, vsque ad tertium tempus. Qui verò saluatur, in primo, aut primâ secundi parte, sanitatem recuperat.

* Quatuor tempora, in morbo salubri, intelligo, siue insensibilia. Fateor tamen insensibilia non pertinere ad Medicum. Idcirco Galenus varius esse videtur, modò omnia quatuor tempora necessario admittens; modò aliqua ex iis posse deficere concedens. Nam aliquando adeò scrupulosè se gerit, in admittendis omnibus, vnicuique morbo, temporibus; vt non solum in apoplexiis ea obseruet, sed etiam (quod resu excipi potest) in iis, quibus ceruix detruncatur; in quibus ait, dari primum aliquod tempus, & secundum, & tertium, & quartum. At quando tria priora tempora ei concedamus; quartum, nescio cur dabimus, neque enim à ceruice detruncatâ, quispiam sanatur. E contrario alibi: *præterea, inquit, remedijs adhibitis, morbus deleri, atque ita cætera morbi tempora præuerti, atque succidi contingit.* Vallesius explicat illud *præuerti atque succidi*, id est, ita contrahi, vt sine sensu effluant. Hoc si ita intelligatur, Galenus quidem liberabitur à contradictionis notâ; nondum tamen habebimus in morbis, tempora, quæ ad Medicum spectent: siquidem sine sensu effluunt. Ego verò existimo, Galenum, tempora verè deleri existimasse: docebatur enim cæstro reprehendendi eos, qui quemlibet morbum per quatuor tempora transire existimabant. Cæterum dicat mihi Vallesius, siquidem morbus est effectus suæ causæ, & causâ auctâ augeatur morbus; cur non eadem diminutâ diminuetur? Quod si diminuitur, quomodo potest, vbi in principio facta fuerit euacuatio, augmentum, & statum habere. Itaque copiosam in principio euacuationem, vel à natura

de tot. morb.
temp. c. 4.

de opt. sect.
cap. 47.

lib. 10. contr.
cap. 7.

vel ab a
no, qu
potest r
facien
proptere
ad quar
statu de
gante d
eam, s
idem,
die san
cipio fi
ex arte
pora q
quonia
relinqu
corrit.
bi esser
inquan
rem, v
est man
licet al
minus

P*
cum
suffo
Gale
neque
tem,
tingi
Cris
tribu

vel ab arte, fieri posse non est dubium. A naturâ in primis; ea fit euacuatio, quæ symptomatice appellatur: hæc quamuis ratione signi sit praua, potest nihilominus interdum, ratione causæ, iuuare, dum causam morbum facientem expellit; & tunc vel morbus soluitur, vel saltem remittitur; ac propterea morbi cursus reptimitur, neque morbus ad eam magnitudinem, ad quam accedere aptus erat, accedit; subindeque, vel incremento, vel statu destituitur. Ab arte; vel sanguinis missione; vel medicamento purgante detruncatur ægritudo. Sic Galenus dictus est febrem iugulasse, dum eam, sanguinis missione vsque ad animi deliquium, subito extinxit: sic idem, phlegmonas oculorum, cathartico medicamento exhibito, vna die sanauit: sic Auicenna, interdum febrem quartanam, in principio fuisse sanatam affirmat, medicamento forti; quod quia non est ex arte, appellat *reftum ex errore*. In his casibus delentur quidem tempora quoad essentiam morbi, & fortassis quoad symptomata. Verùm quoniam euacuatio in principio, raris totam materiam exhaurit, ea quæ relinquitur est adhuc inconcocta, & sua postea coctionis tempora percurrit. Declinatio autem semper remanet, hoc est, declinatio quoad morbi essentiam; nam quoad coctionem, iam diximus non dari. Remanet, inquam, declinatio, quoniam, vt dicitur à Galeno: *si per sanguinis fluxum, vel sudores, aliquis acutè indicetur, tempus certè declinationis, & huic est manifestum*. Hoc ipsum declarat alibi, exemplo ligni calefacti, quod licet ab igne separetur, caliditatem impressam seruat, magis quidem, aut minus, prout maiorem, aut minorem accipit.

9. meth. c. 4.

13. meth.

cap. 11.

1. 4. tract.

2. c. de quartana.

de tot. morb. temp. c. 4.

2. prorrh. com. 17.

PARTICVLA IX.

Lethalium morborum tempora.

Potest morbus lethalis, habere * tria tempora; potest duo; ** potest aliquando vnum, nonnunquam etiam minus; cum scilicet, in principij principio, hoc est, in primo insultu suffocatur æger. Quod possit in principio mori non dubitat Galenus: siquidem in hunc modum scriptum reliquit. *Quod si neque vsque ad statum sufficere possit, necessarium est egrotantem, ex hoc morbo interire; non tamen omnino prope statum: contingit enim & multò celerius, & statim circa morbi totius initia. Crisis enim, vel in statu, vel parum ante ipsum fit. Mors autem in tribus temporibus, Principio, augmento, & statu.* Opponit tamen

3. cris. c. 6.

*lib. de tot.
morb. temp.
cap. 6.*

Argenterius Galeno, Galenum ipsum, qui ascensum in lethali-
libus signis constituit; unde non videtur mors posse ante signa
lethalia accidere: signum enim non est posterius suo significa-
to. Sed inanis est isthæc obiectio; signa quippe lethalia auctæ
putredinis, aut adustionis, sunt, quæ in augmento apparent:
signa verò succumbentis naturæ, initio apparere quid prohibet?
Profectò natura debilis à grauissimo morbo insultante, in
momento temporis opprimitur; & à morbo, perit æger veluti
fulmine percussus; quod euenire posse addisces, si consideres
multoties accessiones incipere cum syncope. Syncopizet ergò
quidam debilis, in principio primæ accessionis, & à syncope
non resurgat, hocne impossibile? imò facile, si ergò ita fiat
mors in principio aderit.

*3. cris. c. 5.
c. 9. & saepe
alibi.*

* In numero lethalium morborum, repono eos, qui commoriuntur. Hi
omnes, teste Galeno, declinatione carent. Neque deducas argumentum
à declinatione particulari, in quâ mors contingit, vt probes in vniuer-
sali posse idem accidere: neque enim est par vtriusque ratio. In declina-
tione particulari, licet materia coniuncta superetur, (alias non diceretur
declinatio) materia antecedens est adhuc insuperata; In declinatione
vniuersali, coniuncta, & antecedens est victa: In declinatione particu-
lari, materia resoluta est, non tamen omnis, ideò est continua; (de hac
namque loquimur, siquidem intermittens periculo vacat) In declinatione
vniuersali, materia est concocta, & saltem pars eius euacuata; qua
verò remanet coctionis beneficio dedit naturæ manus: In declinatione
particulari, calor est adhuc expansus, & reduci ad interna postulat; hoc,
si natura fatigata efficere non possit, æger moritur, non aliter quàm ex
lætitiâ: In declinatione vniuersali victoria est parta, neque habet natu-
ra quid agat, sed omnino requiescit. Neque rursus dicas posse materiam
perfectè coctam si non expurgetur, interimere. Posse quidem non ex-
purgari, licet perfectè sit cocta, non negabo, præcipuè in morbis thora-
eis, in quibus coctio potest fieri à naturali facultate, non valde infirmâ,
expulsio tamen ab animali languidiore; non præstabitur quod etiam, vbi
tam coctrix, quàm expultrix, naturalis est, contingere potest: siquidem
in ventriculo manifestè alterantem facultatem, expellente fortiorem ex-
perimur. Et propterea, ex Galeno, vt ante coctionem irritata natu-
ra euacuat, ita coctione absolutâ, adhuc immoratur. Hoc tamen quam-
uis ita se habeat nihilominus materia perfectè concocta, vel est ex parte
euacuata, vel saltem domita, quæ non potest amplius recalcitrare.
Euacuata esse contingit in abscessibus, qui concocto pure minores
sunt propter insensibilem euacuationem, cui simile quid euenire potest in
humore

*3. diær. descr.
cap. 8.*

humore
paratur.
pe decli
rea dica
sibile; f
natione
crate, f
nes, &
ita pote
quamui
tur, se
tempore
explicita
** S
neque e
terimur
mento
dicatur.
symptom
tudo illa
tudinem
ticipabi
tamen
vt mor
gnitudi
aliquo

humore febrili, cuius coctio, suppurationi, quæ fit in abscessibus comparatur. Si verò non sit adhuc euacuata, non dicitur declinatio. Quippe declinationem desinimus per diminutionem materiae. Neque præterea dicas, virtutem posse cum morbo, simul dissolui: nam hoc est impossibile; si enim in statu, dum pugnabat, non fuit dissoluta, cur in declinatione, dum recreatur, dissoluetur? Neque tandem dicas, ex Hippo-
 3. prog. 1.
 crate, febres indicari iisdem numero diebus, & ex quibus supersunt homines, & ex quibus intereunt; ac proinde sicut supersunt in declinatione; ita poterunt in declinatione interire. Hoc non sic est accipiendum, sed, quamvis crisis & ad salutem, & ad mortem, si quarto die v.g. indicetur, septimo die fiet, tamen morbi solutionem, non in eo morbi tempore contingere, in quo contingit interitus: quod latius suo loco explicabitur.

** Sunt, qui dicant, mortem semper in statu, & non aliter contingere: neque enim possunt esse symptomata grauiora, quàm, quæ hominem interimunt. Propterea posse quidem dicunt hominem in principio, aut augmento coctionis interire, dummodo in statu symptomatum non audiuisse dicatur. Respondent quidam hominem eo tempore, quo moritur, grauiora symptomata quàm toto morbi tempore pati; non tamen grauiora, quæ ægritudo illa habere potest. Nam sine eo, quòd morbus perueniat ad magnitudinem, quam consequi poterat, mors, propter virium debilitatem, anticipabit: atque adeò erunt symptomata grauissima illius hominis, non tamen illius morbi. Vt cumque tamen eueniat, nihil prohibere censeo, vt morbus, neque perueniat ad statum coctionis, neque ad statum magnitudinis iuxta essentiam suam, possit tamen, vel virtus deficere, vel ab aliquo forti symptomate suffocari.

* Tempora morborum hæc serie disponuntur.

Principium: *tempus, quod integritati coheret, quando accensa in foco caliditas, sanguinem, ex aliis partibus illuc trahit, & partes sanguine priuate refrigerantur.*

Tempus inæqualitatis: *in quo frigus paulatim deponitur.*

Augmentum: *quando vehemens caliditas, materiam superauit, ut non solum locum, in quo est, exurat, sed etiam per vniuersum corpus dispergatur.*

Particula.

Status, seu vigor, seu consistentia: *cum ad summum feruorem, deuenierint humores accensi; quo tempore, exiensa per totum caliditate, vniuersum corpus igneum quodammodo redditur.*

Declinatio: *cum, vel humor tenuis per meatuum raritatem, in sudore, vel crassus per angustiam eorundem, in transpirationem insensilem resoluitur, estque feruentium humorum quidam distatus.*

Integritas: *quæ, in intermittentibus, non continetur in accessione; sed in toto circuitu; (est enim circuitus ex eisdem ad eadem, per circulum reuerso) in continuis coincidit integritas cum declinatione.*

Morborum tempora

Salubrium; vel sensibilia; vel insensibilia,	qui pendet à materia	alterabili: & confidentiantur	Secundum essentiam, hæc sunt propriissima.	principiū. augmentū. status. declinatio.
			Secundum symptomata, scilicet maligna, non que sequuntur morbum, ut vmbra corpus.	
Vniuersalia.	qui non pendet à materia	Lethales;	Secundum coctionem: non datur declinatio. non alterabili: non habent tempora; sic ephemera non fit ex materia coctibili.	habent quatuor tempora.
			quoad essentiam morbi; quoad symptomata, si adsint; declinatio in his non spectatur.	
Infalubrium,	qui comitantur ad mortem, habent, ad summum, tria tempora, quia isti non declinant.		possunt non habere tempora, si moriatur ager in principij principio.	
			possunt habere vnum, si moriatur in fine principij.	
			possunt habere duo, si moriatur in augmento.	
			possunt habere tria, si moriatur in statu.	
			In declinatione nemo moritur.	

CAPVT III.

Duratio morbi ex Idea, ex causa, ex superuenientibus.

PARTICVLA PRIMA

Morbi Idea, ut durationem ostendit.

ORBI species, seu idea, seu differentia, forma, 11. meth. c. 1. lib. ad eos qui de typhis scripser. c. 4. 1. epid. scilicet. 1. com. 1. vel natura, idem sunt apud Galenum: cognita vero morbi ideâ, seu specie, seu quomodocumque aliter appellare velis, facili coniecturâ assequemur, quàm longus futurus sit. Morbi naturam cognoscimus, euidenter quidem, ex signis pathognomonicis, quæ eandem constituunt: verùm, quoniam hæc signa, non semper dantur; minus euidenter, ad artificiosam coniecturam recurrimus. Pleuritis, suis pathognomonicis signis cognoscitur, quâ cognitâ, cum duratio pleuritidis sit quatuordecim dierum, iam scimus ægrotum illum, si saluetur, ad decimam quartam ire debere. Febris ardens similiter, septem durationis dies habet: cognitâ ergo, ex suis pathognomonicis, hæc febre; iam constat, septem dierum morbum esse. Quotidiana, non habet signa pathognomonica; sunt tamen aliqua, ex quibus artificiosè possumus eius naturam venari; cùmque huius febris terminus sexagesimus sit dies, ex cognitâ quotidianâ, durationem præcognoscimus. Eodem modo præciscimus, quartanam durationem per annum. Hæc est doctrina Galeni: si quis enim in tertianâ v.g. non aduertat ad id quod formam ipsam febris constituit, sed duntaxat consideret, quòd tertio quoque die, ad infebrecitationem accedit, hoc multoties te fallat: siquidem duas tertianas videbis, quotidie invadere, & putabis esse vnam quotidianam; duas etiam quintanas inuenies, tertio quoque

2. cris. 2.

R die

1.4. tract. 1.
cap. 16.

die repetere, & vnam tertianam existimabis; quod fusiùs explicat Auicenna. Porrò ideam morbi cognoscere docemur à Galeno, toto secundo crisium.

Appendix Prima.

3. cris. c. 4.
4. meth. c. 6.
et 7. met.
cap. 12.

Ad morbi ideam, adiungito cum Galeno, morbi magnitudinem; quam & vehementiam appellat; adiungito etiam motum, & mores. Verùm mores aliquando cum magnitudine confundit. Si tamen separatim spectentur, cognosces mores ex superuenientibus symptomatibus. Magnitudo, siue vehementia, durationem morbi ostendit: quò enim vehementior est morbus, eò breuior, quò verò mitior, eò magis lentè procedit. Motum à vehentiâ; forsàn aliquis non distinguet: siquidem motus, quò vehementior, eò est velocior. Ita est, attamen multoties, ea quæ, paruam, aut nullam inter se, ex naturâ rei, differentiam habent; solent ad significandum, diuersas habere vias. Propterea licet vehementia, celerem morbi motum, idest, breuitatem durationis significet, nihilominus motum à vehentiâ seorsim consideramus; quia peculiaria quædam sunt, quibus velocitatem, tarditatemve motus, citra vehementia considerationem, possumus aucupari. Ea sunt ex Hippocrate, *circuitum ad inuicem incrementa*; & vt alibi, si accessiones *citiùs fiant, aut non; si in longius tempus, vel non, si denique magis vel non*. Ex quibus verbis, vt Galenus notat, intelligetis differentiam inter vehementiam & motum: siquidem, *citiùs vel non*, celeritatem, tarditatemve ostendit; *magis aut non*, magnitudinem, & morem morbi; & superuenientia symptomata, eorùmque insuper numerum. Nec solùm accessiones, sed & tempus intermissionis, quod interuallum appellatur, considerare oportet. Idcirco dixit Hippocrates, *circuitum ad inuicem incrementa*: quippe circuitus, (vt iam diximus,) complectitur cum accessione intermissionem. Quando igitur accessiones anticipant, suntque longiores, & vehementiores; malignioresque, & tempus intermissionis grauius; tunc morbus ad statum appropinquat; videlicet est in augmento; quando postea contrarium euenit, adest declinatio: status verò est quando morbi *in eisdem permanent, & persistunt*.

1. aph. 12.
2. epid. sect.
1. tex. 8.
2. cris. c. 3.

Non
dere op
feramus
morum
que hora
bent diff
maduer
enim iu
soluitur
tiâ; diff
fatius e

Aliqu
terpreta
horâ ter
Rursus d
ficile ha
pliceat,
desunt
alia, à G
in eo te
sequen
praced

Gal
quit, q
quauis
quouis
rentiâ,
quâ acc
finitur
ribus a
Sic Ga
quia i
proce
Ac
Cap

Appendix Secunda.

Non solum ad anticipationem, aut postpositionem attendere oportet, ut de morbi longitudine, aut breuitate, iudicium feramus; sed etiam, cum Hippocrate, ad stabilitatem paroxysmorum: inquit enim, *quibuscumque accessiones fiunt, quacumque hora febris dimiserit; si eadem cras occupauerit, iudicium habent difficile.* Dixit iudicium difficile (ut Galenus optimè animaduertit) hoc est, non est febris facile solubilis: dupliciter enim iudicium difficile dicitur; vel quando morbus difficile soluitur, vel quando perniciem affert; sed in hac sententiâ; difficultatè iudicij, pro difficultate solutionis accipere satius est.

Aliqui, quos Galenus commemorat, in hunc modum interpretabantur. *Si prima die accessionem agrotus habuerit, e. g. horâ tertiâ, & (si ita contigerit) hora duodecima febris desierit. Rursus die secundo, horâ duodecimâ ceperit feblicitate; morbus difficile habebit iudicium.* Licet tamen hæc expositio Galeno displiceat, utpote nulla ratiōe, experimentōve comprobata; non desunt perueicaces quidam, quibus hæc via potior videtur, quàm alia, à Galeno demonstrata, decepti verbis aphorismi; quoniam in eo termini fit mentio; quasi videatur Hippocrates, velle in sequente paroxismo, rationem habendam esse horæ in quâ præcedens desit.

Galenus parum de fine accessionis sollicitus, *supponatur, inquit, quempiam, primo die cepisse agrotare hora tertiâ, & quiescere quauis alia hora; & tertiâ rursus die, hora tertiâ cepisse; mox rursus quouis tempore finitâ febre, cepisse iterum quintâ die eadem hora tertiâ, & iam deinceps, seruari quidem semper horam tertiam, in quâ accessio suam facit initium, non seruari autem alias, in quibus finitur: hunc qui tali laborat morbo, necesse est temporibus longioribus agrotare, iis qui habent horam inity accessionis inordinatam.* Sic Galenus, qui exemplum in pluribus diebus multiplicauit: quia non sufficit, quòd vnus aut alter paroxismus ordinatè procedat, sed requiritur ut hic ordo reperiat in pluribus.

Accedamus ergo ad causam, cur febres ordinate procedent.

tes, diutiùs prorogantur: eam Galenus, ad materiæ stabilitatem, refert, causa enim accessionum, ubi non fuerit fixa, ac stabilita, non seruat eundem terminum, aut circuitum, ubi verò firmata fuerit, seruat, atque adeò difficile solubilis est causa, quæ fixa & stabilita sit, facile verò solubilis, quæ non ita se habet. Nam, *quæ firmata sunt, magnam vim, ut quispiam diceret, demolientem exposcunt, quæ longo tempore, & per fortiora, ac plura auxilia comparatur.* Hæc causa, quàm Galenus affert, ab aliquibus non recipitur: Nam etiam febres, quæ anticipant aut postponunt: dummodo ordinatè id fiat, idem exigunt tempus, ac proinde difficilè solubiles erunt. Præterea materiã stabilis facilius coquitur, quàm instabilis; si facilius coquitur, facilius soluitur: solutio quippe per coctionem fit.

Cæterùm, in tanto arguentium numero, vnum non reperio, qui mihi, quid Galenus, stabilitatis nomine, velit significare, explicet. Nam impossibile est, ut causam stabilem, vocet eam, quæ loco non mouetur: siquidem in febribus, quæ per circuitus fiunt, maximè si sint intermittentes, materia non quiescit, sed mouetur de loco ad locum. Si verò intelligat stabilitatis nomine, firmam caloris actionem: hæc potiùs deberet morbum facilè, quàm difficilè solubilem reddere. Ego existimo, Galenum, causam stabilem, appellasse eam, quæ ita est rebellis, ut maximopere alterationi, coctionique resistat: sic stabilem scopulum, aduersus vndas stabilem: quercum, aduersus ventos, stabilem: hominem, aduersus fortunæ ictus, solemus appellare stabilem.

Itaque Galenus, immeritò taxatur ab Argenterio, Galeni mentem non comprehendente: nam quod dicitur, febres, quæ ordinatè postponunt, aut ordinatè anticipant, stabiles esse: respondeo, in his spectandam esse causæ magnitudinem, quam arguunt: si enim postponunt, ob paucitatem materiæ, breuem morbum significant: si anticipant, ob multitudinem eiusdem, longitudinem pollicentur. Quod adiungitur, ea, quæ stabilita sunt, meliùs concoqui, quoniam ad coctionem quies opportuna est, esto: sed nos, stabilitatis nomine, iam diximus, non quietem in loco, sed resistantiam significari. Sed dices, febres erraticæ, nihil habentes stabile, longissimæ censentur: ita est,

non

non tam
morum
brorum
pocrat
greditu
nem, &
breuion
lominu
ciam pr
dem ho
gressu t
turam, c

Ade
cognof
ci fiat c
ne hab
ficat:
rum it
occurr

Ex
esse su
prietat
aliqua
que M
tes vo
rius a
etiam
nemp
sequi
cium:
quan

non tamen longitudo erraticis provenit, ex varietate paroxysmorum, sed ex multiplicitate materiae, & ex diuersorum membrorum obstructionibus, quas arguunt. Obiicies vltteriùs, Hippocratem non respicere solùm, ad horam, quã paroxysmus ingreditur, sed simul cum hoc, ad eiusdem paroxysmi durationem, & vehementiam. Non negamus breuiores paroxysmos, breuiorem morbum portendere; longiores, longiorem: nihilominus si incipiant, semper eadem hora materiae contumaciam præ se ferunt. Itaque si diutiùs durent, repetendo eadem horã, pertinaciæ humoris tribuendum est; siquidem progressu temporis, nihil de cruditate mutat, sed adhuc eam naturam, quã habuit à principio seruat.

Annotatio prima.

Adeò paroxysmorum longitudo, aut breuitas confert ad cognoscendam morbi constitutionem, vt si ex tertianã simplici fiat duplex, & paroxysmi breuiores reddantur, pro bono omne habendum est; siquidem breui soluendum morbum significat: materia enim diuisa, duplicatam facit febrem; cæterum ita diuisa, facilius superatur, & hoc in praxi tibi passim occurret.

Annotatio se cunda.

Ex Galeno aduertite, anticipationem, per se ipsam, non esse sufficiens augmenti signum, * quoniam sæpè morbi proprietatem sequitur magis, quã eius incrementum: sunt enim aliquæ febres, quæ vsque ad solutionem anticipant, appellântque Medici has formulas, typôsve, anticipantes; sicut tardantes vocant alias, quæ ab initio, futuri temporis aliquod posterius assumunt. Cæterum Galenus ipse, quando anticipatio, etiam in anticipantibus, augmentum ostendat, nos docet: quia nempe *in his, plusquam proportio exigit, vel anticipare, vel subsequi; alterum incrementi; alterum declinationis videtur esse indicium: simpliciter autem anticipare, vel subsequi; neutrius.* Itaque quando morbus suapte naturã anticipat; adhuc in augmento

plusquam proportio exigit, anticipat: Barbari vocant *anticipationem anticipationis*. Quod si suapte naturâ postponit; postpositionem habebit, plusquam proportio exigit, & vocabimus barbarorum more *postpositionem postpositionis*. Eas, quæ suapte natura postponunt, existimat Cardanus esse breuiore; forsitan, quia postpositio sequitur materiæ paucitatem. Dic tamen postpositionem, vel fieri propter crassitiem materiæ, vel propter paucitatem, vel propter vtrumque. In febribus quæ non postponunt naturâ suâ, quando eo deueniunt, vt postponant, declinatio est: quia vtrumque materia habet, nempe crassitiem, & paucitatem; crassitiem, ob coctionem; paucitatem, ob dissipationem. In aliis autem, quæ, naturâ suâ postponunt, potest materia esse vel crassa vel pauca: si pauca, breues sunt; paucam autem esse cognosces, quoniam semper paroxyfimi, non solum postponunt, sed simul etiam minus quam prius durant: si verò materia crassa est, & difficilis motionis, postpositio quidem, non est signum declinationis: crassities autem, longitudinem morbi pollicetur.

* Quæ toto progressu anticipant, id faciunt, vel propter dispositionem, & multitudinem materiæ, vel propter robur partium transmittentium, vel propter exactum partium sensum, vel propter errorem in victu, vel propter influxum cœlestem. Dispositio materiæ anticipare cogit, si acrior, si tenuior, si calidior fuerit: nam tunc citius mouetur. Multitudo materiæ, quia, quò illa copiosior est, eò magis naturam irritat, & concitat accessiones. Partes validæ citius mouent humores, quam languidæ. Præterea, quantò eadem sunt acutiore sensu præditæ, tantò etiam facilius irritantur; è contrario, si obtusum habeant sensum; e. g. si febris cum paralyfi, vel cum sopore coniungatur, quorum vtrumque sensuum hebetudo comitatur, dum hæc curantur pars sensum recuperat, & accessio, quæ tardior erat fit velocior. Error in victu causa etiam anticipationis est: quoniam vel causam morbificam auget, vel eandem commouet. Influxus cœlestis similiter, potest anticipationis causa esse, aut postpositionis; præcipuè si ad lunam respicimus, quæ, propter viciniam in hæc inferiora, magnum habet imperium, & commouet maximè res humidas, & humores, auctore Galeno; quod etiam in conchiliis, & aliis huiusmodi vulgo innotescit. Quando igitur plenilunium est, nempe quando luna soli è diametro opposita, ab eo lumen accipit; tunc humores auget, & commouet, ac propterea facit anticipare accessiones. Quando verò soli coniuncta, ab eo non illuminatur, tunc humores minuuntur, nec admodum turgescunt. Hoc Auicenna annotauit agens de cucurbitulis.

3. dieb. decr.
cap. 3.

1. 4. cap. 21.

Insup
fic etiam
tione faci
uerfarun
ret, e.g.
breuiore

* Est e
difficilior
pat memb
re; Idcirco
licet causa
vrgetur, v
ces, in ap
affectus,
pondendu
tem eius
niam pug
licet magi
magis ear
in causam
cum facu
tione; ac

Adu
inter di
nihil in
accessio
tudine
dinem
& atten
quoque

** In
tecedent
apta tran

Annotatio tertia.

Insuper notandum est, anticipationem aut postpositionem; sic etiam longitudinem, & reliqua, debere attendi, comparatione factâ inter ægritudines eiusdem speciei: Si quis enim diuersarum specierum ægritudines conferat, nihil inde acquirat, e.g. conferto tertianam, cum epilepsia; * nonnè epilepsia breuiores habet paroxysmos? & tamen est longior.

* Est epilepsia longior, quàm febris tertiana: quoniam causam habet difficiliorem, & crassiorē; habet tamen breues paroxysmos: quia occupat membrum princeps, quod non potest longo tempore lationem tolerare; Idcirco natura conatur celerem moliri expulsionem. In tertianâ autem licet causa sit tenuior, & actior, aliter res habet: natura enim non aded vrgetur, vt vehementissimum, quem potest, conatum adhibeat. Sed dices, in apoplexiâ, eadem est materia, quæ in epilepsiâ, idem etiam locus affectus, & tamen paroxysmus apoplecticus, epileptico longior est. Respondendum reor, in apoplexia moueri totam materiam; in epilepsiâ, partem eius dumtaxat: quare magis, apoplectitus paroxysmus durat, quoniam pugnatur cum maiore quantitate materiæ. Durat etiam magis: quia licet magis epilepsia, quàm apoplexia naturam stimulet; tamen apoplexia magis eandem premit, & sui compotem esse non finit. Quapropter, licet in causam morbificam insurgere debeat, non tamen potest. At in epilepsiâ, cum facultas non sit omnino ligata, insurgit quidem, pro indigentia ratione; ac proindè paroxysmus fit breuior.

Annotatio quarta.

Aduerte præterea, quod attinet ad longitudinem, quod si inter diuersa tempora eiusdè ægritudinis comparationē facias, nihil indè habebis: quoniam semper in * principio, longiores accessiones, quàm in statu. Vt igitur, ex breuitate aut longitudine accessionum, possis totius morbi breuitatem, longitudinemve cognoscere, compara duos eiusdem speciei morbos, & attende quisnam eorum, longiores, aut breuiores, in vnoquoque tempore accessiones habeat.

** In principio cruda adhuc est materia, ac propterea exigua pars antecedentis, transit in coniunctam. In statu, magna portio antecedentis, est apta transire in coniunctam; sic longiores accessiones fiunt.

Annotatio quinta.

Nec etiam est facienda comparatio, inter continuam, & intermittentem: nam intermittens, breuiiores accessiones habet, quoniam in eâ virtus est fortior, materia in minore quantitate, & quæ extra vasa mouetur, & extenuatur. Durat tamen tota constitutio intermittentium, longiore tempore; quoniam ad vnâquamque accessionem, mittitur minus de materiâ antecedente, plus de eadem reseruetur. At in continuâ, manet materia intra venas, estque crassior, magis abundat, & virtus non ita valet: propterea accessiones fiunt longiores, morbi tamen constitutio breuior: nam in vnâquaque accessione minus de antecedente materiâ remanet, plus de eâdem transit in coniunctam.

Exceptio prima.

Etsi ex accessionum anticipatione, longitudine, & vehementiâ, constitutio morbi, longane an breuis futura sit, comprehendatur: hoc nihilominus, non habet locum, in magnâ eterogeneitate materiæ, cuius aliqua pars est valdè tenuis alia valdè crassa: siquidem pars tenuis facilius mouetur; & sicut facilius, celeriùsque putrescit, sic facilius, celeriùsque concoquitur, & expellitur, & excitat breuiiores accessiones; at verò propter partem crassiorem prolongatur febris.

Exceptio secunda.

Quando etiam materia valdè crassa est, sed exigua; accessiones propter crassitiem materiæ, longiores fiunt; sed propter paucitatem eiusdem, tota constitutio est breuis: quod in quartanâ aliquando apparet. Sunt igitur omnia inter se conferenda, & quando signa adsunt, paucitatem materiæ indicantia, magis ex his, quàm ex paroxysmorum longitudine, totius morbi duratio est petenda.

Exceptio tertia.

Quamuis in morbo salubri, virtus potentior, breuiores faciat accessiones, breuiorem etiam morbum; virtus inualida, diutiùs in vnaquaque accessione duret, diutiùs producat etiam morbum: tamen in morbo lethali, aliter se res habet. Nam virtus debilis, (siue fuerit debilis ante morbum, siue debilis facta à morbo) celeriter succumbit & interficit; licet paroxyfmi producantur. * Quando verò virtus valida est; (intelligo validam in se, non respectu morbi; nam in morbo lethali, semper respectu morbi est inualida) tunc propter virium robur, morbus prolongatur; licet accessiones aliquando sint breuiiores. Hoc obseruauit Galenus in historia Sileni; qui, cum in acuto morbo, exitialia, continenter ab initio, habuisset signa, & symptomata: tamen propter virium robur, ad diem progressus est vndecimum: idem obseruauit in muliere; quæ, decumbebat in Mendacium foro. Est tamen non leuis obiectio, sumpta ex Galeno: vbi agens de febribus, quæ pueris, ante pubertatem superueniunt, acutas esse ait; & causam reddit, quia alterantur puerorum dispositiones citissimè, propter corporis humiditatem, & naturalis potentiaë imbecillitatem. Vnde possumus inferre imbecillitatem virtutis, tam in lethalibus, quam in salubribus esse breuitatis causam. Aliqui, hanc difficultatem vt soluant, recurrunt ad emendationem literæ, nec legendum esse contendunt, potentiaë *debilitatem*, sed potius *firmi- tatem*. Sic legit Laurentianus; & hæc lectio est ad mentem Galeni, qui in quamplurimis locis, docet facultates naturales, præfertim alteratricem, validas esse in pueritia: quoniam ea ætas, calore abundat, & humiditate. Verùm, quoniam *debilitatem* legit Leonicensus, dicendum est in pueris, febres esse breuiiores, quam in aliis ætatibus: quoniam in eâ ætate, citò humores coquuntur, citò etiam resoluuntur: sunt enim pueri paratissimi ad resoluendos humores, propter corporis molli- tatem, & raritatem, quæ prouenit ex humiditate, & calore. Hinc est quod pueri celeriter resoluuntur, & debilitantur: propterea Galenus, in illis metuit, à sanguinis missione; non

4. acur. 19.
 & 1. eiusd.
 45.

propter præsentem debilitatem; sed propter futuram, quæ celeriter ob resolutionem aduenit. Sic colligitur ex eodem.

5. de loc. aff.
 cap. 3.

li. de puls. ad
 tyr. c. de pul.
 su pleuris.
 cor. & de
 caus. puls.
 lib. 4. c. 8.

* Meritò, à Galeno est dictum, inconcoctas esse pleuritides, (sic appellat eas, in quibus nil sputitur, quas etiam siccas vocare solet) quæ vel celeriter, hominem rapiunt, vel longo temporis spatio finiuntur. Quoniam, ut idemmet aduertit, quando pleuritis cruda, & inconcocta, coniuncta est cum debilitate virium, præsens habet periculum, & celeriter interficit: quando tamen virtutis robor adiunctum habet, vel longo tempore terminatur, vel mutatur in empyema, aut tabem.

PARTICULA II.

Duratio morbi, ut cognoscitur ex causâ.

lib. 4. contr.
 cap. 3.

Non agam de causâ formali: neque enim cum Capiuaccio, in vnoquoque morbo, causam formalem inquiram; in quo ille ineptire mihi videtur; & dum formam morbi se inuenisse putat; symptomata morbum, concomitantia nobis offert. Nec rursus de causâ finali, quam Vallesius in morbis negat: quippe ea, quæ habent essentiam suam in aliquâ perfectione, hæc sunt propter finem, atque sua perfectio est finis, & causa, quæ in plerisque (ut inquit Aristoteles) est idem cum formâ. Sed quod habet essentiam in imperfectione, cuiusmodi morbus est, non fit propter finem, sed ex defectu contrariæ perfectionis pullulat. Alij tamen eam admittunt, in eo contemnendi, quod causam finalem, quam afferunt, contemnunt; eamque nullius in medicinâ utilitatis, esse aiunt. Agam solum de materiali & efficiente; imò verò in morbis, efficientem, à materiali, nequaquam separabo. Loquor de efficiente internâ: scio enim causam procatarteticam, ita esse efficientem, ut materialis non sit; At verò interna, siue ea antecedens sit, siue coniuncta, ut morbi materia est proxima, aut remota, sic & morbum proximè, aut remotè efficit. Causa igitur, siue substantia, siue accidens, calida, morborum breuem; frigida longum efficit, quod ex agendi vi, & efficaciâ percipitur. Hoc nos docet Galenus inquiring.

2. cris. c. 11.

inquiens: nunquid morbus diu durabit, an citò finietur: nam si humor pituitosus fuerit, necessariò diuturnus erit: * longè verò magis si atra bilis naturam referet. At si ad flauam bilem pertinebit non erit diuturnus. Hoc tamen intelligito, in morbis simplicibus: si enim compositi fuerint, humorum, ex quibus componuntur, naturam sequentur.

Appendix.

Præfagiis, quæ sumuntur ex causâ, addite ea, quæ ex loco affecto accipi possunt: quippe locus aliquomodo, vim causæ

obri
ce
r
c
l

Præfagiis quæ sumuntur ex causâ, addite ea, quæ ex loco affecto accipi possunt: quippe locus aliquomodo, vim causæ

Sigo de dm Niquel flux

sa
m
in
nu
nu
acc
velu
Que
que
rit, an

quam n... quæcumque mures gustauerint, terra quoque raditur ab ea, ac partes, que raduntur, omnes in altum attolluntur, vocaturque is effectus, ut Plato quodam loco inquit, tum feruor, tum fermentatio. Quod autem, hæc duo vocabula, melancholicus humor, & atra bilis, apud Galenum inter se confundantur, argumento esse potest, quod apud eum, aliquando quartanam legimus, ex melancholico fieri succo: aliquando autem ex atra bile. Nihilominus, si eundem Galenum consulamus, ubi exquisitè rem hanc voluit pertractare, duplicem statuit atram bilem, inquit: Rectè igitur ratione, bilis atra meminit: ipsam enim dupliciter trahi didicistis, ex crasso sanguine, & ex bile flauâ combusta. Propterea exactè loquutus alibi, inquit: nonnullos tractu temporis crassum, ac melancholicum sanguinem, postremò atram quoque bilem & quidem sinceram deicere. Hoc etiam alio in loco declarat magis, dum addit: dictum autem est, quod eam,

r- 2. cris. c. 11.
-
u
d
no 2. aph. 19. &
ta- alibi sæpè.
um
pi, 2. cris. 12. &
2. acut. 30.
is,
is 9. de compos.
med. secundâ.
loc. c. 2.
14. meth. c. 9.

4. acut. 19.
 & 1. eiusd.
 45.

propter præsentem debilitatem; sed propter futuram, quæ celeriter ob resolutionem aduenit. Sic colligitur ex eodem.

5. de loc. aff.
 cap. 3.

li. de puls. ad
 tyr. c. de pul-
 su pleuriticor.
 & de caus. puls.
 lib. 4. c. 8.

* Meritò, à Galeno est dictum, inconcoctas esse pleuritides, (sic appellat eas, in quibus nil spuitur, quas etiam siccas vocare solet) quæ vel celeriter, hominem rapiunt, vel longo temporis spatio finiuntur. Quoniam, ut idemmet aduertit, quando pleuritis cruda, & inconcocta, coniuncta est cum debilitate virium, præsens habet periculum; & celeriter interficit: quando tamen virtutis robur adiunctum habet, vel longo tempore terminatur, vel mutatur in empyema, aut tabem.

P

lib. 4. con
 cap. 3.

2. cris. c. 11.

...; eamque nullius in
 ...; esse aiunt. Agam solùm de materiali & efficiente; imò verò in morbis, efficientem, à materiali, nequaquam separabo. Loquor de efficiente internâ: scio enim causam procatarteticam, ita esse efficientem, ut materialis non sit; At verò interna, siue ea antecedens sit, siue coniuñcta, ut morbi materia est proxima, aut remota, sic & morbum proximè, aut remotè efficit. Causa igitur, siue substantia, siue accidens, calida, morborum breuem; frigida longum efficit, quod ex agendi vi, & efficaciâ percipitur. Hoc nos docet Galenus

inquens:

inqu
 mor p
 si atr
 erit a
 enim
 natu

P
 affec
 obtin
 cetu
 rem
 cont
 long

*
 sapiu
 men
 immo
 nunc
 nunc
 accip
 velut
 Quid
 quere
 rit, at
 quam
 tur a
 is eff
 autem
 num
 quar
 tem
 quise
 quie
 trah
 et
 hien
 etiam

inquiens: nunquid morbus diu durabit, an citò finietur: nam si humor pituitosus fuerit, necessariò diuturnus erit: * longè verò magis si atra bilis naturam referet. At si ad flauam bilem pertinebit non erit diuturnus. Hoc tamen intelligito, in morbis simplicibus: si enim compositi fuerint, humorum, ex quibus componuntur, naturam sequentur.

Appendix.

Præfagiis, quæ sumuntur ex causâ, addite ea, quæ ex loco affecto accipi possunt: quippe locus, aliquomodo, vim causæ obtinet. Igitur ex Galeno, si patiens locus, motu multo exercetur, calidusque sit, ac rarus, & principatum gerat, acutior morbum futurum portendit, qui verò, neque in motu continuo est, frigidusque, ac densus, & sine principatu, ad longius tempus extendi significat.

* Morbos ex pituitâ, longos fieri, rationi est consonum, & à Galeno sæpius inculcatum. Sed cur ex atra bile, morbi etiam erunt longi, cum tamen atra bilis fiat, eodem auctore, ex parte sanguinis sæculentâ, cum immodicè incaluerit? Scito atræ bilis nomen, confusè à Galeno accipi, nunc pro melancholico humore frigido, & sicco, qui est sæx sanguinis, nunc pro eo, qui ex aduersione fit flauæ bilis. Quòd, pro sæce sanguinis accipiatur, reperies apud eum, cum agens de liene, sic ait: *Ex quadam veluti sæce sanguinis, ex quâ, atra gignitur bilis, hoc viscus alimentum habet.* Quòd, pro adusto humore accipiatur, apud eundem legitur, ubi dum loqueretur de sæce sanguinis, adiunxit: *Ergo hic humor, ubi amplius incaluerit, aut propter putredinem, aut febrem phlegmonodem; nigram efficit bilem, quam nullum animal, nec ipsi quidem mures gustauerint, terra quoque raditur ab ea, ac partes, quæ raduntur, omnes in altum attolluntur, vocaturque is effectus, ut Plato quodam loco inquit, tum feruor, tum fermentatio.* Quòd autem, hæc duo vocabula, melancholicus humor, & atra bilis, apud Galenum inter se confundantur, argumento esse potest, quòd apud eum, aliquando quartanam legimus, ex melancholico fieri succo: aliquando autem ex atrâ bile. Nihilominus, si eundem Galenum consulamus, ubi exquisitè rem hanc voluit pertractare, duplicem statuit atram bilem, inquit: *Rectâ igitur ratione, bilis atra meminit: ipsam enim dupliciter contrahi didicistis, ex crasso sanguine, & ex bile flauâ combusta.* Propterea exactè loquutus alibi, inquit: *nonnullos tractu temporis crassum, ac melancholicum sanguinem, postremò atram quoque bilem & quidem sinceram deicere.* Hoc etiam alio in loco declarat magis, dum addit: *dictum autem est, quòd eam,*

2. cris. c. 11.

2. aph. 19. & alibi sæpè.

2. cris. 12. & 2. acut. 30.

9. de compos. med. secunda. loc. c. 2.

14. meth. c. 9.

3. alim. sæcult. c. 2. lib. de cib. bon. & mal. suc. 14.

4. aph. 2. 2. diff. feb. 2. 2. de cris. 3.

6. epid. sect. 6. com. 23. & 11. prorrh. c.

4. & com. 10. li. 3. prog. 27.

6. aph. 22. & 6. aph. 53. 5. de loc. aff. cap. 7.

6. aph. 53.

qua est veluti fax sanguinis, cum volumus excusari loqui, nondum atram bilem nominamus; sed humorem melancholicum. Nominibus vero abutentes & atram bilem aliquando vocamus, quoniam si non prius euacuetur, paulo post atra futura est. Itaque ex humore melancholico, aut, si improprie loquamur, ex atra bile, quæ fax sanguinis est frigida, & sicca, elemento terræ respondens, fiunt morbi longi. Sed oppones, ex eodem Galeno, qui longos morbos fieri ait à pituita, & atra bile similiter, vel copiosioribus quàm naturæ modus exigit, vel in acerrimam qualitatem mutatis. Vnde videtur velle, non melancholicum humorem frigidum, & siccum esse, qui morbos efficit, sed atram bilem acerrimam. Respondet posse atram bilem, dum adhuc humor frigidus cum siccitate est, suâ quantitate longos morbos efficere; posse & eisdem efficere sua qualitate accerrima, non quando præ calore furit, sed quando, licet ex adustione acredinem accipiat, remanet tamen magis acredinis, quam feruoris particeps. Et hinc est, quod ex humore per adustionem facto, fiunt propter erodentem, & acerrimam qualitatem cancri, & Elephantiasis, qui sunt morbi longi. Propter feruorem autem, carbones, qui febrem valde acutam habent adiunctam, necnon etiam insaniam, quæ acuti sunt morbi. fieri verò adustione atram bilem, quæ tamen feruoris non sit particeps, addiscito ex Galeno, qui atram bilem exulcerantem aceto similem esse, non in tenuitate, sed in qualitatibus affirmat.

introduc.
cap. 13.

lib. de atra
bile c. 3.

PARTICULA III.

Ex superuenientibus, durationis morbi dignotio.

4. eph. 56.

INter multa, quæ febricitanti superuenientia, malum significant, est sudor, qui, si superneniat, febre non deficiente, signum est, morbum prorogari, vt Hippocrates inquit, & multam subesse humiditatem. Hanc tamen prognosin non nisi in morbo salubri facito: in lethali enim, aut in ambiguo, poterit quidem longitudinem, sed aliquando mortem portendere. Sunt sudores inter decernentia commemorandi, quod si non decernant, (non decernunt autem, febre non deficiente) significant, teste Hippocrate, aut mortem, aut difficile iudicium. Præterea si sudores, vt Hippocrates vult, multam significant humiditatem; multa humiditas, multo indiget tempore, vt concoquatur: si igitur, in omni morbo hoc accipias, etiam multa humiditas poterit suffocare. Accipe igitur in solo salu-

2. epid. sect. 1.

bri, si
in mor
moritu
Philise
& Sile
ma per
tem eu
obiit.
bus, si
sius, s
res, in
Quod
Sup
pus rei
fiat, &
tes. M
additu
codex
omne
hanc
meliù
adiun
paula
gitud
has ha
Ga
quia
paruo
quan
que h
dam
quan
nem
perm
crassa
accel
dixer

bri, si vis solam longitudinem significari hoc signo. Tandem
 in morbo lethali, multoties sudor adest, & paulò post æger
 moritur, non ergo in iis morbis longitudinem significat. Sic
 Philiscus frigidum sudavit die sextâ, & eadem die mortuus est: 1. epid. sect. 3.
text. 18.
 & Silenus, octauâ die, frigidum sudorem sudavit, & vndeci-
 mâ periit. Nec soli sudores frigidi, sed calidi etiam, ante mor-
 tem eueniunt, vt Cratino; qui calidum sudavit, & die quinta
 obiit. Dum ergo manat Sudor, *febre non deficiente*, vel mor-
 bus, si saluber est erit longus, vel si lethalis, interimet. Oriba-
 sius, *si sudor*, ait, *non soluat agritudinem, signum est crassos humo-
 res, in altitudine permansisse, & tenues ad superficiem expulsos.*
 Quod quidem longitudinem, in morbo salubri portendit.

Superueniunt etiam in toto corpore mutationes, vt si cor-
 pus refrigeretur, vel rursus calefiat; vel color alter, ex altero
 fiat, & hoc etiam, longitudinem significare docet Hippocra- 4. aph. 40.
 tes. Mutationes tamen intelligito repentinas: hæc enim vox
 additur in libro de iudiciis; nec est cur eam expungas, quam
 codex Aldinus etiam in aphorismo habet. Brasauolus, præter lib. 2. c. 5.
 omnem rationem excludit, solùm fretus autoritate Celsi, qui
 hanc sententiam imitatus prædictam vocem non adiunxit. Sed
 meliùs Cardanus, non solùm *repentinas*, sed *inordinatas* etiam
 adiunxit: quippe, in febribus intermittentibus, cum corpus
 paulatim ordinatimque frigescit, & incalescit, non hoc est lon-
 gitudinis signum: neque enim febris intermittens, eo quòd
 has habeat mutationes, est in sua specie longa.

Galenus, mutationes, longitudinem, significare existimat,
 quia varias significant dispositiones: *non potest enim natura, in
 paruo tempore, multas conficere, vel destruere dispositiones.* Sed
 quanam sunt istæ dispositiones? nempe humorum: varij nam-
 que humores simul mixti, longius tempus, quàm simplex qui-
 dam humor, ad coctionem postulant. Mihi verò hoc neuti-
 quam perpetuum videtur. Imò aliquando, mixtione coctio-
 nem iuuari, quando nimirum humor frigidus est, & calidioris
 permixtione, celerior fit coctio, bile, e. g. pituitam frigidam,
 crassam, difficilem, attenuante, coquente, & motus tarditatem
 accelerante, vt Galenus docet. Neque verò, cum Argenterio, 2. differ. feb.
cap. 9.
 dixerim, hanc mutationem prouenire, ob inflammationem,

quæ suppuratur: nam si idemet fatetur, hanc inflammationem, durare non posse, quomodo significabit diurnitatem? Melius mihi videtur, mutationes has referre, ad naturæ conatum, in humore valdè resistente: cum enim natura, vno simplici conatu, non possit humoris resistantiam superare, multiplicat insultus, & in vnoquoque insultu, spiritus acceduntur, & homo inflammatur; postea finito insultu, spiritus dissipantur, & quiescunt, inflammatio cessat, colorque rubedinem amittit. Ideò existimo dictum, *mutationes fieri toto corpore*, vt significet Hippocrates, tunc longitudinem morbi portendi, quando natura vniuersim ægrotantē alterat, ita vt toto corpore alteratio sentiat. Et hinc intelliges, cur Hippocrates, libello de ossibus, dixerit, *laxatis venis ex corde, colores fieri rubicundos; astrictis, virides cum pallore, & liuido*: hæc namque mutatio, afflictæ naturæ motū sequitur: laxatis quippe venis, hoc est, calore innato influente sparso, rubicundi colores apparent, vt in verecundiâ: Eodem, ad interna reuocato, (hoc enim est, quod dicit *astrictis venis*;) pallidus, liuidus, viridisque fit, velut in timore. Verùm si mutationes, longitudinem morbi significant; cur in Coac. 125. *colores, qui in calore mutantur vtilis?* Profectò in huius sententiæ lectione, non omnes conueniunt: quidam enim legunt *χρησιμων*, hoc est vtilis; alij, *Κρισιμων*, hoc est, criticum. Ego existimo vtrūque in idem coincidere: si enim quæras, quorsum isthæc mutatio est vtilis; respondebo quia crîsim futurâ indicat: si enim est indiciū pugnæ, est indiciū crîseos. Si igitur nō est vtilis ad crîsim ostendendâ, ad alia sine dubio est inutilis: siquidē, vt diximus, ex aphorismo, & libello de iudiciis, longitudinē significat; è contrario autē *ὀμνῶν* *ὑπερὸν τὸ σῶμα*, corpus æquabiliter calidū, commendatur in Prognosticis. Est & alia obiectio; si mutationibus, longitudo morbi significatur, cur ab Hippocrate est dictum *in alui profluuiis, mutationes excrementorum iuuare, nisi ad malum mutatio fiat*. Galenus existimat excrementa multiformia, multas humorū formas educere, ac subindè exquisitè corpus purgare, *nisi ad malum mutatio fiat*, hoc est, nisi habeant signa colliquationis, & putredinis: nam pinguis, vitiosa, & malè olentia excrementa, in prognosticis damnantur. Cæterùm non videtur Galenus rectè Hippocratis mentem percepisse; vel enim intelligit de euacuationibus, quæ fiunt ab arte: vel de iis, quæ à naturâ; forsitan diceret se intelligere, de iis

quæ fi
dicam
sed cu
fecto e
absuro
turâ, q
sibime
verfice
deiect
alteru
veram
quâ m
vnus l
mam,
mutat
si fiant
ait Hi
poter
tentiâ
dysen
ad ma
mutat
si eua
vt cau
signu
morb
morb
fiat à
mate
aut v
Cur
accip
dicat
muta
muta
nulla
N
varie

quæ sunt ab arte. Siquidẽ ab Hippocrate deiectiones cum me- ^{4. aph. 24.}
dicamento, quò magis versicolores, eò meliores dicuntur. Esto;
sed cur erunt bonæ, eâ conditione, *nisi ad malũ mutatio fiat*. Pro-
fecto cum medicamento plures, variòsque humores educi, nihil
absurdi habet. Si verò intelligat, iuuare mutationes factas à na-
turâ, quoniam his corpus exquisitius expurgatur, Hippocratem
sibimet aduersari fatebitur; quippe in prognosticis, deiectiones
versicolores damnat. Neq; verò mutationis vocabulo, variegatæ ^{2. prog. 23.}
deiectiones significantur: siquidẽ mutatio successiuam vnus in
alterum translationem significat. Tandem hæc explicatio, non
veram redderet sententiam. Estne semper exquisita purgatio, ea
quâ multi variisque educuntur humores? At profecto quando
vnus humor peccat, multos educi non est secundũ rationis nor-
mam, neque tunc, talia purgantur, qualia purgari oportet. Alij,
mutationes quidem successiuas excrementorũ intelligunt; quæ
si fiant ad melius, iuuant; si verò ad deterius (hoc enim est quod
ait Hippocrates, *nisi ad malum mutatio fiat*,) tunc tẽporis nocere
poterunt. Verumtamen hæc explicatio, inartificiosã reddit sen-
tentia: quis enim dubitabit bonũ esse in lienteria, diarrhæâ, aut
dysenteria excretiones tendere ad bonũ; è contrario malum, si
ad malum tendant? Existimo Hippocratẽ omnes excrementorũ
mutationes, vniuersim in morbis, præcipuè acutis, laudasse: quia
si euacuatio boni mutetur in euacuationẽ deterioris bonum est
vt causa; siquidẽ excernitur, id quod prauum est: & bonum est vt
signum; quia quò deterius est, quod excernitur, eò meliùs causã
morbi superatã, & eiectã dicimus: quippe è contrario, præsentem
morbo, non est bonũ excerni id, quod bonũ est: si verò mutatio
fiat à malo ad bonũ; bonum similiter est, vt signũ; quia significat
materiã iam esse ad meliorem frugẽ redactã. Itaque aut vt causa;
aut vt signũ; aut vt vtrumq; sèper mutatio excrementorũ iuuat.
Cur verò addit Hippocrates: *nisi ad malũ mutatio fiat*? At ne hoc
accipito de mutatione humorũ, sed de mutatione ægroti. Quasi
dicat mutatio qualiscumq; excrementorũ iuuat, nisi dum isthęc
mutatio fit, fiat simul in ægroto mutatio ad malum, hoc est, nisi
mutatio excrementi affèrat secum difficilem tolerantiam, &
nullam conferentiam imò pro conferentia ruinam.

Non negare possum, imò cum Hippocrate fateri teneor *
variegatas deiectiones, diuturniores quidem nigris esse: nihil-

lominus exitiales: quoniam natura, cum multis inimicis pugnatu-
 ra, multum temporis consumat necesse est: (nam vt Gale-
 nus ait) *excrementum varium, variis corpus affectibus detineri*
significat; & ob hoc diuturnum, malignumque existit: multi enim,
variique affectus, ad coctionem longiore indigent tempore, pericu-
lumque afferunt multitudini aequale. Porro varietatem deiectionu-
 num, multipliciter intelligito; vt tibi sequens indicat tabella:

Varietas deiectionu- rum.	in pluri- bus de- iectioni- bus;	}	[Vel quando eadem die, diuersæ apparent	
			v. g. <i>manè nigra, vespere cruenta, postri- die flaua.</i>	
			[Vel quando singulis diebus, mutationes inconstantes fiunt.	
	in vna deiectione;	}	[Vel humores sūt] <i>huius differentia causa</i>	
			omnino imper- mixti.] <i>est; quia, quò ex longiore</i>	
] <i>parte, hoc est, ex intesti-</i>	
] <i>no superiore, faeces de-</i>	
] <i>ducuntur: eò melius per-</i>	
] <i>mixta sunt, vt animad-</i>	
] <i>uertit Galenus 1. de loc.</i>	
] <i>dâ pauonis.] affect.</i>	

* Diluenda est hoc loco apparens quædam contradictio. Superius ex-
 clusimus Galeni expositionem, nempe idèo variegatas deiectiones, longi-
 tudinem significare, quia varios significant humores; & diximus posse,
 cum multi variique sint, vnum ab altero corrigi. Nunc autem admitti-
 mus. Non admittimus quidem simpliciter, sed diuturniores variegatas,
 nigris comparatè admittimus. Cum enim tam hæ, quàm illa sint exiti-
 ales; in exitialibus quicquid diuturnius est, id melius: siquidem non
 ita eiò interimit: cum itaque deiectiones nigrae interitum afferant, ni-
 miam damnandæ sunt; cum verò variegatæ propter pituitosi, & sangui-
 nei humoris miscellam, non ita promptè interimant; minùs quàm nigrae
 veniunt damnandæ, seu, vt melius dicam, comparatione ad nigras lau-
 dandæ. Damnantur tamen, cum adiungat *nihilominus exitiales sunt.* At-
 que versicolores significant non diuturnitatem morbi; sed potius dilatio-
 nem mortis, & quandam temporis prorogationem. Diuersæ autem dispo-
 sitiones diuersæque humorum species, possunt quidem magis naturam

affligere;
 natura pi
 Multi
 tem signi-
 est, quan-
 diuersis,
 ex sola pi
 diuersas,
 frigiditat
 lutionem
 existit pr
 pra mali-
 est, & nu-
 dat mali-
 aut quot
 rem prau-
 citiùs in

Aliu
 te: ner
 solunt
 rorum i
 ro, sol
 Musan
 gunt n
 Leonia
 Rota,
 accom
 senten
 nentia
 que est
 tantur
 tione;
 dem r
 sus qu
 qui c
 gnific
 Qu
 nùs a
 Ca

affligere; non tamen eam in pugna retardare: cur enim tardiùs concoquet natura pituitam bile permixtam, quàm per se solam.

Multi, qui cum Galeno variegatas deiectiones simpliciter diuturnitatem significare contendunt; obiiciunt sibi hemitritæum, qui breuior est, quàm febris quotidiana, vt patet ex Galeno; & tamen ex causis fit diuersis, videlicet ex humore pituitoso, atque bilioso; quotidiana autem ex sola pituita. Respondent in hemitritæo coniungi causas contrarias ac diuersas, quarum vna corrigit malitiam alterius, vt est bilis, quæ corrigit frigiditatem & crassitiam pituitæ, & coadiuuat ipsius coctionem, & resolutionem. In excrementis autem, de quibus loquitur Hippocrates, tanta existit prauitas, vt nullum possit alterum corrigere; sed potius addere supra malitiam ipsius. Hæc responsio, quæ Vegam authorem habet, inanis est, & nullo modo recipienda. Nam si in hemitritæo, vnus humor emendat malitiam alterius, cur hemitritæus est periculosior, quàm tertiana, aut quotidiana. Rursus, si in deiectionibus permixtio humorum, maiorem prauitatem arguit; cur variegatæ sunt diuturniores; deberent quidem citiùs interimere vtpote magis malignæ.

2. different.
feb. c. 9.

Aliud signum diuturnitatis morbi, statuitur ab Hippocrate: nempe *in febribus abscessus, qui ad primas iudicationes non soluuntur*. Alij legunt, *non soluunt*. Fuchsius verbum græcum *λυσιμα* interdum significare ait, idem, quod *λυσιμα*, idest, libero, soluo; atque ita legit *non soluunt*, & Leonicenum aduersus Musam defendit. Foësius, Cornarius, Mercurialis, & alij legunt *non soluuntur*. Imò in codice communi, ex translatione Leoniceni, habetur; *non soluuntur*; forsitan, quia Martianus Rota, Augustinus Gadaldinus, & Musa, suo palato lectionem accommodarunt. Igitur si legas, *non soluunt*, non differt hæc sententia, ab ea, in quâ Hippocrates ait; decretoria non decernentia, aut mortem significare, aut difficile iudicium. Neque est alia differentia, nisi quòd in aphorismo, longitudinis tantum, non mortis fit mentio; verum facta longitudinis mentione; manifestè colligitur, cum virium imbecillitate, in eodem morbo mortem esse timendam. Est ergo sensus: Abscessus qui ad primas iudicationes non soluunt morbos, hoc est, qui cum sint decernentes, non decernunt, longitudinem significant.

4. aph. 51.

Quid, per primas iudicationes, intelligi debeat, non minus ambiguum est. Philoteus quartam, aut septimam diem, *Castrens. Syntaxis Præd. Med.*

R

primas

3. prorrh. 25.

primas iudicationes appellat. Musa vsque ad vigesimam transcendit. Alij vsque ad quadagesimam, quæ est prima chronicorum iudicatoria: & profectò, hoc ultimo modo intelligere, est satius; siquidem, abscessus vt plurimum, non nisi post vigesimum accidunt, teste Hippocrate. Ergo qui tunc accidunt abscessus, significant, vel multitudinem humorum (vt inquit Oribasius) quæ tanta fuit, vt abscessum mouerit, cum ægritudo permanferit: quippe facultas magnam materiæ copiam ferre non potuit, ac proindè expellere tentauit, neque quicquam effecit: vel significat materiam, talis esse naturæ, quæ superari nequeat, propterea occasionem longitudini morbi præbet.

Qui verò, *non soluantur*, legi volunt: Aliqui ad febres quidem referunt, neque à prioris expositionis sensu recedunt, siquidem aiunt, in febribus, quæ abscedunt, si primis iudicationibus non soluantur, morbi longitudinem significant. Alij ad abscessuum, non ad febrium solutionem respiciunt: quod mihi magis placet. Iuxta eam igitur lectionem, sic explico aphorismum. Si abscessus feбри superueniet, iam vt plurimum, ea febris, longæ constitutionis est: siquidem in longis frequentius abscessus fiunt; si verò isti abscessus, non statim soluantur, nempe in primis iudicationibus, non computando dies febris, sed abscessus, signum est materiam abscessuum, esse difficilem; cumque materia febris, & materia abscessus eandem habeant naturam, difficultas materiæ febrilis, ex difficultate materiæ abscessus indicatur.

6. prog. 26.

Ex vrinâ etiam longitudo morbi cognoscitur. Quatuor autem sunt gradus vrinæ longum fore morbum significantis. Primus, ex Hippocrate, *si intermittit*, hoc est, si interdum candidum, læue, æquale; interdum diuersum habeat sedimentum: id enim (inquit Galenus, & in praxi obseruatur) sæpissimè euenit, vt aliquis emittens vrinam secundâ die inculpabilem; tertia die prima luce, postea vespere culpabilem; in talibus vrinis alius concoctus, deuietúsque à natura, conditus in receptaculis humor; alius incoctus apparet.

Annotatio.

Aduerte non necessarium esse, vt hæ mutationes fiant de extremo ad extremum; sed sufficere, vt ab vno ad aliud deflectatur: neque enim coeunt simul contrariæ omnino affectiones, coeunt verò sæpe dissentientes inter se, à quibus semicocta materia indicatur. Quippe varietas significat aggressum naturæ imperfectum. Idcirco Galenus, *si alternatim, inquit, mingatur* ^{1. cris. 12.} *pura vrina, in subsidentibus; semicoctum esse morbum ostenditur.* Sed dices semicoctum morbum significare breuitatem: brevis namque est via à semicocto ad coctum. Ita est si semicocti humoris signa transire videas vltteriùs; sed in retrocessibus, obstinatio apparet materiæ cum cocta esse deberet, semicocta perseuerat. Vnde in Coacis: *In febribus alia ex aliis vrina produunt morbum.* Alij vt non ad mutationem vrinarum, sed ad varietatem in vnaquaque vrinâ referant, sic legunt: *In febribus interdum varias reddi vrinas, longi est morbi.* Phrasis autem græca *ἀλλοτε ἀλλοίον*, vtrique lectioni præstat occasionem. Secundus gradus est vrinæ subrubræ, de quâ Hippocrates: *si autem* ^{2. prog. 27.} *vrina fuerit subrubra, & sedimentum subrubrum, & laue; diuturnior hic morbus, quàm primus, sed admodum salutaris est.* Sanguinis superfluitas has vrinas tingit; oportet autem, non solum hanc superfluitatem, sed etiam aliquid rufæ bilis admisceri. Quod si calor naturalis adeò est imbecillus, vt neque rufam generet bilem, neque sanguinem satis concoctum; sed adhuc aqueum, & serosum; manifestum est longiore ad coctionem tempore indigere. Tertius gradus est vrinæ rubræ, cuius meminit Hippocrates, in historiâ Hermocratis, qui morbum produxit vsque ad vigesimum septimum: in quo tandem obiit. ^{3. epid. sect. 2. tex. 5.} Galenus has vrinas diuturnitatem significare probat, à minore ad maius: si enim subrubræ produunt morbum, quanto magis rubræ. Mors autem huic accidit, propter alias causas, nempe propter phrenitidem, quam genuit bilis abundans, in cerebro putrefacta. Porro *sanguinem abundare incoctum, & paulò serosiores, rubra indicat vrina.* Quartus gradus est vrinæ prærubræ, quasi valde rubram dixeris; & hæc est quam cruen-

1. pror. 31.

tam solemus appellare; huius etiam meminit Hippocrates. Galenus per has vrinas renum affectus significari affirmat: sicut enim ventris valdè rubra proluuius, affecti iecoris: sic vrina prærubra, renum malè affectorum indicium est. Atque hæc, (nisi adsint alia signa lethalia) potest cum signis salubribus diurnitatem morbi indicare.

4. aph. 71.

Sed his quæ diximus opponi potest Hippocrates, qui nubeculam rubram in quarto die, iudicationem futuram in septimo significare ait. Cui Galenus etiam consentire videtur: siquidem hanc nubeculam, iudicationem citò futuram polliceri, scriptum reliquit. Cæterùm contenta rubra, vt Actuarius est auctor, sola quantitate nocent; at vbi sola quantitas est cui tribuitur noxa, quò minor fuerit quantitas, eò noxa minor erit, eumque nubecula minorem ostendat quantitatem, quàm enæorema, aut sedimentum; minùs natura offendetur, quando apparet nebula; quàm quando appareat sedimentum. Si igitur minùs offendetur, citiùs morbum finiet; atque ita manet vera vtraque sententia, scilicet & nebulam, breuem morbum: & sedimentum, longum significare.

1. de ind. urin. c. 8.

7. aph. 31.

Est aliud sedimentum, longitudinem significans, nempe quod est crassius, veluti farina, ex Hippocrate. Cæterùm, intellige, dummodo alia sint, ex quibus ægrum conualiturum possis sperare. Nam cum sedimentum farinaceum, allato sanguine Crassiore, vel consumptis æqualiter carnibus contingat: eo quòd à calore igneo, quæ tenera est, & nuper concreta caro, in ichorem resoluitur: duriuscula verò iis quæ friguntur in sartagine, subsimilis exsiccata consistat: à tantâ consumptione, si æger liberandus est, non nisi multo labore, vigilantia, & tempore eueniet: si verò adsint signa quælibet, quæ Medicum perterreant, mors citò consequetur. Vndè hoc sedimentum in prognosticis malum dicitur, & in Coacis lethale: Et profectò Silenus cum hoc sedimento breuiter periit. Ille verò qui in Dealcis decumbebat horto, cum eodem sedimento die quadragesima iudicatus est. Ex his duabus historiis, didicit Galenus, ægrum cum sedimento farinaceo, si perire debet, citò periturum: magna namque consumptio citum pollicetur interitum; si verò est saluandus, tempore longiore, vt reficiatur, indiget.

2. prog. 28.
1. epid. sect. 3.
rex. 18.

Breuitatem

Bre
lloso, s
per mo
senten
quoru
pore;
tenuia
re. Phil
cumqu
est à p
cepit e
Fuch
sus Va
refera
idem
crates
vnuqu
perflu
ferri:
morbi
est m
illi pla
osten
in sup
admo
sedim
sublin
quod
apho
ficat,
tem
que
fum
ficat
ad lo
bus
lem

Breuitatem morbi, colligit Hippocrates, ex sedimento bilioso, *supernè tenui*: & meritò; nam biliosa materia, acutos semper morbos parturit. Galenus, parum abest, quin falsitatis hanc sententiam arguat: neque enim eam aliter recipit nisi, ex aliquorum opinione, *supernè* intelligamus, non de loco, sed de tempore; quasi velit dicere vrinarum sedimenta, quando ab initio tenuia sunt, postea verò biliosa fiunt, acutum morbum significare. Philoteus ferè eodem modo progreditur, inquiens: *quibuscumque biliosa sedimina, hoc est, à bilie colorata; superius autem, hoc est à principio tenuia in modum aquæ, breuè morbum significant: nam cepit & concoctio fieri, & extrudi materia.* Eandem viam suscepit Fuchsius; eandem Christophorus à Vega, qui Galenum aduersus Vallesium vendicat à calumnia. Sed cur Galenus, si *supernè* referatur ad locū, falsam sententiam iudicat? nempe quia tunc idem est, quod aquosum; (sic enim tenuis appellatione Hippocrates vti consuevit) at vrina aquosa cruda est, & diuturna: nec vnquam visa est vrina cuius sedimen biliosum sit; pars verò superfluitans aquosa. Triuerius non patitur, *supernè*, ad tempus referri: nam vicissitudo vrinarum potiùs longum, quàm acutum morbum minatur, vt pote ex variis compositū; & multò acutior est morbus syncerè biliosus, quàm pituità permixtus. Magis illi placet, intelligi vrinam biliosam, quæ primis diebus sedimen ostendit, sed biliosum, hoc est, admodum tenue, & supra, hoc est, in supremâ vrinæ parte, per modum nebulae sublaturum: id enim admodum biliosum morbum ostendit. Nam in pituitoso contrà, sedimen in fundo quasi sedentarium sedet; reliquis, per modum sublimamenti, circa medium attollitur. Proindè hoc sedimen, quod nunc describitur, omnino est cōtrarium illi, quod in priori aphorismo est definitum; & contrarium quoque morbum significat, id acutum, illud verò longum. Hæc expositio licet veritatem contineat, nihilominus non potest aphorismo adaptari: neque enim Hippocrates dixit, biliosum, hoc est, tenue, sed biliosum *supernè* tenue: quasi diceret, sedimen biliosum tunc significat morbum acutum, cum *supernè* est tenue. Vallesius *supernè* ad locum etiam refert, ita tamen sententiam interpretatur. Quibus ea, quæ continentur in vrina, biliosa sunt, colore scilicet bilem flauam referentia, nō autem in fundo, sed *supernè*, & tenuia,

acutum morborum significant. Quod constat esse verissimum: nam valde biliosi morbi est ea vrina, in quâ pendet nubecula tenuis, colore bilem referens, valdè tamen biliosi morbi sunt etiam acuti. Hoc quidem ita est sed oportuerat Vallesium declarare id, quod Mercurialem ita anxium reddit, vt sine declaratione reliquerit, videlicet cur potius supernè, quàm in medio, vel imò contentum, acutiem morbi significet.

Cardanus in hunc modum exponit. Cum biliosa sedimina fuerint, & etiam tenuia supra, id est biliosa ratione contentorum, & substantiæ, acutum morbum futurum decernunt. Sed vellem mihi diceret, quid vocat ille biliosa sedimina ratione contentorum: nam sedimina sunt contenta phantastica, ergo est isthac expositio, vt multa alia eiusdem. Mihi facilis videtur huius aphorismi sensus; nempe contentum ex pituitâ, si aliqua bile tingatur, posse biliosum dici & tunc subsidebit, & erit crassum. Si verò sit tenue & in superiori parte, tunc est totum ex bile, & quemadmodum significat bilis prædominium, sic etiam morbi acutiem.

7. aph. 34.

Bullas etiam, quæ in vrinis supernatant, longum morbum significare dixit Hippocrates. * Non tamen omnis bulla longitudinem significat, verùm ea, quæ difficile soluitur; & eò longiorem fore longitudinem significat, quò difficilius euanescit, quod Actuarius annotauit: spumæ enim parmanentia, fit propter crassitiem & lentorem materiæ; ea autem, quæ crassa, lentâque est, longos efficit morbos.

3. acut. 12. C.
1. pror. 21.
7. aph. 30.
2. aph. 43.
2. prog. 47.

* Sputam vel propter caliditatem, vel propter frigiditatem fieri existimauit Galenus, quod probat exemplo eorum, quæ effervescent, & in lebere elixantur. Rursus idem probat, in aquis vento agitatis. Ego nec ad calorem, nec ad frigiditatem, sed ad solam agitationem spumam refero: siquidè eorū quæ ebulliunt, attenuitatis quibusdam particulis, & in aërem conuersis; dum aër exitum quærit reliquias agitât. Bullæ igitur efficientem habent causam, agitationem; materiam verò humidam statulentam, quæ si crassa sit & lentorem habeat, perseverabunt, sin minùs euanescent.

Appendix Prima.

Non solum longitudinem morbi significant bullæ, sed etiam renalem esse morbum: sic enim habet aphorismus. *Quibuscum-*

que

que in r
esse mor
altiore,
go itir
ret, ob
mittun
nisse; q
cusatio
quibus
fiatus, c
rentiæ
motio
angusti
mus ist
plican
gum sig
uitate
reant l
enim f
pollice
phritic
& sim
phren

Sig
ne vri
rum f
ait, vt
tuofu
bullas
res, to
xat oc
ab A
eas q
Su

que in urinis bulla supernatant morbos renum significant, & longum esse morbum. Dicunt aliqui, urinas bullosas, non provenire ab altiore, quàm renes, regione: quoniam & in renibus, & in longo itinere, anfractibusque discuterentur. Si quis verò opponeret, ob eandem rationem, posse bullas in vesicæ morbis fieri, admittunt; Hippocratem autem, dicunt, renum duntaxat meminisse; quoniam ex observatione fuit loquutus. Sed fatua est excusatio. Alij sunt qui dicunt bullas significare humores crassos, quibus renes obstruuntur; quippe ex crassis humoribus, fiunt flatus, qui agitant urinas, easque reddunt spumosas. Huius sententiæ videtur fuisse Actuarius; inquit enim: *quin etiam eadem* 2. de cause urin. c. 14. *motione, circa renes, & vesicam, facta, ab aliqua contingente locorum angustia, spiritus generantur, & spuma excitantur.* Mihi aphorismus iste, cum non alibi reperiatur, in hanc modum videtur explicandus. *Quibus in urinis bulla supernatant, morbum renalem longum significant.* Hoc est, in morbis renalibus, qui dolore, & gravitate illius partis se produnt, considerandum est, utrum appareant bullæ non evanescentes, sed diutius permanentes: hæc enim fiunt à materia tenaci; materia autem tenax, longitudinem pollicetur. Et hoc videtur facilius, quàm cum Oribasio pro nephritide, phrenitidem scribere: Etenim significare phrenitidem & simul significare morbum longum, contradictio est: quippe phrenitis inter valdè acutos numeratur.

Appendix Secunda.

Significant præterea bullæ capitis dolorem. Nam qua ratione urinae veluti iumentorum dolorem capitis adesse, vel affuturum significant; eadem etiam & bullæ: quippe Galenus fieri ait, ut in urinis subiugalium multus propter ebullitionem flatuosus spiritus feratur ad caput. Flatuosus autem spiritus est, qui bullas excitat. Bullæ in modum coronæ, superficiem circundantes, totius capitis dolorem arguunt, si verò medietatem duntaxat occupent, hemicraniam significant; quod Fernelius accepit lib. 3. c. 6. ab Actuario, diidente bullas in eas, quæ in totâ coronâ, & in eas quæ in dimidietate apparent.

Substantiam quoque urinarum, si tenuis sit, morbi longitudinem

1. epid. sect. 3. nem significare Galenus est testis, quia multum spatium tem-
 agr. 5. poris requirit ad coctionem.

Annotatio.

Considerare oportet, nihil meliùs in vrinâ, significare, quàm eius substantiam. Tria sunt quæ optimam constituunt vrinam; color subrufus, vel subflauus; substantia mediocris, contentum parum eleuatum è fundo vasis, album, læue, & æquale. Sine contento potest vrina esse bona in senibus, in hominibus biliosis, præsertim cum multum laborauerint. Color bonus aliunde, quàm à coctione, potest comparari: Maior ergo fides habenda est substantiæ; ea enim quæ laudatissima censetur, non nisi per coctionem acquiritur.

7. aph. 72.

A colore ita sumito signum longitudinis. Alba perspicua cruditatem significat, & subinde longum fore morbum, ex Galeno. Albam perspicuam appellare solet Hippocrates aquosam: si enim sit alba & non perspicua, dicetur lactea. Rubra etiam vrina, longum fore morbum significat, ex eodem.

3. epid. sect. 1.
 com. 5. agr. 2.
 & 1. cris. 12.
 & alibi sæpè.

2. aph. 18.

Considera quoque corporis habitum in febricitantibus, in febricitantibus, inquam febris, nec admodum exigua, nec valde magna: si namque tunc membra non extenuantur; morbum longum prædico: quod non siluit Hippocrates inquiens: *Febricitantium non omninò leuiter, corpus sibi constare nec minui; aut etiam plus æquo colliqueferi malum. Illud siquidem morbi longitudinem; hoc verò imbecillitatem significat.* Quòd leuis febris habitum corporis non minuat, nihil mirum; si verò febris sit mediocris, necesse est non permanere corporis habitum in pristino statu: quòd si permaneat, plusquam ratio exigit; cruditas, crassitiesque humorum, & corporis densitas significatur: quæ duo ad morbi longitudinem faciunt: si verò in eadem mediocri febre, extenuetur corpus ultra terminos rationis, videlicet perindè ac si febris esset ardentissima; tunc & corporis raritas, & humorum tenuitas, agnoscitur; ex quibus virium imbecillitatem arguimus.

Dura-
 tio
 morbi
 cogno-
 scitur,

Præcedentis capituli compendium habes in hac tabellâ.

Ex Ideâ seu specie, seu differentiâ seu formâ, seu naturâ: hæc cognoscitur,	signis pathognomonicis; evidenter. Ad morbi ideâ redacto. artificiosâ cõiecturâ, minus evidenter.	Magnitudinē, quæ eia vehemētia dicitur; hæc cognoscitur,	Ex magnitudine pathognomicorum, vel asidentium signorum; quæ si magna sint acutem significant.	Hæc tria nempe longitudo, vehementia, & anticipatio, si simul concurrant; statum præsto fore significant.
		mores; cognoscuntur	Ex accessionibus; si magis assurgant, an non.	
		motum; cognoscitur	Ex accessionibus; si citius, an non.	
Ex causâ efficiente intermās quæ est eadem cum materiali:	Si calida, breuem morbum significat. Ad causam redacto locum affectum, qui vim causâ habet Si frigida, longum morbum significat.	Si patiens locus multo motu exerceatur;	acutum morbum portendit.	
		Si calidus sit & rarus; Si principatum gerat Si nullo modo exerceatur; Si frigidus sit & densus; Si sine principatu;		longum morbum portendit.
Dura- tio morbi cogno- scitur,	Sudor superueniens, febre non deficiente. Denotat.	in morbo salubri, longitudinem.	Interdum mortem: est enim decretorium non decernens; quod vel mortem significat, vel difficile indicium.	
		in morbo insalubri,		
Ex superuenientibus:	Mutationes	in excrementis, de quibus præcedens tabella.	in toto corpore; ut si corpus refrigeretur & rursus calefiat: significat enim conatum naturæ non potens.	
		in toto corpore; ut si corpus refrigeretur & rursus calefiat: significat enim conatum naturæ non potens.		
Vrina	in substantiâ: si fit valde tenuis, longum fore morbum significatur.	Si intermittat, longitudinem pollicetur.	longitudinem denotat.	
		Si in colore sit		subrubra rubra prærubra
		in contentis		sedimentum farinaceum sedimentum biliosum acutem denotat. bulla diu permanens longitudinis est signum.
		Habitus corporis si non extenuetur, longum morbum significat.		

C A V P T I V.

Duratio morbi ex anni tempore & Ægrotantium atate.

PARTICVLA PRIMA.

Quæ constitutiones, quos pariant morbos.

V M Hippocrates in libro de naturâ humanâ, cum Galenus alibi non semel, in hyeme vt plurimum longos fieri morbos scriptum reliquerunt; tunc enim * pituita dominatur, quæ frigida, & humida cum sit, longo tempore concoquitur. Fiunt præterea morbi longi Hippocrate auctore, *in multitudine pluuiarum*. Cuius rei rationem Galenus reddit, quoniam ægri ad morborum solutionem, coctione egent; plures autem humiditates, non nisi longo tempore concoqui possunt. Accedit etiam, quod frigidiores, & magis pituitosi generentur humores, multitudine pluuiarum, sicuti è contrario in siccitatibus biliosiores. Quare in temporibus pluuiosis, febres erunt diuturniores; in siccioribus acutiores.

3. aph. 16.

3. aph. 23.

Dixi in hyeme morbos fieri longos, *vt plurimum*, quoniam negare non possumus id quod Hippocrates nos docet, hyeme fieri morbos laterales, & peripneumonias. Cæterum morbi ex pituita magis eo tempore fiunt, & difficilius coctionem admittunt quàm in aliis temporibus.

3. aph. 9.

2. aph. 25.

Autumnales morbos, Hippocrates, acutos, & maximè exitiosos dixit, ac proindè breuis durationis: & tamen alibi autumnales quartanas, & sub quartanarum nomine (teste Galeno) reliquas ægritudines longas esse pronunciauit. Nulla tamen hic subest contradictio. Autumni namque temperies omnium est pessima; tum quia sequitur æstatem; quæ vires resolutas

resolutas
eâdem
nes. Ita
sunt, a
bium: A
naturâ
longior
& mult
tatem c
enim t
constan

* Dicit
eo tēpor
lenus tri
dissimi f
imò non
nuriâ. y
bientis
aliquib
cibi in v
mutant
aberrate
frigerat
copia,
Hæ

Hæ
ventres
vt ven
lent ali
post fa
genera
non tra
pituita
si ex al
in hye
piofio
sit, su
quid,
temp
Va
leni t
mulac

resolutas

resolutas reliquit; tùm quia inæqualis est: ita vt vnâ, & eadem die, plures conspiciantur temporum mutationes. Itaque in hâc pessimâ constitutione, morbi aut lethales sunt, aut difficilis iudicij. Hinc crediderim ortum prouerbum: *Morbi autumnales, aut longi, aut mortales.* Morbi suapte naturâ periculosi, in autumno periculosiores sunt; sin salubres longiores. De Aestiuis nihil est quod dicam: quippe & calor, & multa discussio, & bilis tunc temporis prædominium, breuitatem ostendunt. Ver morbos parturit salubriores: abundat enim tunc sanguis benignior inter cæteros humores; virisque constant, & aëris temperies indulgens est.

* Dicitur pituita abundare in hyeme, quæ à deficiente calore fit; & tamen eo tēpore calor naturalis, coctionis opifex, abūdat. Ad hanc difficultatē, Galenus tribus respondet rationibus. Prima, vētres hyeme & vere naturâ calidissimi sunt idest tēperatissimi; reliquæ particule corporis, magis frigescunt, imò nonnullis etiam ventriculus, vel ex itinere, vel ex indumentorum penuriâ, vel ex vitæ studiis, vel ex alia quapiam simili re. Itaque aëris ambientis vniuersum frigus, ad penitiores vique partes penetrat; adeò vt in aliquibus, ad regionem ventriculi pertingat: vnde etsi probè assumpti cibi in ventriculo conficiantur, non tamen in iecinore, dum in sanguinem mutantur, illius exquisitè cultum assequuntur, sed ab eo aliqua ex parte aberratur. Secunda, quia venæ per vniuersum corpus dispartitæ, quæ refrigeratæ sunt, nequeunt illum similiter transmutare. Tertia est; ciborum copia, oblatorum in hyeme; qui suis qualitatibus pituitosiores sunt.

1. de natur.
hum. com. 36

Hæ Galeni rationes non omnino satisfaciunt. Nam prima supponit, ventres ob hyemis frigiditatem frigescere. Quomodo igitur stare potest, vt ventres hyeme sint naturâ calidissimi, & propterea plurima exposculent alimenta? Secunda, Galeno indigna videtur: coctio enim, quæ fit, post factam in iecinore transmutatiorem, est tertia coctio, in qua pituitæ generatio non fit. Vnde licet venæ per corpus disperitæ, ob frigiditatem, non transmutent perfectè sanguinem; non ideò in ventriculo, & cerebro pituita abundabit; in quibus, tamen locis abundare conspicitur. Præterea si ex alimento per venas distributo, non fieret bona transmutatio, corpus in hyeme redderetur macilentum; neque appetentia vigeret; neque copiosioris cibi necessitas, quam Hippocrates agnoscit. Tertia ratio, vt vera sit, supponit homines in victus tùm quantitate, tùm qualitate errare: sed quid, si parcius viuatur? nonne ita adhuc magis in hyeme, quàm in aliis temporibus, pituita generabitur? Imò maximè.

Vallesius tres alias adducit rationes. Prima coincidere videtur cum Galeni tertiâ: Ea est voracitas, quæ in pueris, alioquin calidissimis, accumulatur pituitam. Voraciores autem esse homines in hyeme, quàm in æstate

ex eo accidit, quod hyeme paucissima fit resolutio. Secunda, in hyeme vacationes consuetae reprimuntur, saltem transpirationes, & ita datur maior accumulandis excrementis occasio. Tertia ob frigiditatem aëris qui respiratur. Hæ Vallesij rationes nullum habent pondus. In primis enim non solum voraces sed frugales etiam homines pituitosiores sunt hyeme, quam reliquis temporibus, erravit etiam inquiring, voraciores esse homines in hyeme, quia tunc paucissima fit resolutio; imò multa resolutio voracitatem affert. Secunda ratio similiter claudicat: Nam etsi in hyeme supprimatur transpiratio, augetur vrina; reliquæ autem euacuationes, non video, cur in hyeme suppressæ dicantur. Tertia similis farinæ est. Nam ubi frigiditas ambientis ad ventres accedat, iam non erunt calidissimi, & exoptulantes plura alimenta.

Cardanus calorem ventriculi ait hyeme non esse maiorem qualitate, sed sola quantitate. Vndè in hyeme plus de pituita generatur, ætate de bile: perfectior enim coctio fit in hyeme, quam in ætate, & tamen pituita hyeme, bilis ætate generatur. Non enim perfectio coctionis ad qualitatem, sed ad substantiam refertur: plus enim de calore innato est in pituita, quam in bile, quæ ob calorem æstiuum abundat, seu in ventriculo, seu in iecore: Galenus namque docuit qualitatem caloris ad coctionem minime conferre; imò qui eam habet intensam, naturales operationes tanto habet debiliores. Quid per quantitatem caloris Cardanus intelligat, manifestum est, nempe sanguinis spirituumque copiam. Sed dicat ille, ubi calor quantitate viget, idest, ubi sanguis, & spiritus redundant nonne fiunt perfectæ coctiones? fatetur. Quis ergo dixerit, perfectas coctiones esse illas, in quibus pituita redundat? Respondet ille perfectiores esse, quæ pituitam, quam quæ bilem efficiunt: quia in pituita plus caloris innati inest. Esto: sed tamen utraque peccat; vna, infra subsistens; altera, ultra progrediens. Verùm si quantitas caloris abundaret, nullo modo vitiosa coctio esse deberet. Quippe calor, dum naturalis est, mediocritatem qualitatis habet: multus ergo cum mediocri qualitate, perfectissimè operatur. Si quis verò dicat augeri calidum innatum, augmento pituitæ: quandoquidem ex sanguine, & pituita calidum innatum constare dixit Galenus. Sciat errorem esse in cõtextu facili lapsu *Φλέγματος* pro *πυρματος*. Vndè malè Donatus ab Altomari, calidum innatum ait in sanguine, & pituita subsistere, cum tamen citet loca Galeni in quibus ait calidi innati substantiam esse in spiritu, vnà cum sanguine.

Plures, plura dicunt; sed mihi videtur dicendum, ventrium nomine, quos calidissimos esse naturam dixit Hippocrates, intelligi duntaxat ventriculum, non cerebrum, & thoracem, quæ sunt duæ cauitates, maxime obnoxie alterationi, quæ respirando fit. Hæ autem, quando aër frigidus respiratur, frigidiores sint oportet. Igitur in cerebro, & thorace accumulatur pituita, quæ tusses, grauedines, raucedinésque excitat. Nec verò etiam Ventriculi superior pars immunis est ab hac refrigeratione, cuius rei signum esse potest, quod in hyeme minus sitimus, & magis famelici-

1. de santr.
tuend. c. 2.

3. de placit.
cap. 7.

6. epid. sect.
4. com. 25.

1. aph. 15.

mus. Si
bit. Pr
re per
perior
ait asfa
corpori
telligen

INTRO
I qua
ritò:
tium
vel ta
iuuen
lenus

C
esse n
quies
est, lo
tant,
præf

H
simi
non
in s
non

mus. Sitim, & famem, in ore ventriculi fieri, si naturalis est, nemo negabit. Præterea Hippocrates, & Galenus in hyeme pituitam iubent purgare per vomitum. Si verò adducas Hippocratem dicentem æstate, per superiora; hyeme per inferiora. Respondet Galenus, Hippocratem, cum ait æstate per superiora; hyeme per inferiora; loqui de purgatione totius corporis, cum verò ait hyeme per vomitum pituitam esse purgandam, intelligere de eâ, quæ ori ventriculi adheret.

PARTICULA II.

Duratio morbi ex ætatibus.

Inter ætates, senilis est diuturnis morbis magis, quàm reliquæ, obnoxia, vt Hippocratis decreto constat; nec immemorato: nam ætas illa, tota scætet cruditatibus; & tùm ob eas, tùm propter caloris coquentis imbecillitatem; vel nunquam, vel tardè materias concoquunt: ægrotant verò minùs quàm iuuenes; quia maiorem in victu habent continentiam, vt Galenus interpretatur.

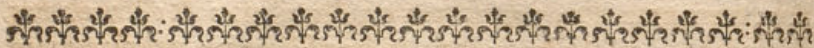
Annotatio.

Cùm Hippocrates, libello de Diæta dicat, senes maximè esse morbosos, præ cæteris ætatibus; non sibi contradicit, iniquiens; senes iuuenibus minus ægrotant. Morbosi sunt, hoc est, longis affectibus continuò apprehensi; minus tamen ægrotant, hoc est, minùs morbis denuò accedentibus corripiuntur, præsertim acutis; siquidem illis bilis deest.

Corollarium.

Hinc colligito longos morbos, vt sunt catarrhi, podagra, & similes, ita esse proprios senectutis, vt senex his apprehensus, non dicatur ægrotare: quoniam, Hippocrate teste, ij morbi in senili ætate, magnâ ex parte comitantur ad mortem. Intelligito non de primo senio, sed de vltima senectutis parte.

Duratio morbi colligitur;	Ex anni tempore:	Hyeme, { in multitudine pluuiarum. in siccitatibus.
		Vere, { breues, & salubres.
	Æstate, { breues, non omnino salubres.	
	Autumno, { breues & lethales. longi & salubres.	
Ex ætate:	Senes, longis morbis maxime obnoxij.	{ ægrotant minus. { ægrotant magis.
	Reliquarū ætatum breuiores sunt morbi.	

CAPVT V.

Morbi salubres, diuturnitate fiunt Lethales.

PARTICVLA PRIMA.

Propter unum ex tribus, degenerat saluber in Lethalem.

TN longo itinere, tria solent viatorem in periculum deducere; tria quoque in longo morbo, solent ægrotum in vitæ discrimen trahere. Primum est, viatoris negligentia; cui similem facio tum ægroti tum assistentium incuriam. Alterum; viæ incommoditas, cui respondent ea, in quibus forinsecus peccatur, inter quæ reponendus est Medicus errorem committens, qualis erat Prodicus, qui, vt ait Hippocrates, interficiebat febricitantes, cursibus, luctis, & calidis fomentis: hoc Galenus à latronibus, in eo solo differre ait, quod illi in vrbebus, hi in montibus insidiantur. Tertium est, sarcinæ, quam viator portat, magni-

6. epid. sect. 3.
202. 31.
de prad. et ad.
Posth. 6. 4.

tudo, &
nem p
res pau
lenus
ferie,
& adm
secus a
ex his
nis vir

T su
libus d
diuturni
sumus
nia ren
beant,
mittur
Sec
in fan
inapp
langor
dicus
fiunt
qui p
Te
quæ a
perm
queri
quã
culsi
came

tudo, & pondus: similiter est in ægroto, virium ad ægritudinem proportio. Nam, vel quia onus est magnum, vel quia vires paucae, miser ægotans in longitudine viæ succumbit. Galenus hæc tria complexus est his verbis. *At longiore temporis serie, multa quoque alia absurda accidere solent, tum ægri culpâ, & administratoris; tum etiam vitio aliorum, quæ inopinata fortissecus accidunt; necnon interdum Medici commissio. Quod si nihil ex his accidat; periculum, antequàm concoquatur morbus, exolutio- nis virium imminet.* 2. prog. 10.

PARTICULA II.

Culpa ægri, & assistentium.

TRipliciter ægros, peccare contingit; primò, quia morosi sunt, hoc est, (vt dixit Critias referente Galeno) *Qui vi- libus de rebus stomachantur, & de magnis plus ceteris mortalibus, diutiusque.* 3. epid. sect. 3. com. 82. Hi etiam à Galeno retrici appellantur: eosdem possumus insuaues dicere, quibus cuncta displicent, cumque omnia renuant, & in nulla re, aut voluptatem, aut fiduciam habeant, parum à Medicis auxiliis adiuuari possunt: imò prætermittunt multa, quæ si accepissent, salutaria experirentur.

Secundum genus est hominum, qui suapte naturâ, etiam in sanitate, sunt inappetentes. His etiam superueniente nouâ inappetentiâ, (præcipuè cum diurnitas omnibus actionibus langorem adducat) eam patiuntur auersionem à cibo, vt Medicus cibos qui non conueniunt, offerre cogatur. Multi etiam sunt *σνιγιστοι*, vt vocabant veteres, hoc est, appetentia carentes; qui propterea in extremam incidunt perniciem.

Tertium est, eorum, qui delicati appellantur; nec circa ea, quæ assumenda, aut peragenda sunt, sibi vim aliquam inferri permittunt. Tales diuites esse solent, de quibus Galenus con- queritur: ij namque sanguinis copiam, & excrementorum, plusquam pauperes, & serui, habent; & tamen rustico timore perculsi, & propriæ voluptati indulgent, & à purgantibus medicamentis prorsus abhorrent: qui si interrogarentur (vt Gale- 11. meth. c. 15. & 16.

*de præfag. ad
Pofth. c. 1.*

*3. comp. med.
per gen. c. 2.
Pofth. mediam.*

nus ait) Quisnam potior effet, Medicusne an coquus? non minimum præferendum Medicum coquo censerent. Huius generis homines, vt Galenus vult, optimum fuerit non curare. Miseranda profectò Medici est calamitas: siquidem vel intuitus aliquando vel aliquando vltro, nescio quomodo, alius ob aliam causam, istorum mollitiem tolerare cogitur. Hoc facit, vt non liceat ferio medicari, sed veluti blandiendo, & à veræ medicinæ Methodo aberrando; vt aliquid facere videatur, leues duntaxat inunctiones, & alia huiusmodi moliri. Melius de pauperum re agitur. Nam pauperes obtemperantes & curantur melius, & felicius sanantur: non sicut immorigeri potentes, propter quos ars medica sæpè opprobrium subit. Iam verò assistentium errores grauiissimi esse solent, vel quia parum Medicorum mandata percipiunt; vel quia, posse se aliquid proprio Marte facere præsumunt. Nec toleranda est muliercularum temeritas, quæ sibi adeò sapientiam arrogat, vt Medico tenuem victum imperanti, nullo pacto, velint obtemperare.

PARTICULA III.

Medici & externarum rerum culpa.

HÆc silere fatius iudico: non enim hic criticum Aristarchum Hagam; sibi quisque consulat, scio Medicum, ad sanitatē conferendam, p̄ æstare se debere, opportuna facientem; scio ad id concurre e etiam exteriora. In his quandiu peccatur, tandiū ægritudo producitur; producta magis alterat, tandēque corrumpit. Ethinc procedere arbitror, quod Hippocrates scriptū reliquit, eos scilicet, qui longis detinentur morbis, tandem in hemitritæos incidere. Causa huius rei est: quia per facultatum debilitatem, congeruntur cruda, & per longam febrem aceruatur bilis. Atqui ob diurnitatem ægritudinis contingit, varia membra variè laborare: ex duplici autem hoc succo, in variis membris redundante fit hemitritæus.

*1. epid. sect. 3.
sec. 5.*

Vir
iu
oculus
deret.
tur esse
pedime
cultate
cimus

Acti
fectiori
cant, q
sã fieri
vires,
dum a
mento
quodan
diminui
Instru
qui op
docet
sive vi
xit nat

* C
pendea
cimus
namqu
malibu
cem ap
C

PARTICULA IV.

Impropertio virium ad morbos.

Vires, non sunt facultas: hæc namque, sicut anima, cuius est facultas, nec augetur, nec minuitur. Vnde, si oculus iuuenis, in sene posset collocari; senex ut iuuenis videret. Licet autem facultates languidæ dicantur, ita videntur esse, quia à causis præter naturam impediuntur; si impedimenta auferas, ad priscum redeunt statum. Itaque facultates deficere, vulgaris est loquutio, sicut & animum dicimus ætate consumi: Vnde poëta.

Omnia fert ætas; animum quoque.

Actiones * perfectiores, aut imperfectiores, signa sunt perfectioris, aut imperfectioris agentis, atque eatenus significant, quatenus arguunt à potentiore, aut minus potente causa fieri. Quapropter neque facultates, neque actiones, sunt vires, quarum robur exigitur in morbis: sed quemadmodum artifex non poterit se excellentem præstare, nisi instrumento vtatur accommodato; sic natura, suam præstantiam quodammodo occultam habebit, & ipsius actiones fient, vel diminutæ, vel depravatæ, si instrumentum fuerit vitiatum. Instrumentum naturæ est calor, (hoc est sanguis, & spiritus,) qui operibus naturæ conuenienter inseruit, (vt Galenus nos docet) cuius curam habendam censet. Cum aliquando dicat *sue vires siue naturam dixero, idem te nunc intelligere oportet: dixit naturam pro calido innato.*

2. ad Glau.
c. 1 & 12.
cap. 5.
3. cris. c. 5.

* Cum innati calidi robur, sit robur facultatum, & earum cognitio pendeat ex actionibus, quoties vires ægroti volumus mensurare, respicimus ad actiones. Sunt autem actiones tres, trium facultatum: tot namque, statuunt Medici, (de quibus sæpe Galenus.) Vna est, quæ animalibus, plantisque communis esse dicitur; hanc naturalem siue altricem appellant, & hæc residet præcipuè in iecore, necnon in singulis

præcipuè 9.
meth. c. 10.

particulis: non enim per influxum communicatur, habetque canales, hoc est, venas, per quas aliturus sanguis, non facultas demandatur. Altera, cuius origo est cor, & dicitur vitalis: hæc demandatur per arterias. Tertia animalis, quæ in cerebro domicilium habet, & sensationibus, voluntariisque præsidet motionibus; communicatur per nervos: an verò sola irradiatione; an spiritibus, non constat apud omnes, sicuti multa alia circa harum facultatum diuisionem, essentiam, & officia, quæ in disceptationibus ventilantur. Ab his tribus, quarum vnaqueque alias sub se habet; procedunt actiones, ad quas respicit Medicus, sed præcipuè ad vitalem: siquidem omnium trium instrumentum est calor naturalis; cuius origo est cor, in quo vita consistit. Idcirco cæteris non neglectis, vires ex arteriarum pulsatione contemplerur. Habent tamen omnes tres mutuum inter se consensum, tum quia vnum, & idem est omnium instrumentum; tum etiam, quia ita postulat vnitas animæ, tres facultates continentis.

Pars III. Continens

PRÆSAGIA

SALVTIS AVT MORTIS.

CAPVT PRIMVM.

Præsagia quæ sumuntur à facultate naturali.

PARTICVLA PRIMA.

De præsgiiis ex coctione.

VONIAM vnamquamque facultatum, alias sub se habere diximus; & ea quæ naturalis appellatur, quasdam complectitur, quæ communiter, ministrantes appellari solent, Coctricem, Attractricem, Retentricem, & Expultricem: ex singulis possunt præsgia accipi, & in primis à coctrice, quæ præcipua est in significato. Nam, *coctiones*, inquit Hippocrates, *celeritatem iudicij, securitatemque salubrem portendunt.* Quod Galenus sæpissimè confirmat, nec aliter existimat Medicum scire, quibus signis fides sit habenda: si enim *iis quæ sine ratione leuant, non oportet fidere*; necesse est, vt aliquod signum detur, per quod id quod præter rationem fit, ab eo, quod secundum rationem, separetur.

i. epid. sect. 2.
text. 43.

Exceptio prima.

Quamuis Galenus neminem se vidisse ait, qui cum signis coctionis fuerit mortuus, hoc non tollit quominus præfente coctione, præfens quoque sit alius affectus interimens: potest autem dupliciter hoc contingere, vel quando phlegmon v.g. latitat interiùs, & Medicus existimat solam adesse febrem, & sic coctionem causæ febris duntaxat præstolatur; nihilominus concoctâ iam febriliâ materiâ, à crudo adhuc phlegmone interno, æger moritur. Vel quando è contrario phlegmon exteriùs patet, & Medicus arbitratur febrem esse symptoma, quod sequitur ad phlegmonis exitum, solius phlegmonis coctionem præstolatur, nihil interim sollicitus de febre; & tamen æger, suppurato phlegmone, à febre occiditur. Ita accidit * Crastionati, & Pictoris ancillæ, quippe suppuratis parotidibus obierunt.

* Non est admittenda huius euentus ratio tradita à Vallesio, hoc est, obiisse factò maiore abscessu quàm ferre possent, & lethaliter putrescentibus quibusdam particulis. Sed vndenam hoc colligit? Videlicet, quia Hippocrates, in fine historiarum, verbum illud repetit: *suppurauit*. Verum illa repetitione vsus est tanquàm admiratus: siquidem casum illum dignum esse qui memoriæ commendetur censet Galenus; ex illo autem verbo coniectare velle magnitudinem, & putredinem abscessus diuinantis est, non Medici.

Exceptio secunda.

Aliquas poterit coctio habere conditiones quibus praua red-
 datur. Nam quod in Prorrheticis; in parotidibus dicitur, vni-
 uersaliter ad omnes ægritudines extendit Galenus; imò vni-
 uersaliter in Coacis proponitur. Est igitur sententia in Prorrhe-
 tics: *urina in parotidibus, quæ citò, atque paulisper coquuntur, praua*
 sententia verò quæ in Coacis habetur, in hunc modum habet
Quæ ex improviso, immeritò, paulisper coquuntur, praua. Atque
omnino, quicquid immeritò coctum est in acuto, malum. Ecce, quod
 in Prorrheticis; in parotidibus tanquàm pro exemplo fuit allat-
 tum; in Coacis vniuersaliter est prolatum. In Prorrheticis di-
 citur

x. prorrh.
 sect. 3. rex. 62

citur, *citò*, in Coacis verò, *ex improviso*; utrobique idem, non eodem vocabulo: neque enim *citò* significat tempus incipientis morbi, quandoquidem in omni morbi tempore, potest urina, *citò* seu *ex improviso* concoqui, hoc est, nullo præcedente coctionis rudimento; hæc autem praua censetur: gradatus namque est, non repentinus naturæ progressus. Meritò in Coacis additur particula, *immeritò* (seu ut vertunt alij) *præter rationem*, hoc est, persistente adhuc humoris feritate, quæ antea apparebat: si enim coctione non emitur symptomatum sedatio, coctio insidiosa est. Adiungite etiam vocem, *Paulisper*, & prauitatem augebitis: nam urina *paulisper cocta & mox ad pristinam prauitatē rediens* summopere est damnanda: quippe fugax coctio vel collapsam virtutem, vel insurgentem vrge ntemque morbifici humoris prauitatem significat. *Paulisper* igitur significat exiguitatem temporis, ut cum dicitur in Coacis: *deliria paulisper ferocia desinunt in immanitatem*. Itaque quæcumque apparet coctio & mox cessat, mala est; propterea oportet Medicum pluries inspicere, tum urinas, tum alia in quibus coctionis signa expetuntur ante quam ad prorrhæsin accedat.

Exceptio tertia.

Vt coctio sit fida, necessariò debet habere promptam euacuationem. Nam in morbis v.g. thoracis potuit concoctrix, quæ naturalis est, munus suum rectè peregrisse; sed quoniam animali, expultrice indiget, ut expellatur, contingit hanc debilem esse adeò ut æger à concocto humore suffocetur: quando verò Hippocrates concoctionem esse simul excretionem ait, *6. epid. sect. 2.* debet intelligi, in materia in qua non alia est facultas concoquens, alia expellens.

Appendix.

Aliquando coctio & expulsio, quæ feliciter succedunt, non sufficiunt ad securitatem. Nam empyematicis, licet omnia prospera, & salutaria eueniant, si remanet *grauis sputorum odor*, ut habetur in Coacis, *recidiva lethalis est*: quia scilicet quam-

uis coctrix naturalis potuit concoquere & expultrix animalis expellere; nihilominus vomica remanet, quæ puris in se inclusi & putrefacti occasione, reliquas partes in omnimodam corruptionem trahit.

Coctiones in omnibus morbis, qui à materiâ sunt, sunt attendendæ; non tamen eadem in morbis excrementa sunt inspicienda. Eorum morborum, qui in ventriculo, & intestinis existunt, per alui excrementa; qui in vasis, per vrinas; sic alia, quæ in parte vna, pluribusve consistunt. Quæ in thorace, & pulmone; per ea quæ tussuntur: quæ in vesica, vel renibus; per ea quæ simul cum vrinis deferuntur: Iecoris autem sima, & mezentherium, quomodo prædita viribus sint; ex iis quæ per ima descendunt: superior autem ventriculi pars, per ea quæ vomuntur: quæ per palatum, & nares excernuntur; quomodo affectum sit cerebrum, declarant. Enimvero commune in omnibus est, non prius dissolui posse, quam aliquod in descendentibus excrementis, coctionis indium appareat.

* Concocta excrementa sunt sanorum similia; ea mediocriter habent substantiam, crassescunt enim teste Aristotele omnia, quæ coquuntur, siue coctio sit illa propriissima, quæ versatur in alimentis, siue minus propria, quæ in materia morbifica operatur. Vrina tamen hoc habet peculiare, vt eius coctio non in solâ substantiæ mediocritate, sed in multis aliis spectetur: describitur autem à Galeno, nempe quæ subrufa est aut subflava, & in crassitudine mediocris. His conditionibus author libri de vrinis, tres alias adiungit. Prima, vt tali colore permaneat, quali micta est. Secunda, vt sedimentum habeat læue, non diuisum, sed continuum æquale, album per omne tempus. Tertia, vt mensura eius sit pro conditione potus. Hanc optimæ vrinæ descriptionem vsurpauit Actuarius, addens nullam in eâ, neque bullam debere innatare, neque tuberculum aliquod subsidere: talis optimè coctos significat humores.

4. *meteor.* 2.

1. *cris. c. 12.*
2. *prog. 26.*
cap. 40.

4. *de natur. facu. c. 41.*
Et l. 3. *eiusd.*
c. 4. Et c. 7.
lib. de symp.
d. ff. c. 4. li. 3.
de symp.
caus. c. 3.

* Triplicem statuunt aliqui coctionem. Prima quæ describitur à Galeno, alteratio alimentorum, in propriam, & conuenientem eius, quod nutritur naturam. Altera est, quæ circa humores putrefactos operatur, & dicitur à Galeno victoria naturæ supra morbificas causas, & alibi alteratio faciens cessare putredinem manente substantiâ. Tertia est nimis impropria, nempe preparatio; quæ fit in humoribus ad faciliorem expulsionem. Aliqui

sunt qui
lijs exp
na. Cæ
tanqua

Cu
non so
nunt
stantia
Nam
vini v
in ven
fities
sunt e
bus cr
febres
cantis
ramu
mont
mido
in iis
nes e
casu
tâm
ei, q
temp
iis, q
quæ
mod
pian
aque
re ca
S
non
m
pus

sunt

sunt qui tertiam cum secunda confundunt: quia semper humores, vt melius expellantur, ad mediocritatem reduci debent: horum dux est Auicenna. Cæterum huius controuersie enodationem ad medicas diuersiones, tanquam ad opportuniorem locum remitto.

1. epid. sect. 2.
com. 49.
2. acut. 44.
lib. art. medic. c. 96.

Corollarium.

Cum coctio mediocritatem substantiæ operetur, colliges non solum in vrina, sed in omnibus aliis, quæ è corpore excernuntur; eandem, vt cocta dicantur, requiri. Deiectionis substantia, teste Hippocrate, optima est, si mollis, constansque sit. Nam, vt aduertit Galenus, talis deiectio significat. *coquendi vim validam esse, & digestionem optimam fieri; ac præterea nullam in ventris partibus inferioribus inflammationem adesse.* Nam crassities valde magna in excrementis, vehemens illius partis, cuius sunt excrementa, significat incendium: sic Hippocrates: *Quibus circa dentes, in febris, lentores sunt, iis vehementes sunt febres;* & Galenus id fieri ait, ob vehementiam caloris exsiccantis. Verumtamen dum substantiam deiectionum consideramus, respicere oportet ad consistentiam ciborum, qui assumuntur: si enim in febris, Hippocrates, qui pro victu humido sorbitionem intelligit, non nisi sorbitiones dabat; quis in iis qui solis sorbitionibus vtuntur adeò consistentes deiectiones expectabit, vt intestini figuram retineant? Profectò in hoc casu sufficit quod excretio sit compacta, licet non tantum, quantum figuræ retinendæ sit satis. Vndè optimè Celsus: *At venter ei, qui à periculo tutus est, reddit modò mollia figurata, eodem fere tempore, quo secunda valetudine vti consuevit; modò conuenientia iis, quæ assumuntur.* Debent etiam in colore subrufæ esse, vtpote quæ à bile ad intestina transmisa, ad irritandam expultricem, modicè tingitur. Fiat præterea sine stridore, aliàs flatuum copiam significabit, qui non nisi in cruditatibus adsunt. Itaque aquosa deiectio, hoc est, quæ non solum tenuis, sed etiam colore caret, languorem significat partium concoquentium.

Sputum, inter cætera; coctum sit oportet; quod si coctum non fuerit, non sputum sed sputamen appellatur. Itaque optimum sputum easdem debet habere condiciones, quas optimum pus, & optima hyposthesis; vt scilicet sit album, læue, æquale: si enim

2. prog. 13.

1. cris. 11.

4. aph. 53.

lib. 2. c. 3.

3. acut. cō. 2.
 & 4. de loc.
 aff. 9.

enim alio colore sit præditum, illius humoris, cui talis color debetur abundantiam significat. Itaque substantiæ mediocritas in sputo laudatur, quippe crassum & viscosum, *tenaciter hæret & fistulis pulmonis alligatur*; quare expellenti facultati resistit: si nimis, tenue sit, *impulsum effugit, & vi excreatur*: siquidem spiritui circumfluit, ut copiosè docet Galenus. Valdè permixtum laudat Hippocrates, quod aliqui ad coctionem materias permixcentem referunt; tamen non ità est, imò coctio cum fiat à calore separante eterogenea, non permixtionis diuersarum substantiarum, sed disgregationis erit causa. Quid autem sit permixtum, inferiùs, cum de excretis erit sermo, declarabimus, nunc tantùm quæ ad coctionis cognitionem spectant, dixisse sit satis.

* Coctionis, securitatem pollicentis, conditiones, in hoc schemate habes.

* Coctio
 securitatè
 significat.

Si non fiat citò, seu ex improviso: hoc est, nullo præcedente coctionis rudimento: gradatus enim est non repentinus natura progressus.

Si non fiat immeritò: hoc est, persistente adhuc humoris feritate, qua antea apparebat; sed simul cum coctione, sedatio symptomatum adueniat.

Si non fiat paulisper: hoc est, tempore exiguo, ita ut mox ubi apparuerit, rursus euanescat.

Si excretionem habeat promptam in omnibus morbis; sed præcipuè in morbis thoracis; in quibus potest coctio naturalis esse valida; expellens animalis, imbecilla.

Si non remaneat vomica: e. g. In empyemate, potuit coctrix & expultrix rectè munus suum peregrisse; & tamen remanens vomica, puris inclusi fœtore & malignitate, reliquas partes in corruptionem tradere.

Si non adsit alius affectus: quippe præsentè coctione, poterit alius affectus, crudus adhuc remanens, perimere; ut accidit Crætionæli & Pictoris ancilla.

Si febris non sit pestilens: in qua non solum cum bono pulsu, sed cum bonà etiam urina, aeger moritur.

PARTICULA II.

Præſagia ex defectu nutritionis.

Nutritio omnes naturales facultates inſeruiunt, cuiusque œconomia labefactatâ neceſſe eſt animal perire; ſicut è contrario: *tandiu viuimus, quandiu nutrimur.* Defraudatur nutritio, vel quia fit diminutè; vel quia prorsus non fit; vel quia prauè fit: diminuta; gracilitas eſt aut tabes, ſi vterius procedat atrophia dicitur: ſi verò deprauetur, vlcera erumpunt, quorum natura, naturam prauum humoris indicat. Ad triplicem refertur cauſam nutritionis defectus; nempe ad imbecillitatem facultatis, qualis in languentibus: ad inopiam alimenti: & ad ^{2. aph. 28.} prauitatem eiufdem. *Febricitantium non omnino leuiter in eodem ſtatu permanere corpus, & nihil imminui: vel etiam pluſquàm ratio poſtulat colliqueſeri malum: Illud enim morbi longitudinem; hoc verò imbecillitatem ſignificat.* Sic Hippocrates. Priorem huius aphoriſmi partem, inter ſigna diuturnitatis morborum reſoluimus. Poſterior continet ſignum ex colliquatione ſeu contabeſcentia, quo vocabulo, teſte Galeno, Hippocrates pro extenuatione abutitur. Extenuari igitur in febribus quibuſcunque (nam illud *non leuiter* ad priorem duntaxat partem refertur) ſignificat debilitatem; quia ſcilicet debilis facultas, neque coctioni neque reliquis naturalibus actionibus ſubinde, nec nutritioni pro dignitate ſufficit. Rectè ergo Galenus ait, *imbecillitatem eſſe cauſam extenuationis; extenuationem verò eſſe ſignum imbecillitatis.*

Extra morbum, contingit defectus nutritionis; quod Hippocrates nos docuit in ſtatu conualeſcentium, & ad omnem ^{2. aph. 8.} neutralitatis ſtatum deduci poſteſt. *ſi quis à morbo cibum aſſumens non corroboretur, copioſiore alimento corpus vti ſignificatur. Quòd ſi non aſſumentem cibum hoc accedat, ſcire oportet, quòd indiget euacuatione.* Si igitur cibum aſſumit, à quo nihil vilitatis ſentit; conſideret oportet cibi quantitatem: vel enim eſt multa ſimpliciter, & hoc fit propter patientis auiditatem: vel eſt multa comparatiuè; hæc autem licet non ſit maior quàm eſſe debet (quòd ex conſuetudine antea actâ cognoſci poſteſt) & tamen

V

hæc

Caſtrenſ. Syntaxis Præd. Med.

hæc quantitas moderata non iuuat, existimandum est non esse moderatam respectu caloris, qui debilis existit; sed excedere. Debet itaque patiens detrahere de cibo nec tantum accipere, quantum appetit: appetens namque coquente est fortior, atque ita debilitati caloris, proportionabitur alimentum. Si verò diminuto cibo adhuc non reficiatur, scire expedit caloris debilitatem prouenire ex grauamine; ac proinde euacuatione esse opus.

Extra conualescentiam quoque datur defectus nutritionis * proueniens ex siccitate; cuius signum est, quòd huiusmodi homines graciles redditi, multis scatent excrementis; unde patet maiorem nutrimenti partem, non potuisse ab alteratrice debili superari. Hoc aliquando in acutis accidit, sæpissimè in chronicis.

* Videbatur potius dicendum, siccitatem prouenire ex defectu nutritionis, quàm nutritionis defectum, ex siccitate. Vtrumque tamen est verum: nam inprimis causa exsiccans, vt febris hectica, aut similis aliqua dispositio, nutritiuam facultatem destruit; quippe hæc facultas in humiditate consistit, dicente Galeno, *humiditatem* ad nutritionem maximè esse accommodatam, ad alias verò functiones minimè idoneam. Præterea cum calor noster insitus, consistat in calido, & humido, & nutritio, teste eodem, à calore fiat naturali, si calor iste deficiat, corpus exsiccabitur, & ab hac siccitate, nutritiua facultas debilis manet. Ex altera parte, debiliter operante nutritiuâ facultate, corpus exsiccatur. Proinde ista duo se inuicem fouent, ita vt siccitas nutritionem minuat, nutritio diminuta, siccitatem augeat.

Exsiccatio verò licet in toto corpore accidat; tamen in facie magis apparet, non solum quia patentior est; nam Medicus reliquas corporis partes, non minùs quàm faciem debet considerare; sed ob alias causas. Prima, quoniam facies, ex pluribus diuersæ figuræ partibus organicis constat; hæc cum à naturali recedunt statu magis conspicuam representant deformitatem. Alia, quoniam faciei cutis est tenuis, propterea vt sanitatis tempore facilius in ea color efflorescit; sic in agritudine facilius pallet: unde senes, qui diminutè nutriuntur, magis rugosam habent faciem, quàm reliqua membra; quia scilicet faciei cutis tenuior facilius rugatur. Tertia, quia multæ faciei partes, cartilaginose sunt, parum carnis habentes, vt nares & aures; parua autem caro facile consumitur: oculi multam habent humiditatem, facile resoluibilem, plurimos etiam spiritus, qui quâlibet de causâ resoluuntur; propterea in sanitate, vna nox insomnis, cavitates oculorum auget. Quarta, quoniam facies, cerebri actiones nobis demonstrat, quia plurimum sensuum instrumenta in se habet, & cereb ro

3. caus. semp.
cap. 3.

2. facult. nat.
cap. 4.

1

2

3

4

cerebro
tionis su
gaudent
tem deb
ratio ag
apparet.

Nin
sed mu
Si igitu
scribit
frigida
fronte
niger;
ob ino
ab his
signifi
signur
neque
tum.
deuen
oport
In feb
agit, c
ab ali
statim
verba

N
sibi
C

cerebro propinqua est; ibi ergo maior apparet mutatio sensuum, qui rationis sunt ministri & famuli; at famuli dominorum prosperis euentibus gaudent, aduersis contristantur; cumque defectus nutritionis, insuauitatem debilitatamque secum afferat; hanc tristitiam, molestiamvè, quam ratio agnoscit sensus representat; & in organis vniuscuiusque sensus apparet.

Appendix.

Nimia gracilitas non solum sequitur nutritionis defectum; sed multoties etiam propter causas corpus absumentes accidit. Si igitur initio morbi, talis fuerit facies, qualem Hippocrates, describit, Nempe: *Nasus acutus, caui oculi, tempora astricta, aures frigida, contractaeque, & fibra earum versa; & item cutis circa frontem dura, intensa, arida, & color totius vultus viridis aut niger*; si, inquam, talis fuerit facies, considerare oportet, an ob inediam, vigilias, & continuos accidat dolores: quippe si ab his fiat causis, licet sit malum, nihilominus minus malum significat. Si verò citra has causas eueniat, valde perniciosum signum est: indicat enim calorem vehementer consumentem; neque verò hæc tabes ex nutritionis defectu fit: nam quantumuis facultas nutriens sit valida, nunquam eò perfectionis deueniet, vt tantum, & tam celeriter nutriat, quantum oportet nutrire, vt opponatur multæ velocique consumptioni. In febribus colliquantibus, & syncopalibus, de quibus Galenus ^{12. methi.} agit, deterius quidem signum est hæc facies, quam si eueniret ab aliqua ex causis manifestis; melius tamen, quam si in ipso statim principio eueniat; quare rectè Hippocrates apposuit illa verba. *Si igitur initio morbi talis fuerit facies.*

PARTICULA III.

Præfugia ex retentrice.

Nullibi rei, maiori studio, natura incumbit, quam retentioni, tam utilis, quam inutilis substantiæ; utilis, vt ex eâ, sibi alimentum paret; inutilis, vt illam, quoad fieri possit, in meliorem

liorem frugem reducat. Quapropter cum retentricem facultatē, vel ex parte læsam, vel omnino labefactatam cernimus; præfagia indè accipere oportet, magis indicantia præsentem mortem, quam præfagientia futuram. Inter signa, quæ à retentricè debilitatâ sumuntur, primò loco statuo lacrimas * spontaneas, quas Hippocrates, inter lethalia signa refert. Ideo autem significant mortem, (vt Galenus animaduertit) quoniam retentrix facultas debilis est: hæc enim dum valet, retinet, donec ab expultrice vincatur; vincitur autem expultrix, non propter debilitatem, sed propter proportionem, quam ambæ istæ inter se seruant; adeò vt, cum debita excrementorum quantitas est acruata, expultrici retentrix cedat. Cum namque retentrix benè se habet, membra mediocrem possident astrictiōnem; in quâ robur consistit; quæ astrictio si deperdatur, deperditur retentio. Hæc autem modica astrictio retinere potest, vsque ad certū terminum, post quem expultrix insurgens superat, & munus suum obit. Hoc ita cōtingit in recto sanitatis statu. At verò in præternaturali, potest retentrix debilitata, rem quam retinebat, effluere sinere absque vlla expultrici actione. Sic porrò fit in lacrymis spontaneis: neque enim in homine lethaliter se habente, adest expultrix valida; sed omnes facultates naturales sunt labefactatæ. Igitur retentrix est, quæ præ debilitate, finit lacrimas, vt effluant.

* Spontaneas euacuationes appellare solet Hippocrates eas, quæ nil nobis cogentibus, sed sponte sua proueniunt. Sic vomitus spontanei & spontaneæ deiectiones, sic etiam lassitudines, spontaneæ, quæ nullo præcedente labore accidunt, ab eo fuerunt appellatæ. Itaque dicimus spontaneas lacrimas cum respicimus ad earum exitum, qui spontaneus est, hoc est sponte sua proueniunt absque vllò voluntatis nostræ imperio: eandem rursus appellamus inuoluntarias, cum ad voluntatem nostram nihil agentem attendimus. Cornelius Celsus, vt manifestius loqueretur inter signa pessima esse ait *sine voluntate lacrymare*. Igitur siue spontaneas, siue inuoluntarias dicamus lacrymas, in re medica, idem est.

Cæterum Argenterius, & Cardanus in Galenum contumeliosi, hoc non admittunt: nam cum omnes, qui morbo sunt propinqui, debiles habeant facultates naturales, ac subindè retentricem, omnes deberent lacrymas spontaneas effundere,

4. aph. 52.

4. epid. sect. 26.

6. epid. sect. 1.

21. prag.

10.

3. prag. 33.

in coac.

pred. in prin-

cip. & sapè

alibi.

lib. 2. c. 29.

dere, quod tamen non ita fieri contingit. Quapropter, inquit, fieri lacrymas spontaneas ob cerebri colliquationem. Intolerabilis profectò est istorum hominum peruicacia. Nam si non omnibus moribundis adsunt lacrymæ spontaneæ, adsunt saltem quamplurimis: ij verò, quibus non adsunt, nimia siccitate laborant, propterea non habent, vnde lacrymas dent. Sed quomodo colliquatio erit causa istarum lacrymarum? Profectò colliquatio, multo ante mortem fit, lacrymæ apparent prope mortem. Colliquatio fit in febribus colliquantibus, quæ non sunt admodum frequenter; lacrymæ verò spontaneæ omnibus fere accidunt: colliquatio cum fit, in vrina, & excrementis apparet; lacrymæ nullo colliquationis signo apparente funduntur. Tandem cerebrum non colliquatur, & in hoc differt à medullâ: medulla enim liquiescit à causâ deurente; cerebrum verò torrefit. Est igitur cum Galeno dicendum, huiusmodi lacrymas, horrendum signum esse; quòd in Prognosticis perniciosum dicitur, in Aphorismis verò absurdus. Galenò magis placeret dici absurdum, & existimat librarij fuisse errorem: nihilominus comparatiuum pro positiuo poni, non est inusitatum: Et fortasse Hippocrates dixit absurdus, quasi vellet significare exitiosum esse.

Appendix Prima.

Lacrymæ spontaneæ, si à causâ procatartica eueniant; vt à fumo, ex puluere, nihil habent, quod significant: eæ verò, quæ à causâ proueniunt internâ, vt ab humore acri, qualis est, qui opthalmias solet efficere, significabunt quidem, si magis coctæ, aut magis crudæ sunt atque ita inter signa coctionis reponentur. Nam in opthalmiis, lacrymarum coctio quemadmodum sputi in laterali morbo spectatur: lacrymæ verò in morbis acutis præcipuè in febribus ardentibus, diuersa significant, pro diuerso, morbi statu: si enim non lethaliter homo se habeat, fluxurum ** sanguinem è naribus indicant vt au-
x. epid. sect. 2.
text. 80.

** Quemadmodum, si exterius naribus rem acrem applicemus, lacryma per compressionem effunduntur; ita etiam interius, bilis narium
venulis

3. epid. sect.
3. com. 35.
1. pror. 1. &
alibi pluries

venulis occurrens pungit, & easdem venas aperit; atque ut pungendo lacrymas prouocat; ita aperiendo, sanguinem exire perimit. Propterea in æstiuis ardoribus, quando bilis dominatur, hæmorrhagiæ frequentes accidunt, quæ si præcedentibus signis coctionis, & in die decretorio fiant, non minus quàm cæteræ euacuationes, bonæ quidem, erunt, si secus non bonæ, Oportet præterea, ut copiosa sit hæmorrhagia; siquidem stilla sanguinis, è naribus, prauum signum esse ait Galenus.

Appendix Secunda.

4. aph. 52.
& 4. epid.
text. 26.

6. epid. sect. 1.
text. 21.

Lacrymæ verò à voluntate nostrâ prodeuntes, nihil absurdi continere Hippocrates dixit, & aliquando vltius progressus, bonum signum esse pronunciauit: cum igitur interdum bonum signum, interdum duntaxat non prauum dixerit; oportet videre; quomodo utrobique magni Senis sententia sit vera. Consideremus ergò ægrotantem, leui morbo affectum; vel, si maior, grauis sit morbus, non tamen adhuc principium transcendat, neque suam ostendat grauitatem; tunc si æger oblatâ occasione lacrymetur, quid mali erit? nihil profectò: nec in homine leuiter adhuc laborante spectare oportet, an occasione oblatâ, lacrymas fundat, atque ita in hoc casu verum est, quod Hippocrates ait, *Ex occasione lacrymare, nihil absurdum*. Si verò morbus lethalis sit, & hominem grauius premat, tunc scire licet, bonum esse, si propter animi affectum, & plangendi occasionem lacrymetur. Est, inquam, bonum signum: quia significat abesse tres illas prauas causas, quæ lacrymas impedire solent, nempe siccitatem cerebri; neruorum lacrymalium conuulsionem, relaxationemve; & mentis alienationem. Igitur æger in periculo constitutus, si ex occasione lacrymetur; nec siccum valde habet cerebrum, nec affectum neruorum lacrymalium patitur, & mentis est compos. At in periculo, periculosis carere symptomatibus quæ alioquin solent accidere, bonum est: & ita vera est sententia: *Lacryma ex voluntate prodeuntes, bonum*.

Est & alterum lethale signum, sumptum à debilitate retentricis, quod iam instare significat mortem, adeò ut videatur signum inartificiosum. Est autem, quod dicitur oregon, nempe ebullitio, quæ fit in gutture cum sonitu, & crescente materia stertor appellatur. Accidit autem, quia humiditas, quæ

erat

erat in
cadit i
faculta
quiri
faculta
teria,
tioner
nibus
ra art
beat.
bis th
morb
sterto
ribus
creati
ter fe

Fit
hoc c
impet
nullâ
ex pa
prors
differ
dem c
ueros
ties i
des v
vel a
dine
cis h

T
Ven
luti
tate
serua

erat in cerebro, non amplius retinetur, & per infundibulum cadit in ostium asperæ arteriæ, ibi verò manet: neque enim facultas adeò potens est, vt eam expellat; quippe valida requiritur animalis vis ad excretionem; deindè etiam, animales facultates, priusquam reliquæ, labi solent. Igitur cadens materia, neque excreata, spiritu ingrediente pulsatur, & ebullitionem, ebullitionisque tonitum reddit. Contingit hoc in omnibus moribundis; licèt à morbo intereant, qui nihil cum aspera arteriâ, aut cum cerebro, vel pulmonibus, commune habeat. Non est tamen negandum, longè magis accidere in morbis thoracis, & fluxionibus à capite: Nam si in huiusmodi morbis, quamuis æger ad statum exitiosum non perueniat, stertor sentitur, vt in asthmaticis; quantò magis cum, iam viribus fractis, excreatio. Porro cum in omni tempore, *excreatio que non educitur*, sit mala, longè deterior est in lethali-ter se habentibus.

Appendix.

Fit multoties simul cum oregmone *cerchnon* siue *cerchon*, ^{2. symp. caus. cap. 4. et 5.} hoc est, iuxta Galenum, *Exiguus, vel leuis ad tussendum impetus*, qui aliquando tussim præcedit, aliquando autem fit, nullâ subsequente tussi; & (vt Galenus animaduertit,) fit aut ex parua faucium aspredine, aut ex tenui aliquo, exiguoque prorsus humore. Alibi tamen magis exactè rem considerans ^{3 de articulis, com. 6.} differentiam constituit inter *cerchnon* seu potius inter *cerchnodem* & *cerchnodem*; ita vt *cerchnodes* dedicatur à vocabulo ^{κερνος} quod Ionice significat milium, & ita appellabimus quoties in faucibus aspredines milio similes conspiciemus. *Cerchnodes* verò à vocabulo ^{κερνος} hoc est, streperum sonum edo, & fit vel angustia loci, quo spiritus redditur; vel humoris multitudine, plerumque etiam utroque. Hoc autem cum accidit, paucis horis ægrotum in vitâ permansurum significat.

Tertium præsagium ex retentrice labefactata est *Potus* in Ventrem cadens cum sonitu, nihil in viâ consistens; sed veluti incidens in corpus demortuum, omnique naturali facultate priuatum, aut in puteum, suo pondere delabens. Hoc obseruauit multoties in praxi, obseruauit primus omnium Hippocrates,

3.epid.
sect. 3.
7.epid.

crates, qui in historiâ vxoris Dealcis ait: *Potus prodibant, non consistebant, & in historia Charitidis, inquit: Morte iam propinquâ, cum biberet, sonitus in thoracem, & ventrem descendens potus.*

Quartum signum propinquæ mortis, sumptum ab eadem facultate deperditâ, est si æger in lecto mingat, aut fæces deponat.

Exceptio.

Si delirij signa accidunt, tunc mictus in lecto, non à retentricis debilitate; sed ab alienatione mentis procedit: si ergo procedat à delirio tam graue est malum quàm graue delirium; si verò delirium non adsit, vltimum est malorum; significat enim retentricem lapsam, & subindè reliquas facultates; siquidem retentrix est, quæ vltimo deficit, vtpote quæ maiori naturæ sollicitudine seruat.

PARTICULA IV.

Præfagia sumpta ex vitio expultricis.

2. prag. 13.
1. cris. 11.

Expultrix vel debilis, vel plus nimio irritata, morbum portendit, quemadmodum medio modo se habens, sanitatem. Medio modo se habet, cum eâ horâ, quâ, in secundâ valetudine operari assuevit, operatur. Hæc optima conditio excrementorum dicitur ab Hippocrate. Galenus hanc conditionem, non ad solam expultricem, sed ad facultates refert; inquit enim: *Si verò excretionis seruetur tempus, quod fuerat in sano corpore; ex eo liquet, neque coctionis tarditatem adesse, neque vllum potentia, vel retinentis, vel expellentis errorem: nam si tardius quàm oporteat excernatur, coctionis, aut motus, quo per intestina defertur, tarditas ostenditur: si autem citius, potentia retinentis debilitas; neque enim id euenit propter robur alteratricis, cum fieri non possit, vt, qui agrotat, acutè præsertim, ventrem habeat robustiorem, quàm sanitatis tempore, cum bene cum eo agatur, si non multo sit debilior. Si verò cum aliquo morfu, celeriter exeat, id*

ex irrita
aliqua e
mate, in
demonstr
quamuis
dum, ex
re, aut
mento,
res sint
rent * I
permut
dam ve
tis tarda
fiet, no
retentri
fit expu
laret hi
sputare
cas diffo

* N
tione ?
teste Ga
cernant
urgentu
adesse,
no, pu
store e
ralis, v
quam
Pro
reliqua
tur pla
malia.
villis
omnil
ret sen
Natur
Di
eam f
fere o
Ca

ex irritatione quapiam contingit, neque robur, aut imbecillitas aliqua exindè significatur. Sed si sine morſu, aut aliquo alio ſymptomate, in tempore opportuno excernatur, tres ventriculi vires vigere demonſtrat; Alteratricem, Retentricem, & Expultricem. Hæc tamen quamuis à Galeno rectè ſint dicta, nihilominùs non eſt negandum, ex ſolius expultricis vitio, poſſe excretionem antepone- re, aut poſtponere. Vitiatur autem vel ex aliquo intemperamento, vel ex humorum confluentium naturâ; qui, ſi irritantes ſint, accelerant expultricem, ſi frigidi, lentique adhærent * ſenſumque inteſtinorum hebetant. Quod autem hæc permutatio ſit ſolius expultricis vitio; ex eo patet: quia, ſi tardam ventriculi coctionem, ſequatur expulſio tarda, id, ex notis tardæ coctionis deprehenditur; ſi retentio debilis etiam ſit, fiet, non expulſio frequens, ſed continua; cedente continuo retentrice expultrici. Cùm igitur expultrix eſt debilis, exigua ſit expulſio, cùm plus nimio irritata, frequentior ſolito. Poſtularer hic locus, vt An fæcum & Urinæ eiectione ſit voluntaria, diſputarem, quod tamen, vt pleraque alia ſcitu digna, ad Medicas diſceprationes, prope diem excudendas, remitto.

* Non eſt abs re inquirere, an ſemper expulſio fiat præcedente ſenſatione? Videtur quidem ſenſatio ſemper ad expulſionem neceſſaria: quia teſte Galeno; *In omnibus ferè corporis particulis, vis eſt, quâ excrementa excernantur: hæc quamuis ſemper iſſis adſit, non tamen viuuntur eâ, niſi cùm urgentur ab excrementis.* Sic ille; quòd cùm ita ſit, neceſſe eſt, ſenſum addeſſe, qui urgentiam; moleſtiamque percipiat. Deindè ex eodem Galeno, pueri omnes facultates naturales robuſtiſſimas habent, & tamen auctore eodem, expultricem habent debilem. Si igitur foret duntaxat naturalis, vndique robuſtiſſima eſſet: debilis autem, eſt, quia animaleſt aliamquam vim, nempe ſentiendi, habet adiunctam.

Pro contraria etiam parte, non deſunt rationes. Facultas expultrix (vt reliquæ omnes naturales) communis eſt animalibus, & plantis; cùm igitur planta abſque ſenſu, expellendi munere ſint præditæ, erunt & animalia. Deindè oſſa carent ſenſu: & nutriuntur, nutritio ſit ſeparatione vtilis ab inutili; hanc, expulſio neceſſariò conſequitur. Tandem, cùm omnibus corporis particulis adſit expultrix, ſi in omnibus, præcunte fieret ſenſu, animal in continuâ viuere moleſtiâ, quod eſt præter inſtitutum Naturæ, ſuauius omnia diſponentis.

Dicendum, omnibus particulis noſtris corporis datam fuiſſe expultricem facultatem, quod teſtatur paſſim Galenus. Et quamuis aliquando, ferè omnibus dicat, forſitam exactiùs loqui voluit (vt benignè interpretatur.

1. loc. aff. c. 1.

2. ſan. tuend. cap. 6.

3. cauſ. ſymp. cap. 3.

3. nat. facult. de cur. rat. per ſangu. miſſi.

tatur Thomas à Vega) vt exciperet pilos, vngues, & similia. Hæc autem expulsiõ, quæ fit in singulis particulis, nullo sensu indiget; sed fit in natà quâdam vniuscuiusque membri doctrinâ. Caterùm expulsio, quæ fit in magnis cauitatibus, vt intestinis, vtraque vesicâ, & vtero, vt melius pe agatur, adiumento indiget animalis facultatis, atque idcirco data sunt à Naturâ, ea, quæ ad irritationem percipiendam conueniunt, nempe musculi, nerui, & irritantis bilis affluxus; & quamuis Galenus vesicam fellis, neruorum planè expertem esse dixerit, locus ille (vt aduertit Bartholomæus Eustachius) correctione indiget, alioquin sibimet Galenus contrariaretur. Vesica autem fellis neruum habet, licet exiguum, & vix conspicuum.

3. nat. fa-
cul. cap 4.

6. loc. aff. c. 4.

Itaque rectè à Galeno est dictum. *Aique accidit interdum propter obusum ipsius (nempe vesicæ) sensum, vt non reddatur vrina, citra expultricis facultatis, lesionem, si propriæ vesicæ nerui afficiantur; quasi dicat, posse in vesicâ expultricem esse illasam, (alioquin infelix fieret nutritio) Sed deesse sensum, ac proindè non sufficere propriam expultricem, ad vrinæ excretionem.*

PARTICVLA V.

Ex Vrinae colore, præfagia.

Post expultricem, sequitur vt præfagia etiam ab iis, quæ excernuntur, accipiamus; quorum partem aliquam, iam superius dixi, dum à coctione acciperem præfagia. Partem nunc reliquam dicere aggredior, incipiens ab excrementorum communissimo, ac valdè præcipuo, hoc est, ab vrinâ. Interim lectorem admoneo, non esse mihi animum, omnia percurrere Prognostica, quæ ab excretis accipiuntur: nam valdè immensum pelagus ingrederer, quod tamen magni naucleri, hoc est, Hippocratis naui tutò peragratur; ad illius scripta recurrito, neque hîc aliud offero quàm quod pro exemplo sufficiat.

In vrinis igitur; primò colorem contemplemur; qui quantum à subrufo, vel subflauo, tantùm à naturali statu distat. Aduerte tamen, comparisonem non solùm fieri vniuersim ab ægritudine ad sanitatem, sed peculiariter etiam, ad cuiuscumque statum, in sanitate; adeò vt, qui sanitatis tempore, solent per vrinas expurgari, & vrinas prauas emittunt, si easdem etiam, in morbo faciant, non est cur indè prauum signum acci-

piatur,
aliis sig
re, & t
quali
scribit
corpore
quid au
ab eo, g
Initi
hic ad
spicua
non vr
conco
diabet
coctio
hic eff
exuber
dentib
humo
saten
& vt
patis
incen
euen
inflar
atque
bilis
Gale
vrina
est, h
libri
tenu
loco
riua
dian
irri
bus
bra

piatur, quod Hippocrates non solum in vrinis, sed in multis aliis signis obseruauit: e. g. hiantem dormire, dentibus stridere, & similia: semper enim adiungit: nisi antea fuerit asuetus; quasi similitudinem adhibens eiuldem ad se ipsum. Huic subscribit Galenus inquit: *omnia, qua sunt sanis similia, in toto corpore, meliora sunt, & semper bonum aliquid portendunt. Quicquid autem preter naturam est, tantum habet prauitatis, quantum ab eo, quod secundum naturam est, recessit.* 7. aph. 78.

Initio tibi proponam vrinas decolores, quæ à Galeno ^{ap. 70} *αφαρά*, id est, aquosæ vrinæ, & ab Hippocrate *διαφανεία, λευκή*, perspicuæ, albæ, dicuntur. Hæ, vt non vnā habent causam, ita non vnū tantum significant. Cæterum à qua fiant causâ, ex concomitantibus signis addiscere licebit. Fit vrina aquosa, in diabete, & dicitur prorupta, aut rapta: quoniam ei occasio coctionis præripitur. Hoc cognosces ex siti inexhaustâ: quippe hic effectus, vt Galenus ait, fit *sitientibus infirmis, atque idcirco exuberanter bibentibus, celeriterque per vrinâ, id quod biberunt red- dentibus, tale quale biberunt.* 5. loc. aff. c. 3. 1. cris. cap. 12. & alib. non semel. Fit quoque in translatione biliosi humoris ad caput; quod cognosces, si ægrum delirantem, aut saltem mente turbatum inuenias. Est autem hæc, & vt signum & vt causa, mala: vt signum, quia magnum denotat tum hepatis ardorem, biliosos fumos generantis, tum etiam cerebri incendium, eos ad se trahentis: vt causa, quoniam nihil peius euenire potest, quàm cerebrum à bilioso humore putrefacto inflammatum, eundem denuò biliosum humorem suscipere; atque non tam Medicus suis remediis proficiet, * quàm nouabilis suggestio malum augens nocebit. Quapropter meritò Galenus affirmat, nullum se vidisse phreniticum, in quo talis vrina apparuisset, saluatum. Sic ab Hippocrate, lege sancitum est, huiusmodi vrinas, *si in phreniticis appareant malas*: & auctor libri de vrinis: si in caufonide & vrente febre, appareat vrina tenuis, & alba, significat phrenitidem & cætera quæ ex illo loco transcribenda sunt. Si verò aquosa hæc vrina propter deriuationem bilis ad intestina, fiat, se se manifestabit: nam, vel diarrhæa, vel dysenteria appareat, oportet: diarrhæa, ab immodicâ irritatione; dysenteria, à mordacitate vlcerante. In his igitur duobus affectibus, aquosa vrina, valdè multum biliosi succi, ad membra naturalia confugisse indicat. 4. aph. 72.

4. aph. 7.
2. prog. 32.
4. aph. 69.
77.
4. sanit.
tuend. c. 4.
1. epid. sect. 3.
in histor.
phil. vxoris.

Vbi nulla adest translati humoris, vel ad caput, vel ad intestina, suspicio; intelligito cum Galeno, hanc urinam, extremam significare cruditatem, & vt idem alibi ait, omnes corporis partes pati. *Nam vbi planè crudus sanguis est; tenuis aquosaque vrina mingitur, nihil quod subsideat, neque quod pendeat in se habens*, in acutis est perniciosa, quoniam eodem auctore, hæc, vt coquatur, tempore indiget; acutus autem moras non patitur. Vnde cuidam hepatico, vt ipse in Prorrheticis narrat, remissio tertio die contigit, vt planè liberatus videretur, cum vrinis tenuibus aquosis, ex quibus infirmitatem hepatis manere affirmavit, cæteris repugnantibus, & hominem liberatum falso credentibus: septimo autem rediit morbus. Cum igitur hæc vrina, neque concoqui incipiat, qualis turbulenta, neque sit in spe vt concoqui debeat, sicuti quæ paulo post turbatur, cumque in eâ, nulla alterius humoris mixtio, nulla caloris actio, nulla naturæ conspiciatur elaboratio, sed omnimodam significet facultatis naturalis prostrationem, meritò in Coacis dicitur, pueris esse perniciosa magis, quàm quæ nigra est, cæteris ætatibus. Valent quippe pueri coëtrice facultate, quò autem validius est, id quod prosternitur, eò maior prosternentis vis arguitur. Vltimò significatur hæc aquosâ vrinâ, obstructio viscerum: quippe viscera obstructa, non rectè concoquunt, tum quoniam impeditur naturalis caloris transpiratio, & calor ferè suffocatur, tum transcolatione, per vias obstructas, humor tingens deponitur. Rectè itaque Auicenna hanc urinam significare, ait, *maturitatis priuationem, aut obstructiones: idcirco etiam, in vetustis vsque ad exactum morbum perseverans, difficilis, nec secundi iudicij dicitur in Coacis.*

1. 1. doct. 3.
cap. 3.

2. prog. 34.
3. decr. c. 11.
6. epid. sect.
4. text. 2. &
4. aph. 74.

Tandem cum aquosa diutius mingatur, auctore Hippocrate, *si cætera vt in conualituris indicia fuerint; in iis abscessum ad sedes infra præcordia expectare oportet*, cui subscribit Galenus. Secus autem vrina alba crassa: nam hæc non significat futurum abscessum sed potius vt ipse Hippocrates voluit, vindicat à futuro abscessu; inquit enim: *Quibus speratur abscessus, ad articulos futurus, ab abscessu liberat vrina multa crassa, alba facta, qualis in laboriosis febribus: quarto die quibusdam fieri incipit.*

* Nihilominus mente aberrantes cum aquosis vrinis, si sanguinem è naribus

naribus
Est autem
teria fer
um adol
quibus
itterum

Cum
gitur,
fectan
nec fi
aliam
nus.

Ha
fieri,
tiauin
signi
perfe
conc
C
ctio
quid
can
ter i
abs
conc
exe
hoc
den
con
ma

naribus largiter fundant, à morbo liberantur, vt in Coacis est scriptum. Est autem iuuenibus hæc hæmorrhagia familiaris; quemadmodum dysenteria senibus. Vnde Hippocrates: *Oborta sunt plurimis hæmorrhagiæ, præsertim adolescentibus, atque iuuenibus. Ac inter ceteros plurimi moriebantur, quibus non stuebat sanguis è naribus. Nam senioribus inclinatio erat bilis ad iterum vel ad dysenteriam, vt Bioni, qui apud Silenum iacebat.*

1. epid. sect. 2.
text. 66.

Corollarium.

Cum vrina cruda significet futurum abscessum, rectè colligitur, solutionem morbi per abscessum, esse admodum imperfectam: vbi enim signa coctionis non præcesserunt, non est fida nec firma sanatio, quippe citra coctionem, nec abscessum, nec aliam quampiam iudicationem rectè fieri posse testatur Galenus. Quòd tamen non vniuersaliter intelligas.

3. epid. sect. 1.
com. 5.

Exceptio prima.

Hoc non vniuersaliter intelligas: possunt namque abscessus fieri, *coctione antea*, & hos, bonos esse Hippocrates pronuntiauit; quando autem dixit vrinas crudas, futuros abscessus significare, non negauit post cruditatem vrinarum, quæ diu perseverauit & abscessum futurum iudicauit, posse easdem concoqui, ante abscessus eruptionem.

2. epid. sect. 1.

Cæterum neque adhuc ad abscessum, quem coctio præit, coctio perfecta præit, quòd Galenus voluit, dùm sic ait, *Aquosa quidem vrina, absque albis pendentibus, incoctum morbum significant: quæ verò substantiam secundùm naturam habent, atque præter id pendens album continent, coctum morbum esse indicant, absque abscessu. Oportet igitur eas neque prorsus incoctas, neque absolutè concoctas esse, vbi natura abscessum factura sit.* Itaque Pytionis exemplo constat vrinas primò tenues, postea verò subtenues, hoc est, iam minùs crudas abscessum futurum significare. Tandem cum Hippocrates dicat, *cruda inconcocta, in malos abscessus conuersa*, iam innuit alios esse abscessus non malos, qui fiunt à materiâ non crudâ neque inconcoctâ.

3. prorr. 71.

3. epid. sect. 1.
text. 4.
1. ep. d. sect. 2.
text. 45.

Exceptio secunda.

Potest præterea, morbus particularis alicuius membri, per abscessum

2. Progn. 67. abscessum optimè liberari; licet coctio nulla præextiterit. Vnde Hippocrates. *Abscessus, si in cruribus erumpant, in Pulmonia vehementi ac periculosâ, omnes viles sunt. Optimi verò, si ubi screatio, iam in mutatione est; fiant.* Dixit, omnes viles, innuens, tam qui coctâ, quàm qui crudâ materiâ fiunt. Addit, *optimos esse, qui, ubi screatio iam in mutatione est, fiunt, ut præferat eos, qui cum coctione fiunt, iis qui cum cruditate.* Itaque etiam crudam materiam à parte nobili, ab ignobilem transmitti prodest; * transmittitur autem à nobili, hoc est, à thorace, ad ignobilem, nempe ad articulos. Est tamen discrimen inter abscessum, qui à materiâ coctâ, & alterum, qui à crudâ: Nam à crudâ materiâ, licet æger à Peripneumoniâ liberatur, articulus, in quem fluxio incubuit, ab indomito humore offenditur, & dolorem, luxationemve, aut aliud quidpiam patitur: ab humore verò concocto, abscessus aut leuem, breuîque duraturum, aut nullum, articulo, dolorem inferet.

22. 3. tr. 2.
cap. 5.

* Fiunt abscessus in articulis, maximè inferioribus; quoniam articulorum amplitudo fluxioni imbibendæ est capax; motu præterea assiduo calefiunt; ad partem autem commotam, & calefactam facilè humores decurrunt. Adde articulos loca esse ignobilia, & languida, à fonte caloris procul posita, quod Auicenna non siluit cum dicat: *Et non quidem multiplicentur dolores in iuncturis, nisi quoniam ipsa magis vacua, quàm reliqua membra, & plurimi motus, & debilioris, ac frigidioris complexionis, & situs earum in extremitatibus est longinquus à rectore primo.*

2. prog. 32.
1. cris. 12.

text. 2. serm.
1. cap. 44.

cap. 23.

Ex albâ, ad nigram me confero, quam perniciosam esse ex Hippocratis decreto, constat. Huius rei Galenus rationem reddit: quia scilicet, *vel extremam adustionem, vel summam frigiditatem & caloris extinctionem significat.* subscribit Aëtius & dignoscere hanc ab illa docet, his signis: *si prius mieta fuerit livida, & deinde sic nigra fiat, frigiditatem causam habet: si verò viridis, aut flaua præcesserit, & postea nigra reddatur, ab ampliore calore superassante nigra facta est.* Aëtius authorem libri de vrinis comitem habet. Cæterùm priorem causam nempe summum incendium recipio; posteriorem, hoc est, summam frigiditatem non admitto: quamuis enim verum sit, quod Galenus ait, *exteriùs nostri corporis partes, nigro affici colore, ex vehementi frigore, tanquam emortuæ sint; hoc in aliqua par-*

te corp
non au
saliu
tua est
viuent
nem ca
senes
dium t
tes his
crassaq
humo
tura,
more
cabit

Iar
cùm
mod
hi co
lieni
bus
sang
vrin

A
ginc
finc
qua
gitu

*
sint
nor
ten
per
tio
stin
tar

te corporis iam emortua & ultimo sphacelo corruptâ accidet, non autem in vrinis, quæ affectionum totius corporis vniuersalium sunt indices. Quod si pars liuida, aut nigra iam emortua est, quomodo nigra præ frigore vrina ex corpore adhuc viuente prodibit? Addit Galenus: *in senibus à frigore nigredinem carniū acquiri; hoc falsum esse cognoscet, quicumque senes albissimas carnes habentes cognouerit. Ergo ob incendium torretur bilis & vrinam efficit nigram, quam Hippocrates hisce verbis damnat. Exitiosiores verò, si aquose, fatidæ, nigrae, crassæque sint.* Porrò cum vrinarum tinctura fiat ab alicuius humoris commixtione, attendenda est tingentis humoris natura, & subindè iudicandum: cum ergo vrina nigra, ab humore adustionem patiente tingatur, profectò summum indicabit incendium; ac proindè perniciosa censebitur.

2. prog. 32.

Exceptio.

Iam supra, cum de signis loqueremur, diximus posse aliquos cum vrina nigra saluari. Quinam sunt isti? nempe qui per modum crisis, per vias vrinæ ab humore nigro vacuantur; & hi copiosè mingunt. vndè in nephriticis affectibus, in morbis lienis, in quartanis, vtiles sunt, vtiles quoque mulieribus, quibus menstrua cessarunt, vt accidit in Thaso, mulieri morosæ; sanguis enim menstruus detentus, & nigrefactus ad meatum vrinæ recurrens, cum magno patientis leuamine eiicitur.

Ad vrinā nigram è viridi tunc fit transitus quando bilis æruginosa, transit in atram, tunc autem ad vltimum ventum est sinceri humoris vrinam tingentis. Color autem subuiridis fit quando vrina superficie tenus pauco æruginoso succo tingitur.

* Sunt qui adiungant nigredinem cum crassitie: quasi nigræ tenues sint minùs prauæ. Hoc tamen non ita est: nam vrina nigra tenuis duplici nomine prauitatem in se continet, videlicet & quia tenuis, & quia nigra; tenuis, hoc est cruda, ac proindè nunquam est bona; crassa verò, licet sit perniciosa, potest aliquando prodesse; quippe magnam attri humoris portionem secum trahit. Alij crassitiem à nigredine separari non posse, existimant, & propterea Hippocratem, aiunt, nigras crassas appellasse. Isti tamen quamplurimis historiis à veridico Hippocrate allatis conuincuntur.

Act. text. 2.
serm. 1. c. 44.
Auc. 2. 4.

rr. 1. c. 82.

Nam

1. epid. sect. 3. Nam Herophonti *vrine nigra tenues adfuerunt*. Herophytus *nigram tenuem*
 3. epid. sect. 3. *multo tempore minxit*. Mulier, quæ in Thaso apud frigidam habitabat, *vrinas perpetuò tenues nigras habuit*. Nec verò quia bilis atra vrinas nigro colore inficiens corpulenta est, ideò vrinarum substantia crassa erit: sufficit enim qualibet minima atræ bilis portio ad tingendum; non sufficit, nisi multa, ad incrassandum. Si verò dicas paucam atram bilem non nigrum, sed viridem præstare posse colorem: siquidem, vt Galenus ait, *deiectio nigra ab atra bile sincerà tingitur, liuida verò, vbi modica bilis atra, modicè permiscetur*. Facilis est responsio: secus enim res habet in vrinà, & in deiectione: deiectio namque corpulenta cùm sit, non facile tincturam admittit, ac proinde multam exigit tingentis humoris quantitatem; vt verò nigra reddatur vrina, quæ fusio quædam est, facile penetratur, & ab humoris nigri quantumuis minimâ portione, nigredine inficitur.
2. prog. 22.

Corollarium Primum.

Hinc accipito rubram tenuem non dari; neque sanguinem, licet tenuior sit, quàm atra bilis, posse vrinam rubram efficere, quin simul crassam efficiat: nam color quò intensior est, eò magis tingit; color niger vt potè in extremo constitutus, intensissimus est; idcirco qualibet minimâ portione nigredinem communicat. Ruber autem sanguinis color, remissior cùm sit, non ita facilè rubedinem communicat; imò liquoris permixtione diluitur; Quare si sanguinis pauca permisceatur quantitas, non ad rubedinem vrina accedet, sed infrà subsistet, nempe dilutiorem colorem referens; si multa quantitas accedat, rubedinem quidem efficiet, sed ei simul tribuet crassitudinem.

Corollarium Secundum.

Accipito rufus (quod Galenus etiam notauit) vrinas crassas, quando prauæ sunt, quò crassiores, eò esse deteriores. Nam cùm crassities maiorem permixti cùm vrinâ humoris quantitatem arguat, cùmque humor niger sit perniciosus, manifestè patet ex vrinâ nigrâ crassiori, accipi signum maioris multitudinis adustiorum humorum.

Rufus vrinarum color, qui & aureus dicitur, (quamuis plures auri sint colores) puro auro similis est, nempe intensior; vnde aureus Actuarij erit Galeni rufus. Subaureus, subruffo respondet. Cum pallidam vrinam Galenus appellat; subruffam intelligito modicè tamen pallidam cur autem dicam pallidam appellari à Galeno subruffam, est, quia vrinam eorum, qui supremum sanitatis obtinent gradum, ait ille, in libro de crifibus, esse

esse subruffam; idem pluribus in locis modicè pallidam naturalem esse ait; vnde colligitur modicè pallidam, & ruffam, apud eundem, eandem esse. Color autem subaureus, subruffus, modicè pallidus (hæc enim tria in idem coincidunt) est ruffo remissior, vt si quis serum sanguinis & bilem ruffam paucam, aquâ diluat.

10. simpl. cō.
de sudor. 1.
epid. sect. 3.
cō. vlt. 2.
prog. 30.

Ex ruffo vrinarū colore biliosi succi prædominium agnosces; si verò fiat æstiuo tempore, in iuuenibus, nullum arguit malum; in aliis autē temporibus & ætatibus non eadem est ratio. Huiusmodi autem vrinæ sunt deteriores in feminis, quia magis improprietates; fiunt etiam in Ephemerâ quæ accidit, ex animi passionibus vt Galenus est autor; fiunt in exercitationibus immodicis; in longa inediâ, in ciborum calidorum vsu: Ac denique in omnibus occasionibus, à quibus corpus incalescit, bilefcit; Nam non solum bilis ruffa, ruffo colore vrinam tingit; verum etiam calor citra bilis augmentum; quippe consumit serositatem à quâ, vrina dilutior reddebatur.

1. ad Glauc.
cap. 2.

Rubra vrina, dicitur aliquando *αιματωδης*, id est, cruenta; & hæc admistione sanguinis fit: Contingit autem; vel ex attritu lapidis angulosi, in renibus & viis vrinariis; vel ex laxatione venarum, ex quibus sanguis in renem resudat, & hæc potest grumescere. Alia est loturæ carniū similis, fitque affectis renibus, vel iecore; qualis etiam iecore affecto, per sedem eiicitur. Ex retentis mensibus nonnunquam fit huiusmodi lotura: propter sanguinis exiguam portionem, quæ ad vias vrinæ ex vtero transmissa fuit; si autem portio transmissi sanguinis, fuerit maior, fit cruenta, & grumosa vt prior. Fit tandem vrina rubra, propter bilem rubram: Sed quænam est isthæc rubra bilis? nempe sanguinis serum: ita fit in synochis & in incipiente aurigine. Sunt alij colores remissiores, aut intensiores; ita vt in remissis accedant, ad sub palearem, hoc est, qui magis dilutus est, quam color paleæ; in intensis ad vineum, qui est quasi color iecoris, imò ad passeum, qui vvas, passas colore imitatur. Hi tamen omnes vel magis, vel minus, adustam bilem, vel magis vel minus dilutam, significant. Vnde prudens, & exercitatus ratione medicus præfagiendi occasionem arripiet: vnde vrina *αιματωδης*, magnam habet latitudinem.

1. prorrh.
30.

6. epid. sect. v.
com. 14.

PARTICULA VI.

De substantia Urinae.

DE substantia urinarum, vniuersim priùs accipe, tenuitatem semper esse crassitie deteriore; (de summâ tenuitate, & summâ crassitie loquor,) tenuis namque vrina, desperata cruditatis est soboles; & significat præterea raptû humoris ad caput: crassa verò ebullitionem crudorum denotat, quæ dum ebulliunt concoqui possunt; denotat etiam euaporationem ad caput; at multo minùs malum est, repleti caput vaporibus, quàm humore illuc irruente.

Vrina subiugalium, hoc est, perturbata, crassa, & quæ diu deposita non residet, si moderatè sit crassa, significat cruditatem; significat permixtionem, & secretionis priuationem; significat calorem naturalem cum humore crudo pugnare, absque eiusdem caloris victoriâ; significat igneum calorem ebullitionis authorem prædominari; natiuum coquentem debilem esse; Tandem significat biliosorum cum crudis agitationem; vnde flatus eleuantur, & spiritus, quibus humores cum suo ferro in venis turgent, & quasi fermentantur, & mustum in doliis. Crassior ergo flatus; & fusus, fermentatusque à calore humor cerebrum implet, inde capitis dolor, delirium, conuulsio, magis tamen in lethargicis quàm in phreniticis apparet: phreniticorum enim propria est vrina tenuis biliosa. Cuncta hæc mala, sub nomine doloris capitis, comprehenduntur ab Hippocrate dicente: *Quibus vrina crassa, veluti iumentorum, est, illis dolor capitis, vel adest, vel aderit; dicitur dolor, hoc est, labor, ægritudo, malum.*

Quòd si turbida fuerit & alba; quæ *γαλακτικὴ* hoc est, lactea, multitudinem crudorum significat. Cùm verò genituræ similem dixit Hippocrates, licet Erotianus *γαλακτικὴ ὕδωρ*, interpretetur *το γάλακτι καὶ πύρρον*, albam & crassam; non intellige tamen dictum de vrinâ, sed de sedimento. Sic Philiscus in vrina habebat suspensiones quasdam genituræ similes. In Perintho autem, *feruoris speciem referens, tale indicatorium*, non declarat lotiùmne an

4. aph. 70.

1. epid.
sect. 3. agr. 1.6. epid. sect.
2. text. 37.

deiectio
autem
dicem
multa
pituita
brem;
signifi
humo
serit r
postea
tem an
in mo
febre,
febril
quare
lius est
sionis
parat
sio fe
est, ic
Vr
substa
visum
tulas
mod
signi

C
rum
cis
fide

deiectio

deiectio fuerit, an potius sedimentum, an hæc omnia; quicquid autem fuerit iudicatorium fuisse ait: verum de sedimento mox dicemus; de vrinæ substantiâ sciendum est, albam, & crassam, multa posse significare. Vel enim significat abundantiam eius pituitæ, quam Praxagoras vitream appellauit; vel fit citra febrim; vel fit cum febre: citra febrim, affectum nephriticum significat, vel vesicæ calculum, cum scilicet multo albugineo humore vrina infecta mingitur. In febre acutâ, si vrina præcesserit nigra, aut ruffa, aliõve modo, ardorem significat; quæ postea sequetur crassa, & alba colliquationis est signum. Si autem ardens vrina non præcesserit, potest aliquando prodesse in morbis pituitosis; vnde in coacis: *conuulsiones in dorsum, cum febre, vrina genitura similes soluunt.* quoniam videlicet potuit febrilis calor pituitam crassam, quæ conuulsioni erat causa liquare, eamque per vrinam eiicere. Vnde ex Hippocrate, *melius est, febrem conuulsioni superuenire*, quoniam febris conuulsioni materiam attenuat, incidit, abstergit, & expulsionem paratam reddit; *quam febre conuulsionem*; quia nempe conuulsio febre superueniens, conuulsio ex siccitate, vt plurimum est, ideoque pessima.

Vrinam Oleosam cum audis, ne intelligas vniuersam vrinæ substantiam, oleo esse similem: quippe hoc à nemine vnquam visum esse, plenâ fide testari possumus; sed fit aliquando, guttulas quasdam pinguedinis velut olei in se habens, quemadmodum vbi oleum alteri liquori miscetur, & colliquationem significat.

PARTICULA VII.

De contentis vrina.

CÆterum si ad contenta* conuertamur, videbis aliquando in altiori vrinæ superficie, telas innatare** telis araneorum similes, veluti in iusculo vbi frigescit. Cum verò in Coacis dicitur; *quæ vrina* emittitur, habetque pinguedinem in subsidentia, intelligito subsidentiam ibi improprie dici: neque

7. aph. 35.

enim pingue subsidet vnquam, sed semper supernatat. Ambiguum etiam est an febrem significet: quippe multi citra febres ob calidam renum intemperiem huiusmodi vrinas mingunt; quod tamen internoscere docet diuinus Hippocrates inquiring: *Quibus adipalis superficies est, & conferta; lis renum vitium, & acutum esse morbum significat.* Aduerte porrò, hoc loco legi ab aliis quidem: *ὀψυασις*, hoc est, superficies, siue summum; ab aliis verò: *καθυσιασις*, hoc est, sedimentum siue fundum: Sed prior lectio magis veritati est consentanea; summum enim petit semper, quod pingue est, & non subsidet. Dicitur etiam *Conferta*; quoniam si à toto corpore liquatio fieret, sensim fluere; à renibus autem confertim ruit. Colliquatio à corpore, non fit sine febre; à renibus, (nisi magna sit inflammatio) citra febrem accidere solet.

Colliquatarum partium tùm colorem, tùm substantiam, indicat hypostasis orobea, & pultacea quæ *κρημνώδης* ab Hippocrate nuncupatur. Hæc autem si non alba appareat; significat colliquatam hepatis substantiam; si nigra, lienis; si sit carnosa, rerum; laminea, vesicæ: pinguis, pinguedinis; Alba, hoc est, genituræ similis, potest significare pituitam, potest & esse iudicatoria, quemadmodum fuisse in Perincho narrat Hippocrates.

Pelliculosa contenta *** in vrinis, conuulsionem significare, dicuntur in Coacis: sed significant quidem remorè, nam proximum sunt signum colliquationis; colliquatio verò siccitatem affert, siccitas autem conuulsionem.

Sed vt à colliquatione discedamus; vrina *υαλιδής* hoc est, vitrea eadem est; hæc *γροαειδής*, genituræ specimen referens: quæ nomenclatura, vt superius dicere incepi, non ad vrinæ substantiam, sed ad contenta respicit, hæc hypostasis, idem, quod vrina alba crassa, solet significare.

Libet pro coronide hoc adicere: contentum, aut est *νεφελή*, hoc est, nebula, quæ supernatat, hoc est, superiorem occupat superficiem: hæc à multis flatibus eleuatur, & valdè exiguum coctionis initium præ se fert: melior tamen est, quam vbi nullum apparet contentum: aut est *ἐπαισώπιον* siue appendiculum, quod in medio pendet, & significat iam vltiorem coctionis gradum,

aut

aut est *coctio* nempe sedimentum, quod subsidet: quod si dispersum sit, non adhuc perfectam indicat coctionem. Perfecta 2. pro 7. 20. coctio est, quando sedimentum suas habet condiciones, quas Hippocrates ternario numero comprehendit.

Prima; *ut sit album*, quod illi aduenit propter elaborationem susceptam in tunicis venarum, similiter albis: omne enim agens quoad potest, assimilat sibi passum. Dicunt nonnulli albedinem provenire ex incluso aëre; siquidem teste Aristotele *aër vaporosus intus inclusus, alborem omnibus præbet*; quod confirmatur exemplo spumæ, propter aërem inclusum, nitescentis. 5 gener. animal. c. 6. Et hæc quidem causa priori adiungi potest, ita ut utraque concurrat nimirum & in tunicis albis elaboratio, & aër inclusus. Attamen huic posteriori sunt qui obiiciant: si hispostasis aërem habet inclusum, iam non coctionis sed cruditatis est signum; quippe flatus diminutæ coctionis sunt soboles. Præterea nunquam erit sedimentum, sed enæorema, aut nebula, dicente Galeno, *appendiculum magis sursum, aut deorsum ferri, ob maiorem aut minorem flatuum mixtionem*. 3 ejusd. sect. 3. in hist layne virginis. Cæterum aliud est flatus habere permixtos aliud plurimum aëreæ substantiæ suscepisse in sua mixtione; sedimentum flatulentum cruditatis est nota, non tamen hinc alborem habet, sed ex aëreâ substantiâ, quam in sua mixtione sortitum est.

At si aëreum est sedimentum, (quæret adhuc quispiam) cur subsidet? ea enim quæ aërea sunt, ut oleum, semper supernatant. Hoc quidem ita est, & ideo sedimentum optimum, debet esse parum eleuatum è fundo vasis vrinarij; quod namque omnino subsidet, aut arena est, aut cruditas aliqua: ex alterâ parte, non debet supernatare, ut enæorema aut nebula; quia crassius est, & ab omni flatu immune, habetque terrenæ mollis portionem, à qua & pondus. Quamuis autem Galenus supra citatus, *appendiculum sursum vel deorsum ferri*, pro maiori vel minori flatuum quantitate dixerit, non est hoc, tanquam perpetuum, accipiendum: Nam nebula, & enæorema in morbis biliosis coctionem significat, quapropter non extollitur à flatibus sed à propriâ tenuitate.

Sed quomodo intelligemus utrùm enæorema à flatibus, an à tenuitate suâ extollatur? nempe quia si à flatibus extollitur, inçquale est, atque diuulsum, si verò à sua tenuitate, læue & æquale.

Nam tres conditiones optimi sedimenti, de quibus nunc agimus, debent omnes esse simul, adeò vt quâlibet deficiente deficiat coctio: Etenim, *bonum ex integra causa, malum ex quocunque defectu.*

Si verò de laudabili sedimenti albedine quis dubitet, quoniam vrina cocta, est subruffa, aut subflaua; alba verò cruda, vnde videtur sedimentum albam cruditatem etiam significare: Isaac hanc dubitationem soluit, quoniam vrina fit per transcolationem, atque propterea ille color censetur optimus, qui humorum particeps est, & in ea proportione resultat subruffus, aut subflauus. Sedimentum autem fit per concoctionem, atque idcirco membris coquentibus, id est, tunicis venarum, saltem in colore assimilatur.

2. prog. 22.

Alter conditio est *leuitas*, proüt opponitur asperitati. Redditur læue sedimentum, cum consimilem in omnibus partibus assequitur naturæ alterationem: læue in deiectionibus explicat Galenus; *id quòd nos dicimus aequale, politum, quòd indicat per totum, materiam recipere, aut natura comptum, aut turpitudinem prauitatis.* Sed dicet aliquis, si læuitas significat aliquando naturæ comptum, aliquando etiam naturæ prauitatem, non semper est bona, sed interdum pessima. Ita est: nam quòd vndeque simile est, tale euadit, quoniam non amplius habet quasdam partes semicoctas alias plus nimio coctas, sed omnes vno, & eodem modo aut coctas, aut putridas: ita vt si prauitatem indicet, non quamcumque, sed maximam indicet, si perfectionem tunc omnium optimam perfectionem intelligamus oportet. Veruntamen sæpè in hoc opere repetitum inuenies vnum signum non esse bonum nisi alia habeat adiuncta.

2. cris. 12.

Tertia conditio est æqualitas. Dicitur æquale dupliciter; primo modo, quando non est in vna parte diuulsum, in alterâ vnitum; sed similiter totum: deinde cum non intermittit, sed omni suo tempore, vnius modi apparet, quod ostendit homogeneam esse materiam morbi. Si enim sedimentum aliquando album, & læue appareat, postea verò aut nullum, aut deterius adsit: significat humorem vnum coctum in receptaculo recondi, alterum crudum existere. Galenum huius rei testem inuoco, qui in hunc modum reliquit. *Hoc verò etiam in subsidentibus contemplari oportet, si non modo alba sint, & leuia, sed si omnino æqualia*

& quia in nulla parte diuulsa, & quia omni tempore talia sunt. Nam si alternatim mingatur pura, in subsidentibus semicoctum esse morbum significatur.

Præter has tres Hippocraticas conditiones, duas non contemnendas adiungit Isaac. Prima est, vt figura sit qualis est figura flammæ, aut cordis, hoc est pyramidalis: quoniam hæc optimam innati caloris actionem significat. Altera vt vasè agitato facile dispergatur, dispersumque facile reuniatur. Dispergi facile debet, quia nihil viscositatis tenacitatisue possidet; & in hoc à pure & à pituita differt. Reunitur autem, quia adhuc partes inter se symphathiam aliquam, & insiti caloris vestigium seruant, & hac ratione differt ab arenosâ substantiâ, & ab omni materia, quæ cum vrinis exit, caloris insiti nihil particeps. Hanc conditionem sapientissimus Isaac præstantissimam esse dicit.

**** Factor vrinarum putredinis est signum, quod Galenus nos docet, & Actuarius confirmat inquiring, *malum vrine odorem alicuius interioris membri, aut humorum summam putredinem præstendere.* Potest etiam, citra putredinem, vrina reddis fetida cum plus nimio in vesica moratur, vt author est Aristoteles. Putat Mercurialis vrinas ob cruditatem reddi fetidas, quod probat: quoniam ij, qui ventriculi cruditatibus laborant, ora habent fetentia, & leones, teste Aristotele, quia fame tentati, multos cibos non bene mansos ingurgitant, vrinas reddunt fetidas. Sed confundit cruditatem cum corruptione: non enim halitus fetet iis, qui apepsia laborant, hoc est quorum calor, cibos omnino inconfectos relinquit, sed qui bradypepsiam habent, hoc est tardè concoquunt, & in illa morâ partem ciborum corrumpunt, vt indicant ructus nidorosi: sic etiam leonis, cibos præ multitudine, non possunt præstò superare, cum tamen ingentem habeant calorem, vnde aliquam eorum portionem corrumpunt. Itaque fetent vrinæ vel propter assumpta ea, quæ vrinam fetidam reddunt, vt, sunt allia, asparagi; vel propter putredinem, cuius soboles est factor.

* De vrinæ contentorum naturâ, & loco, vbi generantur varia sentiunt doctores. Fernelius existimat in vrinis vim quandam insiti caloris adesse, quæ (vt Aristoteles annotauit) in ipsis quoque excrementis manet. Quicquid

1. cris. c. 12.

2. de iud. vr. cap. 17.

sect. 13. prob. 1.

8. de hist. anim. c. 5.

lib. 3. de vrin. c. 17.

quid igitur in emissa vrina, ait ille, *crassioris inest substantia, licet non protinus aspectabile sit, mox tamen secernitur, atque coit, ac plerumque subsidet, perinde atque fax in aquâ rosarum stillatiâ, idque insiti huius caloris beneficio, cuius est heterogenea secernere.* Hanc crassiorem vrinæ portionem insiti caloris vi secretam, arbitratur esse hypostatim. Sed nescio quomodo illi in mentem venit posse ex vrina ruffa, aut flauâ deponi crassiorem partem candore præditam. Montanus fere in eandem incidit foueam. Sedimentum, ait, esse excrementum, quod remanet post sublimationem: appellat sublimationem extractionem humidi, quæ à calore provenit, affertque exemplum distillatorum qui spagyricè aquam ab herbis extrahunt. Nam si calor igneus repente extrahat, attrahitur humiditas aquosa, & remanent partes terreæ adustæ; Si hæc Montani valeret ratio, profectò sine adustione, exigua, aut nulla foret hypostasis. Deinde si hypostasis fit propter sublimationem, quò vrina erit subtilior, eò maiorem habebit quantitatem sedimenti, quod experientiæ repugnat. Tandem si pars aquosa est quæ remanet, semper vrina erit decolor. Argenterius hypostatim appellat pituitam, non eam quidem quæ simul cum reliquis humoribus in capite gignitur. At Argenterius iste multoties se aliquid nouum afferre existimans, cum veteribus coincidit: nam id quod in sanguificatione naturæ elaborationem refugit à Galeno, & Galeni sectatoribus dicitur hypostasis; id autem quod in hepate refugit sanguinis generationem, pituitosum est, dummodo intelligamus refugisse quidem coctionem, non tamen omnino euitasse. Longè peius Horatius Augenius, sedimentum statuit esse partem chyli, eâ fretus ratione, quò teste Galeno, sit pars alimenti, quod refugit coctionem; & præterea à Galeno esse dictum, ait, hypostatim refugere coctionem, in sanguinis generatione, chylus autem in sanguinis generatione, est id, ex quo fit sanguis. Hoc nouit Augenius sed ait in iecore fieri humores naturales nempe quatuor, pituitâ, sanguinè, & vtramq; bilem, fieri etiam humores excrementitios tres, nempe bilem atrâ, & flauâ, pituitâque: sed Deus bone quot inaudita, imò absurda hic cogerit. Num præter pituitâ, quæ est vnus ex quatuor humoribus, fit etiam in iecore alia pituita omnino excrementitia? si fit, ad quodnam receptaculum mittitur? Deinde quid oportet præter humores, & extrementa, chylum seu sedimentum (idem enim apud Augenium vtramque est) constituere. Nunquid chylus, qui in iecore commoratur non aptus est in sanguinem verti? sed quare? forsitan quia ineptus omnino, at tale est quod per alium fuit excretum: forsitan quia ineptus aliqua ex parte, at tale est quòd in pituitosam partem abiit. Imò & ex pituita sanguinem fieri dixit Galenus non semel; quanto magis ex chylo. Donatus Anonius ab Altomari, necnon alij complures, duplicem faciunt hypostatim; vnâ sanorum; alteram ægrorantium: sanorum dicunt esse eam, quam Galenus in Prognosticis appellat alimenti partem, quæ in sanguinis generatione naturâ subterfugit coctionem, neque vt sanguis ab ea commutata, neque vt pus, causâ præter naturam particeps. Ægrotantium verò hypostatim à Galeno descriptam, esse partem

1. diff. feb.
c. 6. & lib. 3.
de præsig. ex
puls. c. 7.

putrescentis

putrescentis intra vasa succi puri proportionem respondentis. Sed nunquid hæc duo sedimenta in ægrotantis urinâ conspiciuntur? Vallesius ait ex utroque fieri vnum: quemadmodum enim urina ex duplici fit substantia, hoc est ex potu, & sero sanguinis; ita quod continetur, quodque apparet per morbos, est conflatum ex succo crudo, qui principij tempore genitus est in hepate, & venis, retentusque; & ex morbi materia. Nulla tamen ne essitas nos cogit hanc duplicitem sedimentorum statuere: Neque Viri Galeno plus nimio addicti poterunt ex suo Galeno hanc doctrinam ediscere; nullibi enim prædictam doctrinam scriptam reliquit. Donatus tamen quando legit apud eum, *sedimentum esse partem alimenti*, intelligit *sedimentum sanorum*; quando autem *esse partem putrescentis intra vasa succi*, conuertit se *ad hypostasim ægrorum*. Sed quis, quæso, illi hanc tribuit opinionem? Profectò Galenus minimè verborum parcus, si ita intelligeret, se ipsum explicasset. Verumtamen non solum non id explicat, imò potius se de sanis, & ægris promiscuè loqui profitetur. Nam postea quàm ait, *in pueris, & perfectam ætatem habentibus, qui otiosam vitam degunt, aut quouis alio modo repleti sunt, satis multam habere urinæ subsidentiam*: adiungit; *hæc quoque causa est, ut iis, qui ex otio, & repletionem febricitant, si sanitati restitui debent, necessario plurimum subsideat*. Ecce quomodo multitudinis sedimenti vnam & eandem causam in sanis, & in ægris admittat: Cùm præterea idem Galenus dicat, nullo pacto sedimentum habere urinas si tenuiter; copiosum, si largius; exiguum, si modicè viuunt. Altimarius hæc verba sedimenti sanorum accommodat; sed proh quàm perperam: addit enim Galenus: *Quin etiam in morbis biliosis, ad colorem croceum, in his quos crudi comitantur humores, ad candidius tendit*. Idem Galenus verumque sedimentum vno, & eodem modo fieri dixit his verbis. *Ergo ubi corpus bene habet, cumque eo quod coquitur ei quod concoquit natura intercedit familiaritas, mutatio fit, & alteratio totius coquendæ materiae aut maxime partis eius, minimèque superat semicocti: At quando præter naturam affecta sunt (quod accidit ubi sunt à natura mutantis, & alterantis aliena) id quod assimilatur paucum est, semicoctum verò excrementum multum*. Nullibi tamen manifestius loquutus videtur, quàm in Libro de alimentorum facultatibus, in hunc modum: *Non tamen febricitantibus quidem, ex crudorum humorum copia, solis in urinæ subsidet cuiusmodi dixi, sed & sanis, qui post multos exantianos labores, cibos duros, ac confectum difficiles esitant*.

Igitur tam in sanis, quàm in ægris materia quæ assimilari nequit, ea est ex qua fit hypostasis; & non posse assimilari idem est, quod coctionem effugere, hoc est, eam coctionem, quæ conuertitur alimentum in substantiam aliti; non aliam quàm in puri similem materiam transmutatur. Præterea cùm sedimentum sit substantia quædam, puris similitudinem referens, hanc tam sani, quàm ægroti habent, siquidem utraque est alba, læuis, & æqualis, quænam igitur est vnius ad alterum differentia? Duplicem differentiam nobis offerunt, primam quoniam, ut Galenus citatus ait, maior sedimenti quantitas fit tempore sanitatis quia maior nutritio;

Alteram, quoniam in sanitate, materia vel non putrescit, vel parum putrescit; tempore verò ægritudinis, si febriculosa affectio est, humor putrescit. Hæc tamen differentie non conuincunt, duo esse sedimenta diuersa: Nam utroque tempore & ægritudinis, & sanitatis, sedimentum fit conante natura, nec potente, materiam superare, vt eam in aliti substantiam conuertat, sed duntaxat ita cicuratur, vt substantiam induat benigniorem quàm prius, quale est in abscessibus pus. Nec verò impossibile tibi videatur ex torridâ bile, quæ, vt plurimum, est februm materia, fieri albam substantiam, læuem, & æqualem; siquidem & erysipelata, & herpes, ad suppurationem veniunt.

De loco in quo fit hypostasis, contentio est: Cæterùm si fieret in hepate, non omnimodam haberet albedinem, quapropter in tunicis venarum candidis elaboratur, & indè albedinem accipit. Materia ex quâ fit partim est adhuc in venis, partim etiam à particulis ad venas remigrat. Hunc regressum Vallesius non admittit nisi magnâ urgente necessitate: verùm dum ita fieri concedit in magnâ necessitate; saltem iam ab eo habemus, posse hoc fieri; & vias esse per quas fiat. Deinde sciat oportet in magnâ necessitate, vt in magna fame, in magna siti, in maximis ardoribus remigrare magnam quantitatem, aded vt nonnunquam carnes ipsæ liquefactæ, remigrent, vt cernitur in colliquationibus, quæ in vrinis apparent, & in sedimento farinaceo in morbis acutis significante consumptionem. At verò pauca quantitas quotidie remigrat; cuius rei signum est, quod in hyeme, cum minor est transpiratio, maior est vrinæ quantitas. Hoc, quomodo fiet, nisi ea, quæ per transpirationem exire debent, cum meatus inueniant oclusos, ad venas regrediantur, & cum liquore à renibus attracto; quasi terra simul cum aqua dilabens, ad vrinarios meatus accedat.

** Videbitur fortasse alicui, pinguedinem in vrinis supernatantem, non esse prauum signum: siquidem potiùs coctionem significat, teste Galeno cuius hæc sunt verba; *Vbi crudus plane sanguis est, utique tenuis, aquosaque vrina mingitur, nihil nec quod sidat nec quod pendeat in se habens: At ubi is coctus est, hæc in vrina apparent, & etiam nubecula quedã desuper tenues superstant; velut id quod in summo lacte colligitur, Græcè ζῆνός dictum, & quod in summo refrigerati iusculi concreuit.* Hactenus Galenus; ex cuius verbis manifestè intelliges, pinguedinem innatantem, quæ iusculi concreti similitudinem refert, in vrinis concoctis reperiri. Cur ergo prauum erit signum, & colliquationis nota? Nempe quia sanguis ex natura sua pinguem quandam partem in se continet, ided Aristoteles adipem ex sanguine per concoctionem gigni dixit, & adipem sanguinem concoctum appellauit, ided etiam Galenus pinguedinem ex sanguinis parte pinguiore generari, scriptum reliquit. Hæc pinguior pars in lacte transit in boryum per tenues verò venas effusa, & siccis corporibus affusa, quasi balsamus quidam, radicaliter humectat, ne diuturnis inediis, ne vehementibus exercitiis, ne tandem caloribus immodicis absumantur. Hæc rursus pinguior sanguinis, pars, sanitatis tempore sanguini permiscetur, & simul cum vrina ad loca

4. de sanit.
eucud. c. 4.

3. hist. ani.
mal. c. 19 &
de part. ani.
mal. c. 5.
16. vsu par.
cap. 2.

vrinaria

urinaria fertur; At verò quotempore febrilis calor membra depascitur, hæc eadē pinguedo, quæ facillè absumi potest, absumitur, atque adeò dum febris adest, pinguedinem non adesse, consentaneum quidem est, quòd si febris adsit & pinguedo appareat, colliquationem significat, siquidem non solum febrilis calor absumpsit quod absumere debuerat; sed ulterius depascens maiorem vim adhibuit. Rectè igitur Hippocrates ait: *Et pinguedines supernatantes, araneorum telis similes dammandæ sunt: indicant enim consumptionem.* Quamvis autem adeps, & pinguedo differant, quoniam adeps difficiliùs quàm pinguedo dissolvitur, nihilominùs abusus obtinuit vt vtrumque communi appellatione significetur, vt Galenus est author.

*** *Vrina* *ὀδινώδης*, hoc est, pelliculosa, seu membranosa dicitur, quæ continet particulas quasdam tenues, membranarum in modum, & est eadem quæ dicitur in Prognostico *πτελωδής*, hoc est, laminea, continens laminas quasdam tenues, & colliquationem significat; fit tamen colliquatio per gradus, priùs enim colliquatur noua, & antiqua pinguedo, postea noua, & antiqua caro. Pinguedinis colliquatæ signum est, contentum araneorum telis simile innatans: fit deindè sanguinis crassioris assatio, & carniùm inæqualis colliquatio, quod indicat sedimentum *κρῖμα ὀδίνης* hoc est, farinaceum, nempe farinæ hordei, vel tritici malè tritirati simile. Hæc sedimenta aliquam rubedinem præ se ferunt, maiorem, cum sequuntur sanguinis assationem; minorem, cum fiunt ob carniùm colliquationem inæqualem. Cum verò auctâ febre solidiores partes calor depascitur, contentum apparet, quod diximus pelliculosum seu lamineum, seu squâmentum, quod scilicet longitudinem, latitudinẽque, citra tamen euidẽtẽ altitudinẽ, habet. Hoc sedimentum non solum fit colliquatis partibus solidis, vt ex Hippocrate, & Galeno patet; verum etiam ex vesicæ ulceratione, authore eodem Hippocrate dicente. *Si sanguinem, & pus, & squamulas quis mingat, grauisque odor fuerit, vesica ulcerationem significat.* Verumtamen facillè internosces vtrum ex colliquatione, an ex ulceratione proueniat; quoniam quod colliquationis culpâ accidit cum febre, & urinæ eruditate coniungitur: contra quod laborante vesicâ prodit, sine febre cum urinæ coctione; non tamen fætore catet, neque sine dolore excernitur. Si præterea colliquatione auctâ longè, latèque solidarum partium substantia incendatur, contentum fit furfuraceum, quod iam, corpulentiam habet, non vt lamineum, quod solas habere longitudinẽ, & latitudinẽ diximus.

*** Mercurialis dupliciter urinas posse reddi benè odoratas ait; vel propter assumpta siuè medicamenta, siue alimenta, e.g. therebintinam, vel asparagũ, vel propter perfectã coctionẽ. In hoc duos reperio errores. Primus, quia licet therebintina bonum conciliet urinæ odorẽ, non tamen ita asparagi, qui omnium consensu fatidam efficiunt urinam. Alter, quoniam urina excrementum est, excrementa autem, quantumuis benè cocta, nunquam reddunt odorem bonum. Imò laudabilia sunt, si quàm minimum malè oleant: neque enim possunt (vt diximus) benè olere, cum sint ex-

11. simpl. med.
dic. facult.
cap. 3.

2. prog. 28.
1. cris. c. 12.
4. aph. 81.

2. 1. d. 3.
cap. 4.

crementa, nec ex alterâ parte, si penitus non oleant, laudari debent, quippe, vt Auicenna optimè aduertit: *Si omnino fatore priuentur, frigidi viscerum intemperamenti, & extrema cruditatis sunt soboles.*

PARTICVLA VIII.

Præfagia, ex alui deiectionum colore.

1. 1. 17.

VRinarum consideratio, ad considerationem deiectionum, viam nobis aperuit; quippe in vtrisque similis est ratio; & quod attinet ad colorè, subruffus naturalis est, & ab Hippocrate cõmendatus: si enim ruffus sit, aut fuluus (vtrūque dici potest) multa bile saturatâ deiectionè significat; si pallidus, pauca; si albus, nullâ. Albæ fæces vel defluunt, vel sunt compactæ: defluentes, & albæ, vel colliquationem, vel summam cruditatem significant, & bilis defectum, longè tamen magis, si aquosæ sint. Compactæ visuntur in ictericis, vbi nihil deest nisi bilis tingens.

Omnis alba deiectio in phreniticis est mala: quoniam, vel fit ob bilem non receptam in intestinis, quæ spargitur per vniuersum corpus, & subindè portio aliqua tangit, tingitque cerebrum, cerebrum, inquam, phreniticorum, hoc est, bile infectum; tunc praua est causa: quippe malum auget vel fit propter nimium ardorem, ex superiore iecoris parte, sanguinem, cum bile, ad caput trahentem; & sic quidem & vt causa, & vt signum damnatur; vt causa, quia malum auget; vt signum, quia iecoris conflagrationem significat.

Inter albas deiectiones purulenta reponitur; quæ si sit alba, læuis, æqualis, adhuc ancipitem habet euentum; licet enim ex se laudabilis sit, & significet locum, in quo gignitur, esse ab intemperie emendatum, nihilominus internam potest denotare vomitam, in parte, quæ curationem non recipit; potest etiam in suo per interiora transitu, locum aliquem vlcere.

Potest * in dysenteria acutâ, superueniens purulenta deiectio, bonum esse signum; quippe vlcus iam emendatam habere dyscrasiam ostendit. *Suppuratis à pulmone, per ventrem pus secedere lethale* dicitur in Coacis; & meritò, non ob vnam tantum rationem, sed primò, quia illud iter naturæ non est per-

uim;
& sic in
ne cor
tricult
& in c
matoli
tim m
gestio
terian

* D
tutus d
pus lau
cus in
tanquã
colliqu
thor:
verum
calore
re alb
mutat
re mu
ciat c

A
odore
sæpe

R
ruffi
iecc
deie
hoc
tho
per
ær
Ita
for

uion: secundò quia vel subito vomica disruptio in cor irruit, & sic inopinato syncopizantes intereunt ægri, puris multitudine cor opprimente, vel sensim per cæcos ductus in cor, iecur, ventriculum, & intestina delabitur, easq; partes mordet, & abradit; & in corde interdum lenia animi deliquia excitat in iecore hæmatosim corrumpit, & trahendi chylum vim aut aufert, aut saltem minuit; in ventriculo, & intestinis, coctioni, ciborumque digestionem valde nocet; interdum etiam vel dysenteriam, vel lienteriam, vel etiam hydropem lethales concitat.

* Dysentericus albas reddēs fæces vel poterit in summo periculo cõstitutus dici, si sint colliquamentum, vel potest sanitatis spem augere, si sint pus laudabile, ac proindè ab ulcere iam emendato exiens. Ne igitur Medicus in diagnosi deceptus, decipiatur etiam in Prognosi, & lethale signum tanquam Bonum, aut bonum tanquam lethale accipiat, oportet ut pus à colliquatione eliciat dignoscere. Hanc dignotionem docet nos Coacarum Auctor: Nam si quod superstat, album est, & multum, puris signum habemus: verum enim, & laudabile pus albedinem præ se fert factam à moderato calore; colliquatio non potest à calore igneo; à quo fit, perfectam obtinere albedinem, & omnis pinguedo temporis spatio alborem, in pallorem mutat. Rursus in dysenteria acuta potest vlcus esse profundum & pus exire multum; pinguedo in intestinis nunquam tanta est; quæ multam efficiat colliquationem.

Appendix.

Addito odoris fæditatem: pinguedo enim omnis grauem effundit odorem; pus exiguum, pituita autem, quæ in similitudinem puris mutata, sæpè vtiliter excernitur, nullum.

Rufus color in alio extremo respectu medij, hoc est, sub-ruffi, sit in vehementissimis viscerum ardoribus; & calidissimam iecoris intemperiem sanguinem adurentem, significat. Hæc est deiectio quæ ab Hippocrate *διαχρῆσις ἀρπύλος* seu *ἀρπύλος* dicitur, hoc est mera syncera. Cùm enim * syncerus humor dicatur, auctore Galeno, qui inpermixtus; cùmque ruffa deiectio sit permixta, meritò ruffa, biliosa syncera appellatur: nec enim æruginosam, aut porraceam, sic sicut Hippocrates appellare. Itaque biliosa deiectio ideò mera est, quia aquosi humoris consortio, quo gaudebat, est priuata; ac proindè calidior, acrior-

1. Pror. sect.
2. com 15. 2.
prog. com. 65.
7. aph. 6. &
23.

7. apb. 23.

que relinquitur : propterea nil mirum, si à *deiectione syncera difficultas intestinorum fit* ; bile videlicet acriore intestina, per quæ transit, vlcerante. Demum syncerus omnis humor à flammæo calore suam obtinet generationem ; dicente Galeno : *flauus inquam, ubi serosus humor assatur, quo permixto croceus erat : rubiginosus, ubi is vehementer assatur, niger verò, quoties vehementissimè assatus est.*

2. prog. 47.

2. pror.

sect. 2. com.

28.

2. prog. 47.

1. epid. sect.

3. com. 18.

3. epid. sect.

1. text. 16.

* Cùm humorum extremæ intemperies suis contrariis attemperentur, optimum est, vt vniciuique humori humor alius, à quo corrigatur, sit admixtus ; vnde ruffa quidem bilis, ratione sui secundum naturam est : (ita scilicet postulante huius humoris naturâ) est autem præter naturam, respectu nostri corporis, quod synceritate humorum offendiur ; & hinc est quòd sapienter Galenus, *syncera omnia, siue sit vomitus, siue deiectio, siue sputum, siue quiduis aliud*, damnat ; & alibi præter sanguinem, *quemuis alium humorem, si syncerus fuerit, prauam indicare qualitatem dixit.* Sed cur sanguinem excipit ? nempe, quoniam syncera sunt, quæ proprium retineant colorem, quapropter purus sanguis ruber erit, quandoquidem hic eius est peculiaris color, & subinde syncerus sanguis laudabilis habetur. Vnde idemmet Galenus in historia Philisci *rubri sanguinis stillâ haud esse in morbo exitiali visam* refert. Quod si Hippocrates tùm ibidem tùm inferius in historia eius, qui in Dealcis decumbebat horto, *meri sanguinis stillam*, tanquàm prauum signum adducit ; Galenus *merum* accipit quasi diceret *atrum*. Vallesius sanguinem merum purum esse & nihil qualitate peccare cum Galeno consentit ; nihilominus ab eodem dissentit, quia existimat purum sanguinem potuisse prauum signum esse, nec oportere pro puro atrum accipere. Est autem prauum signum, tùm quia *stilla*, hoc est, euacuatio, diminuta est, tùm quia *sanguinis*, hoc est, euacuatio eius quòd euacuâri non oportebat : neque enim in morbo grauissimo, sanguinis euacuatio laudatur, Ego verò cum Galeno existimo, humores synceros esse omnis serositatis expertes ; propterea ab eodem dissentio, qui laudat sanguinem syncerum, quia est ruber, non animaduertens serositatem etiam in sanguine requiri ; quâ cùm careat is qui sincerus est, profecto laudabilis esse nequit. Sanguis itaque syncerus, hoc est, ab omni serositate immunis, magnum significat incendium, à quo serositas fuit absumpta. Multoties in acutissimis febribus obseruavi sanguinem extractum conerescere neque vllum in eo supernatate serum. Nec verò negandum est optimum esse, si sanguis suo sero diluatur, sic instituite Naturâ ad necessarios vsus, nempe ne celeriter à calore absumatur, remorante aqueo, caloris ardorem, vt etiam sit sanguinis ad intima quæque penetrantis, vehiculum ; vt præterea humiditate, acrimoniam caloris in sanguine hebetet : quare si nimio & vehementi febrili incendio serositas in sanguine absumatur (vt absumi-

tur in bile quando (yncera relinquitur) profectò sanguis nutritioni incongruus, & calori concipiendo magis aptus relinquetur.

Porrò, *biliosa deiectio si circa pectus mordicationem, si etiam amarorè oris efficiat, malum* dicitur in Coacis. Nam siue in febre, siue citra febrè, deiectiones biliosæ ortum habent à bilioso alimento, & calido iecore, & venoso genere adurente sanguinem; ex quo bilis coaceruatur, quæ interdum in ventriculum, cùm imbecillus fuerit, confluit: interdum in intestina, cùm ventriculus firmus est, & suo robore aliena excrementa facile aliò regerit. Quòd si tùm in ventriculum, tùm in intestina æqualiter confluat, tantò, deterius est, quantò & biliosæ materiæ copia maior significatur, & plures partes simul afficiuntur; præsertim si indè os ventriculi mordeatur, & os amarescat: tunc enim significatur à putrefacta bile, & eius vaporibus per continuitatem membranæ interioris ad os vsque perferri.

In febribus ardentibus, & acutis biliosa deiectio, quæ critica non est, nec corpus expurgat, inflammatis hypochondriis, aut æstuantibus ardore febrili, generatur. Attamen Hippocrates *biliosa*, quæ alius deiecit, esse ait, *interdum bona*, hoc est, vt Galenus explicat diluta *interdum quàm decet, redundantiora, spumantioraque* hæc Galenus syncera appellat, quæ colliquantem febrem, aut pestilentem, aut quæ perducatur ad tabem, denunciant. Sunt autem quatuor nominibus praua; causæ magnitudine; perenni generatione; exitu; retentione: Causæ magnitudo est vehemens incendium: perennis generatio prouenit ex agendi potentia, quam calor habet: exitu, quia intestina exulcerant; retentione; quoniam retenta, acerbissimos dolores creant. Itaque retenta bilis in corpore fluctuat in ventriculo, ibique vehemens æstus percipitur, & cardiognos, id est, cordis morsus, vellicato ore ventriculi, quod veteres cor appellabant; & hoc est, quod in Coacis dicitur: *mordicatio circa pectus*. Potest etiam sumi pro palpitatione, quòd voluit Galenus in *explicatione aphorismi in febribus circa ventriculum & fortis æstus, & cordis morsus malum*. Vbi Galenus in hunc modum scriptum reliquit: *fortis namque æstus à flaua bile in tunicis ventriculi ebulliente generatur. Rationabiliter autem iis, qui ita sunt affecti, & ventriculi mordetur os, ob idque malus est casus, si quis verò per cor-*

dis morsum, crebrum & velocem cordis motum eum præcipue, qui palpitationi similis sit intellexerit, extremum ex eo malum significatur, vim nempe vitalem maximo incendio laborare.

Tripliciter deiectio nigra fieri potest. Primo à sanguine nigrescente; & hæc cognoscitur quoniam concrefcit: solus enim sanguis inter omnes humores potest concrefcere, tum propter fibras, ut vult Aristoteles, tum etiam propter pinguedinem, quæ refrigerata gelascit. Secundò ab atra bile propriè dicta, quæ cognoscitur; quoniam splendet, vehementer astringit, exulcerat, acidum fetet, terram fermentat, ampullas excitat, muscas, & mures abigit. Tertiò ex melancholico humore naturali; hic longè mitior est & caret prædictis notis: per moram tamen corrumpitur, & putrescit in corpore ac tandem in atram desciscit bilem, & præfatas induit notas.

Annotatio.

li. de plenit.
cap. 11.

Animaduersione dignum est quod à Galeno accipimus nempe melancholicum humorem etsi adustione plurimum accedat ad atram bilem; dùm tamen vno aut altero signo, atræ naturam refert, non dici atram; sed innaturalem, & in atræ confinio constitutam, donec omnia concurrant signa, à quibus iam atra bilis propriè denominatur. Itaque naturalis bilis, imò & sanguis addustus & niger, qui tamen adhuc concrefcit, sine periculo euacuantur; neque aliud prauitatis signum habent, nisi suspicionem, nè degenerent in atram: deiectiones verò nigra ab atra bile lethales sunt. Vnde Hippocrates: *morbis quibuslibet incipientibus, si atra bilis vel sursum vel deorsum erumpat lethale*: loquitur de atra bile propriè dicta, non de quouis humore nigro sic etiam dysenteria ab atra bile lethales sunt.

4. aph. 22.

PARTICULA IX.

De deiectione spumosa.

7. aph. 30.

A Colore ad spumam transeo: ad hoc me manuducit Hippocrates, inquiens: *Quibus in alui profluuiis, excrementa spu-*

mosa

mosa sunt; iis ex capite pituita defluit. Hanc sententiam indistinctè sumptam Galenus non recipit: quamvis enim fiant aliquando alui excrementa spumosa, pituitoso humore, ex capite ad ventriculum defluente; sunt etiam & vasis quæ ad ipsum perueniunt illum effluentibus. Conflari etiam possunt aliquando in ipso ventriculo: cum unam habeant, ut ita dicam, causam continuam, quomocunque excernantur, aut fiant; antecedentes verò plures: Est autem huius pituita causa continens, flatuosus spiritus, dum humori commiscetur, vehementem habens motum & inaequalem; ita ut & ipse disrumpatur, & pituitam frangat in multas ac paruas partes.

Gal.com.
eiusd. loc.

Attamen spumofam * deiectionem à capite ut plurimū provenire, & experimento est compertum, & à ratione non omnino alienum: quandoquidem pituitosus humor consistentiam habens, dum detruditur à longinquo, potest spumam agitatione excitatam conseruare, quàm non conseruaret si aquosus esset. Non est tamen negandum duas alias vias à Galeno allatas possibiles esse, & immeritò à Cardano reiectas: Quid enim prohibet tot flatus in ventriculo, flatuum maxima cloaca, humorem ibi contentum agitare, & in spumas conuertere. Quid etiam prohibet ex iecore, & vicinis venis regurgitare in ventriculo spumescentem humorem.

* Fit defluxio à capite spumosa, propter viarum longitudinem, & consistentiam substantiæ; non autem quia ad pulmones descendit, & ibi spumosa fit; ut existimarunt alioqui Galeno antiquiores, quos ille triplici ratione meritò reprehendit. Prima est, quia ij qui manifestas habent à capite ad pulmones fluxiones, deberent reddere spumosas deiectiones, quod non contingit. Secunda; quia non semper ex pulmonibus spumofus spuitur sanguis, sed solùm quando ex ipsorum substantia effertur, neque in morbo laterali, nisi rarò spumofum erit sputum, rariùs in peripneumonia, & aliquo pulmonis abscessu. Tertia; quia materia à pulmone descendens, oportet ut prius ad pulmonis ventriculos perueniat, deindè alteram ex duabus viis accipiat; harum prima est; ut per cauam venam ad iecoris partem gibbam, inde ad cauam, & inde per portas ad intestinorum inuolucra descendat: Altera, ut prius ad magnam arteriam, deindè ad illam, quæ est in mesenterio feratur: sed quomodo tot venas simul cum sanguine mixta pituita pertransiens poterit adhuc spumosa permanere?

PARTICULA X.

De deiectionum substantia.

13. prog. 13.
1. cris. c. 11.

lib. 8. c. 5.

6. epid. sect.
5. text. 27.

Sed iam ad substantiam deiectionum accedamus, quæ vrinarum, debet etiam esse mediocris. Talis quidem dicitur autore Hippocrate: *si mollis constansque sit*: Nam, ut aduertit Galenus, huiusmodi deiectio significat, *coquendi vim validam esse, & digestionem optimam fieri ac præterea nullam in ventris partibus inflammationem adesse*. Si igitur aut arida, & dura aut fluida, & liquida sit, nullam prorsus figuram seruans, mala est. Nam dura significat iecoris, & circumstantium partium calorem vehementem, à quo exsucca, & arida, est reddita. Hinc est quòd capræ perpetua febre laborantes (hoc enim cognoscitur ex herbis, quas morfu ambustas relinquunt, ut Plinius narrat) fæces emittunt durissimas. Quæ verò liquida est, indicat distributionis imbecillitatem, & mesaraicarum venarum obstructionem, aut humores aliundè in ventrem confluentes, sed præcipuè cruditatem ac proindè imbecillitatem. Sed obiicies Hippocratem dicentem in hunc modum: *Frigiditas quæ in ventre sunt indurat*; Vnde non videtur tribuenda calori induratio, & caloris defectui emollitio. Respondeo obiectioni; posse ab vna, & eadem causa duos effectus contrarios provenire, dummodo aut vterque aut alteruter sit per accidens; indurat autem fæces & eas molliores reddit frigiditas vtrumque per accidens.

Fæces
indu-
rante

Duræ deiectionis causas sic ante oculos habeto.

quia diutius quam par est in alio cunctantur.

Cunctantur.

Faces indurantur

Propter igneum calorem in iecore & membris adiacentibus.

Igneus calor fit.

quia facultas est debilis à siccitate: quippe gaudet hac facultas humido ex Avicenna 1. 1. doct. 6.

propter defectum sensus à frigore hebetante. }
 ex catarrho }
 ex paralyfi. }
 ex quolibet alio morbo frigido.

propter defectum bilis in ictericis, in quibus obturatus est ductus bilem ad intestina deferens idcirco difficile deponunt faeces, easque albas nulla bile saturatas.

Propter podicem refrigeratum, seu quomodocunque impeditum, ex quo faeces sursum remittuntur, ut Galenus ostendit exemplo eorum, qui negotiis impediti non potuerunt, cum voluntas premeret, faeces emittere.

à causis internis calidam intemperiem generantibus.

* calor exsiccando indurat: siccitatis enim proles est induratio, sicut humiditatis mollietas. Propterea à calore inflammationis, omnis glandularum in meserao humiditas absumitur, quâ absumpta redditur aluus astricta: quippe humorem (auctore Galeno Lib. 2. de semin. c. ult.) à glandulis acceptum interna intestinorum tunica, ad facilem deiectionem, tempore sanitatis, facibus suppeditant. Quocirca non temerè à Medicis harum glandularum siccitas inter colici doloris causas reponitur.

Ne tibi difficultatem faciat Galenus 5. de loc. affect. c. 7. qui narrat, Siculum quandam Medicum iecoris inflammatione laborantem, & deicientem liquida carniū lotura similia; unde videtur iecur inflammatum non indurare faeces, sed emollire: aduerte eundem Galenum ibidem scriptum reliquisse, inflammatione aluum astringi, nisi vñ à cum huius visceris inflammatione, ad sit imbecillitas, non autem semper imbecillitas adest ut ex Galeno addisces, 11. meth. cap. ult. 8. de Compos. medic. secund. loc. cap. 7.

à causis externis calorem ad interna remittentibus; unde flante aquilone alui indurantur 3. aph. 17.

Ad duritiem fæcum duo necessariò consequuntur. Primum vt sint pauca; alterum vt difficile deiciantur. Pauca fiunt: quoniam materia deficit, cuius exhaustu sicciores durioresque redduntur, materia quæ pars earum est, si deficit, deficiunt & ipsa: cumque remaneant & pauca, & dura, difficulter egeruntur. Nam id quod paucum est, parum impellitur ab expultrice; durum agrè fertur.

Alterum deiectionis vitiosæ extremum est mollities, cuius schema hic habes:

		Mollis constans, seu mollis & coagmentata; & hæc bonum est signum: significat enim alium optimè constitutam, tum in calore suauis, tum in partium vicinarum constitutione.	
Deiectio mollis.	{	Bona,	<p>quando aliquis humor in ventrem defluit.</p> <p>quando multum, liberè, & rarò excernitur.</p> <p>quando est indigena, hoc est, facta ob debilitatem coëtricis.</p> <p>quando est aduena, hoc est, defluens à capite, aut iecore, aut liente, aut vniuerso corpore, hæc si eodem modo persistat, deterior est.</p>
		Praua.	<p>quando à ventriculo ad iecur non peruenit ingestus cibus, & propterea à ventriculo grauatius illum ad imum ventrem delabi sinit.</p> <p>quando frigiditas in causa est: venter enim à frigiditate in suo opere impeditur.</p> <p>quando à mordicante fit causa, qua accelerat deiectiones, vt celiacis accidit.</p> <p>quando sæpè ac multum: } hæc duo defatigando nocent.</p> <p>quando sæpè ac parum: } vigiliis affert.</p>
	{	Mollis diffluens seu liquida seu madens:	

PARTICULA XI.

De Sputo.

NON solum alui excrementa, sed a'iarum etiam partium ^{4. aphs. 3.}
 spectanda sunt: hæc si valdè crassa sint magnum illius
 partis significant incendium; vnde Hippocrates: *Quibus in fe-*
bribus circa dentes lentores fiunt, iis vehementes fiunt febres, sic
 enim id (vt Galenus aduertit) ob exsiccationem caloris validè
 magnam.

Sputum inter cætera coctum sit oportet, alioquin non sputū
 sed sputamē, aut spuitio appellatur. Debet ergo optimum sputū
 eas habere qualitates, quas habet optimum pus, & optimum
 sedimentum; vt scilicet sit album, læue, æquale: quippe si alio
 colore sit præditum, illius humoris, cui talis color debetur
 abundantiam significabit. Substantia sit læuis, æqualis, non spu-
 mosa, in sputo ergo magis quàm in alio excremento laudatur
 mediocritas; nam crassum atque viscosum tenaciter hæret, &
 fistulis pulmonis alligatur, & sic animali actioni expellenti re-
 sistit: si nimis tenue sit impulsum effugit, & vix excreatur, vt ^{2. prog. 42.}
^{3. acut. cõ. 2.}
^{4. loc. aff. c. 9.}
 copiosè docet Galenus.

Cùm agimus de sputo, & ex eo in morbis thoracis coctio-
 nes cognoscere volumus, intelligite cum Galeno *partem humo-*
ri in inflammatione vincentis: quòd autem in loco inflammato non ^{2. diff. feb.}
^{cap. 12.}
continetur, sed foras præ tenuitate resudat; hoc tussi expellitur:
 nam illud, quod ex ore, aut gurgulione excreatur, saliuā potius ^{3. loc. aff. c. 5.}
 dicitur, & vt idem alibi ait, est de genere pituitæ; illud verò de
 quò hic agimus; non est spectandum in sanis, imò nec in omni-
 bus ægrotis, sed in iis tantum, quorum thorax, aut pulmo inflam-
 matione laborat.

Hippocrates laudat sputum * *valdè flauo permixtū;* ita tamen, ^{2. prog. 45.}
 vt non adiungatur illud *valdè*, flauo: nam sic syncerum fiet
 quòd summopere damnatur, sed *valdè* mixtum. Id verò quòd
 de flauo dicitur, intelligito etiam de rubro: nam inflammationes
 pleuræ, vel sunt erysipelata quæ à flauo fiunt humore, vel
 phlegmones qui à rubro.

Sed videtur hic subesse inconstans quædam doctrina. Prius laudavi sputum album; nunc autem commendo flavum. At nulla hic subest contradictio: flavum enim non optimum est, sed bonum comparatiuè; erit tamen optimum, cum ex flavo, aut rubro fiet album. Sic videmus in erysipelate, & phlegmone externo partem affectam flavescere, aut rubescere; postea verò facta suppuratione, albescere. Dixi flavum, & rubrum esse comparatiuè bonum comparatione facta ad nigrum, quod atram bilem attestatur, ut album pituitam: uterque enim humor ex his duobus difficilius coquitur, quàm alij.

2. progn. 46.

Et quamvis à Galeno sit dictum, flavum deterius esse quàm album: siquidem flava bilis erodit; intelligite Galeni verba de flavo syncero: cum enim tale est erodentem qualitatem habet, si autem permixtum sit nulla datur erosio, & facilitatur coctio.

Collorarium.

Ex his colliges albedinem tum bonam esse, quando post flavum, aut rubeum colorem aduenit. Ut autem cognoscas an albedo ea sit quæ requiritur, attende ad reliquas condiciones. Nam si album sputum est à pituita, habebit alia cruditatis signa. Ideò Hippocrati dicitur: *Scretio candida, glutinosa, rotunda, inutilis*. Glutinosa dixit *inutilem*, quamvis Vega vertat *perniciosa*; Fuchsius verò *malam*. Cæterum quòd in Prognosticis dicitur *glutinosum, rotundum*; alibi dicitur, *glutinosum citra coctibilitatem*. Semper quidem *glutinosum* est, dummodo sit pituitosum; sed quòd me ambiguum reddit, est particula *rotundum*: Nam cum omne sputum, propriam figuram rotundam habeat; non dicetur specialiter rotundum, nisi quando servat rotunditatem; servat autem eam si sit glutinosum: Cur igitur Hippocrates, adiungit glutinoso rotundum? existimo nil aliud intelligi per sputum viscidum, rotundum; nisi validè viscidum; quòd scilicet à valido calore satis consumptam habeat omnem tenuem substantiam. Sic ubi Hippocrates ait *sputum rotundum delirium significare*, Fuchsius ideò ait, significari sputo rotundo delirium, quia rotunditas indicat calorem, à quo pituita veluti assatur. Cum itaque immodicus calor sputum rotundum effe-

2. progn. 46.

1. acut. 33.

6. epid. sect.
3. text. 28.

ciat, m
no can

* C
qui, qu
ter se m
rogene
rabit.
sim ma
mus, si
nequac
necess
candur
sit, ind
tione o
iam fa
tur. P
num q
iungit
lius su
pernici
tem hu
tam et
flava s
morum
turam
damna
patien
excre
cula a
reliqu
habet
simul
est; al
pericu

Q

ciat, merito dicitur delirium portendere: siquidem, teste Gale-
no *causa potestate calide delirium efficit.* 2. loc. aff.
cap. 3.

* Cur valdè permixtum sputum laudetur, causam esse existimant aliqui, quia vehementi mixtione, significatur valida coctio permiscens inter se materias; sed hæc ratio mihi displicet: coctio enim disgregat heterogenea, & congregat homogenea; quare diuersas materias potius separabit. Cardanus ait, duo requiri vt bona sit permixtio. Primum, vt sensim materia permiscenda instilletur: nam & in his, quæ manibus miscemus, si sensim farinæ aqua superfundatur, mixtio bona fit, si confertim nequaquam. Cùm ergo in peripneumonia benè permiscetur humor sputo, necesse est vt sensim transfundatur pus, aut humor in excrementum. Secundum; vt sit paucum id quod permiscetur. Itaque si bene permixtum sit, indicat esse paucum, & secundùm naturam non coactam, sed ex ratione operantem. Verùm subtilitates istas quis tolerabit? Nunquid pure iam factò, materia aliunde instillatur, & quasi manu in thorace malagmatur. Paucitas verò quid facit ad mixtionem? aut quid impedit multitudo? nam quia vinum pauca aquæ permiscetur, non erit benè permixtum? Adiungit ille tenuitatem etiam facere ad mixtorem; & quod tenue est, faciliùs superari: At debuerat meminisse aquosa excrementa idè esse valdè, perniciosà, quia valdè cruda. Videtur mihi dicendum, sputum, hoc est, partem humoris, qui ab inflammatione secedit, si impermixta sit, synceram esse, quæ maxime damnatur ab Hippocrate citato, qui ait: *Scretio flaua syncera cum periculo est.* Permixtam verò laudat: quia significat humorum benignitatem se se inuicem permiscentium: quippe habent naturam non omnino repugnantem. Hinc est quoddam variegatas deiectiones damnauerat, quasi ab humoribus inter se pugnantibus, nec mixtionem patientibus factas. Hoc colliges ex eo quoddam bilis flauæ, & atræ pars nimium excrementosa, & repugnans separatur in iecore, & tendit ad sua receptacula, tanquàm mixtionis incapax; pars autem benignior remanet, & cùm reliquis vnâ & eandem molem efficit. Itaque cùm pituita non tantum habet frigiditatis, & viscositatis, nec bilis tantum caloris, & acuitatis, vt simul misceri nequeant, sputum apparet permixtum, & signum laudabile est; aliàs verò impermixta, hoc est, syncera remanens flaua bilis in sputo, periculum minatur.

PARTICULA XII.

De Sudore.

Quamuis eandem esse sudoris, & vrinæ materiam, eundem generationis modum, à Galeno sit dictum; ac proindè eadem lib. 10. de
simpl. med.
facult.

dem

ibidem.

4. sanit. 17.
cap. 4.

1. prog. 26.

Gal. de atr.
bil. cap. 2.1. sanit. tu.
ord. c. 12.

dem à sudoribus, quæ ab vrinis, prognostica sumi posse videntur: nihilominus diuersas, sudor, & vrina, præbent significationes: tum quia (vt Galenusmet fatetur) *sudor plus est elaboratus*, vtpote qui ad cutem vsque permeatis omnibus, quæ interfunt, partibus superuenit: tum etiam, quia (teste eodem) *sudor succorum*, qui in toto corpore continentur nota est, vrina verò eorum tantum, quæ in venis existunt. Sunt præterea multa alia, quæ in sudoribus non autem in vrinis considerantur: vt calidusne, an frigidus? amarusne, an falsus? de quibus agere erit operæ pretium; illud prius animaduertens posse ex Hippocrate colligi quinque sudoris gradus ad prognosin necessarios, quos prius seriatim placet describere, suo quolibet loco postea explicandos.

* Idem confirmat Galenus libello de atra bile inquiens, rationi, consentaneum, esse, ex potu simul ferri quidpiam cum sanguine simul in iecore genito; quod postea non per urinas modo excretionem capessat; verum per sudores quoque, atque eam quam incomptam sensu, transpirationem vocant. Itaque congenea est sudoris, & vrinæ materia, & vtraque fit ex sero humorum, ex potione, ex potulentis eduliis: verum sudor hoc amplius habet, quod etiam teste Galeno, ex semicoctis quibusdam fit reliquiis, quæ assimilari nutrienda pariti nequiverunt.

Si quæras cuius coctionis sit excrementum, Mercurialis ait, materiam hanc ubi in venis munere suo vehendi cibum functa est, non amplius naturæ esse necessariam, & ided tanquam superfluum quid, & excrementum reputari, non aliter ac semen, ex Aristotelis sententia excrementum dicitur. Sic ille. Verum quærebatur cur sudor est excrementum tertiæ coctionis, & ait esse excrementum postquam vehendi munere est perfunctus: at vehendi munus adimpleuit ante perfectam tertiam coctionem; quapropter idem quæsito suo minime satisfacit. In seminis materiâ ratio est diuersa, nam non prius rejicitur, quam partes nutriantur.

Minadous videtur velle vehiculum alimenti esse etiam aliqua ex parte alimentum, atque ex huius alimenti residuo, fieri sudorem, qui est tertiæ coctionis excrementum. Sed nescio qua insaniâ ductus, existimauit illud quod est alimenti vehiculum, non esse purum excrementum, sed secum habere aliquam partem, quæ alimenti rationem subeat. Si tamen non alteri, saltem sensui debuerat fidem habere: visus enim ostendit, in sanguine per venæ sectionem extracto, serum aded purum supernatare, vt nullam secum sanguinis admixtionem habeat.

Melius Gordonius, ait, sudorem, secundum materiam in secundâ fieri coctione; qua de causa dicitur materia serosa, seu potulenta: secundum verò formam, in tertiâ coctione fieri, ex quâ re dicitur illius excrementum, vt tenuit Galenus. Sic Gordonius. At id quod serofus iste humor post secundam

cunda
dum
M
mix
assim
excre
in ter
nem
vnos
V
tandi
gisse
opini
recep
extat
suo fu
nibus
quam
vehun
violen
ait:
incid
opini
sic G
præte
erum
nec c
posse
non
em
sudor
in pl
esto
tem
que
fellis
Gale
tran
lor e
ratio
fit à
ante
qua
in h

cundam coctionem acquirit, non est forma, quæ mutet essentiam rei, sed ^{10. simpl.} dumtaxat, ut Galenus ait, maior est elaboratio.

Mihi videtur dicendum sudorem duplici constare substantiâ, in vnum mixtum redacta: videlicet eâ, quæ alimenti vehiculum fuit; deinde eâ, quæ assimilari particulæ nutriendæ nequirit. Est igitur sudor tertie coctionis excrementum, secundum sui partem, nempe secundum eam, quæ nequirit in tertîa coctione assimilari: sufficit autem vna pars, ut toti denominationem tribuat; sic quatuor humores dicuntur sanguis, cum tamen sanguis vnus tantum sit humor.

Vertunt Authores in dubium; An sudor sit euacuatio naturalis: dubitandi occasionem præbuit Galenus, qui solutionem huius difficultatis effugisse videtur; siquidem Dioclis sudorem præter naturam esse existimantis opinionem duram appellauit, neque eam alio nomine reiecit, nec planè recepit; quòd si in aliquo opere eam ex professo refutauit, illud opus non extat. Itaque in comenatio ad Aphorismos refert Dioclis sententiam, cum ^{1. aph. 15.} suo fundamento: quippe idè sudorem præter naturam dixit: *Quoniam omnibus, quæ ad corpus attingunt, administratis, & alimento à natura subacto, nunquam sensibilis humor per cutim excerneretur. Quæcumque enim in balneis, aut vehementibus exercitiis, vel propter aestiuum calorem, exuant homines, ex causis violentis originem habent.* In libro autem de differentiis symptomatum sic ^{c. ult.} ait: *Fortasse verò dubitaueris quispiam, & de sudore, seu nec ipse à natura lege incidat: quippe quod Diocles etiam docere tentauit: videtur autem dura esse opinio, & præter rerum euidentiã; tamen si eam maximè probabiliter confirmet;* sic Galenus. Possumus tamen pro Diocle non leues adducere rationes. Nam præterquam quod Galenus affirmat sudorem violento motu confertim erumpere; est etiam consideratione dignum, sudorem nec esse frequentem, nec quotidianis euacuationibus, quæ naturales sunt, annumerari quidem posse. Deinde non omnibus animalibus commune est excrementum: aues non sudant; ea, quæ concreta habent ossa, (inquit Plinius) sudorem non emittunt; insecta, pisces, & nonnullarum specierum animalia, nunquam sudore madescunt. Respondebis fortasse, hoc tertie coctionis excrementum in plumas, pilos, squammas, & in cutis duritiam sæpenumero remitti. Ita esto; at homini etiam tertie coctionis fuligo in pilos; equo, & boui, in cutem abit, quam habent satis duram, & tamen sudant. Præterea vnicuique excremento natura proprium receptaculum assignauit; bili vesicam felle, vrinæ, vrinariam vesicam; facibus, intestina. Verùm sudori (ut ex Galeno constat) nullus certus à natura meatus præscriptus est. Tamen transpiratio à maiore fit calore (ut Galenus tradit): vel ergo iste maior calor est maior naturali, quod tamen non est dicendum: nam tunc transpiratio esset præter naturam; vel est naturalis & sudor fit a minore. Si igitur fit à calore minori, quàm fit naturalis calor, fit ex diminuto calore. Fieri autem ex diminuto naturali calore, probare possumus; quoniam in æstate quando (teste Galeno) calor naturalis est debilis, sudores fiunt maximi: ^{1. aph. 18.} in hyeme quando calor naturalis (teste eodem) est robustus, tunc sudores ^{1. aph. 15.}

non fiunt. Pueri etiam, qui plurimo pollent innato calore, non sudant. Atque ita videtur Dioclis sententia satis, superque stabilita.

10. *simplic.*
cap. 15.

Nihilominus ex Galeni mente, sudor euacuatio est naturalis: nam cum dicat sudoris & vrinæ vnam, & eadem materiam esse, adiungit: *Sicut vrina naturalis modicè est pallida; sic & sudor*; innuens aliquem sudorem modicè pallidum naturalem esse velut vrinam. Verùm si hæc verba non omnino eius mentem declarant, profecto quæ alibi ab eo dicuntur manifestiora sunt; inquit enim: *Sudoris autem, vrinæ, & eius quod per aluum, aut per vomitum ruit, genus quod dem non præternaturam est; multitudo tamen nonnumquam.* Alio etiam in loco serum quod sudoris materia est, in singulis partibus, dixit, secundum naturam colligi, etiam in homine optimè sano.

lib. 2. *sect.*
ad eos qui
introducunt.
cap. 9.
1. *sanit.*
tuend. c. 12.

Cæterum vt Diocli faciamus satis, qui sudorem quoniam non nisi adiutus ab exercitio aut balneo erumpit, existimat esse præter naturam: scire oportet Naturam in excernendis tertiæ coctionis superfluitatibus, diminutam esse magis quàm in aliis, tum quia reliquæ superfluitates aciores sunt, copiosioresque in suis receptaculis; quare magis excitant expultricem, quæ etiam in receptaculis iis maiore sensu præditis magis viget: tum etiam quia alui & vesicæ excrementa per ampliores vias expurgantur, & auxilio musculorum abdominis proiciuntur; sudor autem per angustos cutis meatus, nullo transuersorum musculorum munere impulsus eiicitur.

Rationes etiam pro Diocle allatæ concidunt; nam quamuis sudor non sit frequens, & quotidianus, veluti reliquæ euacuationes; non idèò à naturalium euacuationum numero est reiiciendus: Nam multipliciter dicitur aliquid naturale; & in singulis acceptionibus sudorem naturalem esse agnosces, si per singulas discurras. In primis dicitur Naturale id, quod naturæ est conueniens, & hoc quidem modo, sudores naturales esse possunt. Secundo modo, naturale dicitur id, quod à naturali fit facultate; sic nutritionem & augmentum dicimus naturæ opera, hoc est facultatis naturalis, distinguitur contra animale, hoc est, contra id quod ab animali facultate fit. In hac significatione sudor est naturale opus: fit enim à naturali expultrice; licet enim D. Augustinus scribat se vidisse hominem qui sudabat quotiescumque vellet, tamen hoc monstrum est, vt sunt pleraque ibi ab eodem narrata. Tertio modo dicitur naturale id, quod tempestiue fit; sic sunt critici sudores facti post coctionem à natura vincentibus oppositi sunt intempestiui, qui ante coctionem prodeuntes symptomatis vim habent. Quarto modo naturalem dicimus euacuationem, respicientes ad quantitatem: sic menstrua purgatio, quæ naturalis, hoc est, naturæ instituta fit, si excedat iam symptoma est; sudor etiam vt ex Galeno iam diximus, multitudine fit præternaturam. Quinto modo Naturale dicitur mobile, quod in motu naturam suam sequitur: ita grauia naturaliter deorsum; leuia sursum feruntur. Sudor (nisi lethalis sit & frigidus) caloris motum sequitur, caloris autem propria & naturalis est expansio. Sexto modo naturale dicitur id, quod sequitur ad opera naturæ, quod pacto senectus, & mors, dicuntur naturales in libello de marcore. Aduer-

16. *de ciuit.*
Dei c. 14.

3.

4.

5.

6.

rendu
quidp
necesse
alium
hæc e
sequi.
natura
ex nat
nendu
ria, e
sudor
stabat
Cæliu
parte
turam
rum,
nadou
Diocle
Se
quare
(si me
euacu
est ap
euacu
niam
quæ
non h
quid
poris
alibi
moris
solu
rima
esse
maio
aucto
lis fra
dant
his n

tendum tamen est, aliud esse quippiam ad naturæ opera, consequi, aliud quidpiam ad naturæ opera necessariò consequi. Id quod ad naturæ opera necessariò consequitur, propriissimè naturale est; vt sunt excrementa alui, & vrina, & distillationes, quæ sensum latent, & senectus, & mors: hæc enim omnia necessariò, suppositis naturæ operibus, debent consequi. Quæ verò consequuntur quidem naturæ opera, sed non necessariò, naturalia quidem sunt, sed minùs propriè quàm priora; sic sunt mucus ex naso, pyralismus ex ore, lacrymæ ex oculis, & in horum censu reponendus est sudor. Nam quamuis euacuatio quæ fit per cutim sit necessaria, ea tamen quæ insensibilis est, sufficit ad sanitatem tuendam, vnde sudor, si adueniat, non erit præternaturam: verùm quoniam sine eo constabat sanitas non erit priori, sed posteriori modo naturalis. Puto ergo Cælium Rhodiginum huic veritati proximè accessisse, siquidem ex vna parte Dioclis opinionem absurdam vocat, quia sudor non est præternaturam, vt Diocles arbitrabatur; ex alia voluit sudorem esse ex genere eorum, quæ non naturæ sed industriæ nostræ debentur. Quare falsò Minadous conciuui suo (præhabita inani veniæ, precatione) imponit, quòd Diocli assentiatur.

Septimo modo naturalis dicitur euacuatio, ratione materiæ & loci; quare sudor sanguineus, vtròque modo, præternaturam est: nam sanguis (si menstrua, & criticas hæmorrhagias excipias) nunquã ex naturæ instituto euacuatur, sed semper quoad fieri potest, retinetur: præterea cutis non est apta sanguinis eductioni via; sudor & ratione materiæ, naturalis est euacuatio; siquidem ex tertiã superfluit coctione: & ratione loci, quoniam cutis est huic excremento destinata, & ita alteri oppositioni fit satis, quæ sudorem è naturalium euacuationum numero excludebat, quoniam non habet sicut reliquæ euacuationes, destinatum à natura locum. Habet quidem: nam cutis, teste Galeno, initio sui ortus, tota sibi continua, temporis spatio perforatur, & plurima nanciscitur spiramenta, per quæ (vt idem alibi ait) distillatur semper aliquid à calido, quòd secum etiam interim humoris non parum defert. Reliqua quæ pro Diocle afferebantur se ipsis soluuntur: si namque nec aues nec crustacea sudant, homo & quàm plurima animalia sudant; id non arguit sudorem esse præternaturam, sed esse quidem naturalem non penitus necessarium. Si transpiratio fit à maiore calore, non idèò sudor fit à calore debili, sed à calore quidem fit aucto, dummodo si magis augeatur, materia magis attenuata insensibilis fiat. Corpora in hyemali tempore & corpora etiam puerorum non sudant, quia cutis astrictio, & densitas impedimento est, vnde, fit vt vrina his multiplicetur.

7.

1. simpl. ed.
facult. c. 13.
2. temp. c. 9.

Syntaxis Prædictionum SUDORIS GRADVS.

Sudor	Calidus	ex toto corpore;	Vel soluit morbum, & fit <i>in die decretorio, cum</i> <i>signis coctionis:</i>	} optimus, & hic } est primus } gradus.		
		ex aliqua parte	} Vel non soluit } morbum, habet } tamen reliquas } bonas conditio- } nes;	} vel facit ut } eger, melius } ferat mor- } bum, }	} bonus, & } est secun- } dus gra- } dus.	
	Frigidus	ex aliqua parte	milliformis	} malus; & est quartus } gradus.	} vel nihil fa- } cit, }	} inutilis; } & est ter- } tius gra- } dus.
		siue ex toto corpore, siue ex aliquâ parte, in febre acutâ,	}	}	} pessimus; & est } quintus gradus.	}

IN COACIS AD TRES GRADVS IN HVNC MODVM REDVCVNTVR.

- 1 *Sudor quidem ille est optimus, qui die critico febrem exoluit.*
- 2 *Utilis autem, qui lenat.*
- 3 *Verùm qui est frigidus, ac solum circa caput & collum exudat, prauus; etenim & ad diuturnitatem, & ad periculum, talis apparet.*

Maioris distinctionis gratiâ, sex in sudore ad signifi-
candum requisita, proponuntur.

- 1 *Tempus.*
- 2 *Locus.*
- 3 *Quantitas.*
- 4 *Modus.*
- 5 *Dua primæ qualitates, Frigiditas, Caliditas.*
- 6 *Tres secundæ qualitates, Color, Odor, Sapor.*

T E M P V S.

Dixit Hippocrates sudores esse optimos, si fiant in die de-
cretorio, & integrè soluant morbum; non tamen vnaquæque
istarum

istarum conditionum seorsim est capienda, sed ita vt vtraque, simul fiat vna: quippe si seorsim acciperentur, Prior communis est * reliquis euacuationibus; omnes enim in die decretorio, vt sint optimæ fieri debent: Posterior, nempe vt integrè soluant febrem, per se solam, inartificiofa est: quippe scire sudorem esse optimum postquam integrè soluit morbum cuilibet vel plebeio licet. Vtraque ergo coniunctim accipi debet quod indicat coniunctio [&] efficit namque sensum: Sudor in die decretorio, & integrè soluens febrem, * optimus est, quia solutio ista est sine recidiuæ timore.

* Hæc ita intelligas velim, vt quemadmodum euacuationes criticæ semper sunt laudabiles, ita symptomaticæ aliquando non prorsus damnentur: quid enim prohibet euacuationem in principio aliquando vtilem esse? Si consulas experimentum non deerunt exempla apud Hippocratem, multorum, quibus symptomaticæ euacuationes non lethaliter contigerunt. Nec Galenus dissentire videtur, si quidem in Sileno papulas octauâ die exeuntes, quæ verè symptomatis rationem habebant, tantum abest vt damnet, quin potiùs existimat hanc fuisse causam, cur non ita præstò à malignissimo illo morbo fuerit occisus. Legito historias Herophontis, Metonis, Vxoris Epicratis, Clazomenij, Melidiæ, & Cherionis; vbicunque, reperies sine malo, imò cum vtilitate, euacuationes non criticas. Sed quid in hoc immoramur. Nonne surgens materia statim euacuanda est, ex communi, & satis vulgato Hippocratis decreto? euacuet igitur hanc in principio natura; profectò si euacuatio ab arte facta, est vtilis, vtilis etiam, quæ à natura fit, censenda est. Timent omnes nè euacuatio ista, ante coctionem facta, magis virium expugnatione, noceat, quàm materiæ diminutione prosit; siquidem euacuatio ista non fit ab expultricis opere sed à retentricis impotentia. Hæc ira posse accidere, non est negandum, quod Medicus consideret oportet: si enim euacuationem fieri, absque ægri tolerantia agnoscit, medicamentis obstitat oportet, sin æger leniter ferat, speranda est, simul cum tolerantia, etiam conferentia. Nec verò semper culpa reiicienda est in debilitatem retentricis, sed vt plurimum in materiæ eo tempore redundantiam, quæ si adest, non est cur non euacuatio ista sit, saltem ratione causæ, vtilis; quamuis ratione signi sit praua: significat enim Naturam humoris, vel qualitate, vel quantitate, ad eò molestari, vt non expectata coctione (quàm alias si sui iuris esset, expectare debuerat) euacuet. Diximus superius, posse aliquid esse bonum vt causam; malum vt signum; hoc, non desunt, qui negent; quoniam omnia vt se habent ad essendum (vt Philosophi loquuntur) ita ad significandum; quæ ergo bona sunt, bonum significant; rursus quæ mala, non possunt non malum significare. Sophistica est isthæc argumentatio. Recte

1. epid.

1. epid. sect. 3.

agr. 3. agr.

7. agr. 5. agr.

10.

agr. 14. & 3.

epid. sect. 2.

text. 5.

supra 1 par-
te c 4 par-
cul. 2.

quidem probat, id quod v.g. malum est, malum significare; non tamen solum malum: nam res, vnâ tantum ratione sunt; multis rationibus significant: Atque ita potest ex vno malo, aut ex vno bono, & bonum, & malum signum accipi, diuersis tamen rationibus. Prudentis tamen Medici est, iustâ bilance ponderare quodnam ex duobus signis præualeat: vt in casu de quo agimus, euacuatio in principio, si adsit tolerantia, bona est; erit tamen quia bona, bonum signum; quia tamen extra tempus, malum. Erit quidem bonum signum, ita vt est bona; est autem bona, quia materiam minui significat bonum, nempe materiæ minutionem; ex altera parte est extra tempus, significat ergo malè, nempe naturam non potuisse extra tempus sese exonerare, nisi summopere molestata, cumque non perfectè exoneretur (euacuatio enim quæ fit extra tempus, perfecta non est) significabit malum in corpore relictum: Quòd si perfecta aut perfectioni proxima sit euacuatio, in hoc vti dixi, Medici prudens consideratio suo officio fungi debet. At dices cum Galeno in principio nihil excerni naturæ ratione sed esse omnia, symptomata: hæc ratio valet, ad probandum Naturam in symptomaticis euacuationibus, non se habere, vt victtricem, neque enim expellit post consequutam victoriam quàm obtinere non potest nisi mediante coctione: expellit autem quia tantus aut talis humor retentricis superat capacitatem, atque idèd quasi aliud agens, id agit, quòd in suam vtilitatem redundat. Porò symptomatis ratione, non Naturæ sui compotis decreto, fit euacuatio in principio; neque idcirco statim suppressenda; quippe multoties temerè id fieret, sed attendendum ad normam Hippocraticam, si enim ex parte ægotantis, adsit quælibet tolerantia, si ex parte ægritudinis vel conferentia manifesta, vel saltem nulla deterioratio, (quam appellabo occultam conferentiam) relinquenda euacuatio est, imò potius si vires tolerent, etiam adiuuanda; sed huius rei (vt iam non semel dixi) Medicus est æstimator, cuius prudentiæ aliquid in arte Medicâ, quòd scribi nequit, relinquendum est.

1. aph. 22.

1. aph. 20.

** In optimis nihil esse molendum, docemur ab Hippocrate: *Quæ indicantur & iudicata sunt integrè, neque mouere neque nuuare, siue medicamentis siue aliter irritando, sed sinere.* In bonis, quia imperfecta est crisis, adiuuanda est; vt artis beneficio consequamur id quod Naturæ opere consequi non potuimus; quam doctrinam in lib. de humor. nos docuit Hippocrates. Galenus præcitatus id etiam docuit, iniquens: *Vti verò non integrè indicantur, id quòd defecit, supplere nos oportet.*

Corollarium.

Cùm conditio isthæc, qua requiritur, vt sudor optimus dicatur, duabus simul constet partibus; quòd fiat in die critico; & quòd integrè soluat morbū: colligito hinc alterâ tantum nõ sufficere; sed tantum sudorem, ab optimi ratione deficere, quantum

num ab v
 mis accip
 morbum
 tur. Sic
 est, non
 iudicio, a
 cessus: Pr
 Per sudor
 tionis pa
 ringeret
 nunc fida
 uit: Ru
 brem no
 lia septim
 dauit. S
 fuit in d
 febrem
 dem pe

Licet
 tum, c
 re ad op
 cretoric
 coction
 vel in e
 desint,
 dication
 erant t
 ad vige
 quam e

Vel
 partib
 laudab

tum ab vtriusque conditionis perfectione infra subsistit. In pri-
 mis accipe sudorem non in die critico, sed qui integrè soluat
 morbum; sudor hic ex defectu primæ partis fidem non mere-
 tur. Sic *Pythion die decimo*, non decretorio *sudauit*, & *indicatus*
 est, non tamen admodum fideliter: siquidem *quadragesimo*, à
iudicio, die, suppuratio circa sedem, & stranguriosus factus est ab-
cessus: Probabile, multitudine urinarum, quadragesimâ sanatum.
 Per sudorem integrè à febre fuit liberatus, quæ est vna condi-
 tionis pars (hoc enim significat, *indicatus est.*) (si verò hoc con-
 tingeret in die critico, quæ est altera, & prior conditionis pars,
 tunc fida esset salus: Porrò, non contigit: quia die decimâ suda-
 uit: Rursus accipe sudorem in die critico euenientem, qui fe-
 brem non integrè soluat; hic etiam infidus est. Euryanactis fi-
 lia *septimo die*, præcipuo inter iudicatorios, *viguit, incaluit, su-*
dauit. Sudor hic habuit priorem conditionis partem; nempe
 fuit in die critico, non habuit alteram, quia nempe non soluit
 febrem, *sed sudauit, incaluit.* Quid accidit, nempe puella tan-
 dem periit.

3. epid. sect.
 1. in princip.

3. epid. sect.
 1. agr. 6.

Appendix.

Licet Hippocrates laudans sudorem, in die decretorio fa-
 ctum, qui omninò soluat febrem; nihil aliud videatur require-
 re ad optimi sudoris constitutionem: addenda tamen sunt de-
 cretorio diei reliqua quæ optimam crism efficiunt, inter quæ
 coctionis notæ præcipuum habent locum. Hæ, si vel in septimâ,
 vel in decima-quartâ, vel in qualibet aliâ, ex decretoriis diebus
 desint, crisis spem omninò tollunt. Idcirco *Pythionis*, quem iu-
 dicationem habuisse infidam diximus, *urina, circa iudicium,*
erant tennes: & ille qui in Dealcis decumbebat horto, vsque
 ad vigesimum, in quo sudauit, *habebat tennes;* ideò non priùs
 quàm quadragesimâ *ex toto, perfecte indicatus est.*

3. epid. sect.
 1. agr. 3.

L O C V S.

Vel sudor *fluit ex toto corpore*, vel ex aliqua, aliquibusvè
 partibus. Ex toto corpore, in morbo vniuersali, vt est febris,
 laudabilis est: ex aliquâ parte, significat ibi causam morbi ad-
 esse

4. aph. 38.

esse, sic Hippocrates: *Vbi sudor, ibi morbus*; hoc est, ibi causa morbi. Cæterum in febre, in quâ sudorem vniuersalem, in die critico non secus expetimus, quàm agricolæ pluuiam in tempore suo, si non vniuersalis, sed particularis, circa caput, collum, & thoracem adueniat, mali ominis est: Nam isthæc sudatio, vel significat humoris redundantiam, vel retentricis defectum: vtrumque verò in his partibus, quæ principalium membrorum, cerebri, & cordis, sunt affectæ, perniciosum est. Porro si contingat, in his duntaxat partibus, sudores fieri, triplici nomine prauis habentur: Frequentia, quæ vires resoluit; Paucitate, quæ critica esse nequit, & Dignitate affectarum partium. Cum vero animalium instrumentorum regio, sit superna illa, * pectus, collum, & ** caput; si ibi sudor duntaxat fluat, animalis facultas in periculo iactatur, & mala, quæ ad eius ruinam consequuntur, expectare, licet: Sic, *in moribundis*, teste Galeno, *frontis, colli, & partium earum, quæ ad pectus pertinent, sudor facultatis animalis imbecillitatem indicare plerumquæ evidetur.* vnde ex sudore circa fontem frigido, syncopem adesse; ex calido, futuram præcognoscimus vera itaque est sententia in Coacis; *Qui supernè sudant in perfrigerationibus, non sine febre, perniciosè habent; Dixi supernè, hoc est, circa caput, ceruicemque.*

* Si quæras cur sudores, partem non posticam dorso, sed thoracis anticam frequentius occupent; cum tamen cor æquè distans, ab vtrâque parte, vtrique suum eximium calorem æqualiter largiatur? Respondeo cor in medio quidem thorace, collocatum esse; non tamen æquè posteriora, & anteriora calefacere: quippe eius calor retrò infringitur, cum propter crassitinem interpositorum musculorum, & ossium, tum propter frigiditatem spinalis medullæ, & vertebrarum: ideoque fit vt rigores per dorsum inuadant, calor, & sudor, in pectore & ventre magis vigeant.

** Aristoteles sect. 7. prob. 10. & 17. & sect. 36. prob. 2. cui adstipularur Theophrastus lib. de sudoribus, dicit sudorem maximè circa faciem contingere: quia cerebro naturâ humido subiacet: addit etiam cutis raritatem. Forsitam melius hîc referes in calorem sursum ascendentem, & vapores secum deferentem quod Theophrastus videtur sensisse, spirituum distentioni hoc etiam attribuens. Malè ergo Aristoteles negat sudorem sursum ferri; fertur quidem sursum materia ludoris, hoc est, vapor; quemadmodum in aère vapores in pluuiam abituri, sursum feruntur.

*Frequen-
tia
paucita-
tis
dignitate
dicitur*
6. epi. sect. 7.

QUANTITAS.

Sudoris non quælibet quantitas, sed copiosa, ad perfectam
 crism requiritur. Ideò, qui in Dealcis decumbeat horto, sudavit ^{3. epid. sect. 1.}
 multum, & perfectè iudicatus est; è contrario sudor exiguus ^{agr. 5.}
 damnatur, imò apud Galenum, generale in omni euacuatio-
 ne est hoc præceptum: Excerni pauca in agris, vnum quoddam ^{sect. 2. in 1.}
ex signis est, quæ ex toto prauitatem habent; siue sanguis per na- ^{prorrh. com.}
res excernatur, siue deorsum per ventrem, siue per vomitum tale ^{47.}
quipiam, quod superfluum sit excernatur: idem & in sudoribus est,
& iis quæ per uterum excernuntur: Nihil etenim eorum, quæ decre-
toria existunt, exiguè secerni conuenit; sed quæ ita euacuantur om-
nia, duorum alterum subeunt: nam vel quòd non queant tolerari ob
copiam, ab affectis effunduntur partibus, vel imbecillitatem osten-
dunt nature, quæ proponit quidem superflua excernere sed nequit.
 Hoc idem antea iam dixerat in hunc modum. Quæ vel tubercula, ^{sect. 1. in 1.}
vel pustula ex imò ad cutem enata recurrerunt, grauisimum omnium ^{prorrh. com. 1.}
existunt: sudores quoque, qui ceperunt quidem, sed protinus cessa-
uerunt, prauis sunt: Deiectiones item, & quæ per sanguinis eruptio-
nes, vel in mulieribus per uterum euacuantur; omnia siquidem hæc
deteriora iis sunt, quæ nullo apparent pacto, si vbi ceperint cessent.
 Cõtingit enim interdum coquentè adhuc contristantia Naturam, non-
 dum ad horum expulsionem excitari: in illis verò, quæ ceperunt qui-
 dem, sed protinus desierunt, apparet veluti excitatio quadam, con-
 nante Natura excernere, quæ molesta sunt; atque ita quæ ob imbe-
 cillitatem, proposuerat, perficere nequeunte. Hæc sic diffusè
 placuit transcribere: quia nil melius circa hoc dici, excogitari uè
 potest; vt intelligas sudorem diminutum, Naturæ impoten-
 tiam significare. Non me latet posse paucitatem sudoris alio
 etiam nomine esse prauam: quia scilicet (sed hoc pertinet ad
 modum) sudor per expressionem à partibus solidis eductus
 colliquatiuus, & subindè perniciosus est, & talis nunquam po-
 test copiosus esse. Placet mihi animaduersio Mercati ad sententi-
 à illam, quæ habet. Sudores febricitati si inceperint boni & c. videli-
 cet verbum, inceperint, alterius sudoris successione importare; ne
 incipiant & protinus cessent, quod Galenus, supra meritò dam-
 nauit, & frequenti confirmatur experimento. Itaque iure opti-

mo in Coacis dicitur: *Acuti morbi sudore multo iudicantur.* Et rursus in eodem opere: *Qui exiguo sudore madet, cum febre, in metu sunt mortis.* Meritò etiam Hippocrates ferè semper, *sudores* in plurali laudans, denotat eorum multitudinem esse bonam,

Exceptio Prima.

Sudores multi, qui febrem nec solvunt, nec minuunt, inter inutilis reponantur. Sic intelligito sententiam illam: *Sudor multus* 1. *proorrh.* 23. *si cum febris acutis fiat, inutilis, Dicitur, cum febris,* quasi dicatur, nec solvens, nec minuens febrem; sed in eodem tenore relinquens: hic si continuaverit, exolutione virium, poterit esse malus, iis omninò exolutis, pessimus. Idcirco Galenus in commento prædictæ sententiæ timet, ne ex hoc multo sudore, non multo post virtus exoluatur. Optimus fuit Abderitanæ virginis sudor, quippe multus, & qui febrem, surditatemque penitus exoluit. *Cleonactes quoque multum sudavit, proorsus indicatus est.*

3. epid. sect.

3. agr. 7.

1. epid. sect. 3.

agr. 6.

Exceptio Secunda.

Laudauimus sudorem multum, intelligito, dùm non semper fluat, quippe semper fluens ab Hippocrate damnatur dicente: *Sudor plurimus frigidus, aut calidus, semper fluens,* (non in summo duntaxat vigore, sed in principio etiam, & augmento, vt redundantiam significet) *frigidus maiorem,* (hoc est longiorem) *calidus minorem* (nempe breuiorem,) *significat morbum.* In hoc sensu, prognosis sumitur à causâ; ita vt calidi sudores sint à calido humore, à quo morbi fiunt breues; frigidi ab humore frigido, à quo ægritudines eueniunt longæ. Sic in simili 6. *epid. sect. 1. dolores antiqui frigidi, noui verò calidi* appellantur ab Hippocrate. Sunt etiam in calidis morbis meliores, quàm in frigidis: quoniam calidi morbi acuti sunt, & sudoribus iudicari solent; morbi autem longi (tales sunt frigidi) sudoribus non iudicantur.

6. epid. sect. 1.

6. aph. 36.

4. aph. 36.

Exceptio Tertia.

Multitudo sudoris, homini alias ob causas, hoc est ob alias euacuatio

euacuatio
prum lo
menti,
Ratio
fluui
& vt ca
ta suda
quia à
his euac
pultric
quæ de
dicent
fluui
qui po
ribus,
tiæ; &

No
in ægr
optim
vti cop
sire e
tudine
humo

*
suis Pr
colle
culatu
mater
ternu
expel
& sub
teria
rietib
A
ctiom
gilia

euacuaciones debili existenti, adeò noua est, vt in Coacis, sic scriptum legatur, *Si cui post diuturnum alui profluuium, biliosa vomenti, & cibos aduersanti, sudor effluat multus, repetentè interimit.* Ratio manifesta est. Nam si debilis æger à diuturno alui profluuiio, & frequenti bilioso vomitu, sudet copiosè; sudor ille, & vt causa, & vt signum, prauus erit. Prauus, vt causa; quia tanta sudoris quantitas, vires debiles, omninò prostrabit: vt signum; quia à debili, expultrice, (qualis in ægro debili existit,) debilis euacuatio expectatur: Quòd si tunc multa eueniat, non expultricis vim, quæ exigua est, sed retentricis arguit debilitatem, quæ debilitati totius consentit. Si quis autem obiiciat Galenum 6. epid. dicentem, sudores nunquam sequi ad copiosum sanguinis profluuium, quia omnis humor euacuatur, sciat oportet sudorem, qui post hæmorrhagiam copiosam sequitur, non fieri ab humoribus, sed à partibus solidis, per resolutionem propriæ substantiæ; & dicitur diaphoreticus.

Exceptio Quarta.

Non eadem sudoris in sanis, & in ægrotis est prognosis. Nam in ægrotantibus multus sudor, adiectis reliquis conditionibus optimus erit. Sanorum *sudor multus per* somnum factus, corpus* 4. aph. 41. *vti copiosiori cibo indicat; si verò cibum non assumenti, hoc accidat, siue expedit, quòd euacuatione corpus indiget.* Itaque aut multitudinem cibi, aut (si multus cibum non sit ingestus) serosorum humorum indicat multitudinem.

* Cur dormientes, quàm vigilantes sudant magis? Bis quærit hoc in suis Problematibus Aristoteles; & in primis ait id fieri, *ob repercussionem; collectus enim calor internus humorem expellit.* Deindè diligentius rem speculatus, ait, sudoris originem, nempe vtràmque causam efficientem, & materialem intrinsecus esse: efficiens est calor; materia, humor; quare internus calor, qui in somno viget magis, internum humorem diffundens expellit. Semper autem aliquid è corporibus nostris defluit, sed exile est, & subindè insensibile: nam tenuitate suâ exhalat, non adhæret; si verò materia multa fuerit, non ita potest attenuari, quin adhæreat meatuum parietibus, & in sudorem condensetur.

Adde coctionem maiorem, per somnum fieri; ex maiore autem coctione plures halitus eleuantur, & hi non per cutis raritatem, sicut in vigilia, insensibiliter transpirant, sed dormientium cuti densiori occurren-

tes concreſcunt. Facit præterea ad materiam in ſudorem condenſandam quies, quâ dormientes ſepulti iacent: quippe vigilantium motus, vapores diſſipat. Accedit, quod in ſomno reliquæ euacuationes cohibentur, quarum inopiam copioſo ſudore naturam ſupplere par eſt. Demùm adiuuat expreſſio, quæ fit in perturbatione & reſuſu humorum denſitati cutis occurrentium; adiuuat ſimiliter retentricis ob calidi innati abſentiam, imbecillitas.

Exceptio Quinta.

Multos ſudores à laudabilium numero reiicies, ſi multos abuſiuè appelles: appellabis autem abuſiuè multos, eos, qui licèt pauci, continui tamen ſunt. Abuſiuè etiam multos, dicimus eos, qui breuibus redeunt interuallis. Vtrique horum ea carent vtilitate, quam in verè multis reperiri diximus. Nam frequentibus hiſce ſudatiunculis & vires proſternuntur, & materiæ parum euacuatur.

Exceptio Sexta.

6. epid. ſect.
2. text 33.
in com. præ-
citata ſen-
tent. cap. 3.
acut. cō. 17.
4. aph. 32.
7. aph. 61.

Cùm multos ſudores laudas, ne ita multitudini faucto, vt * immodicos recipias. Idcirco ſapienter, vt ſolet, Hippocrates ſudores quanti ſint iubet conſiderari: quia nempe, vt Galenus annotauit: *Exceſſus multitudinis noxius eſt: vires quippe debilitat.* Merito ergo à magno Magiſtrō ſudor *ſuperfluens* damnatur, vt intelligamus alium eſſe multum, alium ſuperfluentem.

d. ſectis ad
eos qui in-
troducuntur
cap. 9.

* Attamen ſuperfluitas, ſemper, factâ ad vires collatione, debet inſpici: ſiquidem Galenus quosdam vidit, quibus tantùm ſudoris effluxerit, vt plumas etiam madefacerent, ſed tamen inter hæc nihil illi viſum eſt eſſe ſedandum: quoniam educebantur, ea quæ moleſta erant, hoc eſt, quoniam aderat conferentia & tolerantia: ſi enim talia purgentur, qualia purgari oportet, confert & leuiter ferunt; ſi aderat tolerantia, aderat virium robur ad eam euacuationem requiſitum. Demùm quemadmodum id, quod toleratur, licèt multum ſit, non adhuc eſt ſuperfluum; ita id quod ſine tolerantia accidit, ſuperfluere cenſetur: hoc enim debemus ſiſtere, illud ſinere.

MODVS.

Exeundi modus in ſudore triplex eſt, *Expreſſio, Excretio, Ex-
lutio.* Hoc mente ſeruare oportet, vt ſciamus quando ſudor con-
ferri

fertim e
exiens l
ſi in dol
propter
febris,
eueniat
vi Natu
bonæ c
luit; ſe
quò me
nique
criticè
datur;
colliqu
* mili
fronter
datum

* An
anguſtia
ſudores
meatu
ſunt, q
tur, qu
miliare
gnifica

Lic
verò ſ
humo
confe
ſenſu
dor if

Su
habe

ferit erumpens bonus est, aut malus: quando rursus sensim exiens laudari, damnariue mereatur. Is qui fit per *expressionem*, si in doloribus fiat, anxietudinis vehementiam indicat, si fiat propter venarum, ab humore nimio, distentionem, initio febris, diurnitatem significat; sed siue hâc siue illâ de causâ eueniat, sensim effluit. Qui per *excretionem* effunditur, hoc est, vi Naturæ, id, à quo molestatur, expellentis; modò in aliis, bonæ crisis leges obseruet, vbertim prorumpens morbum soluit; sensim effluens, poterit morbum minorem reddere, & quò melioribus fuerit stipatus signis, eò laudabilior erit. Denique sudor vbertim fluit, vel periodicè, vt in tertianâ; vel criticè, vt in causone. Quorum ille facit vt morbus facilius reddatur; hic, vt omninò soluatur. Si fit per *exolutionem* partium colliquatarum, semper sensim fluit, & hic esse solet sudor ille * miliiformis, quem Hippocrates damnauit, vt plurimùm circa frontem duntaxat, roris similitudinem habens, & propriè sudatiunculæ nomen meretur, prauumque omninò est signum.

* Actuarius sudores milium specie referentes, ostendere ait meatuum angustiam. Actuarius reprehendit Mercurialis; cum enim miliiformes sudores crassiusculi sint, multum abest vt adipiscantur crassitiem ex meatuum angustia. At fallitur Mercurialis; nam miliares minus crassi sunt, quàm ij, quos in guttas conglobari videmus miliaresque appellantur, quia exiguas guttas granorum milij æquales præ se ferunt. Igitur isti miliares, cum per expressionem fiant, meatuum angustiam possunt significare. *lib. 3. meth. c. ult.*
lib. 3. d. excrement. c. 1.

Exceptio.

Licet excretio sudoris, quæ confertim fit, utilis sit quæ verò sensim, damnanda; vt potè aut impotentiam naturæ, aut humorum arguens renitentiam: nihilominus etiam sudores confertim prorumpentes in virium resolutione, perniciosi sunt; sensim autem exeuntes conferunt. Iterum tamen repeto, vt sudor iste, sit factus per excretionem, non per partium exolutionem.

QUALITATES PRIMÆ.

Sudor aut est calidus, aut frigidus. Sudor calidus, nisi alias habeat adiunctas prauas condiciones, nunquàm ab Hippocrate damnatur

4. aph. 42.

damnatur; frigidus nunquam laudatur. Iam diximus ex Aphorismo (*calidus sudor minus, frigidus magis morbum significat*) idem esse, magis morbum significare; ac si dicamus significare maiorem morbum: quia longiorem. Adde nunc etiam maiorem: quia periculosiorem: si enim febris *acuta*, sudorem non potuit calefacere; vel paucitas & ferè extinctio caloris adest; vel humores multi, & indomiti, qui nequeunt à calore vinci. Hoc

4. aph. 37.

accipe à Galeno in sententiam illam; *Frigidi sudores, cum acuti quidem febre, mortem; cum mitiori autem, longitudinem morbi significant.* Tunc sic. Sudor frigidus, si à multitudine fiat humorum frigidorum, qui longo tempore, ad sui emendationem indigent, *cum febre acuta*, lethale erit signum: febris enim hæc prius corpus dissoluet, quam humores cicurentur; cum *febre autem tepida*, quæ inducias præbet, non ita: cum enim hæc febris non anticipet ægrotantem dissolvere, poterit diuturnitate humores concoquere; sed quia multi, & frigidi sunt, tempore indiget longiore. Atque ita frigidus sudor quemadmodum in acuta febre est perniciosus; sic in mitiore, longitudinem magis quam periculum indicat. Philiscus valdè malignâ febre comprehensus, frigidum sudorem, toto morbi tempore, habuit, & tandem periit. Dromeada vxor sudavit per totum corpus, frigidum, & quamvis citò recaluit, citò tamen mortua est.

lib. 4. c. 13.

* Frigidi sudoris causam in meo de Meteoris Microcosmi libro, satis superque declaravi, quare ne iterum quæ semel scripta sunt, repetere cogar, illuc te remitto.

QUALITATES SECUNDÆ

Quilibet humor suum habet proprium colorem; ex quo deiectionum naturam, imò & vrinarum, cognosci diximus, ex eodem etiam sudoris* colore vult Galenus vt sudoris qualitas cognoscatur; quemadmodum etiam ex odore, & sapore; idcirco de his aliquid dicere institui, ne hac etiam in parte, tibi noster deesset labor. Sudoris, in homine naturaliter se habente, colorem, colori vrinæ videtur Galenus comparare; nam sicut vrina (ait ille) *naturalis, modicè est pallida; sic & sudor.* Sapore etiam non distat ab vrinâ: siquidem *sudor naturalis euidenter salsedi-*

4. sanit. tu-
end.
c. 4. & pluri-
bus aliis in
locis.

1. simpl.
med. facult.

nem hab
nem, t
met alil
Hæ su
naturam
hender
ret, su
tem mu
vel Me
dor in c
dantiar
gritie, n
saporem
pituita
sudore
guinis
odorem
Porrò
pla hab
propor
partim
planè o
sape na
boranti
est, ex
ret. Sa
planè fi
tus cer

* A
multis i
lore, od
iple pre
tianas,
mus, n
color,
ficieteri
neus h
tatibus

nem habet, sed obscure amaritudinem. Neque hoc præter rationem, siquidem, *aliquid bilioſe ſubſtantie habet*; & vt idemet alibi notat; *bilioſa ſubſtantia tenuis, quotidie cum ſudore exit.* ^{14. met. c. 1.} Hæ ſunt ſudoris naturalis notæ, à quibus ſi degeneret, præter naturam erit, qualis in ægrotis conſpicitur. Hoc vt comprehenderet Galenus, iubebat ægrum, vt ſudorem ſuum guſtaret, ſumpturus ſcilicet ex ſudoris ſapore in hanc vel illam partem mutato, humoris qui euacuabatur diagnoſim. Hoc etiam vel Medico non iubente accidere, ait, quoties ægro ſpontè ſudor in os deſluit. Si itaque ſudor nimis amareſcat, bilis redundantiam vt in morbo, regio, indicat: ſi acidus ſit, ſimul cum nigritie, melancholicum atteſtatur humorem: ſi contra colorè tum laporem frigide pituitæ induerit; quemadmodum dulcis, calidorum pituitam demonſtrabit; ſic inſipidus, pituitam naturalem. Omitto ſudorem ſanguineum; hic enim & meatuum raritatem & ſanguinis tenuitatem declarabit. Itaque eodemmet auctore: *ſudores odorem, colorèmq; excremento, quod euacuatur, ſimilem habent.* ^{4. ſanit. tu. c. cit.} Porro vt tam coloris, quàm odoris, quàm etiam ſaporis, exempla habeas tranſcribam tibi eiufdem verba, vbi conſiderandam proponit ſudoris exeuntis naturam: inquit igitur. *Hic namque partim acidus, partim ſalſus eſt, partim veluti lutum, aut virus planè olet: licet autem hoc ex ſtrigili deprehendere, cum lauantur: ſæpe namque amarus planè apparet, qualis utique morbo regio laborantibus emittitur: eius verò dignotio etiam citra guſtum, facilis eſt, ex ſolo colore: quippe pallidus, pro eiufmodi bilis ratione, apparet. Sæpe tamen poſt validiſſimos labores, & vehementem aſtum, planè flauus conſpicitur: Aliquando medius, atque ex ambobus mixtus cernitur, veluti quodammodo ex pallido flauus.* ^{4. ſanit. tu. end. cit.}

* Auctor omnium, in arte Medicâ, bonorum Hippocrates, qui multa, multis in locis, de ſudore ſcripta reliquit, nihil uſquam de eiufdem colore, odore, ſaporèue nos docuit: quoniam fortaiſe à ſolidâ doctrinâ, quam ipſe profitebatur, hæc conſideratio viſa eſt aliena. Nam cauſones & tertianas, vel exquisitas, vel exquisitis proximas, ſudoribus iudicari vidimus, nulla factâ in huiufmodi qualitibus mutatione; idem namque erat color, idem odor, & ſapor, qui in ſudoribus ſanorum, conſpicitur. Quod ſiſtericis ſudor amarior ſit ſolito, ſi etiam flauior, nil mirum: nam cutaneus humor, non poteſt non euacuationem quæ per cutem ſit ſuis qualitibus inſicere. Hoc tamen ſcire, quid prodeſt? Fatidos ſudores in multis

de constitut.
ari. med. ca.
pit. 18.

fanis conspeximus, suntque nonnulli quibus pedes graueolente sudore, vt plurimum madent: noui Virginem nobilissimam, hac turpitudine infectam; sed hinc nullam ad morbos effatu dignam coniecturam facere opus erat. Hæc tamen in Galeno sunt tolerabilia, illud verò in eo tolerare nequeo, quod sicut in aliis excrementis, sic in sudoribus coctiones spectat: Cum enim de signis loqueretur hæc adiungit verba. *At quatenus alterum altero prænaleat, concoctio, cruditasue monstrat quas subinde ex propriis cognosces excrementis; qua enim in ventriculo conficiuntur, deiectiones monstrant; qua in vasis lotia; qua in toto corpore sudores &c.* Sic ille. Verum coctionis & cruditatis notas in deiectionibus & vrinis iam satis teneo; Hippocrates eas me docuit, Galenus repetiit: vellem tamen, vt quoniam ex Hippocrate, addiscere nequeo coctionis notas in sudore; eas saltem me Galenus doceret; quam rem si quispiam, pro Galeno me doceat, habeo gratias.

C A P V T X I.

Signa sumpta ex facultate Animali:

P A R T I C V L A I.

Signa quæ sumuntur à facultatibus reëtricibus,

2. aph. 33.

AM animales, quàm naturales vires, benè se habere in ægrotante bonum est: idcirco Hippocrates: *In quouis morbo, ait, mente constare, & benè se habere ad ea quæ offeruntur, bonum: contrarium verò malum.* Hæc sententia, si collectiuè accipiatur, sensum efficiet: *In quouis morbo partes, quæ in cerebro sunt, & illas quæ circa reur, & ventriculum, benè dispositas esse, bonum est.* Si verò disunctiuè legatur, vnumquoque ex duobus signis seorsim bonum esse dicemus, v.g. *mente constare bonum: benè se habere ad oblata, bonum etiam est.* Porro quamuis negandum non sit, melius esse duo illa bona signa simul concurrere, quàm vnum: & è contrario deterius, si vtrâque praua signa eueniant, quàm si vnum duntaxat: tamen cum in vnoquoque signorum veritas Aphorismi appareat,

appare
datur
quoad
Prate
benè se
mus de
agamu
action

Si q
trali a
vtpote
rum cù
ra non
cantiu
litatem
natura
tiam fu
quàm
hoc m
partis
currer

In
quorum
signum
pies: N
tingit
nit, &
nem a
ad cau
gnosca
rio, in
cende
oris ve
vexari
rans e
memb
nem v

Ca

appareat, præstat disjunctiuè legere, vt magis vniuersalis red-
datur sententia. Nempe: *In quouis morbo agrum benè se habere,*
quoad facultates animales (hoc enim est mente constare) *bonum.*
Præterea *benè se habere quoad naturales* (ita explicatur illud,
benè se habere ad ea, quæ offeruntur.) *bonum similiter est.* Porro egi-
mus de significationibus sumptis à facultatibus naturalibus;
agamus & nunc de signis, quæ ab animalibus facultatibus,
actionibusve accipiuntur.

Si quæras, nùm maior sit habenda fides signis sumptis à na-
turali actione, quàm ab animali? Galenus nihil respondebit,
vtpote qui nunquam vni tantum signo fuit addictus. Cæte-
rùm cum signa concomitantia aliquando alia aliis tanto maio-
ra non sint, vt nos manuducant, oportet ad naturam signifi-
cantium recurrere. Brasauolus aduertens duntaxat ad nobili-
tatem mentis nostræ, & domicilij eius, quæ quidem nobilitas
naturalium tum facultatum, tum instrumentorum præstan-
tiam superat, velle videtur, vt semper sit melius, *constare mente,*
quàm *bene se habere ad ea quæ offeruntur.* Verumtamen, cum
hoc multas patiatur exceptiones, nec solum sufficiat præstantia
partis affectæ, ad augendam efficaciam signo, sed alia etiam con-
currere oporteat, ideò cum distinctione procedendum est.

In morbis quidem longis, si duos accipiatis ægrotantes,
quorum vnus mente labore, alius verò inappetentiâ, grauius
signum ex inappetentiâ, quàm ex mentis inconstantia acci-
pies: Nam delirium sine febre) quale in morbis longis con-
tingit) multoties curatur; inappetentiâ autem vires proster-
nit, & quantò morbus est longior, tantò periculiosius homi-
nem afficit. In acutis autem ægritudinibus, oportet recurrere
ad causas signorum, vt ex damnis, quæ inferre possunt, co-
gnoscas quænam erit utilitas, si absint: E. g. labore vnus deli-
rio, in febrium accessionibus, facto ex vaporibus ad caput af-
cendentibus; alius verò inappetentiam habeat, cuius causa sit
oris ventriculi quædam mortificatio; in hoc casu deterius erit,
vexari inappetentiâ, quàm delirio. Rursus detur æger deli-
rans ex phrenitide, * hoc est, ex inflammatione cerebri, aut
membrarum eius; alius verò inappetens propter subuersio-
nem ventriculi à bile innatante, aut ab æstu febrili excitatam,

nónne tunc maius malum portendet delirium, quàm inappetentia? maximè.

Hæc quamuis ita sint, ego Aphorismum, non ad duas facultates extendo, sed in vnâ duntaxat contineo. Nam non minus ad animalem facultatem pertinet *benè se habere ad oblata*, quàm pertineat, *mente constare*: neque de appetentiâ naturali, sed de animali intelligendam sententiam istam reor. Imò verò non de appetentiâ, sed de ratiocinio, ita vt, æger non solum *mente constet*, quemadmodum in sanitate, sed etiam *benè se habeat ad oblata*, hoc est, non sit impatiens, neque morosus, sed omnino se astantium, & Medicorum dictis obedientem præstet: nocet enim non parum morositas ægroto, adeò vt Hippocrates historiam mulieris narraturus, morosam fuisse anoret, quasi insinuans illius inobedientiam, quæ morbum difficiliorem reddebat. Et quemadmodum Medicus rectè officio suo fungitur, si ægrum bono animo esse iubeat, ita etiam ægotans benè rem suam ager, si persuasentium sermones non aspernetur; nec se desperationi tradat, nec oblata accipere tam alimenta, quàm medicamenta recuset: quippe multi adeò inobedientes se præbent, vt obstinatio illa, delirij speciem præ se ferat.

5. *contr. c. 12.*

1. *prog. 13.*

1. *Prorr. 1.*

7. *aph. 12.*

2. *de sympt. caus. c. ult.*

* Neque recipiendus est Vallesius & cum Vallesio etiam nonnulli, qui citra cerebri aut membranarum eius inflammationem, ob solos calidos humores, in cerebro redundantes, aiunt dari posse phrenitidem. Hoc quidem falsum esse, ex eo vel maximè apparet; quòd vniuersum phrenitidis genus perniciosum statuit Galenus, quod non esset, si aliqua phrenitis posset, cerebro membranâ ve non inflammatis, fieri. Quando autem Galenus *exquisitam*, ait, *phrenitidem*, & nulli alteri morbo permixtam fieri, *clon flaua bilis locum prehenderit, in quo residet anima princeps pars*; hoc eâ lege accipito, vt bilis ista inflammationem faciat, & non aliter. Quando etiam inquit, *inflammationem, quæ multos vapores transmittit ad caput, cerebrum vaporibus implere, & phrenitidem facere*; intelligito calidos istos vapores, phrenitidem quidem efficere, si condensati, & in cerebro coadunati inflammationem excitent: Alioquin si ita non intelligas Galenum sibi ipsi habebis contrarium; quippe *phrenitidem*, affirmat, *non simpliciter ob calidos succos, sed cum phlegmonem vel in cerebro vel in membranâ eius parient, oboriri*. Hoc cognouit Auicenna; siquidem *carabutum*, hoc est, phrenitidem appellat, *sissem*, hoc est, apostema. Si quæras cur bilis in cerebro abscessum facit, non melancholia? id referam ad succi melancholici fixiditatem,

giditatem
inflammat
multâ pitu

Verita
auctor H
rias verfa
ticam, tū
excreme
duplici r
gillimè a
Deindè
uæ causa
cusat, re
tentia; /
rum per
bum ing
sagium;
mant, v
earum r
soluunt

PER

Fami
aliis nor
Nugari
sanum:
dus, à r
dent; it
anathys
verò ab

Præ
Cast

gilitatem, quæ alterare duntaxat valet. Rursus cur bilis in arcuatis, non inflammatur? quia teste Galeno, biliosus humor ictericorum, crassus, & s. loc. aff. c. 7. multâ pituitâ permixtus.

Corollarium.

Veritati ergo consonum est, quod Coacarum prædictionum auctor Hippocrates scripsit, nempe: *Deliria quæ circa res necessarias versantur, pessima*: sunt autem res necessaria, tum ad dieteticam, tum ad pharmaceuticam spectantes, quæ adiungo etiam excrementorum expulsionem. Est autem hæc delirij species duplici nomine perniciofa: primò, quia æger sic affectus longissimè abest à naturali dispositione, & ita malum est signum: Deindè quia miserum ægrotantem ad interitum perducit, præuæ causæ rationem subit; neque enim in eo, qui remedio uti recusat, remedio est locus: quare meritò additur in prædictâ sententiâ; *si ingrauescant mortifera*: tum quoniam grauium signorum perseuerantia, & exacerbatio, fatiscentem naturam, & morbum ingrauescentem ostendunt, vndè confirmatur mortis prælagium; Tum etiam, quia huiusmodi delirantes, si eò deueniant, ut omnino, imperuasibiles reddantur, præ inopiâ earum rerum, sine quibus vita sustineri nequit, penitus resoluuntur.

PERTVRBATÆ MENTIS GRADVS.

Familiares est Hippocrati (sic notante Galeno) ut aliis, atque aliis nominibus, quantitatem subiiciat desipientiæ, videlicet: *Nugari: Mente moueri: Delirare: Desipere: Dementem esse: Versanum: (aliàs Amentem,) Insanum: & Furiosum*. Hi omnes gradus, à maiori, aut minori causâ, eo ordine, quo scripti sunt, pendunt; ita ut priores quatuor à leuiori causâ pendeant; vel ab anathymia si benignâ, vel à benignis humoribus: posteriores verò ab humore magis maligno.

3. epid. sect. 1.
comm. 2.

Appendix.

Præter hos gradus, describitur à Galeno, *Mente vacillans*, 1. diff. ref. p. c. 12.
Castrens. Syntaxis Præd. Med.

D d 2

qui

qui animum in visionibus, velut in curis quibusdam habens, animalium actionum negligens est, & neque lotium eiicit, nisi quis eum commonefaciat, neque ventris onus deponit, neque cibum petit, si verò petat, interim, dum offerunt, obliuiscitur.

7.aph.9.

Contingit aliquando ægrum mente vacillare, præ nimia debilitate, atque hanc speciem delirij, crediderim intellexisse Hippocratem, qui ait: *A sanguinis profluuiio delirium, aut conuulsio, malum.* Conuulsionem à copiosâ euacuatione malam esse inferius dicemus, delirium verò malum est: quippe significat adedò copiosè sanguinem fluxisse, vt neque eius, neque spirituum tantum remanserit, quantum pro exequendis internis functionibus sufficiat. Deesse autem in toto corpore spiritus malum est, in capite longè peius. Itaque moribundos multoties, absque vlla phrenitidis suspitione animo vacillantes videmus; quod non aliundè euenit, nisi quia summa debilitas actionibus internorum sensuum obest.

Vacillant etiam mente per Somnum aliqui, & licet expergefacti resipiscant: nihilominus in illis phrenitis timenda est. Nam cerebrum iam incipit agitari, & quamuis in illo principio vigilans æger, possit ratione cogitationes errantes cohibere, postmodum ingrauescente malo, non poterit, quod suo loco dicemus, cum de insomniis sermo incidet.

2.aph.2.

Iam verò expergefieri à somno, cum delirio malum est; si enim: *Vbi somnus, delirium sedat, bonum*; vt inquit Hippocrates; è contrario: *Vbi somnus laborem facit* (eodem auctore) *malum*; mentis autem perturbatio inter labores est numeranda. Præterea ex somno leuamen speratur; si ergo vnde speratur vtilitas, tantum abest vt eueniat, quin potius suscipitur damnum, quid poterit deterius euenire?

Corollarium.

Colliges ex dictis per tres gradus deliria ad summum ascendere. * Primus est, cum deliris cogitationibus premuntur ægri, ita tamen vt ipsi sibimet conscij de multiplicitate, tum somniorum, tum cogitationum quærantur. Atque his, nisi præsto succurratur, superuenit delirium illud, quod est in gradu secundo, cum scilicet agrotantes, cogitationum suarum errores

non

non agri
si perflit
rium vi
pientia
turbatio
sue fur

* Hos
lanis hom
re, vel de
sunt se se
habent, 7
piunt ope

Pote
test & c
mam ar
test tam
tia, qu

* Ara
agnoscit.
lent,) e
superius
dicus, de
batur T
tiocinab
idem, Ro
nestram,
indeque
proicere
ille omn
exceptum
deturbat
rum quo
gvarix
hendeb
dum de
esse, p
posse,

non agnoscunt, sed eas, tanquam rectas, ore promunt. Quod si persistant, ea quæ cogitarunt, opere complent; ut vix astantium vi coerciti contineri in lecto possint, qui ultimus est desipientiæ gradus. Itaque primus gradus, mentis error, seu perturbatio, appellatur; secundus, delirium; tertius, insania siue furor.

* Hos tres gradus in ægrotantibus procedere, docemur ex eo, quod sanis hominibus passione aliquâ affectis contingit: prius enim vel de amore, vel de inimicitia cogitare incipiunt; crescente deinde affectu non possunt se se continere, quin loquantur de re, quam diligunt, vel quam odio habent; Tandem, ad culmen perveniente passione, quæ cogitarunt, incipiunt opere complere, & exequi.

Annotatio.

Potest delirans errare circa * omnes internas potentias, potest & circa vnam duntaxat. Si circa omnes error fiat, gravissimam arguit causam; si circa vnam tantum minorem. ** Potest tamen levius, aut gravius malum dici, pro ratione potentia, quæ offenditur.

* Arabum schola, cum Avicennâ, sedibus distinctos internos sensus agnoscit. Præcipua huius rei ratio, (inter alias non paucas, quæ afferri solent,) est, quia affecta vna potentia, reliquæ illæ permanent; quod nos superius admisimus, & experimento comprobatur: Theophilus enim Medicus, de quo Galenus, imaginativam læsam habebat: siquidem imaginabatur Tibicenes esse in angulo domus, qui tamen non erant, sed bene ratiocinabatur: nam si essent merito excludi deberent. Alius verò, de quo idem, Romæ insanus, cum in cubiculo detineretur, è lecto surgens, ad fenestram, per quam & ipse videri, & præsentem contueri poterat, accessit, indeque ex vitreis vasis singula ostendens, scilicatus est, imperarentne ut proliceret, qui videntes, plaudentesque ut ea proliceret, cum rogassent, ille omnia arripiens deiecit, quod cum magnis acclamationibus, visisque exceptum fuisset; subinde num puerum quoque, quem apud se habebat, deturbari iuberent, interrogavit, quod cum illi, ut faceret, iussissent, puerum quoque à fenestra præcipitem dedit. Huic vis apprehendens seu imaginatrix integra erat: quia & vasa, & puerum, & acclamantes ritè apprehendebat: cogitatrix autem ægrotabat: quia & vasa, & puerum deiiciendum dementer existimabat; neque ratio assequeretur vasa comminuenda esse, puerumque interiturum. Iam verò memoriam per se solam lædi posse, Thucydides nos docuit, qui retulit, enasisse quosdam, in magnâ illâ pestilentia,

de sympt.
differ. c. 3.

4 de loc. aff.
sec. c. 1.

*de diff. symp.
c. 8. & de
caus. symp.
lib. 2. c. vlt.*

pestilentia, quæ suo tempore grassata fuit, qui neque se ipsos cognouerunt, neque alios. Huic exemplo Galenus alia adiungit nonnullorum, qui senio in easdem inciderunt affectiones, & aliorum, qui literatum, & artium omnino oblitifuerant, imò & suorum nominum, qui tamen internos alios sensus incolumes habebant.

Itaque, si vna absque aliâ potentia internâ lædi potest; non videtur rationi consentaneum omnes simul habitare. Verumtamen istiusmodi auctores considerare debuerant, facultates naturales omnes, simul esse in qualibet particulâ, vnam tamen ab æque altera sæpissimè offendi. Non igitur immorabor in recensendis, & refellendis rationibus, quæ pro hac parte afferuntur: quandoquidem iam aliorum fuit labor. Porro melius cum Galeno censere debemus non discerni locis internos sensus, quamuis seorsim lædi possint, ita scilicet poscente temperamenti varietate, & maiore, seu minore dispositione præter naturam, à quâ, vna seorsim, aut duæ, aut plures simul offenduntur: quis enim dixerit in phrenitide vnus tantum potentie locum inflammatione corripit, non vniuersum cerebrum? & tamen, vt plurimum, non omnes labuntur interni sensus.

Ex prædictâ Arabum ratione, quâ probant facultates esse sedibus distinctas, quia videlicet seorsim lædi possunt, poterimus nos cum Galeno elicere potentias rectrices esse numero tres, non quinque vt existimant multi, non quatuor, vt est aliorum opinio. Prima ergo Imaginatrix seu Phantasia appellatur, hæc species recipit: Altera Cogitatrix, quæ ratiocinatur: Tertia, Memoria, quæ rerum conseruat imagines. Neque re verâ plures esse debent, cum non plures actiones appareant læsæ.

Querunt aliqui vtrum præter has cognouerit Galenus sensum communem? & profectò licet videatur sensum istum communem, primum sensorium appellare, in quo, ait, fieri somnum, & vigiliam, nihilominus cum nullam peculiarem huius communis sensus noxam distinctam à noxâ Imaginatricis tradiderit, non videtur, inter vtramque, diuersitatem agnouisse.

Sed quicquid sit de Galeni sententiâ, mihi magis aridet sententia eorum, qui sensum communem, cum Aristotele, circuli centro conferentes, eum ab imaginatrice distinguunt, ad quem variorum sensuum imagines confluent, vt ibi simul vniantur, vnde in sensu communi dulcedo, & albedo simul, in vno lacte, representantur: Imaginatio deinde puriore modo, hæc in obiecti etiam absentia recipit. Ad obiectionem autem superius adductam, nempe non dari læsionem aliquam, quæ peculiariter sensui communi conueniat, Respondebo dari vertiginem: neque enim cum pleisque admitto Imaginatricem in vertigine læsam. Nam dupliciter contingit hominem e.g. paleas, & festucas circumuolitantem conspiceret; Primum per scotomiam læso sensu externo & falsitatem imprimente sensu communi, & tunc æger ab altiori potentia edoctus, errorem suum agnoscat: Altero, per delirium, & tunc Imaginatrix est læsa & æger non agnoscat se decipi, imò manibus festucas, & paleas auellere tentat.

** Si quis quærat quænam sit maior offensio, Imaginatriæ sine, an Cogitatriæ, an Memoriam? cum distinctione Respondebo. Nam morbo declinante vidit. Thucydides memoriam sine periculo deperditam. Hoc in filio meo Francisco, etiam aliquando expertus sum. Laborauerat maligna & puncticulati febre, in cuius vniuersali declinatione memoriam deperdidit, aded vt eos, qui è cubiculo discedebant, prorinus discessisse obliuisceretur; & dum loquebatur, eadem sapius repeteret, immemor eorum quæ paulò antè pronunciauerat, ab hoc malo facillè, Deo auspice, conualuit.

In augmento ægritudinis abolita memoria, pessimum est signum. Quapropter quando ab Hippocrate & Galeno, in Epidemias, in Prorrheticis, & in Coacis, inter perniciofa signa memoriæ abolitio reponitur; intelligite hoc dictum de obliuione, quæ in augmento febris accidit: hæc namque omnimodam caloris naturalis mortificationem significat: quippe obliuio à frigiditate accidit sola, vt Galenus voluisse videtur, inquit; *Cum igitur vel perit, vel grauiter laesa est memoria, frigida omnino intemperies est, quocirca calefacere ipsam oportet; at verò exsiccare, & humectare, non necessarium est; sed si humiditati copuletur, arefacere; si ariditati, madefacere.* Iouertus à frigiditate simul cum humiditate, memoriam deperdi arbitratur; signum cuius rei est, quod infantes, & senes nimio humido abundantes, parum valent memoriâ, quod Plato etiam voluisse videtur, qui ait, *Animam omnia scientem, omnium obliuisci, cum in humidissimum fœtus corpusculum, se se demittit, ac mergit.* Ego veriore existimo Galeni opinionem: neque enim humiditas, magis quam siccitas, memoriæ obest, nisi frigiditas adsit, quæ obliuionem inducit.

Porro inter omnes tres actiones, memoriam deperditam grauissimum malum, grauissimumque signum esse, censeo: neque enim cogitatio, vbi memoria desit, neque imaginatio, nisi momentanea consistere potest. Inter reliquas anceps sum. Nam cum maior vis ad cogitandum, quam ad imaginandum requiratur, minore qualibet noxâ vitiatur Cogitatrix; Imaginatrix autem grauius ostendit malum. Ex altera parte cum imaginatio facilius etiam læditur, non adhibente Animâ tantos ad imaginandum conatus, quantos ad cogitandum. Tandem si imaginatio est deperdita, cogitatio necessariò labitur: qui enim non percipit imaginatione, quomodo cogitabit? verum potest imaginatrix laesa esse, non tamen aded vt cogitationem impediat; & tunc poterit cogitatrix, ex hypothese rectè munus suum peragere. Sic Theophylus ex hypothese bene cogitabat: si enim imaginatio verum repræsentasset, & tibicines re verâ adfuisent, rectè cogitatio, eos efficiendos, ratiocinabatur.

PARTICULA II.

Præfagia sumpta à Voce.

6. de vris
part. c. 3.6. epid. sect.
2. com 43.2. symp. caus.
cap. 7.

INter animales functiones *vox & sermo* recensentur, quippe *vox*, vt inquit Galenus, *principalissima est omnium anima acti-
num*. Propterea hinc etiam non leuia præfagia accipi posse do-
cet: nam in primis vox siue mutetur, siue minuatur, siue aufe-
ratur, semper aliquid significat. Et quod attinet ad mutatio-
nem vocis, & soni, multiplex est differentia, præcipuè verò in
acumine, & grauitate. Hæ tamen appellationes per translatio-
nem ab iis, quæ tanguntur sunt acceptæ: vt enim acutum
omne, & quòd in mucronem fastigiatum est, momento pene-
trat, quod verò obtusum, segniter; ita etiam vox acuta, auditum
quodammodo perforat; grauis obtusè ferit. Quomodò hæ vo-
ces offendant, non est præsentis instituti tractare: siquidem
sola præfagia indagamus; siquis rem hanc scire cupit, Gale-
num adeat.

De Voce rauca.

6. de sanit.
tuend. c. 9.
7. de compos.
med. secund.
loc. c. 1.1. provb. cò.
10. & 4. de
loc. aff. c. 6. 7.
de vsu part.
cap. 7.

Cum ex mediocri mixtione humiditatis cum siccitate, clara
reddatur vox, quæ respondet dulcedini inter saporos; velut
asperitas vocis, acerbitati; si aliqua duarum qualitatum exce-
dat, vitiatur vox, atque adeò ex superfluâ humiditate fit rauca.
Ergo larynx madefactus, vocem efficit raucam, ex Galeni te-
stimonio. Quamuis autem ille, vocem raucam, & intercepam,
in vno & eodem reponi genere, & solâ magnitudine differre
dicat: cum enim vocis organa, ab humiditate, vehementius
fuerint madefacta, vox intercipitur, adeò vt loqui nequeant;
quando autem moderatior est humectatio raucedo oboritur.
Nihilominus plures causas interceptio, quàm raucedo habere
potest. Quippe rauca vox, teste Galeno, fit; vel propter de-
stillationes à capite; vel propter pulmonis vlcera; vnde si quis
raucè loquatur, interrogare oportet nùm antea fortiter clama-
uerit; siquidem ab hâc quoque occasione raucedo prouenire
potest.

potest; c
riam, & p
tem inte
frâ dice

Quer
ditate; i
Quibus
nus leg
chondria
promati
arescit, p
cingent
tem ret
rùm alt
gultiam
cem en

Mai
tur ab f
te vox c
siccitas
citas, fi
clango

A V
cerner
ca niu
rùm qu
xgrè a
qui cal
niam,
Ca

potest

potest; quod si non accidat, tunc scire expedit, asperam arteriam, & præcipuè laryngem, multo humore occupari. Vox autem intercepta ob multas causas potest inueniri; de quibus infra dicemus.

De Voce acutâ.

Quemadmodum vox rauca (vt inquit Galenus) ab humiditate; ita acuta, à nimia fit siccitate; Idcirco Hippocrates ait: *Quibus vox acuta est, hu hypochondria intrò tracta sunt*; Galenus legendum censet: *Quibus vox acuitur, trahuntur his hypochondria ad internam sedem*; additque septum transversum symptomatis eiusmodi causam esse, cum vel inflammatur, vel arefcit, propter igneam caliditatem, vel à membranâ costas succingente retrahitur, cum rursus ea ob phlegmonem, & siccitatem retrahatur; Vox etiam acuitur ex vocalium instrumentorum astrictione, cumque per febres acutas siccitas horum angustiam efficiat, solent huiusmodi febricitantes acutam vocem emittere.

3. epid. sect.

3. com. 32.

1. prorrh. sect.

2. tex. 10.

De Voce clangosâ & stridulâ.

Maiorem siccitatem indicat vox clangosa: ideò mala dicitur ab Hippocrate. Ordo igitur hic est, vt à moderatâ siccitate vox clara efficiatur; à siccitate auctâ, vox acuta; si ulterius siccitas progrediatur, vox fit clangosa; si magis augeatur siccitas, fiet vox stridula, seu querula, & hæc tantò erit quàm clangosa deterior, quantò maiorem arguit siccitatem.

1. prorrh. sect.

2. tex. 12.

De Voce exiguâ, seu exili.

A Voce mutatâ ad diminutam accedo: hæc fit à frigore, vt cernere est in iis, qui plus nimio frigescunt, & in iis qui per loca niuosa iter faciunt, atque etiam in accessionum principiis: tum quia aër paucissimus attrahitur, tum etiam quia musculi agrè attollantur. E contrario Hippocrates *vocalissimi sunt*, ait, *qui calidum habent plurimum*: Galenus id euenire putat quoniam, qui calidissimo sunt corde, multum aërem attrahunt. Dis-

4. epid. sect.

4. tex. 24.

plicet mihi hæc expositio : Nam febrientes, & ij qui se nimium exercent, multum aërem attrahunt, nec propterea eorum vox augetur. Melius videtur dicendum, ampla vasa caloris sobolem esse, quapropter, qui nimium habent calidum, arteriam habent amplam, per quam multo aëri datur transitus, ex quo vox etiam fit ampla. Vnde Galenus in arte Medicâ, hæc habet verba. *Non tamen ipsa vocis magnitudo, à caliditate, sicut neque paruitas, à frigiditate fit; sed altera quidem, aspera arteria latitudinem sequitur, & vehementiorem efflatum: paruitas verò à contrariis aduenit.* Hoc quidem ita est, & ampla vox, vasorum amplitudinem; parua, angustiam vasorum sequitur: sed vasorum rursus amplitudo, fit à calore; sicut angustia à frigore. Vna tamen est differentia, nempe quòd amplitudo non nisi à naturali fit calore; angustia verò à frigore præter naturam. Interrogabis tamen, si angustia fit ex frigore præter naturam, cur & amplitudo à præternaturali calore non fiet? Respondeo in contrariis operationibus accidentalibus, non requiri rationes oppositas, comprimit frigus vocem, quia neruos, & musculos, motui ineptiores reddit, ob duritiem, quam ipsis conciliat; calor autem si præter naturam sit, duritiem etiam præstat neruis, atque ita non magis apta à calore præter naturam quam à frigore instrumenta redduntur. Calor verò naturalis est ille, qui in primâ membrorum efformatione latitudinem vocis molitur. Itaque magna vox fit ex organi amplitudine, & percussione celeritate: amplitudo organi, arteriæ latitudo est; celeritas percussione, ex vehemente effluatione nascitur.

De Voce ablatâ, ob vocalium instrumentorum affectum.

Signorum omnium potissimum, est vox ablata: * siquidem ad ablationem eius, reliqua auferuntur. Hinc est quod Hippocrates in historia Pythionis, qui in Thaso supra Herculis fanum decumbebat, ait: *Obmutuit, voce defectus est;* nempe per *Obmutuit*, significauit deperditam vocis dearticulationem, hoc est, loquelam; deinde, vt auctum iam malum significaret, adiunxit: *Voce defectus est.*

art. med.
cap. 67.

3. ep. sect. 3.

* Aphonia

* Apl
penéque
vocalia in
edendam
editur, qu
tute: ita
que thora
becillitate
te, penit
lis origin
cuntur, a
pè aëris q
resolution
est muscu
bus nerui
spiritus v
sus cor vt

De te
ille, qu
vult, (c
qui pro
loqui n
& hoc
dem va
rum lin
ab Hip
sentent
Diocle
mine d

* A
nus allen
vocalium
ta sunt;
res, &
ipsum m
qua (v
tum eff
tionibus
C.

* Aponia, hoc est vocis priuatio, collapsam animalem facultatem, penèque extinctum vitalem calorem significat; ex huius enim defectu, vocalia instrumenta motu priuantur, & materia vocalis non sufficit ad edendam vocem. Nam quemadmodum vegeto calore vitali, magna vox editur, quòd multus aër spirando ducatur, accedente etiam thoracis virtute: ita vt ex duobus magnis, (magnâ scilicet aëris quantitate, magnòque thoracis robore) magnum quidpiam fit: Ita in caloris inopia & imbecillitate thoracis, exiles voces eduntur. Deindè crescente imbecillitate, penitus auferuntur. Porro ἀφωναί fiunt vel vitiatâ facultatis animalis origine, & hi simul cum voce, sensum motumque amittunt, & sic dicuntur, *Aphoni apoplectico modo*: vel interceptione materiae vocalis, nempe aëris qui ex sufflatione acquiritur, & hoc contingit vicio thoracis, & resolutione musculorum inter costalium: vel affectis vocis organis, hoc est musculis laryngem claudentibus & aperientibus, nec non recurrentibus neruis: afficiuntur autem vel paralyti, vel spirituum defectu; Deficiunt spiritus vel resoluti ob copiosam aliquam euacuationem, vel retracti versus cor vt si quando præ timore, aut stupore, *vox faucibus hæsit*.

Corollarium.

Deterius igitur est, *Voce deficere*, quàm *obmutescere*. * Nam ille, qui propter phrenitidem aut melancholiam loqui non vult, (quod in Coacis dicitur: *Mentis emotio taciturna*,) & ille qui propter resolutionem musculorum linguam mouentium, loqui non potest; omnes isti, saltem clamores, & suspiria edunt, & hoc significat graue quidem malum, nempe vel phrenitidem valdè magnam, vel ingentem melancholiam, vel neruorum linguæ paralytin: Attamen longè horribilius est, id quod ab Hippocrate non semel, *Aponia* dicitur. Hoc ex Galeni sententia est, *omnium actionum qua ab electione pendent priuatio*. Diocles referente Cælio Aureliano, catalepsin, aponiæ nomine designauit.

5. aph. 5. &
6. aph. 61.

lib. 2. acur.
cap. 10.

* *Alia sunt vocis, alia sermonis instrumenta*, ait Aristoteles, cui Galenus allentitur, inquit: *Vox & sermo, non eadem res sunt; siquidem vox, vocalium instrumentorum est munus, sermo verò eorum, qua sermoni deputata sunt, inter qua lingua principatum obtinet, cui non parum conferunt, & nares, & labra, & dentes. Sic etiam vocis instrumenta sunt guttur, & musculi ipsam mouentes, atque nerui, qui à cerebro ipsis vim deferunt. Itaque lingua (vt idem alibi) non vocale, sed dialecticon, id est, loquutionis instrumentum esse constat, atque ob id cum patitur, balbutiem, blasphemiamque in loquutionibus, fieri contingit.*

4. de part.
anim. c. 6.
4. de loc. aff.
cap. 6.

1. prorrh. 1.
com. 3.

1. de loc. aff.
cap. 6.

Potro *vocis organa* (si Galenum consulimus,) *summatim loquendo*, sunt *larynx*; si verò *particulatim explicare velimus*, tres *cartilaginee*, & qui eas *mouent*, *musculi*; quibus *accedunt nervi à cerebro dem ssi in guttur*, & *lingula*, quam *Græci glottida vocant*, & hæc *maximè proprium est vocis instrumentum*: etenim *cùm à musculis moderatè & aperitur*, & *committitur*, *voce efficitur*, quamquam *voce edî impossibile est*, nisi *vehementer spiritus ingrediatur*, id verò *intercostales musculi perficiunt*. Hæc sunt *vocis organa*, eius verò *matéria*, ex *Galeni doctrina*, est *exsufflatio*, seu *acr exsufflatione impulsus*.

Quinque igitur sunt, quæ se ordine consequuntur, *expiratio*, *exsufflatio* *citra strepitum*, *strepens exsufflatio*, *vox*, *loquela*. Harum si *prima*, hoc est, *expiratio lædatur*, reliquas omnes lædi necesse est, *ultimà verò nempe loquela*, læsâ; aliæ non læduntur: at cum *secundâ*, reliquæ tres; cum *tertiâ*, reliquæ duæ; cum *quartâ*, *postrema sola offenditur*. Cæterum

lib. 5. fen. 10.
tr. 2. c. 1.

Auicenna contrarium sentit, inquit: *Et quando fortia sunt nocimenta prædicta, in membris mittentibus, & adducenibus, destruitur vox, & non oportet ut destruat loquutio*. Ego profectò teneo cùm *Costæo*, *Auicennam rectè sentire*, cùm *sæpenumero*, *offensâ voce*, non *offendatur loquela*. Nam & *recurrentibus nervis resolutis*, aufertur *vox*, & *physi grauitèr offensis*, *omnimoda adest vocis priuatio*, hi tamen *sermone suos conceptus explicant*: Præterea *sani homines*, ad *aures submissâ voce loquuntur*: sed forsitan *Galeni mens erat*, eius *sermonis verba facere*, qui *clara voce profertur*: hunc enim *deperdi*, si *vox deperdatur*, manifestè *patet*. Poterimus etiam *pro Galeno adiungere*, cùm *submissè loquimur*, siue *ex morbo*, siue *ex indolentiâ*, non esse *omnino ablatam vocem*, sed *depressam*, cui *depressus respondet sermo*.

Existimat *Mercurialis*, *aphoniam significare posse vocem exiguam*, *exilem*, & *pauçissimam*, & ideo *Pythionem*, quem *Hippocrates ait fuisse refrigeratum*, sine *loquelâ*, sine *voce*, non *arbitratur fuisse omnino voce priuatum*, sed *voce habuisse admodum exilem*. Hoc *probat*: quia *triv. 10* dicitur non *omnimoda respirationis ablatio*, sed *brevi*, & *vix perceptibilis respirationis*: & *Aristoteles nonnullas aues appellat triv. 10* quæ habent *pedes admodum exiguos*: neque enim tunc *temporis cognita erat Manucodiata*, quæ *pedibus omninò caret*. Verùm *debilis est isthæc coniectura*: nam *respiratio adeò exigua ut vix perceptibilis sit*, meritò *triv. 10* appellatur: quoniam non *datur alia minor*; cum qua *animal possit vive*: unde *parvam respirationem esse*, *Galenus ait*, *in quâ spiritus perisse à quibusdã putatur*, & hæc est *illa*, quàm *Heraclides ponticus triv. 10* idest, *spiritu priuatam appellauit*. *Volucres sine pedibus*

lib. 1. de diff.
cult. resp.
cap. 8.

bus dicitur
queant.
lum Pythionem
ita declinat
nimoda
dentium

Obiicitur
sunt, licet
At Hippocrates
scriptum
sum signum
ibi dicatur
cedat: con
tingent
priuatio
longitudo

Primum
rit, est
tia habet
alios op
aliis alla
alia per
ficare.

vnnum
vnnum v
tem.
posse a
re. Sic
morbis
miditas
ibi vel
veluti
hoc m
Prorri
gulum
singula
muscu

bus dicuntur : quia adeò exiguis sunt præditæ ut eis uti nequeant. At Hippocrates, qui per pleonasmum dixit, non solum Pythionem fuisse, *mutum*, sed etiam, *sine voce*; non est cur ita declaretur, præcipuè cum refrigeratio, in febre acutâ omnimodam vocis, & aliarum actionum ab electione nostra pendentium ablationem poterat inducere.

Obiicies tamen, ea signa, quæ morbi longitudinem significant, licet mala sint, nihilominus non esse valde perniciofa. At Hippocrates *Vocis privatione, longitudinem morbi significari*, scriptum reliquit : non est igitur vocis privatio adeò perniciosum signum, ut supra diximus, præcipuè cum Hippocrates ibi dicat; *longitudinem morbi significari, si decimaquarta die accedat* : cum igitur prava symptomata in diebus decretoriis contingant, longè sint deteriora; illud symptoma, & quia vocis privatio, & quia in die decretorio, peius aliquid, quàm morbi longitudinem debuit indicare, nempe mortem.

Primum quod ad hanc obiectionem respondendum occurrit, est, quartum librum acutorum, in quo prædicta sententia habetur, nequè esse genuinum Hippocratis, neque inter alios optimum habere locum. Deindè, quæ est excusatio ab aliis allata) vnum tantum signum est, vocis privatio, & cum alia perniciofa non habeat ad unctâ, poterit non mortem significare. Hæc tamen mihi videtur, turpis excusatio : siquidem vnum lethale signum potens est ad significandam mortem; vnum verò salubre, non est potens ad significandam sanitatem. Verum quidem est ex concomitantibus accidentibus posse aphoniam maius malum, quàm per se solam portendere. Sic *Aphonia cum singuliu pessima* dicuntur; hoc tamen in morbis acutis. Existimat porro Galenus id fieri; *quoniam humiditas, quæ aphoniam procreavit, in os ventriculi defluxit, atque ibi vel quantitate, vel acrimonia, vel frigiditate, singultum, qui veluti convulsiva illius partis affectio est, excitavit*. Verum tamen hoc modo semper aphonia erit prior; non debuit ergo Auctor Prothetici dicere, *aphoniam cum singultu*; sed ex *aphonia singultum*. Ideò melius videtur dicendum, aphoniam simul cum singultu pravam esse : quia possunt à siccitate conuelli tam muscoli vocales, quàm fibræ ventriculi.

4. acut. tex. 6

1. proth. 1.
10x. 23.

Annotatio.

Addidi superiùs, *in morbis acutis*: quia extra morbos acutos potest hoc contingere, nec esse admodum malum signum: si quidem ob cruditates tam aphonix, quam singultus fieri possunt, & de singultu quidem planum est; aponia autem fieri potest, eleuatis halitibus à cruditate ventris, qui halitus vocales neruos impediunt; hoc autem multoties intra vnus diei spatium cessare solet: facilis quippe est halituum discussio.

Appendix Prima.

1. prorr. 1.
2. tex. 24.

Aphonix etiam, *quæ cum exolutione fiunt, valdè mala* esse dicuntur: valde malæ vocantur aphonix cum exolutione: quia nullum est symptoma, aut morbus adeò grauis, qui constante virtute, non præbeat salutis spem. At si cum aphonix, grauis scilicet symptomate, virium adsit debilitas, & exolutio, valdè mala est; quid si his accedat spiritus promptus, hoc est sublimis, pessimum signum est: tunc enim aphoniam à neruorum læsione fieri apparet, ob quam etiam spiritus sublimis fieri solet, non potente ægro intercostalibus musculis spiritum trahere, quare & naribus, & scapulis adiuuatur.

Adiungit Hippocrates, quasi addubitans, *Nam & delirium portendit?* cuius rei Galenus rationem reddit, in hunc modum: *Cùm possit aponia contingere, tum ipsis vocalibus instrumentis læsis, tum ob affectum neruorum principium, pariterque spiritus promptus: incertum erat, quantum ad hac an futurum esset, ut deciperent: atque ob eam rem ambigè protulit, an & tale delirium portendat? quòd verò malum signum sit, non ut dubitans, sed ut verò sciens, pronuntiauit: si enim non perpeffo neruorum principio, sed ob læsis tum respirationi, tum voci deputatis organis, talis respiratione cum aphonix facta sit, periculum, non qualecumque, assertis, qui ita affecti sunt, celeriter strangulentur.* Sic Galenus; sed profectò ex aphonix delirium quomodo portendatur, non facile est intelligere.

1. prorr. sect.
2. tex. 19.

Certum tamen est aphoniam transire in delirium, vnde in Prorrheticis & in Coacis prædictionibus: *Si in febribus aponia*

consulto
Quid pe
modum
motus co
perpetua
uationem
mutatur
vocem tra
ries vide
guâ hab
os emitt
hâc voce
cerebro
lum pass
tùm in
reliquis
loquutio

Dicu
niciose,
quamui
niciosum
in Coac
quidem
sed hinc
etiam,
modo a
defatige

Dicu
lutione,
que isto
fit Si si

consulto

conuulsuo modo, in motionē mentis, cum silentio transeant, perniciosū.
 Quid per *aphoniam conuulsuo modo*, sit intelligendum, non admodum constat: Videtur dici, *conuulsuo modo*, hoc est, sicut motus conuulsuus modò tendit, modò laxat; ita aponia non perpetua, sed interpolata, si transeat in omnimodam vocis priuationem, cum delirio, malum: quia graue malum, in grauius mutatur, seu potius dicemus, *aphoniam conuulsuo modo*, esse *vocem tremulam*, de qua in Coacis fit mentio; & mihi multoties videre contigit, a gros tremulam vocem, cum tremulâ linguâ habentes, quos si iubebam, vt linguâ exerent eam extra os emittere non poterant, sed intra os tremulam ostendebāt. Ex hâc voce tremulâ, delirium accidit: quia conuulsio est in parte cerebro vicinâ, atque ita indicatur cerebrum pati, & maius malum passurum. Accidit etiam: quia conuulsio, quæ tantum in neruis linguam mouentibus conspiciebatur, potest & reliquis vocalibus communicari, atque ita deperditur vox, & loquutio, fitque exitiosum silentium.

Annotatio prima.

Dicuntur autem in Coacis; *Aphonia stupefactiuo modo perniciose*, & *Aphonia cum exolutione pessime*. Nota tamen, quòd quamuis parum distent, hæc duo vocabula, *Pessimum* & *Perniciosum*; nihilominus exolutio peior est stupore. Cùm verò in Coacis leges: *Aphonia, cum virium exolutione, non sudanti quidem lethales sunt: minus verò subest periculi, ubi exudat ager: sed hinc longitudo morbi ostenditur.* Caue ab hâc sententiâ, vt etiam, à tribus sequentibus; additiæ enim videntur, & nullo modo admittendæ; quicquid Hollerius in earum explicatione defatigetur. Prudentius Duretus ab hoc labore se exemit.

Annotatio Al tera.

Dicuntur etiam in Prorrheticis: *vocis interceptiones cum exolutione, & cathoce perniciose*; & meritiò: cùm enim vnumquodque istorum, scilicet aponia, & cathoce, per se, perniciosum sit: Si simul iungantur perniciosissima erunt.

1. prorr. sect.
3. rex. 4.

Appendix Secunda.

1. pror. sect.
2. text. 20.

Præterea: *Quibus ex dolore, aphoniam; hi difficulter moriuntur.* Difficulter mori (vt interpretatur Galenus) duobus dicitur modis: vel enim difficiles ad moriendum sunt, qui tardiùs moriuntur; vel qui cum dolore. In præsentì sumendum arbitror, pro morte cum dolore; maximè, cum in coacis: *vocis interceptiones ex dolore, dolosam mortem inducere* dicantur; vt è contrario cum exolutione aphoniaci, clam moriuntur. Solent vehementi dolore iactati vehementer clamare, & vociferationibus acerbè conqueri, à quibus, & à dolore resoluti, transeunt in silentium, & aphoniam; non quòd dolor absit, qui clamare cogebat, sed quòd vires desint ad clamores, imò ad vocis vel exiguæ expressionem, & tunc iam mortem propè adesse prædicendum est.

Vox ablata, absque vocalium instrumentorum Vitiò.

2. de loc. aff.
cap. 6.

Lædi actionem, nullà existente in propriis instrumentis noxiâ, docens Galenus, multas narrat historias eorum, qui thorace affecto, vocem amiserunt: quippè materia vocis est aër excuffatione impulsus; muscoli autem intercostales, contracto thorace vocem efficiunt: his ergo nihil agentibus mutû animal redditur.

6. apb. 51. &

2. de morbis.

Aufertur etiam vox, ex capitis affectibus. Hippocrates eos, qui sani, dolore capitis, derepentè capiuntur, & statim mutui fiunt, in septem diebus perire ait; nisi febris apprehenderit.

3. apb. 5.

Et alibi: *si ebrius quispiam repentè obmutuerit, conuulsus moritur, nisi febris superueniat, aut ea horâ, quâ soluntur crapula, vocem recuperet.* Considerare autem oportet, aphoniam (quæ vt diximus, non solum vocis, sed omnium actionum à libertate pendentium ablationem significat) tribus ** morbis solere esse peculiarem; Apoplexiæ, Epilepsiæ, Syncopæ. Idcirco

4. acut. conf.

23.

Hippocrates nomine aphonix (vt aliquando notauit Galenus) tres prædictos affectus comprehendit. Verùm licet alibi Hippocrates, aphonix nomine, exprimat actionum à voluntate pendentium ablationem, tamen in prædictis sententiis, intel-

ligit,

ligit, (vt
Quibus ob
neruis vo
grauis ce
ceperit, y
septimam
solos habe
uersum n
Ita (v
fiunt, ma
neruoru
capitis d

* Cùn
tiones, q
læso cereb
dem elect
males, &
cerebrum
primas, st
sed etiam
tur. E co
arique in
per sang
** S
nonnunc
nomine
reddit: c
in vterin
sed præ
desperat
uis epile
prio den
sententi
sunt, in
corpori
excludi
nullo mo
sibi d
septim
Ver
minus
Ca

figit, (vt arbitror ;) vocis duntaxat priuationem vt fit sensus. Quibus ob repentinum capitis dolorem, aponia fit ; videtur malum neruis vocalibus, imò & neruis thoracis communicari, quo iam ingruenscente, fit suffocatio apoplectico modo, ita vt apoplexia non inceperit, sed potuerit sola aponia, hoc est, locis interceptio, vsque ad septimam extendi diem. Ita etiam, cum ebrius repente obmutescit, solos habet neruos vocales conuulsos, sed ampliata postea per vniuersum neruosum genus conuulsione, mors aduenit.

Ita (vt habetur in Prorrheticis) Ex capitis dolore, si aponia fiant, malum: quia caput in eâ parte affici significatur, in quâ neruorum est origo. Vidi hominem sanum vehementissimo capitis dolore derepentè correptum: cui apoplexia superuenit.

1. pror. sect.
3. text. 2.

* Cum absque potentiis reetricibus, quæ in cerebro resident, operationes, quæ ab electione nostrâ pendent, edi nequaquam possint; fit vt læso cerebro, & amissis reetricibus potentiis, amittatur etiam vox: siquidem electione fit. Hinc argumentum accepit Galenus ad probandum, animales, & voluntarias actiones à cerebro, non à corde pendere: si enim cerebrum detractis ossibus aperias, aliquémque ex eius ventriculis comprimas, statim efficies vt animal non modò mutum, spirationeque orbum, sed etiam prorsus sensibus, motionibusque voluntariis priuatum collabatur. E contrario, in sacrificiis contingere, ait, victimas erepto corde, atque imposito, respirare, & intensè clamare, nec non & fugere, donec per sanguinis effluuium cadant.

2. de plac.
Hipp. & Plat.
cap. 4.

** Sed cur suffocationes vteri, aliàsque similes passiones, in quibus nonnunquã & vocis, & sensuum interceptiones, carentiæque accidunt sub nomine Aponiæ, Hippocrates nõ comprehendit? Petrus Salius rationem reddit: quia nempe interceptiones, quæ subito fiunt, aponiæ vocantur: at in vterinis suffocationibus, aliisque similibus affectibus non subitò fiunt, sed præludia adfunt plura, vt animi defectiones, anxietates, inquietudines, desperationes, aliæque similia temporanea. Ait præterea idem Salius, quamuis epilepsiam, apoplexiam, syncopem cardiacam, subita vocis interceptio denotet, non tamen has omnes passiones intelligendas esse in hac sententiâ, videlicet: *Qui dolore capitis derepentè capiuntur, & statim muti fiunt, in septem diebus pereunt*; Quia cum ultra vocis interceptionem adfit corporis impotentia, idest, imbecillitas, & motus carentia, clarè hinc excluditur epilepsia: siquidem epilepticus non manet immotus, sed conuulsivo motu agitatur. Excluditur etiam syncope cardiaca: quoniam hæc subitò interficit, præsens verò, de quo agitur, affectus, vsque ad diem septimum durare potest. Sola ergo remanet intelligenda Apoplexia.

Veruntamen hæc omnia à Salio liberè sunt dicta. Nam inprimis non minus derepentè cadunt mulieres à suffocatione matricis, quàm quouis.

alijs syncopizantes. Præterea Epileptici, licet habeant convulsivos motus, non dicuntur motum habere; imò verò, non minùs quàm apoplectici motu voluntario priuantur. Neque Hippocrates dixit, eos, qui derepente obmutescunt, reddi immobiles, sed sui impotentes, hoc est, non liberas habentes actiones. Tandem si excludit syncopen ab hoc sermone, quia derepente interimit: hic verò dicitur septem diebus ægrum mori; cur similiter non excludit apoplexiam, quæ intra quartum diem, ad summum, terminatur? Cardanus non assentitur Galeno pro Aphoniâ Apoplexiam intelligenti, sed Caron debere intelligi ait: neque enim apoplexia, quæ interimit, ad septimam vsque diem prorogatur. Ego sententia prædicta: *Qui dolore capitis derepente capiuntur & statim muti fiunt in septem diebus pereunt*, non video quomodo accommodetur tribus modis. Epilepsiâ, Apoplexiâ, & syncopæ: Nam ex epilepsiâ ferè semper patiens liberatur, & per plures annos paroxysmos patitur; syncopizans autem & apoplecticus non expectant septimum diem, qui exactè peracutis laborant morbis. Dices fortasse non omnibus epilepticis, apoplecticis, & syncopizantibus, ex Hippocratis sententiâ, mortem die septimo aduenire, sed iis duntaxat, qui dolore capitis derepente capiuntur, & statim muti fiunt. Sed hæc non adhuc satisfacit responsio quippe: similes affectus non adedò prorogari experimento est compertum.

Appendix Prima.

Non solùm ex nervis læsis in suo principio, fiunt subitæ obmutescentiæ; sed ex venarum etiam interceptionibus, & occlusionibus, vt censet Hippocrates. Nec solùm in sanitate potest hæc subita obmutescencia accidere, verùm etiam in morbo; itavt sit prava quædam crisis, de quâ in Coacis: *Quibus vox deficit in iudicatione * febris; tremuli moriuntur*: dixit tremulos; quia sæpè ex rigore remanet tremor. Et in prorrheticis: *Quibus voces cum febre deficiunt post iudicationem; hi trementes & comatosi pereunt*.

* In Coacis legitur *vel dicitur* post Acrisiam: in Prorrheticis *vel dicitur* post iudicationem. Cæterùm illud, *vel dicitur* nihil aliud significare videtur quàm *hoc est*, difficile iudicium quare in *iudicatione*, aut post *iudicationem* dicatur, parùm interest, dummodo non crislum sed acrisiam intelligas; non autem acrisiam quasi criticæ mutationis vacuitatem, sed crislum tentatam non tamen obtentam; Duplex namque est acrisia; vna quæ crisi priuativè opponitur, cum propter cruditatem humorum Natura pugnam non tentavit; & hæc diurnitatem morbi significat, de quâ nunc non agitur: Altera, quâ prava crisis significatur, in quâ Natura aggressâ

est, sed in
quippè co
b. hica tan
nempe tre
plicans pr
bre aphoni
scilicet non
malas dici
ita, non se
scia fecerun

Fit e
memini
corruptu
sunt. Ex
iuuener
si verò
nat, ve
Brassau
liquiden
quartu
Ego
phacela
phacela
nam &
quia vi
fuiset,
nihil ab
tasis p
non esse

Si co
concu
senter
lem ac
Ca

est, sed in pugna succubuit, victorque exultat morbus, & de hâc agitur, quippè conata est Natura crîsim obtinere, sed frustra: quippè causâ morbificâ tanquàm si in malos abscessus abiret, abiit in neruorum offensiones nempe tremores atque rigores. Galenus ita velle videtur, inquit enim explicans prædictam sententiam Porreticorum: *Quibus apparente solutâ febre aphonía fit, & post indicationem, hi trementes, & comatosi pereunt, febribus, scilicet non sine signis, sed cum mala indicatione, visis defuisse. Constat autem malas dici indicationes, quæ cum naturalibus vacuationibus, vel abscessibus factæ, non solum agros nihil inuerunt, verum quoque & deterius habere, quàm antea fecerunt.* Hactenus Galenus. in commento prorrh. 59.

Appendix Secunda.

Fit etiam obmutescencia propter cerebri sphaelum. Huius meminit Hippocrates: *Quibus inquit cerebrum sphaelum, id est, corruptum est, tribus diebus pereunt; si verò hos euaserint, sani sunt.* Ex hoc modo vidit Amatus Lusitanus periisse quendam iuuenem. Pereunt igitur citissimè: quia morbus est acutissimus; si verò ad quartum diem prorogentur, iam vel morbus declinat, vel vires adeò sunt fortes, vt possint morbum superare: Braslauolus hanc sententiam non vult esse perpetuæ veritatis: siquidem se vidisse ait multos, qui cerebro sphaelato, vltra quartum diem perdurarunt, & tandem perierunt. 7. aph. 50. cent. 1. cur. 9.

Ego sententiam in hunc modum interpretor. *Qui cerebrum sphaelum, id est, corruptum habent; hoc est; qui signa cerebri sphaelati habent, tribus diebus pereunt; id est, intra hoc spatium: nam & duobus, & vno perire possunt; si verò hos effugiunt, sani sunt: quia videlicet cerebrum non est sphaelum: etenim si sphaelum fuisset, in tribus periissent. Itaque effugere trium dierum spatium, nihil aliud est, nisi cerebrum, quod sphaelum videbatur, & fortassis principium quoddam, & rudimentum corruptionis habebat, non esse omninò ab sphaelo comprehensum.*

Appendix Tertia.

Si cerebrum aliquâ occasione, vt à re contundente, aut casu concussum fuerit, tunc necesse est hos mutos fieri, ex Hippocratis sententia. Isti autem, nisi à concussionem noxam inemendabilem accipiant, vt est, neruorum læsio, aut ventriculorum cere-

bre compressio, redeunt ad sanitatem, ut mihi bis vidisse contigit. Alter illorum, quos ita affectos vidi, cecidit ab alto, & tamen non videbatur habere læsos cerebi sinus, sed duntaxat ob venarum ruptionem, sanguinem extra venas effusum: quoniam loquebatur, sed delirans; ac tandem periit.

PARTICULA III.

A sermone præsentia.

Nec verò ex voce solùm, sed ex sermonibus etiam præsentia sumuntur. Cum enim dicitur. *Vox in composito ferox*, sermonem pro voce intelligito. Quippe si is qui naturâ suâ est compositus, ferociter se gerat; si è contrario ferox mitescat; si is qui naturâ suâ est taciturnus, valde loquatur; si loquax in taciturnitatem incidat: Hæc omnia præter naturam cum sine, malum significant. Sed quodnam malum? nempe mentis perturbationem. Sunt namque voces signa conceptuum. Verba igitur dissona mentem inconstantem arguunt, quod similiter in sanitate arguitur, videlicet in gaudio, in mœrore, in irâ, in reliquis passionibus, in quibus homines dissueta, disueto modo loquuntur.

Annotatio.

Considerato quàm fuerit Hippocrates diligens prescrutator eorum, quæ ægrotantibus accidebant: Neque enim eum latuit, in *Charitide*, quòd confidentius, ac benignius quàm pro tempore loquebatur; hoc est, quàm pro statu in quo erat. siquidem, cum in periculo versaretur, adeò erat periculi oblitus, ut accedentes benignè exciperet, & cum eisdem confidenter colloqueretur. Hoc itaque agnoscens esse præter illius status, & occasionis dispositionem, ex delirio fieri meritò iudicavit.

7. epid.

PRÆSENTIA

Facili
mag
oportet;
dum bon
respirati
iis, prau
bonum e
rere. Int
quippè
rant, pu
cultate
bona re
gnificat
fit; sign
neri dic
cerebru
& musc
mali: I

* Tre
Vlus. Fa
racis, &
num exp
spiration
Const
nes depe
quidem a
pulmo; a
trahitur,
tur, vel
iuxta ter
percurri
tempus
citur m
nuncup

PARTICULA IV.

PRÆSAGIA SVMPPTA A RESPIRATIONE.

Bona respiratio quid significat.

Facilitatem respirationis, ex Hippocratis sententiâ, perquam 1. progn. 25. magnam vim habere ad salutem prædicendam existimare oportet; adiungito *in morbo acuto cum febre*: in acutis enim, dum bona est respiratio, benè de ægroto speramus: siquidem respiratio difficilis ad mortem ducit. Dixi *in febribus*: quia in iis, prava respiratio, prauum signum est, si verò bona sit, bonum est: bonum namque signum censetur prauo signo carere. Intelligito in quibusdam magis, in aliis verò minus: sunt quippè nonnulli qui facili quâpiam de causâ difficulter respirant, præsertim molles, vt notat Galenus in opere de difficultate respirationis, quòd omninò lectitare oportet. Itaque bona respiratio duas præcipuas facultates benè se habere significat: * Animalem, à qua fit, & Vitalem, propter quam fit; significat prætereà instrumenta, quæ plurima huic muneri dicantur, esse sana. Vt respiratio rectè fiat, necesse est cerebrum benè valere, vtpote quod diaphragma, thoracem, & musculos respirationi inseruientes facultate moueat animali: Itémque cor, & pulmones nullam noxam pati.

* Tres sunt respirationis causæ continentés: Facultas, Instrumenta, Vtus. *Facultas*, animalis mouens, *Instrumenta*; diaphragma, musculi thoracis, & pulmo, *vtus*, caloris refrigeratio, spirituum restauratio, fuliginum expulsio. Qualibet harum causarum, quomodocúmque alteratâ, respirationem quoque alterari necesse est.

Constat ex inspiratione & expiratione. Expiratio est per quam fuligines depellimus; Inspiratio autem per quam aërem attrahimus. *Facultas* 1. difficult. respir. c. 4. quidem animalis, inquit Galenus, *mouet thoracem; cum hoc simul mouetur pulmo; ad huius verò motum, vbi distenditur, sequitur inspiratio, vbi contrahitur, expiratione.* Porro primæ simplicis respirationis differentiæ sumuntur, vel penes motum, vel penes quietem. Et penes motum quidem, vel iuxta tempus, quod motus consumit, vel iuxta spatium, quod tali motu percurritur. Sic tres differentiæ, non plures, constituit; Prima, quæ motus tempus respicit, dicitur *velox, aut tarda.* Altera, quæ respicit spatium, dicitur *magna vel parua.* Tertia, quæ pertinet ad quietes, *frequens aut rara* nuncupatur. Quippe si breui tempore spatium percurritur, *velox* est respiratione

piratio. Si spatium magnum occupetur adeò, vt valdè attolli conspicimus thoracem, dicitur *magna*. Si exigua mora, in vnaquaque quiete, contrahatur; *frequens*, siuè *crebra*, siuè *densa* vocatur, sin magnam in quiescendo contrahat moram, tunc dicitur *rara*. Ex simplicibus differentiis multæ componi possunt. Vt e.g. si coniungatur parua cum frequenti, aut cum rarâ; vel si magna cum veloci & quamplurimæ aliæ, ex quibus prædicendi ratio sumitur.

Differentiæ respirationis (idem de pulsum differentiis dictū puta) non omnes simul aut saltem aliquæ (vt quidem perperam existimarunt) sed successiuo quodam ordine acquiruntur. Ita vt si vsus augeatur, siue additis sit exhaustis animalibus spiritibus, quod in defatigationibus euenit, siue caloris augmento, vt in diariis; siuè fuliginum expurgandarum necessitate, vt in putridis; si inquam, vsus duntaxat augeatur, reliquis duabus causis non variatis; primò magnitudo acquiritur, postea celeritas; quæ duo si non sufficiant, tertia adicitur, frequentia. E contrario in re ditu ad naturalem statum prius amittitur frequentia, postmodum celeritas, vltimò magnitudo.

Ratio suffragatur, primò, quia licet per illas differentias, natura necessitati subueniat; tamen ab eâ differentiâ prius ordietur, à qua minorem suscipit noxam: At per frequentiam non datur tempus, spirituum coctioni; per celeritatem aër frigidior, quàm oportet, cordi occurrit; magnitudo nullum huiusmodi damnum affert; Tentare igitur debet Natura laxa; an magnitudine solâ possit vsui satisfacere; quod si non potest, tunc damna celeritatis, & frequentiæ, vt potè minora, ad euitandum maius damnum, cogitur tolerare.

Secundò, viri, si ad feminas conferantur, & tam viri, quàm feminæ, verno tempore, vsus habent auctum, nec tamen viri aut feminæ, aut vtrique verno tempore, magis quàm aliis temporibus, habent pulsus vel respirationes celeriores, aut breuiiores; habent tamen in magnitudine auctas. Et quamuis dicas viros potius quàm feminas, non solum vsus habere auctum, sed & facultatem robustiorem; Sic etiam vegetiores verno tempore, quàm aliis temporibus: Adhuc respondebo, verisimile esse naturam soli vsui, magnitudine respondere.

Tertiò, non leuis est coniectura, quæ ex progredientis hominis exemplo accipi potest: primò enim passus prolongat, quod si id non videatur satis, gressum accelerat; at nisi magna adsit causa, non quiescit fatigatus.

Sed præstat ea, quæ pro contraria parte afferuntur, in examen trahere. Dicunt primò, qui contra sentiunt, tres illa differentias à Galeno dici inseparabiles aucto calori; sed in hoc interpretum est lapsus; nec legendum inseparabiles sed *mixtas* hoc est familiares, seu peculiares; quantum parum distet familiare aliquod signum, ab inseparabili, videndum apud Galenum. Iam verò quod afferunt ex Arte medicinali, in quâ tres illas differentias perpetuas facit calido cordi, nihil conuincit: Nam in illis casibus, facultas imbecillior supponitur; qui enim ab ortu intemperato corde sunt, factam

1. de caus.
puls. c. 4.

intemperie
in illis, pro
tanta quæ
vsui sufficiat
vbi videtur
Si calor qu
tamen man
possunt, q
doctrinam
quàm celer

Ratione
augeatur n
fuliginum
velocitate
pondeo ma
& fuligine
celitas var

Dicunt
gentur diff
pio est, qu
tatio; neq
equum est

Tanden
necesse est
ponso ad
differentia
tur. vnaqu

Deperd
sita fuit, p
modum n
ira incipit
contrariis
inducit m
amittit, vl

Propri
nem rec
dam esse
rursus qu
nere ab
aut rec

intem

in temperiem contrahentes, in opete ipso, & facultate deficiunt; quod ergo in illis, propter imbecillitatem, non potest magnitudo (quæ licet non sit tanta quæ manifestè parvam faciat repirationem non est tanta quæ aucto vsui sufficiat) suppletur velocitate & frequentia. Est & alius locus Galeni, ubi videtur velle magnitudinem simul cum celeritate fieri: ait enim. *Si calor quomodocunque augeatur, necessario maiores sunt & celeriores, non tamen manifesto crebriores; nisi valdè necessitate.* Hæc Galeni verba excusari possunt, quia illic initio tractationis nondum exactè definitam tradidit doctrinam, quam paulò post perfecit; concedens magnitudini priorem, quàm celeritati locum.

*r. de caus.
puls.c.3.*

Rationem adiungunt: quia si in pulsu v. g. tempore quietis internæ, augeatur necessitas aucto calore, & in tempore quietis externæ, augeatur fuliginum copia, necessariò vtraque quies reddetur breuior, absque vlla velocitate; & sic crebritas antecedit velocitatem, & magnitudinem. Respondeo magnitudine sola, aut simul cum velocitate, tantùm aërem attrahi, & fuligines tantas expelli, vt tempore vnus quietis, non possit enasci necessitas variandi vel pulsum, vel repirationem.

Dicunt præterea si aliquando, propter auctum calorem, omnes illæ augentur differentia, semper augeri, quandoquidem eadem causa in principio est, quæ & posterius: sed non vident quàm inualida sit ista argumentatio; neque enim si in extremâ necessitate pinnis narium respiramus, æquum est vt in quâuis, id perpetiamur.

Tandem ita argumentantur si est vna ex continentibus causis, vsus; necesse est vt factâ in vsu, mutatione; fiat in omnibus differentiis. Responso ad hoc, est in promptu: nam necesse quidem est, vt complexus ille differentiarum, sentiat mutatum vsum, sed differentiarum complexus mutatur. vnaquâque differentiarum muta:â.

Deperditio differentiarum eo ordine procedit, vt ea, quæ vltimò acquisita fuit, priùs deficiat; & sic crebritas est prima, quæ abest: quia quemadmodum natura incipit acquirere eam differentiam, à quâ minus læditur; ita incipit perdere eam à quâ maiorem noxam suscipit. Deinde etiam à contrariis duobus, contrariæ inducuntur operationes; auctus calor priùs inducit magnitudinem, vltimò frequentiam; diminutus frequentiam prius amittit, vltimò magnitudinem.

Respiratio magna, & rara.

Proprium desipientiæ signū est, magnam, & raram repirationem reddere; videnturq; ambæ hæ differentia, obliuionis cuiusdam esse signa. Nam immoderatam moliri spiritus attractionem, rursusq; immodica cessare quiete, eius est qui nec quando desinere ab actione oporteat, neq; iterū quando incipere aut nouit, aut recordatur, sed in vtraque mensuram egreditur ob defe-

ctum

etiam considerationis. Quoniam igitur respiratio animale est opus, desipientes autem habent animalem facultatem, nempe rationem oblæsam, obliuiores tùm circa actiones, tùm circa ipsarum interstitia fiunt. Porrò & actiones & quietes longo tempore factæ; magnitudo, & raritas in respiratione sunt; quod Hippocrates, tùm in aliis locis, tùm in Prognosticis sensisse videtur, inquit: *Spiritus magnus, & per multum tempus, desipientiam significat*; quo sane oraculo respirationem magnam, & raram delirantibus attribuit. Hanc habuisse dicitur Philiscus: *Spiritus huic perpetuo veluti ei, qui vocatur rarus, & magnus, quem etiam prorsus delirasse dixerat*. Et ibidem Silenus à principio, ad finem, habuit respirationem magnam raram, & similiter Dromeadæ vxor.

1. prog. 24.

1. epid. sect. 3.

sect. 18. agr.

1. ibid. agr. 2.

ibid. agr. 11.

Annotatio.

Non tamen necesse est, vt semper is, qui delirat magnam, & raram respirationem efficiat: neque enim inseparabilè magnum, & rarum spiritum, sed proprium esse delirij dicimus. Quicquid autem proprium dicitur, non continuò est etiam inseparabile, sed solùm id, quòd Logici proprium quarto modo appellant, quod scilicet *conuenit omni, soli, ac semper*. Geometram esse proprium est hominis, non tamen inseparabile, quemadmodum risibile.

Dicunt aliqui, nec profectò sine ratione, delirium quidem esse separabile ab spiritu magno, & raro: quoniam sine magna, & rara respiratione ægrum delirare contingit. At verò magnam, & raram respirationem esse inseparabilem à derilio: quia quotiescùmque adest magna, & rara respiratio, delirium simul adest. Si verò obiicias oscitantes, & imaginationibus detentos, qui sine delirio magnam, & raram edunt respirationem. Respondetur optimè, hos semel tantùm, aut bis, hoc modo respirare, & degere sine febre: eos verò, de quibus Hippocrates, loquitur, & sæpè ita respirare, & morbo acuto laborare detinentur namque à falsis simulachris, & propterea non solùm respirare, sed omnes actiones liberas præstare obliuiscuntur, vt potare, & lotium reddere. Has autem operationes postquam

quam diu
que ideò
matellam
respiratio

Alia o
gnum, p
vbi se der
gna, & r
tia optin
magnum
conuerso
rara.

* Hanc
tis doctrin
erat magn
tia, in Hi
torum refe
buerunt
multis m
taciturna
dicemus)
raram hab
semper,
Vicùmqu

Opor
spiritum
tem esse
aliam af
ratam.
in septo
efficit (
raram.
aut deli
& rarit
nis; au
que ter
quam
Cast

quam diutiùs omiserunt, coguntur postea magnas edere, atque idè longam faciunt vno icu potationem, & vno icu matellam implent, eodem modo & vno impetu magnam edunt respirationem.

1. difficult.
resp. c. 12.

Alia obiectio afferri posset, ex Galeno, dicente, spiritum magnum, proprium simul, & inseparabile desipientiæ esse signum, vbi se demonstrasse ait in libris Epidemion, omnes, quibus magna, & rara respiratio fuit desipuisse. Verùm huic Galeni sententiæ optimè quadrat prædicta responsio, * nempe spiritum magnum & rarum esse inseparabile signum delirij, sed non è conuerso delirium esse inseparabile à respiratione magna, & rarâ.

1. pr. v. sect.
1. com. 4.

* Hanc responsionem narrat Galenus se dedisse cuidam, qui Hippocratis doctrinam irridebat. Aderant curationi cuiusdam delirantis, cui non erat magna, & rara respiratio. Arguit Galenus Medicum illum ignorantia, in Hippocratis doctrinâ: siquidem Hippocrates in Epidemiis multorum refert, historias, qui delirarunt, nec tamen magnam, & raram habuerunt respirationem. Vt præter alias est illa, de Dealeis vxore. Hæc multis modis delirauit, modò cum risu, modò cum planctu; aliquando taciturna erat; aliquando loquax, & similiter breuispira hoc est (vt mox dicemus) paruum habens respirationem, aliquando autem magnam, & raram habebat per tempus, quod duo significare potest, vel non fuisse semper, sed per tempus; vel fuisse per tempus, hoc est, per spatia longa. Vtùmque accipias illa rursus breuispira reddebatur.

2. diff. resp.
c. 4 & c. 5.

3. epid. sect.
3. tex. 86.

Exceptio.

Oportet igitur ex Hippocratis doctrinâ accipere, delirij, spiritum magnum, & rarum (iuxta ipsorum rationem) comitem esse; non tamen omnibus, sed iis tantum; qui non per aliam affectionem delirio maiorem, habent respirationem alteratam. Nam e.g. dolor ex inflammatione in partibus, quæ sunt in septo transuerso, aut iuxta ipsum, frequentem & paruum efficit (vt mox dicemus) respirationem, delirium magnum & rarum. Vbi verò vtraque causa, delirium, & dolor coniungitur, aut delirium vincet, & inclinabit respiratio in magnitudinem, & raritatem, plurimum distractâ facultate ab vsu respirationis; aut vincet dolor & respiratio ad frequentiam, paruitatemque tendet; aut, si medio modo se habeant, aliquando vna diffe-

rentia vincet, aliquando alia, ut accidit prædictæ Dealcis vxoris quæ 14. *spiritum habuit magnum, & rarum, & rursus fuit breuispira.* * In qua duæ dispositiones præternaturam implicabantur, delirium quod magnam, & raram respirationem efficit, & postea refrigeratio, quæ paruum. At Anaxion morbo laterali laborans, *difficulter respirabat, ** & delirabat*: hic non debuit habuisse raram respirationem: talis enim pleuriticorum non est.

3. epid. sect. 3.

2. diffic. resp. cap. 4.

3. epid. ad hist. Ryth.

* Videtur Galenus in significatione breuispiri sibi met contradicere: Nam interdum hoc est in libro de difficultate respirationis agens de Pythione, breuispirium eum ex Hippocrate appellat, tunc addit; *brevis enim respirationis, & actionem, & quietem ipsam breui fieri indicat, quemadmodum longa respirationis, contra ambo esse producta.* At si breuem respirationem appellat eam quæ breuis in actione, & in quiete est, parua, & frequens respirationis erit illius, qui breuispirus seu *βραχυπνοος* appellatur. Verumtamen contrarium legitur apud eundem Galenū alibi: quippe ait: *Hos βραχυπνοος dices qui & parum, & longo intervallo bibunt; si verò quis parum quidem, sed assidue bibat, hunc non simpliciter dixeris βραχυπνοος, sed μετὰ πνοάς, id est paulatim bibentem appellaueris.* Haud aliter qui spiritum trahit, non parum tantum, verum etiam intervallo longo interposito externum per guttur aërem attrahit.

Excusatur Galenus: quia in libro de difficultate respirationis parum videtur sollicitus de vtraque simul differentiâ, paruitate, inquam, & frequentia, cum satis ei foret, si altera ex his deficeret, ut contra Medicum illum concluderet, Pythionem delirantem obseruatum fuisse ab Hippocrate, sine magnâ, & rarâ respiratione. Nam utcumque sit, spiritum paruum habens poterit breuispirus appellari. Et profectò in Pythione conueniens erat, ut fieret spiritus paruum quidem sed rarus: quia refrigeratus erat. Idcirco Hippocrates (ut est Vallesij coniectura) Pythioni ait fuisse *spiritum tenuem, & imminutum*; talis est ille, per quem inspiratur paruum aëris, paruum autem aëris per spiritum rarum & paruum spiratur: per paruum enim & crebrum non inspiratur minus aëris sed per minores partes.

4. aph. 10.

** Ne existimes difficilem respirationem esse eandem cum magnâ & rarâ, sed difficilem frequentem dixeris: cum enim Hippocrates dicat: *si in febre non intermittente difficultas respirationis, & delirium fiat, lethale*, si nomine difficultatis respirandi, magnam & raram respirationem intelligeret, non dixisset *lethale*: nam magna, & rara omne delirium, quamuis non lethale quod aliam affectionem adiunctam non habet, comitatur. Cum igitur dicat, *lethale*, innuere videtur inflammationem diaphragmatis à quâ delirium lethale est.

Cum magnam motu, tan Adde nurrum motratio, ma sola in spirigitur in tum è conmorti prop significet namque sit, intus niciem sig quantum vtraque vel calori vritalem,

Quæd in quâ mu gniam; se (ublimis quam de refert an sublimem falso pur quit, qu per qua veniente spiratio aut an Hippoc

Appendix.

Cùm dicimus magnam respirationem delirij esse signum, magnam absolutè intelligimus, hoc est, eam, quæ utroque motu, tam inspirationis, quàm expirationis, magno constat. Adde nunc respirationem magnam secundum alteram istarum motionum, aliter significare: nam si aucta sit sola exspiratio, magnam fuliginum quantitatem adesse demonstrat si sola inspiratio augeatur; tunc calor ingens cor opprimit. Rectè igitur in Coacis dicitur: *Tum magnus foras efflatus, intro paruus; tum è contra foras paruus, intro magnus, pessimus est sanè, & morti propinquus.* Itaque si foras magna, intus parua sit; cùm significet, fuliginum abundantiam, periculosa est. Fuliginum namque cumulus suffocationem caloris inducit. Si foras parua sit, intus magna; incendium adauctum ostendens, etiam perniciem significat; neque enim in magnis ardoribus, respiratio, quantumvis aucta, voto respondet. Morti autem propinqua veraque dicitur, quoniam eò potest accedere vel fuliginum, vel caloris augmentum, ut illud statim suffocet, hoc spiritum vitalem, humidumque substantificum exhauriat.

Respiratio Meteora.

Quædam est respiratio, in quâ thorax valdè dilatatur; alia, in quâ multum aëris attrahitur: utramque aliqui appellant magis; sed prima quidem, ab Hippocrate meteora, hoc est, ^{2. epid. sect. 2. iuxta fin.} sublimis dicitur. Sic quando agit de anginosis illius tempestatis quam describit; *Spiritus*, ait, *his non valde sublimis*; & quando refert anginofam, quæ apud Bitonem erat, *spiritum habuisse* ^{3. epid. sect. 11. agr. 7.} *sublimem*; dicitur autem sublimis respiratio, non (ut quidam falso purant) quæ trahitur rectâ ceruice, sed ut Galenus inquit, quia sublimioribus thoracis partibus inspiratur, hoc est, per quam sublimia respirationis instrumenta musculi scilicet venientes à ceruice, simul cum claviculis mouentur. Hæc respiratio in summâ fit necessitate, propter viarum angustiam, aut animalis facultatis debilitatem. Hunc eundem spiritum Hippocrates alibi appellat ^{apocryph.} hoc est, promptum, (ut Ga- ^{in Coacis.} lenus

1. prorrh. 1.
com. 24.

lenus ait (*quoniam promptè facilitèque his qui ægrum cernunt videtur.* Θεωροῦντες etiam aliqui vocant; quia primus omnium sub aspectum intuentis Medici venit, ac veluti sit in promptu vultum tueamur. Multi vertunt spiritum sublimem; alij, quasi paraphrasi quadam transferunt spiritum præ manibus expositum. Verùm cum Hippocrates adiungat, veluti iis qui strangulantur, manifestum est, eum loqui de spiritu, in quo æger inter respirandum, totum mouet thoracem, parte nempe anteriore vsque ad iugulum, posteriore ad scapulas, è lateribus vtrinque ad summos humeros.

Annotatio.

4. loc. aff. c. 4.

Verum animaduertere oportere, (admonet Galenus) ne aliquando in hac decipiamur, existimantes eam spirationem, quæ ob virium imbecillitatem, omnibus agentibus musculis efficitur, eandem esse cum magnâ. Magnam Hippocrates vocat, quam possumus multam appellare, hoc est, in quâ multus attrahitur aër, etiam si absque superiorum musculorum actione fiat.

Respiratio magna & frequens.

Magnitudo respirationis, semper pro hypothese: habet spirabilium instrumentorum obedientiam; quare si magnitudinis raritas adiungatur, raritatem non ad instrumentorum vitium referemus: obstat enim magnitudo quominus ita sentiamus: referenda ergo est, ad facultatis impedimentum. Ecce cur dictum est, spiritum rarum, & magnum, esse signum facultatis impeditæ, facultatis, inquam, animalis, impeditæ hoc est, occupatæ variis spectris, & imaginationibus. Si verò magnitudo frequentiam comitem habeat, tunc graue incendium vigere, meritò suspicabimur, vbi enim ignis in penetrabilibus vitæ, corde, & pulmonibus incanduit, magna fit, celer, & crebra respiratio, celerem dico, quam frequens supponit: siquidem priùs (vt diximus) celeritas; crebritas postea acquiritur. Igitur si virtus adsit & instrumentorum obedientia, non impediatur magna fieri respiratio; adsit & incendium magnum, erit simul magna & crebra; crebra inquam, cum in-

spiratio

spiratio,
plurimo
bitur: ru
pellant
quens i
ginosus,
parabilis

Magn
quid hæ
tem val
parua q
strumen
necessit
consequ
parua,
si impe
tentiam

Non
respira
Hippo
rem, an
Galen
ficare c
Dixit
quasi c
sita si
diaph
frequ
docet
vexat
ne et
cohil

spiratio, tùm expiratio. Inspiratio, quoniam calor exastuans plurimo aëre ad refrigerium indiget, hinc inspiratione attrahitur: rursus expiratio, quia in magno igne multæ, quæ expellantur, fuligines adsunt. Quare merito magna hæc & frequens respiratio dicitur in Coacis *Spiritus exastuans & fuliginosus*, estque cordis incendio flagrantis propria, & inseparabilis.

Respiratio parua & frequens.

Magnæ, & raræ respirationi, opponitur parua, & frequens; quid hæc significet ex suo contrario addices. Magna, virtutem validam, instrumentorùmque obedientiam significabit; parua quid indicabit, nisi aut virtutis imbecillitatem aut instrumentorum spirabilium renitentiam; frequentia semper necessitatis est index, siquidem Natura, id quod vno icu consequi nequit, multiplicatis sibi comparat. Igitur respiratio parua, & frequens, vt frequens incendium denotat, vt parua si impedimenti instrumentorum signa desint, facultatis impotentiam existimare oportet.

Appendix Prima.

Non sola imbecillitas est, quæ paruam, & frequentem reddit respirationem, sed dolor etiam, idem præstare solet: idè cum Hippocrates dicat: *Spiritus autem qui creber est, significat dolorem, aut inflammationem in regionibus, quæ supra præcordia sunt.* 1. prog. 24. Galenus in commento ait, spiritum crebrum, & partium, significare dolorem; vt magnus & creber inflammationem significat. Dixit autem Hippocrates; *In regionibus, quæ supra præcordia sunt,* quasi dicat partium in thorace; quæ sunt (cor, & pulmo,) posita supra septum transversum: Maiores enim præcordia, & diaphragma ita appellarunt, cur autem respiratio parua, & frequens, dolorem earum partium indicet, Galenus eleganter lib. 1. diffie. resp. c. 9. docet: videlicet vbi dolet pars aliqua, ab arteriis circumpositis, vexatur in distensionibus, compressâ parte dolente, & fluxione etiam concitata: quod si pulsatio esset libera, eam omnino cohiberemus, aut saltem, quoad fieri posset de magnitudine

detraheremus. At verò quia respiratio est libera, si thoracis aut diaphragmatis pars aliqua, aut peritonæi aut iecoris, aut alia quæcunque, earum quæ thoraci compatiuntur, laboret; spiritum quoad magnitudinem cohibemus, nec verò de frequentia; aut velocitate detrahimus: *Etenim dolor non ita grauius vexat thoracem, ob motus velocitatem, sicut ob dilatationis magnitudinem. Velocitas enim quamuis circa ipsam actionem sit dolorosa, tamen quia breui tempore omnem motum efficit, minus thoracem offendit.*

de diffc. resp.
cap. 9.

Si verò quæras diminutâ magnitudine ob dolorem, quid circa alias differentias euenit? Respondet Galenus; *Manente calore cordis intra terminos à Natura constitutos, motum thoracis manifeste tardiozem reddi, si verò ardor quidam in ipso corde oboritur; velocitas quidem non exoluitur, ob eas quas antea diximus causas; aufertur autem etiam hic multum de magnitudine; verum pro ipsâ, densitas generatur, ob urgentem utilitatem.* Sic ille. Et profectò crebritatem deficiente magnitudine augeri, rationi consentaneum est; quippe vt ex eodem colligimus, cum spiratoria organa, imperfectam relinquunt respirationis operam; eamque vlti nondum expleto dissoluant, necesse est vt môx altera illi succedat actio, non tanta interpositâ quiete; quantâ dum naturaliter se haberet; indeque spiritus frequens redditur, & paruus. Cæterum quod ille de velocitate sentit, nempe velocitatem deperdi & tardiozem respirationem edi, hoc non admitto; cum enim velocitas sit via media ad crebritatem; non potest crebritas aucta consistere cum diminutâ velocitate, & quæ respiratio est frequens, velox simul necessariò esse debet, quod ex comparandarum differentiarum modo poteris addiscere.

de const. art.
cap. 15.

Appendix Secunda.

In dolore partium, quæ sunt supra præcordia, pulsus paruum, & crebrum fieri ex Hippocrate, & Galeno colliges: Ego addo, eundem fieri in omni vehementi dolore cuiuslibet partis, nam versus partem dolentem comprimuntur membra omnia, versus eandem sanguis & spiritus suppetias allaturi confugiunt; accedit debilitas ex resolutione, hoc est resolutio virium ex dolore: his de causis dilatatio impeditur, ad impedi-

tam

tam aut
Confide
violente
inuenies
mandis.

Ad su
editur r
omnium
qui frigi
& alibi
astuosus,
Galenus
extinctio
vt pluri
aucto m
quæ per
postea f
proprie
ualla. M
raram a
natiuum
quam p
batur;
erysipe
hoc est
tudinis
transfu
silentiu
pro vig
guus e
guum e
proind
parua
tem a
sistit n

tam autem dilatationem frequentia necessariò consequitur. Considera in colicis, in cardialgicis, in arthriticis dummodo violenter doleant; in omnibus adeò exiguam respirationem inuenies, vt aër per eam attractus vix sufficiat vocibus effor- mandis.

Respiratio parua, & rata.

Ad summum miseriarum deuentum est, cùm parua, & rara editur respiratio, quæ vt plurimùm frigida * esse solet, ac subindè omnium pessima: Nam iuxta Hippocratis doctrinam; *Spiritus* ^{1. prog. 24.} *qui frigidus de naso & ore expiratur; admodum exitialis iam est; & alibi: Frigidus quidem spiritus est lethalis, lethalis est etiam in coac. astuosus, & sumidus; minùs tamen quam frigidus.* Quia vt inquit Galenus; *Rarus spiritus, si magnus est, indicat delirium, si paruus, extinctionem natiui caloris.* In hanc paruam, & raram incidunt vt plurimum ij, qui priùs magnam & raram edebant, videlicet aucto morbo, & deficiente virtute; ita accidit vxori Dealcis, ^{3. epid. sect. 3. tex. 8. agr. 2. 15.} quæ per aliquot dies magnam, & raram edidit respirationem, postea facta fuit breuispira: iam autem diximus breuispirum, propriè appellari eum, qui spiritum habet paruum & per interualla. Meritò ergo diximus ex magnâ, & rarâ in paruam, & raram ægros incidere, quoniam febrilis æstus, perseuerando natiuum calorem ad inopiam deduxit, & cerebri inflammatio, quam phreniticus, magnam, & rarâ edens respirationem, patiebatur, ferè ad gangrænam commutatur: commutari namque erysipelata, in affectum frigidum habes apud Galenum, imò, ^{7. simpl.} hoc est, proprium omnium affectuum, qui ad summum magnitudinis perueniunt, vt, si sanari nequeant, ad suos contrarios transfugiant: sic vsu euenire solet in ægrotantibus, pro clamore silentium; pro iactatione quies; pro artuum vibratione, tremor; pro vigiliis, coma, & cataphora. Rara quidem est quoniam exiguus est spirandi vsus, propter exiguum calorem, qui exiguum expostulat refrigerium, paucâsque extollit fuligines, ac proinde nec inspirationis, nec expirationis vrget necessitas; parua etiam est, propter extremam imbecillitatem consequentem ad caloris natiui iam penè extinctionem, in qua consistit mors.

Et sanè adeo est certa mortis prænotio in frigido spiritu, vt nulla ampliùs spes superesse posse videatur, licèt denuò agrotus incalescat: atque ideò dictum puto ab Hippocrate: *signa lethalia, per cutem calidus vapor; priùs autem nasus frigidum spiritum reddit*; quasi diceret; cum eo deuentum est, vt frigida reddatur respiratio, quamuis deinceps exiguus ille calor, qui se intra cor continebat, dissipatus, per cutem exhalans, caloris speciem præferat, lethale signum est; quippe calida ista vaporatio, non excusat à prauitate signi respirationē frigidam. Itaque hoc certissimum & vniuersalissimum habeto, omnem intemperiem ab ardore frigidam, esse lethalem; non ita tamen, si non præcedat cauma, nam in principiis accessionum, & in affectibus vterinis, frigida respiratio non est lethalis: intellige igitur lethalem esse in morbis acutis.

* Interrogabis quì fieri possit vt corde per ardentem febrem accenso respiratio frigida reddatur? dupliciter respondeo. Primò aërem trahi ad pulmones duntaxat, inde per arteriam venalem ad cor peruenire. Cum igitur in summo virium languore arteriæ parū pulsent, fit vt arteria venosa parum pulsans vix aërem attrahat, ac proinde remittitur aër à pulmonibus, qui ad cor non accessit. Præterea cum in extrema frigiditate extrema frigeant, & quò maior est inbecillitas, eò plures partes in frigidatio occupat, (vt e. g. digiti prius refrigerentur, postea manus, tandem brachium) euenit, vt non solum nasus, & labia, sed & fauces refrigerate aërem refrigerent. Tandem aër transiens repræsentatur frigidus: quia motus, quam quietus magis refrigerat, ideò in æstate flabello refrigeramur.

Altera responsio. In febre non tantum consideranda est caloris intentio, sed etiam eiusdem quantitas. Intentio penes maiorem gradum attenditur; quantitas penes spirituum, & sanguinis vbertatem, quæ duo tanquam materia sunt, quæ ignem suscipiunt calorem. Hæc caloris quantitas non minùs, quàm eius intentio ad actionem exigitur. Nam quamuis caliditas, qualitarum omnium sit efficacissima, tamen quantitatem quandam ad agendum requirit: quoniam, vt Galenus ait, *centesima vnius fauilla pars est quidem omninò genere ignis, ceterum corpori occurrens, nec calefacit nec sentitur quidem, sic granum piperis eundem caloris continet gradum, quem integra libra, ob quantitatis tamen paucitatem insensibiliter nos immutat.* Quem admodum igitur, ignis aliquando ad eò accenditur luculentus, & magnus; vt totum cubiculum, in quo continetur, abundè valeat calefacere, interdum minòr vt vicina quidem loca sufficienter calefaciat, remotiora non alteret, nonnunquam tamen ad eò exiguus vt ne vicinum quidem immutet

3. de temp.
cap. 4.

aërem: Ita e
gnus in visc
do minor vt
inspiratum
sit, semper
tingere, au
non esse præ
propter qua
est cor febr
tamen calor
non sit mag
quàm natur
calorem acce

Colliges
tem frigidu
gida intem
occasione
moriifera,
In hunc m
perie affect
nam in ard
iudicio m

Nemin
temperie
nequaqua
omnibus

Si cor
sufflando
lidum sp
febris ar
Naturâ
caloris e
dum ex
Igitur
Ca

aërem : Ita de febrili calore est statuendum : nam hic interdum adedè ma-
 gnus in visceribus accenditur , vt corpus vniuersum inflammet, aliquan-
 do minor vt viscera tantùm vrat, interdum adedè pusillus, vt nec aërem
 inspiratum queat calefacere, cùm tamen siuè minimus, siue maximus fue-
 rit, semper naturali intensior existat : nam non posse ad longinqua per-
 tingere, aut vniuersum aërem inspiratum calefacere, non indicat illum
 non esse præternaturaliter accensum, sed ipsius paucitatem & inopiam,
 propter quam nequit ad omnes partes se se extendere. Dicendum igitur
 est cor febricitibus propè mortem aliquando caloris copiâ destitui, non
 tamen caloris intensione : siquidem quantuluscumque sit calor, etiamsi
 non sit magnus (si febris adest) accensus magis est, & intensior redditus,
 quàm naturalis. Ad quod respexerunt Medici cùm dixerunt, *Febrem esse
 calorem accensum in corde, aut intensum supra moderatum.*

Corollarium.

Colliges ex dictis, decipi nonnullos, qui quoniam vident prope mor-
 tem frigidum reddi spiritum, arbitrantur cor prope mortem semper fri-
 gida intemperie laborare, etiamsi antea calidus affectus fuerit, deceptioni
 occasionem præstitit Galenus, qui explicans sententiam Hippocratis *Signa* 6. epid. sect.
mortifera, per cutem calidus vapor, prius nares spiritum frigidum reddunt. 4. text. 30.
 In hunc modum subiungit : *Omne igitur cor, propè mortem frigidâ intem-
 perie affectum est, sed non in quolibet morbo, huiusmodi affectio semper est ; ve-
 rùm in ardentissimis febribus plerumque calidissimum.* Sic Galenus. Verùm
 iudicio meo ex hâc opinione, duo præcipuè absurda sequuntur.

Primum absurdum.

Neminem cum febre mori : nam si quando æger moritur, frigidâ in-
 temperie cor eius afficitur, perspicuum est, illum tunc temporis febre
 nequaquam laborare : quandoquidem febris *calida cordis intemperies* ab
 omnibus definitur.

Secundum absurdum.

Si cor prope mortem frigidâ intemperie laborat ; omnes, frigidum ex-
 sufflando, mori debent, hoc tamen verum non est : quoniam plurimi ca-
 lidum spiritum reddentes moriuntur. Rursus plurimi, qui in ardentissimæ
 febris ardore è vita discedunt, à morbi vehementiâ (vt Galenus inquit)
 Naturâ superatâ, non quidem ob exuperantiam frigiditatis, sed propter
 caloris excessum, moriuntur. Quare tunc rationi est consonum, eos cali-
 dum exsufflando mori.

Igitur Galenum dicentem omne cor propè mortem frigidâ affici in-
 temperie,

temperie, benignè interpretabimur, accipientes eius dictum, quasi loquatur de frigidâ intemperie, quæ sequitur ad diminutionem quantitatis caloris; non de eâ, quæ citra intensionem infestat. Nam ij qui ex acuto morbo moriuntur, licet frigidum spirent, adhuc calorem quoad gradum intensiorem habent, quàm cum sani erant: caloris verò quantitas, nempe spirituum, valdè diminuta est.

Interrogabis rursus; si aër qui inspiratur, utilis suâ qualitate est: quia calorem cordis refrigeratione attemperat; quando respiratoria organa sunt nimis refrigerata, vt in magnâ fame, quam Boulimon Græci appellant, & vbi quis in magno frigore sit versatus, contingit; non solum non refrigerari eam, quæ in nobis est, caliditatem oportere, sed etiam calefieri esse necesse; vt quæ parum absit, quin penitus sit refrigerata: non igitur tunc respiratione est opus, & præsertim eâ opus non est, cum frigidus inspiratur aër.

de util. res-
pir. cap. 3.

Hoc quæsitum apud Galenum reperies, & ex eodem respondeo, respirationem non exigi solum causa refrigerationis naturæ caliditatis, quæ fit per inspirationem, sed etiam expurgationis fuliginum per expirationem. Quia tamen non possumus expirare nisi prius inspiremus, idcirco inspirat æger refrigeratus vt postea expiret, & aër expiratus fuliginosa recrementa secum deducat. Adiungo respirationem non solum ad refrigerationem, sed etiam ad spirituum restaurationem esse necessariam. Attamen instabis, fuligines non dari, vbi calor non adest, ita est, sed in viuente animali semper calor quantumuis exiguus necessario datur. Sic pulces frigidissimi, vt potè exangues, quia nempe sunt viuentes respirant, quod Galenus optimè demonstrat, licet renuente Aristotele, qui veteres respirationem in piscibus agnoscentes frustra reprehendit.

Respiratio suspiriosa.

Coarctationem spirabilium instrumentorum parvæ & frequentis respirationis causam esse diximus: quippe coarctatio instrumentis, non tantus attrahitur aër, quantum naturæ sufficiat, vnde cogitur motiones multiplicare, vt pluribus suppleat, defectum vnus. Hoc quidem ita est, sed aliquando adeò vehementer opprimitur, vt prima motione in medio itinere relicta, aliam incipiat. De hâc respirationis noxa, mentionem sæpe facit Hippocrates, atque eam aliquando; *Spirantem offendentem appellat*; aliquando; *Suspiria luctuosa*; alibi: *Duplex intro reuocatio velut in superspirantibus*. Galenus quamnam ca sit, hoc exemplo explicat: *Infantes sæpè videntur, quo tempore plorant spirare inspiratione interruptâ, stante interim thorace,* dicitur

4. aph. 66.
6. aph. 54.
de vit. acut.
sect. 2. tex.
44.
6. epid. sect.
2. tex. 10.
6. aph. 54.

inde rursus
Hippocrates
inspirantibus
pirationis
euenisse.
cum Hippo-
sum fit la-
verba faci-
pirationem
inspirationem
eundem e-
intercepti
inspirationem
cemus) ce-
quæ ex ni-
eundem e-
quippe ita
cium inte-
ritum inte-
rum conu-
tione, qu-
intemper-
quo alibi
digentiar
uere opo-
fundit, e-
Quid a
Conuulsio
sed actio
poscente
ius solur
à calore
nem, ad
tio, à qu-
Galenu

inde rursus id quod deest, adiiciente. Queritur tamen idem, ab Hippocrate dictam, duplicem intro reuocationem, veluti super-^{3. difficult. respir. c. 3.} inspirantibus: ita vt de solo vitio inspirationis egerit, non de expirationis interceptione; putatque hoc transcribentium culpam euenisse. Cæterum videtur Galenus suimet oblitus; quippe ^{de vit. acut. cō. 2. tex. 44.} cum Hippocrates dicat; Spiritus offendens, in eâ qua sursum fit latrone, de interceptione secundum expirationem verba facit; nam ex sententiâ Galeni: Latro, qua sursum fit expirationem facit. Cur ergo aliquando interceptionis secundum inspirationem duntaxat meminit; alibi verò alterius, quæ secundum expirationem accidit? nempe quoniam cum paruum interceptionem proponere voluit, eam attulit, quæ secundum inspirationem fit, quippe prauum signum est, & (vt mox dicemus) conuulsionis ex inanitione nota; cum verò de vitiiis quæ ex nimio cibo procedunt ageret, tunc interceptionis secundum expirationem, verba fecit. Hoc non latuit Galenum, quippe ita ait. Verum spirandi facultas, qua spiritus offendit, ob cibum intempestiuum, magis quam ob indigentiam oritur. Nam spiritum inter inspirandum & offendi, & quasi sisti, tum angustia, tum conuulsionis est nota. Quasi dicat, spiritus offendens in latrone, quæ sursum fit, hoc est, in expiratione, accidit ob cibum intempestiuum: Spiritus verò offendens intro reuocatus (de quo alibi Hippocrates) hoc est, quoad inspirationem, fit ob indigentiam; ac proinde conuulsionem significat. Vnde cauere oportet à Fuchio, qui interceptionem in expiratione confundit, cum alia quæ in inspiratione fit.

Quid autem mali portendat, Hippocrates exprimit inquit: Conuulsionem significat, ob quam muscoli thoracis non cedunt, sed actionem antequam perficiatur interrumpunt, rursusque poscente vsu, aliam denuo aggrediuntur. Merito autem huius solum causæ meminit, quippe, in febribus, ob exsiccationem à calore extraneo factam, conuulsio hanc efficit respirationem, affectio autem conuulsioni similis, nempe refrigeratio, à quâ hanc eandem interruptam respirationem fieri dixit Galenus, non per febres accidit.

PARTICULA V.

*Præfagia sumpta ab insomniis.**lib. de hum.**in coc.*

VMuntur etiam præfagia ab insomniis quod nos docet Hippocrates inquit: *Insomniis qualia quis videt; & alibi: Insomniis, quibus, & quando*, hoc est, qualitatem somniorum, & tempus, quo fiunt, quæ duo considerare oportet, aduertentes prius Medicum agere de insomniis naturalibus, * hoc est à causa naturali prouenientibus; possunt namque, (imò re vera ** ita accidisse ex Sacrà Pagina constat) causæ supra naturam insomnia inducere. Verùm Hippocrates eas quæ Medici sunt partes duntaxat agens, libellum de insomniis scripsit, in quo sola profequitur ea, quæ fundamentum in naturâ habent, ad cuius imitationem Galenus etiam tractatulum de dignotione ex insomniis, nobis scriptum reliquit.

* Plutarchus, Præcipuè, inquit, partem animi visorum informatricem apparet, à corpore opprimi alterato, vnâque cum eo conuerti, sicut ex somniis liquet. Nam interim frequentes nobis; & variæ visiones offeruntur; interim multa est à talibus tranquillitas, & quies.

- ** Somnia in Sacrà Paginâ, multa, variâque commemorantur, ut
 a gen. c. 20. somnium, in quo ^a Abimelech Deum sibi alloquentem audiuit, & ex-
 b cap. 28. probantem quod mulierem tulisset, quæ virum habebat. Aliud quod vidit
 c cap. 31. ^b Iacob: nempè *Scalam stantem super terram, & cacumen illius tangens ce-
 lum, Angelos quoque Dei ascendentes, & descendentes per eam, & Domi-
 num innixum scale.* Et somnium Labam, quo sic admonitus fuit à Deo
 d cap. 37. *Cave ne quicquam asperè loquaris contra Iacob & duo somnia ^d Iosephi, quæ
 retulit fratribus suis, vnde inuidiam fratrum sibi concitauit; alterum de
 e cap. 40. manipulo suo consurgente, & stante, quem fratrum manipuli adorabant
 alterum, in quo vidit solem, & lunam, & stellas adorare eum. Et ^e som-
 f cap. 41. nia pincernæ Pharaonis & pistoris, qui in carcere simul cum Ioseph deci-
 g cap. 46. nebantur. Et ipsius ^f Pharaonis somnium quod Iosephi exaltationis fuit
 causa. Et ^g somnium quo iussus fuit Iacob cum promissione magnâ de-
 scendere in Ægyptum. Et somnium Madianitæ, quo significabatur Ge-
 h Iudic. c. 7. deon vniersam Madiam destructurum. Et ^h somnium quod obtulit Deus
 i 1. Reg. c. 3. Samueli; Et ⁱ somnium quo apparuit Deus Salomoni dicens: *Postula
 l 3. Reg. c. 3. quod vis, ut dem tibi.* Et somnium quod vidit ^l Nabuchodonosor, quo con-
 territus est spiritus eius, & somnium eius fugit ab eo, quæ fuit occasio exalta-
 tionis*

tionis Daniel
 nium quo An
 riam coniuge
 Et alterum qu
 acceperunt
 cedo diuo Pa
 tabatur ne tir
 iter faceret. I
 netur, & ple

Si quis i
 igneus qui
 quando rat
 humore fa

Si quis i
 dis humor
 glaciem fo

Si fumu
 niauerit;
 Gallorum
 huic sang

Sitienti
 medendi,
 repleta, ve

* Per so
 quam re ip
 igne somni
 quidam sud
 tepido. Et
 bat, se crus
 se somniat
 concipit in
 impediendi
 Accidit
 statum, ta
 magnitudi
 potens dis
 suam, ad id

tionis Danielis Et somnium quod ^m Daniel ipse vidit admirabile. Et som- ^{m Daniel.}
 nium quo Angelus Domini apparuit sancto ⁿ Iosepho, & iussit vt Ma- ^{cap. 1.}
 riam coniugem acciperet: quod enim in ea natum est, de spiritu sancto est. ^{n Matth. c. 1.}
 Et alterum quo idem admonitus fuit, vt fugeret Herodis iram, & quod ^{o cap. 2.}
 acceperunt Magi ne ad Herodem redirent. Et ^o somnium quo vir Ma- ^{o Act. apost.}
 cedo diuo Paulo apparuit. Et ^p aliud, quo eundem Paulum Deus exhor- ^{cap. 16.}
 tabatur ne timeret. Et aliud ^q quo idem Paulus iubetur, vt ad Damascum ^{p Act. 18.}
 iter faceret. Et ^r rursus alio somno idem Paulus socios saluos esse admo- ^{q Act. 21.}
 netur, & pleraque alia. ^{r Act. 27.}

Qualitas somniorum.

Si quis in somno videat incendia, hunc offendit flaua bilis: igneus quippe humor in nobis præualens, facit vt in somno, quando rationis norma caremus, ad incendia, * quæ cum illo humore familiaritatem habent, cogitanda conuertamur.

Si quis imbres abundare somniat, indicium est, eum frigidis humoribus scaterere, sed longè frigidioribus, si niuem, aut glaciem somniet.

Si fumum vel caliginem, vel profundas tenebras, quis somniauerit; hoc fit ab atrâ bile, aut etiam à flatibus: quicumque Gallorum cristas habere, vel ruffa quædam dormiens viderit, huic sanguis abundat.

Sitientibus bibendi somnia se se offerunt, esurientibus comedendi, at verò iis qui seminaria vasa habent multo** semine repleta, venereorum contingunt infomnia,

* Per somnum percepta multo maiora, vehementiorâque iudicantur, quam re ipsa sint. Ita qui bilem superabundantem habet, ex bile, de igne somniat; qui pituitam habet, cogitat de niue, & sic alij. Similiter quidam sudore, & humido vapore cutem infestante, somniabat de balneo tepido. Et ille cui crus imminente resolutione refrixit, dormiens existimabat, se crus habere lapideum. Cui pituita defluit ad fauces, strangulari se somniat, cuius verò ater halitus cerebrum occupat, incubum patiens concipit imaginem grauantis turris, prementisque se, & vniuersos artus impediens, aded vt mugire cogatur.

Accidunt hæc, quoniam quando Natura per somnium, sui corporis statum, tanquam ex speculâ contemplatur, spectrorum imagines, insigni magnitudine, & incremento fingit, siue obrutus per somnum sensus impotens discernere sensilium differentias, confert se, imaginationemque suam, ad id, quod in quouis genere notissimum est.

sensu, quod summum est. Mel inter dulcia, lapis inter dura, glacies inter frigida. Siue quo tempore otatur facultas à reliquis sensationibus, obiectum vnum censet vehementius esse, ita vox noctu, quam interdii melius auditur, & dulcedo pituitæ maior somnianti est quam vigilantii. Siue quia dormiens non excitatur, vt sentiat, nisi à vehemente, ferienteque obiecto: quia ergo ita assuevit non aliter dormiens, sentire, vbi somniat dormiens, merito existimat, sensilium esse eximiam magnitudinem, quam dormiens sentire potuit.

** Imaginatio per somnum, nullo fræno cohibita nos turbat, & phantasia aliis tum temporis caret obiectis, à quibus distrahatur; propterea efficaciores sunt eius actiones adeò, vt qui circa res venereas somniant, polluantur, quod vigilantibus raro accidit, qui lumbricis infestantur dentibus frendent dum dormiunt, non dum vigilant; hinc fiunt terrores, & tremores infantium in somno ex lacte corrupto, aut stomachi repletionem.

Appendix.

Ex graui aut bono odore per somnum representato, sumitur etiam præfagiendi occasio. Nam qui in cæno, & stercore se versari imaginatur; vel humores prauos, graueolentésque, & putrefactos in se habet; vel copiam stercoris, in intestinis contenti. Qui verò in locis beneolentibus versari se credunt, contrario modo eos se habere censendum est.

Tempus somniorum.

Etiam tempus quo infomnia fiunt, suam habet obseruationem, & prædicendi occasionem. Si in principio accessionum, aut vigore, aut alio tempore, præterea si à cibo, vel sine cibo. Itaque qui sub accessionis initium se niue conspergi putet, tempori id potius quam alicui alterius generis causæ est attribuentum. Si verò in febris remissione ita somniet, fidelius frigidorum succorum argumentum præbet; & longè magis, si ante nullum pituitosum cibum comedisset. Nam dum pituitosus cibus in ventre continetur, potest ægro talem inducere imaginem.

Somnia conspicua.

Phreniticis somnia conspicua fieri dixit Hippocrates. Ne tamen intelligito hæc somnia phrenitide laborantibus acciderent

nam sic affe
somnia con
autem somn
de iis, qua
dormienti
mentis indi
in se ipso d

Non solu
fiunt consp
rum multi
stent, fit vt
adhuc poss
tum non fi

Paucis i
habuisset f
nem Daul
reensem,
somnia f
sanitatis et
fundior, e
ab spectri
atque prof
etiam inte
que fingere
vum habet
somnia q
non somni
vt infante
inter dor
appellari
bet gradu

nam sic affecti nec dormiunt, nec somniant. Dicemus ergo somnia conspicua, accidere iis, quibus instat phrenitis. Sunt autem somnia conspicua, quando æger expergefactus, adhuc de iis, quæ somniauit, loquitur, quasi non iudicans id sibi dormienti occurrisse; quodnam enim evidentius turbata, mentis inditium esse potest, quàm non discernere quempiam in se ipso dormiatne, an vigilet?

Appendix.

Non solum phreniticis, sed melancholicis etiam, somnia sunt conspicua: cum enim hi præ cæteris hominibus, somniorum multitudine terreantur; cum rursus mente non satis consentent, fit ut turbulætae imagines quæ dormiendo representantur, adhuc post somnum perseuerent, & ob rationis impedimentum non sit discernendi locus.

Somnia sanorum.

Paucis in vita contigit non somnare. Ego nullum, qui hanc habuisset felicitatem, cognoui. Plutarchus duos refert Cleonem Dauliensem, & ex Antiquioribus Thrasymenum Heracleensem, qui multis, quos vixerunt, annis, nullam sibi per somnium speciem obseruatam affirmarunt. Non somnare quidem sanitatis est specimen: somnus enim si naturalis sit; quod profundior, eo est melior, & rursus quod profundior, eò magis ab spectris est immunis. *Itaque si arctior (inquit Fernelius) lib. 6. de atque profundior somnus occupat, non modò externi sensus, sed funct. c. 15. etiam interiores facultates sopita iacent, ut neque discernere, neque fingere, neque comminisci quicquam possint, nullamque in illis vim habet spectrorum turbulenta concursio. Unde tum nullum insomnium offendit, aut obseruatur, eaque ratione, statim à cibo non somniant animalia, neque cum primum in lucem edita sunt, ut infantes.* Hæc Fernelius optime. Cæterum quod addit, leuiter dormienti multa, quæ ante sensum obseruantur, non appellari somnia, non est recipiendum. Nam somnus tres habet gradus: dicimus enim leuem, mediocrem, & profundum somnus

*de Oracul.
defectu iux-
ta fin.*

*lib. 6. de
funct. c. 15.*

Somnus levis somnus est, & qui leuiter dormit poterit somnare, cuius rei signum est, quod admonitus resipiscit.

lib. 5. cap. 9.

Multò minus ferendum est, quod alibi scriptum reliquit, nempe somnium ad sensum communem pertinere; quia somnus ad sensum communem pertinet. Imò verò quia somnus ad sensum communem pertinet; somnium non pertinet ad eundem. Nam sensus communis somno ligatus, somnia impedit ea namque potentiam liberam, solutamque exoptulant: quippe somniare actio est, at omnis actio fit à facultate non impedita.

in quaest. con
uinal. lib. 8.
cap. 10.

Augentur sanis somnia propter ciborum, siue qualitatem, siue quantitatem; & quod ad quantitatem * attinet, tam ebrii, quam qui multo se cibo ingurgitarunt, varia somnia patiuntur; quoniam ex multitudine vaporum, multitudo imaginum formatur. Quòd ad qualitatem spectat, multi sunt cibi, gignendis somniis accommodati. Plutarchus à fabis, & capite polypi, eos, qui præfagia ex insomniis quærunt, abstinere oportere ait: ** *Edunt enim somnia grauias; & per somnos fluctuantia.* Melissa somnos iucundos facere dicitur: Si quis puluinar in quo caput reclinet, sibi anisi semine refertum parauerit; lætissimis gaudebit somniis: Caules tristes somnos reddunt: *** Phaseli turbulentos: Allia, & cæpæ, terribiles.

Paus. lib. 1.
Herodot. l. 8.
Philostratus
in vit. Apol-
lonij l. 2.
cap. 14.

* Vt Pausanias, & alij dicunt, sacerdotes, qui responsa per somnum accipere vellent, integrum diem à cibo, triduo autem à vino abstinebant, vt pura, purgataque anima ostensorum rationes colligere melius possent.

** Pythagoras (vt Diogenes Laertius in eius vita ait) fabarum interdicebat usum, quòd vento essent plenæ, atque animato maximè conuenirent. Ad hæc nisi sumantur leuiiores, ac modestiores fieri ventres, atque adeo, quæ insomnis contingunt imagines leues, ac perturbationis vacuas reddi.

*** Ab his nata dicitur opinio lamiarum, quæ apio, castaneis, fabis, cæpis, caulibus, phaselisque victitantes, videntur per somnum ferri in diuersas regiones, atque ibi diuersis modis affici, prout vniuscuiusque fuerit temperies.

Appendix.

Est etiam, quæ præbet somniandi occasionem, vehemens

per vigiliam
ptius cecit
Omni
Pa
Venat
M
Iudic
Va
Furto
Et
Blan
Ir
Me
A
Cum fo
tet, ægro
vnde Hora
Fing
Redd
Accidit
tumultuan
CVM
est, so
quæ in ve
latur, & f
venas in
Castren

per vigiliam, de re aliquâ cogitatio: etenim vt poëta Ægyptius cecinit.

*Omnia, qua sensu voluntur vota diurno,
Pectore sopito, reddit amica quies.
Venator defessa thoro, cum membra reponit;
Mens tamen ad silvas, & sua lustra redit.
Iudicibus lites, auriga somnia currus,
Vanæque nocturnis meta cauetur equis.
Furto gaudet amans; permutat nauita merces,
Et vigil elapsas, quarit auarus opes.
Blandaquæ largitur frustra sitientibus agris;
Irriguus gelido pocula fonte sopor.
Me quoque Musarum studium, sub nocte silenti,
Artibus assuetis sollicitare solet.*

Annotatio.

Cum somnia fiant tam sanis quam ægrotantibus; scire oportet, ægrotantium somnia, esse solito plura, & magis confusa; vnde Horatius.

— *Velut ægri in somnia Vana
Finguntur species, cum nec pes, nec caput vni
Reddatur forma.*

Accidit tamen hoc maximè febricitantibus: quoniam calor tumultuariè mouet typos.

PARTICULA VI.

De Somno & Vigilia.

CUm somnus concoquat, vigilia digerat, * teste Galeno, hoc 12. meth. c. 3.
est, somnus conferat tum ad primam ciborum coctionem, quæ in ventriculo fit tum ad secundam, quæ hæmatosis appellatur, & fit in iecore: vigilia verò ad distributionem, quæ per venas in vniuersum corpus peragitur; meritò dictum est ab
Castrens. Syntaxis Præd. Med. Ii Hippo

2. aph. 3.

Hippocrate. *Somnus, atque vigilia, utraque si modum exceſſerint; malum.* Videlicet tam ratione cauſæ, quàm ratione ſigni: Cauſa quidem praua eſt, ſi alterutrum excedat, quia excedente vno, alterius defectu, diminuta fit aut coctio, aut digeſtio, & ſignum eſt prauum, quoniam vel humiditatis ** ſomnum efficientis vel ſiccitatis vigiliam inducentis exceſſum ſignificat. Hoc autem ſanorum etiam reſpicit ſtatum, in quo, mediocritas ſomni profundi, atque tranquilli laudatur.

in Coacis.

Laudari ſimiliter ſolet eadem profunditas, & tranquillitas in ægris vnde Hippocrates: *Somni profundi non turbulenti firmam indicationem ſignificant*: rariffimum quippe eſt ægros, præſertim in acutis, benè dormire, nempe ſine turbationibus. Ergo profundè, & quietè dormire bonum quidem eſt: ſignificat enim, maximè in pueris criſim, ſalutemque futuram; in adultis & natu maioribus, perfectum iudicium, præſentemque ſalutem. Solent ſic dormire qui tranſactis criticis tum perturbationibus, tum euacuationibus, ſanitatibus, portum attingunt.

* Cautè legendi ſunt Barbari, ne te vocabula decipiant, in quibus differunt à politionibus: digeſtio namque apud illos idem eſt atque coctio; Apud hos verò diſtributionem alimenti per venas ſignificat. Et e. g. Elephantiaſis apud Barbaros eſt affectus ille, quo crura viceribus ſcæntia tument, & elephantorum crura imitantur: lepra verò eſt totius corporis cancroſa ab humore atro exulceratio. Politiones hanc prauam exulcerationem elephantiaſim appellant, quia per eam cutis pellem elephantorum ſimilitudine reſert: Lepra verò leuis quædam eſt ſcabies.

1. 3. tr. 1. c. 7.

** Auicenna non aſſentitur Galeno dicenti ſiccitatem vigiliæ cauſam eſſe; eundem tamen recipit, in eo quod ſomnum humiditati tribuit: nam humiditas falſa, vel ex ipſo Galeno, ſenes vigilare facit. Verùm animal nertere debuerat falſam pituitam, licet actu ſit humida, poteſtate ſiccum eſſe, quare immerito à Galeno referente vigiliam ad ſiccitatem diſcedit. Præſertim, quòd vigiliæ ſenem Galenus ad curas, & corporis ariditatem reſert, non ad falſam pituitam, quæ licet in ea ætate reperiatur. (ſalluginem namque propter diuturnam in corpore moram, recipit) non tamen in ea quantitate eſt vt ſomnum auertat, & hinc eſt quod, teſte Galeno, cum vigilant, melius habent, quàm ſomnolenti: quoniam ſcilicet magis excrementis vacant.

3. aph. ult.

Corollarium Primum.

Ex ſomno vtilitas * adeò ſequitur neceſſariò, vt in eo vtilitatis

tatis defectu
ubi ſomnus
aliquod m
ſomnum ca
(vt ſuper
num accu

* Si redè
optimè conc
tas quiete
quiescit
quies: Lab
Animi agit
niſt aſſitudi
Hæc omnia

Aduer
appellare,
uis in præ
que enim
vero mor
ſaltem ſcit
impediat

Addit
lethale, ho
lum quide
aſſumatur
tumuis ex
gnum non
dum dicit
ſe habere
ſignificat
tum, & r
dum ad
ita per ſo
admodum

Caſtre

tatis defectus prauum sit signum. Vnde Hippocrates sic ait: *ubi somnus laborem facit mortale*: significatur hoc labore graue aliquod malum, nempe inflammatio interna, ad quam per somnum calor recurrens valdè nocet. Malum quoque est, quia (vix superius me dixisse memini) deficit leuamen, & damnum accumulatur.

* Si rectè somnus accipiatur teste Galeno, cibum & crudos humores optime concoquit: quia toto tempore, quo quis dormit, animalis facultas quiescit, naturalis validius operatur; hoc insinuat Hippocrates iniquiens: *Labor articularis & carnis conducit; cibus verò & somnus visceribus*: Animi ægritudines obliuione delet; mentis insaniam corrigit; dolorem lenit; lassitudinem solatur; vim motricem confirmat; sensus vegetiores reddit. Hæc omnia reperies apud Paulum Æginetam.

Annotatio Prima.

Aduerte tamen, Hippocratis morem esse, mortalia signa appellare, ea, quæ salubribus opponuntur: quapropter quantum in præsentibus dicat *mortale*; Intellige quasi dicat, *malum*: neque enim ad laborem ex somno, semper mors sequitur. Vtrum verò mors sequutura sit, cognosces ex adiunctis, quæ, si desint, saltem scire expedit, aliquid noxium in corpore latere, quod impediat ne natura ex somno reficiatur.

Addit Hippocrates in eodem Aphorismo: *Si verò iuuat, non lethale*, hoc est, *non malum*: quasi dicat, solatium ex somno malum quidem dici nequit, ita tamen ut hinc securitatis ratio non assumatur: potest enim propter alia symptomata æger, quantum ex somno iuuatur, ad interitum duci. Dicitur ergo signum *non malum*; seu maius dicere, etiam *bonum*; quemadmodum dicimus *urinam esse bonum signum*; *mente constare, & bene se habere ad oblata, bonum*. Nam quemadmodum vrina bona, significat malum nondum esse ad venosum genus multiplicatum, & mente constare ac bene se habere ad oblata, nondum ad mentem, aut ad appetitum, damnum peruenisse; ita per somnum, qui iuuat; significatur interiora non esse admodum inflammata.

Annotatio secunda.

Est tamen animaduersione dignum, differentiam esse inter hæc tria: Vrinam bonam; Mentis constantiam, & Vtilitatem ex somno. Etenim vrina bona, est duntaxat bona, vt signum; Mente constare & benè se habere ad oblata, vt signum, & vt causa: vt signum quidem, quia significat internarum potentialiarum instrumenta rectè esse disposita; vt causa, quoniam æger benè oblata accipiens, & mentis suæ compos, facilis ad curationem redditur. Ex somno vtilitas, est bonum quidem, vt diximus, signum, est & bona causa: quia scilicet somnus efficit id quod in homine sano efficere debet, hoc est naturam recreat, viresque restituit.

Annotatio tertia.

2. aph. 1. Cùm inter vtilitates quas somnus ægrotantibus afferre potest vna sit, sedare delirium, vnde Hippocrates: *Si somnus delirium sedet, bonum;* aduerte nomine delirij, intelligi leuem mentis agitationem: nam verum delirium somno sedari, est impossibile: requirit enim maiorem vim, à quâ cohibeatur.

Corollarium secundum.

4. aph. 3. Non solum laudabatur in somno vtilitas, sed & profunditas etiam, & merito: quia facultas * non impedita facilè suauissimis somni, funibus ligari se finit. Et hinc collige somnum non profundum, sed turbulentum, fieri ex facultatis suum bonum non suscipientis nec agnoscentis, perturbatione. Idcirco Hippocrates: *Si timores, ait, vel conuulsiones in febris à somno fiunt, malè:* pugnat namque natura, hoc est, facultas cum suo amico, nempe cum somno à quo posset iuari, pugnat tamen impedita ab humoris atri redundantia, ex quâ vapores ad caput eleuati, horrendas formant imagines, cùmque prædicti halitus propter adustionem, sint acres; neruos, & musculos mordicant, coguntque eos ad conuulsivas peragendas motiones.

* Ad qua
ex cuius decil
lis est, vt dic
an actio, vel
quiunt, red
suam à suis n
alij esse actio
libus fit: causi
dem tenent e
sed Naturæ
necessarias a
Hæc opin
mam Roder
tius assentio
somnia enim
videtur esse.
tate; nihilon
frigiditas, au
tè est falsum
Deindè A
vigiliam per
quadam huius
sed vigilia est
sensit & mo
vel aliqua ad
tio, quod e
aliqua actio
aut retentio
Non est eti
pulsatilis, &
fatio, aut m
Cæterum
tes, somnu
turam, qua r
Hoc colligi
eo perirent
raret vita.
leduntur con
Verum l
tatem est,
niam hæc
omnes faci
somnia est
ad quam f

* Ad quam facultatem Somnus pertineat, non leuis est controuersia, ex cuius decisione, somni essentia cognoscitur, quæ aded cognitu difficilis est, vt dicat Galenus; *difficile esse iudicare an somnus sit opus naturale, de instrum. an actio, vel passio?* propter multorum definitiones qui somnum esse, inquit, reatum, seu reuocationem caloris ad suum principium; Vel sensum à suis instrumentis, ad internas partes: Somnum naturalem dicunt alij esse actionem, præternaturalem verò passionem, quia à præternaturalibus sit: causis. Verùm de præternaturali agemus infra. Naturalem quidem tenent esse actionem: quia non fortuito vaporum assensui tribuitur, sed Naturæ quasi per hanc actionem, statutas vicissitudines, & maximè necessarias ad deperditorum spirituum restaurationem conseruati.

Hæc opinio licet recipi possit, & Auctorem habeat præceptorem Thomam Rodericum à Veiga, quem merito semper venerabor, tamen libentius assentior sententiæ eorum, qui somnum priuationem esse volunt: somnus enim formaliter impotentia quædam & fere carentia operationum videtur esse. Nam licet fiat à motu caloris ad interna; licet fiat à frigiditate; nihilominus, nec est motus, nec frigiditas: quoniam sic somnus esset frigiditas, aut saltem aggregatum ex frigiditate, & humiditate: quod aperte est fallum; cum potius requies quædam dicatur.

Deindè Aristoteles ad vnã, & eandem animalis partem somnum, & vigiliam pertinere ait: *Quandoquidem opposita inuicem sunt, & ille vt priuatio quædam huius habetur.* Præterea somnus, & vigilia sibi inuicè contrariantur, sed vigilia est sensuum, aut localis motionis actio; Ergo somnus erit priuatio sensus & motus. Tandem somnus si non esset priuatio, esset vel obstructio, vel aliqua actio. Non est obstructio: nam tunc vigilia esset meatuum apertio, quod est fallum, quamuis vigilia sequatur apertis meatibus. Non est aliqua actio: quoniam aut esset facultatis naturalis; & esset aut attractio, aut retentio, aut coctio, aut expulsio, quorum nullum esse satis constat. Non est etiam vitalis facultatis actio: quoniam ad ipsam tantum pertinent pulsatilis, & irascibilis. Non est animalis facultatis, quoniam non est sensatio, aut motus localis. Est ergo priuatio.

Cæterum huic argumentationi obstant multi, cum Auerrhoë sentientes, somnum pertinere ad facultatem animalem, quam ille vocat; *Naturam, quæ regit corpus animalis*; atque huius operationem somnum esse ait: Hoc colligit ex eo, quod somnus datus fuit animalibus perfectis: quia sine eo perirent sensus propter nimium exercitium, & pereuntibus sensibus periret vita. *Inde, ait ille, est quod citrinatur facies dormire non potentium, & laduntur eorum operationes, & propriè operatio virtutis nutritiua.*

Verum hæc impropiè sunt dicta. Nam si somnus propter aliquam facultatem est, propter nutritiuam esse, non tamen solam, dicere oportet: quoniam hæc vigoratur per somnum, & somni defectu deperditur. Ego propter omnes facultates somnum datum fuisse existimo; sed non hinc inferitur somnum esse alicuius facultatis actionem: cum enim sit cessatio quædam, ad quam sequitur spirituum restauratio, potest, priuatio cum sit, ex acci-

dente tamen prodesse, sicut ex accidente profunt tenebræ, vt homines à negotiis orientur, & cæcitas memoriæ, propterea se se aliqui ex cæcarent.

Quod verò Auerrhoës ait; somnum datum fuisse perfectis animalibus, sciat oportet, omnia suas vicissitudines habere laboris, & quietis: nam; *Quod caret alternâ requie, durabile non est.* Plantæ suo modo somnum habent: quædiu enim in Autumno, & hyeme vniuersus plantarum calor ad radices repit, easque auget, & alimento implet, exteriora deserens, vt ne alendis, tuendisve fructibus, foliisve sufficiat; meridi dormire dicuntur. Vigilare autem vere, & æstate: tunc enim nihil crescente radice germinatio fit in flores, stiones, & fructus.

Appendix.

Ad prauas somni significationes adiungito aliam non leuem: si æger semiapertis dormiat oculis; ita, vt aliquid ex eorum albo appareat: hoc enim valdè perniciosum est. *Suspersiones* vocat Hippocrates, & has iubet considerare: *Si enim* (inquit) *aliquid de oculorum albo apparuerit, commissis palpebris, non ob fluxum ventris, aut purgantis medicamenti potionem; malum signum est, & lethale valdè.* Enumerat videlicet causas, à quibus possit suspensio oculorum prouenire, sine eo quod sit prauum signum. Si verò à nullâ harum causarum proueniat, tunc vel naturam omnino à morbi vi superatam, & propterea nequeuntem oculorum palpebras claudere, significabit, vel conuulsionem musculorum palpebras cludentium; quorum vtrumque miserrimum est: Adiungito tamen, eum Hippocrate: *Dummodo æger non fuerit ita in sanitate assuetus.*

Cornelius Celsus cum plurima mortis signa retulisset, adiungit: *Per somnum palpebra non committuntur; sed inter has aliquid ex albo oculorum apparet, dixit, non committuntur: Hippocrates verò, commissis palpebris.* Aliqui contextui Hippocratis negationem apponunt, sed frustra: nam cum palpebrarum commissio non sit integra, siquidem album oculorum inter ipsas apparet, vtraque lectio vera est. Hanc oculorum suspensionem videtur habuisse Eniates: *Qui* (referente Hippocrate) *oculos habuit veluti eorum, qui animo linguuntur: quippe in deliquiis has suspensiones oculorum fieri frequentissimum est.* Nec verò recipiendus est Vallesius, dum ait, oculos huic fuisse

6. aph. 52.

1. prog. 11.

1. 1. c. 5.

5. epid.

fuisse excu
liquiis non

P

D Icam
ait: 5Sapor, aut
accipitur;
coma, fit
sin minus,
ditate, & l
Verum ma
interrogat
pro morbo
esse mala:
rem, vel vItaque
rationes, p
dè mala, i
per tamen
fit excalfac
niciosum:
pugnantiu
dem ratio
quatenus p
gor à bilio
mores dor
cum arde* Quam
tamen Med
Græci vari
verò sopori
nem ad for

fuisse excavatos, tristes, marcidos, & sine fulgore: At in deliquiis non ita subito oculi excavantur.

PARTICULA VII.

Præfagia sumpta ex somno præter naturam.

Dicamus nunc de affectibus * soporosis. Hippocrates sic 1. Præf. text. ait: *Sopor an utique malus?* Dubitanter hoc protulit, quia 29. *Sopor, aut caros* non semper pro affectione cerebri perniciosâ accipitur; sed interdum pro omni somno profundo, siue sit coma, siue crapula. Itaque si morbus fuerit Caros malus est, si minus, non ita; quia potest aliquando somnus in profunditate, & longitudine excedere, & nihilominus esse utilis. ** Verùm melius (meo quidem iudicio, *Sopor utique malus*, sine interrogatione legitur in Coacis: quia frequentiore significatu pro morbosâ somnolentiâ accipitur; hæc verò non potest non esse mala: significat enim cerebri humiditatem, vel frigiditatem, vel utramque.

Itaque (ut scribitur in Coacis) *Soporosi somni, & perfrigerationes, perniciose sunt.* Hæc quidem in continuis febribus valde mala, in principiis autem accessionum non admodum; semper tamen timorem ingerunt. Quod *Si cum Sopore, magna adfit excelsio, malum esse dicitur* in Coacis, imò debet dici *Perniciosum*: nihil enim deterius est, quàm humorum inter se pugnantium, per morbos, concursus. Vnde verùm etiam eadem ratione est quod eodem opere legitur: *Soporosi rigores aliquatenus perniciosi.* Hoc est, sopor fit ab humoribus frigidis, rigor à biliosis: perniciosi ergo morbi sunt, vbi duo contrarij humores dominantur, rarissimum tamen est (teste Galeno) Coma cum ardente febre copulari.

3. epid. sect.
3. com. 34. &
62.

* Quamvis apud Latinos somnus, & sopor idem sit, consueverunt tamen Medici, somnum, qui præter naturam est, soporem appellare. Græci variis vtuntur nominibus, vt coma, caros &c. Distinguuntur verò soporis species ex eo, quod quidam, nihil aliud præter propensionem ad somnum præ se ferunt: huncque affectum verum coma, cataphoram

phoram, & marcorem dicimus. Hæc dilatio ad somnum sic describitur: *Est deficiens, & imbecillus motus facultatis imaginatricis à frigido, & humido, magnam somni cupiditatem inducens.* Apud Hippocratem duplex eius differentia legitur: (vt adnotauit Galenus in libello huic affectui dicato:) *Vnum somnolentum; Alterum insomne statuit: hunc Medici ^{αὐτονομήν} dicunt, hoc est, vigilantem soporem appellarunt. Hoc phreniticos: alterum lethargicos comitatur. Ita tamen vt cum de somnolento loquimur, simpliciter *Coma* dicamus; cum de altero tunc cum addito dicimus *Coma vigil.* Alij non solum habent ad somnum propensionem, sed inexpugnabilem dormiendi necessitatem, qualis in lethargo obseruatur. Alij congelationem omnium corporis partium videntur pati: hic affectus Latinis congelatio, Græcis catoche, & catalepsis dicitur. Alij cum inexpugnabili illa dormiendi necessitate sensum, motumque deperdunt; & hic affectus Græcis dicitur caros; Arabibus subeth: A Galeno describitur, *torius corporis insensibilitas immobilitasque repentina.* Et alibi *quadam veluti resolutione principis facultatis, imaginatricis præsertim, ac priuario sensuum, vniuersarumque motionum;* & licet grauior quàm coma sit affectus, nihilominus ab eodem Galeno cum conate seu cathaphora confunditur. Itaque somni præternaturali causâ orti, soporis nomine designantur, licet postea singularæ species suis quæque nominibus appellentur.*

5 aph. 5.
diff. symp.
cap. 3.

1. prorr. sect.
2. com. 19.

cit. prorr.

* * Utilitatem soporis à Galeno sic accipito. *Si verò profundus, excitate difficilis somnus, carus intelligatur, nullamque genere dissidentem affectionem carus morbosus habeat, erit sanè aliquando bonus Carus, tunc cauidum notâ. Vidimus enim in agris quibusdam, qui tribus, aut quatuor deinceps diebus vigiles permanserant, difficilem excitati somnum superuenientem, qui prorsus nocte dieque perseuerant, magnum attulit auxilium. Sæpius quoque, & infantibus somnum eiusmodi superuenientem, non vno die solum, verum quoque & duobus ordine diebus, magno ipsis fuisse commoda conspexi.*

Annotatio.

Solet aliquando ad phrenitidas sequi lethargus; hoc autem, vel à nimio narcoticorum vsu, vel ab extinctione caloris, factâ propter spirituum dissipationem, quod cum accidit, lethale signum est, & maximè timendum.

Appendix Prima.

Fit præterea coma, propter debilitatem, vigilare non potentibus; quod accidisse videtur Hermocrati, in cuius historiam Galenus ait: *Quin etiam propter infirmitatem virium, talis affectus (nempè somnus comatosus,) fit, adeò iam emorientsium,*

3 epidem
sect. 1. tex. 7.

vt apertas p
vent, vt pos
sus dormiant
ees an hæc
qui languid

Vteriùs
pit accidat
quæ Quint
dem res est
teque irrig
dum, nisi
tur, & age

Plurima
Coacis rep
perimento
iudicio, ab
ad magnan

Sua eti
Sminuta
tis sydera
& sensus st
Torporis,
sensus aut
re extern
sæpe Hip
Cum ergo
causâ mar
difestam,
Castre.

ut apertas palpebras seruare non valeant. Ac ita affecti hoc habent, ut postquam oculis conuiuerint, aut nihil, aut parum proflus dormiant, sed vigilent, nec attollere palpebras queant. Cognosces an hæc vigilandi impotentia sit à debilitate, ex pulsibus, qui languidi, parui tardi, & rari sunt.

Appendix Secunda.

Uterius si coma ex humido, & frigido factum, in principis accidat febris, periculum minatur. Sic accidit Olympiadæ, quæ Quintâ die, comatosa excitantes non sensit. Periculosa quidem res est in principio morbi caput refrigerari, humiditateque irrigari, adeò ut veternum inducat: quid enim sperandum, nisi quòd calore procedente, amplior materia colliquetur, & æger apoplectico modo intereat?

7. epid. tex. 36.

Plurima ex veternofo somno præfagia, in Prorrheticis & Coacis reperies; quæ tamen tanquam minùs rationi, & experimento consona, libens relinquo: quæ etiam, ex aliorum iudicio, ab Hippocrate in parua tabellâ relicta fuerunt, nec ad magnam translata.

PARTICULA VIII.

De Stupore.

SVa etiam stupor * siue torpor præfagia offert, qui cum diminuta paralysis, diminutaque sit apoplexia; rectè in Coacis syderationis dicitur signum; sententia ita habet: *Torporis, & sensus stupiditates, præter morem fientes, syderationis sunt signum.* Torporis, stuporisve nomine, intelligito phantasiæ suspensione; sensus autem stupiditates sunt, siuè imbecillæ, siue omnino ablatæ externæ sensationes. Syderationis vocabulo accipito, (quod sæpè Hippocrates facit) tam paralyfim, quàm apoplexiam. Cum ergo stupor accipitur pro mentis segnitie; siue sit sine causâ manifestâ, ut in prædictâ sententiâ; siue ob causam manifestam, ut in aphorismo: *A capitis ictu, obstupescencia, & de-*

7. aph. 14.

sipientia, malum: utroque modo perniciosum est; adeò ut licet Hippocrates non adiecisset, *Malum*; nihilominùs (ut Galenus annotavit) possemus nos id meritò subaudire: manifestum enim est læsionem ad cerebrum, & ad facultates, quæ in eo sunt pertinere.

- * Aliqui differentiam constituunt inter stuporem, & torporem, existimantes stuporis nomine, diminutum sensum; torporis vocabuli, motum diminutum significari. Sed protus decipiuntur; nam hæc duo synonyma sunt & ab Interpretibus græcum vocabulum *νεκρῶν* modo torpor, modo stupor dicitur. Galeno etiam Auctore, *sensus, & motus difficultatem inducit torpor* Attamen *ἐκπῶσις* communiter obstupescencia, aut stupor dicitur, ut in Aphorismo: *A capitis ictu, obtupescencia & desipientia malum.* Galenus ait tunc fieri; *Cum quis ex morbo, nec loquitur nec quicquam agit, sed apertis oculis quietus manet, veluti apertis oculis præ timore attonitus.* Author definitionum medicarum dicit esse, *Mentis abalienationem, quæ ex repentinâ aliquâ perturbatione extrinsecus provenit.* Possumus etiam dicere *ὑπόμνησις νάρκησις* mentis stuporem. Ego hanc obstupescenciam magis ad animum pertinere dixerim, in quâ propter animi ægritudines, homo redditur stupidus, & immotus; & ideo in capitis ictu prauum est signum: indicat enim percussionem ad cerebrum, in quo rectrices animæ facultates resident, penetrasse. Idè Galenus *Mentis*, inquit, *torpor, mentis est imbecillitas; cum ita scilicet substantia cerebri, sicut etiam nervorum dissoluitur.*
- Causa stuporis est, teste Galeno, in toto corpore, & maximè in artubus, aut frigiditas, aut compressio nervosorum corporum; fitquè, iuxta eundem Galenum, *torpore laborantium particularum, non parua in excessu, defectuque differentia: propterea quòd id symptoma ex morbo, & facultate est mixtum: quippe si morbus virtutem prorsus superet, omnino membrum sustinere non valet; si virtus vincit, haud quaquam impeditur. Ac si veluti pugna quadam eorum est, movetur quidem membrum, sed agrè: ac si iubeas, cum lesum membrum extendunt, ut id extensum seruent, nequeunt: decidit enim naturali pondere, propter imbecillitatem sustentis id virtutis deorsum: quòd enim attollit, ac sustinet virtus est.*

Corollarium.

Ut se habet apoplexia ad paralytim; ita mentis stupor ad stuporem alicuius membri. In apoplexiâ pereunt potentie animalis internæ, externæque omnes; in paralyti, partis alicuius sensus deperditur & motus. Mentis stupor totum hominem occupat; partis, partem: ut igitur stupor mentis, apoplexiam minatur, sic stupor partis eiusdem paralytim.

Paralytim
circo in Co
& in Protr
pre se ferent
riâ distentio
nam quem
vocat inter
paralytim
posse esse n
Nam cum pa
tionem agit
tur: quòd si
forum impa
& se semel
uullione, t
uullio fiat
dilatatur: i
quemiam a
suo, qui co
discuti, &
Galenos sen
ratò eueni
negat id q
tudine conu

Ultra fu
stupore su
sentis mo
ut * si aliq
pocrate m
fateetur. M
porum inf
veliparis, i
ob immo
Castren

Appendix Prima.

Paralysimne tantum ? imò aliquando conuulsionem. Idcirco in Coacis: *In torpido dolore capitū conuulsionem fieri dicuntur;* & in Prorrheticis; *Caput dolentes, stupore detenti, oculum ferocem* *tra se ferentes, florescentes, opistotono (posteriorum partium conuulsi-*
ria distentione) corripuntur. Sed hoc forsitan aliquis non admittit, ^{2. loc. aff. c. 3. 1. sympr. caus. c. 5.} nam quemadmodum Galenus stuporem mediam affectionem ^{2. eiusdem c. 2.} vocat inter paralysim & omnimodam sanitatem : sic idemmet paralysim quæ perfectus est stupor, simul cum conuulsione posse esse negat, imò conuulsionem paraplegiæ vtilem esse ait. *Nam cum partes affectas motu priuict paraplegia, conuulsio ad mo-*
tionem agit naturali vehementiorem, ita ut violenter ha concutian- ^{in 1. prorrh. sect. 3. conf. 16.}
tur: quòd si obstructio, vel humorum, aut crassorum, aut glutino-
forum impactio in nervis fuerit, ob id paraplegiam iuuare videbitur,
 & se semel hoc vidisse affirmat. Caterum cum paralysim à conuulsione, maioris, minorisve affectus ratione differat, & conuulsio fiat ab humore magis in substantia nerui impactò, à quo dilatur: nihil prohibet id quod via est, ad paralysim, esse quoque viam ad conuulsionem. Quòd si contingat motu conuulsio, qui conuulsionem antecedit, humorem à nerui meatibus discuti, & sic paralysim sanari; fortuitum hoc est, & rarum, à Galeno semel visum, ab aliis fortasse nunquam. Nec ex iis quæ raro eueniunt argumentum deduci oportet, nec Galenusmet negat id quod in Prorrheticis dicitur; nempe. *Oculorum hebetudine conuulsionem instantem significari.* ^{1. prorrh. sect. 3. com. 20.}

Appendix secunda.

Ultra futuri mali prognosin; presentis etiam diagnosis, ex stupore sumitur. Ad eò ut stupor presentis, vel *Qualitatem* presentis morbi, vel *Mores*, vel *Magnitudinem* indicet. *Qualitatem* ut * si aliqua pars corporis stupore langueat; hoc dicitur ab Hippocrate *melancholicum*; cuius rei causam Galenus se ignorare fatetur. *Mores*: sic malignitatem indicat, ut in Coacis *rigores tor-* ^{in 1. prorrh. sect. 1. com. 13.}
porem inferentes maligni quia nempe ut Galenus est auctor ^{13.} *palpatus*, id est, segnities, commune est symptoma omnium ob immoderatam intemperiem morientium; habetque pul-
 Castrens. Syntaxis Prad. Med. K k 2 sus,

sus, tùm languidos, tùm tardos, tùm etiam raros; quod Galenus obseruauit in historiâ Hermocratis. ** Si itaque post rigorem, torpor, stupor, segnities, appareat, corpus vniuersum ex rigore perfrigeratum fuisse significatur; quâ intemperie cerebrum coafficitur, & motus, & sensus, quorum sedes est, læduntur. *Magnitudinem* demum indicat vt in Coacis: *Stupores, qui citò permutantur, mali*: Nam qui modò percipit stuporem, modò nil se tale percipere ait permutationem habet semper ad malum: siquidem cùm ille qui antea ex stupore querebatur, mox nondum excussa stuporis causâ, non queritur; mente ægrotat (habet enim causam doloris, & dolorem non sentit): Si rursus ita mente ægrotans queritur de stupore; stupor debet esse maximus & iam paralyti aut conuulsioni proximus: siquidem qui mente ægrotat non excitatur nisi à vehemente obiecto veluti ille qui mingere obliuiscitur, nisi cùm adeo ab vrinæ multitudine premitur, vt miçtio sequatur maxima, aut vt ille qui non nisi ad valdè dolorificas ligaturas exclamat, & hic est huius sententiæ verus sensus, quem multi non intellexerunt.

6. aph. 23.

* Difficile, ne dicam impossibile, videtur Galeno, linguæ incontinentiam, aut partis alicuius stuporem, esse signa melancholica. Nam melancholici propria symptomata tradidit Hippocrates, metum, & mælitiam. Rursus melancholicas dicimus esse passiones caneros, scabies, lepras, & vitilignes nigras. Tandem eò confugit vt dicat; quod *Quemadmodum quartane causa est humor melancholicus, sic dictarum passionum, & linguæ incontinentiæ, & partis resolutionis; fierique posse, vt propter humoris crassitudinem, tales passiones consequantur, quales ex crassa, & lenta eunium pituita.* Satius tamen illi fuisset, vt quoniam verum sententiæ Hippocraticæ sensum se ignorare fassus est, ab hac interpretatione se contineret.

Cardanus proteruiens (vt solet) Galenum in Græcia natum, græcè loqui docere conatur & vocabulum *ἡκράτης*, quod est in Hippocratis contextu, significare ait incontinentem, intemperantem & impurum. At verò *ἡκράτης* infirmum, hoc tamen sic apud linguæ græcæ, peritos nullibi reperitur, nec Galenus ignorasset, qui vocabulum per scriptum, infirmitatem significare affirmat. Explicationem ergo de sua penu Cardanus hanc promittit: *Si quis absurda, & turpia loquatur repente, non ex composito, aut aliqua parte, id est, non toto, aut dimidio corporis stupore langueat, hoc est melancholicum, id est, ex imaginatione, qua ex atro humore proficiscitur.* Proh inanem chymera! linguâ incontinentem fieri, est turpia loqui, quasi turpia loqui sit affectus linguæ; deinde pars corporis stupore languens ex imaginatione, non quod te verâ stupeat quasi vnum tantum mentis errorem scripserit Hip-

pocrates

pocrates,

cum Gale

Alij lun

guæ incor

uitoso:

lentorem

quibus ho

possunt di

derepentè

omnino si

melanche

fficere:

ruit. Iam

tuita vero

calares p

verò pitu

Ego ac

melanche

cholicis d

pochond

nes, subi

pletione

in aliqua

posse loq

aliquem

agnoscim

atonitos

** I

in tigor

tim con

remanet

brum. A

get inte

Vtil

gnosco

gnosco

è regio

ait: E

cognos

cupab

poerates, vbi plures contingunt. Profectò longè melius Cardano foret cum Galeno propriam agnoscere in hac parte ignorantiam.

Alij sunt, qui quoniam Hippocrates repentè dixit, aiunt fieri tùm linguæ incontinentiam, tùm partis stuporem, ex melancholico, non ex pituitoso: pituitosus enim humor paulatim accedit: siquidem propter suum lentorem derepentè labi nequit. Præterea (quæ est consideratio Vallesij) quibus hoc malū à pituita fit; habitu sunt pituitosi, molles, & balbi, & non possunt dici ea derepentè pati, quorum signa prius gerebant. Quibus verò derepentè, & insperato hæc accidunt, ex melancholia fiunt: nam ex crassis omnino succis fiant necesse est. Addito non leuem Triuerij coniecturam, melancholia modica est in corpore, & non nisi raro vniuersū corpus sufficit afficere: è contrario pituita multa est, ac subindè vniuersum corpus obruit. Iam vero melancholia promptè initium particularis nerui init, pituita vero circa principium vniuersale suo lentore subsistit. Itaque particulares partium affectiones, ac stupores, ferè melancholiam, vniuersales verò pituitam, magnā ex parte sequuntur.

Ego ad status, huius sententiæ veritatem, refero, qui vt plurimum sunt melancholici, imò verò licet aliquando à cruditatibus eueniant, melancholici dicuntur, & flatulentus affectus melancholia flatulenta, seu hypochondriaca appellatur. Itaque affectu melancholico subitæ interceptiones, subitūque stupores accidunt, propter venarum ab eisdem flatibus repletionem. Nec vero insolitum est, videre melancholicos habentes oculos in aliquam partem defixos, vt non nisi excussi dimoueantur; rursus non posse loqui, & postmodum loquendi potestatem recuperare: Quare cum aliquem stupidum videmus, ac taciturnum, meritò melancholicum esse agnoscimus; vnde Iob: *Quid te reuelat cor tuum, & quasi magna cogitans aronitos habes oculos?* Iob. c. 15.

* * Modus perfrigerationis in rigore est, quia concussionem validā quæ in rigore fit, spiritus vniuersi partim ad externa impulsu dissipantur, partim contracti ad interna suffocantur. Vnde corpus præ inopiā spirituum remanet frigidā intemperie affectum: si vniuersum corpus; ergo & cerebrum. Accedit quod per spinalem medullam frigus ascendens cerebri auget intemperiem.

Appendix Tertia.

Vtilis quoque est stuporis cognitio, ad partem affectam dignoscendam; vnde Hippocrates in nephritico affectu vt cognoscat quisnam Ren laboret, signum affert, * *Stupor femoris è regione positi*; quod explicans author libri de Renibus, sic *de renib. c. 3.* ait: *Ex stupore cruris, quod à rene secundum lumbum porrigitur, cognoscere poteris, quis ren laboret: nam si dextrum crus stupor occupabit, dexter ren agrotat: sin lauum, sinister.*

* Auctor libelli de renibus, stuporem in crure reni affecto respondente idè fieri ait; quia vena, quæ ad inferiora demissa est, triplici ramo dividitur, quorum vnus cum arteriis ad testiculos vadit, & vasa feminalia; alius renes ingreditur; tertius ad crura porrigitur. Galenus dolorem stupidum ad crus descendente, propter vasorum dorso incumbentium, cauz scilicet venæ, magnæquæ arteriæ cum renibus, & cruribus coniunctionem, ortum habere, dixit. Langius in suis epistolis; Iacotius in commento ad Coacas prædictiones, ad venarum repletionem hoc referunt. Vasa, inquit, insignia Cauæ, & Aortæ descendente, spinæ substrata sunt; ab his rami insignes ad renes, & ad crura diuariantur, quorum repletionem, quæ obstructis renibus, vteribus, venis emulgentibus contingit, nerui, & muscoli coarctantur, vnde stupor. Hoc non recepit Andreas Laurentius: neque enim à renum calculo ita implentur venæ, vt musculos premant, cum & tabidi quamplurimi, quorum venæ exhaustæ sunt, caludo renum laborent, & nihilominus stuporem in crure persentiant. His additur quòd plethorici, quorum venæ apparent turgidæ, stupore crurum, & brachiorum non laborant. Duplicem igitur affert rationem. Prima est; compressio musculi Ploas dicti, cui renes ambo incubant. At hunc musculum cruri inflectendo dicatum esse, & in curis interiore partem inferi norunt Anatomici omnes. Altera est compressio nerui, qui in cruris musculos omnes expanditur, fit autem compressio à duritie, & pondere calculi; nam incipiens lapillus stuporem non parit. Hanc rationem ab eo recipimus non tamen propterea aliam Langij & Iacotij reiicimus: nam plethorici propter venarum repletionem, quasi totius corporis, & præcipuè artuum obstupescentiam incurrunt, vixque manus in pugnum adducunt.

Exceptio.

Ad præfagia, vel ad aliud quidpiam, in re Medicâ, nihil faciunt stupores, quos externæ causæ excitant, idè ab hac tractatione excludendos duco. Sunt autem ij de quibus Galenus. Non autem hic nomine causarum externarum comprehendores non naturales, vt alimenta, aut medicamenta frigida, aërem gelidum, & similia, quæ stuporem eum efficiunt, cuius cura habenda est, & à quo prognosis timenda sumitur: sed causas externas stuporis appello, quæ neruosas partes (in quibus maximè fit stupor) premunt, vt si vinculo membra arctentur, aut pondere quouis neruis appposito, opprimantur; sicuti quando in alteram manum innixu dormitur, aut duriuscula sede infirma premuntur, vel quando crus cruri superimponitur. Hic

2. caus. symf.
cap. 5.

etiam ad
orto, vici
rum san
cui (vt C
tem tran
torpidam

EX st
nem
motus qu
mittere
peruert
quodcum
viciosus
ablatus
intermi
febre non
ctum: I
periculo
tia hab
peremu
Tunc e
suum;

Inci
cuius a
perder
senten
mobilis
lum; &

etiam

etiam adiungam quando ossis fractura, aut abscessu, in carne orto, vicini nerui comprimuntur. Torporem etiam (quod mirum sanè videtur) inducit torpedo animal marinum; *Vt potè cui (vt Galenus ait) vehemens sit potentia, vt per piscatoris tridentem transmissa ad manum, alteratione, derepentè totam reddat torpidam.*

6. loc. aff.
cap. 5.

PARTICULA IX.

Præfagia sumpta à sensibus externis.

EX stupore nunc ad sensus, deinde ad motus deperditionem, & deprauationem progrediamur. Possunt sensus, motusque vel seorsim, vel simul offendi. E. g. * *In febre non intermittente, si labræ, aut palpebra, aut superciliū, aut oculus, aut nasus peruertatur, si non videat, si non audiat, ægro iam debili existente, quodcumque horum fiat; mors proxima est.* Peruerti partes illas vitiosus est motus, nempe conuulsio, non videre, non audire, ablati sensus. Hæc omnia, aut singula seorsim, in febre non intermittente, pessima sunt, imò lethalia. Forsitan illud: *In febre non intermittente, additium est: nam quorsum hoc dictum? Profectò si febris intermittens ex Hippocratis decreto,* ^{4 aph. 43.} *periculo vacat, lethalia signa, & mortem proximam significantia habere nequit. Imò nec in acuto morbo sententiam recipemus, nisi adderet summus Author; Ægro iam debili existente.* Tunc enim credibile est conuulsionem fieri ex defectu sensuum; priuationem, ex impotentiâ.

Ex Visu.

Incipiamus à visu, tanquàm à sensu omnium præstantissimo cuius antea meminimus: siquidem peruerti oculum, & lumen perdere, mortis aduentantis signum esse diximus, quod simili sententia confirmatur: *Hebetatus oculus, malum; concretus, immobilisque, & tenebrosus, malum**: Et alibi: *Oculi obscuratio, malum; & rursus: Oculi audacia deliratoria, & abiectioes, & infra-*

1. provr. sect.
2. tex. 11.
6. epid. sect. 7.
tex. 24. &
10x. 31.

Etiones;

1. prorr. sect.
2. tex 37.

Etiones; *malum*: & in Prorrheticis: *Quibus oculus ferus, clausus-
que*, ** *medicari non oportet: perniciosum enim est: Quod
phreniticum signum esse Galenus, ait, imò phrenitica
signa: duo namque sunt, licet de vnâ parte dicantur: po-
test quippe alterum, sine altero constare, vt scilicet oculus sit
ferus, non tamen clausus; interdum verò clausus, non tamen
ferus. Hæc omnia, & plura alia considerat in Prognosticis: Si
lucem effugiant; *** *aut nolentes illacryment, aut peruertantur,
aut alter altero fiat minor; aut candidum rubrum appareat; aut
liuidas, aut nigras venulas, aut pituita appareat circa obtutum,
aut sublimes, tumidive oculi, aut caui admodum fuerint; aut obtutus
squallidus, & sine splendore. Sic Hippocrates, & singula à Ga-
leno in commento rectè explicantur.**

1. progn. tex.
10.

* Siquis autem quærat, cur hic malum duntaxat; illic mortem aduen-
tare dixit: sciat multoties Hippocratem generaliter proferens, *Malum*,
significare omne malum videlicet perniciosum & lethale: neque enim
semper exquisitè differentiis horum vocabulorum vti solet, quas iam ali-
quando se agnouisse ostendit, vt iam superius enarrauimus.

2. apb. 29.

11. prorr. c...

** Hi de quibus Hippocrates ait; *Medicari non oportet*, sunt, quos Ga-
lenus *Deploratos appellat*; hos enim non oportet attingere, sed relinque-
re, & morbi finem tantummodo prænunciare: *Nè* (vt idem alibi ait)
*infamentur artis præsidia, qua multis fuere salutis. Sed cur Celsus; Melius
esse, ait, anceps remedium, quam nullum?* quia scilicet ægroto licet in an-
cipiti sit positus, anceps remedium adhuc conuenit, imò humana miseri-
cordia suadet, vt eum quoad fieri possit, auxiliis medicis iuuenus. Talis
autem est, qui periculosa habet signa, & morbo laborat, à quo magna
ægotantium pars perire solet. E.g. si pestilens sit morbus, aut si signa ha-
beat, mortem quidem minantia, sed cum aliqua quantumuis exigua spe
salutis. At verò, sicut in mortis periculo pro virili, succurrendum ægro-
tanti est; ita in exitio certo non est inaniter laborandum; nè sine ægri
beneficio, & cum artis dedecore agere dicamur. Ita hæctica vltimâ spe-
cie laborantes, phthysi consumptos, & signis omnino lethalibus, nul-
lâmq; spem relinquentibus, affectos, de quibus Hippocrates nunc agit,
non debemus medicamentis amplius fatigare, sed eos præmonere, vt dis-
ponant domui, & animæ suæ, neque inani vitæ spe amplius irretiti nugis
adhærescant.

*** Cùm spirituum, & interni fulgoris inopiâ oculi laborent, occur-
rente eis aëris nos ambientis lumine, illud effugiunt, quasi instinctu na-
turali timentes, ne spiritus, & lux interna præ sui exiguitate, imbecillita-
tèq; resoluantur, & euanescant, quò fit, vt nos tunc simili impulsu affectione,
eos vel palpebris obseremus, vel manu, operculòve alio abscondamus.

Dubiura

Videtur
di ab exter
corpora sunt
te, inquit,
actionibus
indirectè lu
est, spiritus
functionem
exposita ma
Quòd ab
probat Gale
videlicet mi
ctu oculos a
quippe sple
vinctos sur
ferentes, cù
pictores, q
nant, in qu

Hoc te d
lucido com

Nec sol
tio moleste
Ouidius.

Par

Qu

Vnde sa
decesset iub

Aduert
Castr

Dubium.

Videtur visorium organum, suapte naturâ splendidum, non posse oblatum ab externo splendore: quia, vt Galenus ait: *Quae similia undequaque corpora sunt, à se motiuo nullam accipiunt mutationem.* Et Aristoteles: *Similia, inquit, non agit in simile; nec à simili patitur.* Hoc quidem axioma in actionibus directis verissimum est, non autem in indirectis. At lux aëris indirectè luci oculi aduersatur: nimirum quia eius & albedinis proprium est, spiritus dissipare; vnde fit vt dissipatis spiritibus organum reddatur ad functionem imbecillius. Ita lucerna ardens, vel aliqua alia flamma Soli exposita marcescit, donec extinguat.

2. *Simpl. med. facul. c. 24.*

lib. 1. de Ortu, & inter. c. 7. & lib. 6. & hic c. 1.

lib. 10. de Vsu Part. c. 5. xenoph. li. 4.

Quòd ab excellente lumine, visus offendatur; multis exemplis comprobatur Galenus, affertque in primis historiam sumptam à Xenophonte, videlicet milites per loca niuosa iter facientes, ex perpetuo niuium aspectu oculos amisisse. Deindè adducit Dionysij Syraculani crudele iussum; quippe splendidissimam domum supra carcerem construi iussit, ad quam vincetos sursum derepente educi iubebat, qui subitè lucis occursum non ferentes, cum tamen inuiti intueri cogerentur, occæbantur. Præterea pictores, qui in albis coriis depingunt, colores cæruleos, & fuscis appetunt, in quos subinde aspicientes oculos recreant.

Corollarium.

Hoc te docet quomodo tractandi sint ophthalmici, nempe ne in cubili lucido commorentur, oculisque virides, aut cæruleos offerant colores.

Appendix.

Nec solum ophthalmici, sed ægroti omnes ne in nobilissimo sensorio molestentur, cubile habere debent, quale suis carminibus depingit Ouidius.

Pars ad aperta fuit pars altera clausa fenestra,

Quale fere sylua lumen habere solet.

Qualia sublucent fugiente crepuscula Phæbo,

Aut ubi nox abiit; nec tamen orta dies.

Vnde sapientissimus Hippocrates, nè in hoc quoque ægrotantium curæ decisset iubet ægrum vt faciem splendori aduersam habeat.

libelle de medico.

Annotatio.

Aduerte quanta sit differentia, in vnâ, & eadem re: si consideretur vt causa,

Castrens. Syntaxia Pra. Med.

L 1

causa.

causa, aut si consideretur vt signum. Quemadmodum enim (vt dicemus inferiùs) decubitus supinus est bonus quia in eo quiescunt omnia forte membra corporis, prauum tamen signum habetur, quoniam significat ægrum præ debilitate eum situm quærere, in quo minùs laborat. Ita in præsentem optimum est oculos luci non exponere, ne fatigentur: pessimum tamen est signum, si æger lucem ferre nequeat; indicat enim extremam debilitatem.

De paròrasi, seu hallucinatione.

Decipitur visus, & oculi* quandoque mentiuntur; Deceptio vel circa colores duntaxat fit, vel circa rerum figuras. Et quod ad colores attinet, omitto ictericorum oculos, flauo colore tinctos; qui rarò quidem, & non nisi quando cornea valde bile est infecta, flaua obiecta repræsentant: quod si repræsentent nihil inde ad prognosin accipitur. Porrò hallucinatio, quæ ad colores duntaxat spectat, fit aliquando vbi oculos tenebricositas occupat, aliquando, vbi hebetudo quædam, aut fulgor, aut denique rubor, in causâ est vt visio fiat deprauata.

* In deceptione deceptus fuit Aristoteles, dum quærit, *Cur falsitas in solo visu contingat? An non etiam in auditu?* dicat Theophilus Medicus (cuius mentionem facit Gal.) qui cum alioquin prudenter differeret, ac disputaret, atque eos, qui tunc præsentem erant exactè cognosceret, tibicines tamen quosdam arbitrabatur esse in angulo cubiculi, in quo decumbebat, eosque tibiâ canere, & se illos videre putabat, alios quidem stantes, vt nec interdiu, nec noctu, quicquam cessarent, aut remitterent, ne minimo quidem temporis momento, proinde assiduè clamans iussit eos à cubiculo expelli. Itaque hic & in visu, & in auditu hallucinabatur; quandoquidem & audire tibicines canentes, & videre sedentes dicebat, vtrumque falsò. Dicant similiter, qui amaro succo linguam imbutam habent, num illis amara omnia represententur, sic in aliis sensibus: Verùm omnia quæ Aristoteles in illo problemate scripta reliquit, censuram postulant, quam nos in commodiorem occasionem reseruamus.

Ex tenebris.

Si ergo tenebricosum aliquid æger sibi oculis obseruari quærat, tunc Hippocratis doctrina instructus Medicus vomitionem expectabit: quippe humor albugineus, videndi medium internum est, non aliter ac aër est medium externum: si verò

de sympt.
diff. c. 3.

3. progn. 30.

iste humo
piat, simu
ac proinde
namque
eleuantur
pelli post

Vomit
ribus; du
crate: si
quandam
turam
significat.

Si ver
bebandin
è naribus
lorum pr
ac meatu
hanc eti
bedines
nis color
rubicund
dicitur.

Sapè eum
& resple

* Si H
ditur; C
mittente
dotes: Q
docet, si
motus in
niam m
Cardanu
Coll

iste humor in ardente febre exustos fumos è ventriculo suscipiat, simul & tenebræ oculis se offerent, & ventriculi infecti ac proinde sese exonerare volentis suspicio aderit. Biliosus namque humor in ventriculo abundans, ex quo adusti fumi eleuantur sursum sua leuitate fertur ac per superiora expelli postulat.

Annotatio.

Vomitum prædices ex tenebrosos ante oculos obuersionibus; dummodo febris non sit exitiosa, sic notante Hippocrate: si enim exitiosa fuerit, magis spirituum inopiam & quandam (vt sic dicam) vitalis lucis extinctionem, quam futuram per vomitum, euacuationem, subleuationemque significat.

Ex hebetudine fulgore, & rubore.

Si verò pro tenebris (inquit Hippocrates) *ob oculos effusis, hebetudines subeunt oculorum, ac splendor obuertitur, sanguinem è naribus his fluere pro vomitione expectandum.* ^{3. prog. 33.} Hebetudinis oculorum præter alias causas, vna est sanguis ad caput ascendens, ac meatus per quos visoria facultas mandatur obturans. Ob hanc etiam causam splendores quidem, interdum autem rubedines oculis obiciuntur: Nam, auctore Galeno, sanguinis color* nonnunquam flauior existit, nonnunquam autem rubicundior apparet, vnde & sanguis etiam aliquando ruber dicitur. Hæc Hippocraticâ doctrinâ instructus Auicenna ait, *Sæpè enim cui fluxurus est sanguis, fila videre rubicunda lucentia & resplendentia.* ^{1. cris. c. 12. 2. 4. tr. l. c. 5}

* Si flauus color efficit splendores, quibus sanguinis fluxus præostenditur; Cur ex flauâ bile in ore ventriculi abundante, & fumos ad oculos mittente, fiunt potius tenebrositates vomitum significantes, quam splendores? Quod autem flauus color fulgoribus efficiendis sit aptus, Galenus docet, sic inquit: *Propria verò signa profluuij sanguinis, quidam fulgoris motus in oculis apparentes: quoniam humor est flauus, obtusiones autem: quoniam multus & totius simul elatus ad superiora spirituum meatus obserat.* Cardanus ait non tenebras profus fieri; sed tenebrosam nebulam offundit

di oculis; & quicquid visum impedit, & ante spiritum animale, qui est in oculo, obuersatur, id totum tenebrososum quoddam præ se fert, tamen nigrum non sit. Hæc tamen Cardani responsio magis veritatem quæsitæ impugnat, quàm eiusdem difficultatem soluat. Nam si omne id quod visum impedit, & ante spiritum animale, qui est in oculo obuersatur, quamuis nigrum non sit, tamen tenebrososum quiddam præ se fert, nunquam poterunt in oculis fulgores apparere: siquidem omnis humor, siue flauus, siue ruber, ante spiritum obuersatur, & visum impedit; atque ita vana erit doctrina Hippocratis, qui sanguinis fluxum prædicat à fulgoribus; vomitum à tenebrososum quoddam ante oculos obuersante. Quare, lecto Cardano, Vallesius ait, vapores qui tenebrositatem inducunt esse turbidos, ex bile simul cum multis aliis succis, & cibo, & ventriculi excrementis confusos, ac proinde nil mirum, si tenebras quodammodo efficiunt. Melius Musa, & ab eo Vega, bilem, quæ excitat tenebras esse adustam, ac proinde nigredinem præ se ferentem. Idem Hippocrates, tenebrositatem coniungit cum ventriculi mordicatione, ut vomitum significet, quasi innuens tales mordicationes, talisque obtenebrationes à bile adustâ, & in atram conuersâ fieri.

De rerum figuris, ante oculos obuersantibus.

Accedamus ad rerum imagines: In his etiam quandoque color consideratur. Nam si quis obiecta rubro colore saturata se conspiciere dicat, fluxuri sanguinis è naribus, suspicionem ingerit. Hæc arte Galenus in quodam iuvene ægrotante, instantem criticam hæmorrhagiam aliis Medicis prorsus ignorantibus prædixit. Erat iam criticæ diei proximus, & è lecto se substulit tanquam prosiliturus, interrogatusque cur exilire voluisset, cum nihil adesset, à quo id facere cogeretur, rubri coloris serpentem per laquearia repentem se vidisse dixit, ac propterea expauisse, ne si aliquo modo aberrasset supra se caderet. Hæc historia mihi in mentem reuocat aliam non ablimilem, quæ *Stephano* dilectissimo meo ex filio nepoti contigit. Febre vehemente correptus prope me in lectulo iacebat, & nocte intempestâ derepente prosiliit exclamans se in lecto carbones accensos habere, & valdè conturbato animo pauidus, cepit currere, & in medio cubiculo cecidit; & sic præsignificatum instantem variolarum prouentum, non multo post confirmauit euentu.

Isthæc simulachra duplicia censentur: quædam clausis etiam

de prædict.
ad Posth.
cap. 13.

oculis im
propria:
pter opa
propterea
clausis o
pria esse
ratis nox
sentur fa
gines, q
At hunc
tiones m
hac cogn
aut pulm
frustra
pilos, aut

Dub
nicidis
phreniti
verumq
nem. M
gnum c
augmen
Epiphe
mena,
turbato
conspic
perges
tur. H
tem an
bili en
auferr
ratus
que d
hunc
tellex
mo c
tè, i

oculis imaginationi representantur; & hæc delirantium sunt propria: alia oculis se offerunt similia suffusis, fiuntque propter opacum vaporem interpositum cristalloidi, & cornea; propterea putat patiens ea intueri, quæ re ipsâ non sunt. Vifa clausis oculis tanquam apertis recepta, quæ delirantium propria esse dixi, necessariâ quadam sequelâ imaginatricis facultatis noxæ attribuuntur, & aduentatis phrenitidis signa censentur falso: quippe sic affecti existimant veras se videre imagines, quas propterea inani conatu satagunt apprehendere. At hunc inanem conatum respiciens Hippocrates gesticulationes manuum vocat, sic inquit: *De gesticulatione manuum hæc cognoscere oportet. Qui in febris acutis, aut phrenitidibus, aut pulmonis, aut capitis doloribus, manus ob vultum fert, aut frustra venatur muscas, aut colligit festucas, aut de veste euellit pilos, aut de pariete stipulas carpit, malum, exitialeque est.* 1. progn. 23.

Dubitare posses cur gesticulationes has aduentantis phrenitidis signum esse dixi, cum tamen easdem Hippocrates in phrenitide iam factâ dicat esse prauas & exitiales? Scito tamen utrumque esse verum, neque vllam hic subesse contradictionem. Nam & possumus imaginationis errare incipientis signum ex gesticulationibus accipere, & possumus ex eisdem augmentum phrenitidis cognoscere; ita vt in aliquibus sint Epiphenomena, hoc est, mox apparentia, in aliis Epigenomena, nimirum superuenientia. Sunt nonnulli qui somnia turbato iam cerebro habent, quæ cum de somniis agerem, conspicua cum Hippocrate appellauit. Videlicet quispiam expergefactus, ea se videre putat, circaquæ somnians versabatur. Hoc Galenus sibi contigisse refert; Cum enim per æstatem ardente febre laboraret, & festucas atro colore ex cubili eminere, & floccos similiter in vestibus esse putaret, quos auferre tentans, nihilque sub digitis eductum inueniens, accuratius, vehementiusque id efficere conabatur. Audiens itaque duos ex amicis, qui tunc aderant, dicentes; Vidēsne hunc iam & floccos euellere, & festucas colligere? statim intellexit id ipsum quod dicebant eum fecisse; cum verò sic animo constaret vt rationalis in eo facultas non vacillaret. Rectè, inquit, dicitis; Proinde ne phrenitis me arripiat auxilio

estote. Ecce manifestum exemplum quo ostenditur gesticulationes posse aliquando instante phrenitide nondum tamen facta euenire.

Aliis in summo phrenitidis augmento, hæ gesticulationes superueniunt, nempe propagato iam malo externis sensoriis. Propterea; *In phrenitide*, dixit Hippocrates, esse exitiales. Nam tunc fiunt per epigenesin: omnis autem epigenesis est praua quippe mali denotat augmentum.

Appendix Prima.

Nec solum in phrenitide gesticulationes istæ sunt signa epigenomena, ac proinde mala; sed etiam; *In febribus ardentibus, in pulmonitis, in capitis doloribus*. Nam in his malis non peruenitur ad imaginationem, & ad apparitionem phantasmatum; nisi cum valde excrescunt: tunc enim multis vaporibus caput impletur; cerebri temperies subuertitur; animales spiritus agitantur; ex quibus mentem conturbari necesse est.

Appendix Secunda.

Adde fieri etiam in pulmonia hallucinationes istas, non tam ex vaporum multitudine * quam ex iam cerebro communicata inflammatione, & facta iam phrenitide, quæ semper est perniciofa: quippe *Vniuersum phrenitidis genus* (Gal. authore) *perniciosum habetur*. Itaque Hippocrates in eo libro, quem aliqui de Epigenomenis inscribunt, inquit: *A pulmonis inflammatione, phrenitis malum*.

Appendix Tertia.

Potest etiam ab initio statim & phrenitis, & ingens quidem phrenitis esse; ac propterea tunc gesticulationes erunt Epiphenomena, vt vicem Epigenomenon subibunt: Erunt quidem Epiphenomena, quia mox apparent; subibunt autem vicem Epigenomenon quoniam malum ingens factum, perinde ac si esset auctum, comitantur. Exemplum habes in Deal-

3. epid. 107.
3. agrot. 15.

cis vxore
scilpebat
ait: A pri
uissima p

Potes
lationes
sin ventu
ter futur

* Fium
portuuncu
neo innat
tra oculum
pra sensor
aut intern
aerem. Qu
Similiter
crykallinu
rest dicit i
cipiuntur
mentum
ndis præci
ctiue scie
ternam lu
Alij di
hac enim
secta vifi
sio, nem
fieri poss
dium. Si
medium
dium. Vt
per medi
Multo
ram: Po
quando
rei consp
forata vi
pupilla.

cis vxore, quæ, *Semper tacita, villos captabat vellebatque, & sculpebat; plorabat, mox ridebat.* Galenus in commento. Sic ait: *A primo, hæc fuisse phrenitica videtur, sunt autem tales gravissima phrenitides, ac ocysimè quosquos inuadunt, tollunt.*

Exceptio.

Potest delirium, ac subinde hallucinatio ad quam gesticulaciones consequuntur, esse non praua; videlicet quando crisis venturam præmonstrat, quod Galenus insinuauit dum in- 3. cris. c. 11. ter futuri sudoris critici signa delirium recenset.

* Fiunt imagines ante oculos oberrantes, à vaporibus densis, vel à portiunculis humoris, qui veluti corpuscula quædam in humore albugineo innatant. Quæri tamen solet, qui fieri possit, vt hæc corpuscula intra oculum existentia, cernantur; cum tamen teste Aristotel. sensibile supra sensorium, non faciat sensationem. Brauus ait, medium aut esse externum, aut internum: Internum dicit esse humorem albugineum; externum verò, aerem. Quare hæc visa non fieri sine medio, si non externo, saltem interno. Similiter sentiunt Conimbricenses, cum enim albugineus non existat supra crystallinum, crystallinus autem sit visionis instrumentum, iam non potest dici in his imaginibus esse sensibile supra sensorium. Cæterum decipiuntur: etenim licet crystallinus sit magis præcipuum visionis instrumentum, nihilominus reliqui humores sunt etiam instrumenta licet minus præcipua, & ex omnibus simul fit vnum perfectum. Præterea persequitur Scientiæ Professores, pro indubitata re tenent, necessariam esse externam lucem vt fiat visio.

Alij dicunt, Aristotelis axioma referendum esse ad visionem perfectam: hæc enim non fit existente sensibili supra sensum: at imagines istas imperfectâ visione conspici. Hæc ratio nugatoria est. Nam quæ est perfecta visio, nempe ea quæ non fit nisi per medium. Rursus quid est visionem non fieri posito sensibili supra sensum? nempe visionem non fieri nisi per medium. Sic ergo dicemus visio perfecta, hoc est, visio quæ non fit nisi per medium, non fit posito sensibili supra sensum, hoc est, non fit nisi per medium. Vt sit nugatio. Sic, visio quæ non fit nisi per medium, non fit nisi per medium.

Multorum sententia est visionem vnâ esse positiuam, priuatiuam alteram: Positiua est, quâ res per propriam speciem conspicitur; Priuatiua, quando ex impedimento visionis id quod conspici nequit, quasi figuram rei conspectæ exhibet. E.g. si in medio obiecti sit impedimentum, res perforata videtur, sic etiam videtur perforata, si impedimentum sit in medio pupillæ. Ista priuatiua visio ob impedimentum existens in oculo non opus habet

habet medio. Porrò imagines quæ conspiciuntur, nihil aliud sunt, quàm partes illæ rerum externarum, quæ non conspiciuntur, quemadmodum dixerunt aliqui, de maculis lunæ, existimantes maculas illas, nihi aliud esse, quam partes Lunæ que non videtur. Et quoniam impedimentum existens in oculo est humor, aut vapor qui in albugineo quasi innatans mouetur, ideo etiam imagines illæ quasi moueantur nobis imponunt.

Hanc opinionem quam veram existimo, Mercurialis argumentis conuellit, quibus respondere facile possumus. Prima: *Si imagines essent partes rerum externarum non visa, sequeretur quòd nunquam ubi adsunt istæ imagines, res integra viderentur: sed hoc falsum est: quia sæpe videbitis homines laborantes hisce apparitionibus, qui nihilominus res integras vident.* Respondeo. Vident quidem res integras, sed infectas floccis, pilis, muscis, & similibus. Nam cum tenue & exiguum sit, id quod impeditur, non aufert integritatem obiecti, sed illam seruat imaginibus prædictis infectam.

Secunda, *si hoc esset verum sequeretur imagines formari secundum corpora sed hoc experientia falsum probatur; quia apparent interdum cimices, interdum catena, interdum pili, quæ forma, & figura non possunt efformari à rebus externis.* Respondeo, imagines non formantur à rebus externis; sed vitiuntur ab internis; recipitur tota obiecti imago in oculo, sed accedens ad humorum albugineum dirumpitur quodammodo; aut, vt melius dicam, depingitur; transit per obturatas & sic redditur imago quasi similitudines in se habens cimicum, muscarum, pilorum. Nonne qui totum pupillæ medium obturatum habet, obiectum conspicit perforatum? sic Galenus nos docet: Considerato ergo, non esse obturatum vniuersum pupillæ medium, sed tenues quædam partes; iam ergo obiectum non perforatum, sed tenuibus partibus intersecatum apparebit.

x. caus. symp.

Tertia, *si hoc ita esset; non videtur quòd ita crebro possent permutari huiusmodi figura sicuti permutantur; quòd si permutarentur, necessariò quoque imagines rerum varia apparerent: quia si catena apparet, eo quòd pars rei non videtur; profectò deberet aliqua similis forma, non admodum dissimilis, in re visa esse.* At quid prohibet tenuem illum vaporem in oculo existentem permutari, & varias constituere, atque omnino inter se diuersas figuras, quæ figuræ totum obiectum non immutant, sed illius imaginem vario modo efficiunt, modo pilis, floccisve infectum, modo catenulis, modo & muscis & sic aliis.

Quarta, *Huiusmodi forma semper deberent apparere nigra, & obscura, vt sunt macula Luna, sed hoc falsum est, quia interdum cinerea, & albicantes, sæpe nigricantes conspiciuntur.* Dixit, *Sæpe nigricantes*, in quo sibi est contrarius, qui ait falsum esse, apparere imagines nigras. Apparent ergo nigrae sæpe quia sæpe densus est vapor; apparent aliquando albicantes; aliquando etiam minus albæ, pro maiore, minorève vaporis densitate. Neque hic loquimur de suffusione factâ; in quâ omnino concretas humor nullum relinquit transmissioni speciei locum.

Vltimò adducit authoritatem Galeni, in Prognosticis, qui scribens in

humore

humore alb
Quod quan
sibiles, quo
materiam. F
uatiuè fier
ista verboru
humor cras
tam. Nunq
tius signifi
prohibens
facere, sed
impedit ali

Porrò op
redunt sic
inueniunt. H
species, se
que concre
ad oculum
oculum; A
deest exter
nus? Profe

Vallerio
animâ, dici
relligunt di
oculis, rep
lax, & depr
nem iudici
sed re verâ
impeditam
ctum consi
sequitur in
sunt læsæ,
Theophilu
illud iudic
terrogabit

nationes a
sensibili p
interius ex

Querere
et res int
Responde
est, vider
neum, no
uisa, ing
Castr

humore albugineo aliquibus fieri apparitiones suffulsis similes, ita scribit: *Quod quando humidum arum opponitur, vel crassum, prohibens radios visibiles, quominus exeant, ibi apparent imago secundum humidi consistentis materiam.* Ex quibus videtur Galenus velle has imagines positiuè non priuatiuè fieri ab humido consistente apud pupillam. Proh quam violenta est ista verborum Galeni explicatio! Ait Galenus, quod quando opponitur humor crassus prohibens radios, imago apparet secundum humoris naturam. Nunquid hoc est dicere, imagines fieri ab humore? Crediderim potius significare imagines impediti ab humore: si enim humor opponitur prohibens egressum radiorum visibilium; profectò hoc non est imaginem facere, sed impedire, At non impedit totam tunc enim suffusio esset, sed impedit aliquas particulas, & sic firmantur imagunculæ, quas diximus.

Porro opinatur Mercurialis, *Radios, qui ad oculos speciebus visibilibus imbui videntur sicut secum ferunt species illustratas, ita illustrare eas quas in albugineo inueniunt.* Hæc ille; Sed animaduertere debuerat in albugineo non existere species, sed rem ipsam, scilicet vaporem in varias figuras efformatum, atque concretum; quod si vapor iste potest illustrari à radio visuali redeunte ad oculum, poterit & illustrari quidpiam extra corneam, positum supra oculum; At, inquit ille: *Non videtur, quia deest externum lumen.* Sed cur deest externum lumen in re exterius posita, non vero in ea quæ est interior? Profectò chymica est ista responsio.

Valleriola in librū de Symptomatum Causis, & Themistiū in libros de anima, dicit ex Aristotele; *Sensum non decipi circa propriū sensibile,* quod intelligunt dū modo sensoriū sit bene dispositū; cum igitur prauè dispositus est oculus, representantur imagines illæ, & visio fit nec certa, nec vera, sed fallax, & deprauata; quod vel ex eo cōstare potest, quod sequens eam functionem iudicium, corruptum est, & vanum. Sic existimant isti Authores, sed re verā falluntur, dum visum falli dicunt: nam rem vident sicut est, impeditam tamen à re impediēte; qui enim per rete aliquid videt, obiectum conspicit quasi diuisum nec tamen visus illic hallucinatur. Quod si sequitur iudicium corruptum, id contingit in iis quibus potentia internæ sunt læsæ, qui etiam sine externâ sensatione possunt corruptè iudicare vt Theophilus qui corruptè iudicabat se tubas audire, cum tamen corruptum illud iudicium non sequeretur ad hallucinationem visionis. Cæterum interrogabit; Cur Galenus aliquando nebulas de quibus loquimur hallucinationes appellat? Quia videlicet hallucinatur visus & decipitur, non in sensibili proprio, sed in communi; hoc est, in loco: videt enim res quæ interiori existunt, tanquam si exteriori adessent.

Queret aliquis adhuc, vndenam proueniat ista hallucinatio, vt scilicet res intra oculum existentes videantur, tanquam in aëre obuolantes. Respondeo, non videri res intra oculum existentes; sed id quod exterius est, videri imaginibus infectum, quia eius species accedens ad albugineum, non inde ad crystallinum aliter quam in partes (vt sic dicam) diuisa, ingreditur. Diximus id quod per rete videtur, videri quasi diuisum,

2. de anima cap. 6.

1. symp. caus.

quod igitur exterius rete facit, faciet interiùs vapor, qui si in minutula corpora fuerit diuisus, apparebunt obiecta puluere conspecta; si extensus, & subtilis, pilorum imaginem referunt, & sic de aliis figuris, in quas potest vapor multoties tranſmutari.

Thomas Rodericus à Veiga valdè subtiliter, ita inquit; *Vapor crassus, ab oculo, in quo multus est, in aërè immittitur, & tunc per speciem videtur, iuxta suam figuram, magnitudinem, colorè; sic enim laborans abigit muscas, & festucas, & modo accedere, modo recedere, modo sursum, modo deorsum volui videt, quod profectò non aliter quàm per speciem fieri dicendum est: Et quoniam remaneret difficultas, nempe si hæc corpuscula in aère volitantia videntur ab ægotante, cur non etiam videntur ab aliis? Respondet ille sic; Laborans nimirum animaduertens, & vapores iuxta oculos habens, videt; aliorum vero intuitum fugiunt prædicti vapores, tum quia sunt magis distantes, tum quia præ tenuitate non discernuntur ab eo, qui non aduertit à principio. Laborans enim sensim exeunte vapore excitatur ad intuendum, & licet obiectum sui satis latens, & obscurum, discernit illud, non aliter ac videmus eum, qui à principio semper sequitur oculis sagittam, aut aliud quidpiam, quod ascendit, videre illud è remotiore loco, quam non videt ille, qui à principio rem ascendentem non est comitatus. Atque hæc de imaginibus; iam verò ille, cui, vt narrant Aristoteles, & Seneca propria semper ante oculos obseruabatur imago, non ob debilitatem visus (vt prædicti Authores volunt) sed ob debilitatem cerebri id habuit.*

Signa ex oculorum motu.

Signis ex visione consecraria sunt signa ex oculorum motu. In primis contorsionem considerato, de quâ multoties Hippocrates: Fit vel ex conuulsione, quod iam supra de tortura oris declarauimus, vt trahitur maxilla conuulsa, sic etiam oculus, vt maxilla resoluta trahi se sinit, sic de oculo est censendum. Graue est malum in oculo, tum quia membrum est nobile, tum quia prope membrum princeps. Hoc insinuat: Gal. inquit: *Mala grania esse, quando prope neruorum originem fuerint constituta.*

Affinis distorsioni est, albi dilatio, nigri verò constrictio: hæc autem quando, teste Gal. *Membrana musculus oculum mouentibus agnata, ad circulum vsque coronam appellatum porrecta, distoluta, relaxataque, fuerit, tunc oculos interiùs corrugari accidit, nam si exterius corrugati fuerint, erit sanè cutis ipsius hæc affectio.* Ego verò magis consentaneum esse existimo dicere, siccitate excedente in moribundis, membranam adnatam ad latera ten-

4 aph. 49.
6. epid. sect. 1.
com. 26.

di, rhago
Longe
dere, &
tingit,
rientis an
cadauera
scilicet f
Repo
nem Idci
Gal. Cor
versiles,
tas, vel p
vel prop
oculo in
veri que
sione est
dus suffi
rem præ
qua lice
immobil
mentis a
uere ocu
Ex al
præter o
tingit e
gnificat
ramen
pugnan
crebra
cut pal
melanc
biliosor
tidis fig
Est p
Gal. io
faculta
dixit,
Caf

di, rhagoidem in conum, quâ parte opticis alligatur, colligi.

Longè grauius est, *Nigrum oculi ad superiorem partem ascendere, & fere palpebris occultari*, quod in animi deliquiis contingit, imò in acutis non futuræ mortis est signum, sed morientis animalis effectus: Imò sic constitutis oculis remanent cadauera. Est extrema actio musculorum eleuantium; quia scilicet facilè oculus ad suam originem tendit.

Reponito etiam inter prauos oculorum motus, *Concretionem* Idcirco damnat Hippocrates *Concretos oculos & vix versiles*.

Gal. *Concretos*, explicat, hoc est, *Immobiles*: illud verò, & *vix versiles*, proximam huic affectionem significat. Fit immobilitas, vel propter potentix extinctionem, vt Galenus existimat, vel propter instrumenti vitium, hoc est, quia omnes muscoli oculo inferuientes laborant, vnde non magis hi quam illi moueri queunt, aut saltem ille, qui opticum circundat conuulsione est impeditus: hic enim oculum dirigit, hic oculi pondus sustinet. Catalepticorum confixi oculi hanc immobilitatem præ se ferunt. Hactenus immobilitas necessaria hoc est, in qua licet velit patiens mouere oculos, non potest. Fit etiam immobilitas spontanea quando scilicet aliquis occupatione mentis apprehensus, non vult, aut potius non recordatur mouere oculos, sed quasi in ecstasi motionem omnem suspendit.

Ex aliâ parte, crebra oculorum mobilitas damnatur. Hæc præterquam quod multis, à diuturna consuetudine inest; contingit etiam in morbo, & tremor quidam palpebrarum est, significatque imbecillos esse musculos motores oculorum, non tamen omnino; sed aded vt facultas cum membri pondere pugnam exerceat, quod in omni tremore contingit. Porrò crebra nictatio à bilioso humore mordicante prouenit, & sicut palpebras immotas remanere cogitabundis, & subinde melancholicis contingit, sic easdem agitare biliosis; Est etiam biliosorum propria oculorum ferocitas; ac propterea phrenitidis signum.

Est præterea prauum signum: *Si oculus alter altero fiat minor*. 1. Prog. 10. Gal. ided prauum signum esse ait, quia indicat extinctionem facultatis oculum regentis. Sed cur alterum altero minorem dixit, non vtrumque? Crediderim vtrumque oculum mino-

rem reddi dixisse Hippocratem, quando *Oculos cauos*. Cæterum alterum altero minorem considerat in inflammationibus: cum enim eius lateris in quo fit inflammatio, oculus minor redditur signum est auctæ inflammationis, propter quam spiritus omnes, qui ad oculum illius partis concurrere deberent, ad partem inflammamam rapiuntur.

Cauitas itaque oculorum, non solum initio morbi in facie illâ cadauerosâ, quæ ab Hippocrate describitur, praua est, sed omni etiam morbi tempore; quippe oculi in statu naturali pinguedine vestiuntur, & spirituum multitudine referti turgent, cum autem vi morbi defraudari incipiunt, collabuntur.

Ex aduerso oculi, *Exerti*, prauum exhibent signum. Sed cur? nempe quia humore illuc confluente, quasi abscessus quidam fit, qui multis nominibus perniciosus censetur; tum quia iuxta membrum princeps videlicet cererbum, ad quod per patentes meatus palindromia fit; Vnde oculi ictus periculofus sæpè etiam lethalis: tum quia in membro etiam nobili, tales enim sunt oculi vt ex eorum fabricâ, ex vsu etiam, ex naturæ curâ quâ illos tuetur conspici potest; tum quia in parte, quæ materiam multam nequit recipere, vnde abscessus minores fiunt quam oportet. Hoc lethali signo, vndecimâ die apparente decimaquartâ lethaliter iudicata fuit *Domina Iuliana* Comitissæ de Villa franca filia, puella egregia, cuius memoriam, non sine lacrimis possum renouare. Intumuit ei dexter oculus, qui prope mortem denigratus, pulcherrimam illam faciem sædauit.

Ex Auditu.

Non solum ex visu, sed ex auditu etiam accipiuntur præfagia, vnde superius citata sententia, ait Hippocrate: *Si non videat, si non audiat, & in libello de iudiciis: quibus in febribus, aures obsorauerunt, non solutâ febre, insanire necesse est*. Imò multoties surditas ultra progreditur, ægërque fit non solum surdus, sed valdè surdus, & tremulus, & resolutam habens linguam; vt in Coacis malum esse dicitur: posset & dici perniciosum,

ciosum, a
lam prauu

Adde p
symptoma
potest, si
resolui, con
lentes ceru
bent; Et a
vigilant q
In acutis fe

Inter e
dit cum v
ribus, si qu

Nec t
raptum a
in Coaci
plexiam
mentem
significa

Ultra
accidit,
etiam in
omnino
membr
significa
natura

ciosum, ac lethale; siquidem quodlibet ex his signis per se solum prauum est.

Appendix Prima.

Adde perniciosiorem esse surditatem quæ simul cum aliis symptomatibus accidit, neque enim hæc critica esse vnquam potest, sic in Coacis: *Valde surdi,prehendendo tremuli, lingua resoluti,torpidi,* Et rursus: *Surdastrî, intermiscentes manibus, dolentes ceruice,meientes condensata, vomentes nigra, lethaliter habent;* Et alibi: *Qui in capitis doloribus,aruginosos habent vomitus,* 1. Provrh. 10.
vigilantque cum surditate, citò vehementer, insaniunt. Et item: 1. Provrh. 13.
In acutis febribus obsurdescere pessimum signum est.

Appendix Secunda.

Inter omnes surditates, pessima habenda est illa, quæ accidit cum virium langore; ideò in Coacis: *Iam labascentibus viribus, siquidem ager non videat, aut non audiat, lethale.*

Appendix Tertia.

Nee solum surditas, sed tinnitus etiam aurium, humoris raptum ad cerebrum significat, quod Galenus dixit: Idcirco in Coacis: *Bombus in acutis Lethalis* habetur. Sæpe etiam apoplexiam, epilepsiam, obliuionemque portendit. Et in iis qui mentem perturbatam habent, phrenitidem aduentantem significat. 1. Provrh. 1.

Appendix quarta.

Vltra prædictas prauas surditates, praua etiam est illa quæ accidit, *Post sanguinis eruptiones & nigras deiectiones*: Prava etiam in Coacis habetur; quoniam prauus humor eiectus qui omnino morbum non soluit, sed transmutationem fecit ad membro præcipuo vicinum, prauitatem eius quod remanet, significat. Sicut è contrario, si materia sit benigna, eam potest natura vincere; ac proindè: *Quibus aures obsurduerunt, sanguis* 4. aph. 6.
è naribus

enaribus fluens, aut alius turbata soluit morbum; quasi hæc sententia aduerfetur priori, quippè in illa fluxus sanguinis & deiectionis surditatem afferre dicitur: In hac surditas ex sanguinis & alui fluxu soluitur. * Ita est, sed in priore materiæ malignitas, in posteriore benignitas consideratur; in priore non potuit Natura malignam materiam superare, proindè eam transmutauit, quò impetus tulit, nempe iuxta membrum princeps, & surditatem induxit: In posteriore benignam materiam Natura vicit, domuit & omnino extinxit.

Annotatio.

4. aph. 28.

* Quemadmodum alui fluxus superueniens soluit surditatem; ita surditas, si alui fluxui superuenit, auxilium est: Ideò Hippocrates; *Quibus biliosa deiectiones; superueniente surditate cessant: Et quibus surditas; superueniente biliosa deiectione, cessat.* Commentatores ferè omnes, in hoc aphorismo, reperiunt reuulsionem illam, quæ fit à superioribus ad inferiora, & ab inferioribus ad superiora. Mihi tamen potius videtur in hæc sententiã reperiiri duos modos; quorum vno, vel altero, singuli morbi materiales terminantur, nempe aut per transmutationem, aut per euacuationem. De transmutatione loquutus est alibi Hippocrates, cum ait: *Alterius loca morbos loca excipientia;* aut ob dolorem, aut ob grauitatem, aut ob aliquid quippiam, liberant. De euacuatione autem quando dixit: *Quicumque morbi ex repletionione fiunt, curat euacuatio.*

5. Epid.
tox. 3.

2. aph.

Itaque, & ad rem nostram accedamus, surditas superueniens biliosis deiectionibus, transmutatione fit, non reuulsione: nam reuulsio euacuationis species est, quæ hic non datur; præterea non rectè reuelli dicitur humor cum ad nobiliora loca detraditur. Transmutatio verò aliquando potest esse utilis, sæpius tamen perniciofa. Hoc vt intelligas, considerato alui fluorem cessantem, surditate superueniente, posse esse bonum, si fiat per modum crisis: erit tamen crisis imperfecta quippe non desit in omnimodam sanitatem: si est imperfecta ista critica euacuatio, vel desit prope finem quando iam parum restabat, quod euacuari oportebat; & tunc potuit surditas fieri ex paucâ materiã vaporosâ in aurium meatus sese insinuante, ac propterea non valdè prauum signum, non valdè praua erit causa. Si tamen adhuc multum quod euacuari deberet, restabat, tunc fluxum cessare non magis erit signum bonum, quàm si vrinæ decolores apparent: vtrumque enim raptum materiæ ad caput indicat. Quòd si cessat alui fluxus, & apparet surditas, quæ Authore Hippocrate, *Mentis alienationem portendit,* & à Galeno inter signa malè affecti cerebri constituitur, iam adest maior ratio cur de phrenitide suspicemur, quod idem confirmat Hippocrates alibi, his verbis: *Quibus aures obsurduerunt, iis non solita fe-*

1. prorrh. 2.
sem. 3. 1.bre, insanire
lentis: & in
dicat enim

Secunda
tati super
morborum
securissima
partem ign
lia euacuari
bilioso surd
tatem à bil
quæ meatu
rentes dicu
loquamur c
rum est, si
bus conten
febres adm
morum ad
non ita ten
rat aquâ bi
vnde etiam
posse existi

Per qua
sunt multos
iam excidi
rium, exce
euentu con
aliorum, a
dorsum, h
rem. Dein
lam facili
bro de ali
plurima v
dunt. E.g.
autem mag
xit, qua in
magnitud
itaque est
inerudita

Cum l
diones;

bre, in sanare necesse est: Imò & in Prothet. *Et in febribus acutis & turbu-* 1. prorrh. 32.
lentis: & in Aphorismis; In febribus cum debilitate, mortale signum est. in- 4. aph. 49.
 dicat enim tunc temporis emortuam facultatem ex Galeni sententiâ.

Secunda pars aphorismi, in qua Hippocrates deiectiones biliosas surditati superuenientes, morbum soluere dixit; alterum modum solutionis morborum, nimirum euacuationem nobis ostendit: Hæc dicitur reuulsio securissima, vt potè facta à superioribus ad inferiora; à membro nobili, ad partem ignobilem; per loca conferentia; & in quâ, talia euacuantur, qualia euacuari oportet. Hoc vltimum non admittunt multi, videlicet fluxu bilioso surditati superueniente euacuari talia, qualia oportet; Nam surditatem à biliosâ materiâ fieri posse negant: non enim eam habet crassitiem, quæ meatus possit obstruere; Idcirco biliosas excretiones surditati conferentes dicunt esse non synceras, sed multâ bile permixtas. Attamen cum loquamur de surditate facilè solubili; hæc à materiâ subtili fiet, nec mirum est, fieri à subtili materiâ: siquidem etiam à flatibus, & ab spiritibus contenti aëris surditas inducitur, quod in surditatibus quæ fiunt per febres admodum frequens est: quippè & vaporum & tenuium humorum morum ad caput ante crism factum, deiectiones biliosæ retrahunt. At non ita tenuis est flaua bilis, quæ non possit meatus obturare, quos obturat aquâ bile tenuior, vt accidit iis, qui vel casu, vel spontè submerguntur, vnde etiam à serositate, præter multorum opinionem, surditatem fieri posse existimo.

Per quas autem vias, ab auribus ad ventrem bilis feratur, anxios reddunt multos, inter quos est Argenterius, qui se nescire ait, quomodo humor iam excidit è venis, & receptus est in anfractuosis meatibus ossium aurium, excerni amplius possit per aluum. Pernicax sanè homo, qui ea quæ euentu comprehenduntur, etiam fieri posse neget. Brasauolus, ex mente aliorum, ait viam esse per colli venas ad venam magnam, quæ est circa dorsum, hinc pellitur ad hepar, & ad meseraicas, & ad ventrem inferiorem. Deinde ex mente suâ ait, dari aliam viam ad ventriculum. Ego nullam faciliorem agnosco, quàm eam, quæ ab Hippocrate monstratur in libro de alimento; *Confluxio vna, conspiratio vna, consentientia cuncta* Quam- 2. epid. sect. 2. tex. 5.
 plurima videmus accidere, quæ nobis hanc doctrinam credibiliorem reddunt. E.g. *Mosco valde calculoso, in superiore palpebra hordeum fiebat versus aurem magis, deinde ruptum est quinta, & sexta die, ab interiore parte pus effluxit, qua infra soluit.* Liberatus ergo videtur à lithiasi per tuberculum hordei magnitudinem non excedens, natum in palpebrâ superiore. Verissimum itaque est, quod Hippocrates nos docet, Naturam videlicet indoctam, & 6. epid. sect. 5. tex. 2.
 ineruditam, vias sibi inuenisse, per quas id quod necessarium est, efficit.

Exceptio.

Cum laudatur surditatis solutio, facta propter superuenientis alui deiectiones; Excipe eam, quæ in febribus pestilentibus fit: quippe infida est, & magis

magis turgentiam, quam bonam crifim, (quæ in hac febre rara est) significat. Brasauolus Anno 1528. funesto illo quidem vniuersæ Italiae, ob pestilentiam grassantem, obseruasse se ait, hanc transmutationem bis, & tertio in die factam in vno & eodem ægroto. Cessabant deiectiones, & surditas superueniebat; rursus euanescebat surditas superuenientibus deiectionibus. Contingit etiam (quod idemmet Brasauolus se vidisse testatur) surditatem simul, & alui deiectionem, propter materiæ multitudinem, perferare.

Exceptio.

Prauum signum surditatem in morbis acutis esse constat, sed non semper: excipere namque oportet surditatem, quæ aduenit in morbi declinatione. Vidi phreniticos indeclinatione obsurdescere, & tunc morbum solui. Hoc significat Author Coacarum inquit: *Accedente ægritudine surditas mentem mouet*; Dixit, *accedente ægritudine*, quasi innuens in principio tantum à surditate induci mentis motionem: Dicitur etiam ab eodem; *Surditas in turbulentis, mala*: quoniam scilicet turbulentia rarò aut nunquam in declinatione fiunt. In Prorrheticis verò sic habetur: *Surdus mansuetæ parotides fiunt, tum alius, tum si anxiosum quippiam superuenerit, & comatosus magis*, quod de surditate, quæ euenit in declinatione intelligi debet: hæc enim, vt dixi, delirium sedat, & ideò parotides cum surditate venientes, appellantur mites: hoc est, ægrum mitem reddentes. Humor igitur & ad auditorios meatus delatus surditatem efficiens, & ad emunctoria post aures, efficiens parotidas, sanitatem attulit.

Si quis autem declinationem intelligi renuat quia additur: *Tum alius, tum si anxiosum quippiam superuenerit*, sciat oportet, illud *Anxiosum* esse criticum, ad quod sequuta fuit surditas, sequuta etiam fuerunt parotides: anxietudo enim criticas expulsiões antecedit. Quod si Epicratis vxor obsurdit, adhuc turbata, tamen post surditatem non æquè vt antea perturbata mansit. Euenisse autem in declinatione surditatem suspicari licet, quia si in principio accidisset, secum sine dubio phrenitidem attulisset, vt attulit Clazomenio, qui *Cum à principio obsurdisset, quarta à die desipuit*: Et Hermocratis, *Qui mox obsurdit, quinta delirauit*: & Philistæ, *Cui secunda die surditas, & eadem*

1. prorrh. sect.
3. tex. 6.

1. epid. sect.
3. tex. 22.

1. epid. sect.
3. tex. 37.
3. epid. sect.
1. tex. 5.
3. epid. sect.
3. tex. 1.

die, circa
gitur in C
to princip
quo pote
tis hum

Ex od
ternatura
re oport
rum sens
bis acutis
ij, qui va
saporibus
autem se
que inop
sensui di
signum e

Itaque
tatibus it
quando,
sine exte
significan
mentis n
prauante
percipia
significa
stot. exit
processu
quodlib
secum f
tionem

Quan
seorsim
de gustu
in lingu
Cast

die, circa meridiem delirauit; quintâ, manè obiit. Igitur cùm legitur in Coacis: *In acutis obsurdescere furiosum est*, adiungi debet, *In principio*; deindè, *furiosum esse*, accipitur pro omni delirio, quo potest æger aut ferox esse, aut stolidus, pro prædominantis humoris naturâ.

Ex odoratu & gustu.

Ex odoratus, & gustus errore, cognosces etiam causas præternaturales in corpore latentes; De his, pauca quædam dicere oportet; vnum tamen prius animaduertam, videlicet horum sensuum quemadmodum reliquorum, ablationem, in morbis acutis, ægro iam debili existente, mortalem esse. Etenim ij, qui valdè sunt debiles, si eò deuenierint, vt ne odoribus, nec saporibus, recreari se sentiant, propè mors adest. * Hebetudo autem sensuum, vel fit propter facultatis debilitatem, spirituûmque inopiam, vel propter humorem obstruentem neruos illi sensui dicatos; quodcumque autem horum accidat prauum signum est.

Itaque cùm instrumenta sensuum debeant esse ab iis qualitatibus immunia, à quibus iidem sensus possunt alterari, * * si quando, aut in gustu saporibus aliqui; aut in olfactu, odores, sine externo obiecto sentiantur, affectum præter naturalem significant. Quapropter quemadmodum ex impeditis instrumentis minuuntur, auferunturve sensus; ita ex deprauatis deprauantur: Si quis graueolentiam per internam anathymiasin percipiat, corruptos humores in olfactus instrumento adesse significatur. Sed cùm instrumentum olfactus sit non (vt Aristot. existimauit) * * * nasus externus, in facie conspicuus; sed processus mamillares, qui portiones quædam cerebri sunt, quodlibet vitium in hoc sensu, malè affecti cerebri indicium secum fert, quod in morbis acutis futuram mentis, perturbationem indicabit.

lib. 2. de anima & lib. de cens. & censille.

Quamuis odoratus, & gustus simul affici soleant; * * * tamen seorsim ab vnoquoque possunt accipi notiones: de olfactu diximus; de gustu similiter dicamus; & quòd attinet ad diagnosis, sapor in lingua si dulcis existat, vel pituitam dulcem, vel sanguinem

abundare ostendit; si amarus flauā bilem; si salsus, salsam pituitam; Ex his omnibus prognosis potest accipi, vt si in catarrhis, dulcedo adsit febris futura timetur ob calorem, quem pituita dulcis indicat; si falsedo, periculum est, ne ager incidat in Phthysim: facilis enim est descensus pituitæ in pulmones, facili quoque à falso humore exulceratio: In febre autem syncho dulcedo, sanguinis redundantiam, quæ ventriculo communicatur indicare solet, amarus autem sapor, iam febrem biliosam esse, & bilem à iecore in ventriculum regurgitare. Vndè cardiogmon, inappetentiam, & similia timere licet.

Corollarium.

Quoniam horum duorum sensuum instrumenta, præternaturalibus affecta qualitatibus, præternaturalem materiam contentam significant, collige, non solum in morbis, eorum rationem habendam esse, sed etiam, in statu sanitatis, vt si quid præter solitum patiantur, futurum morbum prænuncient, quod Galenus apertè docet his verbis. *Et hæc sunt signa morborum, donec modica fuerint, & nondum hominem à consuetis operibus sufficiunt amouere. Talia verò sunt in gustu quidem, cum vel falsus, vel amarus, vel alicuius alterius qualitatis sapor nobis indicatur: sive in omnibus, qua bibuntur aut manducantur, aut præter quod aliquid assumatur, saliuam ipsa talis sentiatur. In odoratu autem, quando alicuius vnius qualitatis sensum habemus, nullo odorabili præsentem: aut, cum plura & differentia naribus adiuuemus, omnia veluti similia sentimus. Sapius verò nihil sentimus, aut aliquid fatens, etiam si nihil adsit quod fateat. Quantum verò ad auditum, soni & strepitus ad id, quod præter naturam, pertinent. Quemadmodum in visu quacumque ante oculos apparere creduntur, nigra, & atra, & cærulea; & ruffa, & flaua; & nonnulla rotunda, nonnulla autem oblonga; quedam gracilia; quedam crassa oculis præterendi videntur. In sensu autem tactus, cum inæqualitas aliqua, vel spissitudo, vel grauitas, vel tensio, vel torpida, vel ulcerosa dispositio, in toto corporis habitu sentitur: sic & in singulis partibus, vel tensio, vel compressio, vel morsus, vel grauitas, quando parua fuerint at minimè firma, neutram quidem dispositionem adesse demonstrant, futuram verò ægritudinem prænunciant.*

art. med.
cap. 82.

* Non
iuntur, v.
spicacissim
non ita acc
adsunt) q
bent à sicc
cultas emor
sibus sensu
bilitate hel
sens dici po
** Ita t
qualitates,
sentiantur,
quam Prax
motum in
obiecta, p
in se habet
sumrâ iue
enim sensu
ciuntur. V
odoratui, i
iucunda,
*** D
quo Aristot
uerque de
ment Arist
telt ex iis q
pebras non
natum non
habentia
sensus odor
ait, quasi in
quicus vid
nstratur &
rum, hæc v
codem, siq
cerebrum v
ait instrum
nem ducere
tra origine
Galenu
mentem si
triculari, &
teles decip
Calr

* Non est tamen negandum aliquos, maximè eos, qui à siccitate moriuntur, v. g. heclicà febre laborantes, iuxta mortem, aliquos sensus perspicacissimos habere, præcipuè odoratum, auditum, gustum, (nam de visu non ita accidit, quippè qui multos exigit spiritus qui tunc temporis non adsunt) cum enim ab humiditate hebetentur, ex contrariorum lege, debent à siccitate acui. Nihilominus si iam nimis propinqua mors est, facultas emortua, & calido innato destituta, languet: quapropter in his casibus sensuum acuties prauum est signum, eorundem verò cum summa debilitate hebetudo, non tam signum mortale, quam mors ipsa iam præsens dici potest.

** Ita tamen vt, iuxta Galeni doctrinam, in gustu quidem, & tactu, qualitates, tum extrinsecus aduenientes, tum intrinsecus commorantes sentiantur, siuè sint incundæ, siuè iniucundæ; lingua quidem à dulci pituita, quam Praxagoras, & Philotimus dulcem succum appellant. Tactus verò motum in se non raro sentit. At verò olfactus, quod attinet ad externa obiecta, perinde se habet ac gustus: Quod verò ad interna, halitus, quos in se habet, graueolentes quidem, aliquando sentit, beneolentes, aut in summâ iucundos, iucundos non sentit, veluti nec visus, nec auditus; hi enim sensus cum tenuis substantiæ sint, nullâ in se ipsis validâ passione afficiuntur. Valida autem passio sit oportet, quæ delectabilis visui, auditui, odoratui, intrinsecus assistens, hos sensus mouet. Contraria autem, nempe iniucunda, licet non vehementia, omnem sensum mouere possunt.

*** De instrumento odoratus, Galenus librum integrum scripsit, in quo Aristoteli aduersatur, verum, quæ est humani intellectus obscuritas, vterque deceptus videtur. Sicut in hac re, plerique alij. Sunt qui existimant Aristotelem, nasum odoratus instrumentum statuisse, quod colligi potest ex iis quæ scripta reliquit, dum comparat animalia durocula, quæ palpebras non habent, & alia quibus molles sunt oculi, cum animalibus quæ nasum non habent, & quodam velamine carent, quo non carent nalam habentia. Constituit ille velamina quædam, seu opercula, quibus tegitur sensus odoratus, eamque ob causam, non nisi inspiratione odores sentiri ait, quasi inspirando operculum eleuemus. Aliquando etiam manifestè loquutus videtur, inquit: *Olfactus hæc eadem parte (nempe nato) subministratur & alibi: quorum nares porrectæ sunt longius, vt catulorum laconicorum, hæc valent olfactu.* Alij cerebro odorandi organum esse colligunt ex eodem, siquidem in problematibus scripsit; *Tunc nos odorari cum odores ad cerebrum veniunt.* Alij in carunculis mammillaribus, quod eliciunt: quia ait instrumentum odoratus esse *Circa cerebrum*; & alibi, *Ex cerebro originem ducere carunculæ autem mammillares, circa cerebrum sunt, & ex cerebro originem ducunt.*

Galenus non solum in libello huic rej dicato, sed multis aliis in locis, mentem suam aperuit: nempe olfactum fieri in anterioribus cerebri ventriculis, & soli huic sensui conuenire, vt fiat intra cranium. Verum Aristoteles decipitur in suis operculis, quæ nullus Anatomicorum vnquam re-

1. de caus. symp. c. 6.

2. de anim. c. 9. de sens. & sensil. c. 5.
4. de hist. animal. c. 4.

1. hist. anim. cap. 11.
5. gen. anim. cap. 2. sect. 13.
de sens. & sensil. c. 2.
* 2. de gen. anim. c. 4.

1. de symp. caus. c. 4. li. 7.
de plac. c. 5. lib. 3. de loc. aff. c. 10. seib præcipud 8.
de usu part. perit. cap. 6.

perit, & Galenus proteruentis animi signum ex hibet, qui idem in ossenarium negat fieri olfactum, quia ossa sensu tactus carent, ubi autem tactus deest reliqua sensoria deesse conuenit, & tamen postea in cerebro, quod sensu carere demonstratur, olfactum constituit. Præterea coniecturis dicitur inanibus: Prima est, quia non nisi inspirando olfacimus, ita est, sed hoc significat instrumentum odorandi profundum esse, non autem hinc colligitur in cerebro constitui. Altera, quia in ventriculis anterioribus multi continentur spiritus. At quorum olfactus sensus admodum rudis totum spirituum indiget, quot nec visus requireret. Tertia, quoniam quidam nigellam per nares attraxit, & mordicationem in cerebro sensit. Sed quis negabit posse halituosam, subtilēve substantiam usque ad cerebrum penetrare, hinc tamen non conuincitur in cerebro esse olfactum, potest quippè esse in eā viā, quæ ducit ad cerebrum. Hanc ille opinionem, quam inuiti quadam aliarum reiectione confirmat, videtur accepisse à libello de carnibus in quo multa suspecta, & Hippocrate indigna continentur.

Inter recentiores Vallesius, tunicam nares, palatum linguamque ventrem existimat esse olfactus instrumentum, hanc tunicam reiecit prius Galenus, quoniam sentiretur odor per os, respondet Vallesius, ex peculiari temperamento euenire, vt tunica in naso, odores, in lingua sapores sentiat. Nam eadem ratione, qua tu interrogas cur odores non sentiuntur in ore? interrogabo ego cur sapores non sentiuntur in naso? verum quamuis hæc responsio optima sit, opinio tamen Vallesij non est recipienda: quoniam tunica narium usque ad extremitatem porrigitur, nec est credendum hunc sensum ita exterius patere, vt nullum habeat tegumentum. Præterea fieret odoratus sine inspiratione, quod nec Aristoteles, nec Galenus, imò nec experientia admittunt.

Vesalius quosdam cerebri processus describit, qui colore, formaque neruis respondent, quamuis neruis sint molliores, pauloque (quod ad teretem figuram spectat) latiores, quam profundiores: verum quoniam non procedunt ritu aliorum neruorum extra caluariam, Herophilus eos non dignauit neruos nominare, vt neque Marinus, neque Galenus, licet Anatomicorum nonnulli eos in neruorum numero reponant, & primum neruorum par esse dicant. Horum processuum, qui canibus, & ouibus multo grandiores sunt, quam homini, natura consideranda est, quo pacto suis finibus duræ membranæ adnascantur, quæ foramina hinc à durâ membrana, ad frontis ossis cavitates perueniant, & sic similitudine ad sensorium auditus factâ, inueniemus etiam hos esse olfactus sensorium.

Andreas Laurentius, & Vallesius putant hanc sententiam Vesalij, quam ego verissimam puto, esse eandem cum sententia Galeni, & eisdem argumentis euerti posse, quibus Galeni opinio euertitur: quippè Galenus *Extrema ventriculorum cerebri* dixit, at processus mammillares in extremitate ventriculorum cerebri existunt. Cæterum debuerant considerare sub processuum mammillarum nomine æquiuocationem contineri: nam hoc vocabulo diuersa membra signantur, & hoc quamplurimos seduxit. Proces-

sus à Vesalio
inueniuntur
præterea nase
res, ob simi
lares sunt
dem veru
quoniam p
sus vocant
rebrum in
processus,
similes, c
concessos
naturam h
lesius hos
tunicam v
caciā sa
alios sensu
re ad org
sensus.

Sed co
iungit: n
tate, & e
appositis
collexit, c
odoratu,
& molest
summo ca
amico quo
xerat Ci
nariibus
substanti
appellan
iam doc
Adiungi
pus nost
est, nos
pter cor
à vertic
tis, sed
cum de
ponunt
triuo, q
synop

ses à Vesalio descripti doræ membranæ suis sinibus adnascuntur, quibus innitantur, & ad frontis ossis, & Cuneiformis cavitates pertingunt, propterea naso è directo inferuntur, vocantur autem mammillares, seu papillares, ob similitudinem, quam habent cum papillis. Alij processus mammillares sunt cerebri anfractuum, reuolutionumque apices, ad frontis ossis sedem versus superciliarum medium, protuberantia cerebri tubercula, quæ quoniam prominent, & carnis modo rubent, mammillares cerebri processus vocantur. Si hos processus Laurentius intelligit, perinde est, ac si cerebrum intelligeret, & ita à Galeni sententiâ non discedit. Verùm priores processus, de quibus Vesalius, cum sint autogeni, & nulli alteri membro similes, consentaneum est singularem habere usum, ac proinde à Naturâ concessos esse, vt odorandi sint instrumenta, præcipuè cum vaporosam naturam habeant, nec sint cerebri portio, sed nerui è cerebro producti. Vallesius hos Vesalij processus factos esse ait, fortasse ad transmittendum inunicam vim odorandi, fortasse ad alios vsus, qui nobis latent. Hoc peruicaciam sapit: nam cur insigniores ductus deferent vim ad nares, quam ad alios sensus, & ad alia sensoria: Imò, idem Vallesius, fatetur non accedere ad organum odoratus insignes neruos, quoniam imperfectus est hic sensus.

Sed condonemus hoc Vallesio; illud verò condonare nequeo, quod adiungit: nempe odores per tota viscera sentiri, quod & Platonis auctoritate, & exemplo sumpto à gravidis mulieribus, quæ rebus odorabilibus appositis umbilico delectantur, probare contendit. Sed Platonem non intellexit, exemplum frustra adduxit. Verba Platonis, dum loqueretur de odoratu, sunt hæc. *Sed duo ibi nomina tantum manifesta sunt, suaue scilicet, & molestum. Hoc quidem distubat, violatque omnem eam capacitatem, quæ à summo capitis vertice ad umbilicum protenditur; illud verò tandem mulcet, & amico quodam gressu naturalem eius seruat habitum;* Sic ille; qui superius dixerat *Circa narium vim, species non sunt.* Hoc est sensus odoratus, qui in naribus suam vim habet, non fit per species, & idola, sed per vapores, & substantiam, quod latè probat. Iam ergo declarauerat suam sententiam, appellans odoratum *Narium vim*: nempe facultatem quæ est in naribus, iam docuerat obiectum odoratus odorabile & subinde corporeum, in corpus nostrum ingressum suauitate, vel insuauitate, provt suaue, aut insuaue est, nos afficere, videlicet secundum illas partes quæ affici sunt aptæ, propter communem consensum & conspirationem, partes autem sunt omnes à vertice ad umbilicum: Non ergo sentitur odor in tota capacitatem corporis, sed ex rebus odorabilibus alteratio; quis enim dixerit posse umbilicum de odoribus indicare? Nùm quia gravidis res odoratæ umbilico apponuntur? At hoc fit quia per odores fit, saltem spiritualis substantiæ nutritio, quòd in meis Meteoris probatum reperies, & patet experimento in syncopizantibus, qui odoribus naso apposis resurgunt. Cum ergo sã-

*in dialog. de
nat.*

tus in utero, ab aliquâ causâ languescens, horum odorabilem vaporum beneficio renouiscat, mulier similiter solatium sentit.

*A. simpl. med.
facul. c. 22.*

**** Frequenter duo isti sensus inuicem compatiuntur, & simul uterque afficitur, quod Galenus experimento comprobatur: *Siquidem acida emina, & ante ista, ipsum adeo actum, similiter odoratum, gustumque mouet, tum acria quoque velut allia, capæ, & ipsa non minus quam gustum, odoratum quoque offendunt, mordicantque. Sic in aliis singulatim similis propemodum est odoris sensus; sensui gustus. Itaque quorundam corporum, etiam non gustantes, qualitatem cognoscimus, veluti fimi, proinde omnino ne gustare quidem aggredimur, quia scilicet admodum fides habetur odorati. Quin etiam aliqua boni saporis edulia, putrilagine corrupta, odore nos suo offendunt, & protinus ea abiicimus haud gustare dignari, ferèque in omnibus mutuo consentiunt odoratus, & gustus. Nec tamen intelligas in omnibus ita se rem habere: nam non omne quod gustui gratum est, similiter, & odorati est gratum: sunt enim amara aliqua, ut rosa, que tamen valde odorati placet. Huius rei causam refert Galenus ad calorem, à quo amarus fit sapor: cum enim ab eodem, vapores eleuentur, qui odorabilem sunt substantia, fit ut idem & odoratum, & amarum simul sit. Verum hæc ratio, experimento ab ipsa rosa accepto, refellitur: siquidem & frigida, & odoratissima: neque seculum est, à primis qualitibus secundas venari: quippe amarum est opium, nec amaritudinem ab adustione contraxit. Dicendum igitur aliqua esse que saporem amarum habent, odorem verò gratissimum: neque tamen hæc prædictæ doctrinæ aduersatur; Nam hos duos sensus ita esse colligatos, ut de obiecto vnus, alter possit iudicare, non est dubium: quod verò huic homini magis placeat, aut displiceat hic sapor, quam ille, aut hic quam ille odor, hoc ad indiuiduales qualitates est referendum. Nam & rosa ipsa, ob odorem, præ cæteris floribus commendanda, aliquibus displicet. Extat historia apud Amatam Lusitanam, de quodam, qui, ex olfactu rosæ, in syncopem incidebat, & propterea Vere nouo, cum rosaria germinare incipiunt intra cubiculum se continebat pulcherrimum hostem, aliisque amicis suauissimum pertimiscens. Aliquos etiam vidi, qui rosarum odorem tolerare non poterant, inter quos fœmina quædam rosæ naribus applicita incessabiliter sternutabat. Alia ex epoto medicamento purgante, grauiter angebatur, cumque quæsisset à me ex quibus esset pharmacum illud compositum, retuli inter alia syrupum rosatum solutiuum, tunc cepit exclamare, hinc mihi anxietas, rosam namque olfacere, ac etiam videre perhorresco. Est etiam qui citria mala & arantiorum flores atque ex eisdem destillatam aquam non tolerat. Ad pensum igitur redeuntes dicamus familiaritatem inter hos duos sensus tribuendam esse tunicæ, quæ in utroque spiramine, ossibus obducta est, quæ & eiusdem naturæ, & continua est cum eâ, quæ os linguam, faucibusque ambit, quamquam eo differat, quod tenuior est in naribus hæc tunica, ut Galenus animaduertit; ventriculum etiam vestiens, in causa est ut lingua iis succis gaudeat, quos ventriculus*

*cent. 2. cap.
36.*

*2. de sympt.
cap. 6.*

tricus del
(quod ex P
bicum cor

Similit
sensation
mus: hæ
gnificant
fatigari. C
dadium;
solitis; Fu
turi mali.
vel fiunt
Hippocra
morbum
apud Hip
rudinis sp
quâ tensi
bre, hæc
significat
Si sit vlc
tis, simil
liosque
aut ex h
indiget,
qua per
mati; ha
nimia bo
confusos
præcaut
per à sa
purganc
In fel
dem Hi
cessus fin
ues, &

articulus desiderat, & fortassis hæc etiam tunica est quæ facit vt odores (quod ex Platone diximus) suauitatem vniuerso corpori à capite ad vmbilicum communicent.

Ex tactu.

Similiter in tactu, possunt ab interno obiecto, prauæ fieri sensationes per vniuersum corpus, quas lassitudines appellamus: hæc si à causâ foriensecusc accedente adueniant, non significant; nihil enim tam commune est, quàm à laboribus defatigari. Quod si adolescentem, qui decumbebat in foro mendacium; *Ignis corripuit ex lassitudinibus, laboribus & cursibus insolitis*; Fuerunt hæc causæ procatartica, non autem signa futuri mali. Porro lassitudines quæ nullo præcedente labore fiunt; vel fiunt in febribus; vel extra febres: ex vtrisque seorsim Hippocrates præfagia sumit. Dicamus prius de iis quæ extra morbum solent euenire: Hæc *Morbos prænunciant*, vt habetur apud Hippocratem; Sed quosnam morbos? Videlicet qui lassitudinis speciei respondeant. Nam si lassitudo est tensiua, in quâ tensionis quidam percipitur sensus, quasi intentæ sint fibræ, hæc cum fiat à plenitudine; febrem synocham futuram significat, postulatque præcautionem per sanguinis missionem. Si sit vlcerosa, in quâ fit per totum corpus sensus mordacitatis, similis ei, quæ in vlceribus percipitur; hæc fit à crudis biliosisque excrementis, minaturque tertianas, aut quotidianas, aut ex his compositas, aut ardentis febres, præcautioneque indiget, per medicamenta purgantia. Si sit Phlegmonodes, in qua perinde habet corpus; ac si omnes musculi essent inflammati; hæc quoniam (vt Galenus ait) ex vtrisque oritur, tum nimia boni succi abundantia, tum etiam vitioso succo morbos confusos, & subindè valdè periculosos prænunciat; Idcirco præcautio eius vtroque auxilio perficitur: ita tamen, vt semper à sanguinis missione incipiamus, nisi aliqua priores vias purgandi adsit necessitas, quoad alibi scriptum reperires**.

In febribus*** autem, si adueniant lassitudines, Authore eodem Hippocrate: *In articulis, & circa maxillas potissimum, accessus fiunt*. Contingit multoties febricitantes fractos esse, graues, & pigros, perindè ac si nimium laborassent. Febris autem

3. epid. sect.
2. agros. 5.

2. aph. 5.

4. de sanie.
tuend. c. 2.

4. aph. 31. &
in libello de
humorib.

tem

tem humores in vapores redigit, qui rursus densati, in humores reducuntur, non aliter ac pluuia, aliam verò partem liquescit: cùmque propter obstructos cutis meatus liberum exitum non habeant, nõ fit sufficiens transpiratio, neque sudor, qui fieri deberet; tunc circa musculos cohibentur, & in abscessibus abeunt. Abscessus non in omnibus partibus concrescunt, sed in iis quæ naturâ sunt laxæ, vt articuli, & in iis quæ naturâ sunt debiles, hoc est, in emunctoriis, vt sunt adenes. Itaque humores grauitate sua descendentes, magis in inferioribus articulis concrescunt, sed vapores leuitate sua ascendentes, magis circa maxillas, hoc est, in superiore corporis parte.

Annotatio.

Cùm dicitur in articulos, & Circa maxillas Potissimum, oportet annotare illud Potissimum, vt intelligas non semper ad illas partes materiam transmitti: sed aliquando ad parotidas, aliquando etiam ad aliàs partes, quæ nec maxillæ sunt, nec articuli, sed vt fors tulerit, hoc est, prout materiæ impulsus eam in hoc, aut illo loco firmauerit. Aliquando enim Natura impotens, quò potest, non autem quò deberet, impellit; semper tamen optima est impulsio, quæ fit ad emunctoria, aut ad articulos, præsertim remotiores.

4. sanit.
tuend. c. 2.

3. de tuen.
vult. c. 6.

* Cùm Galenus dixisset tensionis sensum fieri ex plethorâ, vlceris ex cochyimiâ, de phlegmonode, ita inquit. *Tertium lassitudinis genus, quod phlegmones sensum affert, ex ambobus oritur, cùm nimia boni succi abundantia, tum prædicto vitioso succo.* Alibi tamen aliter hanc lassitudinem ab aliis duabus differre ait, nempe quòd ei quiddam peculiare adsit, hoc est musculorum tumor, eius hæc sunt verba. *Tertia verò lassitudinum differentia, quæ nimirum ceu contusas, aut phlegmone obsessas partes sentimus, tum maxime Solet incidere, cùm muscoli nimium excelsi, attraxere quippiam ex circumfusis sibi excrementis.* Quòd si etiam tum tendonibus, tum nervis idem affectus incidat *ὀστέον*, ostocopon Græcè, quasi ossium dolorem, eum affectum nominant, ob penitiorum scilicet sensum, partibus, quæ in alto maxime corpore sunt posite, nomen tribuentes. Hanc litem Vallesius in hunc modum componit. Lassitudinis nomine possumus intelligere, vel ipsas corporis affectiones, quæ sunt neutræ, aut dolores appellamus; phlegmonis sensus compositus est, ex sensu tensionis, & morsus. Nam tumor musculorum per se nullum sensum ab his diuersum facit. Nec solum in sensu, sed etiam in causâ, à qua lassitudo

rado ista si
multo succo
Quamuis a
des, comp
bis, cùm in
* * Ex
quatuor sp
gmonodes
cit nonnul
iustum ex
corpus, atq
inter lassit
vlceris, nec
nodos effi
lens. Sed p
illis lassit
ciem; &
exsiccans
constitua
Febres
lo ægum
lassitudine
dare, calig
ror. Rati
miâ, aut
tudine, si
nempe vl
rere, ten
dine quoc
dentes, p
affectioni

Que
pernicio
loci & r
tem hic
præcipu
cuncta,
rum ob
Cep
Casi

tudo ista fit, compositio aliarum duarum datur; si quidem Tensiva fit ex multo succo; Ulcerosa, ex pravo; Phlegmonodes, ex multo simul, & pravo. Quamvis autem in sensu doloris, & in causâ, hæc lassitudo phlegmonodes, composita sit ex aliis duabus, tamen si affectus essentiam considerabis, cum in eam ingrediatur musculorum tumor, iam diuersa ab aliis est.

** Ex tribus simplicibus, tensivâ, ulcerosâ, & phlegmonode, fiunt quatuor species compositæ: Prima ulcerosâ tensiva: altera, ulcerosa phlegmonodes; & tensiva. Galenus quandam proponit affectionem, à qua, dicitur nonnullus decipi, quasi lassitudo quædam sit. Hæc incidit cum supra iustum exsiccantur musculi, aded vt squallens, contractumque appareat corpus, atque ad motus quodammodo pigrum. Hanc affectionem ided non inter lassitudines reponit, quia nihil prædictorum affert, hoc est, neque vlcis, neque tensionis, multo minùs phlegmonis sensum. Nam phlegmonodes efficit corpus tumidum, hæc autem affectio contractum, & squallens. Sed profecto hac ratione solùm probat hanc non esse illam ex tribus illis lassitudinibus; Cæterùm quid prohibet quartam dari lassitudinis speciem; & quemadmodum tensiva non habet id, quod ulcerosa; ita & exsicicans nihil commune cum reliquis, vt sic quartam differentiam constituat.

Febres ^{20. 770. det} dicuntur, in quibus patiens valdè lassatur, eodem vocabulo ægrum lassitudine correptum significamus, videlicet ^{20. 770. det} id est à lassitudine. Hæc febres periculosa quidè sunt, ided in Coacis; ^{20. 770. det} Quæ cum lassitudine, caligne, vigiliis, Comate, sudatiuncula, astu incandescent pessimè agitant. Ratio est in promptu: non enim lassitudo, sine magna aut cacochymia, aut plenitudine, aut utraq; fit; cacochymia, si est ulcerosa; plenitudine, si tensiva; utraq; si phlegmonodes. Quod antem Galenus vult, nempe ulcerosam, & phlegmonodem phrenitidis metum aliquem ingerere, tensivam nullum, nescio quo fundamento nititur: nam ex plenitudine quoque (à quâ fit tensiva lassitudo) vapores multi ad caput ascendentes, delirij causa esset possunt, & postmodum etiam phreniticæ affectionis.

Capitis dolor.

Quemadmodum dolor gravissimum est symptoma; ex eo perniciose accipiuntur præfagia quod vt rectè fiat præstantiam loci & materiam ex qua fit dolor, spectare oportet; præstantem hic partem appello non solum tria quatuorve membra præcipua, sed præcordia, & omnia viscera, hoc est, interiora cuncta, quæ sunt inter alas & inguina. Verùm vt solitum aliorum obseruemus ordinem, à capite initium ducere oportet.

Cephalalgia * terribilium malorū timorem ingerit, maximè
Castrens. Syntaxis Prad. Med. O o si quibusdam

3. sanit. c. 4.

1. prorrh. sect.

2. con. 3.

1. *prorb. sect.*
1. *text. 10.*

1. *prorb. sect.*
3. *text. 11.*

si quibusdam aliis sit stipata symptomatibus. Vti in *Prorb. Sect. 1. text. 10.* in capitis doloribus arginosos vomitus habent, vigilantesque cum surditate, citò hi vehementer insanunt. Solet etiam in Coacis dolor capitis comatodes appellari ille qui adiunctam habet capitis grauitatem, & delationem ad somnum, atque hic conuulsionem afferre potest, maximè in vtero gerentibus; vt in Coacis & in Prorrheticis habetur: quippè grauitas, & multitudinem, & motus difficultatem indicat: propterea vbi dolor capitis, simul cum grauitate adest; periculum est, ne multitudo ad vicinas, imbecillâsque partes proiiciatur. idèd Coacarum Author: *Dolor capitis, inquit, soporosus, cum grauitate aliquâ conuulsionis inuehit.*

3. *progn. 11.*

Porrò in capitis dolore comitantia symptomata considerare debemus, quod Hippocrates in Prognosticis nos docet in hunc modum, ** *Capitis dolores vehementes, & continui cum febre, si quod ex indicis extiterit perniciosi, lethales admodum sunt, si verò sine talibus indicis dolor vicesimum transeat diem, & febris detineat, expectare oportet sanguinis è naribus eruptionem, aut alium quempiam abscessum ad inferas sedes. Sed quoad dolor fuerit recens, expectare oportet sanguinis eruptionem è naribus: aut purpurationem si dolor aliquin circa tempora, & fontem sit.* Addit in Coacis maximè verò triginta quinque annis minoribus, profusiva sanguinis; proæctioribus autem abscessus. Sed profecto profusiva in temporum & frontis pertinaci dolore.

2. *meth. c. 2.*
2. *loc. aff. cap.*
pit. 9. & 2.
local. c. 2.

Aur. libr. 1.
cap. 1.

Cephalalgia affectum simul, & locum affectum teste Galeno designat; Cephalæa est diuturnus & difficulter solubilis dolor capitis, qui vt Galenus inquit, ex facili occasione vehementes accessiones habet, huic obnoxia sunt mulieres magis quàm viri, non solum ob nimiam capillorum curam vt Cælius Aurelianus, voluit, sed etiam ob consensum vteri, à quo muliebre genus grauius suscipit damna. Hemicrania est alterius tantum partis dextræ, aut sinistræ in capite dolor. Capitis nomine comprehendo quicquid superiùs cranij ambitu, infirmè autem duriori membranâ continetur, & quoniam in hoc spatio multiplicia sunt vasa, membranæ, caro, cerebrum, diuersitas harum partium diuersitatem dolorum facit, ita vt non solum humorum varia natura, sed varietas etiam substantiæ vniuersusque membri, doloris speciem cogat variare.

In primis dolor grauis, hoc est, ponderis sensum representans, multitudinem significat; ita vt si cerebrum (quod vel non sentit, vel ignaue sentit) causam habeat doloris, grauius erit dolor: quippè pars non

sentiens affert. Si vterque arteria non ex parte aut dicit, potest denda sunt.

** Expnempe acutientes dixi febris. Dolor aut humorum videlicet à tamen, praemalum, vt quam etiam lor exacerbatum tempus stea, ob eripua lymphamox eruginlaboriosa, tammatum quippe erant quod colliquatum mteria meny

Aduerte tanquam a inactos relmerit, nihiloribus ueheminnio exit à principio Procedente auribus in capitis rurationem, quod sangu frontem de & frontem Castr

sentientis affecta, & intra sentientem membranam inclusa gravitatis sensum infert. Si verò cerebrum vestientes tunicæ afficiantur, in ea parte, in qua arteriæ non adsunt, tenuius dolor erit, si arteriæ adsint, erit pulsatorius ex parte autem materiæ, punctorius, aut mordax, a credinem humoris ostendit, potest etiam flatus licet frigidus, tenuis tamen, mordere. Reliqua videnda sunt, apud Galenum, quæ nos alibi fusiùs explicabimus.

** Exponito in hunc modum *capitis dolores vehementes cum febris* nempe acutis: hoc in Coacis addidit, hic verò omisit, quia cum vehementes dixisset dolores, ex vehementiâ symptomatis declaravit acutiem febris. Dolores autem non vehementes possunt fieri per longum tempus, aut humoribus, vaporibusve frigidioribus, aut à causâ non valde magnâ, videlicet à materiâ parvâ. Isti non indicant proximum periculum; docent tamen, præcautione opus esse, nam ex quolibet errore maius adveniet malum, ut accidit Philistæ, cui *caput dolebat multo tempore, atque nonnumquam etiam soporosus decubuit, potationibus verò febris continuis factis, dolor exacerbatus est, quinta die à febre mane obiit.* Iraque dolor qui per multum tempus sine pravis symptomatibus perduravit, non erat exitiosus; postea, ob errorem commissum nempe *potationem*, accesserunt ad dolorem prava symptomata: siquidem, ultra febrem, vomuit biliosa primum flava, mox æruginosa, adfuit etiam alui fluxus, qui in principio pravius est, nox laboriosa, nimirum insomnis, hypochondrij dextri tensio, quæ iecur inflammatum attestabatur, urinæ in substantiâ, colore, contentis prava: quippè erant tenues, pellucidæ, appendiculum semini simile habentes, quod colliquationis est index, tandem deliria, & convulsiones; quæ duobus vicinimum malorum possumus appellare; *Continuos* autem dixit, quia materia menyngibus affixa est.

* 4 simpl.

2. loc. aff per totum.

3. epid. sect. 2. text. 1.

Annotatio.

Aduerte Galenum qui sæpè in aliis Hippocraticis libris aliqua semper, tanquam ab Hippocrate non scripta rejecit, libros tamen Prognosticorum intactos reliquit, sed præsentem sententiam, licet non ut fallam damnaverit, nihilominus ut inordinatam correxisse in hunc modum. *Capitis dolores vehementes, & continui, cum febre, si quod ex lethalibus signis accesserit, omnino exitiosum. Si verò ex his, quæ didicisti de agro tanquam valituro speres à principio quidem ad septimum diem sanguinis è naribus fluxorem expectato. Procedente verò tempore, id etiam eveniet: pus autem exhibit è naribus, aut auribus in salutem agrotantis. Si verò ad viginti dies extendatur accidens dolor capitis tunc etiam sanguinis eruptionem rariorem expectabis magis verò suppurationem, aut abscessum ad inferas sedes expectabis. Per id verò tempus, per quod sanguinis eruptionem speraveris, augebit tibi spem si circa tempora, & frontem dolor vehemens perseveraverit. Sic Galenus. Circa tempora autem & frontem magis sanguinis eruptionem significare, quàm si occipitium* Castrens. Syntaxis Præd. Med. Oo 2 doleat,

doleat, rationi est consonum: nam eo calidorum maior copia tendit, tam quia in ea parte arteriæ, & venæ multæ desunt, tum propter suturas & raram cranij constitutionem, adde membranulas ibidem esse, quibus crassior menynx cum pericranio coniungitur, quæ cum exquisitè sentiant, ex pari causâ vehementius, quàm aliæ partes, dolebunt. Quod verò in Coacis additur: *Iunioribus magis profluvia sanguinis expectanda esse; Præsectoribus autem abscessus*, id quidem in conualituris intellige, tunc enim facultas expellit, in iunioribus quidem, hoc est, à 18. ad 25. annum per hæmorrhagiam: quippè adest sanguinis multitudo, & feruor quæ duo requiruntur, vt sanguinis fient eruptiones, addito facultatem validam. Ac in provectione ætate in qua sanguis non admodum ebulliens est, commoratur, & suppuratur, & vel ad vicinas partes defluit, fiuntque parotides, vel si virtutem validam esse contigerit, ad longinqua demandatur, & cum præcipuè pondere suo materia decidat, in inferis sedibus abscessus fiunt.

Appendix Prima.

Non solum ad symptomata, sed ad euacuationes etiam, & ad euacuationum suppressiones, quæ cephalalgia accidunt, animus conuertere oportet. Nam *aluus liquida* cum siti, vigilia, & lassitudine, quid aliud significat, quam biliosi humoris abundantiam? hæc autem in *Capitis doloribus* phrenitidè *** afficere solet. E contrario aluus aut vrina suppressa, conuulsionis indicium præbent. Et quod attinet ad suppressionem alui, in Prorrheticis sic. *Qui in febribus sudant cum capitis dolore, interclusa aluo, conuelluntur.* In Coacis autem sic, *Caput dolens, leuiter sudans, suppressâ aluo, in conuulsionem incidunt.* Hanc sententiam Galenus in Prorrheticò citato non admittit, sed ab Authore scriptam putat, qui semel, non sæpius ita habentem conuulsum vidit. Ego quidem non arbitròr hanc prognosin perpetuum continere euentum, non tamen ita raram, aut impossibilem, vt Galenus sibi persuadet, aut potius nobis vult persuadere: nam & sudor leuis naturam grauatam, afflictamque significat, & aliquando exolutionem, & suppressâ aluo capiti dolenti doloris materiam auget.

Quod verò attinet ad vrinæ interceptionem, si caput vehementer dolenti accidat, conuulsium quidpiam timetur, quod non solum in Coacis, sed in Prorrheticis quoque reperies; vbi in hunc modum scriptum reliquit Prorrheticorum Authore:

Vesica inter-
nam habet
teat, fuisse
pe vel ob
substantia
fieri inter-
malum v
& putref
capite mu

*** M
& phrenit
sunt, in co
à quo veh
matione la
dolor maxi
cens, iam
quoniam
queritur
doctrina,
benefaciunt
elle signifi

Præ
veheme
candenti
qui sani
iam int
capitis a
septem a
tiam ab
vt plur
nus ad
lica sit
ita affe
apople
catur p

Vesica intercepta, tum alias, tum in capitis dolore conuulsionis quidam habet. Hoc Galenus exponit, quasi hoc signo pateat, fuisse nervorum principium in societate affectus vesicæ: quippe vel ob gentilitatem (sic appellat Hippocrates similitudinem substantiæ) vel ob vasorum communionem, potest consensus fieri inter cerebrum, & vesicam. Adde magnum semper esse malum vrinam intercepti, quippe ferocitas ad venas recurrens, & putrefit, & putredine sanguinem inficit, vnde vapores in capite multiplicantur, à quibus plus nimio repletur.

libell. de loc. in bomis.

*** Meritò biliosi humores in capite, & vehementissimos dolores, & phrenitidem secum ferunt; imò acres quoque vapores idem afferre possunt, in cerebro namque concrecentes abscessum in membranis faciunt, à quo vehementissimus fit dolor: quia, ut inquit Paulus *cerebrum inflammacione laborans sæpè ita intumescit, ut capitis sutura distendantur.* Porro dolor maximus, multus angor, rubor in facie, oculi feroces, & caput intumescens, iamiam futuram phrenitidem significant, dixi iamiam futuram: quoniam cum adest non est cur dolorem quæramus. E enim nec æger conqueritur, nec si conqueratur, fides ei habenda est, quin ex Hippocratis doctrina, præsentibus hisce doloris causis, quæ caput inflant, faciem rubefaciunt, si æger non doleat, *mens agrotat.* hoc est, iam phrenitidem adesse significatur.

lib. 3. c. 7.

2. aph. 61.

Appendix Secunda.

Præter quàm quòd febricitantibus capitis dolor, dummodo vehemens sit, & pravis stipatus symptomatibus, mortem affert; eandem etiam sanis afferre potest, sanis, inquam, hoc est, iis qui sanitatis specimen præ se ferant, licet causam ægrotandi iam intus habeant. Vnde Hippocrates *Quicumque sani dolore capitis derepentè capiuntur, & statim mati fiunt, & stertunt, in septem diebus pereunt.* nisi febris apprehenderit: quam sententiam ab eodem pluries repetitam inuenies. Accidit autem hoc, ut plurimum, ob ebrietatem; utcumque tamen sit, repentinus aduentus crassæ materiæ siue ea pituitosa, siue melancholica sit, multitudinem indicat. Mirum tamen est, quomodo ita affectus ad septimam diem produci potest: nam ingruens apoplexia non vltra quartum extendi debet. Cardanus suspicatur primo carum fuisse deindè in apoplexiam degenerasse, ac

lib. secund. de morbo & paulo post eodem lib. c. 3. cap. eiusdem operis & lib. de iudiciis.

proinde ad septimum fuisse perductum, quia septimus ille tertius aut, quartus ab apoplectica inuasione est, lacerat præterea Galenum qui de apoplexia, non de caro sententiam intellexit, de caro autem Musam intellexisse ait; Cæterum Musa Galeno assentitur, & uterque septimi diei mentionem ab Hippocrate factam esse vult, non quod necessariò ad septimum patiens accedat, sed quoniam ultra septimum transire nequit. Aduertere autem debuerat Cardanus Hippocratem de vehementissimo dolore capitis loquutum, cui stertor & aphonia superueniunt, stertor autem in caro non adest, quippe in hoc affectu, respiratio permanet illæsa. Existimo acerbissimam cephalalgiam à principio factam, humorem in vasis capitis existentem ad cerebri ventriculos conuocasse, ac proinde dolorem quidem fuisse repentinum, obmutescentiam, & stertorem postea increuisse, quare repentinæ cephalalgiae non repentina accessit apoplexia. Idcirco ab initio cephalalgiae, ad vltimum mortis diem, non est mirum, si septem intercesserint dies.

Exceptio Prima.

Videbis multoties ad faciei, & præcipuè ad oculorum futurarum colorem, ad surditatem, ad aurium bombum, ad tremores, & ad multa alia horrenda in cephalalgis, nunc phrenitidem, nunc conuulsionem subsequi, quod rationi consentaneum est, dummodo hæc omnia, aut horum aliqua in principio, augmento, accidant, non præcedente coctione. Si verò præcedant coctionis signa sitque dies critica; à suo indicante indicata, nihil horum te terrere debet; Sed tunc expectare licet vel parotidas, vel sanguinis hæmorrhagiam è naribus, & ab his doloris solutionem. Vndè tum in Coacis dicitur. *Quibus capitis, collique dolor, & totius corporis tremula quedam impotentia, sanguinis profluvium remedio est*, intellige dum hæc non eueniant in principio. Eodem modo intelligas oportet. Prorihet. sententiam; *Cervicis dolores, impense rubri oculi, sanguinis eruptionem ostendunt. Sic Caput dolenti, & circumdolenti, pyis, aut aqua, vel sanguis effluens per nares, aut os aut aures morbum soluit*, nempe horum quodlibet, per quamlibet harum partium vel omnes vel

1. poorrb. sect.
3. text. 45.
6. aph. 10.

vel aliqu
abscessu
nais, &
acutie
ita sit n
lissimum
Non no
prodess
sequitu
contrar
poma
tet ad d
si inuen
maduen
cat, non
sed bonu
multa,
incutiun
modum

dolor c
pitis q
febri a
cidit.

Sud
suum
in dolo
soluan
nihilor
dolor
aut pa

vel

vel aliquod per quasdam, vel per omnes: Pus tamen erit, si abscessus interior fuerit factus: aqua; pituitosus est humor tenuis, & diffuens instar aquæ: Sanguis autem biliosus, qui sua acutie stimulat, & oscula venarum aperit. Quod quamuis ita sit nihilominus pus vt plurimum per aures, aqua per pyralissimum, hoc est, per os; Sanguis per nares egressum molitur. Non negabo posse aliquando citra crîsim has euacuationes prodesse dummodo febris sit symptoma, quod ad cephalalgiam sequitur: tunc enim, euacuatio quæ fit à parte affecta liberat, contrarium erit si prius febris corripiat, & secum graue symptoma cephalalgiam ferat. Vt hæ euacuationes sint vtilis, oportet ad dies criticos, & signa coctionis animum conuertere, vnde si inueniamus dolorem capitis eum esse, *Qui* (vt Galenus ani-
i. ad Glauc. cap. 15.
 maduertit) *sanguinis fluxum, aut vomitum decretorium significat, non sunt remedia querenda: neque enim accidens quoddam, sed bonum signum potius tale quicquam est existimandum, sicuti alia multa, quæ ante crises contingunt, quæ plurimis quidem terrorem incutiunt, bonum tamen quoddam ostenditur.* Itaque rem in hunc modum accipito.

dolor ca-	} in principio phrenitidem.
pitidis qui	
febri ac-	} in statu hæmorrhagiam salubrem.
cidit.	
	} in principio apoplexiam, vel epilepsiam vel omnimodam obliuionem.
	} in statu parotidas, vel alios abscessus.

Exceptio Secunda.

Sudatiunculas suppressa aluo in doloribus capitis conuulsuum quidpiam habere diximus, excipe tamen eas quæ fiunt in dolore mediocri, hoc est, à moderatâ causâ: nam licet non soluant febrem, hoc est, licet sint iudicatorij non iudicantes, nihilominus quia reliqua perniciofa non adsunt, poterit dolor solui vel ventris solutione, vel abscessu in gingiuis factò, aut parotidibus.

Aurium dolor.

3. prog. 13. Inter dolores partium nobilium collocandus est aurium dolor, de quo Hippocrates; *Aurium dolor * acutus cum febre ** continuâ, ac vehemente, difficilis est: periculum enim delirij mortisque imminet.* Aurium dixit non auricularum, quod Gal. vtiliter admonet, Cardanus peruiaciter irridet: neque enim exigui momenti est nosse in quâ parte dolor adsit: quippe in articulis obtusum sensum habentibus non potest ita augeri dolor, vt mortis timorem ingerat, nec periculum minatur, quia cerebro non communicatur. In auribus autem & propter *** nervos, quos habent, & propter meatum, quo **** via patet ad cerebrum, & propter sensum ***** exquisitum, & propter communitatem cum ***** cerebro & dolor augetur, & periculum timetur.

* Loquitur Hipp. de doloribus, qui fiunt in auribus vt sunt sensuatus præditæ: nam vt sunt audiendi organa: possunt quidem (& hæc melior opinio) dolere, cæterùm isti dolores nunquam ad tantam magnitudinem peruenire queunt, vt interficiant: possunt quidem obiecta auditus vehementissima, cerebrum concutiendo apoplexiam inducere, vt comitig lactenti puero, cuius historiam narrat Amatus Lusitanus: Is ex auditu bombardæ sono irrequietus permansit, & sequente die apoplexiâ correptus fuit. Amatus putat causam fuisse, quia perterrita Natura spiritus animales ad cerebrum tanquam ad arcem defendendam retraxit, cum quibus sanguinem plurimum secum quoque duxit ad quem meatum coarctatio sequuta est, & consequenter apoplexia, & paralytis morbi perniciosi sunt orti. Potiùs dicerem externam aëris concussionem internas cerebri sedes conquassasse, vnde spirituum aufugium, & meatum coarctatio fuit sequuta. Hoc tamen non est periculum ex dolore, sed ex longè diuersâ causâ. Potest à magno confertimque facto sono vt à tonitru mulier grauidâ fatum perdere, aut quilibet obsurdescere, sicut Galenus accidisse narrat. Sic ad Nili catadupas (vt author est Marcellinus lib. 22.) habitatores illius loci propter ingentem aquarum quæ præcipitantur sonum, auditu priuantur; Et Cicero in somnio Scipionis de Nili præcipiti agens; *hæc sonitu*, inquit, *aures obsurduerunt.* Hi tamen effectus longè diuersi sunt à dolore.

** Si dolor iste sine febre, aut cum non continuâ febre fieret, citra inflammationem esset, cum autem dicat Hippocrates; *Cum febre continuâ, & vehementi.* intelligere oportet dolorem ex inflammatione, qui propterea appellatur. *Vehemens.*

rami di
auris m

tam ac
cæcum,
dicitur in

rerimat,
refrigera
fiunt, ab

lore, si p
propagi
tur. Ea
araneæ
cerebrum
colligata
esse, & p

Ery
partiu
bus * co
non fo
cerem
visceru
Et prop
si detu
tridun
quam
sine d
core *
inflam
vt scili
uis ali
ventri
larunt
tis aff
Ca

*** Quinta neruorum coniugatio ad aurem peruenit, cuius singuli rami diuiduntur bifariam: vna pars foramen cæcum ingreditur; altera in auris membranam inseritur.

**** Foramen cæcum Vesalius adedò arctum esse ait, vt neque setam admittat. Attamen licet cæcum dicatur, ita dicitur, non quia omnino cæcum, sed quia est arctissimum, & hinc conuincitur Aristot. qui ex auditus instrumento nullum patere aditum ad cerebrum existimauit.

***** Adedò exquisitus est aurium sensus vt dolor sua atrocitate interimit, quod Galen. affirmat, nam *dolore vexati, & decoloros apparent, & refrigerantur, & concutuntur rigore tremunt, soluuntur pulsus minores fiunt, abolentur, & tandem veluti siderati, attonitique moriuntur.*

***** Communitas, vicinitasque cum cerebro, facit, vt ex hoc dolore, si perseuerauerit, deliria sequantur: Communitas per duas neruorum propagines, quæ vnà cum durâ membrana in cavitatem auris explicantur. Ea verò membrana quâ parte auri interiori inducitur ad instar telæ aranæ tenuissima, & siccissima, ossi durissimo insidet: vicinitas quia in cerebrum cavitatis aurium desinit. Hæc omnia efficiunt vt auris & cerebro colligata adedò sit vt nihil magis esse possit, vnde oritur, & acutissimos esse, & periculo plenos huiusmodi dolores.

Viscerum dolores.

Erysipelata, & inflammationes in visceribus factæ, illarum partium doloribus ostenduntur. Idcirco inquit Hipp. *In febribus * conuulsiones, & circa viscera dolores fortes malum*: Profectò non solum malum, sed valde malum, potius perniciosum dicerem: De conuulsionibus dicemus inferiùs, dolores autem viscerum, propter abscessum eorundem fiunt, addit Galenus, *Et propter obstructionem*. Sed quorsum hoc additum? Nonne si detur obstructio cohibens & recludens in aliqua parte putridum humorem, necessariò fiet abscessus? Ita sanè cum loquimur de febriente, & de forti dolore, alioquin sine febre, sine dolore vehemente, obstructio duntaxat erit. Hoc in iecore ** poteris addiscere, cuius vehemens cum febre dolor, inflammationem significat: inflammationis nomen latè sumo vt scilicet non à sanguine duntaxat, sed à bile etiam aut quouis alio humore inflammato, ita dicatur. Patet idem in ore ventriculi, quod (vt Galenus est Author) Veteres cor appellarunt. *In febribus (inquit Hippocrates) circa ventriculum fortis astus, & cordis morsus *** malum.*

Castrenf. Syntaxis Præd. Med.

Pp

* Nempe

12. meth. c. 1.
2. de caus. sympt. c. 5.

4. aph. 66.

1. de caus. sympt. c. 7. 3.
crif. c. vlt. 5.
loc. aff. c. 6.
3. pregn. 30.
4. aph. 65.

* Nempe in febribus continuis: siquidem in intermittentibus confluere potest sine periculo bilis ad ventriculum, & morfam, æstumque facere. In iis quæ non intermittunt, periculi plena res est: Oribasius per humilis affluxum significari ait, Naturam à bilioso humore esse superatam. Ego cum in ægrotto vehementer febricitante graues æstus oris ventriculi considerarem qui mordacitatem ibidem se sentire querebatur, ad quos non multo post crebra animi deliquia sequuta sunt, aderat & linguæ, cum nigredine ariditas, suspicatus sum hunc erysipelatoso affectu in Ore ventriculi laborare quod mihi autopsia postea confirmauit: nam dissecto caduere repertus fuit ventriculus præcipuè ad supernam partem spha-celatus.

** Decipiuntur multi in doloribus dextri lateris à iecore inflammato, existimantes esse pleuritidem, sicut decipiebatur in se ipso Medicus ille cuius historia narratur §. de locis affectis: cum enim haberet decoctum ex hylopo in aquâ mulla hoc Galenus videns statim huius deceptionem cognouit: quippe arbitrabatur se pleuritide teneri. Aliquando etiam idem dolor ex inflammatione iecoris colicum dolorem representat. Crediderim ego dolores illos quos Paulus refrigerantibus remediis sanatos commemorat, non fuisse colicos, vt vulgo ferebatur, sed fuisse inflammationes iecoris.

Porro hypochondriorum dolores si sine febre sint, à flatu (vt plurimum) sunt & tunc vera est sententia Coac. *Quibus hypochondry dolor est, sine phlegmone, his superueniens febris dolorem soluit*: Cum dicat: *Superueniens febris*, insinuat se loqui de dolore, qui sine febre corripit, hanc autem veluti alij morbi qui discussione indigent, à calore febrili beneficiū accipit.

Sed nonne *Febres ex hypochondriorum doloribus malignæ*; Ita sanè in Prorrheticis, quæ sententia vera est, quicquid in contrarium proteruiat Galenus, qui tum in Commentario huius sententiæ, tum alibi, eam calumniis, insequitur. Sed pro hypothese sumamus id quod ipsi Galeno acceptum refero, non intelligi hypochondriorum nomine costas mendosas & ilia; sed viscera quæ subtus existunt Iecur ex dextrâ, lienem ex sinistra; ventriculum, peritonæum diaphragma. Hæc omnia profectò nobilia sunt, quare eorum affectus, non possunt, non terrifici haberi. Inquit tamen Galenus *Verius erat dicere febres à cerebro affecto malignæ sunt: febres à membris quæ cerebrum continent affectis malignæ: febres à pulmone affecto malignæ: præ his etiam febres à corde affecto malignæ: Aut febres quæ ab hypochondriis proficiuntur* (si proprie vocabulum hypochondriorum accipiamus) omnium febrium acutarum sunt mitissima. Sin minus propriè, & hac voce etiam ventrem complectamur, iecur, lienem, & septum transversum, quedam malignæ, quedam etiam mites sunt. Sic ille in Epidemiis, qui ferè eadem in Commentario prorrhetici habet. Vult itaque vt duas limitationes sententia illa habeat; hæ, vt arbitror sunt, Prima si hypochondriorum nomine aliquod ex membris nobilibus quæ ibi adsunt, accipiamus; Altera, si adiungamus

cap. 7.

lib. 3. c. 43.

1. prorrh. sect.
2. c. 2. 1.in præfat. ad
sect. 2. ib. 3.
epid.mus; N
viscera inNec q
ne vt plu
hendun
quin iecu
At tunc n
ta occupa
nomine
hoc accip
mores sp

accipit,
etiam tel
quod etiaPern
Prorrh
tate (tra
gnost.)
affidun
tem, qua
secundo
Galenu
ris, &
apud HQu
nec ex
doleat
confer
iores f
discern
sens,
runt a
sidio r
Ca

mus; *Non semper*: siquidem aliquando sine malignâ febre, possunt hæc viscera inflammari; imò & sine valdè acutâ

Nec quicquam tamen Galenus defatigatur, nam hypochondrij nomine vt plurimum partes nobiles quæ in vnoquoque latere adsunt comprehenduntur, neque latera possunt interius phlegmone erysipelatue tentari quin iecur, aut lien, aut diaphragma, aut mezentorium grauer patiantur.

At tunc non solum febris erit acuta vt pote quæ calidissimas suapte natura occupat partes, sed maligna etiam; neque ego modo quid malignitatis nomine sit accipiendum in disputationem trahere volo, sed à Galenomet hoc accipere, qui morbos, malignos appellat: *Quicumque periculum mi-* 1. pror. sect. 1. com. 14.

mortes spem salutis non adimunt.

*** Cardialgia, hoc est, dolor Oris ventriculi à parte affectâ nomen accepit, vt Galenus ait, sicut cardiogmos, hoc est, cordis morsus, potest etiam teste eodem Gal. cordis morsus cordis palpitationem significare, quod etiam graue est in febris malum. 2. meth. 22. 4. aph. 65.

Faucium dolor.

Perniciosus etiam est, faucium dolor, dummodo (vt, in Prorrh. habetur) *fauces sint dolentes, graciles, cum implacitate strangulantesque.* Dixit *graciles* quando videlicet (vt in Prognost.) *neque in faucibus, neque in ceruice conspicuum quidpiam efficiant, plurimum verò doloris inferunt, ac spirationis difficultatem, quæ non nisi erectâ ceruice trahatur.* Hæ enim & eodem die, & secundo, & tertio, & quarto strangulant. Hoc idem confirmat Galenus, vt videre est apud eum. Ex dolore similiter pectoris, & ventris, praua sumuntur prognostica, quæ prostant apud Hippocratem. 1. pror. sect. 2. tex. 54. 3. epid. sect. 2. agr. 4. 4. loc. uff. c. 5.

Cuius partis dolor sit maior.

Quoniam de doloribus varias partes occupantibus egimus, nec extra rem nec inutiliter quærimus quænam pars acerbius doleat? Nam hoc quoque scire, ad prognosin non parum confert, Plinius hanc quæstionem irridet, nec tamen quid maiores senserint tacet: inquit enim. *Qui grauissimi ex his sint discernere stultitia prope videri potest, cum suus cuique, ad præsens, quisque atrocissimus videatur, & de hoc tamen indicauerunt aui experimento asperrimos cruciatus esse calculorum à stilliduo vrinae, proximum stomachi; tertium eorum, quæ in capite do-* lib. 25. c. 3.

leant, non ob alios fere morte concitata. Regula ad discernendam doloris magnitudinem est considerare quinam ex illis sua vehementiâ possint interimere; propterea tres isti à Plinio allati, *renum, vesicæ, stomachi, capitis* primum locum obtinent, possumus addere quartum, nempe *aurium*, qui lethalis aliquando est. Cæteri magis propter accidentia quam intolerabiles cruciatus mortem afferunt. Vti cor si doleat, non grauiter dolet, citò tamen interimit non, inquam, grauiter dolet; quoniam hoc viscus saltem in interiore eius parte nullos recipit nervos, cum autem vehementissimos cordis dolores fuisse audis, pro corde Os ventriculi intellige vt ex superius dictis satis patet.

Dixi renum aut vesicæ quia vterque atrocissimus censetur. Renalis nullo alio superueniente symptomate, sola acerbitate vires dissoluit, calculus vesicæ adeo immaniter cruciat, vt cogat miseros ad sectionem, cum manifestissimo mortis periculo accedere. Aliqui inter hos, dolori Oris ventriculi primas tribuunt: quippe hanc partem multis magnisque nervis Natura circumuallauit, vt exquisitissime alimenti inopiam sentiat, in cuius refectione vita consistit. Capitis etiam dolor poterit alicui videri reliquis maior: siquidem membranæ cerebri nulli alteri membro acuitate sensus cedunt, veruntamen Galenus sic ait. *At vero ob capitis dolorem vehementem nemo inquam animi deliquio comprehensus mortuus est, neque se ipsum occidit, quemadmodum quidam colico dolore vexati fecerunt. Vicinque autem doleant, longè minor ipsorum dolor est, quàm eorum, qui intestini coli, aut auris, aut oculi, aut dentis dolore vexantur.* Merito quidem Galenus inquit neminem deliquio comprehensum periisse vel doloris impatientem se ipsum interemisse: nam hi sunt casus qui doloris magnitudinem ostendunt: Cæterùm quæ ad dolorem consequuntur licet praua, & horrenda, magis significant dolentis partis præstantiam quam doloris efficaciam. Contigit quidem mihi quendam vidisse, qui præ capitis dolore in apoplexiam incidit, quippe periculum hoc in dolore capitis ad partem non ad dolorem referri debet. At licet Galeno concedam neminem præ capitis dolore resolutis viribus periisse, dicam tamen hoc fieri quia mors superueniente

2. compof.
med. secund.
lot. cap. se
capit. dolore.

niente
enim p
vel ven
apople
ager p
Igitu
rem se
agro,
gis tut
dita, &
docem
ait, dol
dolore
& defa
ne. Na
multot
nequet
vires e
tor, for
dam, v
det, au

* Pro
dici soli
hoc mo
dici exp
Quapro
tur, at
quò & r
Ob
cùm fa
dolori i
vulgò
diu: qu
tudine
diurno
quom
tentos
bus lie
die; c

niente graui aliquo morbo symptomate uè præoccupat neque enim potest diu caput grauius dolore, quin vel inflammatio, vel ventriculorum cerebri obstructio, & subinde phrenesis, apoplexia, epilepsia, aut quilibet alius prauus affectus, à quo æger pereat, non sequatur.

Igitur quoniam prædicta regula num scilicet mors ad dolorem sequatur potest aliquando decipere, moriente scilicet agro, non ex dolore, sed ex attractione facta ob dolorem, magis tutum est considerare, quàm sit exquisitus sensu pars prædicta, & iuxta hoc, doloris vehementiam mensurare. Et hoc docemur à Galeno, qui partium quæ exquisitè sentiunt, posse ait, dolorem sua acerbitate interimere: Etenim in omni forti dolore facultates primorum membrorum adeò attenuantur, & defatigantur, vt timor sit de omnimodâ earum dissolutione. Nam * teste eodem, vehementer dolentes sine pulsu multoties redduntur, animique deliquia incurrunt, & se ipsos nequeunt mouere; quippe, vt idem Galenus testatur, dolor vires exoluit imò vt tum ipse tum Hippocrates summus dictator, fortissimū ad vires prosterndentes omnes, mortemque ciendam, validissimum symptoma dolor est, nisi quis viribus abundet, aut firma sit compage præditus.

12. meth. c. 1.
& 2. caus.
Sympt. c. 5.

2. acut. 48.

1. prog. 34.

* Propterea dolor cum vrget, totum curandi ordinem immutat, & Medici sollicitudinem ad se trahit, non quidem quatenus symptoma est: nam hec modo, vt scribit Galenus, nullam curationem, aut prouidentiam Medici ex postulat, sed quatenus rationem obtinet, causæ vires prosterndentis. Quapropter idemmet prudentissimè consulit, vt, *Cum dolore vires resoluantur, atque periculum impendet, dolorem mitigare, & vires roborare nitamur, quò & morbo resistere, & curationis spatium sufficere valeant.*

2. meth. c. 2.
& lib. 12.
in lib. c. 1.

Ob dolorem etiam vigilia adest, quod Hippocrates non siluit. Igitur cum facultatibus omnibus noceat, præcipuè nocet animali sentienti, quæ dolori intenta, non potest ad suum principium regredi, ac proinde dolor vulgò somnum fugare dicitur. Vexat autem dolor magis noctu quàm diu: quoniam vt Galenus aduertit eo tempore quo ex naturâ, & consuetudine quiescere solemus, si labores adsint eos grauius toleramus. Adde diurno tempore ægtotos colloquii, confabulationibusque distractos, aliquomodo causæ dolorificæ obliuisci, nec symptomati admodum esse intentos, quod demonstrauit Philosophus ille apud authorem libri de motibus liquidis Galeno attributi, qui crus dolens noctu plus cruciabatur, quàm die; cum tamen noctu magis sotum, & quietum crus haberet: Idcirco

2. prog. 12.

2. aph. 13.

de hoc euentu admirationem concipiebat, non animaduertens de die facultate animali ad colloquia visitantium distractâ eum minùs dolori attentum reddere.

Ex doloris materiâ præsagium.

Non solùm à partis præstantiâ, sed à materiâ, ex quâ dolor excitatur, prognostica possunt accipi: quippe si dolor secum afferat malignitatis indicia, in quacumque sit parte, etiam ignobili, timendus est. Quodnam ignobilius membrum quam pes? Et tamen pedis dolor potest interimere, si à materiâ fiat malignâ. Hoc accidit. * *Critoni rectè ambulanti in Thaso*; quippe ei *pes ex pollice vehementer dolere capit, decubuit eodem die, horrescens, fastidiosus, parum calens, nocte desipuit, altero die tumor toto pede, & ad talum subrubens cum contentione, pustula nigra, febris acuta, valde insaniit, deiectiones mera, biliosa, subrubra fuerant. Perit postridie quam agrotare capit.* Deus bone quàm horrenda symptomata digitum pedis dolentem comitabantur! quam cita mors fuit subsequuta. Nunquid hoc ex doloris vehementia? At vehementer dolentibus non solum digitis, sed pedibus in podagrâ, nihil tale solet accidere. Ergo ex humore venenoso illuc transmissio. Similiter Larissa Caluus, cui *dextrum femur doluit derepentè, nihil ex iis qua offerebantur iuuabat.* Tandem prauis accidentibus superuenientibus *quarta die obiit.* Multa de singularum partium doloribus in Coacis & Prorrheticis dispersa inuenies quorum aliqua incerta, alia nimis sunt manifesta, ac proinde in hunc catalogum non redigenda.

* Galeni coniectura est Critonem fuisse mortuum: quoniam natura molita fuit materiam procul à membris principalibus deponere, eumque id membrum tantam superfluitatem capere non potuerit pars residua ad caput recurrens, qua erat malignitate, furiosum delirium excitauit. Ceterum mihi potius dicendum videtur non quia in pede non receptus fuit humor, sed quia turgens erat, & irriquetus potuisse quoquo versum moueri, & veneni vires prodere adeo vt dicat Vallesius posse aliquem putare hunc ab epoto veneno fuisse mortuum, cum tamen etiam intra nos venenum innasci tradat Galenus, & receptissimum sit apud omnes.

3. epid. sect. 3.
22x. 26.

3. epid. sect.
3. *grot. 5.

Annotatio.

Dolor pedis non interemit, signum tamen fuit (vt hinc cognoscas debere Medicum ad omnia animum conuertere) loca enim adeo distantia pedem & caput simul affici prauum , vehementemque materię motum significat.

Frigiditas extremorum.

Ad sensum tactus etiam corporis refrigeratio pertinet, corpus indistinctè dixi sed, tamen multū refert num vnuerſum* corpus, an extremę duntaxat partes algeant. Totum corpus non ab alia causa quàm ab extinctione caloris natiui frigescit; extremę partes ** tūm ab hęc non tamen valde magnā , tūm ab aliis , vt ab intercepto caloris interni ad exteriora influxu, aut à reuocato ab externis ad interiora calore. Rursus extinctio fit, vel propter resolutionem vt in magnis euacuationibus, vel per oppressionem, vt in multitudine humorum , intercepto eodem calore, vel ab humore frigido in centro corporis existente, vel à frigida intemperie spirituum motum retardante, reuocatio ab interna inflammatione, aut saltem phlogosi. Argenterius putat dictum ab Hippocrate ; *In morbis acutis frigus partium extremarum malum*, & alibi etiam: *Si caput, manus, & pedes, frigidi sint, ventre costisque calentibus, malum*, quoniam non ita perniciosum est frigere extrema, vt est frigere exteriora, hoc est, omnia externa membra, vnde alibi: *In febribus non intermittentibus, si exteriora frigida sint, interiora verò urantur, & sitim habeant, lethale*. Verumtamen non ita est; teste namque Galeno malum & lethale pro eodem apud Hippocratem accipiuntur. Et in Prorrheticis, *Ex rigore, refrigerationes mala dicuntur cum tamen lethales sint: quippe (vt Galenus animaduertit) langorem caloris natiui, extinctionemque talis refrigeratio indicat, quo quid deterius esse potest?*

* Cum refrigeratio neruos aliquos corripit, totum corpus videtur occupare; Idcirco, *Cervicis, dorsique perfictiones apparentes per totum corpus, dixit, apparentes quasi non sint verę*. Galenus non intelligit perfictiones posse esse totius corporis, sed apparere tanquam sint totius corporis, nihilominus idemmet alibi sic ait, *At cum perfictio iam in extremis*

fiat, tùm per totum corpus, grauior certè, difficiliórque per totum corpus est. Sic ille; in quo sibi videtur contrarius, neque ego video cur non possit totum corpus, videlicet externam illius partem, frigus occupare, profectò qui hoc negabit Medicus paucis ad fuit ægrotantibus.

** Triplex est extremorum frigus, periodicum; criticum; symptomaticum: Priora duo cum non durent, neque à prauâ causâ fiant vtiliter fiunt periodicum namque, facit febres intermittere, si hemitritæum excipias, Criticum à naturâ fit ad salutem: Symptomaticum si fiat ab extinctione, aut saltem paucitate caloris viuifici, cognoscitur, tùm quia raro tanta est malignitas vt statim initio calorem innatum extinguat: quare non ad hoc hæc refrigeratio nisi morbo iam ad interitum ægrum præducente, aut copiosissima aliqua præcedente euacuatione. Deinde discernitur paruitate, & inæqualitate, pulsuum & interdum frigida respiratione, quæ in extremis adest. Tertio quia ab extinctione refrigeratæ partes, vel non reualescunt, vel saltem cum languido, & exiguo appullu. Si ab interceptione perfrigeratio extremorum fiat, quam vocat Hippocrates spiritus per venas interceptionem, licet duratione, & frigoris vehementia, similis sit refrigerationi per extinctionem factæ; tamen dignoscitur quia quæ extinctione fit nullam habet adiunctam anxietudinem, sed ægër profus prolabitur, quæ verò interceptione contingit, propter resistentiam caloris exitum sibi quærentis, cum ægroti labore fit: Vtraque praua est sed quæ extinctione accidit immedicabilior. Si tandem fiat à reuocatione caloris ad interna; tunc internus calor sua signa prodit, & hic habet locum sententia in Prognosticis citata: *Si caput, manus, & pedes, frigidi sint, ventris costisque calentibus, malum.* Ventris calorem, ne suauem intellige, sed febrilem, & hæc est febris lypyriæ discriptio in qua interiora vruntur, exteriora alegant.

2. prog. 4.

Corollarium.

Quoniam totius perfrigeratio, perfrigeratione partium deterior est, rectè sequitur, quamuis adhuc totum non refrigeretur, quò plures frigescant partes, eò deterius signum esse, quippe indicat vires mali augeri, vires caloris natiui imminui. Et quemadmodum perfrictio totius non solum praua est ipso symptomate, sed etiam quia immedicabilis: neque enim habet à quo reducatur, ita si plures partes occupet vehementius curationi resistit, quàm si vnam aut alteram.

Appendix Prima.

Nec solum numerum partium quæ refrigerantur, considerare

derare
leane,
nafus:
calore
stri cor
longin

Qu
tur, no
trahatu
distant

Cum
ciliis r
accipit
& tam
m fr
conu
eo con

No
eriticis
tio, il
test qu
la part

* Q
ealdem
& exat
& arte
tis, fr
nes, p
cum ne

derare oportet, sed etiam quænam sint partes, ut si pedes ^{frigorem} ca-
deant, cum minore periculo id fit, quàm si manus, aures, &
nāsus: cum enim pedes valdè distent à fonte caloris, facilè à
calore deseruntur; quippe Natura quoad potest partibus no-
stri corporis consulit, potest autem magis proximis, quàm
longinquis auxilium præstare.

Exceptio Prima.

Quamuis emoriente calore extremæ partes prius deseran-
tur, non ita tamen accidit, si calor ab interna inflammatione
trahatur: quia quemadmodum calor deserit faciliùs partes
distantes; ita à propinquis faciliùs trahitur.

Exceptio Secunda.

Cum audis partes cum minori periculo frigescere, quæ fa-
ciliùs refrigerantur; ne hoc tanquam vniuersum verum axioma
accipito: nam dorsum & ceruix facilè & primò * frigescent;
& tamen frigiditas harum partium periculosa nimis est, qua-
rum frigus conuulsium dicitur non semel in Coacis, hoc est,
conuulsionem afferens: dici etiam potest resolutium, cum ab
eo contingere possit resolutio, hoc est, paralyfis.

Annotatio.

Non tamen hæc necessario consequuntur: neque enim in
criticis rigoribus, neque in accessionum principiis, refrigera-
tio, illarum partium conuulsionem, paralyfimue adducit. Po-
test quidem diutius in illis partibus frigus consistens, ea ma-
la parturire.

* Quemadmodum rigor à posterioribus corporis partibus incipit, sic
ealdem celerius refrigerari par est: sunt namque frigidiores utpote neruis,
& exanguibus membris refertæ, quemadmodum anteriores, quia venas,
& arterias habent plures, calidiores sunt. Porro posterioribus refrigera-
tis, frigus, si duret, potest origini neruorum communicari, & conuulsio-
nes, paralyfisque efficere: quippe, ut ait Hippocrates, *Frigidum inimi- s. aph. 12.*
cum neruis. Denfat frigus, & cogit, exasperatque neruofas partes, & hu- & 10.
Castrens. Syntaxis Præd. Med. Qq morem

morem introsum potest exprimere à quo, si dilatetur neruus in latitudinem, decurrabitur in longitudinem atque erit conuulsio, sin duntaxat substantia nerui obstruatur, impeditur facultatis influxus & fiet paralyfis. Dixi si frigus durauerit, quoniam breuiter transiens vt in principis accessionum, atque etiam in iudiciis non hæc mala minatur.

Appendix Secunda.

Solet in super à refrigeratione pars liuorem * præ se ferre, quod morticinij indicium est. Vnde in coacis: *Qui liuent in febre, mortem significant breui futuram.* Nec verò putes liuorem extremorum posse tanquam abscessum morbum soluere: nam ex gangrænâ istâ priori malo superueniente æger ad mortem rapitur: Sit abscessus iste quantumuis in tempore factus, sit ad partes ignobiles, nihilominus sua prauitate interficit, nempe venenosos halitus ad cormittens febrémque malignioré quam antea accendens. Vt accidit hic Pisis, Doctóri Collucio. Has febres appellat Hippocrates liuidas scilicet vt Galenus noat à colore nomen adeptas significant enim sanguineum succum deficere atque idcirco mortiferæ sunt, & prauum qualitate liuorem in corpore subesse indicant, vt Galenus ait. Porro liuor extremorum deterius est, & mortis magis propinquæ signum quam eorundem frigiditas. Vtrumque autem simul deterrimum, quale Philisco accidit. Vt autem intelligas quando funestus est liuor; considera, ex Hippocratis documento, an præter liuorem corporis etiam adsit grauitas, quia scilicet ex grauitate & impotentia ad motum arguitur animalis facultas debilis, ex liuore vitalis interitui proxima, hoc est, caloris viuifici extinctio. Demum iure optimo sæpe ab Hippocrate liuor partium extremarum, summoperè damnatur, & mortem iam iam futuram indicare dicitur.

* Color liuidus quem græci pelidnon vocant teste Galeno, est medium inter rubrum, & nigrum, quia vt alibi ait à colore florido recedens ad nigrum tendit. Quæres tamen: Si liuidus color tendens in deterius niger euadit, cur Hippocrates pedes nigrescere perniciosum minus esse affirmat, quam si liuescant. Nempe quia liuidus color semper vehementis frigoris, seu potius omnimodæ extinctionis innati calidi est soboles, quod Galenus non semel scriptum reliquit; hoc autem semper est malum. Ni-

6. epid. sect. 1.
c. 29.

3. prog. cm.
34.

2. prog. 8.

2. progn. 8. &
in coac.
14. meth. c. 9.
& de rum
præternat.
c. 10.

de fract. sect.
2. com. 32.
2. prog. 9.
1. cris. c. 12.
1. prog. 3.
5. aph. tex.
20. 23.

ger aut
& accie
atque a
dus col
cubit
abscess
Obi
potest q
est, qu
tingere
Porro
etiam p
cochyn
seu cruc
etiam e
beus ist
Tertio
Galenu
modica
cum liu
rum gla
ferunt,
quod ex
in seme
hunc co
coloris
in fanis
tia per
ad vng
liuor a
tatis v

Ce
eant
gnific
quid
bilis
tum,
uersa
ribu
C

ger autem color potest aliquando fieri propter extinctum calorem, potest & accidere propter decubitum materiæ melancholicæ ad partes ignobiles, atque adeò si causam habeat frigus, deterior quidem est niger quam liuidus color, & hâc quidem viâ à liuido ad nigrum tenditur. Si vero sit decubitus materiæ, nigrities potest utilis esse non minùs quàm quilibet alius abscessus.

Obiicies tamen nonnè potest color liuidus fieri ex decubitu materiæ? potest quidem. Sed materia melancholica quam liuor indicat, non tanta est, quæ possit naturam exonerare: si enim multa esset penitus nigrore tingeret, sed quoniam pauca est color infra nigrum consistit.

Porro quamuis communem causam liuor, frigiditatem habeat, habet etiam particulares nonnullas ad communem illam referendas, si enim cacochymicè in corpore existentis signa fuerint tunc liuoris causa est pituita, seu crudus succus ex Galeno, quem Praxagoras vitreum appellauit, potest etiam esse venenosus calorem sua prauitate extinguens. Deinde fit plumbeus iste color (sic scribente Galeno) iecinore suo munere non fungente. Tertio si atrabilis deiectioni, aut urinæ pauca misceatur, vnde idemmet Galenus sic ait, *Nigra deiectio ab atra bile syncera tingitur, liuida verò ubi modica bilis atra permiscetur.* Illud tamen animaduerte, in lacte modicum liuorem nihil mali significare, imò laudabilem esse: quippe mammarium glandulæ, quæ agunt assimilando sibi passum; aliquid liuoris præ se ferunt, idcirco Arist. Lac liuorem trahens commodius esse, ait, quam id, quod exquisitè album est. Non ita de semine sentire oportet: quippe varia semen commutantia alba sunt. Inter partes quæ liuescunt, facillimè hunc colorem vngues suscipiunt, quia diaphani sunt in modum vitri, vnde coloris subitus existentis species per eos optime transmittunt. Hinc est quod in sanis nitidi, ac floridi appareant, optimi sanguinis, & spirituum affluentia perfusi, in ægris verò pro ratione vitiiati coloris eonturbentur. Adde ad vnguium radices non solum neruos, sed & venas, & arterias accedere. liuor autem fit ex sanguinis morticinio, quapropter hinc morientis facultatis vitalis signum assumitur.

4. sanit.

tuend. c. 4.

5. loc. aff. c. 7.

2. prog. com.

22.

3. hist. anim.

cap. 21.

Appendix Tertia.

Considerare præterea oportet, an refrigerationes recalescant; nam *Quæ non recalescunt* damnantur ab Hippocrate: significant enim omnimodam extinctionem. Neque peius aliquid febre acuta laborante accidere potest, quàm frigiditas stabilis tum quia est symptoma omnino morbo improporionatum, nempe in ardentissimo calore frigiditas, tum quia vitæ aduersatur, quæ in calido consistit, tum etiam quia omnibus actionibus nocet, quando quidem omnes à calore fiunt.

1. prorrh. 31.

Exceptio.

Quamquam recalescere sit bonum, tamen vicissitudines caloris & frigoris, quæ brevi temporis spatio crebris permutationibus fiunt, perniciosæ cęsentur: quippe cita ista permutatio ad calorem, nõ fit calore innato suas rursus sedes, quas reliquerat, occupante, sic enim sensim introduceretur, fit ergo interna inflammatione halitus suos transmittente, qui quoniam suapte natura cito evanescent, cito etiam ad refrigerationem datur regressus. At tandem in hac pugna frigoris quod inducitur, halituum qui disperguntur, calor victus cadit, & interitus sequitur. Quando autem cita isthęc permutatio initiis accessionum fit; tunc internus feruor ad se conuocat extremorum calorem, ac propterea extrema frigent; rursus naturæ viribus, calor febrilis ad extrema propellitur, & externa calent; hæc pugna non, uti prior, certum habet interitum; est tamen ambigua, cum in vtramque partem exitus pendeat: potest namque Natura vincere; potest & vinci.

PARTICULA X.

Præfagia sumpta à facultate motrice.

De decubitu.

INter præfagia quæ à motrice facultate accipiuntur; præcipua sunt ea, quæ nobis præbet iacendi in lecto figura*; propterea Hippocrates, *Cubantem, inquit, offendi agrum à Medico oportet in latus dextrum, aut sinistrum, ac manus, ceruicem, & crura paululum reducta habentem, & omne corpus molliter positum: ita enim plerique bene valentium cubant, At ita cubare, ut sani solent, optimum est.* Dixit offendi à Medico, quoniam Medicus in ingressu ad ægrotantem, non debet expectare ut se ipsum componat in lecto, alioquin non poterit veram ex decubitu præcognitionem facere: neque enim quam figuram

1. prog. 13.

ram c
sultò,

* D
xime, a
nus decl
runt Ket
locum ob
deorsum
tunc esse
rit; faci
pus quo
stitisse,
ferretur.
quibusd
quorum
corpus in
statur, q
ta aquæ
quorum
Hippocr
infestent.
æquipar
selere, e
muretur
tum ton
his quæ
eis, mus

Hin
in qua
ghum
ctum a
vires in
pocrat
ceptis
spinan
rinam
mum,

ram consultò accipit, consideramus, sed ad quam incon-
sultò, sic iubente morbo inclinat.

* Decubitusne, quo æger in lecto quiescit ad motum reducitur. Ma-
ximè, ad motum inquam tonicum, quem manifestissimis exemplis Gale-
nus declarat. *Non enim qua moueri videntur, ea moueri sola, pronunciarunt Veteres; multa siquidem citra motum esse videntur, vnum eundemque locum obtinentia, nihilominus autem mouentur.* Aues non modo sursum, & deorsum tendentes, sed etiam si locum vnum in aëre occupent in motu, tunc esse censentur. Nam si in eo loco mortuum avis corpus situm fuerit, facile ad terram decidet pondere suo inclinans. Vnde constat & corpus quod in eodem manet loco, motus eiusdem auxilio in sublime con-
sistisse, tanto vtique motu quantum haberet, si solo pondere deorsum ferretur. Quare quod immobilitatem esse putas, motus est ex duobus quibusdam compositus, qui corpus in contraria loca possunt abducere, quorum si alterum sursum vergentem tollas, reliquum videbis ex facili corpus in locum inferiorem deduci. Hoc idem in naui, aut natatore spectatur, qui aduerso flumine tendunt quorum tanta vis est in ascensu, quanta aquæ in descensu, duo similiter Luctatores pari robore contendentes, quorum neuter alterum loco mouet, in motu tonico esse censentur. Audi Hippocratem dicentem. *Ulcibus stare minime conducit, praesertim si crura lib. de ulcer infissent, neque ambulare sed quiescere.* Si stans, & sedens, & ambulans æquiparantur, si rursus hi quiescenti opponuntur, quis dubitat stare, & sedere, esse motum, ac proinde omnem decubitus in quo licet locus non mouetur, membra tamen non otiantur. Aliqui nimis scrupulosi non motum tonicum audent appellare, sed actionem tonicam; verum tamen ab his quero, quis agat in illa actione? respondebunt, si sanæ sunt membris, musculos esse qui agunt, at musculorum actio est motus.

de trem. vig. palp. c. 4. & li. 1. de motu muscul. c. 8.

Corollarium.

Hinc addisces eam figuram quæ tanquam causa optima est, in qua videlicet membra otiantur, & quiescunt, tanquam signum esse prauam: quippe significat virium imbecillitate coactum ægotantem in eum situm se se accommodasse, quem vires imbecillæ tolerant. E.g. in supino * decubitu (quem Hippocrates damnat) magis quam in reliquis, musculi omnes exceptis respiratoriis otiantur, membræque omnia in dorsalem spinam, vt potè imam, ac grauissimam, ceu nauis in suam carinam procumbunt, cum hoc tamen, stat signum esse pessimum, nam non posse solitum decubitus sustinere, quia vires

1. prog. 14.

non sufficiunt, & innata quadam doctrina eum quærere in quo minor est defatigatio, subleuantis animæ impotentiam arguit; per cuius absentiam vel pronum vel supinum quæ magis pondus inclinât cadauer iacet.

* At non perpetuum est, decubitus supinum tanquam causam, bonum esse: licet enim in eo membra quiescant, multa sunt damna hac utilitate longè maiora. In febricitantibus ista cubandi ratio est valde nocua, siquidem in hac figurâ venter, & thorax, per inspirationem, in sublimè eleuantur; quare vel respiratio feбри non satisfacit, & sic respirandi necessitas augetur, vel frequenti ac difficili thoracis ascensu, vires aliquid languidæ plus nimio defatigantur, ac prosternuntur magis quàm in quouis alio iacendi modo, etiam in erecto. Præterea in supino decubitu procliuiiores sunt fluxiones à capite ad pectus, quia ad nates, & os non possunt fieri; facilius quoque deducuntur ad renes, qui etiam immodicè ita decumbente ægro incadesunt. Quapropter monendi sunt asthmatici, de stillationibus obnoxij, & nephritici, vt caueant ab hoc decubitu. Imò caueant omnes: siquidem ob expurgationis cerebri defectum, qui libet in apoplexiam potest incidere, propterea prudenter Auicenna scriptum reliquit, *Supine dormire malum, quoniam ad multas preparat ægritudines, sicut apoplexiam, paralysem, incubum: quoniam superfluitates ad postrema declinare facit, quare retinentur, nec per suos incedunt canales, qui in partibus sunt anterioribus, sicut nares & palatum.* Multò ante Auicennam docuit Galenus, inquit; *A decubitu supino nullum auxilium sperari, quia facilius ad infernas partes feratur alimentum.* Si quis autem eundem Auicennam nobis opponat, qui ait *Dormire super dorsum est ex iis que lapidi retinunt, & vesica conferunt.* Respondeo ad lapidem excernendum, cum excerni postulat, & equitationem, & inæqualem in cursu uestionem, & festinum, per scalam descensum, & supinum decubitus, hæc omnia esse optima. Secus verò extra doloris tempus eum lapidis generationi volumus obistere: nam per illos motus ex confluxu materiæ calculus generatur, quod non intelligens Rorarius immeritò Auicennam contradictionis rerum constituit.

3. 1. doct. 2.
cap. 9.

5. loc. aff. c. 4.
de instru-
ment. odorat.
insine.
18. 3. 1. 1.
cap. 18.

Appendix Prima.

Cum supinum decubitus damnamus, adde tu eius contrarium, nempe pronum in ventrem etiam prauum esse: etenim alterum duorum significat: nempe; *Vel delirium; vel dolorem partium, que circa ventrem sunt: Delirium; quoniam qui mente non constant, quamlibet eligunt figuram, licet indecens sit, & minimè saluti conueniens; neque enim discer-*

nendi
alium
rena au
dolorib
subuen
ctio. Id
ra medi
nardus
ceruus,
nem agu
vt caru
contract
cruciat
tem, qu
membra
valide
morbofu
verbis p
re sup
decubi
dolor a
per hu
xum in
robusti
perime
munt, c

Ad
nis est
reduct
bus co
firmita
lum
destra
nism
ces *

gendi

nendi facultate pollent, sed multoties ridiculam positionem assumunt, à quâ nullis increpationibus distrahi volunt: Dolorem autem significat; quoniam vel Naturâ duce solemus in doloribus eas quærere posituras; quæ dolori quodammodo subueniunt, est autem dolori maximè conferens partium astrictio. Idcirco illi qui dolore crurum premuntur iubent sibi crura mediocriter constringi, quod cognouisse doctissimus Marnardus, ostendit, his verbis. *Qui gallico morbo laborant hoc didicerunt, quorum extremas partes, per noctem præsertim, quàm in somnium agunt, dolores infestant: quæ partes si premantur, tantum abest, ut earum dolores augeantur, ut quomodocumque iuuari se ex loci contractione sentiant, unicuique hoc habeant laborantes in tantis cruciatibus leuamen.* Verum obiiciet aliquis Galeni auctoritatem, qui de pleuritide agens, sic scripsit: *Cum enim duplex sit ea membrana, quæ costas velat, si ea pars, quæ exterius ossibus hæret, validè laboreat, facilius in latus decumbunt oppositum: nam si in morbosum decumbunt cõpressio molestiam affert.* Ex quibus Galeni verbis potest dici non semper conferre ad dolorem, recumbere supra partem dolentem. Tu dic in ulcere, & apostemate decubitus in partem affectam offendere, quia confricatione, dolor augetur: cum vero pars propter intemperiem, aut propter humoris affluxum dolet, compressio corroborat & affluxum impedit; quare cum materia sit minor, & pars reddita robustior, dolor non admodum vehementer premit, quod experimento nutrices dederunt, quæ suos infanes brachiis premunt, quando præ dolore plangunt, ut ita eis medeantur.

de const. art.
med. c. 16.

Appendix secunda.

Ad supinum decubitus accedit aliud, quod etiam mali omnibus est: nempe ex Hippocrate, *crura, supinè cubantis ad modum redacta distractaque esse.* Hoc est, calcaneis contractis, ac natibus coniunctis, & cruribus inuicem separatis. Galenus sic infirmitatem significari scribit. Verumtamen supinus per se solum (ut diximus) infirmitatem significat, si verò crurum istam distractionem adiungas; vel significabit delirium quod Galenusmet in commento fatetur, & hoc ex aliis delirij signis agnosces; vel conuulsionem, aut resolutionem; si enim adhibita manu

1. prog. 18.

6. epid. sect. 1.
com. 30.

in com. prog.
18.

manu crura contracta facillè distendantur resoluta esse dicent; si manui distendenti non cedant, sed adhuc rigeant; conuulsa. Præterea in conuulsione dolor adest, est enim sic dicente Galeno, affectio doloris plena; in resolutione non adest, quippe est sensus motusque priuatio. Cur delirium significat? quoniam decubitus absurdus est, & incompressus qualis conuenit iis qui rectæ mentis dictamine non gubernantur: Adde etiam quia fortis est contractio, & hæc non fit sine vehementia, quæ in corpore languido non nisi per phrenitides ** reperitur.

* Manifestum delirium ex sermone agnoscimus, est tamen aliud, ab Holerio obscurum appellatum, in quo licet delirantes coherentia loquantur, nihilominus gestu, & intuitu, reliquisque sensibus oberrant, ut quæ non adsunt auditu, odoratu, gestu, aut etiam tactu percipere se dicant.

** Mirum est quàm vehementes impetus, & validas motiones phrenitici etiam morti iam proximi habeant; hoc autem accidit, quia calor motum excitat, siccitas verò, nisi tanta sit ut ex eâ articulorum ligamentia occalescant, motiones promouet ut Galenus testatur. Accedit motus membranarum cerebri, quem æger magna vi excutere conatur, non medicè (ut ratio suadet) sed vltimo conatu exhauriens, præ discursus inopis, vires; nec aliter se gerit, quam equus, qui calcaribus punctus, surdos stimulo, currunt ut effugiant illud malum.

1. de vsup.
cap. 1.

2. prog. 16.

Appendicis Corollarium Primum.

Addices hinc incompressas motiones delirij esse signaque madmodum enim suadente ratione & vox, & sermo componuntur; sic & decubitus in lecto; nisi fortè iussu Medici id fiat, ut ad reponendum membrum luxatum aut ad quamuis aliam vtilitatem. Si ergo æger *Nudos habeat pedes, nec admodum calidos, ac manus, collum, & crura dispergat inæqualiter; multum est.* Dixit *Nec admodum calidos*, quoniam qui caloris impatiens pedes detegit, nihil quod rationi aduersetur facit; si verò nulla necessitate compulsus cruribus brachiisque, *inæqualiter*, in lecto iactetur, mentis alienationem significat. Obiciet tamen hanc crurum brachiorumque iactationem ab Hippocrate non delirij, sed inquietationis * notam dici: Ita est, siluit tamen ille delirium, tum quia de delirio prius dixerat, tum quia delirium tanquam rem manifestam, relinquendum esse existimauit.

existi
cedat
nullo

* In
bitum n
pe hoc
molest
ita per i
gitur m
vdenas
dium in
runt loc
lier eti
becillica
hæc h
Veru
stim fa
æ præte
Pedes n
bus, dur
potius e
niam q
mentis,
tere ad a
æ, sed p
Inqu
cundum
culi ing
egritud
tingit,
cæ nauer
Meri
(cordis
more, f
sentien
grauissi
lequunt
Potè
ab illis
tur stra
moueri
qui cat
Ca

existimauit, tum denique quia ex delirio, an ista iactatio procedat, aliis signis cognosci potest; an vero ex inquietatione nullo alio signo, quàm delirij absentiam indigemus.

* Inquietos, seu anxios eos (ex Galeni doctrina) appellamus *Qui accubant non ferentes, assiduo figuram euariant: quia præsens aggrauat eos.* Quippe hoc similitudine ad corpus sanum dictum est, quod semper præsentibus molestetur, atque ab vno negotio non longo tempore in aliud mutetur; ita per inquietationem æger in qualibet figurâ conflictatur, & aliam cogitur mutare; vnde euenit ista iactatio crurum, manuum, & ceruicis. Sed vndenam prouenit ista inquietatio? Multi causam arbitrantur esse incendium internum, qualis in lypiriis, quibus correpti, pedibus frigidis, quarunt loca frigida in lecto propter inflammationem intus vigentem; similiter etiam contingere dicunt in principijs accessionum, aut vbi adsit imbecillitas facultatis, quæ ossium pondus tolerare nequit, vnde æger facile hæc illac mutatur.

Verùm hæc rationes non faciunt satis; vehemens namque incendium situm facit, & respirationem auget, pedes autem in lecto nudare non facit, ac præterea, si de lypiriis febribus loqueretur Hippocrates, non dixisset. *Pedes non admodum calidos, sed impensè frigidos.* In febrium accessionibus, dum frigus extremorum adest, tantum abest vt pedes nudet æger, quin potius eos sibi cooperiri desiderat, nec iactatio tunc temporis placet, sed minima quies. Iam verò debilitas si eò deuenerit, vt ab stragulis, & vestimentis, aut etiam ab ossium pondere doleant ægri, mutant se ab vno latere ad aliud, hoc autem non est crura, pedes, & collum inæqualiter iactare, sed propter dolorem situm mutare.

Inquietatio igitur, siue anxietas, de quâ loquitur Hippocrates, & secundum quam præsentia facere oportet, est quæ prouenit propter ventriculi ingentem cachochymiam: occupatis enim ab humoribus prauis in ægritudine ventriculus, eam efficit inquietudinem, quæ in sanitate contingit, si homo (vt Galenus aliquando notauit) bene pransus super canauerit.

Merito igitur Galenus tribuit istam iactationem, oris ventriculi vitio (cordis vitio possumus dicere) quod prouenit vt plurimum ex prauo humore, suâ qualitate ventriculi os infestante; quippe os ventriculi valde sentiens est, humor vero magna ex parte esse solet bilis æruginosa, quæ gravissimum symptomatum est causa, vt videre est apud Galenum, quam sequuntur Conciliator, & Valleriola.

Potestne æger ob imbecillitatem angri? Potest. non quidem ob causam ab illis, quos retulimus allatam, videlicet quod præ debilitate non potitur stragula, & doleat ab ossium pondere; sed quia dum in magno affectu moueri desiderat nec potest, angitur ob impotentiam, non aliter ac ille qui catenis alligatus ambulare appetit, & impotentiam suam tunc factus mem-

7. aph. 55.

2. vit. acur.
com. 22.12. meth.
c. vlt.diff. 21. li. 4.
ennar. 3.

mor ac concius afflicatur. Iestatur æger hac illac in summâ debilitate quia sic quodammodo experitur quid possit; & propterea si mouetur, reperit se aliquid posse, proinde gaudet, quod si non potest, tunc ex vitio defectu frustratur effectus, & augetur affectus, quare angitur, & conflictatur. Idè Hippocrates, *Facile in lecto conuertitur, & esse leuè in surgenda bonum*, dixit, *Contrarium uero malum*, quod ægri cognoscentes non possunt non, quando in lecto surgere nequeunt, uehementer angitur: hinc est, quod id quod se ipsis præstare non possunt, aliorum adiumento præstant; quapropter mutari se de lecto in lectum postulant, & omnia efficiunt, quæ sani ab aliqua externâ occasione conflictati, efficere solent.

1. prog. 6.
& 7.

Corollarium Secundum.

Addisces præterà omnem decubitum, qui est præter communem hominum, consuetudinem, vel saltem præter eisdem ægri morè, dum sanus erat, esse prauum. Audi in hanc rem sententiam Hippocratis. *Cubantem offendi ægrum à Medico oportet in latus * dextrum, aut sinistrum, ac manus, cervicem, & uera paululum reducta habentem, & omne corpus molliter positum. Ita enim plerique bene ualentium cubant: At ita cubare ut sani solent optimum est.* Hæc uerba quod intendimus declarant: agere enim aliquid quod non sit ex more, aut consuetudine eius, qui laborat, dum sanus erat, pessimum existit, quod Celsus didicit, & Auicenna assentitur, inquit: *Omnis præparatio non consueta de resupinatione, & tensione, & reliquis, quam non fecit in dispositione salutis, est in ægri tudinibus acutis, mala.*

1. progn. 13.
lib. 2. c. 8.
2. 4. 2. 1. c. 42.

sect. 6. prob. 5.
& 7.

* Si quæras in quodnam latus iacere salubrius sit? Ne responsionem seu potius responsiones accipias ab Aristotele, qui id refert in primâ ad legem contrariorum; quoniam uigilantes nempe ad mensam supra sinistrum decumbunt; ac proinde oportet dormientes contrarium scilicet habere. Deinde ad motus principium; est enim dextra pars quæ mouetur, idcirco per somnum debet quiescere. Tertio ad lucem ad quam magis conueniunt, cubantes supra sinistrum latus, loquitur de tricliniis, & cenaculis, quæ suo tempore in hunc modum erant parata. Cæterum siculnea sunt ista. Veram rationem pete à figurâ uentriculi qui iacet obliquus in laeuam partem inclinato: quare si quis in sinistrum recumbat latus; quicquid in uentriculi capacitate continetur ad os eius decumbit; cumque illa pars exquisitissimo polleat sensu, necesse est ut molestia adueniat, & tandem somnus impediatur. Hinc obiter addisces, eos, qui purgans medicamentum

camen
latus a
ventri
propr
tricul
rat. A
bus co
supra d
conco
& iecu
tum ve
tur. T
tatur, v

Pro
pinus
tuo di
grauit
faculta
wede
corpori

Ino
di in r
bo vig
In pri
ager
cultat
notæ
cari e
cultas
vero
quan
non

C

camentum sumperunt, aut qui facile vomunt à decubitu supra laeuum latus arcendos esse. Adde aliam rationem sumptam à corde, cuius sinister ventriculus dignitate dextrum præstat; dexter vero sanguine est plenus, ac propterea, quicumque in sinistrum latus decumbit, ei sinister cordis ventriculus dignior dextri sanguine comprimitur, ex quo facultas vitalis laborat. Auicenna nimis in sanitatis tutela, superstitiosus crebris mutationibus corpus magis molestat, quàm fouet: vult enim vt primus decubitus sit supra dextrum latus; sic cibus ad fundum ventriculi descendit, & melius concoquitur: Post primam autem coctionem fiat reuersio ad sinistrum, vt & iecur ita ventriculo melius incumbens potentiùs calefaciat, & alimentum velut ea quæ ad ignem assantur, omni ex parte æqualiter concoquatur. Tandem matutino tempore iterum ad dextrum latus patiens conuertatur, vt facilis fiat alimenti descensus ad intestina.

Appendix Tertia.

Procliuis decubitus, quo æger delabatur in pedes, quàm supinus deterior ab Hippocrate censetur: parum enim à mortuo differt ille, qui è lecto in pedes declinans decedit: quippe gravitatem, sicut cadauer, aut lapis, sequitur, neque vlla adest facultas à qua sustineatur: propterea Galenus ab Hippocrate doctus, sic ait; *Viuientium autem more iacere non posse, sed ut corporis mortui instar, ad pedes ruere malorum est nouissimum.*

1. prog. 15.
lib. de rig.
trem. &
palp. c. 4.

Appendix Quarta.

Inquietudinem etiam & delirium, significat voluntas sedendi in morbi vigore: Idcirco Hippocrates; *Residere velle, ait, morbo vigente, in omnibus acutis malum, pessimum vero in pulmonia.* In primis inquietudo significatur: cum enim in morbi vigore æger cubare, & quiescere desideret, quia tunc præ cæteris facultatibus, vt Galenus, ait facultas naturalis laborat, si delirij notæ non adsint, profectò inquietatio adest. Sed dices significari etiam respirandi difficultatem: ita est, at respirandi difficultas anxietas est, aut saltem anxietatem inducit. Delirium verò significare quis negabit? quippe erigere se velle ægrum, quando quiete opus habet, delirantis, & sibi sanitatque suæ non consulentis est.

1. prog. 26.

2. aph. 29.

Annotatio.

Cur dixit: *Pessimum in pulmonia*? Non-ne in aliis deterius videtur? Hoc quidem difficile intellectu est: nam peripneumoniam semper difficultas respirandi comitatur, symptoma verò quod perpetuo adest minus malum est, quam illud quod superuenit. Aliqui respondent non esse mentem Hippocratis in peripneumonia pessimum signum haberi difficilem respirationem, sed pessimum in aliis morbis, in peripneumonia verò malum. Ita sentire videtur Galenus; hanc tamen expositionem verba Hippocratis non tolerant. Dicunt alij difficilem respirationem in acutis significare, aut delirium si sit per consentium, aut phrenitidem si per essentiam, aut etiam inquietudinem, quorum nullum est omnium malorum gravissimum. Si verò significet magnum incendium, tunc gravissimum malum esse. Propterea in acutis morbis, non semper erit pessimum signum, quia non semper significat incendium: in peripneumonia semper est signum pessimum: quoniam semper est incendij signum. Hæc interpretatio, quamvis possit tolerari non videtur esse ad mentem Hippocratis qui *In acutis malum* dixit, quasi semper malum, nunquam vero pessimum, nisi in peripneumoniâ.

1. prog. 23.

Melius videtur dicendum peripneumoniam, ut ex Galeno colligitur, esse morbum non totâ specie lethalem, sed magnitudine tantum; quapropter quæ huius morbi magnitudinem indicant perniciose censenda sunt, & ex horum numero est hoc accidens, videlicet erigere se velle in lecto ad respirandum. Porro æger ad tantam viarum arctationem potest pervenire, ut respiratione penitus impeditâ, suffocetur. Hinc præsentem sententiam sic explicato: In aliis à peripneumonia acutis morbis erigit se æger, vel propter anxietudinem, vel propter delirium; At peripneumoniacus, qui prius in lecto cubabat, si postea accubatum non toleret, & non nisi erectus (& sic etiam difficulter) potest respirandi munere fugi, in magno suffocationis & ultimæ expirationis periculo versatur.

Appendix Quinta.

Est præterea alius motus tonicus vitiosus nempe *Oris*hiatus*.
 Quare Hippocrates, *Hiantem dormire malum* dixit. Sed cur dor-^{1. pag. 17.}
*mire *** dixit? Non-ne etiam vigilantibus talis figura, malum
 significat? Imò peius & propterea crediderim ab Hippocrate
 de hiatu qui fit in somno, duntaxat mentionem factam, quasi
 insinuet si dormientibus quibus se componendi potestas non
 adest, hæc figura est prauum signum; vigilantibus qui possunt
 figuras quascumque velint eligere, deterius erit. Est autem
 eadem ratio in oris hiatu atque ea, quam diximus in su-
 pino decubitu: nempe decubitum illum esse in quo mem-
 bra minùs laborant, & ideo significare debilitatem ob quam
 æger cogitur illum situm eligere, qui minores postulat vires,
 sic oris hiatus (si mediocrem *** intelligas) est ille in quo tam
 musculi claudentes, quàm apperientes, minùs defatigantur:
 exemplo tibi sint fani: *Neque enim, inquit Galenus, sic aperto*^{2. demot.}
ore dormiunt, nisi ebrii, & fatigati, qui profundo quodam somno^{musc. c. 4.}
occupati, quasi mortui iacent.

* Oris hiatum considera non valde exiguum: hoc est, minorem, quàm
 modicum; nam si valdè exiguus sit, bonus est: quippe melius censetur ali-
 quantulum hiante ore dormire, quàm clauso. Nam sic frigidus aëri ad at-
 temperandum cordis calorem ingredienti, & expulsionem fuliginum aditus
 patet. Non laudo magnam apertionem, ne confertim ingruens aër frigi-
 dus, pulmones offendat; nolo tamen ut os omnino sit clausum præcipuè
 in febribus.

** Dices fortasse in dormientibus non rectè sumi signum imbecilla
 facultatis animalis; siquidem per somnum hæc facultas otiaitur. Scito tam-
 en dormientes (vt Galenus annotauit) non omnes pònitus musculos^{2. demot.}
 otiosos habere: Constat, hoc imprimis quia dormientes respiramus, pluri-^{muscul. c. 4.}
 mi etiam sedentes dormiunt, qui autem sedent musculos in operatione ha-
 bent: Hoc patet quia cadauer, nec stare, nec sedere potest; multi præterea
 dormientes ambulant, quod contigit Galeno, qui stadium transit dor-^{2. demot.}
 miens, & dum ad lapidem offendit fuit experge factus.^{muscul. c. 4.}

*** Modico oris hiatu musculi, tam claudentes quàm apperientes
 maxillas, ferè non operantur: hæc enim figura est quam cum aliquis ma-^{2. de artic.}
 xillam luxatam habet, Hippocrates iubet seruari, dicens, *Præcipere ut la-*^{tex. 16.}
xam habeat maxillam; ac si diceret ab omni functione solutam: quia luxa-
 tæ omnes partes, & contritæ, in figuris dolore carentibus sunt constituen-

2. motu musc.
cul. c. 4.

dæ, & qualis in brachio *angularis* est figura, talis in maxillâ modicus hiatus. Hæc est media inter extremas quas *hyperbolicas* Hippocrates appellat & medias: Est itaque, *In medio inter extremas & mediam*, sic statuente Gal. Nam media adhuc est aliquantulum laboriosa sed quæ infra medium consistit, hæc omnium est tutissima, & laudatissima.

Appendix Sexta.

Ad modicum hiatum, adde hiatum immodicum: quippe hic etiam, sed alia ratione, perniciosus est. Nec solum extrema apertio, sed extrema etiam clausio; * etenim quemadmodum os ad libitum & claudere, & aperire posse optimum est: significat enim tum musculos, qui in mento, & collo sunt inferuientes externæ apertioni, tum masticatorios, qui à capite descendunt & inferuunt clausioni rectè se habere. Eodem modo inuita clausio, & inuoluntaria apertio possunt conuulsionem, ** aut resolutionem eorundem significare.

2. mot. musc.
cap. 4.

* *Extrema inferioris maxilla figura sunt; (inquit Gal.) tum quæ maxime hiantibus fit; tum quæ dentibus inuicem firmantibus contingit; quarum illa quædam à musculis, qui in mento & collo sunt deorsum trahentibus; alia ab illis quæ intra maxillam ex palato oriuntur, & iis qui temporales vocantur, perficitur, nisi forte & musculi masticatorii vocati, qui sunt ad latera inferioris maxilla, adiuuant actionem.* Cæterum extremæ istæ figuræ non fiunt à causis externis: quippe somnus, ebrietas, defatigatio, perducunt hominem ad querendam omnem figuram, in quâ magis quiescat, qualis est, vt dixi, figura media, & subinde *Modicus hiatus*, qui propterea est prauum signum; quia queritur à facultate debili à laboriosis actionibus cessare volente. Quod si

6. aph. 52.

Galenus aliquando etiam videatur hanc mediam figuram aliter damnare, nempe quia aliter vires debiles agere non possunt: Ait enim, *Et quidem quod potentiâ existente imbecilli, non possunt exquisitè oculos claudere, sed vtique os, unde hiantes dormiunt, hoc gratis est dictum; nam isti si admonentur, os claudunt; quare manifestum est hiare non quia os claudere nequeunt, sed quia modice apertioni vt potè non laboriosè inclinant.* Extrema autem siue clausio, siue apertio laboriosa est, idè non fit dormientibus, vt illa

2. mot. musc.
cap. 4.

altera, dicente Galeno, *Non tamen in extremis figuris ullam particulam quiuis potest habere dum dormit: Valida enim & vehementer intensa actio musculorum ad huiusmodi indigemus.* Duo igitur habent extremæ figuræ, quæ modica non habet; vnum quod cum labore fiunt; alterum quod neque admoniti ægri ab ea figurâ queant immutari: hæc vltima potest quidem euenire propter abscessum illius partis atque ita (licet semper ratione

loci præ
uitate
**

quàm
minu
tortura
eadem
fiat, n

aperien
vtrinq
Auelio
vnâ ex
riac: S
sphyn
de rete
est ope

Itaq
facies
manet
fitione.

muner
paraly
tura or
iurata.

At v
Galenu
sua pri
volunt

retract
culi res
an ab i

potest
magna
nis en
memb
tracta
qualis

Du
uum
hum
quipp

loci prauum sit symptoma) nihilominus non habet eam desperatam pra-
uitatem quam habet, si neruorum origo sit affecta.

** Potest oris hiatus & à paralyfi, & à conuulsione fieri, non aliter
quàm oris tortura, quæ etsi conuulsio canina à Barbaris dicatur; nihilo-
minus & conuulsionis, & paralyseos est soboles. Et quemadmodum in oris
torturâ, si fiat à conuulsione, pars quæ retrahitur est affecta; si à paralyfi
eadem est sana, contraria vero laborat: Sic in hiatu, si propter paralyfi in
fiat, nerui claudentes culpam habere dicuntur; si propter conuulsionem,
aperientes. Ut hoc intelligas, considera vt plurimum Naturam musculis
vtriusque sibi respondentibus operari: cum enim musculi (vt Gal. est
Author) non nisi retrahendo se ad suum principium, agant; necesse est, vt
vnâ ex parte, sit qui retractione claudat; ex alterâ, qui eodem motu ape-
riat: Sic manum externi aperiunt: retractione interni claudunt. Solus
sphyncter in ano & vesicâ, non habet musculum sibi oppositum; proin-
de retentio sècum & vrina, quæ fit clausione, hoc est, retractione musculi
est operatio; expulsio autem est cessatio ab actione.

Itaque si musculus ex vnâ parte resoluatur, oppositus trahit: Propterea
facies musculis vtriusque pariter dispositis, veluti habentis in suo situ per-
manet; si alter eorum paralyfim patiatur, alter retrahit sine contrarij oppo-
sitione. Et in apertione oris, si musculus claudens resoluatur, aperiens suo
munere fungitur; nec ex aduersâ parte impeditur. Hæc est causa, cur in
paralyfi; Oris hiatus debetur vitio musculorum claudentium; & tor-
tura oris fit propter resolutionem musculorum, qui sunt in parte re-
tractâ.

At verò in conuulsione, res omnino contratio modo se habet; quippe vt
Galenus est Author, conuulsio est affectio, in quâ musculi retrahuntur ad
sua principia; ita vt solùm hic motus à voluntario differat, quod præter
voluntatem nostram fit. Quare in oris torturâ, si à conuulsione fiat, pars
retracta, est affecta; similiter in Oris hiatu à conuulsione, aperientes mus-
culi retracti cõuulsique sunt. Facile tamen erit cognoscere an hiatus ab hæc
an ab illâ fiat causâ: quippe in eâ, quæ fit, à resolutione; maxilla manu adduci
potest; & dolor, imò sensus omnis abest: in aliâ quæ fit à conuulsione; vix
magna vi poteris maxillam claudere: Est præterea intolerabilis dolor; om-
nis enim figura hyperbolica, dummodo sensus adsit dolorifica est, ad eò
membra luxata in eo situ collocari iubet Hippocrates, in quo sine dolore
tractari queat; talis est situs medius, vt modicus oris hiatus, qui talis est,
qualis angularis figura in brachio.

3. de loc. aff.
c. 6. lib. de
trem rigor.
cap. 2. de
caus. sympr.
cap. 2. 5. de
fract. cõ. 42.
6. aph. 39.

2. de artic.
tex. 15.

Annotatio.

Dubitabit aliquis, cum conuulsio quæ ex repletione fit, ex humido ner-
uum occupante fiat, cumque paralyfis eandem habeat causam; cur idem
humor in eadem parte, modò resolutionem, modò conuulsionem efficiat?
quippe conuulsio, & resolutio specie distant; hæc namque est motus abla-
tus,

rus, illa deprauatus. Respondeo inprimis in paralyfi magis nerui medullam, quæ quodammodo spongiosa est, occupari; in conuulsione membranulam nerui substantiam. Præterea in paralyfi, neruos obstrui, non dilatari; in conuulsione verò dilatari in latitudinem, adeò vt secundum longitudinem decurrentur. Est tamen adhuc quod obiciat; nempe obstructionem fieri à minore quantitate, quæ licet meatus occupet, non dilatat, conuulsionem à maiore, quæ non solum imbuit, & emollit nerui substantiam, sed eam dilatat in latitudinem; ac propterea ex paralyfi aucta, fiat conuulsio, & ex motu deperdito fiet deprauatus, quod neque rationi consonat, nec experimento: nemo enim vnquam vidit ex paralyfi fieri conuulsionem. At hæc dubitatio facile soluitur, si aduertas humorè viscosum, cum primùm partem occupat, eique impingitur, non amplius posse ibi augeri: siquidem cum illo alius non permiscetur; sed denud adueniens, ab eodem siltitur. Idcirco pars semel resoluta non amplius conuellitur.

Præfagium ex conuulsione.

Rectus doctrinæ ordo postulat vt iis quæ dicta sunt annexamus prognostica sumpta ex spasmo, seu conuulsione. * *Offert se statim Aphorismus Hippocratis: Melius febrem conuulsioni superuenire, quàm febri conuulsionem.* Huius sententiæ duæ sunt partes, quemadmodum duæ sunt conuulsionis causæ ab eodem traditæ: quippe *conuulsio fit vel ex repletionem, vel ex inanitione.* ** Conuulsio quæ febrem antecedit melior habetur, hoc est, minùs praua: quia, vt plurimum fit ex repletionem; quæ verò febrem subsequitur est deterior: quia nempe ex inanitionem, propter febrem exsiccantem, accidit. Si quartas cur ex inanitionem maius periculù adueniat, quàm ex repletionem: Galenus respondet in hunc modum. *In conuulsione ex repletionem nerui replentur à frigidis, & glutinosi humoribus, ex quibus etià nutriuntur; unde conuulsionem patiuntur. Hisce igitur febris superueniens solita est, ex magnâ parte calefacere, extenuare atque dissoluere. Si vero ex febribus adurentibus totum corpus exsiccetur; & neruis deinde ex siccitate conuulsio accidat, hoc maximum est malum, & penè insanabile: quoniam longum tempus exigitur ad siccitatem *** remouendam; sed morbi acuties tempus non expectat, quin citò vires dissoluit, & subito exitium affert.* Si rursus quartas quo indicio cognosci possit, num ex repletionem, an ex inanitionem aliqua conuulsio fit facta? Galenus optimè Hippocrati eâ doctrinâ instructus ex repentinâ euacuationem signum acci-

2. aph. 26.

6. aph. 39.

pit: c
cont
Paulu
ab in
nes pe
postu
perma
tum e
ne au
dat ca
riâ fie
durati
tium c

* M
spasma
tionur
pertine
autem
filamen
conatur
nerui
niens,
que par
tinuum
tionem
piura.
per id
eo con
ptoma
contin
num a
Itaque
non re
Est qu
spalm
culpan
spalm
dem si
Cu
feratu
dissen
pic

pit: conuulsio sine febre, videlicet ex repletione, derepente contingit, quæcumque enim à siccitate fiunt, paulatim fiunt. Paulus Ægineta aliud signum adiungit, inquit; *Cum igitur ab initio, aut non longè post initium morbi; exorsa fieri conuulsiones permanent, ex repletione generationem habent.* Vbi duo expostulat, scilicet vt conuulsio fiat in morbi principio, & sit permanens & merito: nam si nihil præcessit, à quo euacuatum esse corpus appareat, non possumus colligere ab inanitione aut siccitate, hanc conuulsionem esse: quod si non præcedat causa euacuans, & fiat conuulsio, tunc à vaporosâ materiâ fiet, quæ consistentiam non habens citò finietur. Vnde ex duratione, argumentum sumimus, humorum nervos repletium quantitatem adesse.

* Multum profecto refert, num spasmus, an spasma dicatur: siquidem spasma est morbus, quo partes, citra incisionem, continui solutionem patiuntur; Sic Galenus non semel: Spasmus autem Græcis est symptoma pertinens ad læsam actionem, quod Latinè dicitur conuulsio. Quamuis autem Galenus aliquando conuulsionem dixit esse, quando musculorum filamenta similiter tensa rumpuntur. Quod dictum Valleriola excusare conatur, dicens ad veræ conuulsionis naturam constituendam sufficere, si nervi ad suam originem contrahantur, nihilominus non esse inconueniens, aliquando præ affectus magnitudine interdum filamenta, nerveæque partes rumpi. Hoc fortasse est ad mentem Galeni, agit enim de continuo soluentibus, & sic ait; *Offis, nervi, vene, arteria, & carnis continuationem solvunt, corrumpuntque punctura, erosio, dissectio, conuulsio, & ruptura.* Sic ille, qui conuulsionem dixit continuum solvere; non quod semper id faciat, sed quod id aliquando possit facere. Verùm quoniam cum eo conuulsio accesserit, vt continuum soluat, iam conuulsioni, quæ symptoma est, superuenit continui solutio, quæ est morbus; & hæc solutio continui non fit à causâ incidente; Profecto tunc dicendum est, vltra spasum adesse spasma, hoc est, vltra conuulsionem, solutionem continui. Itaque rectè Galenus ait conuulsionem esse causam solutionis continui, sed non rectè addit inferiùs, conuulsionem esse quando filamenta rumpuntur: Est quidem conuulsio, seu spasmus causa rupturæ; at ruptura ipsa non est spasmus, sed spasma; quare cum Massariâ inducor vt credam, omnem culpam coniciendam esse in latinos interpretes, qui vtramque vocem spasimum, & spasma conuulsionis nomine explicarunt. Debuissent quidem sicut distinctæ sunt res, (vt diximus) distincta vocabula inuenire.

Cum autem conuulsio sit symptoma læsæ actionis, dubium est, an referatur ad actionem deprauatam, an ad ablatam, in quo maximè Autores dissentiant: Qui ablatam dicunt; considerant membrum conuulsum im-

2. met. c. 2. &
3. musc. c. 1.

lib. de const.
art med. c. 6.
& de diff.
morb. c. 11. 3.
met. c. 16. &
alibi.

mobile permanere, ac proinde sine actione: Qui tenent esse deprauatam, respiciunt conuulsæ partis situm, qui cum sit præter naturam non nisi deprauatæ actionis est soboles: *Fingamus*, (inquit Gal.) *manum sursum tensam esse, & deinde in hæc figurâ seruari: Post interrogemus iterum nos ipsos, cur iam non deorsum feratur gravitate vergens, ac deinde respondeamus quod musculorum eleuantium ipsam tensio permanet: Prius igitur quam hæc exolueretur perfectè non est possibile manum transmoueri; cessantibus tamen à tensione, si nullus alius musculus tendatur, sed omnes quiescant, quò grauitas eam dicit eo feretur. Si autem alias aliquis musculus tensus fuerit, quò ille trahet, illuc mauebitur. Manifestum igitur, quod dum manus tensa seruatur, tensio musculorû qui eam in eo constituerunt conseruatur. Nunquid igitur dicendum est, eam agere quidem & tendi, sed non moueri. Atqui si hoc verebimur dicere, non agere quidem eos dicendum: absurdum enim est fateri eos agere secundum iurationem, & maximè propriam actionem; moueri autem eos negare. Sic Galenus, cuius autoritate conuincitur error Carrerij, qui existimat conuulsionem esse quidem deprauatam actionem, non tamen motum deprauatum. Nam quæro ab eo, quodnam instrumentum est læsum? Respondere tenetur instrumentum motus nempe neruum, aut musculus: Rursus interrogo, læso instrumento motus quænam actio læditur. Certè nisi cæcus esset, videret actionem illam quam deprauatam esse fatetur, nullam aliam esse nisi motum. Confugit ille ad facultatem atque ait Galenum non dixisse, conuulsionem esse symptoma deprauatæ facultatis, sed deprauatæ actionis. Sed debuerat considerare omnia symptomata in deprauata, aut dimiuta, aut ablata actione, non verò facultate, reponi.*

Cæterum conuulsionem, deprauatum esse motum colligitur in primis ex Galeno; qui inter motus illegitimos conuulsionem collocat; & alibi conuulsionem cum aliis affectibus permiscens, ait. *Omnes etiam huiusmodi affectus vitiosi motus sunt instrumentorum eorundem, quibus arbitrarij sanorum motus obeuntur.* Quidam Pereda, Paschalijs scholias, conuulsionem fierentem motum deprauatum esse ait, factam autem motum ablatum: Fierentem appellat, quam Rudius, & Cappinaccius spuriam dicunt; Galenus longè melius motus conuulsiuos esse ait. Cæterum non hanc fierentem sed iam factam, & stabilem, motum deprauatum esse, colliges ex Galeno dum inter motus deprauatos conuulsiuum collocas, adiungit: *Horum symptomatum aliqua ubi in toto corpore constiterint diuersam appellationem sunt sortita, veluti Emprosthotonus, Opisthotonus, & Tetanus.* Hæc ille. Si ergo *Emprosthotonus*, quo caput antrosum vergit; *Opisthotonus*, quo retro; *Tetanus*, quo rectum conseruatur, pro exemplo vitiosi motus adducit, manifestum est, eum factam stabilemque conuulsionem, vitiosum motum appellasse: quippe hæ tres conuulsionem & sunt totius; & sunt sine concussionem, sed potius collo rigido permanente.

Difficultas tamen non parua est, quia musculus conuulsus cessat à motu ac proinde magis videtur ablatum motum, quàm deprauatum; quod autè cesset à motu, constat quia est in termino motus, mobile autem in termino qui-

1. de motu
anusc. c. 7.

Carr. de loc.
ass. disp. 20.
cap. 2.

2. caus. symp.
c. 1. de trem.
rig. c. 2.

de diff. symp.
cap. 3.

elicit;
quam
modo
oppon
quæ e
culi tu
cipium
negab
esse in
extend
hinc p
qui exi
dem,
ta. Ta
quæ n
quem
nibus.

**

pletione
negauit
uulsi
thara c
vini in
lump
gus ex
torri.

Hæc
nom o
tur esse
naturâ
ce face
contra
bus tra
tum, &
ta em
tenti i
& sim
possum
dicatu
quæce
ctione

Vt
garet
à fici

eleit; est itaque de ratione motus, vt mobile aliter se habeat in fine, quam in principio permanens autem membrum conuulsum semper eodem modo se habet. At iam superius diximus ex Hippocrate stare, & sedere, opponi quieti: Stans, & sedens, similiter etiam brachium erectum, non quiescunt; quia non sunt in otio; non esse autem in otio patet, quia musculi sunt contracti, musculorum autem actio contractio est ad suum principium: si igitur agunt & eorum actio non est alia, quam motus; quis negabit, ibi esse motum? Nec verò dici potest, membrum conuulsum esse in termino: quippe potest vltteriùs contrahi ex arbitrio, potest rursus extendi vsque ad eam figuram, quam ratione conuulsionis acquisiuit, & hinc patet) vt obiter hoc dicam) deceptum fuisse Ludouicum Mercatum, qui existimauit in membro conuulso, non adesse facultatem, adest quidem, & agit id, ad quod agendum, non est ratione instrumenti impedita. Tandem mobile aliter se habere in fine ac in principio, conditio est, quæ non comprehendit tonicum motum, ad quem referendus est iste, quem in conuulsione admittimus. Sed de his diffusius in disceptationibus.

** Quamuis Hippocrates in Aphorismis duas conuulsionis causas, *Repletionem, & Inanitionem* commemorauit, non propterea plures dari posse negauit. Has duas Galenus exemplis declarat. Comparat aliquando conuulsos neruos, fidibus chythararum: quippe *Cum quispiam sonare vult, cytharæ chordas tendit; cum verò lyram dimittit, easdem relaxat: rumpuntur vltim in immoderatis aëris tum humiditatibus, tum siccitatibus.* Alibi etiam sumpto similiter à corrigiis exemplo vtitur; *Etenim conuelli, cunctis corrigis exsiccatis commune est; proprium verò unicuique in corpore parti est, illò vti, & conuelli potius, ubi innexorum ei neruorum initium.*

Hæc exempla siue has comparationes, Argenterius, ne à solito Galenorum obiurgandi instituto discedat, non admittit. Nam non illi par videtur esse ratio, de chordis cythararum & neruis: quippe chordæ iam suapte naturâ exsiccatae, & nequaquam munitæ ab aliis partibus, nec attractrice facultate, cuius ope humectari possunt, prædiæ, à calore, & siccitate contrahi possunt. At nerui, cum venas & arterias habeant vicinas, à quibus trahere possunt, ob suam duritiem, & partium vicinarum munimentum, & denique vndeque tegantur, & humectentur conuulsuam siccitatem experiri non possunt: mors enim semper anteuertit ex humoris contenti in suis vasis defectu. Adiungit etiam coria, & cythararum chordas, & similia si ad ignem contrahantur nullo pacto amplius flecti, & erigi possunt. At si quis neruum tabidi, aut alterius, qui ex conuulsione mortuus dicatur, manibus tractare velit, inueniet illum in omnem figuram esse sequacem: quoniam humorem eum habet, quo partes terrenæ suam coniunctionem seruant.

Veraque hæc ratio ficulnea est: nam quod ad primam attinet. Non negaret Argenterius posse aliquod membrum citra conuulsionem, motum à siccitate pari. Hic morbus sanata difficilis erit, vt infra ostendam, & tamen

men pars laborans siccitate, partes alias vicinas habet, à quibus trahat. Agitur verissimum est rem omnem exsiccata in suis meatibus coniuere, & decurtari. Quod si vicinæ sunt partes humidæ; hæ suam sibi retinent humiditatem; neque plus valet attractio neruorum, quam retentio vicinarum partium.

Quod spectat ad alteram: Coria & cythararum chordæ eum habent humorem, quo partes terrenæ suam coniunctionem, continuitatēque seruant, non igitur rectè Argenterius membra conuulsa reduci posse probat, ex eo quod habent humiditatem.

Non patitur ille conuulsionem à siccitate fieri vt autem impudente crimen effugiat, ductus fortasse Pythagoræ consilio (*contra solem ne loquitor*) se contra Hippocratem non loqui profiteretur, sed cum Galeno vult agere: quippe Hippocrates (ait ille) non dixit conuulsionem fieri ab inanitione, sed quod inanitio pariat conuulsionem, hoc vero admittit: siquidem inanitione acres redduntur humores, maligni flatus generantur, & alia talia oriuntur, ex quibus conuulsiones (præsertim quæ fiunt per consensum) excitari possunt. Verùm quemadmodum alias damnandus est, quod irreuerenter cum Galeno communi magistro sæpe ex profecto se gerit; ita nunc irridendus ob simulatam in Hippocratem obseruantiam: etenim ne magno viro contradicere videatur, eum quo vult inuitum trahere conatur. Nam Hippocratis verba explicationem istam non tolerant. Sententia est summi dictatoris: *Conuulsio ex repletionē, aut vacatione oritur.* Cur ergo tergiuersator ait, eum non dixisse conuulsionem fieri ab inanitione?

Galenum nec defendi, nec excusari posse inquit, qui immediatam conuulsionis causam ponit euacuationem. Quod ille non admittit. Nam ad conuulsionem non sufficit qualiscumque humoris consumptio, sed necessarium est eum absumi, quo nervus constat & terrenæ illius partes glutinantur, sed antequam ista fiat absorptio, peribit animal. At ô Argenterius vndenam persuadebis tantam necessariam esse exsiccationem vt nervus conuellatur? nunquid expectabimus vt pars in cineres conuertatur? Certe ridiculum est: nam nec cythara, nec corrigia vt contrahantur tantam exposcunt siccitatem. Minorem verò siccitatem nervo adesse quid prohibet? Nonne datur vehemens inflammatio? cur similiter non dabitur vehemens exsiccatio? Nempe (ait ille) quia partes vicinæ humiditatem in auxilium mittent. At sic nunquam dabitur morbus à siccitate, quod falsum esse quis ignorat? Nonne tabidi, & hectica febre laborantes morbum in siccitate patiuntur?

Insurgit ille, & interrogat. Cur isti tabidi & qui ad extremam siccitatem perueniunt non conuelluntur? Præuidit hoc dubium Arculanus, qui multo prior Argenterio fuit, & responsonem attulit non contemnendam. Nempe in hectica siccitatem esse vniformem, & fere æqualem per totam nervi substantiam, ex eo quod inducta est paulatim; illa verò quæ facit spasmus, non est sfniformis per totum, nec æqualis in toto nervo, ex eo

Arcul. 9. ad
Almansf.
cap. 12.

quod ab
catur v
parte n
vna pa
stetili
teres c
igne n
teram
midita
reà nul
qualite
que ita
gente,
reddit i
Instrum
eo magn
tempore
& quod
no qui
nem ex
cratem
dixi) d
traditio
Ver cer
frigidis
in loco
dem no
tem ea
Aphor
quit, q
inueni
Nemp
hæc ac
vocat
quidpi
esse di
pocra
quipp
plean
stat h
citate
specie
vehem
sunt

quod

quod ab agente violento, in paruo tempore inducta est, unde magis exsic-
catur vna pars nervi, quam altera: fit ergo contractio, & applicatio in
parte minus exsiccata, sicut in corio projecto super prunas, fit contractio
vna parte magis contracta quam altera; vbi si in sole, aut loco calido diu
steterit, & multum fuisset exsiccatum, non fuisset contractum: sicut la-
teres cum coquantur in fornace, ab igne dulci non torquentur, sed ab
igne nimis forti contorquentur. Huic Arculani responsioni possumus al-
teram non incongruam adiicere. Cum æque, sensimque exhauritur hu-
miditas, inanità ingressu aëris partes occupantur, & implentur: propte-
reà nulla necessitas cogit ad partium violentam vnionem: Vbi verò inæ-
qualiter, & dispersè exhauritur, sufficiuntur concursu partium loca; at-
que ita convulsio dicitur esse *Partium concursus propter fugam vacui in in-
gente, deformique nervi ariditate.* Ariditas autem, si moderata sit aptum
reddit instrumentum motioni; si nimia prorsus ineptum, unde Galenus.
*Instrumentum quo aridius est, eo magis est aptum ad arbitrarium motum, nisi
eo magnitudinis siccitas accedat, ut flect. membrum vix queat præ duritie; quo
tempore convulsione sicca capi præsumptum est.* Cæterum relicto Argenterio,
& quolibet alio qui eius affecta fieri voluit; magis adhærendum est Gale-
no qui non sua duntaxat, sed Hippocratis auctoritate fretus, convulsio-
nem ex repletionem, & inanitionem agnoscit. Vnum tamen inter Hippo-
cratem, & Galenum discrimen inuenio: quod Hippocrates) vt initio
dixi) duas istas causas afferens, alias non negavit: Propterea non sibi con-
tradicit, quando alibi aliam affert causam præter has: quippe mederi iu-
tercerato quod picem habeat, paucis pannis vino madentibus non valde
frigidis, *Quandoquidem frigus in his nervosorum distentionem concitat.* Quo-
in loco euentissimum esse (Galenus ait) frigus distentiones facere, siqui-
dem nervosæ partes, vt potè exangues facit à frigore læduntur; læsio au-
tem earum distensio est. Itaque non est culpandus quia duas causas in
Aphorismis proponens, tertiam non negavit. Galenus verò excusari ne-
quit, qui tertiam causam præter repletionem, & inanitionem se nunquam
inuenisse testatur, & tamen * alibi quatuor convulsiois causas recerfer.
Nempe *siccitatem*, (hæc eadem est cum inanitione:) *humiditatem*, (&
hæc ad repletionem refertur) *humorem mordentem* (hæc est, quam Auic.
vocat non proportionatam ad materiam) *frigiditatem rigentem*, qua tale
quidpiam quale gelu efficit. Alibi etiam frigidum convulsiones facere aptum
esse dixit. Laborant multi in reducendis his quatuor ad duas illas ab Hip-
pocrate in Aphor. A'latas. Videlicet frigus ad repletionem reducunt:
quippe frigus difficilem efficiens transpirationem est causa cur nervi re-
pleantur, vt est opinio Galeni, vel etiam quia frigus expressionem præ-
stat humorum in genus nervosum. Auicenna tamen frigiditatem ad sic-
citatem reducit, inquiens: *Est spasmus cum siccitate factus, qui est cum
specie congelationis humiditatis, & minoratur eius quantitas, & inspissatur
vehementer; quare membrum spasmatum sicut accidit ex vehementia frigoris, &
sicut accidit ei qui bibit medicinas narcoticas vt opium.* Cossæus in Auicen-

3. de caus.
sympt. c. 3.

5. loc. aff. c. 6.
de trem. rig.
c. 2. & c. vlt.

4. de artic.
tex. 21.

8 de comp.
med. sectus d.
loc. c.

* 12. meth.
c. vlt.
2. 3. et 1. c. 5.

5. aph. 22.

6. aph. 13.

nam vtrumque fieri posse ait, nempe conuulsionem à frigore, aut fieri per repletionem, aut per inanitionem. Per repletionem quia, cum refrigerantur nervosæ partes, vapores multi ob innati caloris inopiam excitantur, intumescunt illæ, & fit conuulsio ex repletionem. Per siccitatem quoniam frigus constingit, constringendo autem exprimit, quare refrigerato nervorum principio, & insequente expressione nervosæ partes familiarit humilitate, qua aluntur, tunc quodammodo punguntur, & exprimentur, & ad motum parantur expressa. Quis ergo neget siccitatis gratia conuulsio. Similiter multæ aliæ causæ quæ ex Galeno, & aliis colligi possunt ad inanitionem, & repletionem reduci possunt: ea enim quæ ex motu venentorum animalium, aut ex quolibet pungente, & molestante efficitur, ad inanitionem reducitur: quippe excussione inanitur nervus.

Verum cum vniuscuique in hac re ad libitum loquatur; neque vnicuique apparentes rationes desunt, libet etiam mihi propriam sententiam interponere. Existimo frigiditatem neque inaniendo, neque replendo conuulsionem efficere; sed nervosa corpora indurando, vt sic rigida, conuulsantiaque fiant. Non quia humor concretione minor reddatur, sed quia substantia membri (vt sic dicam) congelata non arbitrio, cedit tamen causæ præter naturam, quæ membrum cogit. Hoc ad Galeni mentem dictum esse constat: quippe reddens causam luctuosi suspirij, fieri ait, *Vel propter facultatem defatigatam, vel propter instrumentorum duritiam, & paulo infra adiungit. Nam si frigus vel musculos thoracis apprehenderit, vel nervos, durities quadam instrumentis adueniet, & motus conuulsioni similis.* Sic ille, si verò hic motus, si durities augeatur, iam non erit conuulsioni similis, sed vera conuulsio: ideo enim suspiria illa luctuosa *Malum esse dixit Hippocrates.* Malum inquam, vt signum. Galenus tamen ibidem (vt obiter horum dicam) licet admittat ex frigore posse effici duritiam, & subinde motum conuulsium; nihilominus sententiam Hippocratis frigiditati accommodari posse negat: siquidem si suspiria luctuosa, & intus reuocatio à frigore fierent, vtique à febre & calidis auxiliis sanarentur. Sed non considerant non semper conuulsiones, & alia mala à frigore ortâ febre sanari; calida autem auxilia febrienti inopportuna esse.

Sed vt ad rem nostram reuertamur. Galenus in et alibi quatuor præuersionis, seu conuulsionis causas fere aliter assignat. *Inflammationes; durities; siccitates; frigiditates.* Porò frigiditatem diuersam causam esse ab inanitione, & repletionem, nullo melius probari modo potest, quam ex curationis ratione: neque enim humectantibus, neque exsiccantibus, sanantur, sed calefacientibus.

*** Tres ergo causas conuulsionis diuersas, quæ ad nullas alias reduci possunt, reperies: Repletionem, seu humiditatem, Inanitionem, seu siccitatem; & tertiam, Frigiditatem. Deterior omnium est, quæ per inanitionem fit: facilius enim calefit id quod est refrigeratum: siquidem calor efficacissima omnium qualitas suum contrarium facilius superat, quam quælibet alia, facilius etiam curatur peccatum per humiditatem, quam

6. aph. 54.

* aph. 42.

per li
horam
lere a
saur.
partes
daturLic
tar, se
proprie
tur) i
diffici
est, ab
pacite
humid
pinqu
morbo
Pot
intelli
cus de
te ple
Si ita
pluriti
spuiti
esse de
ni hal
strim
nus, f
respiu
tatem
aquei
quos
pram
aliud
ex aff
alior
neces
crem
cunt
mata
nulla

per siccitatem, vt constat ex Hippocrate, qui sic ait. *Similiter etiam morborum in toto corpore: quod enim siccus est morbus magis recipere, ac magis dolere à naturâ solet, humidum verò minus: morbus etenim, qui in sicco est, densatur, & non cessat, qui verò in humido dissoluit, & alias aliam corporis partem occupat; & semper transmigrans requiem facit, & citius quoque sedatur, vipotè non condensatus.*

de loc. in h^o.
min. in principio.

Parergon de morbi sicci prauitate.

Licet Hippocrates non de morbo sicco, aut de morbo humido loquatur, sed membris siccis vel humidis quocumque morbo corripiantur; & propterea dicat morbum, hoc est, causam morbi, (sic frequenter accipitur) in sicco radicari & densari; in humido, dissolui; vnde morbi in sicco difficiliore sunt, in humido autem faciliores: quia scilicet dissoluit, hoc est, ab humida parte facile dissoluit materia, siccum vero membrum eam tenaciter tenet. Rursus in sicco sunt continuæ solutiones propter defectum humidi glutinantis, vnde & dolores, in humido non ita. Tamen nos propinquitate sermonis quaeremus vtrum morbus à causa sicca deterior sit morbo à causâ humidâ.

lib. de loc. in hom.

Porro ne per ambages distrahatur quocumque modo morbum siccum intelligas, quamcumque siccitatis speciem accipias, semper morbus siccus deterior est. Dicitur in primis morbus siccus, in quo nihil euacuatur, & pleuritides siccas, & tussis siccas, in quibus nihil sputatur, appellamus. Si ita accipias, morbus siccus deterior est. *Formidabiles* appellat in Coacis pleuritides siccas, & meritò. Neque vero siccae sunt quibus in principio sputatio desit, sed in quibus post aliquot dies quando iam materia coacta esse deberet, nullum adhuc apparet sputum. Tussis arida, illud tantum boni habere videntur, quod, vt inquit Hippocrates, *In febris ardentibus sissim sedant*, in reliquis, si causam respicias, prauæ sunt, causas affert Galenus. Sicut interdum exasperatis faucibus, & gutture, interdum ob instrumentorum respirationi inferuentium inflammatione; aliquando etiâ ob lentore, viscositatemve humoris, qui educi per tussim postulat, vel ob tenuitatem humoris aquei à capite desluentis. Sed quid plura? Legito catalogum morborum, quos Hippocrates siccos vocat, nullum non prauum reperies. Reperies scriptum apud Galenum. In primis siue pleuritis, siue peripneumonia, siue aliud quidpiam quod pulmonem, asperamve arteriam infestet, cum nihil ex affectis partibus sputatur. Morbi deinde iecoris, meseræi, ventris, ieiuni, aliorumve intestinorum, vel lienis, vbi aliud profus cohibita est, aut pro necessitate excernat tum sicca, tum dura, & caprarum stercori similia excrementa. Tertio ægritudines siccae venarum arteriarumque que dignoscuntur linguæ ariditate, & totius corporis squallore. Quarto vlcera inflammata, ex quibus nulla effluit sanies. Quinto ophthalmiæ siccae in quibus nulla excrementa, nulla lacrymæ aut pituitosus humor. Tandem cerebri morbi

4. aph. 54. &
6. epid. sect. 2
tex. 24.

1. epid. sect.
1. com. 12.

1. acut. cõ. 22

morbi siccī sunt, in quibus nihil per nares, neque per palatum expurgatur. In his omnibus Non ne prauum quoddam signum est, nihil, eo saltem tempore, quo excerni deberet, excerni. Imo in principio etiam febrium, licet teste Galeno, nihil tunc naturæ ratione excernatur, euacuationeque prauum sit signum (molestam quippe indicat naturam) nihilominus non potest non ratione causæ iuuare, quatenus materiam morbificam minuit. Sic igitur ratum firmūque, morbos sine euacuatione & subinde siccōs, deteriores esse iis qui humidi, hoc est, euacuationem præ se ferentes sunt.

Accedamus ad morbos ex nudâ intemperie siccâ, Non-ne hi immedicabiles, aut difficulter medicabiles sunt? Siccitates quatuor statuit Galenus iuxta quatuor humiditates nutritioni inserviētes; Prima siccitas est cum absorbitur humiditas innominata, quæ in osculis vasorum iam iam exitura, ut ex ea nutrimentum fiat, existit; Altera, cum ros absorbitur, substantia videlicet illa quæ rosis modo carnes alitura conspergit; Tertia, cum consumatur concretum illud quod proximum est, ut in alimentum conuertatur, & appellari propterea solet, cambium; Quarta tandem, cum exsiccatur id quod iam partibus adhæret, & gluten appellatur. Ex his secunda deterior est quàm prima, Tertia quàm secunda, Quarta quàm tertia: & licet prior febrem hæcticam non efficiat: quippe innominata illa humiditas in osculis venarum existens, sanguis adhuc est, & humorum calore magis quàm membrorum exhauritur, tres sequentes tres efficiunt hæticæ febri gradus quorum vltimum non siccitatem, sed incinerationem profus appellabo. Quid autem grauius, & perniciosius euenire potest quàm humidi, cui reficiendo summopere natura incumbit, & in quo vitæ duratio consistit, absorptio? Præterea siccitas non potest nisi humiditatis, quæ leniter introducitur, introductione emendari, at multo prius quàm siccitas sit introducta, siccitas ad perditionem omnino corpus deducit, neque velocitatem deperditionis, quæ præternaturam sit, potest refectionis opus adquare.

Pergamus ad morbos siccōs, propter materiam sicca intemperie præditam, ut sunt biliosi, & melancholici omnes. Biliosi semper adiunctum habent ardorē, anxietates, nauſeas, implaciditates, inappetentias. Melancholici, si ex adusto humore tales dicantur, horrida profectō comitantur mala, insanias si in mente; caneros, carbones, & praua alia vlcera, si in parte; elephantiasis, si in toto. At vero ij qui ex melancholiâ propriè, hoc est, frigido, & sicco oriuntur humore; cum humor is terræ elemento respondeat, coctionem non admittunt; materia autem inconcocta acrisias & quandoque interitum affert, ut est Hippocratis Oraculum.

Nec verò mihi dicas sicut ex Hippocratis sententia, In temporibus siccitates imbris sunt salubriores; sic etiam in corporibus. Nec rursus humiditates putredini esse magis obnoxias, magisque ad obstruendū paratas. Nam quādo Hippocrates ait, id quod siccius est magis morbos recipere dicit magis, non quod frequentius; imo frequentius humidum morbos recipit, sed magis, quasi diuturnius, molestius, immedicabilius. In aphorismo autem salubriores

4. aph. cō. 22.

7. meth. c. 5.

cō. 6. 6.

2. epid. scilicet.

2. tex. 46.

3. aph. 15.

salubriores
ratiō
ab at
qui in
prauo
teria
resolu
bus m
longa
Fateor
quid d
confu
eas eff
citate
trescit
morbi
tur. F
magis
putred
gis eff
obstru
neris
de vif
penetr
Qu
hume
ne hoc
hypot
soluen
altri
titudi
multa
autem

P
les.
mor
rinc
uell
citas
C

salubriores dicuntur siccitates, hoc est, in quibus pauciores sunt morbi, non tamen negaret idem morbos siccitatum esse præcipites: quippe à flauâ & ab atrâ fiunt bile. Sed adhuc instabis in fine Aphorismi dictos esse morbos, qui in siccitatibus fiunt, minùs esse lethales, quare ex consequenti minùs prauos; & ratio admiculari videtur; nam vt ait Musa, paucissima materia in siccitatibus fit, quæ etsi acutum morbum pariat, eum tamen citò resolubilem facit, & qui non ita diu vexat, vt perimat; sed in humiditatibus multi humores generantur, qui putrescentes ob suam copiam, & quia longas ægritudines pariunt, interficiunt. Hanc ego obiectionem sic diluo. Fateor cum Galeno in siccitatibus pauciora congeri excrementa, sed hinc quid colliges, nisi pauciores esse morbos, & ex minori materia factos; consule tamen mores ægritudinum in siccitatibus vigentium, & reperies eas esse prauas; nam cum siccitas putredini resistat, si nihilominùs in siccitate aliquid putrescat magnam arguit causam, ac propterea deterius putrescit, patiensque perniciosius ægrotat. At multo deterior est magnitudo morbi, quæ fit ob cachoetiam, quam illa quæ ex magnitudine causæ oritur. Hæc responsione extingo secundam difficultatem, nam putredini magis est obnoxia humiditas; sed siccitas quando putrescit vt potè quæ putredini est impropertionalis. Tertia difficultas nempe humiditates magis esse obstructioni faciendæ paratas. Dic vt humidum habet materiæ obstructionis magis; ita siccum magis angustia meatuum; atque ita diuersis rationibus æquiparantur. Imo verò humiditas in humido, nisi valde viscosa sit, diffluit, vt Hippocrates docet, in sicco densatur, & penetrat.

Quod attinet ad dolores, dolent magis corpora sicca; adeo vt Galenus humectantes dixerit humores nullum penitus dolorem inducere. Cæterum ne hoc loco de causis doloris disputationem amplam instituam, libet pro hypothesi statuere qualitates non aliter excitare dolorem, quàm continuū soluendo. Potest ergo siccitas glutinata separare, & continua disrumpere astrictione validâ; humiditas non soluit continuum, nisi distendendo multitudine substantiæ, at sic non vt humiditas continuum soluit, sed vt multa, & vt substantia, quippe humidum sine corpore non reperitur. Hoc autem modo etiam substantia sicca poterit similiter distendere.

2. de compos.
med. secund.
loc. c. 1.

Exceptio Prima.

Pueris in febribus conuulsiones non admodum sunt lethales. Nun quia à resiccatione vehemente non est etiam pueris mortifera? Minimè, sed quia antequam eo siccitatis peruenerint moriuntur: quippe diu nimia humiditate resistunt. Conuelluntur igitur in febribus, non tamen ob summam istam siccitatem, sed ob alias causas, quarum præcipua est mollities

neruorum, & debilitas facultatis animalis, quæ in conuulsione hoc est, passione neruofarum partium, patitur. Puerilis ætas teste Galeno tametsi facultatem naturalem, adde & vitalem, robustissimas habet, animalem valde imbecillam; imbecillitas facultatis animalis facit, vt pueri conuulsionibus per febres corripantur; robor aliarum virtutum confert vt liberentur.

Si quæras cur robor virtutis naturalis atque etiam vitalis confert ad conuulsionis curationem, & non confert multo meliùs ad præseruationem? Respondebo, debilitatem neruorum in causâ esse, vt conuulsio sit pueris morbus proportionalis, hæc autem est proportionalium conditio, vt faciliè & ex parua causa adueniant, ac proinde faciliè soluantur, (cum dico conuulsiones esse pueris proportionales nondum determino quænam sint istæ, num à siccitate, an ab humiditate; de hoc postea:) Deinde ad facilem lapsum concurrunt duo; virtus animalis debilis, (hæc est quæ in conuulsione patitur) & causa morbifica quæ agit & nisi essent vitalis naturalisque facultates robustæ, ac subinde ad resistendum paratæ, misellus puer succumberet, imo interdum succumbit vincente malo. Itaque agens forte, hoc est, causa morbifica, patiens debile, hoc est, animalis facultas, faciunt vt morbus præsto introducatur, introductus autem reperit naturalem vitalemque vehementes, cum quibus pugnat, & hæc resistendo ad facilem solutionem valdè conferunt.

Non sic aduenit maioribus natu, videlicet, *Post septennium.* Hi quia facultatem animalem, eiusque instrumenta habent fortiora, rariùs conuelluntur, & ex necessariâ sequelâ, malum difficilius ferunt: quippe iam his conuulsio minùs est proportionalis, & vt ait sapientissimus senex, *In nobis minus periclitantur ij, quorum natura, aut temperamento, aut ætati magis conuenit morbus, quàm quibus non.* Fortassis alicui hic Aphorismus non videtur, ad præsententem rem conferre: quippe debilitas, aut robor non sunt temperamentum, aut ætas, aut natura; sed decipitur, nam vires in primis ad temperamentum sequuntur, nec aliud est partem esse debilem quam eandem esse in temperatam iuxta Galeni doctrinam: Deinde ætas vnaqueque suas habet consuetaneas vires: Rursum si naturæ commu-

2. aph. 38.

nissimo

nissimo significato facultatem intelligimus, quare hanc debilem, aut robustam hic etiam consideramus. Communiter etiam calidum innatum naturę nomine designamus; hoc ob robur, aut imbecillitatem virium summoperę conferre quis non videt.

Sit itaque ex his constans firmumque Prognosticum ab Hippocrate semel in coacis inculcatum: *conuulsio in febre lethalis, minimè vero pueris: Seniores annis septem in febre non corripuntur conuulsione, alioqui lethale est.* Iterum & magis dilucidè in Prognosticis, in hunc modum. *Pueris autem conuulsiones accidunt, si febris acuta fuerit, nec aluus deiiciat, ac vigiles paueant, lugeant, colorem mutant, & viridem, aut liuidum, aut rubidum trahant. Hac igitur nuperrimè editis pueris, promptissimè accidunt, ad septimum vsque annum. Adultiores verò pueri, virique non item in febribusprehenduntur conuulsionibus; nisi aliquod indicium extitit validissimum, ac deterrimum; qualia per phrenitidem accidunt.*

Libet tamen huius Prognostici verba seorsim enucleare, Pueris, ante septennium: isti enim & cum humidissimum cerebrum & cerea habeant ossa, multo magis cereos habent nervos; *conuulsiones accidunt*, quę sunt neruofarum partium affectus: cum igitur neruofas partes in pueris statuimus consecutaneas earumdem affectiones agnoscimus.

Si febris acuta fuerit. Num propterea conuulsiones istorum erunt à siccitate; Minimè: quamuis enim in Galeni doctrinà conuulsiones quę ad febres ardentes sequuntur, par sit à siccitate fieri; nihilominus id ita intelligi debet, vt fiant in morbi progressu; quę enim initio statim accidunt, magis soboles sunt liquatę quàm absumptę humiditatis. Pueris autem initio solent accidere, neque enim ætas potest tantam ardentis febris durationem pati; quanta requiritur ad inducendam ariditatem adeò magnam, vt propterea membra conuelantur.

Addit Hippocrates, *nec aluus deiiciat*, hoc & causę, & signi rationem habet: causę quidem, vt significauit Hippo-
crates alibi, hoc est, in Aphorismis, cum conuulsiones pueris accidere ait, iis præcipuè, *qui crassi sunt, & aluos duras habent.*

quoniam, expositore Galeno, tales plenum corpus habent & abundans superfluitatibus. Signi vero rationem durities alui potest subire; quippe sphincter conuulsus intestinum inuoluntariè claudit, nec fœcibus exeuntibus datur aditus. Adiungit similiter alia quorum aliqua, causæ; aliqua, signi; alia, signi simul & causæ rationem habent.

Si vigilant. Est magis signum quam causa conuulsionis, esset quidem conuulsionis causa; nempe eius quæ fit per siccitatem: quippe vigilantes exsiccantur; at ex hypothesi iam facta minores natu conuulsione à siccitate non corripiuntur. Cum itaque corrupti lactis vapores, aut ex eadem corruptione porracei æruginosive humores caput feriant, quemadmodum inducunt vigilias; sic conuulsuos motus conuulsionisque possunt inducere. Poterit etiam interdum esse conuulsionis signum quando scilicet oculi præ conuulsione neruorum motui inferuentium non clauduntur, adeò ut si manum ob oculos puerorum moueas, non nictabunt; quo experimento mulcores vsus sum ad spasmos pueriles discernendos.

Si paucant. Pauor etiam adultis, si ingens sit, potest membra conuellere; pueris multo magis: pauorem esse infantibus familiarem innuit Auicenna inquiens, eis insomnia accidere terribilia per somnum, & causam reiicit in nimiam cibi abundantiam, quæ cum à naturâ concoqui nequeat, in ventriculo corrumpitur, vnde vitiosi ad cerebrum delati vapores, somniorum sunt causa. Cur verò pauentes conuulsione capiuntur, idem Auicenna demonstrat dicens, diffusos spiritus subito per timorem submergi & ad intima corporis reuocari, ac eorum motum musculos versus principia sua sequi.

Si lugeant. Luctus potest esse conuulsionis signum, quippe conuulsio dolorifica est passio, potest etiam esse causa, quatenus humores & liquat & exprimit, quamuis enim luctus possit humores è cerebro per oculos expurgare; potest etiam si multi sint eos ita liquare ut in neruosum genus delabantur.

Colorem mutant & viridem, aut linidum, aut rubidum trahant. Mutatione coloris indicat puer, se non exiguam perturbationem pati, indicat & varios prauosque humores in corpore

prædomi

prædo
uulsio
conu
in C
vigilia
uulsio
Pro
item in
extiter
dem a
tium
conue
cancer
No
humid
bus na
Auice
tem e
eande
lerrim
dicent
n. dist
causa
habeat
Si v
& eic
uulsio
pueril
non e
niant
pueri
ca ver
midan
postu
uulsio
bus e
pe est

prædominantes habere: Ex prauis his succis potest fieri conuulsio; mutatio verò pre se solam, indicat iam incipientem conuulsionem, à quâ infans conturbatur. Hæc omnia sic in Coacis repetuntur. *Pueris acuta febris, alui suppressio cum vigilia ad hæc exalctratio, & coloris mutatio, multus rubor conuulsionem significat.*

Prosequitur Hippocrates. *Adultiores vero pueri, virique non item in febribusprehenduntur conuulsionibus; nisi aliquod indicium extiterit vehementissimum, ac deterrimum; qualia per phrenitidem accidunt.* Iam dixi maiores natu, propter neruosarum partium robur, non facilè conuulsionibus apprehendi, quod eis conuelli per febres accidat id vehementem arguit causam exsiccantem; qualis per phrenitides euenire solet.

Non desunt qui existiment, non solùm conuulsiones ab humiditate esse pueris magis proportionales, quàm maioribus natu; sed etiam eas quæ à siccitate fiunt. Persuadentur Auticennæ autoritate, qui pueros à conuulsione ob siccitatem eueniente, citiùs quam iuuenes liberari dixit. Deinde eandem sententiam confirmant quia puerorum substantia celerimè dissipatur, & pueri magis quam iuuenes inaniantur, dicente Galeno, *Puerorum substantiam omnium facillimè digeri, ac dissipari; quòd omnium est humidissima, nulla verò frigidior; quæ causa est cur euacuantis presidij ope, non egeant, cum naturaliter habeant unde euacuentur.*

Si verò opponas non posse duas affectiones contrarias vni, & eidem subiecto conuenire; ac propterea non posse conuulsionem ab humiditate & à siccitate, eidem ætati, hoc est, puerili esse proportionales, dupliciter respondent. Primò hoc non esse inconueniens, dummodo diuersis rationibus conueniant: sunt autem rationes diuersæ, quia humida conuulsio pueris conuenit, ob nimiam humiditatem, qua scatent; sicca vero ob facilem dissipationem. Deinde conuulsionem humidam, & siccam, non esse contrarias, quia contrariorum ratio postulat vt sub eodem genere collocentur; hæc autem duæ conuulsiones sub duobus generibus poni debent: sicca enim morbus est in intemperaturâ; humida autem in compositione quippe est obstructio.

Verumtamen isti decipiuntur: etenim non à qualibet ficitate conuulsio fit, sed ab eximiâ: ad hanc prius quàm infans humidissimus accedat, morte præoccupatur. Responsiones quas afferunt non sunt admittendæ: Et quod ad primam spectat; dissipatur quidem facile humida puerorum substantia, ob validum calorem innatum; non tamen adeò vt deducantur ad ficitatem, quæ conuulsionis est causa: nam calor innatus quemadmodum substantiam fortiter dissipat; ita eandem fortiter reponit; imo exsiccatio à calore naturali, causa est cur cito à conuulsione humida liberentur. Videlicet reducunt se corpore ad suum statum naturalem. Ad alteram responsionem, tametsi conuulsio ab humiditate, & conuulsio à ficitate secundum se sub diuersis generibus reponantur; nihilominus secundum causas continentes, hoc est, humiditatem, & ficitatem seu maus repletionem, & inanitionem sub eodem sunt genere.

Exceptio Secunda.

Quibus crisis futura est, iis nocte antecedente grauissima accidunt symptomata, & inter alia potest etiam accidere conuulsio. Pithioni distorsio oris die septimâ aduenit; undecima, quæ finis est quaternarij secundæ septimanæ crisis secuta est per sudorem, & sputa cocta. Itaque exonerato venoso genere in musculosum, cessat febris, & remanet conuulsio, quæ cum ab humore fit, & eo non valdè stabili, idcirco potest diu metastasis in bonum: Id in variolis, & morbillis sæpe interdum etiam ante sudorem experimur.

Exceptio Tertia.

Potest etiam in febre conuulsio esse utilis, nempe (vnde Coacis dicitur) *si primâ statim die febris superueniat; vel postridie, vel ad summum perendie. Quod si tempus transgrediatur, quo ab initio tenebatur nec acquiescat malum.* Porrò iam supra ex Paulo diximus, an conuulsio fiat ex repletionem cognosci, ex eo quod in principio adueniat; præterea si inconstans sit: hæc

duæ co
propte
niat, t
celerit
fit: va
rum A
conqui
rat, se

In p
licet a
rûs nen
gia, co
violenti
crassora
giam i
quoda
se mu
tatur.

De
ter, si
terix
omni
(ex d
tamen
accid
accid
& m
bisqu
& im

duæ conditiones conuulsionem solutu facilem esse indicant, propterea ait si prima, aut secunda, aut tertia die superueniat, tunc fit à repletione, cui febris remedium est; si etiam celeriter desinat, licet sæpius reuertatur à vapore mordente fit: vaporis autem dissipatio sperabilis est. Rectè igitur Coacarum Auctor dixit, *Conuulsio in febre facta, siquidem eodem die conquiescit, bonum, non quod conuulsio aliquid bonum afferat, sed quod si adsit, bonum sit vt primâ statim die quiescat.*

Exceptio Quarta.

In paralyfi, seu paraplegiâ potest utilis esse conuulsio, quod, licet ambigens, dixit Coacarum Author, & Author Prorrheticorû; nempe, vt Galenus ait) *cum partes affectas motu priuet paraplegia, conuulsio ad motionem agit naturali vehementiorem, ita vt violenter hæ concutiantur: quod si obstructio, vel humorum, aut crassorum, aut glutinosorum impactio neruis fuerit, ob id paraplegiam iuuare videbitur.* Hæ idemmet Galenus ibidem semel in quodam qui ita affectus erat, permutationemque variè se se mutuo excipientium symptomatum habere, se vidisse testatur. i. epid. sect. 3. com. 26.

Exceptio Quinta.

De conuulsione in febribus loqui cum distinctione oportet, si enim ex ariditate accidat lethalis est, si præ copiâ materiae liquatæ, vel in caput versæ non omnino lethalis, sed nec omnino salubris: est quippe cacoethes, hoc est, maligna, quæ (ex definitione Galeni) licet cum periculo adueniat, spem tamen salutis non adimit; hæc si in tempestate conueniente accidat minus est periculosa, vt fuerunt illæ quas in Thalo accidisse, narrat Hippocrates, tunc enim, *Multos, conuulsiones, & maximè pueros, ab initio tentabant, & frebricitabant, febribusque conuulsiones succedebant. Erant hæc plerisque diuturniora, & innocua, præter eos, quibus etiam alia cuncta perniciofa essent.* i. epid. sect. 2. ex. 24.

Exceptio Sexta.

1. prorr. sect.
3. tex. 27.

Quamuis conuulsio, seu in febre, seu extra febrem formidabilis sit, nihilominus (vt in Prorrheticis scriptum, & in Coacis repetitum inuenies) *conuulsiones in hystericis sine febre faciles sunt.* Vocabulum *εύχρηστος*, idest, *Faciles* (vt Galenus annotauit) ambiguum est: *Potest enim quis intelligere rationabilem earum, qua in hystericis affectionibus fiunt conuulsionum generationem: potest quoque dici securitas ipsarum, & à periculo recessus.* Foësius licet in Coacis legat *Faciles*, tamen in Prorrhetico, quasi declarans quænam sit ista facilitas, sententiam ita transfert. *Mulieres, qua ab utero promptè strangulantur, idque sine febre in conuulsiones propensa sunt.* Itaque *Faciles* conuulsiones videtur exponere, hoc est, in quas mulieres hystericæ facile incidunt. Cæterùm multo melius dicemus conuulsiones ab utero * *faciles*, nempe quæ facile soluantur: fugacem namque habent causam, tetrum vaporem ad cerebri membranas, aut nervosum musculosumque genus ferientem.

Dixi *sine febre*; legendum enim puto *ἀπὸ* non vt alij legunt, *ἀπὸ* *insueta*, quid enim insuetudo ad facilitatem conuulsionis facit. Miror Foësiũ, qui in Prorrhitico *Sine febre* legit, ac in Coacis *Insuetas*; cum tamen utrobique eadem possint in contextu græco verba, *constitui*: nec oportet versas reddere sententias. Sed cur sine febre conuulsiones ab utero potiores sunt quam cum febre? nonne febris potest conuulsionis materiam exhaurire, ac subinde prodesse? sane nunquam potest non esse damnosa, siue morbi, siue symptomatis subeat rationem. Si symptoma sit, cuiusnam erit symptoma? Nempè inflammationis vteri, atque ita semper in hystericis passionibus febris occupans inflammationis suspicionem ingeret. Si febris sit morbus erit conuulsio superueniens febre, quam Hippocrates damnat; atque ita febrilis affectus licet auræ frigida venenatæ ob seminis corruptionem ortæ possit remedio esse. Nihilominus, aut tanquam signum est mala, cum significet inflammationem; aut tanquam causa, cum conuulsionem reddat magis intolerabilem: tum quia infirmi violantur: tum quia

ex menſtruum materiâ febris vapores eleuat , quibus caput repletur , fiuntque mulieres ſoporofæ , graues , anxix , & multis aliis ſymptomatibus vexatæ ; tum denique quia exſiccantis febris vi menſtrua cohibentur.

* Multum quidem refert conuulſioneſne vteri dicas ; an ab vtero : Conuellitur vterus non retractis nervis , aut muſculis ad ſuum principium , motu præternaturam arbitrarium motum imitante , quæ eſt propria conuulſionis lex , quare conuulſionem vteri improprie appellamus eam , quam magis proprie vteri peruerſionem dicimus quando vterus retrahitur ſuſum , vel ad latus ob vaſorum quæ ad ipſum perueniunt , & vinculorum plenitudinem cohibito ſanguine propter craſſitiem , aut propter oſculorum anguſtiam. Vnde & vaſa in amplitudinem dilatata ſecundum longitudinem contrahuntur , trahuntque ad ſe vteri corpus. Eſt præterea cauſa aſcenſus vteri eiſdem ſiccitas ob quam cogitur ab hepate humiditatis ſuppeditas petere , vnde hepar ex vtero ſibi adiacente diaphragma opprimit , & ita fit reſpirationis interceptio & quidam quaſi ſtrangulatus , quod accidit viduis , aut grandioribus non menſtruatibus , aut diarrhæa laborantibus , queis collapſo in teſtino recto , amplitudo viæ ſiccitas aucta , occaſionem vtero præbuit aſcendendi ad hepar. Atque hæc dicitur vteri conuulſio , & impropria eſt : In eam facilis eſt lapſus , nec difficilis redintegratio , ſi enim ob vaſorum plenitudinem accidat , euacuatione ſoluitur , ſi à diarrhæa ad curationem morbi curatur , ſi ob irrigantis ſeminiſ , aut menſtruum defectum ; huic ſua quoque eſt curatio , de qua vide apud alios. Cæterum aliquando conuelli vterus dicitur à Galeno quemadmodum conuelli dicuntur partes aliæ quæ nervi , aut muſculi non ſunt.

Conuulſio ab vtero tunc dicitur , cum vera conuulſio vitio vteri nervoſas partes occupat , nempe ſi vapor inde elatus , vel ad cerebrum deferatur , & epilepticas conuulſiones efficiat , vel ad aliquam partem nervoſam , quam vellican lo ad motus conuulſiuos prouocat ; & hæc eſt propria conuulſio quam dico cauſam habere fugacem. Nam quod alij dicunt quia nervoſus vterus eſt , eo patiente ſimul nervorum principium affici , non tollat Galenus & merito : *Cur namque peritoneon vtero vicinius , in teſtina , ventriculus , & ſeptum tranſuerſum , quæ & ipſa nervoſa ſunt , non in aſſe uum vteri participationem trahuntur ?* Itaque nervoſum vterum dicimus , ſicut nervoſam veſicam , nervoſum ventriculum , & alia ſimilia ; non quia nervi ſunt , aut à nervis originem ducant ; ſed quoniam latiffime diſtendi & in breuiſſimum ſpaciū contrahi , & ſubſidere videantur , hoc latiffime apud Galenum reperies enucleatum.

Exceptio Exceptionum.

Conuulsiones periculosas esse diximus; excepimus tamen occasiones aliquas in quibus sine periculo, imò etiam interdum cum vtilitate potest conuulsio fieri; nunc ex istis occasionibus eas conuulsiones excipimus, quæ vniuersales sunt: quippe has nulla occasio potest bonas efficere, sicut etiam alias, quæ copiosis euacuationibus superueniunt, & tandem eas que fiunt in parte oppositâ parti vulneratæ, quæ omnes insanabiles iudicantur, hoc est, difficulter sanabiles: neque enim spem prorsus excludunt. Vidimus nos nobilissimum *Cosmum de Riccardis florentinum* ex leui vulnere in oculo sinistro accepto totâ dextrâ parte conuulsum, & quod deterius est, propagato vterius malo secundum vtramque partem conuulsis motibus agitatam, quem tamen cum magno labore, cum magno tamen artis medicæ decore sanitati restituimus. Sic laus domino Deo nostro, qui mortificat, & viuificat, deducit ad inferos, & reducit,

Pars IV. Continens

QVICQVID

AD MORBI SOLUTIONEM
per crifim fpectat.

CAPVT PRIMVM.

De Crifeos etymo.

FORENSIVM caufarum fimilitudine crifeos nomen fuiſſe inuentum multi referunt: Conſtat enim forum ex reo, actore, teſtibus, & Iudice. Natura igitur actor reum morbum in iudicio conſtituit, apud iudicem Medicum, qui ſententiam feret, prout muti, loquentes vè teſtes fidem facient. Sicut enim & hominum atteſtationibus, & tabellis ſcriptis, fides habetur; ita etiam narrationibus ægrorum, & aſtantium; nec non pulſui, & vrinæ aliisq; mutis ſignis fidem præſtat Medicus vt iudicet. Alij aliter Naturam Iudicem conſtituunt, morbum actorem, qui cum reo ægroto litigat. Alij diem decretorium eſſe dicunt, qui iudicat, indicatorium verò apparitoris munere fungi, qui ad iudicium vocat; Naturam faciunt patronum, ſiquidem pro viribus ægrum liberare contendit.

Hanc analogiam ad vulgares homines acceptam refert Galenus
Caſtrenſ. Syntaxis Præd. Med. V u 2 lenus

3. cris. c. 2.

lenus, qui ita ait; *Et quispiam homo vulgaris, cum istis adesset, ipsa re cogente, ita pronuntiauit, quod iudicium tunc de vitâ agrotantis ageretur: neque enim Medicorum aliquis primus inuenit id nomen, sed omnino necessarium fuit, ut qui præsens esset conturbaretur, atque ad eò exclamaret, & crisim, idest, iudicium rem ipsam nominaret. Et primo de diebus decretor. Vniuersos qui adsunt in metu esse maximo videre licet, audireque dicentes, quod ager nihil ab iis, qui in foro de morte iudicantur differat: Et alibi, indicatio in morbis de foro translaticia appellatio dicta est.*

3. prog. 1.

Non placet tamen aliquibus isthæc translatio. Nullam enim forensis iudicij, cum naturæ & morbi concertatione, analogiam, nisi ineptam, & insolentem esse aiunt. Quis in hoc certamine iudex est statuendus? non Medicus qui naturæ minister est, & spectator tantum. Non Natura, quæ pugnat cum morbo. Non dies criticus, quippe qui per se agendi vim nullam habet. Hæc illi. Cæterum nimis nasutos, & tetricos istos Aristarchos admoneo, similitudinem à vulgaribus hominibus acceptam non esse ad Polycretis normam examinandam.

2. aph. 13.

Non desunt, qui crisim *κρίσις*, quod secernere est, deriuari malunt, ut crisis secretionem potius, quam iudicium denotet. Vnde Galenus, *Fit crisis Naturâ secernente humores noxios ab innoxiiis, eosque ad excretionem parante.* Alij ab excretionem; quippe *ἐκκρίσις*, est excerno, quia scilicet perfecta crisis excretionem fit. Sunt etiam, qui crisim certamen appellent. Apud veteres enim *κρίσις* idem est quod certo. Cæterum in re parui momenti, à Galeno, & communi vsu recedere periuicacia quædam est: *κρίσις*, à Græcis appellatur, id quod iudicium à Latinis: & qui libenter etymologias aucupantur hanc omnium facillimam esse reperient.

CAPVT II.

Varia Criseos acceptiones.

ERVM vocabuli etymologia utcumque se habeat, acceptio illius multiplex apud Hippocratem & Galenum est. In primis crisis abusuē cum simplici morbi solutione confunditur: quapropter cum Hippocrates ait optimam urinam esse, in quā per totum morbi spatium, donec ipse iudicatus sit, subsidet album, læue, & æquale, Galenus ibi iudicari non aliter interpretatur, quā solui, velut etiam in aliis plerisque locis. Idcirco Cornel. Celsus qui multa ex Hippocrate in latinum sermonem transfert, semper solui & finiri morbum vertit. Per eandem abusionem Ephemera iudicari dicuntur, necnon etiam hectica febres, ut est apud Galenum cum tamen sine magnā perturbatione finiuntur.

3. cris. c. 22.

Altera acceptio est pro quocumque vehementi Naturæ ad rei cuiuslibet molestæ expulsionem conatu. Hæc acceptio nimis generalis est, & extenditur non ad morbos duntaxat, sed etiam ad conceptus partus, & abortus, & omnino ad omnia quæ magno indigent naturæ impetu. Hanc acceptionem reperies apud Hippocratē, dicentem; *Conceptus, & partus in mulieribus in eo tempore iudicantur, in quo etiam morbi & sanitas & mors hominibus contingunt.* Hippocrati cōsentanea scripsit Aristoteles his verbis. *Ratione optimā tempora omnium & gravidarum, & generationum, & vitarum dimensionem circuitibus sibi exposcunt recipere.* Circuitum autem scribit se appellare diem, noctem, mensem, annum & tempora, quæ iis describuntur, atque etiam lunæ traiectiones. Aduerte tamen non omnem & quemlibet Naturæ conatum crisis nomine appellari, sed eum solum, qui vehemens sit & certis dierum, hebdomadarum, mensium aut annorum periodis contingat.

lib. de sept. partu.

4. gen. anim. cap. 10.

Tertia acceptio est de morborum temporibus, ut cum ait

1. aph. 19.

Hippocrates : *Is qui per circuitus accessiones habent, nihil dare oportet, neque cogere, sed subtrahere adiectioni ante indicationes, Galenus in com. Quod autem dicitur ante indicationes intelligendum est vel ante accessiones quascumque simpliciter, vel ante morbi vigores, vel ante illas, quæ propriè indicationes nominantur.*

In lib de ar-
sicul.
lib de loc. in
hom.

Quarto solet crisis ab Hippocrate vsurpari, pro euacuatione; vnde offis excretionem crism appellare solet. Et alibi, *Medicamentum, donec corpus floridum est, ne propinato; non enim vacuantur, nisi modicum,* in Græco codice *Vacuatur est,* *apud Gal.*

1. cris. c. 1.

Quinto pro perturbatione, quæ crism antecedit, vt Galenus est Author, & hæc acceptio etiam minùs propria est; siquidem symptomata tunc euenientia magis signa futuræ crism, quàm propria crism debent appellari; vnde Hippocrates, *Quibus crism futura est, iis nox qua antecedit, gravis;* Vbi manifestè ostendit grauitatem illam non esse crism, sed antecedere crism. Sunt autem symptomata illa aliquando signa tantum: aliquando signa simul & causæ, de quibus nos inferiùs suo loco dicemus.

3. cris. c. 2. 1.
dieb. decret.
o. 7 2. aph.
13. c. 23.

Sexta & vltima est propriissima acceptio, pro repentinâ in morbis mutatione: Ita vt inter simplicem morbi solutionem & crism, ea sit differentia, quod morbi qui per crism soluantur, subitam accipiant mutationem: qui vero citra crism finiuntur, solui dicantur, hoc est, sensim & nulla facta præuâ perturbatione finiri.

CAPVT III.

Varia criseos species.

1. epid. sect. 3.
text. 16.

TA sumptæ criseos species, si ad morbi terminum solummodo respiciamus, quatuor sunt ab Hippocrate adductæ. *Aut enim ex morbo liberatur ager, aut moritur, quod si non accidit saltem vel ad melius, vel ad peius mutatio fit:* Atque aded quatuor sunt crises I. ad salutem, II. ad mortem, III. ad melius, IV. ad peius. Ex his prima

prima
addita
Aduer
infiat
diuæ
dem p
tem in
tio dir
quæ v
nem, v
sioner
cussior
ticè s
Critici

* In
lenanti
non est,
Exemp
febre,
sudavit
mortuus
**
test ni
tura, at
aëris o
animi

Ca
tionib
nemp
respe
specie
mixt
muta
lutio
quid
duas
perfo

prima

prima simpliciter, & sine addito crisis appellatur. Secunda cum additamento crisis praua, reliquæ duæ crises sunt imperfectæ. Aduertendum tamen est, aliud esse crism imperfectam; aliud infidam, potest namque crisis perfecta, infida esse, quia recidivæ adhuc suspicio remanet.* Potest rursus esse fida, si quidem præcesserint signa coctionis, quæ Hippocrates securitatem indicare dixit, sed tamen non erit perfecta, quia euacuatio diminuta sequuta est. * * Hoc loco ponto Crism variam, quæ vario modo salutem affert iuxta variam humorum motionem, varium naturæ impulsus, & partis apprehensæ concussionem. Varietatem etiam subit vnam duntaxat habens concussionem, quod apparet in rigore: siquidem is & morbum criticè soluit, & Criticum sudorem, criticam hæmorrhagiam, Criticam etiam alui sursum & deorsum solutionem pollicetur.

* Infidæ crisis fit mentio, quando ait Hippocrates, *Perniciosa sine signis leuantia mortem indicant.* Et alibi, *Iis qua non ex ratione leuant, fidendum non est,* & in Coac. *Omnès qui sine sudore refrigerati sunt pessimè habuerunt.* Exemplum habes in Hermocrate, qui die decimaquartâ liberatus fuit à febre, non sudavit, rursus eum febris corripuit, vigesimo fuit expers non sudavit. Vigesimoquarto die rursus febricitavit, tandem vigesimo septimo mortuus est.

1. prorr. sect.

2. tex. 17.

2. ap. b. 27.

3. epid. sect. 1.

agrot.

* * Quamuis coctio perfecta perfectam polliceatur euacuationem, potest nihilominus euacuatio sequi diminuta ob debilitatem excernentis Naturæ, aut ob aliquam oblatam occasionem; qualis est in sudoribus frigidi aëris occursum, vel in quibuslibet euacuationibus subitum, & vehemens animi pathema.

Cæterum quamuis morbus prædictis modis in suis mutationibus terminetur, atque ita relatas efficiat crisis species, nempe ad salutem, ad mortem, ad melius, ad deterius: Tamen respectu habito non ad terminum, sed ad motum, duas alias species adiungit Galenus initio Tertij libri de Crisibus, quas mixtas vocat, quando scilicet aliqua ad melius, vel ad peius mutatio facta fuerit: deinceps verò vsque ad omnimodam solutionem, vel mortem reliquum totum emarcuerit. Sed quicquid Galenus de suo velit addere mihi quidem videtur istas duas species, quas mixtas appellat non differre ab iis quas imperfectas appellamus. Nam imperfecta crisis ad melius, per subitam

subitam mutationem fit: sequi verò potest eam paulatim omnimoda⁷ sanitas vt rationi consentaneum est. quemadmodum etiam in crisi imperfectâ ad peius subita mutatio fit, à quâ sensim ad mortem æger progreditur. Neque enim imperfecta crisis aliam crisin expectat, licet aliquando euenire possit.

19. cozt. c. 4.

Rhasius gloriatur se alias tres inuenisse species, quas quidem, licet alij reiiciant, non impossibiles iudico: prima, *Quando fit subita mutatio ad melius, & paulatina ad mortem.* Secunda, *cum fit subita mutatio ad peius, & paulatina ad salutem.* Tertia, *cum fit subita mutatio ad melius, & subita ad mortem.* Quartam addunt aliqui: *Cum fit subita mutatio ad peius & subita ad salutem.* Si per singulas discurras, aliquas frequenter euenire, alias verò rarius: nullam verò omnino impossibilem reperies. Quod attinet ad primam, in quâ fit subita mutatio ad melius, & paulatina ad mortem, scito multoties prauam materiam prædominium habentem supra Naturam posse aliquâ ex parte impulsu Naturæ licet superatæ euacuari, atque ita ex illa euacuatione leuius se habet ægrotus serpit tamen intus relictum venenum & ad mortem ægrum frustra lætante perducit. Secunda quando fit subita mutatio ad deterius, & paulatina ad salutem contingit, sed rarò, & impropiè nempe vt non ratione morbi quæ iudicatur, sed alterius in quem transit, peius habere videatur ægrotus, ad quod tamen non mors, sed salus consequitur, vt si humore maligno in aliquam partem decumbente gangræna sic orta, à qua postea æger liberatur, liber etiam à morbo priore euadit. Vel etiam si in crisi propter pugnam spiritus admodum resoluantur, vt æger linqatur animo, & pulsus deficiant, potest æger restaurari & cum à præsentemalo, hoc est, à deliquio liberetur, à præterito liber manet. Tertia ad melius, & subita ad mortem, in morbis malignis non rarò contingit, & iam dictum in hoc opere manet, quomodo aliquando mox morituri melius habere videantur. Quarta ad peius & subito ad salutem. Hæc mihi videtur nihil differre ab optima crisi quam semper gratia antecedunt symptomata, ita vt subito superuenientia, vulgaribus hominibus imponant, postea verò sequitur victoria.

CAPVT IV.

Criseos perfecta conditiones.

MT crisis perfecta dicatur, sex debet habere conditiones à Galeno relatas. Inprimis enim melior est iudicatio quæ fit cum excretionem per aluum, quam quæ per abscessum. Deinde oportet ut humor noxius sit, qui expellitur. Tertio ut fiat ^{1. aph. 20.} idest, secundum re-
 ditudinem. Quarto ut facile toleretur. Quinto ut præcedente fiat coctione. Sexto ut accidat in die decretorio.

CAPVT V.

An vim habeant Critici.

SOPHISTÆ, quos reprehendit Galenus, dies criticos è medio tollebant, eâ ducti ratione, quod de iis inter Medicos non conueniret, neque facile esset iudicare quinam dierum verax, quis fallax esset: Cæterum conueniebant quidem Veteres in diebus, quos celebres appellamus, nempe qui omnes criticorum notas habent; ambigebant de ambiguis, idest, de iis quibus pauca insunt criticorum conditiones.

Aliqui etiam sunt qui decretorios quidem recipiunt dies, non tamen uti causas sed duntaxat uti signa. At Galenus dies istos, non solum ut signa, sed ut causas etiam partialiter concurrere fulsissime probat. Partialiter inquam, quoniam tria sunt, quæ omnia simul concurrentia laudabilem crifim, & significant, & faciunt; *Dies decretorius, Coctio, Excretio*. Ita tamen ut (sicut ab eodem est dictum) decretorius dies ad iudicij firmitatem conducatur, reliqua duo ad cognoscendum bonum, aut

prauum euentum. Firma erit iudicatio quæ fit in die iudicatorio; bona si cum signis coctionis accidat; ac insuper si optima sequatur excretio.

lib. 9. met. c.

Quod si experientia nobis dies istos reperit (quod Galenus fatetur & ex Hippocrate colligi potest) non propterea sunt cõtemnendi; nam multorum quæ experimento inuenta sunt, rationem postcæ nos docuit philosophica contemplatio. Nec deterreat Hippocratis in assignandis his diebus varietas. Nam prius Epidemion libros scripsit, cum adhuc experimentis dogmatum veritatem exploraret, & idcirco multos congescit dies, quos postcæ in Prognosticis, & Aphorismis amputauit. Hac tibi huius rei series esto.

Pares { In Epid. 4. 6. 8. 10. 14. 28. 48. 60. 80. 100.
In Aph. 14. 34.
In Progn. 14. 20.

Impares { In Epid. 3. 5. 7. 9. 11. 17. 21. 27. 31.
In Aph. 3. 5. 7. 9. 11. 17. 21. 27. 31.
In Progn. 7. 11. 17.

C A P V T VI.

Vndenam vim habeant critici.

PARTICVLA PRIMA.

Quid sentiant Arithmetici.

NONnulli, qui se Pythagoricos simulât, numeris omnia quæ fiunt, sed præcipue criticorum vim adscribunt, & in hoc Platonem, Aristotelem, & (si Diis placet) Hippocratem etiam sibi asciscunt socios. Plato *Neminem sine numeris re se philosophari posse credidit.*

dit, animamque numerum se se mouentem appellauit. Aristoteles, ternarium numerum, dixit, natura legem esse, secundum quam omnia naturalia disponuntur. Hinc probat corporum esse dimensiones non plures. Deducit demonstrationem à Pythagoricis, qui dicebant omne, & omnia, tribus esse definita; finis namque principium, & medium ipsius, omnis numerum habent. Hippocrates in in epistolâ ad Theffalum filium, sic scribit. *Ad numerorum scientiam multum studij adhibeto: numerorum enim ratio, & ad circuitus, & ad transmutationes febrium præter rationem fientes, & ad iudicia agrotantium ac securitates in morbis sufficiens erit.*

lib. 1. de cal.

Multa deinde afferunt ad numerorum dignitates pertinentia, ut in quaternario, quod quatuor sint elementa: in senario, quod sex diebus completa fuit Mundi fabrica. De septenario quid dicam? in quo tam multa reperiunt ut vix vnquam finem faciant. Qui huius rei plenam notitiam habere cupit adeat Petrum Bongum, qui in magnum quoddam volumen numerorum mysteria congeffit, quæ syncerè speculanti ridicula sane videri debent.

Cæterum quamuis Galenus, *An numeri ipsi agere nati sint; an motus ordinatos sequantur*, Philosophis considerandum relinquat, nihilominus non potuit se continere, quin inferiùs hanc ineptiam refelleret: neque enim quia omnis numerus par femina est; impar vero masculus: acutorum crises imparibus fiunt. Neque simpliciter impar pari fortior est, neque si fortior ideo iam femininus imbecillior, neque si femina quidem hic sit, masculus verò alter, rationi consentaneum erit acutos morbos in masculis numeris, in feminis verò chronicos iudicari.

2. dieb. de cr. cap. 2.

3. dieb. de cr. cap. 8.

Miratur ille Pythagoram, qui simul & prudens fuerit, & numeros tantum esse putauerit. Verùm maiore iure Galenum ipsum mirari possumus, qui in Pythagoricâ disciplinâ altiorē indaginem subesse non cognouerit: Sapientissimus ille, qui primus philosophi nomen sibi per summam modestiam vendicauit, quem Plato tanquam diuinum esse veneratus, qui apud suos discipulos in tantâ fuit æstimatione ut siquid in disputationibus ab eis quæreretur, nihil aliud respondebant, nisi,

Ipse dixit, hoc est, Pythagoras. Hic, inquam, Naturæ rerum subtilissimus speculator omnium rerum proportiones reperit, quas per numeros tanquam per rem nobis notam significabat. Vtinam hodierni Philosophi imbuti fuissent hæc disciplinâ, quam quia non assequuntur contemnunt: quippe, *Mens ignara boni, quæ non intelligit odit*. Sed cum ex profundissimo Pythagoræ puteo scientiam haurire non possimus, non est in superficie inhærendum, in quâ nihil verum certumque apparet: quid enim numeri possunt efficere, qui negationes quædâ sunt? Etenim nihil aliud sunt nisi indiuisiones? Quid rursus indiuisiones, nisi diuisionū negationes? Deinde id quod nõ est ens reale (sic in scholis philosophi loquuntur) nõ habet efficiendi potentia: numeri non sunt ens reale, vt sæpe docet Aristoteles, etenim in prædicamentis scribit, *In partibus numeri esse ordinem, ordo autem non fit, nisi quatenus ab intellectu percipitur*: Et In metaphysicis. Numerus, inquit, *unum non est, sed velut cumulus, etsi sit dicendum quidnam illud sit, quod ipsum efficit unum ex multis*: Ac si diceret, *Nisi detur in numero ultima unitas, qua sit veluti forma precedentium, non fiet numerus unum quid, id autem non fit, nisi intellectu, & satis imperfectè, hoc est, non ratione compositionis, sed solius ordinis, qui mente colligitur*. Hinc addisce numerum esse ens rationis, non ens reale, ac proinde nihil posse efficere.

8. metaph.

13. metaph.
summa 3. c. 1.
& 2.

Itaque quia hoc ita intellexit Aristoteles, & præterea ex professio contra numeros aliquando disputauit, non est credendus numeris facultatem agendi tribuisse; sed quando *Ternarium, natura legem esse*, dixit, non posuisse eum numerum tanquam causam agentem, sed (vt Docti omnes interpretantur) *legem ex causâ manantem, aut causâ adiunctam, cuius exemplo naturalia disponuntur*: sunt enim mouentes causæ omnes certo præditæ numero, cuius ratione tanquam quodam exemplari dispensantur.

sap. c. 11.

Plato autem Pythagoricæ doctrinæ & obscuritatis sectator, cum de numeris loquitur, non materiales intelligit, sed numerorum vocabulo vsus, rerum formas substantiales & harmoniam, ex quâ constituuntur significare voluit. Sic *Omnia in mensura, pondere, & numero, à Deo cõstituta esse*, Sacra pagina nos docet.

Nam

Nam Na
Aristote
quia vt
in prop
ra rem

Hippo
mendat
obserua
illis age
aliquid
ximus;
denege
litiis ha
rei, quan
cultate
tionem

Veru
supremu
tur: Va
merus d
rerum
illo num
conting

Pori
est, mu
causæ
nendi f
ribus, v
iudiciu
in mot
& pos
ro: qui

Rec
dem n
tem su
sint n
ex vn

Nam *Numerus Speciem* significat, quandoquidem *Species*, teste Aristotele sunt veluti numeri Pondus autem *Ordinem* designat: 8. metaph. rex. 10. c. 3. quia vt corpora ponderibus, ita quælibet res propensione suâ in proprium bonum fertur. *Mensura* dicit *Modum*; quia mensura rem modificat, & coerctet.

Hippocrates sapientissimè filio suo numerorum scientiam cõmendat, vt potè maximè necessariam, vt cognoscamus id quod obseruatione longa de numeris cognosci potest; nulla tamen illis agendi facultas idcirco tribuenda est. Nam nemo est qui aliquid à septenario numero dicat factum, ob rationes quas diximus; nemo rursus qui dignitatem, & præstantiam septenario deneget, quæ tanta est, vt videatur illum Deus, & Natura in delitiis habuisse. Cæterùm diuinus Hippocrates se causam huius rei, quam quærimus traditurum promisit, sed fortassis rei difficultate perterritus non adimpleuit, solâque longam obseruationem pro causâ nobis reliquit.

Verum quidem est quod, vt Plinius ait, *Alius de alio indicat, dies lib. 7. c. 40. supremus de omnibus.* Non est tamen verum id de quo lamentatur: *Vanam esse, & imprudentem hominum diligentiam, quia numerus dierum computatur, vbi queritur pondus.* Non, inquam, est verum: nam in numero pondus quoddam existit quatenus in illo numero maiores, & crebriores, quàm in aliis, mutationes contingunt.

Porrò sunt numeri in quibus, non à quibus, crises fiunt, hoc est, mutationum præscripta tempora, non causæ: Nom, inquam, causa: nam, (quæ est Galeni ratio) *Si dierum numerus ipse decernendi facultatem haberet, non frequenter diebus imparibus, rarò paribus, verum perpetuo imparibus, nunquam paribus de acutis morbis iudicium fieri oportet.* Deinde mutatio fit in tempore, quare fit in motu: est enim tempus numerus motuum secundum prius, & posterius; fit igitur mutatio in numero, non autem à numero: quippe numerus nullam agendi vim habet.

Recedant igitur Arithmetica cum suis numeris, qui quidem nihil sunt, ac subinde nihil efficere queunt; nihil autem sunt quia sunt negationes; negatio autem nihil est: Quod sint negationes non diffitebitur ille, qui numerum omnem ex vnitatibus componi videt; vnitates autem quid sunt nisi

lib. 2. de ani-
ma.

indiuisiones, hoc est, diuisionum negationes. Si verò dixerint numerum inter obiecta communia sensuum ab Aristotele reponi, sciat oportet ex eodem, numerum sola continui negatione percipi, sicut tenebræ, & cæcitas, priuationes cum sint, a sensibus per obiecta quæ negant percipiuntur.

PARTICVLA II.

Quid sentiant Astrologi.

lib. de ar. ag.
& loc. & lib.
de affect.

Quamuis Hippocrates dicat oportere Medicum esse astrologum, non propterea Astrologantium nãnas recepisse censendus est. Rursus quamuis Astrologi in genethliacis ex futurorum diuinationibus plus æquo sibi arrogent, non idcirco à re rusticâ, à re nauticâ, à re medicâ, excludendi omnino sunt, sed constanter cum Aristotele tenendum, *Oportere mundum hunc inferiorem supernis lationibus esse continuum, ut inde vniuersa vis eius gubernetur.* Quare constat inde non egredi extra medicos cancellos, eum, qui crifimorum naturam in astris quærit.

Sunt nonnulli plus nimio huic contemplationi addicti. Alij ab eadem plus nimio abhorrentes. Tertij (quibus assentior) superiores causas cum inferioribus permilcentes. Porro, qui in crifimorum vi, ad cælestes causas duntaxat respiciunt, duodecim signa in Zodiaco constituunt, quæ planetarum domus appellantur. Iuxta hanc doctrinam sol, & luna singulas habent domos, reliqui planetæ vnusquisque duas. Rursus Planeta in tres diuiduntur classes in beneficos, maleficos, & ancipites.

Itaque cum aliquis caput ægrotare, in quo signo Luna tunc reperiatur considerant: Ex illo per suos aspectus sextiles, trinos, quadratos, coniunctiones, & oppositiones contemplantur iuxta naturam signorum, ad quæ die quartâ, aut septimâ (& sic de aliis) Luna accesserit. Sic futuram crifim prænuntiant: si enim signum horæ decubitus, oppositam habeat naturam signi die iudicatoria, in ea die fiet crifis, quæ bona, aut mala erit, prout Luna benè, aut male fuerit disposita, hoc est, cum benefico, aut malefico planeta.

Hæc

Hæc
varios,
etiam c
nobis
sta expe
nunqu
euentu
Con
aspectu
nec sic
cob, &
mentur
nati asp
tur. Sci
ad alio
te crifim
aggredi
Prim
ram ad
gunt ad
septimâ
attrahe
Secu
prehen
depreh
les, quæ
ne ger
requiri
ficio, c
euertit
Ter
tuatum
sibus p
tur ex
iudica
septim
Si vero

Hæc, & similia effutiunt, cuncta tamen inania; nam apud varios, variam dierum criticorum indaginem reperio, varia etiam documenta, cuncta inania, nisi quid occultum habeat nobisque ignotum. Sed quid proderit occultum quod manifesta experientia refellitur. Demus duos eadem die decubuisse, nunquid eadem die vterque indicabitur? Non profecto; nam euentu contrarium comprehenditur.

Confugiunt Astrologi ad genethliacos dies: & comparant aspectus horæ decubitus cum aspectibus, natiuitatum. Verùm nec sic quicquam efficiunt, nam duo nati eodem horâ (vt Iacob, & Esau) diuersam habent naturam, diuersum temperamentum, diuersum vitæ finem. E contrario multi sub diuersis nati aspectibus, in eadem horâ, eodem mortis genere corripuntur. Scio non deesse Astrologis subterfugia, quorum refutatio ad alios pertinet. Ad me porrò tantùm incumbit probate crismorum vim, non à solis accipi syderibus, quod iam aggredior.

Primò, si alstra in quibusdam aspectibus concurrentia naturam ad crises in morbis moliendas cogunt, cur eandem non cogunt ad aliam operationem? sed quis vnquam vidit hominem septimâ die, aut decimaquarta melius cibos concoquere, melius attrahere, retinere, expellere.

Secundò, cum rapidi sint syderum motus, vix possunt deprehendi eorum aspectus, vix conuersiones obseruari. Sed esto deprehendantur, obseruentur. At stellæ sunt causæ vniuersales, quæ per particulares determinantur, sic sol non sine homine generat hominem: quippe ad effectuum productionem requiritur agens particula, & certa quædam materiæ dispositio, quæ vniuersalis illius agentis vires immutat, alterat, euertit.

Tertiò, Luna duplicem habet influxum, vnum à sole mutuatum, alterum à signis obliquioribus, per quæ singulis mensibus proprio cursu trans greditur. Si ergo vis crismorum oritur ex influxu mutuato à sole, ij morbi duntaxat septimâ die indicantur, qui nos in nouilunio corripunt; alioquin nec diei septimæ Luna dimidia, nec decimæ quartæ plena respondebit. Si verò ex influxu à signis zodiaci accepto, & sextus, & decimus

mus. tertius poterunt decernere; siquidem cum inferiora Epicycli permeat velocius fertur, & tunc sexto die ad quadrata signa accedit: cum autem superiora transit tardius fertur; & tunc octauâ die vel nonâ in quadrangulâ loco apparet. Porro luna æquales motiones, & circuitus non sortitur; quare ad lunam dumtaxat causa motionis quæ in diebus certis contingit referri nequit.

Quarto, post vigesimum diem omnes circuitus septimanarum sunt, omnisque quaternionum vis perit; unde vigesima tertia, & trigesima quarta dies decretoriæ non censentur. Post quadragesimum diem ad centesimum vsque vicenarij soli decernunt peritque vis septimanarum, si ergo crisimorum vis à sola luna dependet, unde nam hæc computandi varietas?

Quinto, omnis actio contactu fit. Cœli contactus mathematicus non est, sed physicus: emittitur ergo ex eo quidpiam: id autem corporeum non est; siquidem si corporeum esset, sensim minueretur, est igitur incorporeum, nempe qualitas contrario carens: nam quia contrario caret, momento diffunditur vt lumen: Hæc qualitas spiritualis: aut primas producit qualitates, vt lux calorem; aut vim fugandi, attrahendive: vis ista attrahendi indiuiduis inest non autem causæ generali, qualis est Cœlum: Producit ergo lumen; at lumen non magis hæc die suggerit calorem, quàm aliâ, nisi quò plus ad terram reflectitur, quod in sole quidem accidit, quanto aut propinquior est, aut directior; in lunâ verò, quâdo plus luminis à sole recipit: Accipit autem plus, quo magis ab eo recedit, quare cum octauo die magis à sole recedat, quàm septimo octauus maiorem decernendi habebit vim quàm septimus.

Sextam adiungo rationem, & satis validam. Cum dies criticos inquirimus, in febribus intermittentibus, non per continuas dies, sed per accessiones computando procedimus. Hæc computatio ad lunam, quæ continuo motu agitur refertur haudquaquam potest, alioquin septima accessio non erit decretoria vt pote quæ die duodecimâ contingit; dies autem duodecima quid cum lunæ quadrâ commune habet? Quod si habet, omnis dies similiter habebit, & subinde nulla inter criticos, & non criticos dies, erit differentia.

Hanc
Galenu
Ægypt
taxat
In hui
quit, k
malign
Libra,
bit; cur
ex dia
quidem
initia h
rit, pes
Canceru
Cæ
experim
hære
criticos
iudican
sein h
stas dau
tent. M
æ con
cere ab
Est
to qui
nis, &
Aulus
nues, &
bras, &
nos, a
chas,
lention
cio. A
sentire
pora i
hanc
Ca

Hanc Astrologorum opinionem, tot rationibus confutatam, Galenus nihilominus amplectitur, eamque, tanquam optimum ^{3. dieb. decret. cap. 6.} Aegyptiorum inuentum commendat, adeò vt non ægrotis duntaxat, sed sanis etiam Luna quales dies futuri sint denunciet. In huius rei gratiam natalitios dies considerat: *Fingamus inquit, homine quopiam nascente salutare Planetas in Ariete esse, malignos in Tauro. Profecto is homo cum Luna in Ariete Cancro, Libra, & Capricorno fuerit, pulchre vitam deget, & bene habebit; cum verò eadem Taurum ipsum, aut tetragonum aliquod, aut ex diametro oppositum ipsi Arieti signum occupauerit, pessimè quidem, & molestè homo ille vitam transiget. Atque iam morborum initia huic, cum Luna in Tauro, Leone, Scorpio, & Aquario fuerit, pessima: sine periculo autem, & salutaria sunt cum Arietem, Cancrum, Libram, & Capricornum Luna permeat.*

Cæterum Galenus, qui in explorandis diebus decretoriis experimentum ducem habuit, non debuerat Astrologis adherere, quorum doctrina, vt diximus, cogit nos dies aliquos criticos constituere, quos Hippocrates experientiæ filius iudicare nunquam reperit. At dicetis, Galenus existimat se in hoc ab experientiâ non recedere: quippe ibidem Sophistas damnat, qui rationem quærunt in iis, quæ manifestè patent. Manifestè autem patere ait, tetragonas, & diametras Lunæ constitutiones affectionesque in principiis bonis bonas facere alterationes; in malis, malas.

Est tamen quod Galeno respondeamus: nempe experimento quidem compertum esse Lunam hæc inferiora in tetragonis, & diametris constitutionibus alterare, quod annotauit Aulus-Gellius ex Ammiano, ostreas scilicet Lunâ fenescēte tenues, & exuccas esse, & ex Lucillio, Lunâ echinis & muribus fibras, & penu addere. Aristoteles ex Lunaribus incremētis, echinos, ait, & id generis animalia, vt potè cancos, ostreas conchas, conchilia pleniora fieri, & vberiori lumine facta succulentiora euadere humiditatis viuificæ, & lunaris caloris beneficio. Addit Plinius minimum animalium formicam syderis vim ^{lib. 2. c. 42.} sentire, & interlunio cessare, & alibi lunam accedentem corpora implere, recedentem inanire. Et (vt multa alia quæ in ^{eodem lib. cap. 102.} hanc rem dici solent omittam) vnum duntaxat ab Aristotele

dictum, & à me in loco maritimo vbi maiorem vitæ partem transegi, obseruatum adiungam: scilicet nullum animal, nisi æstu maris recedente expirare. Neque prætereundem est in pestilentibus constitutionibus in eâ die in quâ ex diametro Luna Soli opponitur, & quâ cum eodem coit, quin etiam in quadratis cum Sole aspectibus, longè plures ex iis qui sani sunt ærotare, longè etiam plures ex ægotantibus perire.

Hæc omnia ita esse qui negaret, sensus expers iudicaretur. Cæterùm constitutiones istas lunares quis diebus decretoriis adaptare poterit! Eas nihilominus Galenus adaptare contendit, inani tamen conatu; siquidem vt diem vigesimum, Hippocratis autoritate, & experimento decernendi vim habentem lunari cursui adaptaret, figmentum reperit ab omni ratione alienum: nempe mensẽ quemdam suum, quem medicinale appellat ab omnibus tam astrologis, quem medicis, vt pote fictitium repudiatum. Quod vnusquisque videre potest apud Authores, qui contra mensẽ istum scripserunt, quorum præcipui sunt Ioannes Picus Mirandulanus, Petrus Aponensis, Hieronymus Cardanus, Hieronymus Fracastorius, Ioannes Manardus.

3. dieb. decret.
cap. 9.

Itaque cum aduersus Dioclem, & Archigenem pro Hippocrate vigesimum diem, magis quàm vigesimum primum decretorium esse probaret, relicto experimento, quo solo debuerat esse contentus, ad Lunam potius voluit confugere. Oportet ergo considerare tres menses Lunares pro vario respectu ad Lunam constitui ab astrologis. Primus dicitur coniunctionis; & est totum illud tempus, quod inter vnã, & alteram coniunctiones interiacet. Hunc mensẽ dierum 29. & horarum 12. cum 40. minutis esse tradunt Recentiores. Secundus, est mensis peragratiõis, quo Luna ab vno Zodiaci puncto recedens ad idem punctum integro circuitu emenso redit, & est dierum 27. & horatum octo. Tertius mensis est apparitionis seu illuminationis, seu illustrationis, & est intervallum à primo nascentis Lunæ conspectu ad vltimum vsque diem euanescentis. Hic mensis inæqualis esse solet, nunc longior, nunc breuior. Longior quo minore tẽpore occultatur Luna; breuior, quo diutius delitescit; constat tamen vt plurimũ 26. diebus, & horis 12.

Aduer

Aduertendum hoc loco est, mensē coniunctionis dici illum, in quo Luna à Sole discedens, ad solem iterum redit. Sol enim vnum de duodecim signis, vnius mensis spatio metitur: Ponamus igitur Sole in primâ Arietis parte constituto ab ipsius, vt ita dicam, orbe emerfisse Lunam, quod eam nasci vocamus. Hæc cum ad arietem redit non inuenit ibi solem; intereà enim ipse progressionis suæ lege vlteriùs abscessit; quapropter vltra peragratiōem signorum procedit vt solem reperiat, & ideò cum ad arietem peruenit non putatur, eo vnde profecta fuerat reuertisse, quia oculi nostri tunc non ab ariete, sed à sole eam viderant processisse, quod fit 29. diebus horis 12. Minutis 40.

Peragratiōnis igitur mensis, minor est mensē coniunctionis, quia numerantur in eo dies tantum in quibus luna ob vno puncto ad idem punctum vt à primâ parte Arietis ad primam Arietis redit; hoc dicimus fieri spatio dierum 27. & horarum 8. De hoc mense (vt Macrobius ait) luna octo, & viginti prope diebus totius Zodiaci ambitum conficit.

*l. de somnio
scipionis.*

Mensis verò illuminationis est circuitus in quo nobis elucet Luna, quem idcirco non sibi semper æqualem esse diximus, quod occultationis tempus non sibi semper æquale sit; ipsum vero vulgo dierum 26. & horarum 12. faciunt, secundum quam rationem breuior esset mensē peragratiōnis horis 20. quod constabit si tot horas, 20. dico ad 26. dies, & horas 12. adiungatis; summam enim constare reperietis 27. dierum, & horarum 8.

Damnât aliqui Galenum tanquam Astrologiæ ignarum, qui per triduum Lunam latere dixit, quem tamen Lalanantius excusat: quia medium spatium proposuit, vt extrema innotescerent: solet enim delitescere non solum per triduum, sed & per biduum, & per quadriduum; latet etiam per vnum tantum diem aliquando.

Itaque nullus ex prædictis mensibus potest diem vigesimum sibi accommodare; quia semper iuxta horum mensium rationem, vel numerum vicenarium dies decretorius tertiæ septimanæ excederet, vel non compleret. In primis ex mensē coniunctionis vigesimus non potest demonstrari; si enim hunc

mensē in quatuor diuidas septimanas, earum tres constituente 22. dies, & horas 3. qui numerus longissimè excedit vicenarium. Nom etiam ex mense peragratiōis; diuidite enim hunc mensē in suas septimanas, & inuenietis tres septimanas efficere dies 20. & horas 12. qui numerus medius est, inter vigesimum, & vigesimum primum, adeò vt si sic contingat crisis, nec huius nec illius diei erit. Neque etiam potest confici ex mense illuminationis, quoniam incertam habet magnitudinem, modo enim longior est, modò breuior.

His difficultatibus irretitus, mensē alium sibi finxit quem vocauit medicinalem: hic fit ex mense peragratiōis, & illustrationis, qui duo simul iuncti efficiunt dies 53. cum horis 20. hi si in medietates diuidātur erit quælibet medietas mensis medicinalis constans diebus 26. horis 12. cuius duæ septimanæ comprehendunt dies 13. & horas 11. quælibet nempe septimana dies 6. horas 17 $\frac{1}{2}$. vnde tres septimanæ efficiunt dies 20. horas 4 $\frac{1}{2}$. Sic ille.

Cæterū si mensē illuminationis per se solum non recipit, quia inæqualis est nunc breuior, nunc longior; cur modo medicinalem suum mensē conficit ex eodem mense illustrationis simul coniuncto cum mense peragratiōis: Profectò si mensis illuminationis per se solum incertus erat eandem incertitudinem coniunctus habebit. Neque verò Lalamantij excusatio quicquam valet, cum enim hic quærat præcisus dies vigesimus ad differentiam vigesimi primi, quæ differentia in exigua distantia consistit, non sufficit numerum medium assignare; nam quæcumque euariatio efficiet, vt iam non sit verum id quod Galenus probare contendit nempe vigesimum, non vigesimum primum esse iudicatorium.

Et quorsum quæso iste labor, si vigesimus primus etiam ab Hippocrate inter iudicatorios statuitur. Non ergo vigesimus hoc à solâ Lunâ habet; si enim haberet profectò omnino vigesimum primum excluderet, nec diceremus rariorem esse, sed nequaquam esse iudicatorium.

Præterea demus Galeno suum diem medicinalem: nonne iuxta illius rationem, tres septimanæ constabunt diebus 20. & horis 4 $\frac{1}{2}$. sed si tunc crisis manifestari incipiat, & duret per horas

horas
dicitur

Ter
sim, qu
feret
primâ
manâ
crises
medic

Tan
ceptus
Philolo
Et hæc
apud A

NO
Na
cipiun
causæ
dico n
logia
humo
mentu
transe
alteru
postea
confu
humo
fit, ne
tantu
bilios
perma

quando aliqui, aliquando nullus. Vnde dierum aliqui erunt placidissimi, alij acerbiores, alij acerbissimi: Placidissimi in quibus humor nullus mouetur: acerbiores in quibus vnus: acerbissimi in quibus omnes: Et hi ad crises sunt aptissimi, quoniam in illis magis stimulatür Natura, quo stimulo fiunt crises.

Alterum fundamentum: Crisis non fit nisi digesto, præparatoque humore; digestio non adest, donec quod crassum, & segnius est, non est domitum, crassior verò, & segnior humor omnibus aliis est melancholia: vnde fit vt potissimum circa melancholiæ, & motus, & digestionem attendantur crises: fit autem motus per quaternarium, fiunt igitur crises per quaternarium.

Demus e. g. bilem in aliquo ægrotante peccare, eamque cum paucâ pituitâ, & melancholico humore permixtam esse, simulatque putrescere incipit bilis, reliquos etiam inquinabit humores. Itaque grauis erit primus ille paroxysmus. Secunda dies quietissima erit, in qua nullus humorum fiet motus: Tertia paroxysmum quidem bilis sentiet, crisis tamen non fiet, tum quia stimulus nondum maximus, tum quia totum nondum digestum est: Quarta, dies motum habebit melancholiæ, sed latentiore: quia non multum est quod tunc mouetur de melancholia, partim quidem, quia tunc peccabit solùm, partim quia putrefactio eius quodammodo pendet à bile, quâ cessante in die quarto, melancholia dat aliquem motum ob conceptam putredinem, sed paruum, & latentem, quia origo, & fomes putrefactionis, nempe biliosus humor quiescit: Quinta, bilis motum videbit: Sexta nullius. At verò septima acerbissimum omnium sentiet paroxysmum, concurrentibus simul humoribus omnibus, qui peccabant, ac largius melancholiâ: quoniam ex alterius contagione, & impulsu non parum motionis recipit. Quo die quoniam digesta fuerat melancholia, & stimulus acerbissimus ob coniunctam bilem, fiet crisis.

Tertium fundamentum: Cum melancholiæ modi, & conditiones multiplices sint, (sæpe enim pauca est, sæpe multa, interdum crassior, interdum tenuior, modò tenacior, modò soluta magis, modò frigidior) Ex hac diuersitate fit, vt putrescente cholera, quandoque simul eadem die computrescat melancholia,

lia, mod
Interdu
tis mori
morbi
dis aute
nax, mo
diocrib
te, qua
putresc
Ex d
tingunt
ma die
in acuti
enim v
tus fit
cissima
rogabit
nores,
critico
Secu
cunda
cibus
14. 17. 2
tus, sed
At f
chroni
materi
rò aute
vigefi
dem, &
mum
gener
Qu
quia r
stituit
perim
quod

Ita, modò in initio paroxyfmi, modo in medio, modò in fine; Interdum non fimul eadem die, fed fecunda tantùm: In acutis morbis eadem die motus fit vtriuſque humoris, quia acuti morbi à tenuiore, & pauca, & calidiſſima materiâ fiunt. In tardis autem, & diuturnis, quorum materia frigida eſt craſſa, & tenax, moueri melancholiam accidit non niſi die quartâ. In mediocribus autem morbis quorum materia media eſt quantitate, qualitate, & craſſitie, in ſecundâ moueri incipiet, & computreſcere melancholicus humor.

Ex diuerſo itaque melancholici humoris motu diuerſæ contingunt criſes, & tres eorum ordines ſtatui poſſunt. Nam ſi prima die cum cholera ſimul, & melancholia cõmoueatur, (quod in acutis fit morbis) quartanariæ periodi erunt 4. 7. 10. 13. Rarò enim vltra hos protenditur ſtatus in acutis. Si extremè peracutis fit morbus, criſis in quartum cadit diem: quia materia pauciſſima eſt, ſubtiliſſima, & feruens. Si acutus ſegnius ad 13. prorogabitur. Si medius inter extremè peracutos, & acutos minores, ſeptimo die iudicabitur; atque hic primus erit dierum criticorum ordo.

Secundus, ita numerari debet, ſi non in primâ die, ſed in ſecunda ſolùm, motum dederit melancholia, (quod in mediocribus morbis accidit) tunc quaternariæ periodi erunt 2. 5. 11. 14. 17. 20. Vltra autem rariſſimè in mediocribus producitur ſtatus, ſed 11. 14. 17. 20. præcipuè erunt critici.

At ſi tertia ſolum die motum recipiat melancholia, quod in chronicis ſolùm fit, in quibus, & craſſa valdè, & tenax, & multa materia eſt; periodi quidem erunt 3. 6. 12. 15. 18. 21. 24. 27. 30. Rarò autem vltra contingunt criſes. Maximè autem criticus erit vigefimus primus, mox 27. mox 15. ſi enim materia craſſa quidem, & tenax ſit, pauca autem in eo genere ad quartumdecimum ſtatus erit. Si vero craſſa, ac valdè multa ad 27. ſi verò in genere mediocriſ ad 21. Hæc eſt Fracaſtorij ſententia.

Quæ & Hippocrati, & experientiæ aduerſatur: Hippocrati quia multos conſtituit dies criticos, quos Hippocrates non conſtituit. Experientiæ quia dies criticos enumerat, in quibus experimento compertum eſt rarò aut nunquam criſes accidere: quod ſi vnicuique ad libitum dies criticos assignare eſt datum, nulla

nulla erit difficultas. Igitur dum decimum diem, & 12. inter decretorios primis ordinis reponit, in quibus nunquam crises vidit Galenus, sibi dies fingit, quas nullo modo recipere debemus.

Aduersatur præterea rationi: nam fundamentum huius opinionis est humores intra venas non solos putrescere, sed permixtos. Sit ita, sed nunquid morbi quorum causa est intra venas per crism soluantur? Nonne inflammationes externæ etiam iudicantur? Profectò iudicatorios dies in abscessibus etiam Hippocrates commemorat.

Nunquid etiam in abscessibus, non vnus tantum putrescit humor? Iam ergo erysipelata à sola bile non fiunt; sed semper admixtam habebunt melancholiam, & melancholiæ eam quantitatem quæ in crisisbus principatum obtineat. Quod si hoc ita esset omnis curandi ratio peruerteretur. Quandoquidem, & in phlegmone, & in erysipelate curando melancholici humoris erit habenda ratio.

Præterea cum ait in vno solo humore putrescente, vel pluribus in vnam formam redactis, fieri non crism, sed paroxysmum, vt v. g. sola bilis putrescens tertianæ exquisitæ paroxysmos referat, permixta verò itavt in vnam formam non redigatur efficit crism. Profectò merum somnium videtur. Insurgat natura ad debellandum vnum humorem, & vocetur paroxysmus. Sed si huius humoris secretio, & expulsio fit, appellata vt vis, à crisi nihil differet. Quid præterea differentia est inter humores, ad vnam formam redactos, & humores permixtos? Profectò in venis humores permixti existunt, & ad vnam formam redacti: ex his fit tertiana notha, ex his etiam crisis debet fieri, si quidem ex humoribus, ex quibus morbus constat, eiusdem morbi crisis fiat oportet.

Tandem, tertius dies morborum exactè peratorum criticus est. Tertio tamen die melancholia adhuc quiescit. Cum verò rarò ultra 30. diem, crism contingere ait, videtur parum in medicâ praxi versatus vt reuera erat, qui in suis Capitiis (erant montes in quibus villam amœnissimam habebat) Musis, & quieti operam dabat parum quidem faciendæ medicinæ sollicitus. Si ergo experiretur inueniret quadragesimo

& sexagesimo crises fieri quod vidit Hippocrates, vt non semel scriptum reliquit.

P A R I C V L A I V.

Aliorum opinio refutatur.

Alij sunt qui crifum efficientem caufam dicunt eſſe Naturam, materialem verò humorem: atque adeò tardas, aut celeres fieri crifes, partim ob humorem ſtimulantem, aut reſiſtantem, partim verò ob Naturam, quæ ſi ſui ſit compos, cum primùm ſtimulatur inſurgit, ſi debilis crifum retardat. Quod verò potius pari quàm impari die crifes eueniant, hoc ad humores ſpectat: bilis enim mouetur per impares, melancholia per pares, Quod ſeptenariùs tantum accidant crifes, id totum Naturæ eſt, quæ ſeptenarium numerum in delictis habet.

Hæc tamen opinio licet aliqua ex parte veritatem præſeferat difficultates nihilominùs patitur. Et in primis Natura debiliſſima (quam ſupponit) crifum non efficit, neque enim excitatur, ac propterea quamvis æger occumbat non per crifum mori dicitur. Si verò mediocriter ſit debilis tunc crifum quidem efficit licet imperfectam. Sed qua die? Profectò in eadem die, in quâ crifum efficeret, ſi robuſta foret. Neque ex humoris craſſitie, & frigiditate euenit vt crifes retardentur, quandoquidem, & ex pituitoso, & ex melancholico humore poſſunt fieri apoplexia, quæ breui iudicantur. Tandem falſum eſt dicere humores efficere, vt paribus, aut imparibus crifes fiant: tametiſi enim crifes fiant in acceſſionibus (vt diximus) & acceſſiones fiant à bile diebus imparibus; à melancholia diebus paribus; poteſt quartana v.g. iudicari in impari, & acceſſiones habere per dies pares, quia quæ dies facit acceſſionem par erit, ſed reſpectu totius ægitudinis impar: demus enim quod aliquis quartanâ laboreat & in ſeptimâ acceſſione iudicetur, huic iudicium erit in acceſſione impari, quamvis moueatur per pares. Nec mihi quiſpiam dicat non poſſe quartanam in ſeptima iudicari, nam con-

trarium experientia patet, & tertianas in sexto paroxysmo indicatas multi viderunt, Hippocrates enim ait, tertianas septem circuitibus ad summum terminari, non quod septimo semper circuitu terminentur, sed quod is sit summus ad quem peruenire possit. Neque pituita, aut sanguis potest ad pares referri, quod tamen isti Authores volunt; nam pituita, & sanguis semper eodem modo mouentur, scilicet pituita quotidie, sanguis semper.

PARTICULA V.

Auitoris Opinio.

POtius mihi videtur dicendum multa esse quæ concurrunt ad mutationes, illas repentinas, quas Crises appellamus. Et in primis non est excludenda causa vniuersalis; neque vero eam cum Auerrhoe remotam appellabo, siquidem non mediâtè, sed immediâtè suum attingit effectum; sol enim non mediante homine generat hominem, sed partialiter cum illo ad generationem concurrat. Est ergo causa cælestis, sed præcipuè Luna, quando hæc magnam, & satis manifestam in hæc inferiora vim habere conspicitur. Nam si in corporibus sanis mutationes exercet, vt quam sæpissime experimur, cur non maiora fient in corporibus ægrotantium: Profectò quò debiliora sunt corpora, eò magis Lunares recipiunt impressiones: hinc est quod infantes lunæ obnoxios esse videmus. Et melancholici in lunaribus constitutionibus manifestè exacerbantur. Ægrotos nemo est qui neget in pleniluniis, & nouiluniis immutari, quamuis plenilunia, & nouilunia non coincidunt cum diebus criticis; quod si coincidunt, mutationes longè maiores redduntur.

Est igitur luna quæ per suos aspectus tetragonos, & oppositos mouet, quod si non coincidit exactè cum die decretoria, at certè per paucas horas distat, atque ita materiam intumescere facit: ita vt præstituto die pugna fiat. Pugna autem præstituram

tutam
merus
retur a
quàm
alimen
verum
vero si
decreto
aliquot
exiguu

Sed
aut si
primâ
fit in d
Nam,
mam, a
fit in d
diget t
condit
tus est,
& sic
nobis
allatis

Si
lunam
accessi
e.g. se
tem d
duode
destin
men
Ca

tutam habet diem, non ailia ratione, nisi quia ille dierum numerus conficit spatium temporis necessarium vt humor maturatur ad pugnam. Quod si interrogabis, cur potius septimo, quam sexto die hæc pugna fiat? Quæram ego, cur concoctio alimenti septem horis peragatur? Dices forsan hoc non esse verum, sed in aliis tardiùs in aliis citiùs pro caloris ratione; ego vero sic admittam crises, vt non sit semper exacta dies septima decretoria, sed ipsa vt plurimum, aliquando autem ab ea per aliquot horas iudicatio recedat, qui horarum numerus cum exiguus sit, semper septimæ diei crisis attribuitur.

Obiectio prima.

Sed obiicies, si hoc esset verum crisis fieret septima v.g. die, aut si septimam elaberetur, fieret octaua; sed cur si non fit septimâ reſeruatur in decimamquartam? Respondeo crism quæ fit in decimoquarto non esse eam quæ debuit fieri in septima. Nam, si indicatio facta fuit in quarta, profecto crisis, aut septimam, aut septimæ propinquam occupabit: Est igitur crisis, quæ fit in decimaquarta, ex ea humorum natura, quæ duplici indiget tempore ad sui maturationem; & hinc est quod morbi conditio variatur, morbus enim in septimo iudicatus peracutus est, si vero iudicatur in decimoquarto, est simpliciter acutus, & sic de aliis: quod si contendat aliquis septenario aliquam nobis occultam dignitatem esse tribuendam quam ex superius allatis exemplis poterimus conicere, per me quidem licebit.

Obiectio altera.

Si opponat aliquis in intermittentibus non posse crises ad lunam referri, siquidem hæc febres per accessiones decernunt; accessiones autem interdum cum lunari congressu non cœunt e.g. septima accessio tertianæ accidit die duodecimâ, dies autem duodecima non habet decernendi vim. Respondeo, Diem duodecimam non esse decretoriam in continuis, quia non est destinata motui humoris ex naturâ eiusdem humoris, esse tamen decretoriam in intermittentibus, quia motum humoris

habet ex accessione in eâ die eueniente. Quod verò attinet ad Lunarem concursum, potest quidem esse in duodecimâ die saltem aspectus trinus, qui licet exiguam vim habeat multum nihilominus iuuat: siquidem accessio ex se aded efficax ad mouendum est, vt quolibet vel exiguo auxilio cœlesti adiuta, vehementer moueatur. Nam id quod iam priùs à causâ internâ agitari erat aptum, paruo quopiam incitamento valde multum stimulat. Hinc est quod infantes, aut corpora alia debilia, que facîle agitantur sub Lunari influxu vehementer alterantur. Iam verò si contingat in eadem duodecimâ die lunam esse coniunctam, aut oppositam, aut in quadrato cum sole; hoc contingere posse nil prohibet, tunc quis dabitur ægrotum magnam debere subire alterationem?

Si hac qua dicta sunt, alicui displiceant, reperiat meliora, interim verò unusquisque sit certus in re admodum difficili satis esse, si probabiles inueniamus rationes, vt portentosas possimus effugere chymarâs.

CAPVT VII.

Modus computandi dies criticos.

PARTICVLA PRIMA.

Vnde incipere debet computatio.

PRINCIPIVM ægitudinis multifariam solet accipi, sed tribus præcipuè modis ex Galeno. Vno modo pro primo morbi insultu latitudine carente, quem etiam indiuisibilem appellat alibi; Altero, pro spatio quod in tertium protrahitur diem; Tertio, pro quâdam totius morbi parte, quam signa manifestæ coctionis designiunt. Præter has tres acceptiones, quarta est, quando sumitur pro

1. eris. c. 9.

*eodem lib.
c. 4. & c. 6.*

pro pr
pro in
nem q
exprim
diuisib
tudine
in ipso
se, ve
morbo
dam a

Qu
in con
sumit
accep
sensu
dieru
dicati
torios
princ
nifest
quan

Se
aliter
prim
inter
tenti
siqui
leno
à pri
no d
bi, se
prim
cubi
rem
bitu
mu
Au

pro

pro prima accessione, vt liquet apud eundem. Sumitur etiam ^{citato v. 4.} pro insultu non quidem latitudine carente, sed qui latitudinem quandam habet, & diuidi potest: quam acceptionem ipse exprimit his verbis: *Principium igitur morbi primum insultum in-^{citato v. 6.} diuisibilem prima accessiones, veluti, & ipsum nunc, quod sine latitudine est, vocant: sed, etiam aliquod tempus latum, quod etiam in ipso nunc observamus, quando dicimus nunc esse hyemem, vel Aestate, vel aliquod aliud tempus.* Atque hæc sunt potiores principij morborum acceptiones; nam aliarum, quas aliqui afferunt, quedam ad has reduci possunt, quedam sunt prorsus inutiles.

Quæritur ergo in quam istarum acceptionum principium in computatione Criticorum dicatur? In primis non quando sumitur pro primo insultu indiuisibili; siquidem principium sic acceptum sola imaginatione comprehenditur, Medicus autem sensum habet ducem. Non etiam pro spatij trium primorum dierum: nam sic tertius dies non esset iudicatorius, quippe iudicatio non fit in principio; tertium autem diem inter iudicatorios Hippocrates non semel reposuit. Non etiam quando principium sumitur pro quadam morbi parte, in qua signa manifestæ coctionis apparent: nam si ita accipiamus, eueniet aliquando, vt decimaquarta dies sit principium morbi.

Scire expedit aliter computationem incipere in continuis, aliter in intermittentibus: In continuis incipit computatio à primo insultu, non diuisibili quidem, sed cum latitudine: In intermittentibus verò à prima accessione. Quod in intermittentibus numerantur dies à prima accessione manifestum est, siquidem in his febribus numeratio fit per accessiones ex Galeno: Quod autem in continuis computentur dies incipiendo à primo insultu latitudinem habente, colligere licet ex Galeno dicente. *Morbi principium statuere conueniens non leuioris mor-^{s. dieb. decr.} bi, sed decubitus esse principium.* Quibus verbis insinuat, neque ^{cap. 6.} primum insultum capi debere, quia insensibilis est, neque decubitum, quia alij alijs prout fortiores sunt, citius decumbunt: remanet igitur vt principium sit id tempus, quod inter decubitum, & primum insultum insensibilem interiacet, nempe primum insultum cum latitudine. Hæc doctrina ad Hippocratem Authorem referenda est, vt ex eius historiis colligitur.

PARTICULA II.

Dies, & septimanae in computatione, quomodo sumi accipiendi.

3. dieb. decr.
5....

QVamuis ad hebdomadas, aut menses conficiendos, dies ut plurimum mutilantur: quippe (ut Galenus animaduertit) cum nec annus, nec mensis completis diebus numerari possint, annus ad trecentos sexaginta quinque dies extenditur cui tamen addas particulam diei maiorem quarta, hoc est, quartam diei partem, & partis cuiusdam partem quodammodo centesimam: mensis etiam ad triginta dies absolvendos vnus dimidium desiderat: septimana sexta diei parte, ut septem compleat dies indiget. Nihilominus numeratio omnis per dies integros non mutilatos progreditur.

Isid. c. 23.

Porro ut, inquit Plinius, Plutarchus, Aulus-Gellius, Censorinus, Macrobius, Seruius, dierum diuisio apud antiquos fuit multiplex. Athenienses inter duos solis occasus diem obseruabant, quod similiter Hebraeis iussum est facere, vnde in sacra pagina, à *vespere, usque ad vesperum celebrabitis sabata vestra*. Babylonij aliter obseruabant, nempe, ab exortu solis, ad exortum alterum. Umbri, & Etrusci à meridie, ad meridiem: Sacerdotes Romani, & qui diem civilem definiunt, simul etiam Ægyptij, à media nocte, ad mediam noctem; decipitur vero Alexander ab Alexandro qui aliter Ægyptios sensisse refert.

lib. 20. Genial. cap. 20.

Astrologi, diem diuidunt in naturalem, & artificialem: naturalis 24. constat horis, quæ æquinoctiales dicuntur: eius duæ sunt partes, dies, & nox: dies dicitur dum sol lucet super terram, nox umbra terræ in solis oppositum diametraliter extensa. Artificialis dies dicitur quandiu sol est super terram, & hic inæqualis est: nempe æstate longior, hyeme verò breuior.

1. & 2. arif.
necnon de
septim. part.

Medici, diem appellant spatium 24. horarum æquinoctialium: sic Galenus sæpe. Quapropter neque suos dies à media nocte, à meridie, aut Solis ortu, occasuue numerant: neque, cum Astrologis, dies naturales, artificiales contemplantur, sed

ab ea horâ, quâ inceperit morbus, & quoties 24. horas licet numerare tot dies dicunt transactos esse.

Sil autem mutilarentur (vt nonnulli volunt) non esset necessaria septimanarum copulatio: si verò septimanæ non copularentur fieret, vt vigesimus dies non iudicaret. Nec tres septimanæ in vigesimo cõcluderentur. Nec secūda septimana cum tertia in die 14. communicarent. Nullaque dies ipsis esset communis, sed crisis fieret 13. die, & horis 11. & hoc tempore inciperet septimana.

Vera igitur septimanarum computatio accipitur ab Hippocrate, dicente: *Septenorum quartus est index. Alterius septimana octauus principium. Est autem, & undecimus contemplabilis: ipse enim quartus est secunda septimana. Rursus verò, & decimus septimus contemplabilis; ipse siquidem quartus est à quartodecimo septimus verò ab undecimo.* Quid critici, quid contemplabilis diei nomine intelligatur inferiùs dicam: sufficiat nunc pro septimanarum computatione agnouisse, primam, & secundam septimanas separari inter se, ita vt, post perfectum diem septimum, secunda septimana ab octauo oriatur. At verò tertia septimana, cum septimanâ secundâ coniungitur, quare secunda in 14. die terminatur; ab eodem die tertia septimana solos 6. dies suos habet, quemadmodum etiam docet Galenus: *primus enim non suus est, sed à præcedente septimana mutuatus. Quare quamuis Hippocrates vigesimi diei non meminerit, manifestè innuit vigesimum diem inter iudicatorios esse reponendum: quandoquidem septimum tertiæ septimanæ contemplabilem statuit. Cum enim contemplabilis sit quartus, à quo restant tres, vt septimana perficiatur, nemo dubitare potest Hippocratis sententiam fuisse vigesimum diem esse iudicatorium,*

Nec solum priores tres septimanæ eo modo computantur, vt prima, & secunda sint separatae, tertia verò coniuncta; sed omnes deinceps eandem legem seruant, vt videre est apud Galenum; quapropter dicemus diuisionem fieri per ternarios septimanarum, & in quolibet ternario 20. dies numerari, quoniam tertia septimana solos 6. dies suos habet.

	Indices.	Iudicatorij.	Indices.	Iudicatorij.	Indices.	Iudicatorij.
Prior ternarius-----	4.	7.	11.	14.	17.	20.
Secundus ternarius-24.	27.	31.	34.	37.	40.	
Tertius ternarius---44.	47.	51.	54.	57.	60.	
Quartus ternarius--64.	67.	71.	74.	77.	80.	
Quintus ternarius--84.	87.	91.	94.	97.	100.	

Cæterum ad vigesimum vsque, per quaterniones numeratio fit: ad quadragesimum autem, per septenarios exinde ad centessimum, per vicenarios, postea per menses, quod scriptum reliquit Galenus. Si igitur firmum, ratumque Hippocratem tres septimanes 20. diebus includere, quod clarè protulit, dicens; Fieri non potest, vt horum vllum integris diebus eximiè numeretur: *Non enim annus ac mensis integris numerari diebus naturâ apti sunt.* Sic ille; Quod si viginti & vno diebus concludi tres septimanas vellet, non erat cur dies mutilaret, siquidem ex integris tribus septenariis vnus, & viginti dies emergunt.

Neque tamen ex prædicta sententia Hippocratis, intelligas dies, in numeratione dierum, esse mutilandos, sed, vti iam dixi, integros assumendos, atque cum integri accipiuntur dies pro numero dierum cognoscendo, mutilantur tamen pro septimanâ perficiendâ, aut pro constituendo quaternario. Ita etiam in annorum numeratione dies accipimus integros quos tamen ad complendum vnumquemque annum mutilamus, quod Galenus interpretatur. *Quippe cum nec annus, nec mensis completis diebus numerari possint, annum ad trecentos sexaginta quinque dies extendi ait, queis adiicitur particula diei maior quarta, hoc est, quarta diei pars. Tum mensem ad triginta dies; aut absoluendo vnus dimidium desideratur. Sic, & septimana sexta diei parte, vt septem integros habeat dies, indiget.*

Non est hoc loco prætereundum, Hippocratem (quod Galenus arguè annorauit) alio loquendi modo in acutorum diebus criticis computandis, alio in chronicorum fuisse vsu: quippe diuinus Senex in longis morbis circa vigesimum, circa quadragesimum, circa octuagesimum iudicia facta fuisse narrat; in acutis non sic, sed simpliciter vel quinto, vel septimo, vel nono

die

3. prog. 10.

3. prog. 3. &
3. progn. 4.3. dieb. decr.
cap. 9.2. dieb. decr.
cap. 5.die fui
vnum
præcip
possit
diei naNE
Nec
hoc lo
dierum
Offeru
Galen
tionem
à part
quo die
subdit
diem à
res non
tet dieQu
enarr
quipp
autem
ripuit
ait, A
sequi
dubio
febris
inter
in Pr
intell
Ca

die fuisse iudicatos. Quoniam autem crisis, vt plurimum non vnum duntaxat, sed vel duos, vel tres dies occupat; ad quem præcipuè diem crisis referenda sit, si notas quibus cognosci possit affert Galenus: sunt nempe quatuor. *Ratio accessionum;* ^{1. diem. decr. cap. 8.} *diei naturas; numerus criticorum temporum; & criseos tempus.*

PARTICULA III.

Ratio computandi dies criticos in puerperâ.

NE quid ad computationem dierum criticorum desit, difficultas, quæ Auctores Medicos in diuersas partes traxit, hoc loco explanâda est, vtrum in perpura cui superuenit febris, dierum cõputatio debet incipere à die partus, an à die febris. Offerunt se in primis duo fulmina artis nostræ Hippocrates, & Galenus, qui statuisse videntur à partu debere fieri calculationem: quippe Hippocrates sic ait, *Pari modo indicationes fiunt à partu.* Galenus ibidem sic. *Principium numerationis tibi, non quo die cæperint febricitare, sed quo peperint.* Et consequenter subdit: *Quibusdam igitur circa secundum, aut tertium incipiunt diem à partu, ex quo multi numerant futuram indicationem, sed res non ita se habet, sed ex quo peperint numerationem fieri oportet dierum.* ^{3. prog. tox. 10.}

Quamuis autem ita ab illis sit lex sancita, nihilominus, in enarrandis Historiis Hippocrates interdum aliter se gerit: quippe in Philini vxore supputationem à febre facit: Reperies autem eum ibi manifestè esse loquutum; siquidem, febris corripuit decimaquarta à partu die, deinde in progressu historix, ait, Author. *Sexta die ad noctem multum delirauit*, deinde prosequitur, quid septimâ quid octauâ acciderit. Non igitur est dubium cum decima quarta dies post partum fuerit inuasio febris, sextam postea esse à decima quarta. Respondent aliqui, inter quos est Stephanus Atheniensis, Hippocratem quando in Prognosticis numerationem fieri iubet à die partus, ita esse intelligendum, vt solum hoc fiat si febris secunda, aut tertia

die post partum superuenerit, non autem si acciderit sexta, aut septima ex sequentibus. Huius tamen responsionis vanitas ex Epicratis vxoris historiâ comprehenditur: quippe Epicratis vxor secundo à partu die febre fuit correpta; & tamen à febre non à partu numeratio in ea fit; namque Hippocrates se ipsum declarat, inquit: *Sextâ die à quâ febris ipsam corripuit.* Similiter Dromeadis vxor, quæ filiam pepererat, postridie rigore, & febre acuta fuit apprehensa, quinto die non à partu, sed à febre obiit: quippe, ait Author eam die quo rigore, & febre correpta est, ex præcordiis laborare coepisse, postridie eius diei, quo riguerat, aluum commodè reddidisse, tertio riguisse, quarto dolorem præcordiorum passam fuisse, quinto sitibundam, fastidiosamque subitò obiisse.

Auicenna magis ad narrationem historicam, quam ad id quod Hippocrates in Prognosticis præcipit respiciens, in omni euentu nulla adhibita distinctione à febre exordiendam esse computationem existimat. Eius hæc sunt verba: *Et si pepererit mulier, deinde accidat ei febris, tunc fiat computatio ex febre, non ex partu: ex illo enim est error.* Adiungit postea, *Et plurimum quod accidit est febris post secundum, aut tertium diem à partu.*

Soluunt communiter neoterici hanc difficultatem, diuidentes partum, in partum naturalem, & non naturalem. Vocant nonnaturalem illum, qui cum difficultate fit, & cum grauibus symptomatibus, & purgatione diminuta; naturalem vocant, in quo leuia symptomata accidunt, & purgatio intra terminum à Naturâ præscriptum ritè; & rectè procedit. Profectò si quaestio de nomine habenda esset, ista partus non naturalis acceptio neutiquam foret recipienda: neque enim partus naturalis, & non naturalis differunt penes symptomatum grauitatem, & purgationum quantitatem, sed tempus pariendi, & modum figuramque exeuntis foetus. Itaque si præcocius fiat quàm conueniat, aut exeat in figurâ præposterâ, nempe si pedes, aut brachia priùs emittat, aut obliquè se se constituat, non naturalis est partus, si verò absoluto gestationis tempore, hoc est, transacto octauo mense, & figurâ consuetâ, atque commodâ eueniat, naturalis censetur. Penes symptomata autem partus difficilis, aut facilis appellatur; debita verò lochiorum

quantitas,

quantitas
potest
gerit p
nomi
se, alio

Por
rioso i
Rursu
tunc à
tentian
lari di
tiones
peram
confiss
non re
centet
enim i
aliquo
febre;
niat fe
apon

Re
aquan
que fu
horro
cont
fus, q
non f
ius m
tis D
Hipp
præc
& ex
& P
Al
narr
histo
C

quantitas, si in partu non accidat, causa difficilis partus esse potest: quandoquidem (vt diximus) siccitas difficultatem ingerit pariendi; si post partum, iam ab hoc symptomate non denominatur difficilis partus, aut non naturalis, sed est causa per se, aliorum symptomatum.

Porro prædicti Authores considerant febrem in partu laborioso intra dies puerperij, & sic à partu computare incipiunt. Rursus considerant febrem in partu, qui feliciter successit, & tunc à febre computationem ordiuntur. Probant istam sententiam: quia partus laboriosus, quem non naturalem appellari diximus, est præternaturam, qui cum satis multas operationes lædat, non est cur non dicatur morbus, partim in intemperamento, & affluente succo, partim in prava compositione consistens. Quæ igitur febris intra purgationis tempus in quo non rectè mulier purgatur, euenerit, ab ipso partu procedere censetur, & rationem symptomatis habet. Quemadmodum enim febris, quæ perdet ex inflammatione, aut graui vlcere, aut aliquo alio morbo, ab ipsius morbi die computari debet, non à febre; sic dicendum est si ad partum non naturalem superueniat febris. Huius rationis Author mihi videtur fuisse Petrus Aponensis, in suo Conciliatore. diff. 100.

Redarguitur tamen ex historia mulieris, quæ apud frigidam aquam in Thaso habitabat. Hæc postquam filiam peperit, neque fuit purgata, tertio à partu die, febre acuta correpta est, cum horrore vehemente, & tamen (vt colligere licet ex historiæ contextu) Hippocrates à die febris computationem est exorsus, quamquam partus fuerat non naturalis: quippe mulier non fuit purgata Amatus Lusitanus, & Vallesius, historiam huius mulieris, quæ apud frigidam aquam habitabat, & aliam vxoris Dromeadis, & alias huius census exitimant scriptas esse ab Hippocrate tanquam obseruatore, seu historico, non verò vt præceptore: etenim in Epidemiis historias tantum referebat, & experimenta captabat, vt sententias postea in Aphorismis, & Prognosticis reponeret. 3. epid. sect. 3.

Abstinet tamen, vt dicamus Virum Medicum, etiam in historiis narrandis partum medicè se gessisse. Profectò magnus vir, siue historia narret, siue artis præcepta tradat, semper, vt artis cent. 1. cur. 34. in schol. Valef. lib. 10. contr. c. 4.

est loquitur. Demus igitur quod in Epidemiis historicum agat (neque hoc penitus concedendum est, siquidem ex eo libro multa addiscimus, non tanquam ex historico, sed tanquam ex Medico) historicusne à sermonis proprietate abhorre debet? minime. Quanto igitur magis artifex in arte sua, qui ex lege tenetur.

Porrò eius sum opinionis, vt existimem Hippocratem in Prognosticis voluisse, vt ex partu computatio fiat, præceptum tradens quasi in re dubiâ, hoc est, in re, de qua dubitare aliquis posset. A febre autem computationem fieri non dixit: quia hoc erat manifestum, non tamen negauit. Itaque existimo in omni puerpera febriente, si febris accidat intra præscriptos purgationis dies, semper vno oculo attendendum esse ad horam in qua mulier cœpit febrere, de quo non loquutus est Hippocrates in Prognosticis, quoniam videbat neminem fore qui hoc negaret: Altero oculo ad diem partus, hoc est, non ex quo partus in lucem fuit editus, sed ex quo graues parturienti dolores, & manifesta signa acciderunt. Tunc autem considerandum an fortasse dies à partu, & dies à febre ita intra se coeant, vt in vna, & eadem die decretorius à partu, & decretorius à febre coincident: in quo casu maiore cum ratione crisis expectanda est, siue bona, siue mala, prout præcedentia signa pollicebantur: quippe ea dies duplicem habebit iudicandi vim, vnam à partu acceptam, alteram à febre. Si vero dies sit decretoria, computando à partu, non autem à febre; Considerare oportet an partus fuerit facilis, an difficilis, vtrum purgationes rectè successerint, an fuerint diminutæ. Iuxta hanc considerationem ratio elicienda est, vt sciamus cuius diei maior sit habenda fides, num computationi, quæ fit à partu, an alteri quæ à febre fit.

Quod si aliquando accidat, vt dies in quo febris corripit sit decretorius (vt accidit Philini vxori, quæ decimoquarto à partu die febricitare incepit) nulla tunc temporis est difficultas: simul enim dies partus, & dies febris vnica numeratione computantur. Atque hæc mihi videtur vera doctrina, & Hippocratis menti consona: si quis enim eius historias peruolauerit, reperiet eum modò à partu, modò à febre cœpisse numerare, prout se se illi offerebat occasio loquendi, tanquam in re, in qua

nihil

nihil in
in Prog
dixisse
tam:
quæ pa
in qua

A
bi non
tes; &
sueru
sio post
tutio
Temp
more
sic im
stant
cit; v
confu
diuas
ta iu
abstu
secu
ritat
ctior
alia
nun
fit il
agn
casi
ria

nihil intererat si sic loqueretur. Constat ergo diuinum senem in Prognosticis numerationem à partu exordiendam esse recte dixisse, recte etiam ab eodem numerationem à febre fuisse factam: A partu quidem tanquam peculiari numerandi ratione, quæ parturientibus debetur; à febre autem, ratione communi, in qua omnes febricitantes conueniunt.

PARTICVLA IV.

Ratio computandi dies criticos in recidiuâ.

ANteactæ controuersia, controuersia altera affinis est, de computatione crifimorum in recidiuis. Reuertuntur morbi non semper, sed prout occasio postulat. Hinc Hippocrates; *Quæ relinquuntur in morbis post iudicium reciduias facere consueverunt*: quam sententiam pluries repetit. Dixi [*prout occasio postulat*] quia occasionem recidiuandi præstant, tum constitutio temporis, tum morbi malignitas, tum ægri incontinentia. Temporis constitutio multoties reciduias affert: nempe humores crassos gignendo, qui nunquam perfectè iudicantur, & sic imperfectæ fiunt crises, quæ recidiuandi occasionem præstant: morbi malignitas non imperfectas, sed infidas crises efficit; vnde cauendum à Brasauola, qui infidas cum imperfectis confundit. Tametsi autem tam imperfectæ, quam infidæ, reciduias polliceantur; nihilominus diuersæ sunt inter se: diminuta iudicatio morbum non omnino abstulit, infida abstulit, sed abstulit secundum quoddam specimen, etiam quoad signum securitatis, hoc est, quoad coctionem, quam Hippocrates securitatem significare ait, sed maligni morbi venenata materia coctionem non admittit; quare cum hæc cruda maneat, licet alia sit cocta, parum refert ad stabilem sanitatem; imò venenum pullulans, coctionem alterius materiæ irridet, ita vt possit illud dici, *Morbis curatus, & tamen æger perit*. Tandem ægroti incontinentia (quam tertiam reuersionis morbi occasionem esse diximus) efficit, vt tametsi non maneat materia valde multa, sed tantummodo dispositio, huic potuit error

in victu fermentum addere non parum efficax ad morbi resurrectionem.

Argentarius hanc dispositionem malignitatem esse ait, eam enim quæ à solis qualitatibus pendet, non existimat posse recidivas facere: propterea, ait, ulcera maligna in quibus nec frigus, nec humiditatem, nec siccitatem damnare possumus, postquam cicatrice sunt recta sæpiùs recrudescere, ob malignam dispositionem, quæ ex liuore, nigritiæque relicta in parte apparet. In his omnibus meo quidem iudicio decipitur. In primis non rectè malignitatem dispositionem appellat, quippe malignitas non disponit ad malum, sed per se solam est quidpiam valdè malum; quod si per aliquod tempus, vel ex defectu materiæ, vel ex mutatione loci non profert suos effectus; non tamen proinde censeretur non malum. Deinde dispositiones in qualitatibus primis aptissimæ sunt ad inferendos morbos: quippe discrasia quæ post febrem remanet, nisi castigetur & refranetur, poterit materiam disponere ad putredinem, si calor est; si frigus ad crassitiem obstruentem; si humiditas ad laxitatem infirmantem; si siccitas, ad angustiam meatuum, com meatum spirituum impediens: hæc sunt vere dispositiones. Liuor autem, aut nigrities relicta in ulcere post inductam cicatricem, fit à sanguinis portiuncula quæ extra vasa remansit, atque licet resoluta fuerit, (aliter non poterat cicatrix induci, & plaga sanari) manet tamen eiusdem tinctura quædam non nocua, quæ non est ulceris recrudescens causa.

Offert se hic difficultas, quæ multos tenet irretitos, num scilicet recidiva sit eadem cum sua radice? Ita tenent non pauci, in quorum numero est Vallesius, qui tamen contrariam sententiam non omnino improbat: quippe recidivam, & radicem, hoc est, priorem morbum, eisdem vniuersalibus totius morbi temporibus, includi dicunt, quod monstrant exemplo Anaxionis morbo laterali laborantis, in cuius historia dies recidivæ, & dies prioris morbi simul numerantur: siquidem vigesimo sudavit, liberatus est: vigesimo septimo rediit febris; trigesimo quarto est iudicatus; trigesimo quarto, inquam ab initio prioris morbi.

no. lib. contr.
cap. 5.

3. epid. sect.
3. agr. 8.

Deinde

Deinde considerant febrem intermittentem, quæ inter vnam, & alteram accessionem ad infebrecitationem desinit, fontque per aliquot horas ægri à febre omnino liberi: neque tamen febrem intermittentem dicimus plures morbos, sed vnum duntaxat, cur ergo recidiuam, & suam radicem plures morbos esse dicimus?

Tertio radix ad recidiuam terminatur: quippe prioris morbi terminus ad recidiuam protenditur, igitur recidiua est pars suæ radicis, conueniuntque ambo in vno tertio, hoc est, vnam numero ægritudinem efficiunt.

Nihilominus magis rationi consonum est dicere recidiuam, & priorem morbum specie quidem conuenire, specie tamen non prorsus specialissima: nam potest prima radix esse intermittens, recidiua autem continua, vel è contra; in reliquis autem conteniunt: quandoquidem quando ad vnum morbum alius genere differens successit metastasis est, non verò recidiua. Sic Hippocrates, *Alia febres*, inquit, *in quartanas abscedebant*, quare hos morbos qui ad alios diuersos consequuntur, quasi abscessus quosdam imaginabatur e.g. hydropes qui ex acuto morbo eueniunt, paralyses, in quas apoplexiæ mutantur, & multa alia huiusmodi.

Recidiuam autem à priori radice differre numero probatur, quia morbus quilibet solutus, nisi accedat recidiua, per se solum integer est, res autem quæ rei integræ accedit, non est pars eius, sed quidpiam superadditum, quod numerum auget. Deinde supponamus morbum priorem habuisse suam constitutionem optimè ordinatam vsque ad vigesimum, tunc autem fuisse iudicatum: Quis negabit morbum fuisse acutum? Accedat postea recidiua, & producat ad quadragesimum: Profecto si est idem morbus, iam habuit integram acuti morbi constitutionem; nunc habet constitutionem chronici: & sic vnus, & idem morbus erit chronicus, & acutus, quod rationi contradicit. Si verò dixeris multoties morbum acutum produci vsque ad terminum chronicorum, hoc quidem non obstat: nam dum morbus non fuit solutus, non habuit suam integram constitutionem, potuitque ex acuto in chronicum degenerare; at verò ægritudo semel soluta, & suam
consti

constitutionem sortita, non potest manere eadem, & simul in aliam transmutari.

Quicquid autem in contrarium fuit adductum facile soluitur. Nam ad primum, non admittimus eadem esse, & radicis, & recidivæ vniuersalia tempora: quippe si ita foret, includerentur etiam dies, quos duravit sanitas interiecta, & ex duobus morbis, & vna sanitate fieret vnum, quod est risu dignum. Ad Anaxionem respondet Brasauola eum à principio vsque ad diem trigesimum quartum morbum lateralem habuisse: quamuis febris vigesimo die deserit, & vigesimo primo iterum redierit. Caterùm hæc responsio non est recipienda: quippe febris, quæ cum inflammatione adest (vt iam superius diximus) symptoma est illius inflammationis, ac proinde desinit cum morbo. Deinde cum inter pathognomonica signa pleuritis comprehendatur febris acuta, iam si febris desit, signum pathognomicum etiã desit, ac proinde desinente febre nõ erat pleuritis. Dicendum potius reor Hippocratẽ vario modo dies numerare, nunc à principio prioris morbi, nunc à principio recidivæ, vt constat ex historia Herophontis; quippe dum ait quinto rediit, attendit non ad principium prioris morbi, sed ad eius finem, deinde cum ait, tertio die post recidivam residebat lien, non respicit ad radicem: tandem cum dicit decimo septimo fuisse iudicatum, includit radicem. Hæc tamen in numerando varietas nihil nocet, dummodo consideremus recidivam suos habere dies decretorios; cum ergo dies recidivæ fuit quinta post nonam, fuit decima quarta à principio radicis; in hac autem morbus rediit, qui die tertia fuit iudicatus, hoc est, die decima-septima à prioris morbi initio. Sic Anaxion recidivam habuit die vigesima septima: fuit vero iudicata die trigesima quarta, quæ fuit septima dies recidivæ, & notatu dignum est trigesimam quartam si radix, & recidiva non differrent numero, non potuisse morbum perfecte iudicare, quem tamen iudicauit perfectissimè. Iudicauit quidem perfectissimè, quoniam erat dies septima omnium iudicantium princeps.

Caterùm, Vallesius abscessum, ait, diuersa habere tempora à febre; admittit, & affert Hippocratis verba, cui ita sentire placuit

placuit
tempu
in hoc
expres
apud e
quinto,
est die
hic vn
morbi
Ad
ordine
etiam,
gersic
est hu
tempo
riæ in
adhuc
dit qu
nis fal
Ad
termin
vt si p
diat la
minu
Sec
dem
enim
ne ca
causa
præc
tium,
bus r
gia a
cta,
ratio
Q
men
pori
C

placuit: recidivas autem non ita se habere, sed iudicationum tempus in eis computari ab initio suæ radicis. Verumtamen in hoc secundo decipitur: siquidem Hippocrates aliquando expressè à recidiuæ initio calculationem orditur, ut videre est, apud eum cum ait; *Intermisit septimo, à recidiua iudicatus est, die quinto, & rursus aliquibus intermisit septimo, à recidiua iudicatus est die tertio.* Est quod mirer Vallesium, qui ait Hippocratem hic vnicam dierum computationem facere à principio totius morbi; dormitabat certè dum hæc scribebat.

1. epid. sect.
2. tex. 83.

Ad secundum, dicimus inter vnam, & alteram accessionem ordinem seruari, & præstitutos habere reuertendi dies, imò etiam, & horas: neque vna accessio dicitur per se morbus integer, licet enim habeat peculiaria tempora causæ coniunctæ, hoc est humori in minerâ putrescenti respondentia, nondum habet tempora vniuersalia, quæ causæ antecedenti, nimirum materiæ intra venas existenti debita. Idcirco post multas accessiones adhuc morbus esse in principio dicitur, quia vrina quæ ostendit quomodo se habeat causa antecedens, nondum signa coctionis; saltem obscura præferret.

Ad tertium, non terminatur quidem radix ad recidiuam: terminari enim vnum ad aliud tunc dicimus, cum se tangunt, ut si prior morbus tangeret recidiuam; cæterùm quoniam mediatur salubritatis tempus, non est cur dicamus recidiuam esse terminum radicis, ac proinde nec eius partem.

Sed adhuc poterit quispiam dubitare, dicens, tanguntur quidem ratione materiæ quæ relinquitur ex primâ radice; cum enim hæc sit eadem quæ recidiua, causa, videtur posse dici ratione causæ vtramque se inuicem tangere. Quod autem recidiuæ causam habeant ex priore morbo relictam, manifestè constat ex præcitati aphorismi verbis, *Quæ relinquuntur ex morbis post iudicium, recidivas facere consueuerunt.* Constat etiam quia prior morbus nondum est omnino extinctus; siquidem adhuc eius vestigia apparent, quæ Hippocrates expressit: ea sunt fitis intus relicta, & oris exsiccatio, & insuauitas, & inappetentia eadem ratione.

6. epid. sect.
2. tex. 20.

Quid autem relinquatur, si à Galeno quæris; ille tibi in commento Aphorismi respōdet esse humores alienos à natura corporis in quo continentur, neque aptos ad eius nutritionem: qui

necessariò ad putredinem conuertuntur: cum verò locus calidus fuerit in quo sint collecti, facillimè putrescent. Idemmet Galenus in sexto Epid. citato, bifariam intus relinqui ait vno quidem modo humorem morbi authorem; altero autem, morbosum affectum: & addit quando prædicta recidiuæ futuræ signa, sitim viddicet, oris insuauitatem, & inappetentiam, narrat; intelligere se intus relictum morbosum affectum. Possumus itaque ex hac Galeni distinctione colligere, tria ista signa non esse veræ recidiuæ, quæ ad morbum profusolutum consequitur, sed recidiuæ non veræ, quæ non excipit corpus in statu salubri constitutum, sed adhuc morbosum affectu taborans. Atque ita videtur responderi posse propositæ difficultati: scilicet signa illa quæ eueniunt morbo non planè soluto non efficere quominus si morbus perfectè soluat,ur recidiua sit à priori morbo saltem numero diuersa.

Non tamen adhuc exhausta est difficultas: nam quamuis nec sitis adsit nec reliqua; quamuis etiam non relictus sit morbosus affectus, sufficit quod remanserit humor morbum faciens, vt recidiua cum sua radice perpetuitate causæ sit eadem. Respondent aliqui esse quidem eandem perpetuitate causæ, non tamen perpetuitate affectus, atque hoc sufficere, vt duo affectus sint non vnus. Ego tamen aliter sentio nempe nec perpetuitate causæ esse vnum morbum: quippe materia quæ relinquitur vel putrida est, sed pauca vt potest: quæ ab alia denuo superueniente aucta morbum accendere potest; vel cocta, sed quæ non potuit euacuari, vnde pars aliqua remansit, quæ licet non sit apta ad nutriendum, non est etiam apta ad morbum gignendum. Si est putrida nec tamen morbum efficit nisi aucta à quantitate nouæ materiæ superuenientis non potest dici causæ eadem, vt e. g. si quis poculum vnum vini biberit à quo inebriari nequit, superbibat plura alia pocula, & inebrietur non dicetur ebrietatis causam esse primum illud poculum. Sed dices esse saltem causam partialem; fatebor partialem, sed quæ minima sit pars totius, ac proinde à manima parte, causæ non accipiet totam denominationem. Si vero materia quæ relictæ fuit est cocta; nec apta ad gignendum morbum, nisi denuo putrescat, non debet dici causæ eadem, siquidem in priori morbo cor-

ctionem obtinuit; in recidiua autem propter aliquem errorem in prauam lapsa est naturam.

Digressio.

Porro cum Hippocrates dicat, *Quæ relinquuntur ex morbis post iudicium*; videtur de solis morbis agere, qui per crissim terminantur; quid ergo de aliis est dicendum qui per simplicem solutionem euanescent? * Quamuis crissis propriè sumpta à simplici morbi solutione distinguatur, vt scilicet crissis fiat per subitanam, simultaneamque euacuationem; solutio vero simplex sensim sine sensu, reponente scilicet Naturâ fere totam materiam morbificam in aliquo loco remoto, in quo cum ipsa natura pugnare nequeat, donec illinc vel per insensilem transpirationem, vel per solitas euacuationes tractu temporis euacuetur. Nihilominus aliquando iudicationem pro quacumque morbi solutione accipi iam superius est dictum. Quapropter ad reliquias materiæ, sententia referenda est, siue remanserint post crissim propriè dictam; siue post insensilem morbi solutionem; quocumque enim modo ægritudo soluatur potest remanere recidiuæ suspicio.

Præcipuum autem signum, ex quo sumitur recidiuæ suspicio est defectus præcedentis coctionis; si enim vel diminuta, vel nulla cocti humoris signa adsint, quantumuis perfecta fuerit morbi solutio, nec maneat sitis, nec oris insuauitas, nec inappetentia semper solutio isthæc infida est, postulatque medici vigilantiam, vt scilicet post solutum morbum, & coctioni humoris incumbat, & euacuationi.

De magnitudine autem periculi quod secum recidiua affert, etiam Medicus sollicitus sit oportet. Verum quidem est recidiuam semper eo nomine esse prauam, quod ægrum ex priori morbo defessum accipit, quod Galenus in libro de affectibus, in omni morbo qui alteri superuenit considerauit. Attamen si præcedens coctio fuit valdè propinqua coctioni perfectæ, si euacuatio satis copiosa, sperandum est, vt materia quæ recidiuam affert, non sit potens ad excitandum magnum incendium, sicut accidit Herophonti, cuius prima ægritudo sudore fuit iudicata, qui sudor debuit esse non omnino diminutus, quandoquidem materiam adeo diminuit, vt parum fuerit quod re-

mansit, ideóque solum trium dierum laborem excitauit. Mensura ergo reliquiarum humoris ex mensura præteritæ, tum coctionis, tum euacuationis fumenda est. Ut si præcessit coctio exigua, si exigua etiam euacuatio, recidiua expectetur valde timenda: sin aliter pro cuiusque ratione.

Cur pauca nostro hoc tempore fiant crises.

* Crisis nomen nostró hoc tempore superfluum videtur: quippe ratae sunt crises, quod, & ad veterum temperantiam reducendum est, propter quam natura erat magis compos sui, & ad calidam intemperiem illius regionis, quæ humores gignebat valde stimulantés, & ad medicorum peritiam qui locum dabant naturæ, nostro autem hoc æuo qui medicinam faciunt, tum vt videantur aliquid agere, tum vt ægroto obtéperent remedia semper expetenti; obruunt vires naturæ eiusque operationes intercipiunt.

PARTICULA V.

Ratio computandi dies criticos in abscessibus, qui per febres fiunt.

Considerandum abscessus alios esse quibus febres superueniunt; Alios, qui inuadunt simul cum febre; Tertios, qui ad febrem, tamquam critica quædam expulsio sequuntur. Isti vltimi eisdem dies criticos habent cum sua febre, quemadmodum etiam secundi, siquidem isti tertij incipiunt in die decretoriâ, secundi in eadem cum febre die. Priores quibus superuenit febris, vel ea est ephemera, vel est putrida. Si ephemera, nulla illius ratio habenda est; si putrida, quæ vel pridè non erat, vel si erat, non admodum vehemens, tunc suam habet considerationem; tamen quia febris tunc temporis signum est incipientis suppurationis dies iudicatorios ab illa febre vsque ad rupturam abscessus numerari licet: Erunt verò (vt docet Hippocrates) aliquando 20. aliquando 30. nonnunquam 40. atque etiam 60. dies; hi tamen dies intelliguntur in suppurationibus, quæ fiunt in membris respiratoriis, vt ex antecedentibus licet colligere. Debet præterea aduertere, quod si bilis sit admixta fient ruptiones 7. die; sin minus pro ratione caliditatis loci patientis, & anni temporis, necnon, & regionis, aliæ aliis celerius, aut tardius eueniunt.

In reliquis autem partibus abscessus dies suos decretorios habebunt, à die superuenientis febris cum rigore; quia tunc incipit pus fieri, tunc enim ab humoris ebullientis mordicatione, febris augetur, & rigor oritur; & quia materia, quæ sparsa erat, & distendebat, colligitur, fit pro dolore pondus: quæ omnia sunt signa incipientis suppurationis, à qua numerandi sunt (vbi diximus) dies 20. 30. 40. 60. si ruptio expectanda est, sin tamen suppurationis perfectæ signa adsint, non expectata ruptione abscessum aperire conuenit.

CAPVT VIII.

Quam singuli dies vim habeant.

PARTICVLA PRIMA.

De quadruplici dierum differentia.

RELICTIS inanibus sophistarum Empyricorum sententiis, quos Galenus satis reprehendit, quorum quidam crism (dictante ratione) admittebant: quippe morbum hostem sine magno conflictu Natura expellare nequit; alij crism, (sic monstrante experientia, non negabant, dies autem decretorios negabant. Tertij etiam erant (contra quos disputandum sibi non putat, quoniam duobus principiis (rationi scilicet, & experientia) terga dabant, nec dies decretorios, nec crism agnoscebant. Omnibus notum esse arbitror aliquos esse dies magnis, & insignibus destinatos mutationibus. Antiquis dies aliquot fuerunt in magna obseruatione: Ægyptiorum sacerdotes in priuatis, & politicis actionibus peculiare dies obseruabant. Græci quoque suos dies habuerunt, quos *σποπιδας*, id est, nefandos appellarunt. Fuerunt apud Romanos infausti quidam dies, qui ex Pontificum decreto neque præliares, neque puri, neque comitiales erant. Rustici & agricolæ in plantarum amputatione:

*2. dieb. decr.
cap. 7.*

dies peculiare obseruant. Astrologi, & Genethliaci in suis mortalitatibus maximam dierum rationem habent: Sunt, & nautis suspecti quidam dies, quibus mari se non audent committere. Horum aliqua superstitionem sapiunt: Medicorum vero circa dies obseruatio ab experientia ortu habet; cum enim in morbis dies alios aliis potētius viderēt decernere; contemplati, quoniam essent in quibus frequentiores fierent indicationes, ita fuerunt edocti.

Dies in morbis sunt;	Aut secundum quaternarios & hebdomadas inuicem conexi: Et hi.	} Vel Decretorij, seu Critici, seu Iudicatorij.	} Vel Indicantes, Quos Hippocrates appellat Contemplabiles.
Dies verè & perfectè decernentes, quidcirco etiam Principes dici solent.	} 7. 14. 20.	} Prima. Critici iudicant suapte natura, nisi aliquis circa ægrotum committatur error: Intercalares verò contra nisi committatur error non solent iudicare.	
Dies Indicatorij			} 4. ad septimum. 11. ad decimum quartum. 17. ad vigesimum.
Dies Intercalares	} 3. 5. in prima septimana. 9. 13. in secunda septimana. 19. in tertia septimana.	} Tertia. Criticus potest esse indicatorius, & indicatorius potest esse criticus; Intercalaris non ita; neque enim vim iudicandi ab aliqua dierum connexionem habet.	
Dies Medicinales			} 6. 8. 10. 12. 16. 18.

Hanc doctrinam ab Hippocrate subobscurè traditam; à Galeno tribus crisis, eorundem dierum decretoriorum libris fusè pertractatam, habes hic clare & breuiter explanatam. Vnum tamen restat problema soluendum.

Problema.

Cur nō possunt dies medicinales sicut intercalares iudicare; cum tamen tam in his, quā in illis Natura possit irritari; iudicatio autem intercalarium, motum duntaxat irritatæ naturæ sequitur? An quia irritationes quæ fiunt in diebus medicinalibus vt plurimum malignitatis sunt soboles; ac proinde naturā magis expugnāt, quā lacestant: succumbēte autē Natura, vel nō fit pugna, vel si fit, est ad malum. An etiam quia intercalares propter criticorum vicinitatem, digniores sunt quā medicinales, quia à criticis magis distant.

P A R T I C V L A II.

Differētia inter Pares, & Impares.

IN febribus intermittentibus cōputatio non per dies fit, sed per Accessiones: quippe teste Galeno, *Quod in continuis dies potest; hoc in intermittētib; accessio*: tunc enim Natura peculiari certamine incitata, ad vniuersalē pugnam facilius exurgit. Pari ergo ratione in continuis ea dies iudicationi magis apta erit, in quā exacerbatio reuertitur. Continuas apello, quæ differunt à cōtinētib;: hæ enim vnā ab initio ad finem accessionem habent, illæ autē quamuis non desinant in *diapausa*, hoc est, in quietem febre vacantem, suas tamen staturas habent exacerbandi horas. Cum ergo ex continuis acutæ à bile sint, vt Galenus admittit, cum rursus bilis per impares moueatur: acutas per impares moueri cōsentaneum est. Quare videtur debitor fortasse alicui superuacaneum esse quærere, num prauum sit acutas diebus paribus moueri.

Cæterum aliud est moueri per impares, aliud moueri diebus imparibus: potest nanque iuxta peculiarem exacerbationum cōrespondentiā biliosa febris moueri per impares, hoc est, de tertio in tertium, nihilominus exacerbationes, si totius morbi vniuersalē constitutionē consideremus, diebus paribus contingere. Exemplū habes in Philisco cuius morbus fuit acutus, & motus eius de tertio in tertium, & tamen contingebant mutationes diebus paribus.

Existimat Valle sius febres moueri diebus paribus, ob longitudinem accessionum: quippe si prima accessio finiatur primā die; febris

tertia

tertiâ reuertetur, & sic fient reuersiones diebus imparibus. Si autem prima illa accessio vsq; ad secundû diem prouehatur, secunda exacerbatio, quarta die eueniet; & sic mouebitur per pares. Sed lapsus est non considerans, ea quæ in praxi eueniunt. Quantumuis enim prima accessio per duos dies duret, secunda tertia die redit, & sic est quidẽ suapte natura, hoc est, quoad minerã intermittẽs, nihilominus non habet quietẽ omnino à febre liberã, vocatúrque idcirco continua per subintrantiã; quasi dicamus idẽ est continua quoniã subsequens accessio sub priore quæ nondũ finita est intrat. Ita etiam in continuis exacerbatio multoties durat, adẽdũ vt subsequens adueniat, nullumque permittat declinationis signum adesse, vulgusque ignoret an sit noua exacerbatio (nouam febrem appellat (quippe non videt inter vnam & alteram, aliquod intermedium solatium.

Quod si longitudo duntaxat accessionis est, quæ facit vt febris redeat diebus paribus, cum accessiones, quò magis materia cocta est eò breuiore fiant, febris quæ prius redibat quartã die, progressu tẽporis redibit tertia. Rursus febris quæ prius diebus imparibus exacerbabatur exacerbabitur paribus, confundentúrque tertianarum, & quartanarũ reuersiones. Poterat Vallesius in historiã Philisci, quam explicat adducere rationẽ, cur in morbo acuto accessiones fiant diebus paribus: nempe, quia secundæ diei insultus maior fuit, quàm primæ; ac proinde insultus alter maior quarta die reuersus, reuersiones fecit diebus paribus.

Adiungit Vallesius, tantò deterius esse moueri morbum acutũ per pares, quartò deterius est quamcumque accessionem esse longiorem. Verum tamen leue esset hoc malum, siquidem vt fatigat longitudine præcedentis accedentis accessionis, sic consolatur tarditate subsequens, nec Philisco tardabant exacerbationes, sed meridie semper redibant; sanè Hippocrates vltimo adiecit accessiones fuisse diebus paribus, tanquam vnum ex iis quæ ægrotum ad mortem breui tempore deduxerunt.

Vt intelligas quo iure acerbationes diebus paribus damnentur. Tres constituo hypotheses: Primam ex Hippocrate, maximè numerum imparẽ esse obseruandum, quoniam res impares in hanc vel in illam partem declinantes ægrotos reddunt, & Galenus in Commento dies impares multã virtute pollere admonet. Alteram ex Galeno, *Diem ex se primariam habere decernendi virtutem* 3. sed

A. asul. tex.
46.

3. diem. decern.
c. 8.

per a
access
morbi
Gale
tura
ram
nam
H
labor
vt op
quan
secun
per a
febris
erit e
tertiã
absq
quia
morbi
labor
natur

SI
bus a
tione
nolu
perfi
parib
tente
nem
fent
C

per accidens fieri, ut ratione quâ morborum iudicia frequentissimè in accessionibus accidunt (ha autem in dies impares incidunt) eâdem in morbis acutis imparibus diebus crises contingant. Tertiam, ex eodem Galenò ibidem videlicet accessionem esse vnum ex iis, quæ Naturam stimulant, & veluti prouocant nullam quietem, vel moram concedentem, sed inchoantem, & mouentem, & veluti pugnam indicentem.

His ita constitutis accipito ægrotum febrem continuâ acutâ laborantē, qui tamen exacerbationes habeat diebus paribus; Ille ut optimam habeat crism, debet eam habere in die decretorio; quamuis dies decretorius non coincidat cum die accessionis: Ex secundâ hypothesi dies per se habet primariam decernendi vim; per accidens autem est, ut ab accessione prouocentur. Et quoniam febris est acuta, iudicatorius dies ex primâ hypothesi erit impar; erit ergo dies iudicatorius extra diem accessionis; quoniâ ergo ex terciâ hypothesi accessio prouocat naturam ad pugnam, fiet crisis absque hoc stimulo, & sic vel imperfecta, vel non bona. Imperfecta, quia Natura minùs stimulata, minùs insurgit contra materiam morbificam; non bona, quoniam æger ex precedente accessionis labore lassatus, nouum laborem ferre nequit; itaque nec ex parte naturæ dabitur conferentia, nec ex parte ægroti tolerantia.

Q V Æ S T I O.

An diebus imparibus duntaxat fiat laudabilis crisis.

SI consulamus Hippocratē; Ille nobis, & paribus, & imparibus iudicationes non reprobat: siquidem *Quæ paribus (inquit) diebus accedunt, paribus iudicantur, quorum verò sunt imparibus iudicationes, imparibus iudicantur.* Nihilominùs eius assecla Celsus, eum noluisse, ait, in diebus tantùm imparibus fieri iudicium; ad quod persuasus est ex magni Senis sententiâ, *Febricitantes nisi diebus imparibus febris reliquerit, solent recidiuare.* At decepit eum isthæc sententia, quam vel adulterinam, vel adulteratam esse Galenus ait, nempe, vel falso adiectam, vel turpiter vitiatam: Etenim aut tota sententia explodenda est, aut non scribendum *Diebus imparibus,*

sed *Diebus iudicatoriis*; ita ut sit sensus; Febris quæ in diebus decretoriis non soluitur, sed in aliis intercalaribus; reuertetur. Et hæc lectio adeò digna est quæ recipiatur, ut Castellonouensis, qui semper à Galeno recedere erat promptus, in hoc ab illo non discedat, imò reprehendit Cardanum, Galenum reprehendentem, & forsitan nullibi alias hæc pietate est usus.

2. aph. 24.

2. epid. sect. 1.

* 4. aph. ult.

et 2. epid.

text....

3. prog. 22.

Igitur Hippocratem, qui pares dies iudicatorios recipit, & alibi, numerat pares iudicatorios, non est credendum * dixisse, si non die impari febris dimittat, recidiuam expectandam esse. Et hinc est quod melius Galenus legit, nisi in iudicatorio die febris dimiserit. Quod accepisse videtur ex Hippocrate, ubi sic ait, *Si quibus febris desinit, non cum iudiciis solutoriis, neque in diebus decretoriis recidiuum expectare oportet*, Et in Coacis, *quibuscumque desinit febres in diebus iudicatoriis, recidiva fiunt*, Et alibi, ubi interpres habet, *Si non die impari febris dimittat*, vertere debuisset, *Si non die legitimo, febris dimittat*, id est, die, qui legitime iudicet, seu die iudicatorio. Sic vertendum existimant Vallesius, & Petrus salius.

Cardanus tamen non acquiescit, inquiens, Hippocratem inter dies decretorios multos dies pares numerasse. At ð Cardane, idè Galeno non placet hæc lectio, quoniam si legimus diebus imparibus, dies pares excludimus. Galenus verò non excludendos pares existimat, qui solent etiam esse iudicatorij, sed intercalares reiicit, in quibus aut rarò, aut nunquam, aut imperfectæ, aut infidæ crises accidunt.

Neque verò contemnenda est Philotei responsio, qui licet ibi pro *Imparibus* intelligi patiat, *Iudicatoriis*, addit in eo Aphorismo loqui Hippocratem de morbis acutis: hi enim imparibus, vel alternis diebus exacerbantur, propter facilem difflationem, & caliditatem materiæ; ubi autem accessio ibi iudicatio. Acute igitur febricitantibus nisi diebus imparibus febris dimiserit, reciduant. Nam non est facta iudicatio lege naturæ, sed violentia symptomatis. Sunt ergo morbi acuti in suis motionibus magis obnoxij diebus imparibus, quàm paribus. Ad hoc fortassis respicit Galenus, & causam reddens cur Hippocrates diem quartam prætermiserit ait. *Si vero Hippocrates illam præterit, hanc ob causam ipsum existimo illud fecisse: quoniam morbi plurimi peracuti, qui cum sudore indicantur, tertio, & quinto die magis, quàm quarto iudicium suscipiunt*

4. aph. 36.

suscipi

niam

haben

Gal

in ad

Po

Febr

rit, so

das e

men

secur

Perio

Dis

A

iudi

guit

tion

nequ

tio s

simp

omn

in se

lum

C

Ga

can

mu

spo

Ca

pu

C

suscipiunt. Et post pauca adiungit. Hoc autem videtur accidere, quoniam morbi peracuti primam statim accessionem vehementissimam habent, & reliquas illis proportionales per diem tertium, &c. Et idem Galenus dies impares multâ pollere virtute non simpliciter, sed in acutis, interpretatur.

4. acut. com.
46.

Possum commodè hunc in modum Aphorismum interpretari, *Febriticantem diebus imparibus, nisi diebus imparibus febris reliquerit, solent recidivare.* Quasi voluerit Hippocrates insinuare perfectas crises eas esse quæ diebus accessionum contingunt. Quod tamen (velut alia quâ plurima artis documenta) sic intelligi debet, ut secundum plurimum eueniat, non autem omnino infallibiliter. Nam Pericles die quartâ, & virgo Laryssa sexta bene iudicati fuerunt.

Discussio per singulas seorsim dies, ut cognoscatur quid unaquaque secum afferat.

PRIMA DIES, ET SECUNDA.

A Primo die ad vigesimum libet speciatim recurrere, & vniuscuiusque vim considerare. Primum, & Secundum Diocles indicatorios statuit: Galenus tamen rem in hunc modum distinguit. *Si princeps ac subita in agrotantis corpore perturbatio morbi solutionem præcedens Crisis, id est, iudicium nominatur, neque primum diem, neque secundum decretorios existimare oportet, quia illa vel ut fluctuatio solutionem præcedens, nequaquam in his manifesta est: si verò solutio simpliciter, & absolutè est appellanda, fuerint & hi quoque decretorij; omnes siquidem febris diaria dicta solutionem partim in primo, partim in secundo nanciscuntur.* Sic ille, qui quæstionem hanc de nomine solum esse existimet.

1. dieb. decret.
cap. 9.

Obiectiones verò aliquas quæ se se offerunt soluit idemmet Galenus; Prima est: Hippocrates, sic habet: *Circuituum verò, qui indicant impartibus diebus, Primus, tertius, quintus, septimus nonus, undecimus.* Ibi primum diem inter eos qui iudicant numerare videtur. Respondet Galenus, circuituum non dierum mentionem factam fuisse. Caterum hanc responsionem triplici de causa non recipendam puto: primò, quia Galenus in Commento illius sententiæ contra-

3. diem. decret.
cap. 8.
1. epid. sect. 3.
tox. 14.

rium omnino sentit, & de diebus, non verò de circuitibus eam interpretatur: secundò, quia si de circuitibus agit, & primum inter impares iudicare dixit, cur secundum circuitum inter pares iudicatorios non collocauit: sed pares à quarto; impares à primo numerare incipit: Tertio, quia ita se habent paroxymi in intermittentibus, vt dies in continuis; si igitur primus paroxymus iudicat, iudicabit, & prima dies. Quapropter, longè aliter interpretari libet, neque enim primum circuitum intelligimus, siquidem nec prima dies, nec primus circuitus decretorius est, sed ita vt sit sensus *Circuituum qui imparibus iudicant, Primus & Tertius.*

Secunda est: Hippocrates loquens de facie caduerosâ, quæ à causis externis potest initio accidere, potest, & ab internis; adiungit, *Iudicantur verò talia per diem ac noctem, si ob has causas talis fuerit vultus*: Huic sic respondemus. *Iudicantur* eo loco Hippocrates non accipit pro crisi quamuis in græco sit *κρίσις*, sed vt Galenus explicat in Com. ad cognoscendum an sit aliqua externa causa, an febris consumens, distinctio erit nobis de subsequente die nocteque. Ac proinde vt prædicto habet, intelligimus verbum *iudicantur* pro deprehenditur, & agnoscitur.

Præter has duas obiectiones à Galeno solutas potest aliquis obiicere ex eodem Galeno, morbum aliquem prima die ad statum peruenire posse, in statu autem fit crisis; In prima igitur die fit crisis, ac proinde prima dies decretoria erit. Dicendum putat quidam, in quacumque die posse hominem mori, non tamen in quacumque posse liberari: Vnde morbi qui primâ ad statum deueniunt, non sunt salubres, imò lethales, qui non iudicantur, sed magnitudine sua, & sæuitia homines, itugulant, iudicium autem non de malo, sed de bono absolutè dicitur.

Hæc tamen responsio, nequaquam est admittenda, tum quia contrariatur Hippocrati dicenti, *Febres iudicantur iisdem numero diebus, & ex quibus supersunt homines, & ex quibus intereunt.* Tum etiam quia apoplexiam vno die solutam per transformationem in paralysem vidimus. Melius igitur dicendum est solutionem primâ die factam vt neque mortem, accidere per crisis, vt scilicet crisis sit habens præcedentia accidentia, quæ necessario veræ crisis rationem ingrediuntur. Male igitur contentiosus

3. dieb. decr.

1. crisi. c. 17.

3. progn. 1.

tentiosus Castellonouensis mordicus tenet primam diem inter decretorias esse numerandam. Cur verò crifim expectabimus vbi coctionem expectare non possumus, at in primâ, & secundâ die concoctio nulla est, & hinc euenit quod euacuatio in iis diebus est pessima, quoniam, *Cum incipit morbus siquid excernitur, nihil tunc excernitur natura ratione; sed sunt omnia symptomata earum quæ præter naturam sunt in corpore dispositionum*, vt Galenus ait.

4. aph. 21.

Primum quarti indicatium esse dicunt nonnulli, inter quos est Mercatus, quod accepit ex Galeno. Verumtamen Galeni mens est ex die primo posse cognosci an æger moriturus, an liberandus sit intra primum quaternarium; quapropter etiam tertij diei erit iudex. Sic interpretatur Galenum Ioannes Lalamantius; cum enim dicat quod siquis ad primum diem acutâ febre corripiatur, at ipsi tamen periculosum nullum signum adsit, sed in vrinis aliqua coctionis nota sit deprehensa, huic die quarto, & non vltra morbus soluetur. Die quarto (inquit Lalamantius) id est, tertio, quia vt peracuti, de quibus sermo est, primo die vehementissimam habent accessionem, ita eam quæ tertio die fit, primæ proportionem respondentem manciscuntur. Per vehementiores autem accessiones crises fieri, & morbos qui imparibus commouentur, citius terminari didicimus ex Galeno.

1. di. decr. c. ult. & 1. cris. c. 16.

1. di. decr. citato.

4. aph. 36.

Quod si Philiscus prima die febre acuta correptus, cum tertio die ad occasum periculosa, tum signa, tum symptomata habuisset, extra quartum tamen (sexto enim obiit) iudicatus est. Id accidit (vt Galenus notat) quia accessiones in eo, diebus paribus factæ fuerunt, ipseque ad diem octauum sufficere potuisset, ni quintus sanguinis puris stillam, cum frigidis sudoribus, nec amplius recalescentibus, vrinis item nigris attulisset, quæ omnia satis arguebant eum accessionem sexto die futuram, perferre non posse, idem Sileno compertum est accidisse.

1. epid.

Secundam diem ex intercalaribus primam esse existimauit Mercatus: Cæterum eandem cum prima fortunam habere constat ex Galeno, qui de prima, & secunda simul, & semel mentionem fecit.

Tertia dies.

sect. 26. probl. 13.

4. aph. 36. &
1. epid. sect. 3.
tex. 14. Gal.
3. prog. 1. 3.
dieb. decr.
cap. 8.
4. aph. 36.

Tertius dies primus est iudicantium eorum, quos intercedentes appellant Medici, quia nempe iudicandi vim habet ab inordinato fluxæ materiæ motu, & *Ex paruo imbecillique prodit principio*. Quod Aristot. docet, quo loco tertium diem decretorium esse asserens, ait, *Cur Aquilo nocte exorsus die tertiâ cessat? Virum quia ex paruo, imbecillique initio prodit, tertius autem dies decretorius est*. Sic ille. Porro Hippocrates, & passim Galenus, tertium inter decretorios primo loco statuunt.

Sed dices, Galenum scriptum reliquisse; *Tertium anticipare quartum in breuioris temporis morbis; quartum verò esse primum indicatorium*. Respondeo hoc quidem verum esse, ac propterea in serie superiori primum locum inter verè indicatorios quartæ diei concessimus. Tertix verò primum locum intercalarium; est namque intercalaris quia solius materiæ motui respondet, non verò alicui lunari concursui; quippe sunt quidam dies septimanam diuidentes, in quibus Luna in medio quadræ consistit, alij absoluentes, in quibus Luna quadram sui motus absoluit: Primi sunt indicatorij, Secundi indicatorij; vtrique tamen possunt decernere auxilio cœlesti. Hac ratione neque inter indicatorios est numerandus, verum duntaxat ratione materiæ, & motus accessionis eius: Non igitur habet aliquam cum prima septimana communionem, aut societatem, sed casu tantum, ob prædictam materiæ vehementiam rapit ad se crîsam quartâ die futuram.

De vi indicandi quartæ diei.

3. aph. 24.
4. aph. 71.

Notissimum est quartam diem indicare quid in septimâ euenturum sit, vnde summus Dictator, *Septenorum quartus est index*, Et alibi, *Quibus crisis die septimo futura est, iis urina rubram die quartâ nubeculam habet*. Imò verò cum omnes dies indicatorij principes per septimanas numerentur, & vniuersiusque septimanæ quarta dies sit media, fit vt semper respectu diei indicatoriæ quarta sit quæ indicat; ita tamen, vt quemadmodum primus septenarius potentius iudicat quàm alij, sic primus quaternarius efficacius

efficacius
deper

No
potest
ta, d
ait, S
exped
errat
tingit
elicit
inob
riora

A
tant
& iu
fene
reta

P
fit:
diei
dur
Ita
ner
nia
lib
dic
vfo
stic

efficacius

efficacius indicat: deperditur namque progressu vis iudicandi, deperditur similiter indicandi dignitas.

Exceptio.

Ne tamen infallibilem existimes quarti diei indicationem, potest namque contingere aliquando ut crisis quarta die indicata, die septimâ non eueniat, quod Galenus non siluit quippe 1. dior. decr. cap. 11. ait, *Si manifestum quarto die malum signum fuit, septimo die mors expectanda, sin obscurum etiam hinc quoque excedit; Nisi tamen erratum aliquid circa ærotum fuerit; errare autem saepissime contingit.* Sic ille. Errores autem circa ærotum quadrifariam fieri elicitur ex Hippocrate; errat namque Medicus imprudens; æger 1. aph. 1. inobediens; minister negligens; Peccatur etiam in iis quæ exteriora dicuntur; hoc est, quæ ægro offeruntur.

Appendix.

Adde iis quæ quartæ diei indicationem impediunt, tum ægrotantis, tum morbi naturam, Natura ægri, scilicet si biliosus sit, & iuuenis, potest efficere, ut crisis anticipet; sin pituitosus, & senex postponat. Natura morbi etiam crism promouet, aut retardat.

De vi Iudicandi quartæ diei.

Poterit aliquis dubitare, An quarta dies iudicare etiam possit: ratio dubitandi, est, quoniam dum Hippocrates iudicandi dies recenseret, quartam omisit. Nihilominus id fecisse credendum est, non quia non omnino iudicet, sed quia iudicet rarò. Ita sentit Gelenus, ita suadet, & ratio. Galenus, qui Archige- 3. cris. c. 4. nem bis, se autem semel hanc crism vidisse refert, Ratio quoniam crisis huius diei duas requirit condiciones, quarum quælibet raritatem præ se fert: vna quoniam febris, quæ hâc die iudicatur synocha est, nempe vnam habens à principio ad finem vsque accessionem siue crescendo procedat, & dicitur Epagmatica; siue decrescendo, & Paragmatica appellatur; siue eundem feruet

seruet tenorem, & vocatur Omotonos: at febris isthæc sinochararè accidit. Secunda, vt nullus committatur error: rarissimum verò est nullum committi errorem. Tum igitur ob hanc raritatem, tum quia quarta isthæc dies imperfectè iudicare solet, fit vè quæ inter iudicantes præcipua est, inter iudicantes ignobilis habeatur. Nihilominus non est à iudicantium numero excludenda: hanc enim vim habere exemplis docemur. *Pericles in Abderis quartâ die multo sudore iudicatus est. Caluus Larissa quartâ die ad meridiem periit*, utrobique diligens narrator Hippocrates addit *Acutum*, insinuans admirabilem motus velocitatem. Porrò hæc iudicandi potestas, quæ quartæ diei attribuitur: Hippocratis auctoritate nititur dicentis: *Simplicissima febres, & signis formatæ securissimis quartâ die, aut citius desinunt, deterrima verò ac signis affligentes difficillimis, quartâ die, aut citius interimunt.*

Si quis autem quærat quænam sit dies quartæ diei indicatiua? Cum Galeno esse primam Respondeo; primam diem, inquam, in continuis: in intermittentibus autem primam accessionem: quod enim in continuis dies præstat (vt iam ex Galeno diximus) id intermittentibus accessio.....

3. epid. sect. 2.
3. tex. 77.
eodem lib.
tex. 76.

3. prog. 2.

1. diær. decr.
cap. 13.

F I N I S.

D. STEPHA

D. STEPHANI RODERICI
CASTRENSIS
LVSITANI,
CHYRVGICO-MEDICVS.

LIBRARY OF THE
UNIVERSITY OF
TORONTO
PRINTED AND BOUND
BY THE UNIVERSITY OF TORONTO PRESS

D

du
der
cu
spi
Qu
ma
mo
bu
ce
Te
tu

Perillustri & Nobili Viro

D. PELLIGRINO

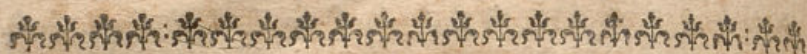
VITI.

N lucem iterum hoc mei Parentis opusculum affero, quod post eius obitum typis iamdiu mandatum fuit Florentiae: & nusquam profecto, hâc urbe exceptâ, fuisse arbitror lectitatum; auaritiâ enim, cuius præcipuè notâ est inuendus Typographus, existimo factum, ut pauciora in lucem ediderit exemplaria. Quamobrem Tibi, Vir Amplissime, quodcumque est operis esse dicatum volui, ut tuis innixum auspiciis, faciliorem, quàm antea fortunam valeat experiri. Quod minùs improbo factum, cum mihi Humanitas tua, cui maxime sum auctor, ut munusculum hoc lato accipiat animo, id futurum recipiat; nam etsi de iis rebus, quæ omnibus sunt inuisa, differere videatur, nemo tamen, cum necessitas postulat, suam debet aspernari medelam. Cum verò Te omni, ut debeo, prosequar obseruantia, Deum enixè oro, ut tua vota secundet. Vale.

T V V S E X A N I M O.

FRANCISCVS CASTRENSIS

Ad Lectorem.

HAbes hic, optime Lector, Doctoris in arte medica præcellentissimi priuatas lectiones, quas Vir eximius dictauit, non pro sua eruditione singulari, quæ opus longè copiosius, & omnibus numeris absolutius edidisset, sed pro auditorum captu, & vtilitate, cui potius quàm sibi satisfecit. Auctorem tamen, & summam eius doctrinam ex hoc opusculo satis agnosces, quemadmodum Constantinus Porphyrogenitus ex digito Colossi Rhodij totam eius molem comprehendit. Fruere præclaris documentis egregij Doctoris, qui nihil habuit antiquius, quàm medicinæ studiosis optulari. Vale.

CHYRVR

qua
liur
nen
mo
mu
con
(v
qu
int
dur
pre
&
xil
du
run
oc
ion
cu
in
H

CHYRVRGICO-MEDICVS

S E V

DE CHYRVRGICIS

ADMINISTRATIONIBVS.

PRIVATÆ LECTIONES.

Praefatio.

VANDOQV IDEM finis Medici est sanitatem parare, consequi, vt est sententia Gal. lib. de iis, quæ in Medicatrina fiunt cap. 1. & lib. de optima secta cap. 5. lib. de sectis ad eos, qui introducuntur cap. 1. ad quem finem vt perueniat, necesse est, vt sibi ante oculos proponat morbi ideam, iustâ qualitatis, temporis, & loci consideratione, & sic facili, ac promptè auxilium quod optimum futurum sit, intelliget: quo intellecto, non adhuc finem poterit apprehendere, nisi auxiliij materiam, assequendo fini accommodatam, inueniat. Quamuis autem auxiliij materia de morbo considerationi correspondere debet, ita vt quemadmodum talis consideratio, qualitatem, (vt diximus) quantitatem, tempus, & locum respicit, ita, & remedia in qualitate, quantitate, loco, & tempore debitis sunt administranda. Ex quo intelligitur id quod Gal. millies inculcauit, scilicet præter id, quod sit agendum, rectam quoque eius administrationem requiri. Hac de causa operæpretium me facturum existimaui, si vobis, qui & cognitionem morborum, & causarum differentias aliunde habere, necnon, & quæ sint medica auxilia ex aliis ediscere potestis, his domesticis lectionibus administrandi modum tradam, non quidem remediorum omnium, sed duntaxat quæ ad chyrurgiam pertinent, nam quæ ad pharmaciam, & dietam spectant in alias occasiones reseruabo. De his igitur chyrurgicis prius tractare volui, maiori vtilitati vestræ consulens, siquidem hæc sunt, in quibus maiores occurrunt dubitationes, & in quibus grauissimè peccatur, quando error, qui in eis committitur, turpis admodum est, & calamitosus. Non me latet, ab Hipp. dictū *Turpem esse calamitatē, agrum ab epoto medicamento mori, & alibi,*

nempe libello de purgantibus medicamentis, maximè purgantium medicamentorum vltimè timere; quare ea in fortibus febribus propinari prohibet, nisi in declinatione, quando iam violentia morbi remittitur. Vnde Gal. de Cur. rat. per sanguinis missionem, ita inquit, *Quod semel in ventrem deuoratum est medicamentum, quominus omne deuoratum sit, fieri nullo modo potest, neque possibile est, vbi plusquam conueniat, iam purgetur homo, partem oblatis auferre.* At in sanguinis missione cap. 12. *summum id bonum est, euacuationem, dum voles, posse sistere, ac rursus quo videatur tempore, fluere sinere, Et 2. de vic. acut. tex. 11.* nullum ex sanguinis missione periculum vitæ impendere testatur, & lib. de vena sect. aduersus Erasistratum cap. 7. enumerans damna, quæ ex purgante medicamento sequuntur, nempe refrigerationem, tormina, dolores, morsus; & animi deliquia, colligit, purgationem periculosiorem esse, quàm sit missio sanguinis. Hæc quamuis ita se habeant, & pharmacum ebibitum, sic sicut lapis proiectus, qui amplius reuocari non potest, missio autem sanguinis equus, quem habenis regere, cohibereque possumus, non tamen negandum est, maximam in administrandis chyurgicis remediis curam esse adhibendam. Nam in primis sanguinis missio, sanguinem, qui vitæ thesaurus appellatur, vt pote qui, & proximum est nostri corporis alimentum, & potissimus virium reparator, euacuat; quare in eâ exercendâ maximam circumspectionem adhibere conuenit, præcipuè cum multoties lethalis error in ea committatur. Nec minorem exoptulant diligentiam, reliqua chyurgica auxilia, quæ omnia quantò sunt patienti molestiora, eò magis pertimescenda: quapropter Medicus iis vsurus curare debet, ne cum damno, vel sine fruge applicentur. Ordiamur igitur à missione sanguinis, vt pote quæ vnum est ex duobus auxiliis, quæ Gal. appellauit magna; ac propterea primum inter chyurgica remedia locum obtinet.

CAPVT PRIMVM.

Sanguinis missionis Definitio, Præstantia, & Necessitas.

DVplici de causâ dicimus, sanguinis missionem vniuersaliter euacuare, primò ratione humorum, quos simul omnes è corpore educit, & sic dicitur à Gal. 2. aph. 17. euacuatio omnium humorum æqualiter. Quod si aliquid reperiatur medicamentum compositum, omnes simul humores educens, non propterea reiicienda est hæc vniuersalis sanguinis missionis acceptio; etenim medicamentum purgans, cum nonnisi à calore nostro alteratum in opus exeat, purgatiõque, trahente medicamento, & expellente partis naturâ, succedat; is semper humor prius educetur, qui vel medicamento magis familiaris, vel naturæ magis erat infestus. Vnde non simul, quasi dicas promiscuè omnes, sed simul hoc est continuato ordine, vnum post alium euacuabit

euacuabit. Adde, quòd pharmacum delectu semper operatur, sanguinis vero missio omnes humores indifferenter euacuat, nec putridum magis, quam non putridum educit, verum per eam omnes simul, nulla habita electione, qua data porta ruunt.

Dicitur præterea sanguinis missio vniuersalis, nempe ex parte loci; Etenim non solum è venis (vt perperam voluit Argent. 3. art. med.) sed, etiam successiuo quodam tractu, sanguis ex vniuerso corporis habitu per venæ sectionem extrahitur; namque est mira quædam venarum series, & continuatio, per quam vniuersus sanguis transfunditur, ita vt patente via ad animi vsque defectum, nonnunquam ad interitum extrahatur. Præterea totius corporis commeatus permittit, vt inanità, & indigentes partes trahant è plenioribus, & pleniore illis subsidio veniant. Itaque venæ sectio, licet vno tantum in loco fiat, totum tamen corpus est apta euacuare.

Recte igitur Auic. 4. 1. cap. 20. phlebotomiam, ait esse euacuationem vniuersalem, sed non rectè addit *qua multitudinem euacuat*, nam licet per sanguinis missionem multitudo euacuetur, tamen non sola: ac propter aliquid amplius deberet addere, ne cum Menodoto Empirico coincidere videretur, quem Gal. reprehendit 4. acut. 19. quoniam in sola plethorica appellata syndrome sanguinis missionem exercendam asseuerabat.

Est ergo sanguinis missio vniuersalis euacuatio, omnes humores æqualiter, atque derepente euacuans. Cum vniuersalem dico, respicio solum ad locum, hoc est, ad vniuersum corpus; nam si vniuersalem accipiatis ratione humorum, frustra addita erunt reliqua verba *omnes humores euacuans*. E contrario particula *æqualiter* respectu humorum, & non loci intelligenda venit. Neque enim sanguinis missio, æqualiter ab omni loco euacuat, cum melius à propinquis quam à distantibus, & ab iis, quæ è directo respondent, quam ab aliis, quæ à transuerso sunt, educit. Sed dicitur æqualiter, quia æqualitate quadam iuxta proportionem omnes humores per sanguinis missionem extrahuntur; cum proportionem auditis, intelligite eam, quam humores nostri corporis inter se seruant, de qua paulo infra agemus cum de plenitudine erit sermo.

Porrò vniuersalis euacuatio ponitur loco generis, & quoniam perspiratio, alui subductio, & forsan vomitio (vt voluit Fernelius 2. meth. cap. 2.) à toto corpore possunt euacuare, atque hoc solo nomine vniuersales dicuntur, idcirco, vt ab his sanguinis missio excludatur, additur loco differentia (omnes humores vniuersaliter euacuans) hoc enim est ei maximè peculiare, cum nullo consilio, nulla Naturæ opera, quos inuenit, foràs educit; vnde nec in crisis tempore, quando natura est victrix, si venam seces, sequestrationi humorum tempus dabitur. Additur (de repente) quoniam, vt ait Gal. 4. aph. 2. exercitia, frictions, omnes motus, & calor, balnea, & ex accidenti inedia à toto corpore æqualiter euacuant, sed sensim, & leniter, non vt acutorum morborum indigentia postulat.

Hoc auxilium Gal. lib. aduersus Erasistr. cap. 1. presentaneum ac vnicum appellat, & vel ex antiquorum sententia inter efficacissima remedia extollitur

tollitur; quare ri. meth. cap. 6. celeberrimum esse ait, quem secutus Auic. 1.4. tract. 2. cap. 41. agens de febre sanguinis, prædicat non esse euacuacionem, sicut phlebotomia. Hoc auxilium dolores sedat, vires oppreſſas ſubleuat, caloris innati ventilationi, ſpirituúmque com meatui inferuit, impendenti vitæ discrimini, apoplexiæque imminenti ſubuenit, quæ omnia paulo poſt manifeſtiùs declarabimus.

De neceſſitate quid aliud dicam, niſi quod natura in operibus ſuis nobis commonſtrat? Siquidem Hippopotamus (vt narrat Plinius lib. 8. hiftoria: naturalis cap. 26.) in hac, medendi parte, etiam magiſter exiſtit. Aſſidua namque ſatietate obefus exit in littus, recentes arundinum cæſura ſpeculatus, atque vbi acutiſſimum videt ſtipitem, imprimens corpus venam quandam in crure vulnerat, atque ita profluuiò ſanguinis, morbidum aliàs corpus exonerat, & plagam limo rurfus obducit. Eadem natura crebrò ſpontaneis hæmorrhagiis nos ad ſanguinem mittendum exhortatur. Hinc eſt, quod Gal. tantoperè in Eraſiſtrato debacchatur, qui (vt inquit ille aduerſus eundem cap. 1. & lib. 9. meth. cap. 5.) nec ſpontaneas ſanguinis eductiões imitari.

In hac hæreſi antiquiùs Chryſippus Gnidius Eraſiſtrati præceptor, deinde Eraſiſtratus ipſe, aliſſque eiufdem condifcipuli, Medius Ariſtogenes, Stratoque fuerunt. Poſt Eraſiſtratum diſcipuli eius, principio quidem (vt Gal. narrat de ſanguinis miſſione cap. 2.) præceptoris ſui decretis inſiſtebant, ſed temporis progreſſu, ex eorum numero quidam ab hæc ſectâ deſciuerunt, in perpetuumque hic error Gal. doctrinâ, & ſcriptis obrutus, ſepultuſque iacebit. Quamuis nonnulli ruſtica magis timiditate, quàm ratione ducti, adhuc inter eos ſint numerandi, quos Gal. *ἰμφοῦρος*, id eſt, ſanguinis mittendi timidos appellauit.

C A P V T I I.

De Plenitudine.

Quandoquidem Gal. lib. de ſanguinis miſſione cap. 3. neceſſarium eſſe docet, vt qui ad tractationem de ſanguinis miſſione accedat, prius librum de plenitudine legat, libellus autem Gal. de plenitudine perdifficilis ſit, & confulus, in quo ſolita Gal. perſpicuitas deſideratur, doctrinæ ordo poſtulat, vt ante quàm vltèrius progrediamur, quicquid ad hanc rem operâ noſtrâ indiget, præſtemus.

Omiſſis variis plenitudinis acceptionibus, de ſolâ eâ; quæ humorum eſt, in præſentiâ agemus; Eam Gal. 5. de ſanit. tuend. cap. 9. lib. 4. meth. cap. 4. 1. 5. meth. cap. 6. omnium humorum, æqualiter ſe habentium redundantiã eſſe ait: intelligite humores æqualiter ſe habere (vt ſupra dicebamus) ad proportionem, ita vt in recte ſe habentibus, bilis non excedat melancholiam

liam, neque hæc pituitam, nec pituita sanguinem. Etenim id, quod à iecore per venas nutriendo corpori mandatur, quod communiter sanguinem appellamus nunquam syncerum, & ab aliis humoribus defæcatum (iuxta Galeni doctrinam de plenitudine cap. 10.) reperitur. Humores in statu sanitatis eam servant proportionem, vt minima quantitas sit flauæ bilis, deinde melancholiæ, pituita has excedat, sanguis omnes. Cum igitur tota hæc humorum miscella (massam vocant Barbari) hoc ordine augetur, plethora dicitur.

Et præterea alius plenitudinis modus, cum nempe sanguis solus, prout est quartus quidam humor, supra modum augetur, reliquis vel nihil, vel parum auctis.

Tertium ego multitudinis modum; clarioris doctrinæ gratiâ, constituo, quem scribentes omnes cum priore confundunt; videlicet quando vnus tantum humor, diuersus à sanguine, breue suscipit incrementum: breue inquit, quia si magnum sit, iam non amplius plethora, sed cachochymia diceretur: Sumit namque à præpotentiore denominationem. Conueniunt primus, & tertius modus: quia siue omnes simul humores siue vnus tantum crescat, semper sanguis cum iis augetur. Nam (vt Gal. pluries scriptum) in omni plethorâ humores, iuxta sanguinem augeri debent, nam si lutea sola, & flaua bilis aliquando, vt in icteris superauerit, non est talis affectus plenitudo, aut plethorica dispositio, sed humorum vitium, quod itidem de atrâ bile, & pituitâ dicendum est.

Quod verò iste tertius modus, in quo vnus tantum humor cum sanguine augetur, præter primum modum, in quo augentur cum sanguine omnes humores, sit admittendus, ex Gal. huiusmodi verbis *Cap. 10. de plenitudine* manifestè colligitur. *Non est igitur* (inquit ille) *quòd humorum sigillatim species, aut cachochymia cupias audire, sed plenitudinis, qua fit, cum aut cuncti humores, aut vnus ex eis breuem quendam ceperit excessum.* Hanc ipsam Gal. lib. 2. de compos. med. sec. loc. cap. 1. non plenitudinem, nec simpliciter multitudinem, sed cum appositione pituitæ, aut bilis flauæ, vel nigrae appellat. Vtramque autem tam primam, quàm tertiam Fernelius 2. pathol. cap. 13. impuram nec exquisitam nominandam censet. Secunda pura, exquisitaque est, in quâ sanguis quartus humor solus redundat. Hæc secunda colligitur ex Gal. secundo de compos. medic. secum. loc. citato, dicente, proinde ego supra siue humores dixissem, siue sanguinem redundare; censebam, perinde audiendum, cum impromiscuus nunquam, purusque aliorum sanguis reperiatur in venis.

Leonardus Fuchsius, & fortasse ab eo seductus Amatus Lusitanus *cent. 4. curat. 12. in scholio*, ob prædicta Gal. verba existimant, nunquam dari plenitudinem, nisi omnibus humoribus ex æquo additis; quia nunquam (vt Gal. ait) sanguis impromiscuus, purusque reperitur. Tunc sic conficitur argumentum: Vel redundant omnes simul humores; vel horum aliquis; si primum, est plenitudo; si secundum, est cachochymia. Cæterum ex ipso Gal. Fuchsi error manifestè comprehenditur. Ait Gal. *loco superius citato*, fieri

E e e plenitudinem

Castrensis Chirurgo-Medicus.

plenitudinem, vel omnibus humoribus ex æquo additis, vel solo sanguine; si per sanguinem quatuor humores intelligamus, committetur nugatio, tanto viro indigna, nempe videbimur dicere quatuor humoribus auctis, vel 4. humoribus auctis. Deinde cum Gal. dicat, solo sanguine, particula illa *solo* denotat peculiare & solum quendam humorē, qui præter tres alios datur. Quamuis verò Gal. dicat, nunquam sanguinem impromiscuum reperiri, hoc non tollit sanguinem hunc non posse per se augeri: Aliud enim est, non posse aliquem humorem ab aliis separatim existere, aliud non posse absque illis crescere. Patet hoc, exemplo vini lymphati, quod ab aqua separari, non potest, & tamen si vnum addas, poterit crescere, non crescente aqua.

Obiicit tamen aliquis Gal. 13. *meth. cap. 6.* vbi huius plenitudinis, quæ à solo sanguine fit, non meminit, ait enim, vbi inter se humores æqualiter fuerint aucti, id vocatur plethora; vbi verò vel flava bile vel nigra, vel pituita vel serosis humoribus refertum fuerit corpus, ea affectio cachochymia appellatur. Obiectioni hoc modo faciemus satis: Non ex eo, quòd Gal. hoc loco plenitudinis à solo sanguine non meminit, colligitur, talem plenitudinem non dari; Imò verò cum ex quolibet aliorum trium humorum, dicat fieri cachochymiam; reliquum est, vt ex solo quarto humore nempe sanguine, quem ille omisit, non cachochymia, sed plethora fiat. Quapropter *Isbell. de plen. c. 11.* dixit, in plenitudine posse sanguinē excessū amplissimum adipisci, nullū autē aliorū humorū posse. Non, quòd alij humores à sanguine non possint nimis excrescere, possunt quidē vt in ictericis, & leucophlegmaticis, verum cum per se, & sine sanguinis consortio crescunt, cachochymiam efficiunt. Conuincitur tandem Fuchsius Gal. verbis *cap. 10. de plenitudine*, qui ait Rubor autem, quem ipsum quoque commemorant, non simpliciter multitudinis, sed sanguineæ multitudinis signum est. Ecce sanguinea multitudo distincta ab eâ, quæ simpliciter multitudo dicitur.

Porro duplicem plenitudinem statuit Gal. lib. de ratione curandi per sanguinis missionem *cap. 3. 4. 5. & 6.* lib. aduersus Iulianum *cap. 6.* lib. 2. de nar. hum. *com. 1. 9. met. cap. 5. 2.* Apho. 17. Altera comparatione ad vasa altera, quæ ad vires nuncupatur. Multitudo ad vasa dicitur à Gal. de plen. *cap. 9.* quæ sua copia venas distendit: aliter enim vt ipse ait, plenitudo nondum est: quare eius inseparabile symptoma est tensionis sensus. Intelligi tamen debet Galenus de magna plenitudine, & quæ iam euacuationem postulat, nam parua, & quam nondum, nisi præseruationis gratia, curamus, bene potest sine tensionis sensu dari, vt idem Galenus non docet ibidem, dicens, tumores cum tensione plenitudinem, circa hanc remissionem præferunt.

Itaque plenitudo hæc in principio, seu vt loquitur Galenus 9. *met. cap. 13.* dum bonitatem suam seruat, vt pariter augeri cum robore virium est nata, ita si quando has grauatur, nec de cætero augebitur, & bonitatem naturæ amittet. Hinc colligetis, plenitudinem intra certos cancellos simul cum viribus augeri, vltra illos vires grauare, & in cachochymiam degenerare.

Alia verò plenitudo, quæ dicitur ad vires, est quando, vel solus sanguis, vel alij humores simul cum sanguine augetur quidem, non respectu ad vasa, sed ita vt virtutem, premant aded, vt humores regulare non possint, & tandem putrescant, & in cachochymiam euadant, de qua Galenus 11. meth. cap. 15. Huius signa sunt, grauitas, pigritia, lassitudo, quæ ponuntur à Galeno 9. meth. cap. 5. & de rat. cur. per sang. miss. cap. 6.

CAPVT III.

Vnum in vtraque plenitudine sit mittendus sanguis, & quam viam tenere oportet, cum sanguinis missionis, & purgationis par necessitas orget.

VT breuitatem, qua à principio sum vsus, sequar, & omnia sanæ Gal. doctrinæ accommodem, sit conclusio, in vtraque plenitudine, sanguinis missionem conuenire. Quapropter Galenus de sanguinis missione cap. 5. iuxta finem tam vni, quàm alteri sanguinis missione succurrere præcipit, antequam graue aliquod malum in humores ingruat. Contingunt namque ex vtraque non leuia detrimenta. Imò non solum in homine valetudinario, sed, & benevalente vtramque plenitudinem sanguinis missionem requirere docet ipse Galenus eodem lib. cap. 4. quemadmodum enim, qui onus aliquod gestat non protinus vbi grauat, ac fatigatur, statim concidit, ad eundem modum, vbi virtus à plenitudine grauat, fieri potest vt nondum ægrotet homo: siquidem nonnulli, qui consueta etiam munia obeunt, sentire se graues, pigros, segnes, & ægrè mobiles dicunt: ea ipsa est plenitudo ad vires. Veluti, etiam cum ab exercitiis tendi videntur implentur brachia, & cubiti, non exigua est plenitudinis ad vasa nota. Sciendum tamen est, cum sanguinis redundantia nondum eò deuenerit, vt venas distendat, remissiore plenitudinem dici, quod supra iam manet inculcatum; quare ij, qui in hac remissiore plenitudine sunt constituti, quales sunt Athletæ, de quibus Hip. primò aph. cum nondum doloris sensum experiantur, benè valentes dici, possunt, & tamen eorum habitus solui iubetur ab Hip. quare si non curationis, saltem præseruationis gratia illis phlebotomia debetur, ne scilicet in deterius ruant; Vnde Gal. in com. anticipare solutione periculum, iubet, & Cornelius Celsus in hunc modum scriptum reliquit, si plenior aliquis, & speciosior ac coloratior factus est, suspecta habere bona sua debet, quia nec in eodem habitu sustineri, nec vltra progredi possunt ferè retro, quasi ruina resoluuntur (hæc ille cum Hip. cuius simia vocatur.

Sed obstabit aliquis autoritate Galeni, qui 9. meth. 5. in sola plenitudine ad vasa phlebotomiam admittere videtur. Cæterum Galeni verba in eo sensu sunt accipienda, quasi dicat, in hac potissimum sanguinem esse mit-

tendum, de altera verò, quæ comparatione ad vires dicitur, non esse sibi eo loco dicendum concludit.

Igitur cum plenitudo per se solam (vt diximus) sanguinis missionem postulat, multò melius eam postulabit, quoties cum cachochymia erit coniuncta. Vnde Galenus de sang. miss. cap. 6. intensiuo affectu ait magisq; etiam in phlegmonoso sanguis mitti debet, meritiò quidem magis in phlegmonoso, quia in eo contra duo, nempe contra redundantiam, & prauitatem pugnetur, vt colligitur ex Gal. 3. de sanit. tuend. cap. 3.

Non præteribo, quin duorum insignium Authorum non leues lapsus, in hac propriâ materiâ notem; primus est Francisci Valleriolæ, qui plenitudinem quoad vires cum cachochymia confundit, quando huiusmodi plenitudinem purgatione euacuat: Alter est Fernelij, qui è contrario cachochymiam sanguinis missione euacuat. Vterque non leuiter peccat; etenim in primis Valleriolæ non videtur distinguere tempora, quandoquidem primis adhuc diebus cum affectus plethora dicitur, sanguis redundans suam ex postulat euacuationem, cum verò postea putredo inualuit, ad purgationem deuenitur, quoniam iam tunc cachochymia est. Atque ideo purgationem soli cachochymia deberi, constat ex Galeno *meth. cap. 7. & 2. apho. 17.* Fernelij verò non minùs damnandus est error, cum in humorum prauitate seligendus sit ille humor, qui affectui causam præbet: quod, vel ipso Fernelio teste, sanguinis missione non præstatur, cum hoc auxilio, vt dictum est, omnes humores pariter euacuentur. Quapropter, si post sanguinis missionem eadem, quæ antea, humorum proportio remanet, eadem cachochymiam remanere pro comperto est; ac proinde humorum prauitas, quæ viribus incommodat, non fuit per phlebotomiam sublata: Vnde ad hoc auxilium, nec conferentia, nec tolerantia secuta est. Non quidem conferentia, ex parte affectus, quia idem manet; non tolerantia ex parte virium, quia diminutæ sunt per missionem sanguinis; siquidem per illam, caloris pabulum, quo exiguo se Natura, tanquam munimine conseruabat, extrahitur.

Respondet Fernelius, quamuis hoc ita sit, tamen detractâ oneris portione, quo Natura premebatur, vires nihilo imbecilliores, imò alacriores plerumque euadunt, & quod reliquum est, faciliùs ferunt, minorique negotio domant, atque conficiunt: Hoc tamen eum non excusat, quia dum onus adesse supponit, grauitatis sensum concedere videtur, atque hoc pacto iam præter humorum prauitatem, redundantia aderit; in quo casu nobiscum conuenit, non verò secum, qui in cachochymia sanguinem mittendum dixerat, nullâ, de plenitudine, mentione factâ.

Præterea quod Fernelius ait, naturam per sanguinis missionem in cachochymia recreari, falsitatem continet; quod apparet, si discurremus per singulas prauitatis humorum species. Si enim bilis plurimum redundat, detracto illo paucò laudabili sanguine, quem natura; tanquam thesaurum, pro nutriendis corporis partibus asseruabat, corpus, quod alioquin parum alebatur, (biliosis enim magna ex parte annexa est corporis extenuatio) in maximam penuriam adiget. Si etiam pituitosus, crudus sanguis in venis conti-

netur, sinceri verò, atque puri exiguum, venæ sectio imperanda non est: nam vt Galenus ait *lib. de trem. rig. & palp. cap. 5.* nemo ausus est sanguinem euacuare in affectu, qui calefieri desiderat, quoniam corpus alioquin frigidum, exempto sanguine, & spiritu, vehementer refrigeratur.

Verùm huiusmodi contouersis relictis, ad aliam quæsti partem accedamus. Nempe in affectu phlegmonoso, in quo cachochymiam cum plenitudine redundare constat, atque idèd vtroque remedio opus est, si par, aut saltem non longè dispar vtriusque remedij necessitas vrgeat, à quonam sit incipiendum? In quo quidem quæsto communis omnium consensus pro indubitato affirmat, à sanguinis missione esse exordiendum. Sic Hippocrates 4. *acut. 21.* & Galenus *ibidem* Ipse Galenus 6. *Epid. sect. 1. com. 6.* De *dignotione renum cap. 15.* De *compositione med. per genera lib. 4. cap. 3.* *Lib. 4. de sanit. tuend. cap. 4. lib. 5. meth. cap. 14. de medic. paratu facilibus, & de coxendico dolore;* Auic. 4. 1. *cap. 4.* Paulus *lib. 2. cap. 40.* Alex. Trall. *lib. 11. cap. de podagra. Aët. lib. 2. ferm. 1. cap. 100.* Ratio huius rei est, quia semper ab eo remedio incipere debemus, quod est tutius. Deinde, eo, quod alteri viam præstat, priùs vti conuenit; at sanguinis missione præhabita, purgatio feliciter succedit, vt manifestè probat Galen. *in lib. de dignotione renum.* Tandem si ex Hippocratis decreto 2. *aph. 9.* corpora cum quis purgare voluerit, oportet fluida facere; fluida autem fiunt corpora, vt ait Galenus in *com. meatus reserando, & crassos tenacèssque humores incidendo, atque attenuando, horum primum, nempe meatum apertio, per sanguinis missionem optimè præstat, per illam enim, plenitudine imminuta, corporis meatus tum conspicui, tum sensibus occulti, laxiores, patientioresque redduntur. Secundum verò, nempe, viscidorum, crassorumque incisio, & attenuatio meliùs à Natura peragitur, quo magis detracto onere, potest humorum qualitati emendandæ incumbere. His adde considerationem in praxi maximè necessariam, (quam ab Auic. 4. 1. *cap. 4.* recipimus) nempe si pharmacum assumatur, quando venæ sectione opus est, febrem vna cum perturbatione excitari, quæ si opportunis remediis non sedetur, tunc pro comperto erit, sanguinis missionem necessariam fuisse, atque cum ægri malo addiscet Medicus.*

Hæc tamen sententia, vt diximus, est intelligenda pari, aut saltem non nimis dispari necessitate existente: nam si cachochymia grauiora excitet mala, occurrendum est ad id, quod magis vrget, ex Galeni præcepto 7. *meth. cap. 12.* Deinde diximus *in affectu phlegmonoso*, in quo, & plethora, & humorum prauitas simul concurrunt, hoc esse, vtrumque malum intra venas nulla loci distantia sedem habet, nam si sede distant, ita vt cachochymia in vna corporis parte, plenitudo sit in alia; tunc ad id attendendum est malum, ad quod particula maior nobilitas nos vocat. In affectu autem phlegmonoso nostrum dubium constituimus, quoniam in eo, & plethora, & cachochymia sunt in venis, & tunc sanguinis missio præcedere debet. Quod colligo ex verbis Auic. 4. *primi cap. 4.* non longè à principio dicente; *Vbi autem venæ sectione, & alui ductione opus fuerit, veluti veratro, & aliis fortioribus medicamentis,*

dicamentis; tunc à vena sectione inchoandum est. Veratrum posuit, & fortiora medicamenta, quæ è venis educunt, quia tunc existere videtur omne malum in venis, in quo casu præcedit sanguinis missio. Hoc fortassis non diceret, si de mitioribus medicamentis loqueretur, nam ab his, ante venæ sectionem, curationem aggredi tenemur. Primò quia vitiosus humor à viis ductuum facili negotio extrahitur, etenim si leuiter partibus inhaeret, libenter medicamento cedit, si vero tenaciùs, leuissima coctione præparatur, utpote qui educendus est pharmino integris suis viribus ibi agente, non ut in aliis longinquis partibus, quo medicamentum solos vapores, eosque iam nimis infractos mittit. Secundò quia mala primæ corporis regionis difficiliùs tolerantur: excitat enim humor in illa parte contentus nauseam, dolorem, æstum, oris amaritudinem, aut saporem alium iniucundum, cibi fastidium, suffocationem, præcordiorum oppressionem, anxietudinem, syncopem aliaque symptomata, cum tamen plenitudo sola tensionis, aut ponderis sensu, & pigritiæ ad motum infesta sit. Tertio propter nocumenta, quæ ex vena secta, crudo adhuc ventriculo, sequuntur. Ideo Galenus *9. meth. cap. 4.* distulit (velut ipse narrat) venæ sectionem propter concoctionis tarditatem, edoctus ab Hippocrate, qui hoc obseruasse fertur *3. Epid. sectione prima textu 2.* Ergo si ciborum cruditas præcedat, tantopere differre sanguinis missionem iubemur *9. meth. cap. 7.* quantum satisfacere tum ad eorum concoctionem, tum ut excrementa descendant; quapropter donec excrementa aut à Naturâ, aut ab arte sint sublata, expectare oportet, quoniam alioqui secta, atque exinanita vena, crudioris succi, portionem in sanguinis locum rapiet, & iecur, exhaustaque corporis vasa aliquid è fœcibus exugent. Nam, ut ait Galenus *4. de sanit. tuenda cap. 19. & cap. 20.* aliquid eorum humorum, qui in corpore sunt, remigrat ad venas. Et Auic. *4. cap. 20.* à cibi repletionem non phlebotomandum esse præcipit, ne venæ incoctam aliquam materiam trahant, loco eius, quæ per eas euacuatur. Et Auer. *7. col. cap. 1.* non debere ait, fieri phlebotomiam, nisi post corporum mundificationem, quia quando venæ à sanguine sunt euacuata, sugunt superfluitates malas, ad nutriendum ineptas. Rhasis est in eadem sententia *8. ad Almanf. cap. 21.* & Zoar. *lib. 1. tractatu 8. cap. 8.* Auic. *4. 1. tract. 2. cap. 45.* Aët. *tract. 2. serm. 1. cap. 71.* Paul. *lib. 1. cap. 1. & lib. 6. cap. 40.* Actuar. *3. meth. cap. 13.* Haly *9. pract. cap. 2.* quapropter graui sanè dispendio (ut eleganti Fernel. oratione utar) naturæ ordinem preuertit, quicumquè impuritate relicta, purum, sincerumque sanguinem profundit è venis, qui quidem venas sectione inanitas implet fœdâ illauiæ, rapta à primis sedibus, quæ quasi sentina est omnis impuritatis.

CAPVT IV.

De loco, & tempore mittendi sanguinis.

Agamus prius de tempore; nam agendi de loco, posterior erit commodior locus.

De mittendi sanguinis tempore variæ occurrunt considerationes, quandoquidem tempus in medicinâ genus est, varias sub se continens species, seu potius analogum ad multa temporis significata. Nomine enim temporis intelligimus vnum ex quatuor morbi temporibus, quæ rursus, aut vniuersalia, nempe totius morbi, aut particularia videlicet vniuscuiusque paroxysmi. Secundò tempus significat Medicis anni tempus, quod est vnum ex præcipuis indicantibus, inter quæ recensetur à Galeno *lib. de sect. ad eos, qui introducuntur cap. 3.* Sumitur etiam pro ætate, quæ etiam à Galeno *eodem loco* vniuersaliter inter indicantia numeratur. Tandem pro parte diei, in qua magis idonea est sanguinis missio.

Ante tamen quàm huiusmodi considerationes aggrediamur, animaduertere oportet, duplicem dari curationem; alteram regularem, cum morbus ita inducias præbet vt, & artis medicæ regulis seruat, methodo quadam, & via communi in curatione eius procedatur: altera est cura, quæ dicitur coacta, cum vrgentia morbi, aut turgentia humoris, aut quomodocumque periculum prælens, imminensue cogit Medicum relinquere medica præcepta & vi vim, vt dicitur, repellere. Quod vt intelligatis, meminisse oportet eorum, quæ paulò ante in fine capituli præcedentis diximus, oportere, nempe ante sanguinis missionem, vt pharmaco leniente, quod idem de clystere intelligi debet; cum tamen morbus ingruit magnus, violentus, & periculosus, tunc temporis consideratio purgandi per medicamenta, vel clysteris exhibendi postponenda est: vt si quis cecidit ab alto, vel strangulatur, vel aliter in periculo est: Idem Hippocrates *4. acut. 21.* sanguinis missionem fieri præcipit, & postea clysterem, si morbus, fuerit magnus, & Galenus infra nempe *4. acut. co. 15.* agens de peripneumonia, sanguinem ad animi vsque defectum extrahi iubet, postea clysterem, exhiberi, cum tamen nulla vrgente morbi acutie, nullòque imminente vitæ discrimine, clyster prius sit adhibendus, deinde venæ sectio sequetur.

Iam igitur de tempore totius morbi agamus. Nonnulli fuerunt, quos refert Galenus *lib. de Sang. miss. cap. 20.* qui dierum numerum ad sanguinis missionem attendebant, & aliqui fuerunt, qui expectabant tertium diem ad cognoscendam morbi speciem, & postea venam secabant; ij erant diatriatici vocati, qui per tres dies nec cibum nec medicamentum vllum præstabant, expectantes donec morbi Natura integrè fuisset agnita moribus, & formâ, quemadmodum multis in locis Galenus refert, præsertim. *8. meth. cap. 3.* Alij

3. Alij extremum terminum mittendi sanguinem definiunt diem quartum, intra quem, missionem sanguinis decernunt in paroxysmorum interuallis electo quolibet die. Alij fuerunt, qui festinauerunt sanguinem detrahere, adhuc eo transfluente, & nondum in parte aliqua firmiter retento: vnum tamen considerantes, num scilicet ciborum in ventriculo corruptio aliqua facta sit aut tarda concoctio.

Diatriarios non est, cur refutemus, quando eos Galenus sæpissime reprehendit, & 20. cap. de sang. miss. ridiculos vocat, & lib. 10. meth. cap. 2. qui in eorum manus incidit infortunatum esse, ait. Non minus etiam à Galeno referuntur, qui vltra 4. diem sanguinem detrahere non audebant; neque enim ille ad numerum dierum, ad hoc remedium administrandum, attendebat; imò quouis morbi tempore, etiam post vigesimum diem venam secabat, quod nobis inculcat, cap. 2. cit. & 9. meth. cap. 5. imò Auic. 4. 1. cap. 20. differri posse hoc remedium, ait vsque ad 40. diem dummodo adsit virium robur, & morbi magnitudo, qui sunt duo scopi mittendi sanguinis. Idcirco Hippocrates prudentissimus Medicus *Anaxioni* pleuritide laboranti 8. die sanguinem detrahit, vt constat ex 3. epid. sect. 3. tex. 79. vbi Galenus habet hæc verba, Quando igitur huic 8. die missus sanguis est, multo certe plures censeas sanguinis missionem requirentes 2. 3. 4. die, auxilio hoc esse vsos. Reticuit autem Hippocrates sicut remedia aliqua omnia; tamen necesse interdum habuit scribere, nihil eos, ab iis, quæ offerebantur, adiutos fuisse, vt malignitatem suggereret morbi. Et hæc est potior ratio: nam alia, quam Galenus innuit, non scilicet vocatum fuisse Hippocratem ante 8. diem diuinatoris est, imò potiùs, vt optime adnotat Vallesius, cum narret Hippocrates sexto delirasse, & post fomenta calida, nihil fuisse adiutum, videtur prioribus diebus interfuisse, ac fomentis calidis priùs sedare dolorem tentasse, quod ita faciendum consulit lib. 2. de rat. victus in morbis acutis, inquit; principio tentare calidis non nocet. Non equidem miror hanc opinionem de non mittendo sanguinem vltra 4. diem apud Veteres fuisse receptam, vtpote qui multa alia deliramenta tanquam præcepta optima obseruabant, miror tamen Cornelium Celsum cordatissimum Medicum, & Galenum posteriorem, Hippocraticæque doctrinæ obseruantissimum, qui in hunc incidit errorem lib. 2. cap. 10. atque hanc sententiam manifestè proferat, vt nullus relinquatur interpretationi locus, inquit enim: *Itaque aptissimus videtur huic rei (nempe sanguinis missioni) dies secundus, aut tertius: sed, vt aliquando etiam primo die sanguinem mittere necesse est, sic nunquam vile post diem quartum.* interpretationem tamen patitur Auic. qui quarta primi citato ait, post primos dies non esse amplius ei intentiones, quasi dicat: primis diebus maius præstat iuuamentum, & fieri potest cum minori dispendio virium. Tertios verd, qui quocumque die Medicus vocetur, statim sanguinem detrahi iubent, Galenus recipit, & ciborum coctionem expectare, si morbus patiat, optimum consilium esse, iam supra fati manet inculcatum.

De particularibus temporibus paucis me expediam, siquidem Auicenna

vno ve
in die p
ne, quã
sibile e
natur
viribus
dies, in
bris est
positur

Prim
tio in d
tiones;
accida
medicu
moliat

Secu
ta mot
re, mo

Ter
xylma
mittin
gis vir
virium

Hæ
doquie
mum q
ne, qu
illam

Natur
rante
alterar
ita se
non te
id fac
sudor
missio

Ad
quan
euacu
lum,
motu
teria
parox

Ad

vno verbo se expediuit *prima quarti tract. 2. cap. 7. inquit. Et non moueas in die paroxysmi, quantum possibile est tibi: mouere dixit tam sanguinis missione, quam pharmaco: addidit quantum possibile est: quia multoties impossibile expectare; ideo in ipsis paroxysmis sanguinem mittimus. Igitur ne naturæ motum impediamus, nec etiam in hora perturbationis euacuando, viribus parum consuluisse videamur, fugienda est accessionis hora, imò etiam dies, in iis morbis, qui diem integritatis habent: in continuis verò, cum febris est magis remissa, tum venam secare oportet, sed sunt aliqua, quæ oppositum videntur persuadere.*

Primum, vomitus in principio accessionis consulitur, & sudoris prouocatio in declinatione, quia in his temporibus natura has moliti solet euacuationes; cum igitur in augmento, & iuxta vigorem multoties hæmorrhagiæ accidant, cur & tunc non possumus venam scindere? & confirmatur quia medicus est imitator naturæ; cum igitur natura, & crises, & euacuationes moliantur in paroxysmis, Medico eisdem uti licet.

Secundum. Tunc debet fieri à Medico euacuatio, cum materia est apta motui; sed in hora paroxysmi materia magis, quàm alio vnquam tempore, motui est apta, ergo tunc conuenit omnis illius euacuatio.

Tertium: In paroxysmo apopletico, aut in colicis doloribus, qui paroxysmaliter affligunt, & aliis similibus, in tempore paroxysmi sanguinem mittimus, & tamen hæc mala sunt, quæ magis Naturam affligunt, & magis vires prosternunt, igitur in aliis, in quibus minor datur, aut timetur virium prostratio, maiori cum ratione hoc remedium conuenit.

Hæc tamen non obstant, quominus vera sit prius tradita doctrina, quandoquidem ad vnumquodque argumentum facilis est responsio; Nam ad primum dicimus, Medicum quidem esse imitorem naturæ, nempe in fine, quia ad eundem finem tendit, ad quem tendit Natura: non imitatur illam in mediis, quia non potest; nam non habet eadem instrumenta, quæ Natura habet: Natura enim vitur calido innato suauiter sanitatem operante, Medicus autem pharmacis, & phlebotomia, quæ & debilitant, & alterant, quapropter licet Natura hæmorrhagias in paroxysmo faciat, atque ita se exoneret, tamen Medicus, quia id non nisi violenter efficere potest, non tentabit. Vomitus verò in principio si prouocat, saltem in quartana id facit leni quodam vomituò, ac non nisi maxima urgente necessitate, sudor in fine cum paucò dispendio prouocatur, quod non ita accideret in missione sanguinis.

Ad secundum aduertere oportet, maiorem propositionem inuoluere quandam æquiuocationis falsitatem, nam cum dicimus, tunc deberi fieri euacuationem, cum Natura est apta motui, si per motum intelligamus illum, qui fit in accessionibus, neganda est, si verò pro motu intelligatur motus excretionis, tunc vera erit, & à nobis admittenda, ut scilicet tunc materia expellatur, cum expulsionis est apta, non est autem apta expulsionis in paroxysmo, imò tunc retinetur à natura, quæ illam vincere laborat.

Ad Tertium: Concedimus in apopletico, & in vehementissimis doloribus

bus sanguinem solere mitti, sed non iuxta curam regularem, imò potius secundum coactam, quod si id fit cum magno virium dispendio, tamen omnino fieri debet, quoniam melius est anceps remedium tentare, quam nullum.

Anni tempus licet non sit verè & propriè indicans, vt est vera Gal. sententia cap. 34. libri artis medicinalis, & 4. meth. cap. 5. tamen lib. de febris ad eos, qui introducuntur, cap. 7. inter indicantia numeratur, nempe late sumpto indicantis vocabulo, quia nempe est mensura indicantium. Indicant propriè morbus, & facultas; at tempus anni & vires, & morbum potest mensurare. Nec verò quis existimet, tempus aliquod anni esse, quod omnino prohibeat missionem sanguinis, quoniam omni tempore tunc ea vti possumus. Nemini est dubium, sanguinis missionem præseruationis gratia magis congruam esse vere, quam alio tempore, iuxta Hippocrat. doctrinam 6. Aphorif. 47. & Galen. lib. quos, & quando in principio; Quæ autem veris pars sit eligenda ad sanguinem extrahendum, colligitur ex Gal. in com. præcitati aph. dicente, quòd in crassis humoribus, & pituitosis præstat circa veris initium euacuare, in biliosis verò in fine veris talis euacuatio potius est exequenda. Causa est, quia pituitosi hyberno tempore geniti modico calore funduntur, & attenuantur, qui tempore veris faciunt morbum, quare tunc præseruatio conuenit. Biliiosi vere gignuntur, quare expectare oportet eorum generationem vsque ad finem veris, & tunc conuenit euacuatio. Altera causa est tempestiua vacuatio ante morbi inuasionem, morbi autem pituitosi, & melancholici post primam veris fusionem conueniunt, sanguinei paulò post: biliiosi ad æstatis initium.

Igitur propter præseruationem, optimum tempus est medium ver, cum verò curationem præsens necessitas postulat, semper hoc remedium conuenit; largiùs tamen vere, cautiùs in feruore æstatis, propter maximam resolutionem; cautiùs etiam in autumno, quia tunc à præcedente æstate durat adhuc resolutio; hyeme verò, nisi obstat præsentia crudorum, audacter venæ sectionem exequi debemus, crudorum autem humorum præsentia sanguinis missionem prohibet, teste Gal. de sang. missione cap. 6. 9. 11. 13. non quòd ad sanguinis missionem requiratur coctio, sed quia cruditas debilitat, cuius res quinque assignari possunt causæ. Prima, quia validum frigus pituitæ, opponitur vitæ, quæ in calido consistit; secunda quia hic humor immodicè intra vasa augetur, atque ita calorem sanguinis sopire potest, tertia quia copia sua vasa obstruit, crassitie, & lentore, quia non concedit spiritibus liberū transitum ad functionū officinas, nec sufficientem eorumdè alimoniam, & regenerationē ex aère; quarta, quia incrassat sanguinem, atque ita prohibet eius accessum ad membra nutrienda; quinta, quia cum receptaculum eius, sit os ventriculi, propter vicinitatem cor afficit; Intemperies enim omnis ventriculi ad cor vicinum, & connexum, facit, vt vires subito concidant, & sudores erumpant, vt in syncope stomachichâ, ideòque febris pituitosa, vt pluriimum est syncopalis, nec in eâ sanguinis euacuationem permittit Gal. 1. meth. c. 3. vbi de ea ex professo agit. Auic. etiam 4. 1. cap. 20. in repletionem ex

crudis humoribus phlebotomiam prohibet, quia per minutionem impeditur eius maturatio; & timetur ægri perditio.

De tempore, prout ætatem significat; multa dicenda à nobis forent, quandoquidem multa etiam congescit Horatius Augenius, vt eam à mittendi sanguinis scopis excluderet; sunt enim mittendi sanguinis præcipui scopi morbi magnitudo, & virium robur; tertiam addunt ferè omnes, ætatem, cum Gal. *cap. 9. de rat. cur. per sanguinis missionem*, vbi incipit, Rectè igitur in iis, quæ de victu acutorum proposita sunt, admonemur, vt sanguinem mittamus, vbi magnus fuerit morbus, & æger florentis ætatis, roburque aderit, & in fine eiusdem cap. Definitis itaque mittendi sanguinis scopis, nempe morbi magnitudine imminente, aut incipiente, ætate florente, virium robore. Tria sunt ergo, quæ agnitionem continent morbi magnitudo, aut præsens, aut imminens, ætas florens, & virium robur, quæ lententia, vt ipse ait, desumpta est ab Hipp. *4. de victu acut. 19.* vbi habet hæc verba. *In acutis autem morbis sanguinem detrahes, si vehemens morbus videatur, vigeatque ærotantis ætas, & virium adsit robur.* Cæterum non est meum in breui tractatione, longissimam controuersiam definire, forsitan aliàs dabitur commodior occasio. Sufficit nunc scire, ætatem, si quis scopum mittendi sanguinis nolit esse, at saltem maximi momenti est eius consideratio in mittendo sanguine.

Potè Gal. tum *cap. 9. de sanguinis missione*, & *cap. 12. eiusdem lib. & 4. meth. cap. 5. & cap. ultim. & lib. 8. meth. cap. 4. & lib. 11. meth. cap. 14.* ait, *At si in puerum incidat, qui quartum-decimum annum hætenus non attigit, mitti illi sanguis non debet, propterea quod in illis, cum præfertim calidi, ac humidi sint, plurimum corporis substantiæ quotidie defluat, ac digeratur.* Ita, quod ex incidenda vena moliendum vobis fuerat, id vltro nobis, ex curati corporis Natura præstatur, & primo ad *Glauconem 13. & 4. acut. com. 29.* & plerisque aliis suæ doctrinæ locis, vbi pueritiam sanguinis missionem prohibere asserit, neque commodè fieri consentit, nisi in ætate florente, excludens tum pueritiam, tum etiam senilem ætatem; Pueritiam quidem, quia propter caliditatem, & humiditatem proprii temperamenti facile dissoluitur, & alienum à ratione est aliam addere euacuationem vltra eam, quæ à Natura sua habet; Senilem verò ætatem tum quia ob defectum caloris innati vires deficiunt, tum ob copiam crudorum humorum, quos acruat ex diminuta coctione, & ita deficit vnus ex scopis præcipuis, nempe virium robur; Eadem etiam ratio potest pueris conuenire, nam crudos, & non paucos humores generant, quoniam sunt voraces ob exuperantem calorem, *3. aph. 26. 1. de nat. hum. com. 13. primo cris. cap. 12. & 3. prognosticorum 36.* vbi habetur plurimo alimento pueros, & importuno vti, nihil aliud agnoscentes viuendo præter esitandi commoditatem, & ided sæpe alimenta corrumpunt vt *3. epid.* Vnde vrinæ crassa in eis prodeunt *lib. de dignotione renum,* & lapides in vesica, & frequentes destillationes, somnusque importunus, & morbi comitales.

Ex his constat Galenum meritò prohibere phlebotomiam in pueris, præcipuè, quia eorum substantia omnium facillimè dissipatur propter habitum molliem, propter quam succi per transpirationem faciliè exhalantur. Propensi autem sunt ad succos exhalandos, quia calidi, & humidi sunt ex 2. *de Natura hum. co. 12. & 13. & primo de sanit. tuen. cap. 15.* & corpus habent humidum constat ex 1. *aph. 14. & 3. aph. 24 & 3. epid. sect. 3. com. 53.* & 4. *de compositione secundum genera cap. 2.* ideoque imbecilla habent crura & tardi sunt in ambulando, & raritas est eis naturalis, *lib. ad Trasibul. cap. 26.* Sicut senibus violentia, qui ob densitatem tardè dissipantur, & facile ieiunium ferunt. In pueris autem raritas facit ad difflationem propriæ substantiæ ultra copiam natiui caloris, quo abundant 1. *aph. 14. & 2. temp. cap. 7. & 6. epid. sect. 1. com. 5.* qui halituosus est, 3. *de causis sympt. 3. & cap. 4.* ubi dicit, sanguinem in eis non esse mittendum, quia carnem habent dilabilem. Et hæc est causa, cur pluribus alimentis indigeant 1. *aph. 14. & lib. de puero epileptico cap. 4.* & non quælibet alimenta, sed humidiora, & molliora eis congruunt, ex Auic. 3. 1. *doct. 2. cap. 7.* quia eorum temperamento magis assimilantur 3. *de causis sympt. cap. 3.* maximam enim vim habent substantiæ similitudo, & conuenientia ad alimenta conficienda, non solum in ventre, sed & in toto corpore, 6. *de sanit. tuend. cap. 3.*

De hora sanguinis missione congrua nos admonet Fernelius *lib. 2. meth. cap. 13.* inquit. In quibus morbis, vel præcautionis, vel curationis gratia potestas datur sanguini mittendo, horam eligere conuenientior erit matutina, quàm pomeridiana, nam à solis exortu sanguis suscitatur, viget, atque dominatur, ipsoque diei lumine tenuis fit, serenus, & ad fluendum aprior, maxime 2. tertiæ hora. Hac ipsa ne æger sopore torpeat, experrectus insomnem horam saltem vnam duxerit oportet. Hæc Fernelius. Urgente tamen necessitate phlebotomia commodè fieri potest quavis hora diei, aut noctis ex Galeno 9. *meth. 4. & de sanguinis missione cap. 2. & Auic. 1. 4. tractat. 2. c. 45.*

De loco multa dicenda forent: sufficit tamen scire, phlebotomiam aut esse reuulsoriam, aut deriuatoriam: nam euacuatoria à parte affecta non datur; Reuulsoria fit ad distantissima loca, deriuatoria verò per partem vicinam affectæ partis. Vtrum verò sanguinis missio facienda sit ex parte opposita, an ex parte affecta, in hoc tota dubitatio consistit, nos tamen breuitatis causa, vnica conclusione rem absoluemus.

In principio cuiusuis inflammationis sanguinis missio debet fieri ex eadem parte affecta, seruante reſtitutionem, & communitatem. Probat hęc conclusio, quia quancumque simul conuenit reuulsio, & euacuatio, pars affecta eligenda est, seruata reſtitutione, & communitate, sed in principio inflammationum conuenit reuulsio, & euacuatio ergo ex parte affecta facienda est; minor suadetur, quia reuulsio fit ratione humoris fluentis, vacuatio autem ratione humoris contenti in parte; cum ergo in principio humor partim fluat, partim iam contineatur in parte, sequitur tunc temporis conuenire simul vacuationem, & reuulsionem.

In quo autem consistat rectitudo, difficile est iudicare: quidam, in quorum numero est Fernelius, dicunt consistere, in villis oblongis vasorum, qui villi secundum rectitudinem progrediuntur, quare secundum rectitudinem trahent; sed hæc sententia refellitur, quia vis trahens, insita villis, non trahit nisi in penuria, & defectu, & licet perpetuò traheret, non tamen eò pro se traheret; secundò quia solum habere potest locum in sanguine vasorum, cum tamen vis rectitudinis, & ad communicationem vaporum, & simplicis qualitatis extendatur, ideò læsa parte dextera vteri, dolet pars dextera capitis, & si caput ex ventriculo dolet, frons dolet, Si ex vtero, dolet occiput, quia secundum rectitudinem supraponitur vtero. Ita refrigerato rene dextro, crus dextrum refrigeratur, & si iecur incaluit, dextra manus, & pes exulcerantur, & ardent; si lien, sinistra propter rectitudinem.

Alij putant, vim rectitudinis consistere in procliuitate fluxionis humoris secundum situm, quem suæ partes obtinent intra venæ cavitatem; quem admodum enim in flumine videmus partem dextram illius seruare ductum, & fluxum ad dextram partem, partem verò sinistram ad sinistram, similiter dicunt, partem sanguinis contenti in vena suos situs, fluxusque seruare, & procliuitatem fluxionis secundum partem dextram, vel sinistram, quam seruant. Verum non minus, & hæc opinio reiicitur, quia in inflammationibus lienis non habet locum: sanguis enim in venis brachiorum, & pedum contentus à vena caua fluit, lien autem non nutritur per venam cauam, sed per venam portam, quæ ab illa disiuncta, & separata est; Cum igitur in inflammationibus lienis videamus, sectionem basilicæ sinistræ multò magis iuuare, quam sectionem basilicæ dextræ, patet alias rationes assignandas esse.

Non desunt, qui nouam sententiam excogitantes, aiunt, in sanguine ignem abundare; ignis autem naturâ suâ sursum fertur, ergo sanguis sursum feretur, ideòque aduersæ sectioni, per latus aduersum non cedit. Sed refelluntur etiam, quia hoc solum in sanguine contento in venis potest habere locum. Deinde si ignis facit, vt sanguis rectâ ascendat, quinam etiam faciet, vt rectâ descendat, & tamen sanguis, ex dextra nare fluens, retrahitur cucurbitulâ lieni applicatâ.

Verior sententia est, quæ causam refert ad abundantiam meatuum, pororumque, qui secundum corporis longitudinem à Natura distributi sunt, ratione quorum seruata rectitudine, multo plus euacuatur à latere affecto, quàm ab opposito, & multo maior sit communicatio, tum vaporis, tum puræ qualitatis; Ob hanc igitur causam phlebotomia seruans rectitudinem plus euacuat à parte affecta, quàm ab opposita; Hæc sententia tripliciter suadetur. Primò à fine: sollicita enim Natura durationis rerum, non solum prouidit individuorum caducitati, seminum creatione, quorum virtute, noua, & viuentia pro veteribus, & mortuis substituerentur, sed etiam animalia ipsa, semina etiam plurima gemiua constituit, vt eâ ope, ab iniuriis externis facillè peritura indiuidua tueretur. Dum enim infortunio vnus oculus, auris, aut brachium perit, altero oculo, aure, brachio, vitam seruat: ideo duo quasi ani-

malia dextrum, sinistrumque in vnum animal coniūgens, diuturniorem illis vitam comparauit, nec verò solùm animalibus, & feminibus, eà duplicitate consulit, & multoties duplicitatis inopiam numero resarcit, vt in milio, & in piscibus videre licet, nam fabæ, cicera, triticum, & cerealia omnia manifestam seiunctionem habent, vel per intercedentem membranam, & densitatem, vel deniquè appositionem citra agglutinationem, ita vt duo latera non sint continua; cùmque huc tendat eà duplicitas, vt diutiùs talia perseuerent, neque possint perseuerare, si illa duo latera simul sibi communicant, mutuòque consentiunt non minùs quàm partes vnius lateris, quæ inter se reëctitudinem seruant: conficitur necessario dictos canales dandos, credendòsque.

Secunda ratio sumitur ab anatomia: In cerebri enim testiumque medulla canales illi, ductusque oculis percipiuntur, tanquam angustissimi alueoli sanguine pleni.

Tertia ratio ab euentu est petita, plerumque enim permutatio mali fit à dextro pede ad dextrum vel brachium, vel humerum, ad sinistrum verò raro.

Hac de reëctitudine. Communitas etiam seruanda est, quæ è loco affecto maximè euacuat, Idcirco Galenus de trem. cap. 5. perpetuò communitatem seruari iubet, nisi enim communes venæ secantur, ait ille, non sanabis affectum, perpetuò autem, quod sanum est, lædes, vacuato nempe vtili pro noxio sanguine.

Si petas, quæ venæ sint communes, dico venas brachij cum partibus superioribus, cum inferioribus autem venas crurum. Renes autem ait Galen. in medio positi ambigunt: hinc per vtrasque venas possunt euacuari, nec omnes venæ brachij superiores partes euacuant, sed partes capitis cephalica, hoc est humeraria, partes pectoris, nigra, seu interna, seu basilica; media verò, ait, communes omnes.

Nec obstat, si quis dicat, omnes venas communicare in se, cum dicat Hippocr. libello de alimento, confluxio vna, conspiratio vna, consentientia omnia; nam respondemus, communitate non exquisitâ omnia vasa consentire, communitate propria, & exquisita, quæ consideratur in phlebotomia, & consistit in respectu, & comæatu vasorum nutrientium eadem membra, non omnia communicare.

C A P V T V.

De Hyrudinibus.

Non solùm phlebotomiam, sed alia extrahendi sanguinis instrumenta excogitauit ars medica; inter quæ non minimum obtinent locum hyrudines, siue sanguisugæ, quibus etsi in aquis nascantur, sanguinis sugendi

di facultas à Natura est data. Hoc instrumentum cognitum fuit antiquis, ac de eo agit Galen. peculiari tractatu, si tractatus nomen meretur breuiffima illa ratiocinatio. Agunt & alij celebres medicinæ proceres

Galenus velle videtur omnibus hyrudinibus venenum adesse, Arabes non omnes venenosas esse dixerunt, sed earum aliquas, & quænam sint, internoscere docent, præcipue *lib. 28. Continentis*. Verùm si quid virulentia habent, id parum est, & præparatione emendatur. Galsatis esse putat, vt per diem asseruentur, & sanguine alantur, nos per plures dies eas seruari iubemus in aqua limpidißima sapius mutata, cui admistum sit parum sacchari, prius tamen ipsas absterges ab omni mucore, & capite in inferna versò manu exprimes. Cæterùm pars, cui applicari debent, lauanda prius est, ne quid habeat sordidum, aut foetidum, aliter non adhærebunt, & hoc mihi argumentum est, quo persuadeor, eas non esse venenosas; pars etiam fricanda est linteis, abstergique vsque ad rubedinem, nec oleum superaffundendum, vt consulit Gal.

Cum adhærent, sinendæ sunt, & si tantum sanguinis extrahere volumus, quantum pro implendis illis sufficiat, se ipsis, cum fuerint plenæ, à suctione cessabunt, si plus auferre est animus, tunc caudæ forcipe secandæ, non transuersum, vt agunt communiter chyrgi, nam sic fibræ, quibus trahendi munus est datum, rumpuntur directò. Quod si adhuc maiori sanguinis quantitate indigemus, pars spongia calente aquâ imbuta fouebitur, aut si ano sunt applicitæ æger iubendus est, vt sedens accipiat calentis aquæ vaporem, in medio autem vasis calente aqua pleni, vas aliud excipiendo sanguini apponatur.

Earum vsum pro cucurbitulis esse dixit Galenus, in quo videtur solius sanguinis cutanei trahendi facultatem hyrudinibus tribuisse, cui Auicenna contradicit, inquit, *Appositio præterea sanguisugarum confert agritudinibus subcutaneis, sicut pustulis capitis, impetiginibus, & his similibus*, vnde addit, *extractio præterea à sanguisugis facta profundior est extractione, qua fit cum ventosis: à partibus quoque exhaurit magis internis*. Auicennæ subscribit Fernelius, qui *2. met. cap. 19. ait*. hyrudo morsu trifidum vulnus infligit, quod non cutem modò, verùm alterius quoque, si ea tenella, vt pueris, & infantibus est, penetrat; Hæc ille, & hodierna consuetudo est, eas venis grandioribus applicare, quod forsitan Galeni tempore nondum erat factitatum.

Itaque, & cutaneis, & interioribus malis hoc remedium auxilium præbet. Cutaneis, inquit Rasis, imperans, vt sanguifuga ponatur in locis, vbi est impetigo sahaphati, aut vulnus malum, aut antiquum: hæc Rasis, cuius consilio nos in omni vlcere sordido, & in elephantiasi, in scabie, cum magna ægrotantium vtilitate hoc remedio vtimur.

Nec minùs vtimur eodem remedio ad aperiendas venas, verbi gratia, in eo casu, in quo venæ non apparent, vt consulit Niculus Florentinus, & in infantibus, qui sanguinis missione egent, & tamen propter venarum exilitatem phlebotomiam non licet operari, atq; etiam in exiliù venarù fœminis.

Cucurbitulæ

Cucurbitulæ fortassis maiore impetu trahent, sed longè vtilius sanguis fugæ, quia non attractionem solum vaporum, sed extractionem etiam humorum ex genere venoso præstant. In phrenitide, & affectibus capitis pro reuulsione profunt hyrudines venis hæmorrhoidalibus appositæ, licet Horat. Aug. imbecillis rationibus persuasus contradicat, nam quod ait, prius hoc remedium debere esse, quàm venæ sectio ex brachio, quia reuellit ex longiori, hoc nihil conuincit, nam reuulsio omni tempore conuenit, quod probo in primis, quia eadem est ratio de repercussione, atque de reuulsione, imò multo magis in repercussione principium requirendum esse, verum Gal. reuulsionem etiam in declinatione admittit, vnde cum semper timeatur fluxus, semper reuulsio est vtilis, at in morbis capitis semper fluxus timetur propter vaporum facilem ascensum; Vnde Hippoc. caput, veluti cucurbitulam corpori supraftare dixit; Tandem Galenus 6. *Epid. sect. 2. cap. 8.* sic ait; *Neque enim semper in retrahentibus auxilium permanendum est, sed aliquod tempus, quod retrahentibus vacet, interponere oportet, vt succum, qui in affecto membro prius inhaerescit, excerni permittamus.* Ex quibus videtur non reprobare vsum reuulsionis post principium; At verò incipere à distantioribus non semper possumus, præcipuè cum distantior hæc via potentissima sit, & semper à minus potentibus incipiendum sit; quod verò si potentior, inferius probabimus. Alia ratio Augenij est, phrenitidem fieri è sanguine bilioso, quapropter talis est reuellendus, talis autem non consistit in illis venis; sed non vidit ille, non solum hyrudinibus euacuari sanguinem, qui in illis venis est, sed impetu etiam suctionis, & vacui impediendi ratione, etiam successiuè è superioribus partibus ad inferna recurrere, & sanguinem tenuem, & spiritus, & quemlibet alium succum.

Duo mihi restant aduertenda, in quibus communibus opinio mihi non placet: primum est, concessum communiter esse non posse per hyrudines crassum sanguinem euacuari, quia cum exiguum aperiant foramen, non patentem faciunt viam sanguini crasso euacuando. Augenius crassum quidem sanguinem exire permittit, ita tamen vt licet foramen exiguum, sit tamen sanguinis quantitas, & impetus, velut fossarum aquæ ruptis aggeribus, faciunt viam sibi, ita præstat, vt qui lentè profluebat, aliquando violenter fluens nos cogat accedere ad remedia sanguinem comprimentia. Hanc tamen Augenij rationem nullo modo possum admittere, nam videmus sanguinem guttatim exeuntem cessum admodum esse, vnde si ruptis aggeribus sanguis impetu exiret, deberet hoc fieri dilatato foramine, sed foramen exiguum manet, igitur non dicendum est, aggeribus ruptis exiisset. Ioannes Baptista Montanus *conf. 68.* ait hæc verba, Aliqui per sanguisugas dicunt trahi sanguinem tenuiorem, quia foramen paruum est, quod videri non potest; quomodo igitur talis apertio vtilis in proposito (agebat de paralyfi cum lienis tumore) ego etiam fui in hac sententia olim, & deridebam eos, qui applicabant: sed iam me pœnitet cum vltèrius vidi; tunc putabam foramen paruum, per quod non posset exire sanguis crassior, sed

postea vidi effluere vsque ad 20. lib. vsque ad syncopē sanguinis crassissimi, & est ratio, quia sanguisugæ trahunt sanguinem ad officia venarum, si præsertim ponatur æger supra aquam calidam feruentem, non per foramina, quæ faciunt sanguisugæ, effluit sanguis ille, sed per solita foramina, & per officia venarum, quæ illa irritatione aperiuntur, sicuti cum ex naribus prouocamus sanguinem, abstergentibus, aperimus officia venarum; sed dicas, sæpe hoc non succedit, respondeo, & alia sæpe non succedunt; nihilominus tentandum est, cum sit rationabilis operatio. Hæc Montani ratio sapit illam priorem Augeniij, quapropter eodem modo refutanda venit, nam si post suctionem factam à sanguisugis fit apertio foraminum, cur hæc foramina postea ita aperta non apparent? Sanè per illas venas hæmorrhoidales sanguinem euacuari melancholicum, & crassum certissimum est; quod Hipp. & Galenus multoties testantur, præcipuè 6. *Aph.* 2. & per mariscas lien expurgatur, quia inter illas, & lienem datur communitas vasorum. Cum igitur illic sanguinem inueniant crassum hyruidines, non alium possunt sugere; sed quomodo exhibit per angusta foramina? nempe liquatus; sed liquatio fit à calore, dico enim viuientibus omnibus in flatu, & ore calorem existere, atque aded in sanguisugis. At oppones ex Gal. afferente sanguisugas frigiditas esse, ideo enim sanguinem non permittit extrahi, quoad vsque sit satis, quia pars ipsa frigescit, tum ob ipsas hyruidines, quæ natura frigidæ sunt, tum etiam ob aërem ambientem; Sed hæc Galeni sententia nec recipitur ab alijs, nec à nobis venit recipienda, nam in primis, cur magis in frigidabitur pars ab aëre in hyrudinū applicatione, quàm in venæ sectione? & tamen in sectione venæ pergit vsque ad animi deliquium; vnde quis animali sanguiuoro tantam frigiditatem concedet sanè & multa sanguinolentia, & valida tractio calorem indicant, quod cum in ore habeant, possunt eo liquare sanguinem, qui post quàm ab aëre alteratur, iterum ad crassitiem suam redit. Præterea post hyruidines applicatas iuuatur sanguinis exitus aquæ calidæ fomento, quod fomentum sanguinem fundit; Vltimo tandem dicam id, quod primò dicendum erat, videlicet ante hyrudinum applicationem, frictione sanguinem attenuari, quod etiam agimus ante venæ sectionem.

Alterum quod aduertere vos cupio; est, communem omnium opinionem esse, multo minùs virium dispendium sanguine missò per hyruidines fieri, quàm per venam phlebotomo sectam, cuius ego contrarium existimo esse verum. Primò quia licet in venæ sectione maius pateat foramen, atque ita ampliores vias spiritus exeuntes reperiant, tamen in tractione per hyruidines datur suctionis vis, quæ spiritus multò potentiùs conuocat, vnde si teste Auicenna venæ sectio, quæ fit per saphenas magis debilitat, quàm quæ fit per venas gibberè, quia ad inferna fit maior detractio spirituum, qui licet non exeant à corpore, cum tamen à partibus superioribus, in quibus omnis vis, & facultas residet, retrahantur, debilitatem efficiunt; cur non etiam, quæ per hæmorrhoidales venas fiet hyrudinibus euacuatio, retractionem istam moliendo, debilitatis erit causa? Adde, quòd per venam

sectam breuissimo tempore sanguis educitur, per hyruidines longo temporis spatio, quod maximè spiritibus euacuandis est accommodatum. Hæc est mea sententia, interim tamè relinquo liberè unicuique suo sensu iudicare.

CAPVT VI.

De Cucurbitulis.

Cucurbitulas trahere, vel sensu duce, omnes experiuntur: quomodo verò tractio fiat, non constat apud omnes, nam maximum facit scrupulum, quò fieri possit, vt carnes trahantur à cucurbitulis, quandoquidem inclusus aër igne candentior factus, maiorem occupat locum, quàm antea, vtpote rarior redditus. Ad hanc quæstionem responderunt quidam, portionem aëris igne consumi, in cuius locum cudent carnes, ne detur vacuum. Hi quidem falso dogmate nituntur, nihil enim in nihilum potest naturaliter conuerti, quod si portio illa aëris in aliam substantiam conuertatur, quero, an sit crassior aëre, an subtilior? Crassior esse non potest; cum fiat ab igne attenuante, si subtilior, maiorem replebit locum, quàm aër, ac proinde carniū attractionem prohibebit.

Nicolus Florentinus est arbitratus, ignem ipsum conuerti in aërem, quo tempore extinguitur: postea verò cum aër minorem locum possideat ipso igne necessariò succedere carnes ad euitandum vacuum. Sed nec ille quæstionem absoluit: ignis siquidem in stupa hærens, materialior est aëre ipsi: quod stupa ipsa, & fumi ab ea dimanantes crassiorem nacti sunt substantiam, quàm sit aërea; non igitur occupabit capaciorem locum aëre.

Dicendum itaque est, ab igne aërem reddi rariorem, qui post ignis extinctionem in pristinam densitatem rediens, locum præbet carnibus consequentibus. Quod corroboratur experimento, quo volentes chyrurgi trahere violentiùs, exteriùs cucurbitula refrigerant linteis madentibus,

Horatius Augenius confundit hunc nostrum modum dicendi cum priore, nam & ignem dicit occupare minorem locum, quàm aër ex igne genitus, quod falsum esse diximus, & aërem, quò magis refrigeratur, & condensatur, eò minorem occupare locum, quod nostrum est Theorema.

Hoc auxilium, vt liquet, ex Cornelio Celso *lib. 2. cap. 11.* quemadmodum minùs vehemens sanguinis missione est, ita magis tutum, neque vnquam periculosum etiamsi in medio febris impetu, etiamsi in cruditate adhibeatur, ideoque vbi sanguinem mitti opus est, si incisâ venâ præceps periculum sit, aut si parte corporis etiam vitium inest, huc potiùs est confugiendum, cum eo tamen, vt sciamus, vt nullum periculum, ita leuius præsidium esse, nec posse vehementi malo, nisi æquè vehemens auxilium succurrere.

Gal. de Cucurbitulis euacuandis

Ex quo intelliges Auicennam *4. 1. cap. 21.* cum dicit, ventosas esse vicarias sanguinis missionis: esse intelligendum, non cum paritate iuuamenti, sed quia

ob aliquam causam sanguinem mittere non possumus, ex quo remedio magna sperari utilitas, tunc contenti erimus cum minori, quæ ex cucurbitulis potest sperari. Ait enim ille ventosas supra *nocram*, quæ est in collo positas, nigæ vicarias esse, & conferre superciliarum grauitati, & alleuiare palpebras, & conferre scabiei oculorum, & scætori oris, & super *Alchael* vicem tenent basilicæ, & conferunt doloribus humerorum, & gulæ, & supra duo *alchada* posterius sunt vicariæ cephalicæ, & conferunt tremori capitis, & membris, quæ sunt in capite, sicut facies, & dentes, & molares, & aures, & oculi, & gula, & nasus.

An in principio nulla præcedente euacuatione applicari possint, controuersia est à viris doctis agitata, *Valleriola enarr. 6. lib. 4.* illis inconstanter uti consulit multis fretus rationibus. Prima fluxionibus debetur reuulsio, quàm cucurbitulæ maximè præstant, dicente Gal. 3. *loc. aff. c. 4.* ideo fuisse repertas, ut humorem ex imo ad se euocent, quapropter cum ex alto trahant, & affectum locum, quæ premebatur plenitudine, exonerent sit omni modo, ut incunctanter, ac sine mora admouendæ sint.

Secundò est Galeni auctoritas in libro proprio dicentis, in his affectibus, dum gignuntur, non quidem membris ipsis, quæ cœperint laborare, sed eis, quæ laborantibus coniuncta fuerint, reuulsio nis gratia cucurbitulæ imponendæ sunt. Et 7. *meth.* agens de fluxionibus, quæ ventriculum infestant, reuulsione potissimum mederi studet; & 2. *de arte cur. ad Glauc.* fluentium, inquit, humorum medela retractio est fluxionum, & eorum, quæ membrum obsiderunt, deriuatio; & multo planius 13. *meth.* inquit, cucurbitula nobile plane auxilium est inuenta, tum ut foràs euocentur, quæ sunt in alto, tum ut eximantur, & eruantur quæ iam in scirrum abeunt; & paulò post cucurbitula in occipite affixa, efficax remedium est, ad oculorum defluxiones. ex his Gal. locis hanc conficit argumentationem. Morbos ex fluxione reuulsio curat, ut ex Galeno est probatum, at cucurbitula ex maximè reuellentibus vnum est, igitur cucurbitula in his affectibus etiam in iocis est adhibenda.

Opponit deinde sibi aliquas Galeni auctoritates, quæ contrariæ opinioni fauent, ut eas soluat; Prima ex lib. de sanguinis missione, vbi ait, cucurbitulæ sunt vtilis euacuationis, plethoricis non sunt admouendæ. Secunda ex lib. de reuulsione, quo loco Gal. cucurbitulas purgatis vtilis, repletis inutilis esse affirmat; item 13. *meth.* cum ait cucurbitula in occipite defixa, efficax est remedium ad oculorum fluxiones, vacuare tamen priùs totum corpus expedit, nam si refertum sanguine corpus sit, in quacumque parte capitis cucurbitulam defixeris, totum ipsum implebit.

Respondet, hoc quidem verissimum esse, in quibus secundùm totum habitum corporis plenitudo subest, vel quæ ad vires, vel quæ ad vasa dicitur, non sic autem in quibus secundùm patiens tantum membrum (ut oculos,

cuatis corpore. vtilis sunt, nam vbi ea plethorica sunt, illis non vti-mur.

Est concauitas vel fossa in parte posteriori colli.

Locus inter duas spatulas

Eminentia posterioris capitis vicina duabus venis.

aut cerebrum) plethorica dispositio subest. Nam si reliquum totum corpus plethora vacet, secundum cerebrum autem, aut oculos, plenum sit, quid quaeso prohibet vacuis membris (vtpote scapulis, aut natibus) cucurbitulas admouere? Nam quod Galenus ex illis metuit incommodum, haudquam eueniet, nimirum ex se iam inanitis secundum naturam vasis. Adde quod in iis locis de earum cucurbitularum vsu Galen. locutus est, quæ affecto potiùs loco euacuandi, foràs humoris gratia admouentur, quàm de iis, quæ in opposito loco retrahendi, aut reuellendi causa admoueri solent, quod vel ex illa verborum serie constare potest, qua inquit, cucurbitulam cuiuscumque parti capitis affixam, locum implere: nam tum de illa cucurbitula sermonem protulisse videtur, quæ capiti affecto euacuandi causa, non reuellendi admota sit, cui sanè muneris nihil fateor plenitudine nocentius esse.

Addit, reuulsionem his tantùm ex plenitudine morbis deberi, qui in fluxione adhuc sunt, vt Galenus voluit 2. ad Glauc. In fluxione autem morbi non nisi in principio consistere possunt, cum in reliquis morbi temporibus fluxa iam, non amplius fluens sit materia. Igitur si qua reuulsio debetur, ea morbi principio, non statui aut declinationi debetur, cum in his deriuatio ad vicina, vel ex ipsamet parte vacuatio, magis quàm reuulsio conferat.

Ex his fit, vt in principio magis cucurbitulæ, quàm reliquis temporibus, vtpote remedium reuulsuum conueniat.

Præterea Hippoc. 2. acut. tex. 1. in pleuritidis principio fomentis calidis vti consulit, nec veretur locum affectum materia nimia turgentem fomentis calorificis probandæ plenitudinis causa aggrauare, & intendere: quare ergo timendum sit Medico, reuulsionis gratia, non super affecta loca, sed omnino opposita cucurbitulas admouere?

Tandem sanguinis missio, vbi necessaria est, si aliquam ob causam, nempe ætatem, aut ægri naturam, vel temporis conditionem, fieri nequeat, nonne cucurbitulis fieri debet, quæ vicariæ sanguinis missionis ab Auic. vocantur?

Auicenna in ophthalmia, si ceruicis initio admoveantur vltimi iuuenti esse ait: quem locum Niculus exponens, ait, cucurbitulas etiam ante omnem euacuationem in hoc morbi genere non minimum vtilis esse.

Accedit, quod cum Medici sit citò curare (Gal. 12. meth. Celsus lib. 3. cap. 4.) citissimè reuellamus oportet in fluxionibus ad oculos, & ad alia membra præcipua,

In contrarium est Galeni autoritas citata initio libri de Cucurbitulis, vbi eas non admittit corpore non purgato, vnde 13. meth. vbi ait, cucurbitulas esse efficax remedium ad oculorum fluxiones, vacuari tamen priùs totum corpus expedire.

Vera resolutio huius controuersie est, multos esse casus, in quibus cucurbitulis vti possumus, nulla præcedente totius corporis euacuatione. Primò, eum volumus statulentum spiritum, in aliqua parte contentum, discutere, in hoc enim casu remedium est incantamento simile ex Gal. 12. meth. Secundo

cundò, cum volumus tumorem aliquem ex profundioribus corporis partibus ad superficiem euocare. Tertio cum volumus reponere luxatum membrum. Quarto cum plenitudo parua adest per vniuersum corporis habitum, quam tamen neq; inedia, neq; frictionibus, neque balneis emendare sit tutum, tunc enim scarificata cute potest subueniri; si autem plenitudo fuerit à tenuiore sanguine, poterit cucurbitulis cum scarificatione euacuari, neque mirum videatur, si plenitudinem exigua cucurbitulis curari posse dicamus, si quidem Gal. & Hipp. passim nos docent, morbis proportionata debere remedia, & hac de causa plenitudinem non semper postulare missionem sanguinis. Itaque esse potest plenitudo exigua, quæ tantum scarificatis cucurbitulis emendetur: ideo in mulieribus, quæ non perfecte expurgantur per menstrua cucurbitulas scarificatas sufficere compertum est, & à Galeno inculcatum. Quintò cum nobis non licet sanguinem mittere, postulante tamen morbo remedium propter corporis habitum, vt qui sit rarus, & facile dissilabilis, quòd venas habeat exiguas, quòd alia sit præsens euacuatio; ideo mulieribus candidis, ideo pueris, quibus venam secare nec possumus, nec licet, cucurbitulas applicamus.

Ad authoritatem verò Galeni dicendum est, verum quidem esse in plethora vniuersali, quia tunc attractio fiet maxima; si verò plethora vnam partem occupet, quid prohibet in alia, in qua plethora nulla datur, cucurbitulas applicari? His adde, Galenum non loqui, nisi de cucurbitulis, quæ affectæ parti apponuntur, non verò de aliis, quæ reuulsionis gratia applicantur.

Circa earum vsum sciendum est, licet è profundioribus vi sua trahant, tamen non nisi cutaneum humorem euacuare, qui potest esse tenuis, aut crassus; omnis enim per cucurbitulas extrahetur, si verò sine scarificatione fiant, & spiritus, & flatus extrahent, vnde etiam non scarificatæ debilitant.

In pleuritide, corpore satis benè post sanguinis missione euacuato, & celebratis reuulsionibus, ita vt nulla supersit fluxionis suspicio, cucurbitulam parti affectæ scarificatam applicamus, postea scarificationes sale, & oleo vngimus, vt sequenti die applicata rursus cucurbitula serositatem extrahamus, quod quidem à prudenti Medico cum maximo artis decore præstatum.

In febre pestilente ad reuellendos vapores venenatos qui Natura sua cor aggrediuntur, mirum in modum conueniunt: aduertendum tamen est, non ideo, quia in hac febre cucurbitulas conuenire dicimus, sanguinis missionem excludi, quod multi putarunt, detenti scilicet rustico quodam timore, quoniam in pestilenti febre vires maximè laborant: cæterum non ita nos debet perterrere virium lapsus initio febris pestilentis, vt à præstantissimo remedio desistamus, de quo non est hic tractandi locus, neque vires ita concidunt in pestilente, vt non possit æger tolerare sanguinis missionem, nisi pestilens fuerit hæctica, quæ nec remedium postulat, nec expectat.

Aduertendum tandem est, non esse adhibendas anteriori parti capitis, quoniam Aetius *lib. 3. c. 20.* ait intem pestiuè appositas lethargos, stupidos sopores, & oculorum prolapsus afferre: quod si bona fortuna euenerit, ut hæc, mala euitentur, non euadent omnino, quin diuturnus aliquis morbus capiti addatur; Pro *intempestiue*, non ad tempus, sed ad locum intellexit Auic. qui ait, plurimi horum abhorrent ventosas in anteriore parte capitis, & reperiunt in hoc sensum, & intellectum impediri; cæterum in posteriore capitis parte illas applicat.

CAPVT VII.

De Scarificatione.

SI Auicenna scarificationem, quæ fit sine cucurbitulis, agnosceret; hænt profectò maiori iure sanguinis missionis vicariam esse dixerit. Cæterum apud illum, nec apud alium quempiam ex Arabibus Scriptoribus non inuenitur facta mentio de scarificatione, quæ fit sine cucurbitulis: quod quidem mirum est, siquidem & apud Aetium, & apud Olibasium de scarificatione seorsim capitibus separatis tractatur, & Galenus etiam præterquam quòd de iis separatim agit multis in locis, de scarificatione facta, simul cum cucurbitulis agit, multis aliis de malleorum, & aliarum partium, in quibus cucurbitulæ applicari nequeunt, scarificatione verba facit:

Neque verò aliam potiorem rationem adducere libet, ut probem, Galenum scarificationem, quæ fit cum cucurbitulis, cognouisse diuersam ab ea, quæ sine iis fit, nisi quòd scarificationem cum cucurbitulis in vniuersali plenitudine non admittit, nisi priùs plenitudo minuatur: scarificationem autem per se solam plenitudinis remedium esse, ait *in lib. de cucurbitulis, & de sanguinis miss. cap. 19.* ait, illas in plethoricis corporibus non modò inutiles, sed noxias esse siue cum scarificatione, vel sine ea; at *2. aph. 17.* euacuatio omnium humorum æqualiter, quæ quidem exquisitissima est, fit per venæ sectionem, proxima autem huic est illa, quæ fit per malleorum scarificationem. Nec recipiatis Cardanum intelligentem pro scarificatione cucurbitulas scarificatas: quod à ratione est alienum, tum quia cum cucurbitulas voluit Galenus, nominauit; ut etiam fecit *lib. 6. de compos. medic. secund. loc. o. 3.* & *alibi non semel*, tum etiam quia malleoli non sunt apti ad cucurbitulas recipiendas.

Ex his præterea Galeni verbis dicentis, proximam venæ sectioni esse scarificationem: cognoscetis id, quod à principio dicebamus, scarificationem per se solam esse sanguinis missionis vicariam, quod clariùs expressit idem Galenus *4. de sanit. tuend. cap. 4.* ubi ait, *virium robore constante, si lassitudo adhuc infestet, existimandum est, cum sanguinisue copia, an cum crudis, & minime collis humoribus, an per se solus consistit vitiosus humor,*

qui lassitudinem creet. Nam si cum sanguinis copia, aut vena incidenda, aut aliquid, quod tantumdem valet agendum: sane tantumdem possunt hac, quibus hemorrhoides sunt retenta; si has aperueris: si mulieri menstrua consuetudo cessauerit, hanc prouoces, si coram nihil est, malleolos scalpello incidas. Similiter 13. meth. Cogimur inquit alias sanguinem mittere, idque aut vena incisa, aut membris iis, qua lesa non sunt, scarificatis; & lib. de reuuls. si qua exuperans materia in corpore minuenda est, atque ob id exuperantia illa oriatur, quod materia ipsa, qua emitti solet, supprimatur, scarificatione vitimur.

Nec solum vicarias, aut etiam pares aliquando facit scarificationes sectioni venæ, sed aliquando etiam illas præfert, vt in lib. de reuuls. in quibus pluries in anno sanguis extrahendus est, venam frequenter incidere minimè idoneum esse arbitratur; quandoquidem cum larga sanguinis copia vitalis quoque spiritus emittitur, quo absumpto crebrius moles vniuersa frigescit. Præfertur etiam lib. de sanguin. miss. c. 11. in mulieribus, quæ albidiores sunt, & sanguinem aceruant tenuem, quo circa adhibitis malleolorum scarificationibus maxime iuuantur. Et paulo post, scarificare, quam venam secare præstiterit.

Neque ex scarificationibus paucus est, qui extrahitur sanguis: Oribasius enim sibimet cum pestilentia vehemens Asiam vniuersam deprehendisset, multosque perdidisset, & eum morbus attigisset, secunda morbi die remissione febris facta, crus scarificauit, duasque ferè sanguinis libras extraxit. At ex cucurbitulis scarificatis quis vnquam vncias sex extrahere potuit?

Variis corporis locis scarificationes fieri apud Ægyptios narrat Prosper Alpinus: fieri etiam apud Sarracenos, imò etiam apud Æthiopes mihi notissimum est, qui plurimos viderim cicatricibus scarificationum tum in maxillis, tum in auribus, brachiis, cruribus, dorso pectore signatis. Tamen apud nostrates Lusitanos in more positum erat, pueris febricitantibus furas, & nonnunquam brachia scarificare, adè vt ex senibus multi adhuc reperiuntur cicatrices habentes, tamen crescente audacia chyrurgi venam lactentibus scindere potuerunt, ac propterea omissa est scarificatio, fortassis magno infantium incommodo. Atque ita actum est, vt remedium disuetudine fiat horrendum; Memini me Florentiæ filiolum Roberti Pepij febre laborantem, quoniam parentes potui exorare scarificasse, & infantem à mortis faucibus hoc auxilio liberasse.

Scarificandi modus is est ex Antyllo apud Oribasium. Pars, quæ scarificanda est, priùs si fieri potest, lauari debet, sin minus aqua tepida perfundi, vsque dum rubefiat, spongisque foueri (neque quod addit recipio, nempe soli, igniue exponi) postea scarificare: Adhibendæ autem sunt scarificationes cruribus, & abdomini per rectitudinem; eodèque modo in thorace, dorso, & ceruice: at in capite posito capillorum in fronte; obliquæ porro incisiones sint æquali inter se magnitudine, sintque æqualia, quæ inter ea sunt, interualla, initiùmque scarificationis ab inferioribus partibus sumatur, ita enim sanguis ad extimas partes influens, non obscurabit eas, quæ deinceps scarificandæ

rificandæ erunt. Situs verò scarificationum per æquales inter se ordines fiat, non fiat autem scarificatio plagam infligendo, sed per tractum, hoc enim pacto dolore vacabit.

CAPVT VIII.

De Vesicantibus.

TVM Galenus, tum plerique alij graues autores vesicantium mentionem faciunt in variis affectibus, remedium sanè, si rectè adhibeatur, admodum vtile, sed quod nostris temporibus timorem incutit, non ob remedij violentiam, sed ob consuetudinem quæ inualuit adhibendi hoc auxilium ægris in extremo periculo constitutis,

Cæterùm hoc remedium inter reuulsoria, non minimum dignitatis locum obtinet: quapropter à Galeno 7. *local. cap. 4.* in affectibus ventriculi, spongiam aceto acerrimo imbutam pedibus, brachiisque imponi iubet, vsque quo bullæ excitentur præcipuè iis, qui cibum reiectant. De hoc auxilio duo tantùm breuiter pertractabimus. Primò utrùm omni fluxioni conueniant: secundò utrùm, etiam febribus sint opportuna. Primæ controuersia occasionem nobis attulit Alexander. Trallianus disputans contra Galenum; secundæ duo Neoterici inter se parùm modestè rixantes, nempe Alexander Massaria, atque Hercules Saxonia.

Quod attinet ad primum, videtur Galenus, etiam fluxionem pendentem ab humore calido rubicantibus, & vesicantibus cohibere velle; quidem 5. *meth. cap. 13.* matronæ nobili, quæ sanguinem spuebat, ceratum capiti ex stercore columbino imposuit, fuisse verò catharrum calidum significatur, quia illi dedit theriacam recentem ad incrassandos humores tenues. Galenum nomine compellat Trallianus tum *lib. 5. c. 4.* tum *lib. 7. de iis, qui sanguinem ob acris humoris destillationem expuunt*, vbi ait, miror autem quomoddò diuissimus Galenus nullo humectante, & refrigerante medicamento vsus sit, sed contra statim ab initio siccantibus, & calefacientibus, etsi causam reiectionis, quæ ob erosionem fit, accuratè nouerit. Aet. *Tetrab. 2. ser. 4. cap. 53.* Galenum taxare videtur, inquit, melius autem erat mea quidem opinione, velut fontem malorum excindere, sanato videlicet capite, quod si impossibile sit facere ob vehementiam naturalis intemperiei, omnino tamen eius saluti consulere oportet, indicatione ex ipsius figurâ accepta, quomoddò ei subueniri possit, non enim mox, veluti aliqui Medici omnibus capitibus semper ex tapsia, & sinapi cataplasmata adhibent, sic & te, facere volo. Etenim si à calida intemperie caput vexatur, omnia calida pharmaca nocua sunt, Hæc Aetius, qui infra *cap. 60.* loquens de iis, qui ob destillationem sanguinem expuunt, curationem instituit Galenianæ omnino similem. Galeno assentitur Paulus Ægineta *libro tertio*

capite 31. agens de cruentis sputis, & Auicenna 10. 3. tractat. 3. capite sexto.

Horatius Augenius licet à consobrino suo Sebastiano Paparella in cauterio ad catarrhum calidum dissentiat, tamen in vesicatorio conuenit, nempe solum prodesse in catarrho frigido, eiusdem etiam est opinionis Amatus Lusitanus cent. 2. cur. 1. in scholio, qui incrassare materiam studet, & oleis frigidis, & vnguentis refrigeratoriis vtitur, sed tandem cum omnino desperata res est, ad vesicatorium confugit.

Nos de cauterio in hoc casu suo loco agemus; de vesicatorio nunc breuiter nostram sententiam aperientes dicimus, reuulsionem, & in catarrho calido, & in frigido conuenire: alterationem verò vnicuique per sua contraria: ceterum ceratum hoc, vesicas excitans, non aded alterat cerebri substantiam, & interiorem partem capitis, vt non possit adhiberi: est enim caput duro cranio, & meningibus munitum: reuulsionem verò optimè præstat; & testor, me hoc vnico remedio multos ab impendente phytisi liberaffe. Non diffitebor, magis securum esse remedium in causa frigida, quàm in calida, sed tamen cum vrget necessitas, non aded est timendum, vt profusus omittatur; quapropter cum Galenus ex sanguinis sputo periculum impendere videret, meritò ad hoc remedium confugit, cuius tamen remedij vim optime cognoscebat, vt possumus colligere ex iis, quæ scripta reliquit lib. 6. de sanit. tuend. cap. 9. inquiens. *Neque committere, vt nonnulli Medicorum faciant, qui omni capiti medicamentum, quod ex tapsia, & sinapi componitur, applicant, id ipsi quoque faciant, quia si ex calida intemperie caput male habet, talia medicamenta nocent.* Videndus etiam est Galenus 5. meth. cap. 14. de iis, qui ex vitiosi humoris erosione incidunt in vlcus pulmonis. Et 13. meth. cap. 21. agens de soporiferis affectibus cum febre ait; *Ab his verò sternutatoriis vtemur, tum capiti similes præsidiorum facultates imponemus, adaucta semper eorum temperie ad ipsum vsque sinapi vehementia, si vitium diu trahat.* Ex his patet temerè Galenum temeritatis damnari, siquidem probè gnarus grauitatis huius remedij, & grauitatis periculi, ad auxilium præstò confugit, ad quod non nisi post alia confugiendum esse docet.

Quod attinet ad secundam difficultatem, non reperio apud antiquos, febricitantibus huiusmodi remedia esse accommodata; reperio tamen apud Galenum 13. meth. cit. hoc remedium in iis affectibus, qui cum febre accidunt, quapropter nec laudo illos, qui in aliquibus affectibus reuulsionem per vesicatoria moliri nolunt, propter adiunctam febrem, neque alios, qui febribus vesicatoria adhibent, vt curationem febris.

De hac secunda difficultate multa scripta reliquerunt Saxonia, & Massaria. Vnum tamen dicemus, reuulsionem, quæ per vesicantia fit in febribus pestilentibus ad extrahendos vapores à corde, posse adhiberi; nam cum Gal. lib. de humoribus cap. 13. & de reuulsione cap. 2. medicamenta acris par-

tibus extremis imposita conueniri dicat, in pestilentibus febribus ob fluxionem in caput, aut thoracem tendentem, quamuis enim non expresserit febres, tamen certissimum est de febribus locutum fuisse, quandoquidem similes fluxiones nunquam absque febre fiant.

Deinde si Aëtius, Paulus, Auicenna, Oribasius, & alij calidis fomentis, & cooperimentis vtuntur ad attractionem celebrandam, cur medicamenta vesicatoria extremitatibus apposita ad eum timebimus? Nunquid magis excalescent, quam illud, quod Aetius consulit *Tetrab. 2. serm. 1. cap. 95.* inquit, si ardor verò occupauerit interiores partes, exteriores, autem, & superficies frigidae fuerint, etiam his calefactoria fomenta adhibere conuenit, vt calor ad superficiem corporis trahatur, & quibuscumque fieri potest modis conandum est, vt calor à profundo ad externa educatur. Aetio consentit Auicenna *1. 4. tract. 4. cap. 4.* Et Paulus, quibus huiusmodi adsunt symptomata calorificis opus est, quibus vlceretur præ ardore vndique corpus.

Deinde quemadmodum omnibus febribus sudor est optimus (intelligi præcedentibus signis coctionis) ita extractio ad cutem, quæ per vesicatoria fit.

Tandem in febribus periodicis, in quibus manifesta sit fluxio ad interna, reuulsio ad externa maximè competit.

Denique cum Galenus, & graues authores acris medicamentis pro reuulsione humoris ad partem principem fluentis medicamenta acris impulerint, non tam stupidos fuisse credendum est, vt ignorarint, in talibus fluxionibus febres dari.

His relictis profunt vesicantia ad tophos, & alios tumores dolorem excitantes à lue gallica ortos; in doloribus etiam iuncturarum, & tumoribus à causa frigida ortis, mirabiles producant effectus.

Quòd attinet ad locum, si pro euacuatione apponuntur, eidem loco affecto apponi debent; si pro reuulsione, longissimè; si pro deriuatione, in vicinis partibus.

Itaque cum causa mali est in capite, vel materiam superius extrahemus, nempe ad coronalem suturam, vel eam mandabimus ad capitis emunctoria, nempe parotidas, aut occipiti. Laborante thorace, fiet deriuatio, si apponatur scapulis, & brachijs, tam supra, quam infra cubitum; supra in externa, infra, in interna parte carnosa, quinque digitos supra carpum. Pro euacuatione ipsi parti affectæ, pro reuulsione, etiam cruribus adhiberi debent supra genu, & supra talum.

Modus applicandi talis est, sublatis pilis, deinde verò frictione, si pars pilosior, durior, & frigida fuerit, fiat frictio cum aceto accerrimo, si res expositulauerit, vel vino generoso, vel aqua vitæ, seu lixiuio, oleum vel res vnctiosa non attingat, quòd si adsit, abstergatur, alioquin ex Oribasio,

& A
tunde
capill
post
led
dolor
3. loc.
nitro
tem
aliqu
ment
Ac
carne
De
Ad ex
exigu
Ac
gniffi
fican
vesic
Ita
prode
matio

C
tio b
com
rurg
ablat
in hi
ne co
uis a
St
sang

& Aërij sententia vnctuositas acrium medicamentorum facultatem obtunder. In syncipite ex Galeno 13. *Meth.* supra futuram coronalem rasis capillis, facta priùs vehementi frictione, vesicans validum apponi debet, postea locus exulceratus, non sicuti in aliis partibus adipe est illinendus, sed medicamento superimposito acri, & attractoria facultate prædito, nisi dolor multum vrgeat, aliqua ratione est exacerbandus; Sic Archigenes 3. *loc. affect.* ad deperditam memoriam post sinapi vehementissimum, caput nitro conspergere, mox aqua calida rigare consuevit; hoc medicamentum, vt Galenus est testis vehementissimum est, siquidem dolorem per aliquot horas conseruat. Si quis autem nitro vti nolit, poterit vti medicamento aliquo leniore, quale est diachylon, aut aliquod simile.

Aduertendum tamen est non omnia omnibus esse applicanda, nam qui carnes molliores habent, minorem diligentiam expostulant.

De Anni tempore, regione, & constitutione habenda aliqua ratio est. Ad excitandam vesicam quibusdam 8. aut 10. horæ sufficiunt, alij plures exigunt.

Aduertendum etiam est, difficulter vesicas excitari in humoribus malignissimis, qui maiorem vim habent ad attrahendum ad interna quàm vesicantia ad externa; idcirco obseruatum est, in pestiferis valde lethalibus vesicantia nihil effectû dignum extraxisse.

Itaque spectanda est morbi idea; nam in morbo ex crassis humoribus prodeunte, nihilo ex eo, quod parti est affixum, educi potest, in inflammatione incipiente maximè.

C A P V T I X.

De Cauteriis.

CAuterium præter alia significata sumitur pro vlcere rotundo facto cum igne actu, vel potentia, ad Medicos fines, & hæc est descriptio breuior, quàm aliæ, quas plerique authores afferunt. Thomas Fienus, combustionem esse, ait, factam opera chyrgi, quasi alterius, quàm chyrgi manus non sit apta ad cauteria aperienda; addit esse superuacuorum ablationem, vitium retentionem, partisque roborationem, seque omnia in his tribus complexum fuisse profiteretur, nam in superuacuorum ablatione continentur, cum cauterio excrementiæ, tumores, partes putridæ, & quæuis adnascentiæ auferuntur.

Sub vitium retentione comprehenditur, cum eo vtimur ad retinendum sanguinem, qui ex apertis arteriis, aut magnis venis effluit. Sub particu-

læ roboratione continetur, cum partem, aut refrigeratam calefaciendo, aut siccam humectando, aut humidam exiccando, aut laxam constringendo, & coarctando roboramus. Et quoniam fonticulos comprehendere oportuit, eos complecti inquit sub ablatione superuacuorum, quia per fontanellas humores è corpore abundantes educuntur.

At non videtur, ex artis medicæ præceptis satis propriè locutus, cum inter euacuationem, deriuationem, & reuulsionem non constituat differentiam. Caetera igitur tum ad euacuationem propriè dictam, hoc est, è loco affecto, tum ad deriuationem, necnon ad reuulsionem sunt vtilia, quæ omnia præstat comprehendere in illa particula ad medicos fines, seu ad medicos vsus, ne longissimam descriptionem componamus, qualis est illa, quam quidam ineptè satis, imò ridiculè tradidit, in qua post multa ait, cauterium esse factum ad salutem hominum, & sic excludi cauteria, quæ fieri solent brutis animalibus, quia hæc ad veterinarios spectant.

Vsum cauterij, nos docuit natura, videmus namque, illius beneficio vlcera enata ab ægritudinibus liberare. Hinc Hippocrates, vlcera in capite exorta epilepsiam sanare, scriptum reliquit, & eruptiones vlcera capiti prodesse.

Nouerintne Veteres fonticulorum vsum dubium est. Fienus affirmatiuam partem tuetur, multasque accumulat autoritates lib. 1. cap. 13. quibus probat, veteres Authores vlcera aperuisse, eaque aperta per plures dies reliquisse. Caeterum probare debuerat, huiusmodi cauteria esse deriuatoria, hæc enim sunt, quæ recentiores fontanellas appellant, nam hydropicum circa vmbilicum vrere, empiematicum in pectore non est fontanellas facere; Quoddè verò illa vlcera diu aperta reliquerint, id optima ratione factum videtur, vt materia benè expurgètur, non tamen inde sequitur fontanellas esse, nam fontanella est reuulsorium, deriuatoriumue præsidium, quod apertum seruetur, vel per totam vitam, vel per plures annos illa alia per dies, aut solum per menses aperta conseruantur.

Alij sunt adeò stupidi, vt Galenum fontanellas cognouisse aiunt, idque ex duobus eius locis eruunt; Primus est. *lib. de Theriaca ad Pisone c. 16.* vbi vlcuscula ad rabidi canis morsu laudat: sed legite verba Galeni, & videbitis, quam extra rem citetur hæc autoritas. Docet quomodo rationalis Medicus se geret in cura morsus venenosi. Curabit, inquit, vulnus illud non simpliciter, sicut methodici solent, sed illud maius illo conficiet, carnem circumqueque auferens, & ad rotunditatem redigens, ne facillè cicatricem obducatur, sed apertum longo tempore perseueret, saltem 40. diebus, quo rabidi canis venenum egredi queat.

Secundus locus, non magis idoneus priore, habetur *5. local. cap. 9.* in quo dicunt, Galenum ad dentium dolores fonticulum in brachio aperuisse.

se; Considerate verba Gal. Si batrachij siue ranunculi folia, ei, qui dentem dolet, in eiusdem partis brachium impoſueris, dolore quidem liberabitur, brachium autem exulcerabitur, cuius curam, prout conuenit, facies. Quis ex his Gal. verbis, nisi pertinax sit, eliciet, illum voluisse fontanellam excitare?

Fonticulum cognouisse Cornelium Celsum, reperio apud eum lib. 3. cap. 23. de Epilepsia.

Vsum igitur cauterij deriuatiui, quod fontanella appellatur, tanquam vtilissimum recipiendum cenſeo, licet non tanquam antiquorum inuentum, sed Arabum. Est opportunum ad euacuandam, deriuandam, & reuelendam materiam, paulatina euacuatione, & Naturæ imitatur operationem. Illa enim vt ait Gal. *de causis morborum capite sexto*, ab initio materię inutilis expurgandę gratia multa instrumenta fabricauit, omnibusque corporis partibus non æquale robur dedit, siquidem principales maiori robore donauit idque, vt corporibus impuris, in quibus, inutilis materia redundat, ad ignobiliores, atque imbecilliores conflueret: nam superfluous humor, vt qui à partibus robustioribus expellitur, & nullibi consistere potest, ad imbecillem partem detruditur; Hęc autem pars vel talis existit, quia natura ipsa exigit, vt talis aliqua habeatur, vel quia ob aliquod vitium imbecillitatem contraxit: talis à Natura cutis fuit comparata, quę cum nulla operationem propriam habeat, sed vsus tantum gratia à Natura fuerit instituta, optima ratione partibus aliis, quę aliquam habent operationem, imbecillior facta fuit, vt & quoddam veluti velamentum, & amictus animalis amicus existeret, atque totius corporis excrementa susceperet.

Quod igitur attinet ad locum, non omnis pars vsionem admittit, nequę omnis materia ex quocumque loco æquę euacuatur, sed sæpe melius ex remoto, quàm ex propinquo ob maiorem cum illo, quàm cum hoc ductuum, & viarum communionem; Igitur ea pars est opportunior, vnde melius eorum vis ad membrum perueniat.

Cum ad alterandum cauterio vtimur, tunc propinquitas optanda est, alteratio enim melius fit in propinquo, quàm in remoto; cum verò euacuandum communitas vasorum, etiam si pars sit remota, melius namque ad remota deducitur materia per vias apertas, & latas, quàm ad propinqua per cęcas, & angustas.

Aduertendum tamen est, vt partes principes, quoad fieri potest, cauteriis non tangamus, nec minus etiam principibus partibus vicinas, & quę cum principibus magnam habent communionem; sunt enim earum actiones maxime necessariae, actiones autem à temperamento pendent, quod cauteriis deperditur, & grauissima alia hinc possunt oriri mala, verbi gratia dissipatio spirituum, inflammatio propter dolorem, & materię attractio-

nem, & denique reddentur serua partes illæ, quæ principes à natura fuerunt factæ.

Præterea fugienda sunt partes, quæ acutissimo sensu sunt præditæ, quales sunt nervosæ omnes, tendines, muscoli; oculi exquisitum habent sensum, & partes etiam possunt dici præcipuæ, non strictè sumpto principatus nomine, sed quia sensus maximè necessarij sunt instrumenta, quapropter si quando in ægilope cum fistulosum vlcus est, & os subitus redditur cariosum; ita vt nullis alijs præfidiis corruptela possit superari, tunc possumus aurea acu ignita vti, sed magna adhibita diligentia, sentiunt enim oculi nimium, & nullum dolorem, aut mordicationem tolerant, & cum sint valde fluxionibus obnoxij, impetu humorum à calore trahente facile obruuntur; præterea habent essentiam suam in quadam tenui aquositate constitutam, quæ ignis vi facillè exsiccat, & condensata necessario exuet perspicuitatem, quæ ad visionem requiritur.

Venæ etiam, & arteriæ cauendæ sunt propter sanguinis fluxiones, quæ superuenire possunt, præcipuè arteriis, quæ propter continuum morum ægrius consolidantur. Attamen, ne putetis, me intelligere exiguas venas, & exiles nervos, quales vniuersam cutem contexunt, tales enim sine periculo vruntur, & euitari non possunt, alioquin nullibi esset cauterio locus.

De cauterio in parte posteriore capitis, quo communiter vtimur tum ad reuulsionem humoris fluentis ad oculos (fit enim ita reuulsio ab anterioribus ad posteriora) tum etiam ad deriuandos humores à capite, *Gal. 2. de compos. secund. loc.* dicit occiput non facillè esse vrendum, quoniam ibi est origo spinalis medullæ, & nervorum. Cæterum vsus iam obtinuit, vt infantes vix nati in ea parte inurantur, & hac præcautione vruntur Medici, ne epilepsia infantes opprimat, & vis catari hi suffocet. Multi laudant potiùs in illa parte sectiones, vtpote magis superficiales, sed puerulis sunt magis dolorificæ. Fiunt igitur cauteria in ceruice inter primam, & secundam, aut inter secundam, & tertiam vertebam, & inferiùs, & ad os sacrum in spatio intermedio vertebrarum, pro reuulsione à capite, & maxime ab eius anteriore parte.

Ad deriuationem fiunt in brachio: locus infra humeri articulum per 3. aut 4. digitos, in parte interiore, inquit Claudinus, ad euitandas iniurias externas, sed parum nocent externæ iniuriæ vlceri benè contacto; vsus communis exteriorem partem eligit, & meridò, nam magis venis cum capite communionem habentibus hæc pars correspondet; Attendant chirurgus, vt inter duos musculos partem igniat. Semper autem à tendonibus est cauendum, propterea nec in principio, nec in fine musculorum applicatur.

In cruribus eadem obseruatio est habenda: externa pars semper est magis

magis accommodata, nisi vbi in foeminis ab vtero deriuatio-facienda est.

In Ischiade femur adurere oportet, & quia pars est carnosae, & malum intus latet, profundius fiat vlcus. Albucasis *lib. 1. cap. 42.* lubet cauterizare cum cauterio tria habens capita in triangulum disposita, & fieri iubet profunditatem satis magnam, & sit inter vnumquodque cauterium quantitas crassitudinis digiti, & huic muneri plura instrumenta depingit varia, & satis vtilia: aduertendum tamen est, ne quid nimium, aut temerè fiat, ne comburatur neruus, aut arteria, & sequatur lethale damnum.

Quod attinet ad cauteria, quæ applicantur partibus affectis, multa, & varia sunt: duo tamen vobis proponam magis necessaria: primum, quo empiematici aperiuntur; secundum, quo hydrofici. Aperiatio empiematici (vide Amatum Lusitanum *cur. 61. Cent. 1.*) fit in latere sinistro, quantum possibile est, ex Hippocr. *libro 2. de morbis*, vbi habet. *Tu verò concute humerum, aure ad latera admota, quo percipias ex vtrane parte significationem sui praebeat; optandum autem ex sinistra, nam dextram urere, aut secare lethalibus est; praeterea fiat iuxta septum transversum, cauendo tamen ne ipsum ledamus: fiat & inter secundam, & tertiam, aut inter 3. & 4. costam.*

Ad hydropem magis laudant authores incisionem, quam vstionem; Videre licet Celium Aurelianum, Vall. *epid. fol. 1012.* Paræum, &c. fiat igitur aperiatio, quæ paracentesis appellatur, vel vstione, vel incisione, quæ sanè optimum remedium est; Infamiam subit, quia tardè, & desperatis adhibetur. Aperiatio igitur facienda est tres digitos infra umbilicum.

Materia, cum qua fiunt cauteria, est omnis, quæ potest apte comburi, & comburere, siue id sit metallum, siue lignum, siue alia res quæpiam; Illud solùm aduertam ex Albucasi *lib. 1. cap. 1.* dici cauterium ex ferro esse melius, quia illud, quod fit ex auto, cum igne non candeat, nescimus, an rectè ignitum sit, atque ita si infra substitimus, non perfectè adurit, si vltra progredimur, liquatur in igne. Tamen non est negandum, in partibus teneris, & delicatis, vt prope oculos, qui sunt tenerissimi, & maximè sensiles, aurum esse conuenientius, & quia minorem, quàm ferrum, dolorem infert, & quia ibi maximè cauendum est, ne vlcera fiant fistulosa, & propter humiditates, quæ faciliè eò ob cerebri viciniam delabuntur, quod auri vis à proprietate cauet. In aliis quoque faciei partibus, vt palpebris, genis, decor vultus seruandus est, aurum melius esse, quia ferè nullam relinquit cicatricem. Prosper Alpinus de Medicina Ægyptiorum *libro 3. capite 12.* iustiones apud Ægyptios fieri consuetas narrat, bombace incensa, &

supra

supra partem imposita, donec eam adurat, & hæc de cauteriis actua-
libus.

Potentialia multa sunt tum simplicia, tum composita, sed mihi instar
omnium erit illud, quod Ambrosius Paræus sericum vocat, quoniam mi-
hi nullum præstantius adhuc contigit experiri, quod est videndum apud
illum *lib. 25. cap. 32. fol. apud me 831.*

Atque ita huic tractatui finis imponitur, in quo si non omnia, &
singula exactè vobis tractavi, at, certè præcipua, & magis necessaria
non reliqui.

STEPHANI

STEPHANI RODERICI
CASTRENSIS
 LVSITANI,
 DE POTV REFRIGERATO
 Lectio.

 VID estatem ingressuris commodius, quam cognoscere, utrum potus arte refrigeratus, quemadmodum palato aridet, ita etiam sanitati sit utilis? Arte dixi potum refrigerari, quia innata fontium frigiditas in estate, aliquibus in locis, propter antiperistasi perit, in aliis remanet quidem, ceterum moderata, & quam nemo non laudare debeat. Quod si rari quidam sunt fontes, in quibus frigus admodum superfuit, ut mihi vidisse contigit; hos inter eas aquas, que arte refrigerantur, repono. Neque enim an arte, an natura fiat querendum anxie est, id quod quolibet modo est vnum, & idem.

Sanè, si res antiquitate commendantur, consuetudo hac refrigeranda potionis, apud Antiquos in more posita, hac saltem ratione commendari debet. Multa extant testimonia, ex quibus hanc Veterum fuisse consuetudinem innotescit. Lepide quidem Simonides Poëta, quasi proposito quodam enigmate, nine refrigeratam potionem exposcebat, ex impræmeditato epigrammate composito, ut Athenæus in deipnosophista lib. 3. ait: referam carmina prout à Casaubono sunt translata.

- » Pierij costas, qua circumtextit Olympi
- » E regno Thiacum flans vehemens Boreas,
- » Quæque inopes lanæ afflixit, verum esse molesta
- » Desit in tumulo, viua reposta diu.
- » Huius partem aliquis dato mi: feruentia amico
- » Turpe nimis fuerit, pocula porrigere.

Sed vultisne prius scire an calidam propter delicias, non minus quam frigidam potare Veteres fuerint soliti? Hoc Mercurialis in sua variâ lectione lib. 1. cap. 8. prout se optime assequutum. Neque sibi persuadet unquam inter con-

nitia Veteres aquam calefactam bibisse; quod ea potius concitet vomitum, quam voluptatem, aut commodum afferat. Plinium sibi fauere ait, qui potum calidum esse contra naturam probat argumento brutiorum qua frigidum prosequuntur, & neque Plinius, neque Galenus ullam huiusce potionis, nisi in agrotis mentionem fecerint.

Existimat ergo calidam vocasse Antiquos illam, qua nulla arte erat refrigerata, sed qualis suapte natura potaturis porrigebatur. Afferit in sua sententia confirmationem Martialis Epigramma quod sic habet.

- „ Iam defecisset potantes calda ministros,
 „ Si non potares Cæciliane merum.
 „ Frigida non desit, non deerit calda petenti;
 „ Sed tu morosâ ludere parce siti.

Hæc ego carmina non video, quid possint Mercurialem iuuare; neque enim aliud indicant, quam in conuiujs, & calidam, & frigidam adesse solitam, ut posset minister vniuscuiusque voluntati obtemperare, sic Iuuenalis Satyr. 7.

- „ Quando vocatus adest calidæ, gelidæque minister.

Cæterum, cum processu sermonis se ipsum Mercurialis conuincat, ex alio Martialis carmine dicentis.

- „ Calidam poscis aquam, sed nondum frigida venit,
 „ Alget adhuc nudo clausa culina foco.

Si calida erat, quam potabant Veteres; at saltem ea valetudinarios vsos fuisse obtinere vult Mercurialis, vel illos, qui vomere cupiebant, ut copiosius, & maiore fame ingurgitarent. Ithodos appellauit quidam apud Athenæum albos cyrenæos, quia ab his, ut in colore dissimiles, in lasciuia smiles erant; potabant namque calidam non ob aliud, quam ut eius ope acceptos cibos renouerent, & ita rursus impleri possent.

Alia coniectura eiusdem Mercurialis est fortasse sanos excalæctam aquam in vsu habuisse, ut remitterent vehementiorem frigidæ asperitatem; cum enim in conuiuio dissentiant multi, ut Horatius ait, poscentes vario diuersa palato, erant qui frigidissimo delectabantur potu; alij subfrigido; alij verò omnino à qualibet frigiditate læsi calidum exposcebant.

Hæc mihi vltima coniectura magis placet, præcipue cum apud Athenæum Eupolis sic ait. Ahenum calefacere nobis aliquem, & aquam iube decoquere, visceribus ut auxiliemur. & Antiphanes. Aquam, inquit, mihi qui coquat, neminem aspicere sustinebo non enim malè valeo, & Dij faxint, ut valeam: verùm si tormina circa ventrem & vmbilicum cruciantur; adest à Phertato mihi drachma emptus annulus.

Itaque calida potu nolebat iste vti ad tormina, sed potius, si eo malo premeretur, recurreret ad annulum, qui gestatus, aduersus colicos dolores erat potens, quemadmodum nunc lapis ex nouo Orbe aduectus, quem hispanico sermone Piedra de hijada appellamus. Erant autem annuli, quos phisicos appellabant:

his putabant esse vim sanandi, aut potius auertendi morbi. Alij pro annulo legunt digitum, nempe ad prouocandum vomitum: sed ista missa facio & Veteres calida fuisse uso pro comperto habeo, ex multis, quae Athenaeus in hanc rem congerit: non autem pro calidâ tepidam intelligo; multum enim differt an calidam quis, an tepidum bibat, quod obiter obseruate, ut quomodo medicamentum sit exhibendum cognoscatis. Tepidum igitur sic scribente Galeno 8. meth. c. 5. Ventriculi firmitudinem dissoluit, & Auicenna p. 4. tract. 1. c. 6. omne tepidum ait, esse molificatiuum, & virtutem resolueret; quare dum vomitum timemus, non oportet medicamenta exhibere tepida, ne facile vomantur, non tamen nimis calida, ne ventriculi tunicas constringant. Dare igitur oportet aestate frigidum, hyeme vero calidum, ut Hippocratis oraculo accepimus 1. acut. 43. quod ita intelligi ut nec aestate nimium frigidum medicamentum exhibeatur, nec hyeme plus nimio calidum; sed in aestate declinet ad frigidum, id est citra teporem consistat, in hyeme verò ad calidum inclinans ultra teporem progrediatur, sed de his satis.

Refrigerandi aquam mille modos cognouit Antiquitas, neque aquam damnat, sed vinum quoque refrigerabant Veteres; unde Diphilus in Menenio, Heus tu Doriton, actutum vinum refrigerato; vtrumque in primis niue. Ita legitur apud Athenaeum quidam dum variis, & diuersissimis rebus hominum genus uti proclamans, adiungit, bibendam niuem nos preparamus, aqua vero nisi calida sit seruum obiurgamus, & Dexicrates ait, ebrius sum, & niuem bibo. Et Martialis.

Non potate niuem, sed aquam potare rigentem.

De niue, commenta est ingeniosa sitis.

& de gula dedito, dicitur, Primus is rescuiuit, venalis an esset nix. Nives ad hoc munus in fossis seruebant, quibus quernos ramos super iniiciebant, & hoc est quod in priore epigrammate superius relato dixit Simonides, niuem tumulo viuam fuisse repositam hoc est, in fossis conseruatam.

Alius refrigerandae aquae erat modus quo hodie aliqui vtuntur, videlicet œnophorum in puteum demergere, sic lepidè Lysippus in Bacchis, de eo, qui se in puteum proiecit; se in puteum supernè, ut aestate vinum videtur deturbasse, & stratis in refrigerantibus, vinum bibere, inquit calidum, nunquam is nolit, sed multo magis contra in puteo refrigeratum, aut diuitum niue. Et Alex. in Parasito, etenim volo aquam degustare, cum puteo mihi res est, qui frigidiore introrsum penitus abstulit. Nec in puteo, sed in cisterna etiam, refrigerabatur aqua. Apollodorus, idcirco ait. Situlae quæ in cisterna fait, & eius quæ in puteo, funes exolutos, ut accommodati essent perfecti

Alij, ut testatur Galenus 6. epid. sect. 4. in Alexandria, & vniuersa Egypto occidente iam sole calefactam prius aquam testaceis vasis iniiciebant, eaque vasa fenestris ad ventos expositis, ut tota nocte refrigerarentur, suspensa, deinde ante solis exortum humi deposita frigida aqua conspergebant, ac interdum ipsi folia frigida vitium, lactuca, & similia componebant, ut frigus aquae noctu acquisitum, interdum conseruaretur: eodem fere artificio utebantur mi-

lites Antiochi Regis, ut refert Protagorides lib. Comicarum historiarum.

Tandem Neronis nomen in refrigeranda aquæ artificio fuit conseruatum; siquidem decocta Neronis vocabatur ea, quæ Neronis inuento refrigerabatur, cum aquam decoqui sibi, vitroque demissam in niues refrigerari curabat.

Frage vel ad solem, vel ad ignem prius tepebat aqua, quam refrigeraretur, vel etiam suapte natura tepida erat, ut Casaubonus notat, causam huius rei explicat Alexander Aphrodisaus in suis problematibus, & est inuentu facilis, quia scilicet calore attenuata melius à frigore penetratur.

Verum hæc omnia, Antiquos refrigeratis vino, & aqua usos fuisse probam: nunc vero hæc consuetudo voluptari, an sanitati inservierit Medici est considerare: hoc peragam prius aduertens, quod superius tetigi, me de immoderata refrigeratione loqui, in qua parum abest, quin aqua, aut vinum in niuem, aut glaciem abeat, quod potissimum fit niue, aut glacie in aquam vinum insecta.

Aduertendum præterea est, sitim fieri tum pulmone, tum ventriculo astuantibus, quare aestatis tempore cum aer calidissimus respiratur, astuantibus pulmone, & ventriculo, sitis fit maxima, & reliquum corpus successione quadam exarescit, tum quia hinc concipit siccitatem, tum quia transpiratio item non recreat; quare quamuis hyeme ventres naturâ sint calidissimi, hoc est innati calidi substantiâ, & quantitate: tamen aestivo tempore qualitas caloris longè magis excedit: quapropter ex frigida potione emendari cupit, & cum primum potus ventriculum ingreditur, subito à venis arescentibus, & ab vniuerso corpore flagante exhauritur, unde calor adeo temperatur, ut sanguis, qui præ ardore bilefcit, ad suam naturalem reuertatur temperiem; multa alia de frigida potu commoda recenset Galenus, quæ perperam niue refrigerata aquæ laudatores in suam opinionem adducunt, cum Galenus, non de excedente, sed de moderata frigiditate loquatur.

Hæc est frigide potionis utilitas; Caterum an excedens frigus secum maius damnum afferat, quàm sit hoc utile, quæstu dignum est. Frigidum, ut nix, & glacies (dixit Hippocrates 5. aph. 24.) pectori inimicum tusses mouet, & sanguinem, & destillationes. Galenus putat Hippocratem in hoc Aphorismo absoluto sermone de aqua frigida, & calida agere de niue, & glacie. Verum rationi consentaneum est, ut eandem sententiam intelligamus non tantum de niue, & glacie, sed de minuta, glaciataque potione.

Porro si quis bibat aquas, quæ ex niue, & glacie dissolutis fiunt, sciat has omnes prauas esse, teste Hip. de aere, aquis, & locis; rationem adiungit, quoniam, cum semel concreta fuerint non amplius in pristinam naturam restituntur, sed quod in ipsis clarum ac leue est, & dulce excernitur, & disperditur, relinquitur ergo crassum, ponderosum, & turbidum, hoc enim est, quod concrefcit. Experimento hoc cognoscere nos docet, nam si aqua certam mensuram, hyemis tempore subdit relinquamus, ita ut concrefcet, & postridie in calido loco eandem reponamus, ut scilicet liquefcet; reperietis aquam longè pauciorem: signum quidem euidentissimum, magnam

magnam huius aquae partem, dum concrefcit, deperditam fuiſſe; non potuit deperdiſſe id, quod craſſum eſt, quoniam magis eſt concretioni idoneum; deperditum igitur fuit tenuius, vapore quod facilius in vapores abit.

Ex his intelligetis, in magno errore & periculo verſari eos qui niuem, aut glaciem intra poculum reponunt, ita ut diſſoluta bibantur. Hinc lienis tumores (propter id, quod terreum eſt in eis permixtum) ſunt: & in icore ſchyrry, quoniam ſubtiles admodum huius viſceris vena facile occluduntur; glacies verò ebibita, & obduratur, & obdurat; quare frequentiffimè hoc malum evenire ſolet, quod quàm ſit pernicioſum inculcat Galenus; quandoquidem à ſchyrry icoris nullum ſe ſanatum aut vidiffe, aut audiviſſe, teſtatur.

Ceterùm vitia, quae ex frigiditate nimia eveniunt, & niue glacièque & potui niue aut glaciè refrigerato ſunt communia, de quibus mox agemus, illud prius inquirentes; An alij refrigerandi modi, ſcilicet dum aqua in puteo, aut cifterna detinetur, aut ſub dio relinquitur, ſini minus pernicioſi, quàm ſit refrigeratio facta ex circumſtantiè niue, & glaciè; nam de his in poculum intromiſſis iam diximus nocua eſſe: ſiquidem in aquam diſſoluntur, & pravitatem ſuam retinent.

Comparatio autem inter ſimilia debet fieri, nam ſi aquam in puteo, aut aliter moderatè frigidam ſtatuatis, eam verò, quae niue, glacièque refrigeratur, impenſe frigidam eſſe dicatis; proſectò, iam aqua in puteo refrigerata non aufert ſecum magna frigiditatis incommoda. Igitur quod querimus, eſt, utrum aqua in gradu frigiditatis, (quem acquiſiuit in puteo) ſit minus pernicioſa, quàm ea, quae eundem gradum ex niue, aut glaciè accepit.

Non deſuit qui diceret, (& vir quidem magni nominis) deterioreſe eſſe frigiditatem, quae in puteo acquiritur; ſiquidem paulatim introducta, difficile poteſt intra corpus deperdi; ea verò, quae ex niue advenit, cum ſubito acquiritur, ſubito etiam à calore noſtro intus aſſumpta ſuperatur. Sed advertere debuerat, æquales gradus caloris, aut frigiditatis ſive ſenſim, ſive de repente introducuntur, eandem vim requirere ad ſui expulſionem, hec tica enim quae ſit incipiendo, non minus eſt difficilis, quàm quae diuturnitate temporis acquiritur. Deinde quamvis admittatur, magis habitualem eſſe frigiditatem paulatim acquiſitam, eam, quae acquiritur de repente: Proſectò, cum frigiditas naturalis ſit aquae, tam remanebit difficilis expulſu in unà, quàm in alià. In iis autem qualitatibus, quae ſunt præter naturam, fortaiſſis ea, quae pedetentim introducitur, non poteſt facile emendari, at in aliis, quae ſecundum naturam ſunt, non ita. Quis enim dixerit, aquam reductam ad ſuum ſtatum naturalem paulatim, eſſe difficilioris calefactionis, quàm aliam, quae reductur de repente? at omnem frigiditatem, quantumvis maximam, aqua naturalem eſſe norunt ij, qui philoſophiam vel è limine ſalutarunt.

Aquas niuales ſolebant Scytharum populi qui Scomades appellantur, bibere; unde plurimas habebant agriudines; neque dubium eſt, quod ex frigidiffimo potu poſſit corpus morboſum reddi. Nam ut 3. acut. ait Galenus, coctionem impediunt, urinam cohibent: thoraci, pulmonibus, & ventriculo aduerſantur; nervos multifariam lædunt; conuulſiones, flatus, cruditates, & pleuritides

gignunt. Multa etiam incommoda huius frigida potionis recensentur ab Hippocrate 5. aphor. 64. citato. necnon etiam 6. epid. sect. 3. tex. 14. In Aphorismo autem frigida, qualis nix, & glacies, pectori inimica, tusses mouent, sanguinis profluuium, & destillationes; in epidemiis præter hæc, addit, constrictiuum autem ut pherea, & gongrona. Pherea, Galeno interprete in commento, & in libello obsoletarum vocum Hippocratis sunt longa sub oribus glandulosa eminentia, quales Saryri habere finguntur. Gongrona est, quæ vocatur bronchocela, id est gutturi, ramex; est eminentia quadam magna, & rotunda in collo, ea scilicet quæ barbaro nomine vocatur boxium.

Sed cur pectori dicitur inimici? nonne, Galenus non semel nos docet, ea quæ ad pectus accedunt, longo itinere prius ducuntur; adeo ut cum illuc accedunt, iam fractas omnino habeant vires: erit ergo aqua, cum ad Pectus peruenerit, omnino sue frigiditatis experta. Respondetur huic dubitationi ex Galeno 2. simpl. c. 17. percolari aliquid perpetuo ex potu per asperam arteriam in pulmones, quod si falsum fuerit; illam exasperat: sin autem mordax; etiam tussim excitat; frigidum autem mordax esse & Hippocrates, & experientia testantur.

Cur autem colitiones impedit? Id patet, nam colitio perficitur à calore, calor frigidorum valde vsu hebetatur, atque minuitur, imò aliquando ad omnimodum sphacelum, & mortificationem ventriculorum membrum alioquin membranofum perducitur; potest etiam interitus constipando inflammationi præbere occasum; humor namque biliosus (qualis per ætatem prædominatur) retentus in meatibus concantibus oclusis, non potest non inflammari. Accedit antiperistalsis, propter quam feruentissimi fiunt humores: fiunt & flatu propter diminutum calorem innatum à nimia potus frigiditate, ex flatibus autem tormina, & colicidolores. Quamuis enim, aliquando in desperato colico dolore frigida aqua potum prodesse visum est, & ego aliquando expertus sum; id tamen efficit tanquam remedium narcoticum, quod partis sensum auferens dolorem auferre dicitur.

Concussio autem, quæ fit per cussim multoties vasa pectoris, & pulmonis ruptis, & tanto facilius, quanto ea magis propter refrigerationem sunt indurata hinc hæmoptica passiones à venarum scilicet ruptione, aut apertione oriæ.

Destillatione: præterea fiunt à capite; ubi enim multa adest cruditas facta ob ventriculi imbecillitatem, multi pituitosi vapores caput petunt, qui ob suam multitudinem ibi concoqui nequeunt, atque ita destillant à capite, non aliter (ut Galenus optime ait) quam diarrhæa, quæ fit ob imbecillitatem ventriculi cibos concoquere non potens.

Ob easdem destillationes fit pherea, & gongrona, destillantibus scilicet humoribus ex capite, & ob densitatem cutis indissolubiliter inhaerentibus, & firmatis retro aures, aut in collo, quæ sunt loca, in quæ facillimè cerebrum exoneratur. Hæc sunt damna ob quæ vitare oportet valde frigidam potionem; nam tam hæc est nocua, quam moderate frigida vitilis propter superius dictas rationes, quæ propter in refrigerando potu excessu omnes cauere oportet, neque in hoc voluptatis blandiri, sed sanitatis potius inferuendo mediam quandam viam, eamque iustissimam sequi.

Sanis

Sanis hæc conueniunt, nec tamen adhuc tota exhauritur controuersia; siquidem, quomodo cum febricitantibus in refrigeranda potione agendum sit, nondum explicauimus, illud prius aduertentes, quod quamuis in aliquibus regionibus Syrupi, & alia medicata potiones in niue, aut aqua puteali refrigerata adhibeantur, id non efficit, ut Sympliciorum frigiditas tanta euadat, quantum iam in sanis non conuenire diximus, sed ut concilietur ætialis quadam, amicaque frigiditas, quam nisi arte comparatam non habent.

Quoniam igitur ardentes febres ex Galeni sententia 11. meth. 9. aqua potu curantur, & 9. meth. c. 5. maxima conuenientium febrium remedia duo præponit, detractionem sanguinis, & potionem frigidam, & 4. acut. 12. prætermittam fuisse aduertit, ab Hippocrate, præcipuam causonum sanationem, ea est frigida potus, qua causonum perpetuo se curasse proficitur, nullo ex eis moriente, quibus frigida propinata fuit, non quod mori non possit homo ex causone, si frigidam biberit, sed quia ita accidit, ut multi, quibus aqua frigida fuit propinata, fuerint seruati.

Non dissentiunt ab hac sententia Græci, nec Arabes. In tempore autem frigida, exhibenda, dissensio aliquantula est. Nam Galenus uidetur solas manifesta coctionis notas expectare, quod uisus fuit significare 11. meth. 9. dum ait, Frigidam esse exhibendam, cum iam succi concoquuntur, & crassities eorum est extenuata; & 9. meth. cap. 5. ad eandem coctionem exhibendam manifestas exposcit coctionis notas: manifestas dixit, non perfectas, quasi indicans posse huiusmodi potionem offerri, cum primum coctio manifesta, quamuis nondum, perfecta existit; Galeno subscribit suo more Paulus: Aërius aliter sentire uidetur, eò quòd solius status, perfectam expectat coctionem 12. serm. 1. c. 72. dicens de synocho, neque in principio, neque in augmento, dandam esse frigidam, sed in ipso vigore totius morbi, ac particularis exacerbationis, & c. 78. de causone, ubi signa coctionis apparuerint, & morbus iam uiguerit ad frigidam potum accedere permittit, addidit & morbus iam uiguerit ut ostenderet se non de qualibet coctione, sed de ea que in vigore sit, hoc esse de perfecta intelligere.

Arabes, & præsertim Rhasius, nec perfectam, nec manifestam expectant coctionem, sed magnitudini febris extinguenda primum intendentes, ante humoris coctionem aquam frigidam exhiberi iubent. Iam enim 1. diuision. c. 148. de causone, & tertiana continua scriptum reliquit; In potu sumat æger aquam frigidam cum uult, & quod appetit de frugibus frigidis, & humidis, & c. 149. de synocho, ait. Et si tardatur phlebotomia in dispositione sua stude ad dandum illi in potu aquam frigidam plurimam, & c. 150. asserti signa uehementis necessitatis dandi potum aqua frigida, ea sunt cordis pulsatio, & sanguinis ebullitio.

Auicenna p. 4. tract. 2. c. 7. è duobus malis minus eligendum esse uelle uidetur, si quidem ait additionem apostematis, & cruditatis meliorem esse, quam extenuationem, insinuas, quod si apostematis vel cruditatis adsit periculum, adsit etiam uehementis exsiccationis discrimen, danda est in potu aqua

qua frigida, vt effugiamus periculum exsiccationis, licet incidamus in periculum apostematis siue cruditatis.

Aureus in eadem est sententia: ait enim 7. coll. c. 8. Quando omnia particularia concordant cum febre, quæ est arsiua, & infirmus multum desiderat aquam frigidam; non in hac est digestio expectanda, quia æger ante digestionem consumetur, & si feceris ipsum pati vsque ad digestionis apparitionem, tunc erit ipsius digestio mala quemadmodum est nebula nigra, aut hypostasis nigra propter nimietatem combustionis, & tunc aqua frigida exhibitio non valebit: & propterea melius est in principio, sine etiam digestionis signorum apparitione exhibere, & non curare ex dictis aliorum: quoniam hæc res est veracissimè probata: nam materia, quæ talem facit febrem qualis ista est, cum sit in ultimo caliditatis, non est priuata digestionem nisi propter malam qualitatem acutam, non propter grossitiam, nec propter viscositatem, & quando hanc infrigidabis, tunc statim erit materia digesta, & melius est vt conuertas talem febrem ad febrem lentam, & longam, quæ curari potest, quam æger subito moriatur, & quæ sequuntur, in hanc sententiam.

Profecto Arabum sententia verissima est, & in febribus valde astuosis, frigida potum negare idem est ac agrotum necare. Nec renuit Galenus: quamuis enim coctionem expectandam esse dicit, vniuersalem quandam proponit methodum obseruandam, dum non urget periculum, tunc enim præstat coctionem expectare, quam ante eius apparitionem, facere vt materia excoctescat, & à suo cursu impediatur: cæterum si valde magnum exustionis periculum Medico repræsentatur, vt v. g. quando ex deurentium genere febris orta inexhaustam sitim, intolerabilemque secum affert calorem, profecto præstat omni methodo relicta ad infrigidandum properare. Sic Galenum voluisse credibile est, sequidem lib. 10. meth. c. 6. sic habet. Ego enim talium quoque non paucis dedi, satius esse ratus phlegmonas in præsens augere, quam sinere hominem hecticam febrem incurrere. Et præcedere c. 5. qui in feruoribus sub canicula ex ira febricitauit (iuuenis autem hic erat siccus, & calidus) vbi in prima accessione duas frigidæ hæminas, bibisset, statim quidem vomit flauissimam bilem, non multo autem post etiam deorsum excreuit; deinde rursus, cum post cibum aquæ circiter hæminam similiter sumpisset, iam febrile desuit. Sic Galenus, qui & sibi, & Arabibus concursus sit, si consideremus id, quod iam prius dictum est, aquam scilicet frigidam epotam ab eminente futura adustionis aut hecticæ periculo liberare, quo periculo, si febris non admodum vehemens caret, profecto melius erit coctionem expectare. Atque hoc circa tempora vniuersalia febrium; in omni namque tempore, vt vidistis, frigida propinabitur, ex particularibus vero temporibus eligendus semper est status, cum scilicet caliditas ad imos pedes descendit, quod nos admonet Hippocrates 1. acut. 46. hoc tempus Galenus ait esse declinationem, quia scilicet accessionis principium fit calori omni toto ex corpore ad cor aboracemque concurrente; incrementum, cum paulatim ad extremas corporis partes

expa
trariu
corpor
calidit
tempo
potio e
Ca
metho
brium
gna a
largio
& non
preme
afferu
sus po
Re
scilice
deind
do sal
nem r
ditus.
O
fiunt
& in
set, c
tu an
tentu
& he
est, c
C
febr
vert
hosa
labo
esse
Hip
dat
num
Eti a
aqu
in b
sius

expandit : status , cum ex agro totum corpus occupat : verum declinatio contrarium principio motum habet , perspirante scilicet caliditate , atque medium corporis relinquente . Caterum quamvis hoc ita sit ; tamen cum pedes satis sint calidi , neque caliditas adhuc corpus relinquit , status est , & praeibenda potio tempus accommodatum , neque ad hoc expectandum est , ut febris declinet , sed potio exhibenda , ut febrim declinare faciat .

Ceterum potio aquae frigidae inter magna remedia à Galeno reponitur , imò 2. method. 5. maximum remedium vocat , inquit , duo maxima traduntur febrim continentium remedia aquae frigidae potio , & sanguinis missio . Magna autem remedia duo cum sint purgatio , & vera sectio profecto aquae potus largior ad purgationem reduci debet , siquidem , & per sudorem & per vomitum , & nonnunquam per alvum solet evacuare . Cum igitur remedium magnum sit , praemeditatione est opus ante illius exhibitionem ; quapropter conditiones aliqua afferuntur à Galeno , quae si non observentur , ex optimo remedio perniciosus abusus potest evadere .

Requiritur Galenus virtutem validam , quo confirmatur id quod modo diximus scilicet magnum esse remedium , tale quippe est , quod validas exposulat vires : deinde etiam cum ex multa frigiditate calor obtundatur , & spiritus quodammodo saltem paulisper remittantur ; hanc remissionem spirituum , & caloris obtusionem non potest tolerare ille , qui exiguo calido innato iam pra debilitate est praeditus .

Obstructiones etiam , & putridi humores non concocti , aquae potum impediunt , fiunt namque à crassis , & crudis , lentisque humoribus , quos attenuare magis , & incidere , quam incrassare convenit , cumque aqua sua frigiditate potius incrasset , contraria huiusmodi affectui consenda est . Adiungue , ex frigida potu meatu angustari , ac praeterea , ubi obstructiones adsumt , potus diutius quam par est , detentus , ea incommoda facit , quae Hippocrates narrat 3. acut. 40. siquidem lienem , & hepar auget , cum exarserint , fluctuatque , & supernatat : tardi enim transitus est , cum frigida , & cruda sit : tardioris autem ; si via sint impedita .

Offert se tamen in praesente non levis difficultas , cur scilicet in ardentibus febribus , quae quidem vel ex bile fiunt , vel proxima sunt , ut sanguinem in bilem vertant , cur inquam , in iis concedantur , aut enim Hippocrates citatus , aquas biliosas esse , sane nulla biliosior natura dicitur , ea , quam possidet hac ardente febre laborans (naturam hic accipio pro temperamento ; suppono enim febrilem statum esse praeter naturam) Hanc dubitationem solvere se putat Costans , si intelligatur Hippocrates de aqua , quae per se solam sumitur ; nam sola parum habet , quod secedat in alimentum : quo fit , ut & corpus ob febris acutiem arescens , accedente etiam num inedia arescat magis , & humores febrili iidem calore incensi , non madefacti alimento in ignis naturam magis conneri , bilescent magis . At si vel praeter aquam , cibi alij , vel si ipsa quoque cum cibis aliis sumatur non corrumpitur , aut in bilem degerat , & multaque affatim epota , integris viribus , in ventrem delata , sine temperare ardorem potest .

Displicet quidem mihi hæc Costai excusatio, quia aqua per se sola in accessibus datur: neque enim cibum tunc offerre occasio postulat; melius videtur dandum cum Valleſio, aquam non conuerti in bilem; est enim ex opposito bilioſe natura aduerſa, siquidem bilis caliditatem cum siccitate possidet, aqua frigida atque humida existit, sed tamen epota permiscetur cum bile, & bilem augere dicitur, quemadmodum vino si aquam permisceas magis dilutum quidem erit, sed in quantitate dicitur auctum, & hinc est, quod bile redundantibus corporibus accidat, ut post aquæ potionem sentiatur oris amaritudo. Si igitur pauca bibatur, auctiorem reddit bilem, & in corpore remanes potius damnum, quam utilitatem affert: si autem copiosior (copiosiore autem bibendam esse dicemus inferius) tunc magis dilutam reddit bilem, ac proinde minus feruidam, & præterea per vomitum, sudorem aut aluum eandem secum retrahit.

Est præterea ad aquæ potum requisita conditio, ut non adsit in principe aliqua particula tumor aliquis è phlegmone, œdematos, aut schyrri genere, propterea quod impeditur in huiusmodi tumoribus à frigida haustis suppuratio, & interna abscessus, qualis est erysipelas (quod Galenus non aduertit) timeatur præterea sphacelus, & mihi contigit videre hominem iecoris inflammatione laborantem, & intolerabiles dolores patientem, cui cum imprudens medicus large frigida potum obtulisset, dolor omnino euauit, & æger se sanum prædicauit, verum credens à sua opinione intra paucas horas diem suum obiit.

D. STEPHANI

D. STEPHANI RODERICI
CASTRENSIS
 LVSITANI,
 ENARRATIO SEV PRÆLECTIO
 P I S A N A.
 DE ANIMALIBVS MICROCOSMI.

OSTVLAT præsens occasio, vt de differentiis, & causis lumbricorum, necnon de loco, in quo generantur, aliqua ex multis, quæ apud authores vario modo scripta reperiuntur, dicamus. Tres eorum differentiæ communiter statuuntur, hi sunt *lati teretes*, & *ascurides*: Quamquàm lati, & teretes duntaxat *expurges* à Græcis & propriè lumbrici à Latinis dicantur, *ascatides* magis propriè vermes, quam lumbrici nuncupantur: Celsus duorum tantùm meminit; nam *ascarides* omisit, siue quia (vt diximus) non sunt propriè Lumbrici, seu quia rarissimi sunt, (licet Galenus, *latos raros esse*, dicat, quod etiam verum est, seu quia non aded sæua, nec multa inuehunt symptomata; seu tandem, quoniam facillimo negotio curantur. Hippocrates (secundùm aliquos) *latos*, non cognouit, quandoquidem eorum non meminit in aphorismis; meminit tamen in libro de moribus, siue sit Hippocrates, siue Polybius. Cur verò eos in aphorismis præterierit rationem reddit in commento Galenus: quoniam neque eius erat propositum de omnibus agere passionibus, quæ mortalibus accidunt, sed de illis tantùm, quæ singulis ætatibus, vt plurimùm accidunt. Sed si in libro de morbis ait, *latos lumbricos in puerulo, intra matris vterum adhuc existente veluti & teretes produci*, cur recipiemus Galeni excusationem? An quod in Aphorismis eorum duntaxat morborum meminit Hippocrates, qui singulis ætatibus contingunt? tempus verò, quo sætus in vtero continetur, inter ætates non numeratur. Auicennam, volunt aliqui, quatuor lumbricorum admisisse differentiās: at tamen vt prudentissimè annotauit Manardus (à quo transcripterunt Gabuccinus, & Brauus) si quis diligenter introspiciat, tres

3. aph. 26.

de morb.
lib. 4.

Lib. 3. epist.

quoque, non quatuor (vt eius enarratores putant) ab eo positas animaduertet, licet pluribus verbis expressas: per longos enim vniam, per latos & rotundos alteram, per ascarides, & paruos tertiam intellexit, ita vt probanda sint ea exemplaria, in quibus tres, non in quibus quatuor, in capitulis titulo, initioque proponuntur. Quod certè constare potest consideranti ea verba, quæ statim ab ipsomet Auicenna subnectuntur, in quibus cum vellet eorum differentias, cum ex loco, tum ex materia generationis innuere non nisi trium meminit differentiarum.

Lib. 4. c. 57.

Sed iam ad tres differentias communiter receptas, seorsim dignoscendas accedamus. Latum lumbricum Paulus mutationem esse ait, internæ; vti dixerim membranæ intestinorum, ad animalis corpus, quæ quandoque per partes, quandoque tota simul excernitur, incredibilem speciem magnitudinis præbens. Aëtius quoque eadem ferè verba scribit; ad hunc modum: *Latus lumbricus est, vt quispiam dixerit, transmutatio membranulæ, tenuis intestina introrsum succingentis, ad animale quoddam corpus. Videtur autem vterque authorem libri de morbis sequutus, qui ita scriptum reliquit: Est autem species eius (lati lumbrici) abrasio intestini alba. Hoc non recipiunt multi, scilicet latum lumbricum esse verè rasuram intestini mutatam in animalis corpus. Nam cum latus lumbricus, vt Galenus est testis, longissimus fit, & sæpe per tota extendatur intestina, quæ fieri posset, vt cum tam magno vlcere animal viueret, quod non solum viuuit; sed nulla etiam sentit symptomata ex iis, quæ vlceri intestinorum debentur? Est ergo per similitudinem quandam dictus abrasio: quod Paulus, & Aëtius videntur significare, siquidem Paulus ait [vt ita dixerim] Aëtius [vt quispiam dixerit] quo loquendi modo similitudo insinuat.*

L. 5. hist. anim. mal. c. 19.

3. list. anim.

Lumbrici ex iis sunt animalibus, quæ non ex semine, sed ex putredine habent generationem, vt mirandum sit, aliquos autores existimasse, eos partu edi. In lib. de morbis, latos parere negatur, teretes partu in lucem edi scribitur. Fortassis intellexit Author, teretes parere materiam, ex qua fiunt alij, sin minùs non est recipiendus, quemadmodum neque Aristoteles, qui aliquando latos lumbricos parere nescio quid simile semini cucurbitæ dixit. Crediderim, illum pariendi verbo translaticie fuisse vltim, tum quia alibi omnes lumbricos hoc peculiare habere scripsit, vt animalia non gignant, tum etiam, quia videntur quidem parere vermiculos quosdam semini cucurbitæ similes: tamen isti cucurbitini meritò dicuntur à Ferrello, latorum non soboles, sed partes; Partes istæ abruptæ vna cum stercore exeunt, modò cucurbitæ semini pares, modo maiores. Pares quidem, vbi per singulos annulos secundum quos formatus, & adactus fuit, fiat disruptio. Maiores autem, vbi non sigillatim singuli annuli, sed plures simul complicati exciderint. Itaque lumbrici lati, qui aliquando tres cubitos excedunt, si rectè inspiciantur, non vnus vermis, sed congeries plurium vermium, qui figura similes sunt seminibus cucurbitæ, nempe lati, & plani, breuesque, & coniuncti simul, sibi que mutò cohærentes, corpus vnum efficiunt;

efficiunt; neque isti cucurbitini, dum externuntur, sunt vermes, sed si-
gna vermium, neque verò mordicus se inuicem tenent, vt existimarunt
Donatus Marcellus, & Capituaccius, neque membrana teguntur, vt exi-
stimauit Saxonia, sed propria viscositate sibi inuicem adhærent. Plinius re-
fert tricenum pedum vnum fuisse, Valleriola vidit vnum longitudine no-
uem pedum, aut amplius, Amatus Lusitanus refert mulierem Illyricam
eiecisse vnum quatuor cubitorum longitudinem habentem, Alexand. Tral-
lian. esse ait longitudinis 15. cubitorum.

Lib. 7. c. 6.

Cæterum cur lati lumbrici non pariant in libro de morbis duæ causæ
assignantur: prima quia impossibile videtur ab vno animali tot pullos gi-
gni posse, tum etiam, quia non est loci in intestino capacitas, vt partus
educare queant; Prima quidem mihi suspecta videtur, cum pisces multo
plures edant partus: altera etiam difficilis videbatur, siquidem intestina
capacitatem habent ad fœtum educandum; sed difficultatem mihi abstulit
Amatus Lusitanus, qui subtiliter verba illa interpretatur, videlicet non est
loci capacitas in intestinis ipsius lumbrici, non in intestinis animalis lum-
bricum habentis. Sunt igitur lumbrici lati admodum plani, & vt ita dicam,
foliacei, hoc est foliorum in modum tenues, ac proinde intestinorum
capacitatem, vacuitatemue nullam habent.

Foliacea se-
mina tri-
pliciter dixit
Plin. lib. 19.
c. 7.

Lati lumbrici deteriores sunt, quam teretes ex Celsi sententia, sed ta-
men, vt ex Galeno diximus, rara est eorum generatio, imo quando sunt
geniti, & cum excrementis exeunt, non conspiciuntur: vnde Paulus, de-
missi non consistunt. Hinc fieri putandum est, vt Manardus admonet, vt
assistentes plerumque inter excrementa nescio. quid medicis ostensuri, fru-
stra perquirant, quod tamen se prius vidisse testantur.

Lib. 4. c. 2.

Plinius appositissimè latum lumbricum tæniam dixit, (non tiniam, vt
aliqui putant) quia similis est fasciis, quibus fœminæ capillos solent vincire,
quia longi sunt, & plani; Dicuntur etiam (vt Gorraus est testis (Kesp^{ar})
hoc est institæ, à similitudine, quam ad institas habent. A latis lumbricis
Gal. ingentem famem excitari ait.

Lib. 2. c. 23.

a. Gal. 14.
Meth. c. 17.

Altera species est eorum, qui teretes, seu rotundi appellantur: frequen-
tes admodum sunt longitudinis palmaris, longiores aliquando, sed aliquan-
do etiam minores. Teretes autem sunt, & rotundi siue id ex loco, in quo
generantur, siue alia qualibet ex causa obtineant. Hos parere dixit author
libri de morbis, vt superius dicebamus, cui consentit Amatus Lusitanus,
qui refert, puellam vnum præmagnum eiecisse vermem rotundum, & cum
pater puellæ pede caput vermis calcasset, alij prodierunt vermes, vnde col-
ligit, lumbricum illum teretem prægnantem fuisse. Lusitano assentitur Fo-
restus. Sed nec sexuum diuersitas in illis apparet, neque coeundi occasio, ne-
que conueniens est, vt ex putredine genita statim propagatione augeantur.
Teretes nullos habent oculos, quemadmodum nulli alij vermes, autore Ari-
stotele. Similes sunt teretes isti lumbrici vermibus, (vt Manardus ait) in
fœtunticetis reperiri solent, fœtunticeta appellat ille loca cœnosa, & fætida:

Lib. de thro-
ricæ. ad Pif-
c. 15.

Lib. 11. hist.
animal. c. 37.
L. 3. ep. 1. c.
lib. 4. ep. 2.

quos vermes in fatunticetis nascentes vulgus onisculos, Græci *γῆς ἕρπες* (quasi terræ intestinatæ dixeritis) vocant. Mira sunt, quæ de teretum lumbricorum multitudine ab authoribus tradi solent. Beniuenius in suo de abditis morborum causis libello scribit, puerum quendam duos, & quinquaginta supra centum, aluo deposuisse. Alterum refert Gabuccinus, qui centum septuaginta septem excreuit.

Tertia species ascaridum est, quos, vti diximus, magis propriè vermes quam lumbricos appellabitis, quales plurimi conspiciuntur in inmentis malè coquentibus cibum: quorum malam coctionem fætor indicat excrementorum; similes etiã in caleo putrescente, putrescentibusque carnibus intueri licet. Dicuntur ascarides, vt placet Manardo, à verbo Græco *ἀσκαρῖς*, quod latinè significat exerceo, vel potiùs à verbo *ἀσκαρῖς*, quod idem est, quod moueo, sedi enim, circa quam consistunt; vehementem pruricum inferentes, vt paulus, & Aetius testantur, assidueque commoti patientem continuò stimulant, & exercent. Dicuntur etiã à pungendo: nam *ἀσκαρῖς* pungere est.

Hæc de differentiis lumbricorum; de materia, ex quâ gignuntur, pauca dicere expedit, nam de finali non est cur dicam; miror enim fuisse aliquos, quibus videatur, finem naturæ in vermibus gignendis fuisse, vt tueatur corpus à putredine, si quidem ex putredine fiunt, & ex eadem nutriuntur. Auicenna meritò hoc negat; nam si ob animalis bonum facti essent, non ita sæua inducerent symptomata. Facti igitur sunt à calore naturali reducete materiæ putridæ partem aliquam in meliorem frugem: cumque non potuerit eam reducere ad verum nutrimentum, reducitur ad conditionem talem, vt apta sit suscipere viuientis formam. Oribasius, quem ex Neoteriis Montanus sequitur, ex omnibus humoribus gigni existimat. Ascarides ex melancholico, teretes ex bilioso, latos ex pituitoso. Ratus forsitan, Ascarides ideo ex melancholico succo gigni, quod in recto, crassoque intestino inueniantur, vbi huiusmodi humor abundat propter venas hæmorrhoidales, quæ crassum, & sæculentum sanguinem deferentes illic terminantur. Montanus ex coloribus argumentatur: conspiciuntur enim lumbrici modò colore fuluo, modò albo, modò subnigrante infecti, modò rubri

Cæterum non fieri à sanguine manifestum est; hunc, enim in humorem nimium custodit natura. Imò verò Alexander Trallianus, cum referat quorundam sententiam, qui putarunt, nullam fieri putredinem in venis ex eo illud comprobasse ait, quod in venis, vbi est sanguis nunquam nascuntur animalia. Ex bile etiã fieri nequeunt, quippe bilis oppido amara est, ab amaris autem hæc animalia interimuntur. Exemplum habetis apud Galenum de mari mortuo, quod amarissimum cum sit, nullam in eo neque animal, neque planta inesse conspicitur: imò verò cum duo in illud flumina longe maxima, pisciumque copia scatentia confluant, maxime quod propè Ierichonem fluit, quam Iordanem appellant, nullus omnino

Orib. 3. epb.
com. 30.

Lib. 12.

4. simpl. c. 20

nino piscis fluminum ostia excedit; si captos quis in aquam iniiciat, ce-
 riter mori conspicit: adeo est omnibus tum hominibus, tum plantis ini-
 micum, quod amarum est. Non etiam gignuntur ex atra bile humore
 acri, & amarulento, adeo ut mures, & mulcas ex se abigat: neque ex me-
 lancholia frigida, & sicca, & acida fiunt: sed solum ex pituita, sed ex-
 crementitia. Unde merito Auicenna; materia, inquit, vermium est phle-
 gma, quando calefit, & putrefit, & multiplicatur in intestinis, & rema-
 net in eis.

Ad quod respiciens Garcias Lopes Lusitanus Portalegrensis in suis ^{15. 3. tract. 5.}
 commentariis de varia rei medicæ lectione, ait, lumbricos fieri ab humore ^{c. 1.}
 putrido pituitoso, & denique in corpore retento. Idem enim est in corpo-
 re retento, & quod Auicenna dixit, & remanet in eis. Forſitan hoc ac-
 ceptum est ab authore libri de Morbis, qui, humorem dulcem diu reten-
 tum, dixit, esse causam vermium, imò verò idè dicitur ibidem fæces
 non posse vermibus gignendis materiam præſtare; quia non diutiùs in
 corpore morantur. Ad pituitæ genus reducitur chylus inconfectus, & pu-
 trefcens, qui quoniam in bonum non cedit alimentum, ad intestina des-
 cendit. Quapropter nulla inest contrarietas inter aliquos, è quorum nu-
 mero est Columella, qui, lumbricos, dicunt, ex cruda materia gigni, &
 Paulum, atque Aëtium, qui dixerunt eisdem gigni ex cibis putridis; Nul-
 la, inquam, inter hos authores est contrarietas: nam putredo in cibis, cru-
 ditatis species quædam est, alimenta siquidem, quæ concoqui non pos-
 sunt, cruda remanent, & corrumpuntur.

Itaque ex dictis constat, utramque bilem non esse vermium materiam,
 multò minùs sanguinem, sed pituitam crassam, & viscolam, factam à sa-
 tietate, & erapula, vel à puerorum insatiabili auiditate. Quo fit ut cibi,
 qui facilè in corpore putrescunt, quique crassæ, frigidæque substantiæ, se-
 ræque coctionis existunt, ut triticea, farinæque pulmenta, & ad hæc
 cruditates, otia somni debito longiores, balneæ, Veneris frequens vsus, præ-
 cipuè à cibo, olera, fugacesque siue horarij fructus, eo quòd humoris
 pituitosi prouentum faciunt, lumbricis gignendis materiam præstant. Ex
 quo patet minùs benè ab Aristotele fuisse dictum, ex omnibus excremen-
 tis corporis nostri posse gigni lumbricos. Cæterum licèt pituitosa excre-
 menta sint materia vermium, & ea in omnibus hominibus reperiantur,
 non hinc rectè colligunt eum Auicenna nonnulli, omnibus hominibus,
 etiam iis, qui prospera sanitate fruuntur, lumbricos esse familiares. Nam
 nec omnes caloris dispositionem aptam habent ad generationem anima-
 lium, neque putrescendi occasionem, Præterèa experimento constat, in
 corporum dissectionibus rarè lumbricos reperiri: sunt tamen in aliquibus
 regionibus endomij. *Præterea* ex fide multorum refert, in Pompeiopoli, quæ
 est regni Nauarræ Metropolis, inter mille vix vnum reperiri, qui à lum-
 bricis non infestetur. Amatus Lusitanus in Italia, quàm in reliquis regio-
 nibus frequentiores esse ait, propter nimium herbarum in acetariis elum.

Arabes, Armeni, Cilices hoc malo vexentur, non Phryges, neque Thraces, neque in Græcia Thebani, Beotij lumbricis laborant, Athenienses eis vicini minimè.

Sed cur non gignuntur ex melancholico humore, si in autumno, quo tempore prædictus humor, maximè conſpiciuntur? Quod autem autumno vermes maximè moleſtare ſoleant, docemur ab Hippocrate dicente, Autumno maximè ferinum, & cordis morſus. Et alibi, in autumno ferinum, & cordis dolores, horridæ febres, & ab atra bile morbi contingunt. Vbi Galeno interprete, per ferinum interaneorum animalia, lumbricos videlicet ſignificauit: quoniam re vera fera ſunt, & ferina, ſæuaque inducunt ſymptomata.

Reſpōdendum; autumno lumbricos procreari non ex ſucco melancholico, quem potiffimū autumnale tempus parit, ſed ex victu; Nam eo tempore multi fructus abundant, qui horarij, vt diximus, & à Plinio fugaces appellantur, & vitioſum maximè progignunt ſuccum, aptūque, vt ex eo lumbrici producantur.

Vtſum verò dulciaria lumbricos gignant, diſputant nonnulli. Gabuccinus arbitratur vanam eſſe vulgi opinionem exiſtimantis dulcia lumbricos gignere. Si enim ex bile lumbrici non procreantur, & dulcia per calorem bileſcunt, proſectò præſtandæ lumbricis materiæ erunt innepta. Quòd dulcia in bilem conuertantur, oſtendit ex Galeno, dicente à calore temperato dulcem fieri ſaporem; eoque vel inſito, vel aſcitiſio (inſito quidem veluti mel; aſcitiſio, velati ſunt omnia, quæ ad ignem parantur: proindeque, dum calida ſunt iis ſuauiora, quibus nutritione eſt opus, apparent) ſi illum venter commutare, & concoquere debet calore, per vltiorem coctionem ſaporem adipiſcetur amarum, ad animalis procreationem ineptum. Sic Gabuccinus.

Obſtat tamen eius ſententiæ author libri quarti de morbis qui ex lacte, quoniam dulce eſt, lumbricos fieri ait, & ibidem, humorem dulcem diu retentum lumbricorum generationi materiam præſtare, affirmat. Hoc cognoſcentes mulierculæ natis puerulis dulcia interdiciunt veritatè ne lumbrici, quibus puerulis atas nimium abundat, ab humore dolci excitentur, ſanæque de more inducant ſymptomata.

Nec vero abſolutè dicendum eſt, dulcia cum caleſcunt, amara reddi, ſed tunc ſolum, quando nimis caleſcunt, quæ eſt Galeni ſententia; quo in loco ſic ſcribit, in commentariis de potentiis naturalibus oſtendebatur, quicquid alimenti ſupra modum caleſcit, præſertim ſi pingue, atque dulce fuerit, verti in amaram bilem. Vnde facilè inferre licet, quòd quàm dulcia prædicta non caleſcunt, ſupra modum, ſed in teſtino inculcantur, & à tranſpiratione prohibentur, non bileſcere, ſed putreſceri, putreſcentiaque lumbricos gignere.

Mercurialis, ex dulcibus lumbricos fieri, conſtanter tenet, qui ſi rationem, cur ita ſentiat, non afferret, longè melius rem ſuam ageret. Dupla-
cem

cem affert rationem, vtramque non recipiendam. Prima, qui dulcia supernatant facile omnibus aliis cibis, & cum propter suauitatem copiosè sumi consueuerint: hac ratione etiam facile corrumpuntur. Sed nescio, vnde eruat, dulcia supernatare; Nunquid quia pingua? at non tantam pinguedinem præferunt, quæ illis leuitatem conciliet, imò dulcia vt plurimum sunt non pingua, sed abstergentia. Altera ratio: quia dulcia priùs quam bene coquantur in ventriculo attrahuntur à vicinis membris, & propterea permanentia cruda, fiunt materia idonea generationi vermium. Hæc quoque ratio nimis peccat; Quæro enim à quibus attrahuntur dulcia semicocta? Num à mæseraicis? At tunc in mæseraicis, aut iecore non verò in intestinis lumbricos fieri, (siquidem ibi eorum materia attrahitur) dicemus: Præterea sciat velim, id, quod superius diximus ex Hippocrate, dulcia si retineantur, materiam vermibus præstare; si igitur materiam præstant, si retineantur, non benè ille pro causa materiæ vermium, conditionem affert, si attrahantur.

Sed quoniam ex putrescente materia vermes excitari, diximus, qui fieri potest, vt viuentis animalis generatio ex putredine fiat? Respondendum, solam putredinem, vt inquit galenus, non esse sufficientem ad lumbricorum generationem, sed calore plurimo esse opus calore, inquam, naturali, qui materiam obtineat idoneam ad horum animalium generationem, hinc optime sanè Gorræus, animantur, inquit, à plurimo calore natiuo. Non igitur imbecillus requiritur calor innatus, sed validus, & plurimus, quoniam si imbecillus fuerit, vt in valde tenellis existit, nondum poterit tam putridam materiam obtinere, ex eiusdem Galeni sententia: propterea in valde tenellis, lumbrici non generantur. Hinc est, quod ait Hippocrates, lumbricos gigni in iis, qui adulescere incipiunt, quare lactentes, & tenellos excludit: quia, vt ait Galenus, tenelli plurimo calore ad generationem vermium necessario carent, eodem qui adulescant, abundant: nam qui crescunt plurimum habent calidum innatum.

Cæterum si nimius calor necessarius est ad lumbricorum generationem, cur non gignentur ex bile? Hæc difficultas coegit Sanctorium, in suo methodo euitandorum errorum dicere, ea quæ calorem habent plurimum, vt bilis, & melancholia, non posse impedire, quominus lumbrici, & ascarides ab ea generentur. Timéo tamen, ne Sanctorius, dum errores euitare docet, & se ipsum, & eos, qui illi fidem habuerint in grauissimos detrudat errores. Et antequam eius opinionem ad examen traham, errorem euita-

bo in eius verbis non exiguum. Cum enim ait, plurimo calore abundare bilem, & melancholiam, videtur aut ignorare melancholiam temperamentum, quod frigidum est, aut confunderet melancholiam cum atra bile, quæ duo diuersa esse, ex Galeno multis locis poterat addicere.

Ait igitur, ex humoribus calidis posse gigni lumbricos, sed quare? quia nempe ex Galeno, calore multo est opus ad lumbricorum generationem; sed quo calore? responderet profectò, ni insanus est, eo, quo adolescentes abundant: si enim idèò adolescentibus lumbrici sunt morbus familiaris, quia calore necessario ad illorum generationem, abundant; profectò calor, qui ad lumbricos generandos requiritur, ille est, quo abundant adolescentes; at adolescentes innato calido abundant. Innatus ergo calor est, qui requiritur. Iam ergo patet, quàm innaniter à calido innato, ad calidum excrementorum trahat Sanctorius suum argumentum. Sed Sanctorius Thomam Erastum comitem habet, qui vermes gigni contendit à putredinoso calore: putredinis ille authorem extraneum vocat: sed non considerat, alium esse calorem putredinis authorem, alium viuentium procreatorem. Melius Eustachius Rudius requiri ait, calorem naturalem, vt ab eo proprius calor pituitæ, licèt putrescentis, euocetur: hic autem plurimus esse debet: nam si fit exiguus, vincitur, à calore extraneo, qui calor extraneus facit constare segregata.

Ait præterea Sanctorius, causam, cur lactentes non gignant vermes, esse lactis dulcedinem maximam, quæ adèò obtundit acrimoniam putredinis, vt non possit deducere de potentia ad actum lumbricos. Deus bone, quot latent errores in paucis his verbis! Causa, inquit, cur lactentes non gignant lumbricos, est lactis dulcedo: imò vero lactis dulcedo est causa vermium, sic asserente authore libri de morbis, & experimento: lactis enim substantia, facillè putrescibilis materiam præstat idoneam generationi vermium. Adiungit, dulcedinem esse, quæ putredinis acrimoniam obtundit. At ô Sanctori, quid habent dulcia, quo possint acrimoniam obtundere? nunquid sapor agere potest in putredinem? At dulcia sapore sunt dulcia, substantiam autem calidam habent, ac proinde ineptam ad temperandam putredinis acrimoniam. Deinde ex tuis dictis sequeretur, dulcia non esse apta, vt ex iis vermes generentur, quod nec authores grauissimi, nec mulierculæ negare audent. Scio, quid respondeas, dulcia, nempe quæ absterforia sunt, non esse apta ad generationem vermium, vt fici, cassia, liquiritia, & alia id genus, quæ incidendi, & detergendi

detergendi virtutem habent : hæc enim potius prohibent , ne gignantur , Omitto , hanc , deterforiam vim fictitiam esse , ne dubitem de singulis , & accedo ad alia , quæ ille apta esse fatetur ad generationem vermium ; quænam sunt ista ? Sanctorius , sui oblitus , ait , esse butyrum , lac , & cætera. Iam ergo ex Sanctorio contra Sanctorium habemus , lac esse aptum ad gignendos vermes. Tandem ob impeditam acrimoniam vermes non gigni , ait , vnde velle videtur , acrimoniam esse aptam ad generationem eorum , siquidem ea impedita gigni non possunt. At acria sunt , quæ vermes necant. Abeat igitur Sanctorius cum suis erroribus.

Corrumpit itaque acidoneam quodammodo facit materiam putredinosus , siue extraneus calor in crasso , crudo , & pituitoso humore existens. Eandem perficit , in quantum potest , informat , ac præparat , modo quo potens est ipsam obtinens innatus calor , vt exinde lumbrici procreentur : nihil enim putrescens , sed concoctam gignitur , ex Aristotele , dum loquitur de animalibus , quæ sponè nascuntur.

3. gener. ani-
mal. c. 11.

Cum igitur pueri plurimo abundant calido innato , plurimamque habeant materiam ad putrescendum aptam , propter inordinatum victum , fit , vt lumbrici puerilis morbus dicantur : comitantur etiam adolescentes : iuuenibus rarò eueniunt propter siccitatem propriam illi ætati , rarò etiam senibus : quia licet excrementis pituitosis abundant , deest tamen eis plurimus ille innatus calor , qui excrementa contineat.

Sed iam tempus est , vt de loco , in quo gignantur , pauca quædam dicamus Galenus in præsentem , intestina locum esse , ait , in quo lumbrici generantur , & in commento aphorismi vnicuique speciei peculiarem locum assignauit : ascarides enim in parte inferiore crassi intestini gignuntur : teretes in superioribus intestinis magis , aded quòd aliquando ad ventriculum ascendunt : lati per tota extenduntur intestina. Aristoteles etiam , in loco coctionis animalia gigni posse , negat , & aded recepta est à magnis viris hæc sententia , vt Rabi Moyse Ægyptius ex ea conficiat aphorismum , siue vt melius dicam , axioma.

4. meter.

Clamat tamen Amatus Lusitanus , non esse Audiendum Aristotelem , & tamen nescio , cur Galenum præterit , qui eiusdem cum Aristotele sententiæ est. Petrus tamen Aponensis modestius se gerens , Philosophum amicè interpretatur , esseque intelligendum , ait , vermes non gigni in ventriculo bene disposito. Quæ interpretatio profectò inepta est. Nam in ventriculo sano , & be-

cent. 1.

diff. 101.

nè disposito manifestum est, nullum adesse morbum: at lumbrici sunt morbus: non igitur, Aristoteles aded ineptam sententiam protulisse censendus est, videlicet in ventriculo sano non est morbus.

Rationes, quibus Aponensis persuadere conatur in ventriculo vermes gigni, multæ sunt, sed ex multis præcipue sunt istæ. Vermes fiunt ex pituita putrescente cum calore naturali materiam amplexante: vtrumque reperitur in ventriculo: cur ergo ibi non sient vermes? Deinde idem est commodum ad generationem, quod ad conseruationem: conseruantur in ventriculo, vt ostendunt symptomata, ostendit frequens exitus eorum per os, ostendit, & autopsia: igitur ibi possunt generari. Imò quemadmodum ranæ, cochleæ, si viuæ iniiciantur, conseruantur in ventriculo, ita etiam & lumbrici. Tandem sæculenta putredo, quæ in intestinis adest, non est apta, vt à calore comprehensa vermes gignat: putrefactio autem, quæ in vermes abire potest, commodior est in ventriculo.

Mercurialis lumbricos diuidit in veros, & non veros. Tunc addit, veros lumbricos in intestinis duntaxat gigni, non veros autem in aliis corporis partibus. Cæterum quos ille veros lumbricos appellet, non constat, siquidem se ipsum non declarat. Forsitan ex Thoma à Veyga possunt illum declarare, qui si de frequentibus vermibus agatur, in solis intestinis reperiri admitti: rara enim exempla sunt nonnullorum, qui non solum in ventriculo, sed in omnibus ferè partibus nascuntur.

Gabuccinus acriter in Aponensem inuehitur, & eius rationes soluere conatur. Nam in primis, licet in ventriculo detur pituitosus humor, detur etiam calor ingens, ex quibus generatio vermium constat, motus ventriculi frequens propter cibum, & potum nunc ingredientem nunc egredientem impendit, quominus iidem fiant in ventriculo. Iam verò, eundem esse commodum generationi locum, qui conseruationi est commodus, non est perpetuæ veritatis: multa namque asseruari possunt in loco, in quo non possunt nasci, sic piscium aliqui extra aquas gignantur, non tamen extra aquas conseruantur, & animalia extra suas matrices conseruantur, non verò extra matrices gignantur. Rursus in matricibus gignantur, non verò in matribus, nisi ad certum tempus, conseruantur: neque crediderim ranas, & cochleas diu in ventriculo viuas asseruari, sed ab eiusdem calore ingente concoqui. Addo, ea, quæ in vno loco asseruantur præter naturam, ita vt ibidem seua inducant symptomata, non dicuntur conseruari

conseruari. Lumbrici ad ventriculum ascendunt propter famem, & ibi non queunt consistere, sed exeunt per os, imo aliquando, ait Auicenna, ventrem perforarunt, & vt Paulus, per inguina visi sunt erumpere. Tandem in intestinis non esse materiam vermium, dici haud quaquam potest, siquidem non solum faeces, sed pituitosa etiam excrementa non pauca illuc descendunt.

Afferunt nonnulli Galenum dicentem, cibum nonnunquam corrumpi in ventre, vnde colligit, ibi materiam lumbricorum adesse. At Galeni verba sunt, corrumpi in ventre praecipue inferiore, ventris autem inferioris nomine etiam intestina intelliguntur: est enim mos non Galeno duntaxat, sed etiam Hippocrati, per ventrem inferiorem non ventriculum solum, sed ieiunum, & reliqua intelligere intestina; Quod si ventriculum intelligamus, corrumpitur quidem ibi cibus, sed corruptus per intestina labitur. Sic etiam intelligendum est dictum Theodori Prisciani, quem Conciliator citat, Viri quantum coniectura assequi possum, summae authoritatis: ait enim ex corruptis humoribus in ventriculo, & ex incompetentibus cibus saepe praesumptis, aut aegritudine lumbricos nasci, qui aliquando eundem ventriculum, aliquando intestina possident. Possidere dixit, non autem gigni, vt significaret, posse lumbricos in ventriculo esse, non vero ibi fieri. Tandem si aliqua esset species, quae in ventriculo gigni posset, essent teretes, quia teretes sunt, qui per os exeunt, sed istos, Galenus ait, ad ventriculum ascendere: igitur infra ventriculum est generatio eorum.

Itaque quemadmodum alibi ex Galeno recepimus, lapides in renibus, & vesicâ generari, ita vt ista sint loca, in quibus frequenter gignuntur, non est tamen vt excludamus multa alia, in quibus tanquam monstriosi quidam prouentus lapidum concreescere solent. Eodem etiam modo de lumbricis censere oportet. Gignuntur quidem teretes in intestinis superioribus, ascarides in longanone iuxta musculum esphincterem in inferiore scilicet recti intestini regione, lati per tota intestina, & hæc frequens eorum generatio: frequentem dixi, licet raro lati conspiciantur, raro etiam ascarides, sed quoniam, cum fiunt, frequentius fiunt in intestinis, quam alibi: Qui fiunt autem alibi, siue lumbricos appellatis, siue vermes parum interest. Illud solum scitote, quod cum in aliis corporis partibus extra intestina gignantur, id monstri loco habendum est, vtpote quod cum admiratione auditur.

1.3. tr. 2. c. 3. In viis vrinariis vermes nascuntur. Gentilis vidisse se testatur nobilem Perusinum nomine Guidarolum de Ballionibus, qui passus est quotidianam cum dolore renum, per octo menses, & in conualescentia emisit cum vrina vermes paruos, & latos, & cessauit dolor. Fernelius exiguos interdum vermes in renibus genitos, cum vrinâ profusos vidit. Scholiographus etiam conspexit duos, quibus pituita putrescens in vermes vertebatur, quos emingebant. Idem refert Beauclerum aduocatum post dolores renum, magnum vermem eminxisse. Et alibi in quodam è renibus longos vermes, præcedente magno dolore lumborum, per vrinam reiectos fuisse, ait, in aliis duobus paruos. Dalecampius vidit vermem cum vrina excretum, capite acuto corniculato, ventre, & dorio latiore testulaque subdura induto instar testudinis, nigro, ac duntaxat circa ventrem rubeo colore infectum. In renibus Serenissimi Ernesti Austriaci post alia vermem oblongum viuum, qui interiora principis corroserit, & mortis causa fuerit, deprehensum prodidit Ianlonius. Vermes quamplurimos vesica generatos, & simul cum vrina pluries eiectos vidit Mundella in quadam muliere, quæ vrinæ difficultatem patiebatur, & dolorem, dum mingeret, vt videre est apud eundem Mundellam. Dodonæus in annotationibus Beninenij, cuidam viro accidisse, refert, vermem in vesica habere, qui multis modis molestus fuit donec tandem per penis meatum sponte egressus finem doloris imposuit. Senex octogintaquatuor annorum vermem in vesica habebat, qui continua suctione punctiones, & dolores circa collum eiusdem excitabat, & vrinæ præcludebat iter: erat vermis hic erucæ in modum biceps, qui si quando contraheretur, longitudine pollicem æquabat, ita vt nisi biceps fuisset nonnulli sanguisugam existimassent, si verò explicabatur sexdecim pendebat uncias: maculosus prorsus erat punctis quibusdam striatus, ventre fului coloris, candicante, interstincto linea: superuixit ab eo, quo extractus est die ad longum vsque tempus. Refert Viscerus in suis obseruationibus, virum consuetam quinquagenarium sanguinem merum copiosum eminxisse, mox cum lotio non cruento eiecit vermem viuum adhuc digito minimi ferè magnitudine, pennæ escriptoriæ crassitie in medio, capite, & cauda in fastigium acuminatis, colore fusco, quo excreto, & dolor hypochondrij, & mictus sanguinis, qui prius infestabant, cessarunt. Ioachimus Camerarius accepit à Thoma Mermano Serenissimi Bauariæ Ducis archyatro, mulierem quandam vehemente dysuria laborantem, tandem per vrinam excreuisse.

in Patol. lib.
6. cap. 10.
ad lib. 1. c.
50. Holerij.

cap. 54.

dialog. 4.
pag. 43.
ad. cap. 7.

uisse vermem longitudine spithamæ, quo facto satis commo-
dè postea valuisse, adhibitis medicamentis, euacuationibus, &
viniarias vias abstergentibus. Ab eodem proditum est, in ne-
bili virgine, cui menses suppressi fuere, cacochymica, & inor-
dinatè viuente, fermè per integrum annum, quibusdam interual-
lis interpositis, per vrinam vermiculos maiores cimicibus satis
multos fuisse eiectos: idem in quodam viro obseruauit, qui phthi-
si mortuus est. *lib. 3. c. 15.*
Vuierus de præstigiis dæmonum, & Lemnius de *lib. 2. c. 4.*
occultis naturæ miraculis testantur, se vidisse animalia minuta
in vrinis innatantia, & per vomitum etiam vermiculos cauda-
tos. Iacobus Moccus refert, quendam, cum diu vrinæ difficul-
tate laborasset, viuum scorpionem cum vrina reddidisse, à quo
excreto meliusculè habere cœpit. Cardanus admirandum narrat *lib. 4. aph.*
mixtum vermiculorum plurium alborum brenium, tenuissimorum, *com 76.*
qui nec pediculi dimidium æquabant, diuque viuebant. Ron-
deletius in historia piscium de cancro fluuiatili ait, capillares ver-
miculos aliquando sibi fuisse ostensos à præceptore suo Gilber-
to Griphio, qui faciliè parùm aduertentes latuissent. Cucurbiti-
nos mixtos, & viuos vidit Montuus, vt refert in anafceue mor-
borum. Argenterius, referente Rondeletio, asseruit se vidisse *lib. 4. c. 19.*
cum vrina reiectum draconem cum alis. Paræus, comitem Car-
lum de Mansfeldi illuuiem excreuisse, ait, per vrinariū ductum:
animalis effigies (quoniam author descriptionem non adiecit) p[er]cæ
auti haud abfimilis erat.

Nec solùm ex vrinariis vasis, sed ex quam plurimis etiam corpo-
ris membris vermes eiectos viderunt quamplurimi. Beniuenus ver-
mem è pectore tussi reiectum vidit. Vidi ego puerum, qui nec *lib. 19. c. 3.*
vomitu, nec tussi vermes per os eiciebat, sed pruritus sentiens *c. 77. de ab-*
manu extrahebat; Florentiæ mihi vidisse contigit Clarissimum Ale- *ditis morbo-*
xandrum Guadagnium, qui in gula sentiens quasi catarrhosi hu- *ri causis.*
moris molestiam, vermem teretem rotundum excreata eiecit. Vi-
dit prædictus Beniuenus quendam capitis dolore vexatum, oculis
caligantibus, delirantem, insuper vomentem, mutum, frigidum
toto corpore iamiam pene morientem, qui robustioris naturæ vi
vermem è dextra nare palmo longiorem eiecit, quo pulso omnis sta-
tim amotus est languor. Per nares se, & alios non raro excretos vi-
disse lumbricos fidem facit Amatus Lusitanus, qui miram rem narrat, *7. cent. cur.*
nempe puellam trimam fuisse, cui per oculi internam partem, quam *63.*
angulum magnum appellamus, lumbrici cuiusdam caput apparere
cœpit, oculum ipsum non raro occupans, turbanque quem extraxerunt
alix puellæ; erat longitudinis semipalmaris, coloris albi, crassitudinis
qui etiã in
utero ver-
mes reperta
sunt, vt au-
tor est Gar-
liniæ, c[irca] Lopez.

liniæ , viuis nulla noxa à puella recepta , aut foramine vilo euidente relicto.

Vermes in auribus , apud Oribasium , in dentibus , apud Auicennam sub lingua , & in vlceribus , apud Valescum , in hepate , apud Albucasim , in pulmone , & thorace , apud Assaharaium , & Zoar , in sanguine intra venas , apud Plinium , in partibus musculosis , vt dracunculi , apud Paulam , in hominis cute , & epidermide , apud alios inuenietis. Volumen conficerem , si omnia , quæ ab authoribus de hac re prodita sunt , referre velim , ita vt ex hinc vel maximè humanæ naturæ miseria pateat , siquidem præter alia tædia , ab his etiam non est immunis.

F I N I S.

INDEX

INDEX

RERVM ET VERBORVM.

Quæ in hoc opere Continentur.

A

A B C E S S V S.

INTER abscessum qui à materia cocta & alterum qui à non cocta quid discriminis intercedat. pagina 166

Accessio.

In accessione cibus nõ exhibendus. p. 87
Accessionis statum indicant ex Galeno. p. 102

Acrisia.

Acrisia duplex admittitur. p. 226

Agritudo.

In egritudinis augmento abolita memoria, signum pessimum. p. 215

Agrotus.

Fiducia Agroti erga medicum, quàm magnum affert, ad eius salutem momentum. p. 23

Obedientia in Agro summopere necessaria. p. 3

Agri cibandi tempus quod. p. 86

Agri tripliciter peccant. p. 143

Agroti actiones tres respectantur. p. 145

Ager vnde mente vacillet. p. 212

Ager an ob imbecillitatem angi possit. pag. 313

Ætas.

Ætatum mutatio secum effatu dignas mutationes affert. p. 59

Æternum.

Æterna sola alterationis simul & corrupti. *Castrens. Syntaxis Prad. Med.*

ptionis immunia. p. 93

Animal.

Non omnibus animalibus commune est excrementum. pag. 193

Annona.

Annonæ caritas futuræ pestis metum ingerit. p. 54

Aphonia.

Aphonia quid. p. 219

Aphonia quid significare possit ex Mercuriali. p. 220

Aphoniæ quando dicantur malæ. p. 222

Aphonia an transeat in delirium. ibid.

Quid per Aphoniam conuulsio modo veniat intelligendum. p. 223

Aphonia quibus morbis sit peculiaris. pag. 224

Pro Aphonia Apoplexiam intelligenti Galeno non assentitur Cardanus. pagina 226.

Aphorism. Explicationes.

Aphorismi 42. sect. 4. explicatio. p. 202

Aphor. 33. sect. 2. explicatio. p. 208

Apoplexia.

Apoplexiam inter quos morbos constituat Galenus. p. 83

Arteria.

Lenium arteriarum munus quod. p. 64

Articulus.

Articulorum firmitas ubi consistat. p. 56

Auris.

Aurium dolor quis ex Hippocrate. pagina 296

M m m.

Balbuss

INDEX RERVM,

B

Balbus.

B Albus quis intelligatur. pag. 59
Breuispirus.
 In Breuispiri significatione Galenus si-
 bimet contradicit. p. 234

C

Caput.

AN paruitas capitis magnitudine sit
 deterior. pag. 56
 Vnde magnuni caput sit laudabile. p. 56
 Capitis dolor grauissimum symptoma.
 pag. 289

Et ex eo quæ prælagia. ibid.
 Capitis dolor qui febrî accidit. p. 295

Cardanus.

Cardanus refellitur, qui Medicinam non
 esse connaturalem it inficias. p. 28. 29

Causa.

Causa stabilis ex Galeno. p. 116

Canterium.

Canterium pro quo sumatur. p. 423
 Sub vtilium retentione comprehen-
 ditur. ibid.

Cauterij vsus. p. 424

Cauterij deriuatiui vsus quis. p. 425

Cauterium in posteriore capitis parte
 ad quid. p. 426

Ad deriuationem fit in brachio. ibid.

Cephalæa.

Cephalæa quæ. p. 290

Cibus.

Deterior cibus aut potus, quare aliquan-
 do melioribus est præferendus. p. 3

Coctio.

Coctionem indirectum pullus; vrina
 directum significat. p. 18

Inter tempora, coctionem & tempora
 Symptomatum diuersitatum affert
 Hippocrates. p. 98

Ex coctione prælagia.

p. 147

Coctio quas coctiones habere possit.
 p. 148

Vt coctio sit fida quid requiratur. p. 149

An coctio & expulsio quæ felici er suc-
 cedunt non sufficiant ad securitatē. ib.

Coctiones in omnibus morbis, qui à
 materiâ fiunt sunt attendendæ. p. 150

Coctio triplex admittitur. p. 150

Coctio securitatem significat. p. 152

Coctionis triplex conditio affertur. pa-
 gina 173. & seq. duplicemque adiun-
 git Isaac. p. 175

Color.

Color liuidus morticinij indicium. p. 306

Coniectura.

Coniectura quid. p. 28

Consultatio.

Consultationes, quando ab Hipp. fieri
 suadentur. p. 10

Conuulsio.

Conuulsio quando nam morbus diutur-
 nus dici possit? pag. 83. & quando
 acutus. ibid.

Conuulsio vnde fiat. p. 320

Conuulsio quid. p. 321

Conuulsio etymon ex Galeno. pag. 322

Duas conuulsionis causas commemo-
 rat Hippocrates. p. 323

Tres conuulsionis causæ diuersæ admit-
 tuntur. p. 326

Conuulsione pauentes capiuntur, ex
 Auicenna. p. 332

Conuulsio in febre potest esse vtilis.
 p. 334. vtilis item in Paralyfi. p. 335

Cornelius.

Cornelius Sacerdos, quo die, Cæsar
 & Pompeius, pugnam Thessali con-
 ferebant; eam se Patavij conspiciere
 dixit. p. 4

Crisis.

Crisim futuram indicat melius pulsus
 quam vrina. p. 15

Quid per *μετὰ κρῖσιν* intelligatur. p. 156
 Criseos

ET VERBORVM.

Criseos variæ acceptiones. p. 341
 Criseos species quot. p. 342
 Crisis infida qualis. p. 343
 Crisis perfecta quot conditiones habere
 debeat. p. 345

Critici an vim habeant, p. 345. 346. &
 vnde nam. pag. 346. & de hoc Ari-
 thmeticorum, Astrologorum senten-
 tiæ afferuntur. *ibid.* & sequentibus.

Crisim laudabilem tria significant &
 faciunt. p. 345
 An diebus imparibus duntaxat fiat lau-
 dabilis crisis. p. 385

Cucurbitula.

Cucurbitulas purgatis vtilis, repletis
 inutiles affirmant Galenus. p. 415

Curatio.

Curatio datur duplex. p. 403

D

Decubitus.

Decubitus, quo æger in lecto qui-
 escit ad quem motum reduca-
 tur. p. 309

Decubitus supinus vnde damnandus.
 pag. 310

Ad decubitum supinum quid accedat.
 pag. 311

Decubitus salubrior quis. p. 314

Deiectio.

Deiectionum varietas. p. 128

Omnis alba deiectio in phreneticis est
 mala. p. 180

Inter albas deiectiones purulenta repo-
 nitur. *ibid.*

Deiectiones biliosæ, vnde ortum ha-
 beant siue in febre siue citra febrim.
 pag. 183

Deiectio nigra quotupliciter fiat. p. 184

Deiectio spumosa quæ. *ibid.*

Deiectio spumosa vnde proueniat. p. 185

Deiectionum substantia quæ. p. 186

Deiectionis duræ causæ quales. p. 187

Castrens. Syntaxis Prad. Med.

Deiectio mollis quæ. p. 188

Deliquium.

Cadentes facîle in animi deliquium qui-
 pag. 68

Delirium.

Deliria quæ circa res necessarias versan-
 tur an pessima. p. 111

Deliria per tres gradus ascendunt. p. 212

Delirans an errare possit circa omnes
 internas potentias. p. 213

Delirium spiritus magnus & rarus comes
 est, ex Hippocratis doctrina. p. 233

Nomine Delirij quid veniat intelligen-
 dum. p. 252

Delirium manifestum vnde dignoscen-
 dum. p. 312

Delirij signa incompositæ motiones.
ibid.

Dies.

Dies decretorius, Coctio, & Excretio
 laudabilem crism significant & fa-
 ciunt. p. 345

Critici dies an vim quandam habeat.
 pag. 345

In quam acceptione principium in
 computatione dierum criticorum di-
 catur. p. 365

Aliter computatio dierum criticorum
 incipit in continuis aliter in intermit-
 tentibus. *ibid.*

Dies diuiditur in naturalem & artificia-
 lem. p. 366

Ratio computandi dies criticos in puer-
 pera. p. 369. Item in recidua. p. 373

Quadruplex dierum differentia. p. 381

Dies in morbis qui. p. 382

Dolor.

Dolores antiqui frigidi; noui verò ca-
 lidi. p. 202

Cuius partis Dolor sit maior. p. 299

Dolor an cum vigeat totum curandi or-
 dinem immutet. p. 301

Ex Doloris materia præfagium. p. 302

Dolor pedis an interimat. p. 303

Mmm 2.

Dormiensis.

INDEX RERVM,

Dormiens.

Aristotelis de dormientium sudoris causa opinio. p.203
 Dormientes, cur magis sudant quam vigilantes. p.203

E

Effectus.

Effectus omnis est similitudo suae causae. p.27
 Effectus, & Causa per se, si perfecte cognoscantur, inuicem significant. p.27

Eliseus.

Eliseus praesens sed occultum scelus vidit. p.4

Empirici.

Empiricorum quae sit haeresis. p.41

Ephemera.

Ephemera quae. p.82

Epidemia.

Epidemia simpliciter dicta quomodo cognoscenda. p.51

Epilepsia.

Epilepsia an longior quam febris tertiana. p.119

Euacuatio.

Euacuationes spontaneae quae ex Hippocrate. p.156
 Euacuatio naturalis quae dicatur. p.195
 Euacuatio quaelibet vt procedere debet. pag.201

Excretio.

Excretio quaelibet pauca vitiosa. p.201

Expiratio.

Expiratio quid. p.229

Extremum.

Extremorum frigiditas quae. p.303
 Extremorum triplex frigus admittitur. p.304

F

Fauces.

Faucium dolor quando perniciosus. pagina 299

Febris.

Februm continentium remedia ex Gal. quae. p.18
 In Febre pestilenti vrinam immutatam permanere multis refellitur. pap.19. & 20.

Febres Synocha quae. p.106

Febris Ephemera quae. p.107

Quid item febris hectica. ibid.

Februm anticipatio non est per se ipsam sufficiens augmenti signum, ex Galeno. p.117

Inter febrem continuam & intermittentem an facienda computatio. p.120

Febres pueris ante pubertatem superuenientem acutas esse, dicit Galenus. p.121. & de hoc causam affert. ibid.

Febres *νομαδεις* quae. p.289

In febribus intermittentibus quomodo computatio fiat. p.383

Febres quomodo moueantur diebus paribus ex Vallesio. ibid.

Forma.

Formas rerum substantiales Plato Numeris significauit. p.348

Fracastorius.

Fracastorius refellitur. p.357

Futurum.

Futurorum praedictio 4. utilis ad Prophylacticam 5. Ad decretoriam diem praenoscendum. ibid. Ad effugiendum impendens malum. ibid. Ad victum instituendum. ibid. Ad vitandam infamiam. ibid.

G

Galenus.

Galenus vt solerter Medici Romani morbu, à Glaucone vocatus agnouit 4. Idem occultum mulieris Pildem amantis affectum assequutus est. ibid.

Galenus in Praedicendo procrastinator. p.8

Galenus

E T V E R B O R V M.

Galenus si nunquam (vt vanè gloria-
tur) prædicendo aberravit, ab animi
solertiâ; non artis præstantiâ habuit.
pag. 10

Galenus sudoris coctiones expendit, sed
ineptè. p. 208

Galenus in breuispiri significatione si-
bimet contradicit. p. 233

Γνώμη quid. p. 26

De Gustu quid. p. 281

H

Hippocrates.

Hippocrates quàm fuit in Prælagiis
circumspectus. p. 9

In Casu ambiguo alios accersiri in
consilium Medicos iubet Hippocra-
tes. p. 10

Hippocrates plus vituperij quam laudis
ex Medicinâ reportavit. p. 10

Ars Sphygmica Hippocrati an nota.
pag. 23

Humor.

Humor syncerus quis. p. 181

Humor syncerus est omnis serositatis
expers. p. 182

Humores biliosi in capite quid secum
ferant. p. 293

Homo.

Homines alati qui. p. 57

Hominum triplex genus admittitur. pa-
gin. 143

Hyrudo.

Omnibus hyrudinibus venenum an ad-
sit. p. 411

I

Ignis.

AN ab igne aer reddatur rarior.
pag. 414.

Inspiratio.

Inspiratio quid. p. 229

Inquietus.

Inquieti seu anxij qui. p. 313

L

Lacrymæ.

Lacrymæ spontaneæ an ob cerebri
colliquationem fiunt. p. 157

Lassitudo.

Lassitudinis nomine quid veniat intel-
ligendum. p. 288

Ligamentum.

Ligamentorum laxitas superflua humi-
ditate acquiritur. p. 57

Lipothymia.

Lipothymiam inter & syncopem diffe-
rentia. p. 69

Lipothymia & syncope vnde proue-
niant. p. 70

Luctus

Luctus an possit esse convulsionis sig-
num. p. 332

M

Medicamentum.

Spes des Medicamento concepta, vt
illud Natura quantumvis insuaue
amplectatur, facit. p. 3

Medicus.

Medicus dum præterita, quæ latent, re-
uelat; sibi conciliat authoritatem. p. 2

Authoritatem Medicus apud ægrotum
vnde sibi conciliet. *ibid.*

Medicus proprio honori consulturus in-
terrogando insinuet diuinatione. p. 4

Victum vt instituat Medicus; quid præ-
nosse debet. p. 5

Infamiam quomodo Medicus vitare
poteat. *ibid.*

Medici solertia in prædicendo. p. 6

M m m 3 Medicus

INDEX RERVM

- Medicus aliud aliquando mente concipiat, aliud verbis exprimat. *ibid.*
 Monstra in Medicinâ contingunt. p.7
 Medicus quomodo se gerere debet in prædicendo, apud ægotum meticulousum. *ibid.*
 Medicus sit tardus in prædicendo. p.8
 Errantes in prædicendo Medicos quomodò plecebant Indi. *ib.*
 Medicus sit in prædicendo circumspectus. p.9
 Error Medici apud Ægrum: Assistentium: Ipsius ægri: ab Externis. p.11
 Medicina est Ars coniecturalis. p.27.28
 Ex qua similitum, dissimiliumque consideratione à Medico possit percipi præcipua utilitas. p.33
 Vnde veteres Medici Tabidos *φθιδώδεις* appellauerint. pag.57
 Medici & externarum rerû culpa. p.44
 Finis Medici quis. p.393
 Melancholia.
 Melancholiæ modi & conditiones multiplices. p.358
 Ex diuerso melancholici humoris motu diuersæ contingunt crises. p.359. Et tres eorum ordines statui possunt. *ib.*
 Membrum.
 Membrum ignobilius quod. p.302
 Mens.
 Perturbatæ Mentis gradus. p.211
 Mensura.
 Omnia, in *Mensurâ, Pondere, & Numero* à Deo constituta, vt debet intelligi. 348. & seq.
 Methodici.
 Methodici communem omnium hominum curationem rebantur. p.29
 Mercatus
 Mercati Animaduersio in Aphorism. 36. sect.4. p.201
 Morbus.
 Finis morbi notus sit, vt victus lex ordinetur. p.5
 Acutorum morborum incertæ sunt prædictiones. p.7
 Morbi chronici tardiora quidem, sed firmiora mutationum signa produunt. pag.8
 Euentum morbi nunquam simpliciter sed cum addito, prænuntiet Medicus. p.11
 Morborum diuisio Galeni. p.60
 Morbi communes qui. *ibid.*
 Morbi dispersi qui. *ibid.*
 Morborum dispersorû præcognitio. p.55
 Morbi hæreditarij qui. p.55. & quid in his veniat aduertendum. *ibid.*
 Quæ vitæ consuetudo morbos prænuntiet. p.55
 In morbis longis conuenit solum mutare, ex hippocrate. p.57. Et de hac soli mutatione Variorum variæ sententiæ. *ibid.* & seq.
 Morborum tam communium quàm dispersorum cognitio. p.61
 Morborum constitutio: quid & quotuplex. p.75
 Morbus longus quid. p.75. quid item breuis. *ibid.*
 Morborum constitutionis diuisio. p.76. Et quandonam morborum constitutio dicatur Legitima. *ibid.*
 Morborum constitutionem duplicem admittit Vallesius. p.77
 Morborum singularium constitutionum duratio quæ. p.79
 Morbus acutus qui. p.79. Et quis peracutus. *ibid.*
 Morbi breuis ab acuto differentia. p.80
 Morbi acuti quid: præter breuitatem habeant. pag.81
 In Morbis breuis temporis quid consideretur. *ibid.*
 Morborum constitutionum differentia. p.84
 Morborum tempora quotupliciter dicantur. pag.85
 Morbo

ET VERBORVM.

- Morborum tempora vniuersalia & particularia quæ. p.85. & 86
- Futurorum morborum temporum præfagitio vnde accipiatur. p.89
- Temporum particularium morborum vna cum vniuersalibus conuenientia ex Galeno. pag.90. affertur item discrepantia. ibid.
- Tempora morborum particularia quot. pag.91
- Tempora particularia morborum quæ appeller Galenus. p.92
- Morborum vniuersalium temporum triplex principium ex Galeno. p.94
- Morbi principium quod ex Auicenna. pag.95
- Morbi incrementum quid. p.95
- Morbi vigor quis appellitur à Galeno. pag.95
- Morborum vniuersalium temporum dignotio. p.96
- Vera tépora indicantia morbi progressum. p.97
- Morbi tempora & tempora Symptomatum diuersa. p.97. & 98
- Morbus quo tempore dicendus maior. p.101
- In morbis duplex terminus considerandus. p.101
- An morbus saluber in statu semper sit minor. p.103. Et de hac sententia multæ deducuntur rationes. ibid.
- Morbus & natura an sint duo contraria. p.103
- Morbum in statu maiorem esse qui sentiant. p.104
- Morbus tripliciter dicitur maior ex Galeno. p.105
- Morborum salubrium tempora an omnibus omnia. p.106
- In morbo salubri tempora quot. p.108
- Morborum lethalium tempora. p.109
- In morborum lethalium numero qui reponantur. p.110
- Morborum tempora particularia & vniuersalia. p.112
- Morbi species, seu idea, differentia, forma vel natura an idem ex Galeno. p.113
- Morbi natura vnde cognoscatut. ibid.
- Ad morbi naturam quæ adiungenda. p.114
- Morbi vehementia quid significet. ibid.
- Inter morbi vehentiam & motum quæ differentia. ibid.
- De morbo difficile iudiciû duplex. p.115
- Morbi duratio quomodo ex causa cognoscatur. p.122
- Morborum præfagiis sumptis ex causa, quæ addenda. p.123
- Morbi ex pituita longi fiunt. ibid.
- Morbi durationis dignotio ex superuenientibus quæ. p.124. & 137
- Morborum mutationes repentinæ quæ intelligantur. p.125. Et de hoc Galeni sententia. ibid.
- Morbi diurnitatis signum ex Hippocrate. p.129
- Morbi breuitatem vnde colligat Hippocrates. p.133
- Quos pariant Morbos quæ constitutiones. p.138
- Morbi fiunt longi in multitudine pluriarum. ibid.
- Morbos autumnales acutos & maximè exitiosos vocat Hippocrates. ibid.
- Morbi duratio ex ætatibus. pag.141
- Morbi longi proprii senectutum. ibid.
- Morbi duratio ex quibus colligatur. pagin.142
- In longo morbo tria solent ægrotum in vitæ discretimen trahere. ibid.
- Ad morbos virium improportio. p.145
- Morbus siccus quis. p.327
- Morbi agnitionem continentia tria admittuntur. p.407
- Mors.*
- Mors repentina ex respirationis vitio. p62
Causa

INDEX RERVM

Causa potentissima ad mortem subitam inferendam quæ. p.63

Quodnam mortis repentinæ præcipuum signum & causa ex Galeno. p.64

Mortis discrimen subeuntes qui. p.67

Tria mortem repentinam præfagientia. pag.67

Mors repentina vnde prædicenda p.71

Mortis repentinæ præcognitio. p.74

Certa mortis prænotio quæ. p.240

Motus.

Motus tonicus quis. p.314

N

Natura.

Natura dum medendo par est; frustra opem fert Medicus. p.11

Naturæ variæ Acceptiones. p.15

Natura nulli rei maiori studio incumbit, quam retentioni tam vtilis quam inutilis substantiæ. p.155

Naturale.

Naturale aliquid dicitur multipliciter. pag.194

Naturale propriissime quid. p.195

Numerus.

Substantiales rerum Formæ, à Platone Numeris significata. p.348

Numerus non est ens reale: est negatio quædam: Nihil potest Efficere. pag.348

Numerum Ternarium Naturæ legem esse, vt intelligi par est. p.348

Nutritio.

Nutritio vnde defraudetur. p.153

Nutritionis defectus ad triplicem causam refertur. ibid.

Nutritionis defectus extra morbum contingit. ibid.

Nutritionis defectus extra conualescentiam datur. p.154

O

Obmutescencia.

Obmutescencia propter cerebrum sphaelum fit. p.227

Oculus.

Oculorum habetudo quæ. p.267

Ante oculos obuersantes rerum figuræ. pag.268

Ex oculorum motu signa. p.274

Inter prauos oculorum motus constructio ponitur. p.271

Oculorum mobilitas crebra damnatur. ibid.

Si oculus alter altero fiat minor, prauum signum. ibid.

Oculorum cauitas quid indicet. p.276

Oculi exerti quod signum exhibeant. ibid.

Odoratus.

De odoratu quid. p.288

Os.

Oris hiatus modicus & immodicus. pag.318

Oris hiatus & à paralyfi & à conuulsione potest fieri. p.319

P

Palpitatio.

Palpitatio & frequens animi defectio quid. p.67

Palpitatio quæ dicatur. p.68

Παροξυσμός.

Παροξυσμός quid. p.91

Passio.

Passiones Animi corpus alterant. p.91

Pavor.

Pavor infantibus familiaris. p.332

Pectus.

Pectus angustia cordis significat frigiditatem, ex Galeno. p.57

Periculum

E T V E R B O R V M.

Periculum.

Pericula, quæ timeantur in statu athletico. p.72
 Item quodnam dicatur magis frequens periculum. ibid. & seq.

Pestis.

Pestilentis status causa in quo consistat. pag.53
 Pestis vnde contingat. p.53

Philiscus.

Philiscus post frigidum sudorum mortuus est. p.206

Phlebotomia.

Phlebotomiam esse euacuationem vniuersalem dicit Auicenna. p.395

Phrenitis.

Phrenitis præuisa, vt præcaueatur. pag.5

Pituita.

Pituita abundat in hyeme. p.139

Planta.

Plantæ suo modo somnum habent. pag.254

Plenitudo.

Plenitudo omnium humorum æqualiter se habentium redundantia est, ex Galeno. p.396

Plenitudinis varij modi. p.397

Plenitudinem duplicem statuit Galenus. pag.398

Plenitudo quæ dicatur ad vires. p.399

Non solum in homine valerudinario, sed & beneualente vtraque plenitudo missionem sanguinis requirit ex Galeno. p.399

Potentia.

Potentia reſtrices quot numero. pag.214

Potus.

De potu refrigerato multa inuenies à vsque ad fin. pag.429

Predictio.

Predictio ad quod tempus respiciat, ad tria tempora tenditur, ex præ-

sentia; præterita; & futura p.12
 Præſensio, & Prædictio, quid. p.6
 Prædictionis solerter à Medico instituta synopliæ. p.12

Præſagium.

Præſagij solerter à Medico instituti synopliæ. p.12

Præſagia sumpta ex vitio expultricis. pag.160

Præſagia à facultate motrice sumpta quæ. p.308

Præſens.

Præſentium cognitio. p.3

Per eam se Galenus Romæ admirabilem exhibuit. ibid. & seqq.

Præteritum.

Præterita à Medico agnosci, an Ægrototo inutile. p.2

Præteritorum cognitio. p.2

Prognosis.

Prognosis etiam præteritorum est. p.2
 Πρόγνωσις & Πρόρρησις vt inter se differant. p.6

Prognosis ad tria tempora extenditur. breuis totius Prognoseos synopsis. ibid.

Pulsus.

Pulsus de vitali facultate indicia præbet. p.13

Pulsus & Respiratio Naturæ statum indicant. p.13

Pulsus: Vrina: Respiratio seorsim significant. p.13

Pulsus inter & Vrinam comparatio. ibid.

Pulsus ad malum est certior quàm ad bonum. p.16. prauus semper à praua causa: bonus, à bona, & à mala causa oriri potest. ibid.

Pulsus indirectè coctionem significat. p.18

Pulsus in sola Febre pestilenti heclicâ immutatus potest permanere. p.19

Pulsus vrina præferenda, paribus vrinæ. N n n que

INDEX RERVM,

que viribus. p.19
 Pulsus inter & Respirationem comparatio. p.21
 Pulsus vitalem tantum facultatem demonstrat. Respiratione, animale & vitalem. p.22
 Pulsus & Respirationis causa finalis triplex. p.22
 Pulsus fallacissima res est. p.23
 Pulsuum praestantia. p.23.24
 Pulsus, Urinae; & Respirationis in morbis considerator. Synopsis. p.25
 Ex pulsu mors repentina. p.64
 Pulsus intermittens quis dicatur. pagina 66
 Pulsus deficientes qui, ex Galeno. p.66
 Pulsus reciproci deficientes, qui, ex Galeno. p.66

Pythagoras.

Pythagoras rerum omnium proportionem reperit. p.348
 Proportiones rerum omnium Pythagoras reperit, & numeris significauit. pag.348

R

Recidua.

Reciduae periculum. p.379

Remedium.

Præcorum mos in remediis quaerendis. pag.3

Respiratio.

Respiratio an sit Naturalis, An Animalis facultatis opus. p.14
 Respirationem inter & Pulsus comparatio. p.21
 Respirationis & Pulsus causa finalis triplex. p.21
 Respirationis interceptio magis horrenda, quam pulsus. pag.22
 Respiratio intercepta; prava ut signum,

& ut causa.

Respirationis; urinae, & Pulsus in morbis consideratorum synopsis. pagina. 25
 Respiratio prava an habeat magnam vim ad mortem significandam. p.45
 Respiratio bona quid significet. p. 229
 Respiratio bona duas praecipuas facultates habet. *ibid.*
 Respirationis causae continentis, tres assignantur. *ibid.*
 Respirationis simplices differentiae videntur. p.229
 Respirationis differentiae, non omnes simul, aut saltem aliqua, sed successivo quodam ordine requiruntur. pagina 230

Quas vocet illas Respirationis differentias Galenus. *ibid.*

Respirationem magnam & raram reddere, proprium desipientiae signum denotat. p.231

Respiratio an animale opus est. p.232

Respiratio difficilis quae. p.234

Respiratio sublimis qualis. p.235

Respirationis magnitudo an habeat spirabilium instrumentorum obedientiam. p.236. & quid si magnitudo frequentiam comitem habeat. *ibid.*

Respirationi magnae & rae, parva & frequens opponitur. p.237

Respiratio parva & frequens cur dolorem indicet. *ibid.*

In respirationem parvam & raram qui incidant. p.239

Respiratio suspiriosa qualis. p.242

S

Sanguis.

Sanguinis missio vniuersaliter duplici de causa dicitur euacuare. p.394

Sanguinis

ET VERBORVM.

Sanguinis missio vnde dicatur vniuersalis. p.395

Sanguinis missio est vniuersalis euacuatio.

Sanguinis mittendi tempus. p.403

Sanguinis mittendi tempus quod dicatur optimum. p.404

Sanguinis mittendi locus. p.408

Sanguinis missioni congrua hora quæ. ibid.

Scarificatio.

Scarificatio an fiat sine cucurbitulis. pag.418

Scarificandi modus quis. p.419

Senex.

Senibus aluum exsiccare quàm humectari frequentius est. pag.59. & huius rei ratio ad stipulatur. ibid.

Septimana.

Septimane computatio quomodo ab Hippocrate. p.367

Sermo.

A sermone præfagia quæ. p.228

Signum.

Signo vnico fides non habenda. p.8

Signo vnico ad prognosim, haud habenda fides. p.9

Signorum necessitas, & Natura. pagina 26

Signum quid. p.26.27

Signum omne duplicem habet respectum; ad rem quam representat; & ad potentiam cui representatur. pagina 29.30

Signum & causa, an simul quid esse potest? 30. Ecquid illud. p.31

Signa an dentur, quæ non sint symptomata. p.30

Signorum Fontes qui. p.32

Prognostica signa an similitudine fiant. pag.34

Pathognomonicum signum ex quibus constet. p.34

Signorum diuisio. p.35

Cæstrens. Syntaxis Præd. Med.

Pathognomonicum Signū quid indicet. p.36. & an dicatur proprie signum, ibid.

An exscreeatio inter assidentia signa in pleuritide reponenda sit. p.37

Inter signa quænam primum locum habeat. p.37

Pathognomonicū signum an essentiam morbi significet. p.38

Quid agendum, vbi signum Pathognomonicum adest, quid, vbi non adest. p.39

Cum plura diuersimode significantia signa concurrunt, quid agendum. pag.43

Signorum singulorum Symptomatumve vires æstimandæ. p.44

Gradus signorum qui. p.44

Signa vel ad salutem vel ad mortem an possint alia, aliis, esse fortiora. pag.46

Signorum series quæ. p.49

Signum lethale quod. p.158

Signum propinquæ motis. p.160

Signa, quæ sumuntur ex facultate animalis. p.208

Signa sumpta à facultatibus reetricibus. pag.208

Signum lethale an potens ad significandam mortem. p.221

Signa melancholica quæ vocet Galeenus. p.260

Sitis.

Moderata sitis, moderatusque calor an tanquam febrium ardentium sint Pathognomonica signa. p.41

Somnium.

A Somniis præfagia. p.244

Somnia in Codicibus sacris multa varioraque. ibid.

Somniorum qualitas. p.245

Somniorum tempus. p.246

Somnia conspicua sunt phrenetici, ex Hippocrate. p.247

E T V E R B O R V M.

- Sanorum somnia quæ. ibid.
- Somnia propter quæ sanis augeantur. ibid.
- pag. 248
- Somnus.*
- Somnus quotuplices habeat gradus. pagina 247
- Somni & vigiliæ differentia. p. 249
- Somni profundi non turbulenti firmam iudicationem significat, ex Hippocrate. p. 250
- Ex somno præter naturam sumpta præfagia. p. 255
- Somni soporosi, & perfrigerationes perniciosæ. ibid.
- Somnus ad quam facultatem pertineat. p. 253
- Somnus naturalis quis. ibid.
- Somnum suo modo habent plantæ. pagina 254
- Sopor.*
- Soporis utilitas ex Galeno. p. 256
- Spasmus.*
- Spasmus quid. p. 321. quid item spasma. ibid.
- Spiritus.*
- Spiritus flatuosus quis. p. 135
- Spiritus magnus, & per multum tempus desipientiam significat, ex Hippocrate. p. 232
- Sputum.*
- Sputum quid. p. 157
- Sputum quod dicatur. p. 189
- Sputum optimum quas qualitatis habere debeat. ibid.
- Sputum valde flavo permixtum laudat Hippocrates. ibid.
- Stupor.*
- Stuporis præfagia. p. 257
- Stuporis causa quæ. p. 258
- Stupor præsens quid indicet. p. 259
- Stuporis cognitio ad quid utilis. p. 261
- Stupores ad præfagia, vel ad aliud quidpiam in re medica quid faciant. p. 262
- Stuporis causæ externæ quales. ibid.
- Sudor.*
- Sudor quis. p. 191
- Sudor & vrina diuersas præbent significationes. p. 192
- Sudoris quinque gradus ad prognosin necessarij. ibid.
- An Sudoris & vrinæ sit congenea materia. ibid.
- Sudor quodnam instrumentum. ibid.
- Sudor duplici constat substantia. p. 193
- Sudor an sit euacuatio naturalis. ibid. & pag. 194
- Sudoris gradus. p. 196
- Sudor optimus quis. ibid.
- quis utilis. ibid.
- qualis item frigidus. ibid.
- Sudoris tempus quod. ibid.
- Vt Sudor optimus dicatur, quæ conditio requiratur. p. 198
- Sudoris locus. p. 199
- An vbi Sudor, ibi morbus, ex Hippocrate. p. 200
- Sudoris quantitas. p. 201
- Sudor paucus Naturæ impotentiam significat. p. 201
- Sudor per expressionem semper paucus & prauus. ibid.
- Sudores multi quando inutiles. p. 202
- Sudorem magis per somnum, quam per vigiliam, cur exire contingit. p. 203
- Sudor multus semper fluens damnandus. p. 202
- Sudor multus à longo alni proflauit, lethalis. p. 203
- Sudoris in sanis ac in ægris diuersa ratio. p. 203
- Sudores multi continui, aut breuibus redeuntes interuallis, mali. p. 204
- Sudoris modus in exeundo. p. 204
- Sudor per Expressionem pex Excretionem, per Exolutionem. ibid. & seqq.
- Sudox multiformis. p. 205
- Qualitates primæ Sudorum expensæ. p. 205

ET VERBORVM.

Color Sudoris.	p.206	cantur habere.	P.57
Sapor Sudoris.	p.206.207	<i>Torpor.</i>	
Odor Sudoris.	p.207	Torporis præfagia.	p.257
Qualitates Secundæ Sudorum expensæ.		Torpor mentis, est ipsius mentis imbecillitas ex Galeno.	p.258
pag.206		Torporem quid inducat.	p.263

Dromeada vxor, post frigidum Sudorem mortua est. p.206

Sudoris qualitates secundæ expéduntur, Color, Odor, Sudor. p.206.207

Sudor Sanguineus. p.207

Sudoris coctiones Galenus expendit; sed ineptè. p.208

Coctio Sudorum à Galeno ineptè perpenditur. p.208

Surditas.

Surditas perniciosior quæ. p.277

Inter omnes surditates quæ pessima habenda. ibid.

Surditas superueniens biliosis deiectionibus quomodo fiat. p.278.& 279

Syderatio.

Syderationis vocabulo quid veniat accipiendum. p.257

Syderationis signum dicitur stupor. ibid.

Symptoma.

Symptoma an detur, quod non sit signum. p.30

Syncera.

Syncera quæ appellet Galenus. p.183

Syndrome.

Syndrome signorum ad Prognosim, in examen vocanda. p.9

T

Tactus.

IN Tactu possant ab interno obiecto præuæ fieri sensationes per vniuersum corpus. p.287

Testis.

Tres præcipui Testes ad Præfagiendum vocandi. p.13

Thorax.

Qui homines angustam thoracem di-

V

Vesicans.

Vesicantia quæ. pag.420

Vigilans.

Vigilantes dormientibus cur minus sudant. p.203

Vigilia.

Vigilia ob dolorem adest ex Hippocrate. p.301

Vis.

Vires an sint facultas. p.145

Virtus.

Virtus debilis celeriter succumbit & interficat. p.121

Viscus.

Viscerum dolores qui. p.297. & propter quæ fiant. ibid.

Visus.

Visus omnium sensuum præstantissimus. pag.263

Visus deceptio quando fiat. p.266

Vox.

Præfagia à voce sumpta. p.216

Vox quid ex Galeno. ibid.

Vocis & soni multiplex differentia. ibid.

Vox rauca qualis. ibid.

Vox acuta vnde. p.217

Vox clangosa quid indicet. ibid.

Vox item exigua & exilis quæ. ibid.

Vox ablata est, signorum omnium potissimum. p.218

Alia vocis, alia sermonis instrumenta.

pag.219

Vocis organa ex Galeno. p.220

Vox ablata absque vocalium instrumentorum

INDEX RERVM, ET VERBORVM.

- torum visio. p.224
- Vox auferitur ex capitis affectibus. *ibid.*
- Voces sunt signa conceptuum. p.228
- Vrina.*
- Vrina materiæ morbum facientis statum indicat. p.13
- Vrinam inter & Pulsus Comparatio. pag.16
- Vrina bona; firmissimum sanitatis præbet argumentum. p.16
- Praua nil aliquando mali portendit. *ibid.*
- non est præstans signum (tamen si bona) in morbis extra venas. *ibid.* est vt prauum si praua. *ibid.*
- Vrina optimum signum est ad salutem; pulsus ad mortem. p.17
- Vrina in omni malo, tam extra, quam intra venas cito spectanda; contra Auicennam. p.17
- Vrina melius, quam pulsus coctionem, Cruditatemve indicat. p.18
- In Vrina quæ consideranda. p.19
- Iudicij celeritatem indicat vrina. p.19
- Vrinam immutatam in pestilenti febre permanere posse, multis refellitur. pag.19. & seq.
- Vrinæ; Pulsus, & Respirationis in morbis considerandorum modum exhibens tabula. p.25
- Ex vrina longitudo morbi cognoscitur. pag.130. & quatuor vrinæ gradus longum fore morbum significantis adducuntur. *ibid.* & p.131
- Quæ in vrinis supernatant bullæ longum morbum significant ex Hippocrate. p.134
- Vrinæ Bullosæ an non proueniant ab altiore, quam renum regione. p.135
- Vrinarum bullæ capitis dolorem denotant. *ibid.*
- Vrinam optimam constituentia. p.136
- Ab vrinæ colore longitudinis morbi signum. p.136
- Vrina quid peculiare habeat. p.150
- De vrina tres conditiones adducuntur. *ibid.*
- Ex vrinæ colore præfagia. p.162
- In vrinis primo color contemplandus. *ibid.*
- Vrina aquosa vnde fiat. p.163
- Vrina cruda quid significet. p.165
- Vrinarum color rufus qui. p.168
- Vrina rubra quæ dicatur. p.169
- Vrinæ substantia. p.170
- Vrina subiungalium quid significet. *ibid.*
- Quid itē turbida & alba significet. *ibid.*
- Vrina oleosa quæ intelligatur. p.171
- Vrinæ contentum quid. p.172
- Vrinarum fætor putredinis signum. pagina 175
- Vrina *vispida* quæ. p.179
- Vrinæ bene odoratae possunt reddi duplicatur ex Mercuriali. p.179
- Vrinarum consideratio. p.180
- Inter vrinam bonam, mentis constantiam, & vtilitatem ex somno constituitur differentia. p.252

t
Vo
Vo
Vri
e
Vri
f
Vri
l
Pra
Vr
Vr
Vr
In
lu
Vr
Vr
E
Q

17¹⁰
07
07
07
02
7
2
7

44

02055

